

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΘΕΜΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΣΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ 1934-2000

Εποπτεύων: Καθηγητής Μιχάλης Ψαλιδόπουλος

Εκπόνηση: Αναστασία Τριανταφυλλοπούλου

ΑΘΗΝΑ 2005

ΥΠ = 15.559

ΚΟΕ: 15.428

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ 1934-2000.

Εποπτεύων : Καθηγητής Μιχάλης Ψαλιδόπουλος
Εκπόνηση : Αναστασία Τριανταφυλλοπούλου
Οκτώβριος 2005

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση της διατριβής θα ήταν αδύνατη χωρίς τη βοήθεια των αγαπητών δασκάλων και καταξιωμένων επιστημόνων, αλλά και αγαπητών φίλων. Η συμβολή των μελών της τριμελούς επιτροπής, που αποτελείται από τους Μιχάλη Ψαλιδόπουλο, Στάθη Τσοτσρορό, Άλκη Ρήγο, υπήρξε σημαντική σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διατριβής. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον εποπτεύοντα καθηγητή, Μιχάλη Ψαλιδόπουλο, για τη συνεχή ενθάρρυνση και διακριτική καθοδήγηση του όλα αυτά τα χρόνια.

Ευχαριστίες οφείλω στις διοικήσεις του δήμου Περιστερίου που αποδέχθηκαν την αίτηση ενασχόλησής μου με την παρούσα διατριβή και επέτρεψαν την μελέτη των αρχείων του δήμου, καθώς και στους υπαλλήλους του δήμου που βοήθησαν και έλυσαν τις όποιες απορίες μου. Ειδικότερα ευχαριστώ τον πρώην δήμαρχο Περιστερίου Θεόδωρο Δημητρακόπουλο, τον νυν δήμαρχο Περιστερίου Ανδρέα Παχατουρίδη, τον πρώην αντιδήμαρχο Περιστερίου και νυν δημοτικό σύμβουλο Κωνσταντίνο Καράμπελα. Θερμές ευχαριστίες στις διευθύντριες του δήμου και μέλη του υπηρεσιακού συμβουλίου 2001-2004, Χρυσούλα Οικονομάκη και Γιώτα Σιωρά, την ληξιαρχο Χριστίνα Γιαννοπούλου, τον σχεδιαστή Δημήτρη Λογοθέτη, την σύμβουλο του δημάρχου Μ. Παναγιωτοπούλου.

Πολλές ευχαριστίες χρωστώ σε πολλούς κατοίκους του Περιστερίου που μου έδωσαν σημαντικές πληροφορίες για το παρελθόν της πόλης, καθώς και τον πρώην δήμαρχο του Περιστερίου Θεόδωρο Δημητακόπουλο, τους δημοτικούς συμβούλους Νικόλαο Κομνηνό, Αντώνη Ηλία, Γιώργο Τζιβίσκο, Παρασκευά Φιλιππάκο, Ιωάννα Ζερβάκη, Αντωνία Αθανασοπούλου-Βαφειάδου, Κωνσταντίνο Καράμπελα για τις συνεντεύξεις που μου έδωσαν.

Ευχαριστώ, επίσης, τους καθηγητές Σήλια Νικολαΐδου, Ευγενία Μπουρνόβα, Κώστα Κωστή, Ηλία Νκολακόπουλο, Κώστα Λαλένη, για την ουσιαστική βοήθειά τους σε μέρη της εργασίας μου, καθώς και τους Παύλο Λουκάκη και Γιάννη Ψυχάρη και την τοπογράφο μηχανικό Ελισάβετ Παναγιωτοπούλου.

Στους ανθρώπους, που μου συμπαραστάθηκαν καθημερινά σε όλη την προσπάθεια, τον Θεοδωρή, την Τότα, σε όσους φίλους πρόσφεραν την Ζωή, τον Μιχάλη, την Ιωάννα, τον Γιώργο, την Αγγελική, οφείλω κάτι παραπάνω από ευχαριστώ, όπως και στον σύντροφο μου Κώστα, αρωγό και συμπαραστάτη στις αναζητήσεις μου. Σ' αυτούς, στους γονείς μου που έχουν φύγει χρόνια, στην Ελένη και την Σοφία που χρόνια με φρόντιζαν, αφιερώνω από καρδιάς αυτήν την εργασία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Ι	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ- ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ	6
1.1 ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
1.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ	14
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14
2.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ	14
2.3 ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	17
2.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	23
2.5 Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΗ ΠΟΛΗ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Ο ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	33
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	33
3.2 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ 20 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ.....	33
3.3 Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΩΣ ΤΟΝ 20 ^Ο ΑΙΩΝΑ	40
3.4 Η ΠΟΛΗ ΣΤΟΝ 20 ^Ο ΑΙΩΝΑ	50
3.5 Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	53
ΜΕΡΟΣ ΙΙ	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	59
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	59
4.2 ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥΣ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ.....	60
4.2.1 Το Περιστέρι και οι συνοικισμοί του.....	60
4.2.2 Οι πρώτοι κάτοικοι του Περιστερίου.....	63
4.3 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ	66
4.3.1 Η κατάσταση στα πρώτα χρόνια δημιουργίας του Δήμου.....	66
4.3.2 Η σταδιακή συγκρότηση της πόλης και τα μεγάλα της προβλήματα	71
4.3.3 Η εξέλιξη της πόλης και των βασικών της υποδομών	80
4.4 ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΚΑΙ ΚΤΙΡΙΑΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΠΡΟΕΛΥΞΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	95
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	95
5.2 ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΛΥΞΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ.....	95
5.3 ΤΟΠΟΣ ΠΡΟΕΛΥΞΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	96
5.4 ΤΟΠΟΣ ΠΡΟΕΛΥΞΗΣ ΑΝΑ ΝΟΜΟ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΦΥΛΟ.....	103
5.5 ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΓΟΝΕΩΝ.....	108
5.6 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ	118
5.7 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	122

5.8 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ, ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΠΟΥ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ	126
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	137
6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	137
6.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ.....	137
6.3 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ.....	141
6.3.1 Επαγγέλματα και προέλευση	141
6.3.2 Οικονομική, επαγγελματική, επιχειρηματική κινητικότητα	154
6.4 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	177
6.5 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ.....	182
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ	190
7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	190
7.2 Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	191
7.2.1 Βουλευτικές εκλογές.....	191
7.2.2 Πολεοδομικό συγκρότημα και Περιστέρι.....	229
7.2.3 Δημοτικές εκλογές και δημοτικά συμβούλια.....	231
7.3 ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	251
7.4 ΔΙΚΤΥΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΡΡΟΗΣ	262
7.5 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΑ ΚΟΙΝΑ.....	270
7.6 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	272
<u>ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ .....</u>	<u>276</u>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	276
8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	276
8.2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	276
8.3 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	280
8.4 ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	283
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	286
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	299
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	370
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	373
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	373
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	383

ΜΕΡΟΣ Ι

Κεφάλαιο 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ- ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

1.1 Πρόλογος

Εξαιρετικό ενδιαφέρον και γοητεία προκαλεί αναμφίβολα η ιστορία της δημιουργίας μιας πόλης και γενικότερα το φαινόμενο της γέννησης των πόλεων, γιατί συνδέεται άμεσα με την πρόοδο της ανθρωπότητας και τη δημιουργία πολιτισμού.

Ο όρος αστικοποίηση, που πηγάζει από τη λέξη αστικό, ορίζει οτιδήποτε συμβαίνει μέσα σε μια πόλη.

Στην κλασική ελληνική σκέψη η πόλη είχε ταυτιστεί με την πολιτική οργάνωση των κατοίκων της και η ζωή στην πόλη με την συμμετοχή στα κοινά¹. Είχε πολύ μεγάλη σημασία η συγκέντρωση του πληθυσμού σε κόμμες, που έως τότε ζούσε διάσπαρτος, αφού θεωρήθηκε απαραίτητη για την πρόοδο και για αυτό που σήμερα ονομάζουμε πολιτισμό.

Στο κοντινό μας παρελθόν, κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, η ανθρωπότητα έζησε μια από τις σημαντικότερες περιόδους έντονης αστικοποίησης, κυρίως εξαιτίας της Βιομηχανικής Επανάστασης. Η ανάπτυξη, όμως, των πόλεων συνεχίστηκε και στον 20^ο αιώνα δημιουργώντας όχι τόσο νέες πόλεις, αλλά πολύ μεγάλες σε μέγεθος πόλεις.

Το πληθυσμιακό μέγεθος της Ευρώπης αυξήθηκε σημαντικά στον 20^ο αιώνα αρχίζοντας από 133 εκατομμύρια το 1910 και φτάνοντας σε 321 το 1980². Την αύξηση αυτή ακολούθησαν και ορισμένες μεσογειακές χώρες, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία και η Ιταλία, κυρίως μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στην Ελλάδα, παρά την εντυπωσιακή πληθυσμιακή αύξηση των πόλεων και την έντονη αστυφιλία της δεκαετίας του 1950 –1960, οι πόλεις στο τέλος του 20^{ου} δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι είναι πολύ μεγάλες. Ακόμα και η πρωτεύουσα του κράτους δεν μπορεί να συγκριθεί σε μέγεθος με πρωτεύουσες άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπως το Λονδίνο, το Παρίσι, το Βερολίνο, το Άμστερνταμ. Γεγονός, βέβαια, που δεν αναιρεί ότι μια σειρά προβλημάτων, προκλήσεων και αλλαγών, που καλούνται οι μεγαλύτερες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες να αντιμετωπίσουν, είτε ανταγωνιζόμενες μεταξύ τους είτε με πόλεις της Αμερικής, δεν συναντώνται και στην Αθήνα.

Σε αυτήν την καινούργια για τις πόλεις εποχή αυτή η εργασία θα προσπαθήσει να δείξει τον τρόπο συγκρότησης και εξέλιξης μιας πόλης, που βρίσκεται στο χώρο του ευρύτερου λεκανοπεδίου της Αθήνας, της πρωτεύουσας της Ελλάδας. Πώς μετασχηματίστηκε η κοινωνική της δομή σε μια περίοδο εβδομήντα χρόνων και τι ρόλο

¹ Π. Λέφας (επιμ) «Αύριο, οι πόλεις». Πλέθρον 2003 σελ.17

² Paul Bairoch. Cities and Economic Development. The University of Chicago Press 1988 σελ.302

έπαιξε η τοπική αυτοδιοίκηση της πόλης σε αυτόν το μετασχηματισμό και σε κάθε περίοδο.

Το Περιστερί, η πόλη μελέτης, ανήκει γεωγραφικά στη δυτική Αθήνα και συνορεύει με την Αθήνα, το Χαϊδάρι, το Αιγάλεω, το Ίλιον, την Πετρούπολη. Μια πόλη, που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία που αποτυπώνουν την ιδιαιτερότητα της Δυτικής Αθήνας σε ένα πλήθος μελετών σε σχέση με την Βόρεια ή την Ανατολική, όπως την έλλειψη υποδομών, επαγγελματικής εξειδίκευσης και μόρφωσης, επαγγελματικής κινητικότητας, ανάπτυξης γενικότερα³.

Μια πόλη, που αρχικά υπήρξε μικρή συνοικία στα περίχωρα των Αθηνών και αρχίζει να πυκνοκατοικείται κυρίως μετά την Μικρασιατική καταστροφή και το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.⁴ Μια πόλη, τέλος, που η γειτνίαση με την Αθήνα και ο συγκοινωνιακός σχεδιασμός την συνέδεσαν σχεδόν αποκλειστικά και για οποιοδήποτε λόγο με την πρωτεύουσα και προσδιόρισαν την ανάπτυξη της στη σκιά της Αθήνας, ακόμα και σήμερα, που είναι μια από τις μεγαλύτερες πληθυσμιακά πόλεις.

Η επισήμανση, επομένως, των όποιων αλλαγών συντελούνται στην πόλη του Περιστερίου, δεν μπορεί να εξεταστεί αυτόνομα, ώστε να κατανοηθεί το είδος του μετασχηματισμού της, εάν δεν ενταχθεί σ' ένα ευρύτερο σχήμα έρευνας. Το σχήμα αυτό θα εξετάσει μια σειρά μετασχηματισμών σε επιμέρους τομείς της ευρύτερης περιοχής, όπως και του κράτους και του διεθνούς περιβάλλοντος στον ιστορικό χρόνο μελέτης, θέλοντας να δει τις όποιες αλλαγές στην κοινωνική δομή του Περιστερίου σε σχέση με άλλες ευρύτερες, ώστε να μην ερμηνευθούν μονοσήμαντα οποιαδήποτε ευρήματα. Ομοίως, θα εξεταστεί και ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην πόλη συνδεδεμένος με την ιστορία του θεσμού και τις αλλαγές που υπέστη από την κρατική διοίκηση και αργότερα από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η μελέτη αυτή δεν θα αποτελέσει ιστορική έρευνα, παρόλο που θα καταγράψει την ιστορία συγκρότησης και αλλαγής των βασικών χαρακτηριστικών της πόλης και του θεσμού της αυτοδιοίκησης, αλλά μια κοινωνιολογική μελέτη της κοινωνικής δομής και του ρόλου ενός διοικητικού μηχανισμού, όπως ο θεσμός της αυτοδιοίκησης.

Το βιωματικό στοιχείο και η διαχρονική παρατήρηση συνδυάζονται σ' αυτή την εργασία με την ερευνητική προσπάθεια για την συγκρότηση της περιοχής και την τοπική της αυτοδιοίκηση, τομείς που είναι και οι δυο σχεδόν αδιερεύνητοι, παρά την γεωγραφική θέση του Περιστερίου.⁵

---

³ Πολλοί φορείς όπως το ΥΠΕΧΩΔΕ, εταιρείες του Δήμου όπως η ΑΝΑΝΕΠΕΡ, διαδημοτικοί σύνδεσμοι όπως ο ΑΣΔΑ, έχουν αποτυπώσει σε μια σειρά μελετών, που αρκετά στοιχεία τους θα δοθούν σε αυτή την μελέτη, την κατάσταση στο δήμο και στους γειτονικούς δήμους προκειμένου να σχεδιαστούν προγράμματα και να αντληθούν χρηματοδοτήσεις για την υλοποίηση έργων στην περιοχή.

⁴ Το Περιστερί είναι δήμος του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Αθηνών. Παλαιότερα ακραία αγροτική περιοχή βραδύτερα εργατική συνοικία συνοικισθείς εκ Μικρασιατών μετά το 1922 αποτελεί σήμερα οικιστική περιοχή εμφανίζωσα αξιόλογο βιομηχανική, οικονομική, πνευματική και κοινωνική δραστηριότητα. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς. Τόμος II σελ.86.

⁵ Οι επιστημονικές μελέτες για τον Πειραιά και την Αθήνα ή επιμέρους συνοικίες τους στον 19^ο και 20^ο αιώνα είναι πολλές. Αναφέρω σαν παράδειγμα της Μ. Κοτέα για την βιομηχανική ζώνη του Πειραιά 1860-1900. Α. Λεοντίδου, οι πόλεις της σιωπής. Β. Τσοκόπουλος, Πειραιάς, 1835-1870. Εισαγωγή στην ιστορία του Ελληνικού Μάντσεστερ. Χ. Αγριαντώνη-Μ. Χ. Χατζηγιάννου, το Μεταξουργείο της Αθήνας. Για το Περιστερί δεν υπάρχουν δημοσιευμένες μελέτες, εκτός από κάποιες μεταπτυχιακές

Η έρευνα θα ξεκινήσει από το έτος δημιουργίας του δήμου Περιστερίου έως και το τέλος του εικοστού αιώνα.

1.2 Μεθοδολογία

Η μελέτη ανάπτυξης μιας πόλης και η μορφή της τοπικής διοίκησης αποτελούσαν και αποτελούν παράγοντες σημαντικούς για την αξιολόγηση της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας σε οποιαδήποτε στιγμή, και αν τη μελετήσει κανείς.

Για το λόγο αυτό, στη σύγχρονη βιβλιογραφία, μια σειρά μελετών, άρθρων, βιβλίων και εργασιών παρακολουθούν και αναλύουν τη νέα μορφή των πόλεων στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και το νέο ρόλο που θα διαδραματίσει η αυτοδιοίκηση, σε σχέση με τις νέες μορφές διακυβέρνησης σε ένα τέτοιο περιβάλλον⁶. Ερευνούν τις διάφορες μορφές πόλεων, την προσφορά τους στο κοινωνικό γίνεσθαι, τις ευκαιρίες και τις υπηρεσίες που προσφέρουν ή μπορούν να προσφέρουν στους πολίτες τους. Μελετούν, ακόμα, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των πόλεων και τον τρόπο που αυτά επηρεάζουν την οικονομική και κοινωνική σφαίρα της χώρας τους. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται, τα τελευταία χρόνια, στον τρόπο μετασχηματισμού της κοινωνίας στις χώρες του πρώην σοσιαλιστικού συνασπισμού δυνάμεων, καθώς και στο ρόλο των πόλεων και των θεσμών στην πορεία εκσυγχρονισμού αυτών των χωρών.

Στα πλαίσια αυτής της εργασίας θα μελετηθεί ο τρόπος και η διαδικασία ανάπτυξης της πόλης του Περιστερίου, η ταυτότητα της αυτοδιοίκησης στο Περιστερί και κατόπιν ο ρόλος που έπαιξε στον μετασχηματισμό της πόλης η τοπική της αυτοδιοίκηση. Θα εξεταστεί, δηλαδή, η διαδικασία διαμόρφωσης και αλλαγής μιας κοινωνικής δομής, ενός συστήματος. Ποια τα χαρακτηριστικά των ατόμων που δημιουργούν αυτή τη δομή. Ποιος ήταν, τέλος, ο ρόλος που διαδραμάτισε σ' αυτή την αλλαγή ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης, ως θεσμός διοικητικός και φορέας πολιτικής.

Το Περιστερί, ο τέταρτος δήμος της χώρας, θα μελετηθεί ως μια πόλη, ένας δήμος του λεκανοπεδίου, που αναπτύχθηκε το μεσοπόλεμο, εντάχθηκε στην πορεία αστικοποίησης και η πορεία του επηρεάστηκε από τα χαρακτηριστικά του ευρύτερου

δουλειές, κυρίως στο Πολυτεχνείο που αφορούν την οικιστική ανάπτυξη και ελάχιστα δημοσιεύματα τοπικών ιστοριοδιφών. Μια από τις δημοσιευμένες εργασίες είναι του ΕΜΠ-ΕΟΜΜΕΧ με τίτλο Μελέτη και έρευνα προβλημάτων δυσλειτουργιών των ΜΜΕ σε σχέση με την πολεοδομική οργάνωση (1988).

⁶ J. Newman, J. Raine and C. Skelcher Transforming Local Government: Innovation and Modernization. άρθρο Public Money & Management April-June 2001, I. Chorianopoulos Commenting on the Effectiveness and Future of the EU Local Authority Networks . Regional Studies Association 2002, J. Brooks Labour's Modernization of Local Government . Blackwell Publishers 2000, R. Keivani, A. Parsa and Stanley McGreal Globalization, Institutional Structures and Real Estate Markets in Central European Cities . Urban Studies No 13, 2001, M. Antrop Landscape change and the urbanization process in Europe. Landscape and Urban Planning 67, 2004. R. Keivani, A. Parsa, S. McGreal S Institutions and urban change in a globalization world – The case of Warsaw. Cities Vol 19, 2002.

γεωγραφικού, κοινωνικού, οικονομικού περιβάλλοντος και των ιδιαίτερων συνθηκών της χώρας.

Η πληθυσμιακή και οικιστική πυκνότητα, η εμπορική δραστηριότητα, οι παραγωγικές δομές, οι οργανωμένες μορφές συλλογικής δράσης, η λειτουργία τοπικής αυτοδιοίκησης, προσδιορίζουν την έννοια της πόλης, όπως αυτή στην εργασία χρησιμοποιείται.

Η διαδικασία προσέγγισης του θέματος θα γίνει κυρίως από την ανάλυση πρωτότυπων αρχειακών πηγών, αλλά και από την επεξεργασία και ανάλυση μελετών, χαρτών, αεροφωτογραφιών, δημοσιευμάτων, στατιστικών δεδομένων, προσωπικών συνεντεύξεων με πρώην και νυν δημοτικούς συμβούλους. Η έρευνα θα αρχίσει από το 1934, έτος δημιουργίας του δήμου, έως το 2000 και θα διαρθρώνεται σε τρία μέρη και εννέα κεφάλαια.

Αναλύοντας πιο διεξοδικά τα μέρη της διατριβής αρχίζουμε με το πρώτο μέρος, στο οποίο παρατίθενται τα τρία εισαγωγικά κεφάλαια. Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται η εισαγωγή και η μεθοδολογία. Στην εισαγωγή περιγράφεται η σημαντικότητα του ρόλου των πόλεων διαχρονικά και δίνονται επιγραμματικά στοιχεία της πόλης του Περιστερίου, καθώς και του τρόπου που θα αναλυθεί η πόλη και η τοπική της αυτοδιοίκηση. Στη μεθοδολογική προσέγγιση παρουσιάζεται εκτενέστερα ο τρόπος ανάλυσης και τα βασικά εργαλεία, που θα χρησιμοποιηθούν. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθενται μια σειρά βασικών εννοιών που θα στηριχτεί η εργασία, όπως διαχρονικά χαρακτηριστικά των πόλεων, μια προσπάθεια ανάλυσης του αστικού φαινομένου, του ρόλου της αυτοδιοίκησης στην πόλη, καθώς και το θεωρητικό μοντέλο προσέγγισης του θέματος. Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται χαρακτηριστικά στοιχεία της Ελληνικής πραγματικότητας του 20^{ου} αιώνα, περίοδος που συγκροτείται το Περιστέρι. Περιγράφονται τα μεγάλα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα της χώρας, χαρακτηριστικές αλλαγές του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης. Μελετώνται, ακόμα, η μορφή της πόλης στον εικοστό αιώνα σε διάφορα κράτη και τέλος οι αλλαγές και η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης στο σημερινό περιβάλλον.

Το δεύτερο μέρος, στο οποίο εντάσσονται τέσσερα κεφάλαια, εξετάζεται το Περιστέρι και η τοπική του αυτοδιοίκηση μεταξύ των ετών 1934-2000.

Το τέταρτο κεφάλαιο καταγράφει τη σταδιακή ανάπτυξη του χώρου, την οικιστική συγκρότηση, την ανάπτυξη των υποδομών. Ποιοι ήταν οι πρώτοι κάτοικοι και πώς δραστηριοποιήθηκαν στο χώρο. Πώς από τους οικισμούς συγκροτείται σιγά-σιγά η πόλη, πώς δημιουργούνται οι συνοικίες της. Ποια τα κυριότερα προβλήματα των κατοίκων, η σταδιακή επίλυσή τους. Στο πέμπτο και έκτο κεφάλαιο θα δούμε αναλυτικά μια σειρά χαρακτηριστικών στοιχείων της κοινωνικής δομής, όπως καταγωγή, δημογραφικά χαρακτηριστικά, πληθυσμιακά μεγέθη, επίπεδο εκπαίδευσης, επαγγέλματα, γενικότερα οικονομικά χαρακτηριστικά των κατοίκων και της πόλης και τη θέση του Περιστερίου στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο του λεκανοπεδίου και της δυτικής Αθήνας.

Το έβδομο κεφάλαιο αφορά στην τοπική αυτοδιοίκηση στο Περιστέρι. Πιο αναλυτικά, παρουσιάζονται οι βουλευτικές και δημοτικές αναμετρήσεις και η σύνθεση

των δημοτικών συμβουλίων, διαχρονικά στοιχεία ταυτότητας των συμβούλων και συμπεριφοράς στη διοίκηση του δήμου, τα δίκτυα επικοινωνίας και επιρροής που δημιουργήθηκαν στην πόλη μεταξύ τοπικής κοινωνίας, αυτοδιοίκησης, κεντρικής εξουσίας, πολιτικών κομμάτων, η σχέση του δήμου με σχετικούς φορείς και ο διαχωρισμός του φύλου στα κοινά.

Το τρίτο μέρος είναι κυρίως η σύνθεση των ευρημάτων και αποτελείται από δύο κεφάλαια. Στο όγδοο κεφάλαιο καταγράφεται η εξέλιξη της πόλης, η σημερινή της εικόνα και η πορεία της τοπικής αυτοδιοίκησης στο Περιστέρι. Τέλος, στο ένατο κεφάλαιο εκτίθενται τα συμπεράσματα.

Ακολούθως, θα αναλυθούν πιο διεξοδικά τα μέρη της εργασίας και ο τρόπος προσέγγισης κάθε μέρους ξεχωριστά.

Για την ανάλυση των βασικών εννοιών θα στηριχτούμε σε κοινωνιολογικά κείμενα, θεωρίες γεωγράφων, αρχιτεκτόνων, πολιτικών επιστημόνων, ιστορικών, που παγκόσμια και διαχρονικά ασχολήθηκαν με την πόλη, την ανάπτυξη του αστικού φαινομένου και την πολύπλευρη σημασία των διοικητικών θεσμών στην κοινωνία.

Η απεικόνιση της κατάστασης της Ελλάδας τον 20^ο αιώνα θα δοθεί μέσα από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, αλλά και από σχετικές εργασίες, άρθρα, πορίσματα συνεδρίων, μελέτες, διατριβές. Κατά τον ίδιο τρόπο θα ερευνηθούν και ο διαφορετικός ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης από το ανεξάρτητο Ελληνικό κράτος έως σήμερα καθώς και η μορφή της πόλης στον 20^ο αιώνα, όπως και η μορφή της νεοελληνικής πόλης.

Προχωρώντας στη μελέτη του Περιστερίου και ακολούθως της τοπικής αυτοδιοίκησης τα βασικά εργαλεία της έρευνας θα είναι η πρωτότυπη καταγραφή, η έρευνα και η ανάλυση των αρχείων του δήμου Περιστερίου. Τα αρχεία αφορούν στα πρακτικά του δημοτικού συμβουλίου των ετών 1934-2002, καθώς και στις ληξιαρχικές πράξεις γάμου της ίδιας περιόδου, όπως και στο σύνολο ανά έτος των στοιχείων γεννήσεως, γάμου, θανάτων. Παράλληλα με το παραπάνω υλικό θα ερευνηθούν μελέτες φορέων για το Περιστέρι, δημοσιεύματα, σχετική βιβλιογραφία, στατιστικά δεδομένα, χάρτες, σχέδια πόλεως, αεροφωτογραφίες.

Το αρχειακό υλικό του δήμου Περιστερίου υπήρξε ανεξερεύνητο μέχρι σήμερα, για το λόγο αυτό και η μελέτη του θα δώσει πολύτιμες ιστορικές, κοινωνιολογικές, πολιτικές πληροφορίες για τον τόπο. Εξαιρετικά πολύτιμο είναι το αρχειακό υλικό, ιδίως για τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του δήμου και της πόλης, γιατί οι έως τώρα πληροφορίες είναι πολύ λίγες και διάσπαρτες και προκύπτουν κυρίως, από μαρτυρίες ή δημοσιεύσεις ελάχιστων τοπικών ιστοριοδιδών ή από δημοσιεύματα παλαιότερων εφημερίδων για συγκεκριμένες περιόδους.

Απαραίτητο είναι να τονίσουμε, ότι παρόλο που δεν υπάρχει οργανωμένο τμήμα αρχείου και τα παλιά αρχεία του δημοτικού συμβουλίου παραμένουν για χρόνια αφρόντιστα, εντούτοις είναι χρονολογικά ταξινομημένα και περιέχονται σε αυτά όλα σχεδόν τα χρόνια λειτουργίας του δήμου. Στο αρχείο του ληξιαρχείου υπάρχει πλήρης και συστηματική ταξινόμηση ανά έτος.

Η μελέτη των αρχείων έγινε από τα βιβλία των πρακτικών του δημοτικού συμβουλίου και των πράξεων αποφάσεων, για τις περιόδους που δεν υπήρχαν βιβλία ή δεν ήταν ευανάγνωστα⁷. Πολλές φορές, μάλιστα, γινόταν αντιπαραβολή και των δύο πηγών προκειμένου να δοθεί σωστά η απόφαση και οι αντιδράσεις που την συνόδευαν.

Έπειτα από το στάδιο της καταγραφής έγινε η επεξεργασία των δημοτικών αποφάσεων ανά δημοτικές περιόδους και ανά θεματικές ενότητες. Από την πρώτη επεξεργασία εκτός των αποφάσεων καταγράφηκαν και οι δημοτικοί σύμβουλοι, αλλά και οι δήμαρχοι εκλεγμένοι και διορισμένοι από το 1934 έως το 2002. Η δεύτερη επεξεργασία αφορούσε στην ενιαία καταγραφή ανά θεματικές ενότητες, που απηχούν την κοινωνική ζωή, το πολιτικό κλίμα, την δραστηριοποίηση φορέων και πολιτών γύρω από τα προβλήματα της πόλης, στην ιεράρχηση των προβλημάτων που απασχολούσαν το δημοτικό συμβούλιο, στην σχέση του με την κεντρική διοίκηση, στα εσωτερικά προβλήματα του συμβουλίου, στις σχέσεις των τοπικών φορέων με το δήμο, στην σχέση του δήμου με αντίστοιχους φορείς.

Μια ακόμα πιο διεισδυτική ματιά, σε αυτό το αρχείο δίνει τα δίκτυα επικοινωνίας και επιρροής γύρω από το χώρο της αυτοδιοίκησης, το κράτος και την τοπική κοινωνία. Δίνει, επίσης, πληροφορίες για την πολιτική που ακολουθήθηκε σε μια σειρά λειτουργιών του δήμου.

Οι προσωπικές συνεντεύξεις με δημοτικούς συμβούλους, που αποτέλεσαν για χρόνια διοίκηση ή αντιπολίτευση στο δήμο, καθώς και με τον πρώην και για δεκαέξι χρόνια δήμαρχο, φώτισαν και διασταύρωσαν στοιχεία για δημοτικές περιόδους, συνθέσεις συμβουλίων και γενικά για το κλίμα κάθε εποχής.

Η επεξεργασία του δεύτερου αρχείου, των ληξιαρχικών πράξεων γάμου, αφορούσε στην καταγραφή και ανάλυση σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους των πράξεων γάμου από το 1934 έως το 2002. Συγκεκριμένα, δημιουργήθηκαν τέσσερις περίοδοι, που η χρονική απόσταση μεταξύ τους είναι είκοσι χρόνια.

Στοιχεία κοινωνικής δομής, που αντλήθηκαν από τις πράξεις, δίνουν πληροφορίες όχι μόνο για τους νεόνυμφους, αλλά και για τους γονείς αυτών έως το 1980, αφού από εφεξής οι πληροφορίες αφορούσαν μόνο στο ζευγάρι. Ενδεικτικά οι πληροφορίες αυτές αναφέρονται στο επάγγελμα, την καταγωγή, την διαμονή, την ηλικία, την σειρά γάμου και στο ποσοστό αναλφαβητισμού. Επειδή στις ληξιαρχικές πράξεις γάμου καταγράφονταν πραγματικά στοιχεία των νεόνυμφων, καθώς δήλωναν ό, τι ίσχυε τη στιγμή της εγγραφής, θεωρούνται πιο κοντά στην πραγματικότητα από όποια άλλη διοικητική πράξη.

Η ανάλυση αυτών των δεδομένων ανά γενεά μάς δίνει και το είδος αλλαγής της κοινωνικής δομής, την επαγγελματική κινητικότητα, τον τόπο από τον οποίο μετανάστευσαν, τα δίκτυα επιρροής που δημιουργούνται. Κάθε εγγραφή είναι στην ουσία διπλή, καθώς αποτυπώνει στοιχεία των νεόνυμφων και των γονέων αυτών.

---

⁷ Για κάθε θέμα που ψηφίζεται σε κάθε συνεδρίαση δημοτικού συμβουλίου υπάρχει και μια πράξη απόφασης, που αναφέρει τι και ποιοι ψήφισαν. Στα βιβλία πρακτικών και αργότερα στα τεύχη κάθε συνεδρίασης αποτυπώνεται η συνολική περιγραφή κάθε συνεδρίασης.

Η πρώτη περίοδος αφορά στα πρώτα χρόνια γέννησης του δήμου, από το 1934 έως το 1939. Τα χρόνια αυτά εγγράφηκαν 870 περίπου εγγραφές, που στην ουσία είναι 1740 γιατί είναι διπλές, δείγμα που μένει σταθερό με απειροελάχιστες αποκλείσεις σε όλες τις περιόδους. Η επιλογή των έξι χρόνων έγινε αφενός, γιατί τα πρώτα χρόνια είχαμε ένα πολύ μικρό δείγμα που δεν ήταν ικανοποιητικό για συμπεράσματα, αλλά και αφετέρου γιατί όσο μεγαλύτερο το χρονικό διάστημα τόσο πιο αξιόπιστη η περιγραφή της εποχής, ιδίως τα πρώτα χρόνια, που είναι πιο λίγες οι πληροφορίες.

Η επόμενη περίοδος είναι το 1959-1960. Το 1959 δεν υπήρχαν τόσο γάμοι όσοι το δείγμα μας, γι' αυτό και χρειάστηκαν να γίνουν κάποιες εγγραφές και από το επόμενο έτος, όπως και στην τελευταία περίοδο. Η περίοδος αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική γιατί αποτυπώνει την μεγάλη αστικοποίηση, καθώς και την εσωτερική μετανάστευση. Επόμενες περίοδοι είναι το 1980 και το 2000-2001.

Η επεξεργασία που ακολουθήθηκε, για να είναι συγκρίσιμα τα στοιχεία κάθε περιόδου και να μπορούν να μελετηθούν σε σχέση και με στατιστικές απογραφές πληθυσμού της ΕΣΥΕ, κατέληξε σε μια ενιαία κατηγοριοποίηση για όλες τις περιόδους, κυρίως των επαγγελμάτων. Ακόμα, ομαδοποιήθηκαν και χωρίστηκαν ανά Περιφέρειες και Νομούς το στοιχείο του τόπου καταγωγής σε όλες τις περιόδους. Από τα στοιχεία του ληξιαρχείου υπήρξε και μια τρίτη καταγραφή, αυτή της κατά έτος αποτύπωσης των θανάτων, γεννήσεων, γάμων για όλα τα έτη από το 1934 έως το 2002.

Οι πληροφορίες που μάς δίνονται για την πόλη δεν είναι, όμως, μόνο μέσω των αρχείων, αλλά αυτές συνδυάζονται με μια σειρά άλλων στοιχείων. Μεταξύ αυτών βασικό ρόλο έχει και η ανάλυση κάθε αλλαγής στις γειτονίες του Περιστερίου με την παρατήρηση αεροφωτογραφιών⁸.

Οι αεροφωτογραφίες, που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή θεματικών χαρτών, σε αναλογική μορφή, υπέστησαν τη διαδικασία της σάρωσης, της γεωμετρικής διόρθωσης, της δημιουργίας φωτομωσαϊκών για κάθε χρονολογία μελέτης, της ψηφιοποίησης των ορίων των συνοικιών και της σύνθεσης των θεματικών χαρτών⁹. Μέσα από αυτούς τους χάρτες θα παρουσιαστεί διαχρονικά η παρακολούθηση της οικιστικής ανάπτυξης συγκεκριμένων συνοικιών που συντελέστηκε με το πέρασμα του χρόνου από το 1937 έως και σήμερα. Οι χρονολογίες φωτοληψίας που τελικά χρησιμοποιήθηκαν είναι μια το 1937, σε κλίμακα 1:13.300. Οκτώ το 1953, σε κλίμακα 1:6.000. Δύο το 1962, σε κλίμακα 1:20.000. Μια το 1974, σε κλίμακα 1:20.000. Μια το 1981, σε κλίμακα 1:15.000. Δύο το 1989, σε κλίμακα 1:10.000 και τρεις το 2001, σε κλίμακα 1:10.000.

⁸ Οι αεροφωτογραφίες που χρησιμοποιήθηκαν σε αναλογική μορφή για την παραγωγή των θεματικών χαρτών προέρχονται από τον Οργανισμό Κτηματολογίου και Χαρτογραφίσεων Ελλάδος και την Διεύθυνση Αεροφωτογραφίσεων.

⁹ Σε όλη αυτή τη διαδικασία, όχι μόνο των φωτογραφιών αλλά και των χαρτών, ήταν ουσιαστική η υποστήριξη της κ. Ε. Παναγιωτοπούλου, τοπογράφου – μηχανικού, περιφερειολόγου, με ειδικότητα στην επεξεργασία αεροφωτογραφιών, την οποία και ευχαριστώ θερμά.

Με βάση τα σημερινά όρια του δήμου δίνεται η σταδιακή αλλαγή του σχεδίου πόλεως από το 1937 έως και σήμερα με τη βοήθεια χαρτών¹⁰. Ο τελικός χάρτης, που δημιουργήθηκε, αφορά στη σταδιακή ένταξη περιοχών του δήμου στο σχέδιο πόλεως, στον οποίο εμφανίζονται όλα τα όρια των επιμέρους συνοικιών με διαφορετικό χρωματισμό ανάλογα την ημερομηνία ένταξης. Υπάρχει, ακόμα, χάρτης με χαρακτηριστικά σημεία της περιοχής, που απεικονίζονται σε αεροφωτογραφία του 1937, που καταλαμβάνει τα 2/3 του συνολικού χάρτη και φωτομωσαϊκό ημερομηνίας λήψης 2001, που καταλαμβάνει το 1/6 του χάρτη και σε τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής. Και τέλος, χάρτης που δείχνει τη θέση του Περιστερίου στη δυτική Αθήνα και στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Πρωτεύουσας.

Η αρχαική έρευνα των ληξιαρχικών πράξεων γάμου, που προαναφέραμε, θα μελετηθεί σε σχέση και με στατιστικά δεδομένα της ΕΣΥΕ των ετών 1961-2001 που αφορούν στο δήμο, όπως το εκπαιδευτικό επίπεδο, η πληθυσμιακή αύξηση, οι επαγγελματικές κατηγορίες, η οικονομική δραστηριότητα, οι συνθήκες διαβίωσης.

Τα εκλογικά αποτελέσματα μιας σειράς εκλογικών αναμετρήσεων από το 1934-2002, τόσο δημοτικών όσο και βουλευτικών, θα δημιουργήσουν ένα πολύτιμο αρχείο που, εκτός από τις πολιτικές δυνάμεις και τη δύναμη που λαμβάνουν, θα μάς δείξουν τις δημοτικές παρατάξεις και θα μάς επιτρέψουν να δούμε την εκλογική συμπεριφορά των πολιτών, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Οι συνεντεύξεις των εκλεγμένων δημοτικών συμβούλων θα διασταυρώσουν πληροφορίες από τα αρχεία του δημοτικού συμβουλίου για τις δημοτικές περιόδους, το κλίμα των συνεδριάσεων, τη σχέση αυτοδιοίκησης και πολιτών, τη συγκρότηση της πόλης και τα βασικά της προβλήματα.

Επιπροσθέτως, από μελέτες του δήμου, του ΥΠΕΧΩΔΕ, του ΤΕΕ και άλλων φορέων θα μελετηθούν τα τοπικά και υπερτοπικά έργα, καθώς και ο σχεδιασμός για το Περιστέρι και την ευρύτερη περιοχή της δυτικής Αθήνας και θα αποτυπωθούν οι υστερήσεις σε έργα υποδομής και παροχές σε σχέση με την Αθήνα και δήμους άλλων προαστίων.

Από τα προϋπολογιστικά και απολογιστικά στοιχεία του δήμου και ιδίως των τελευταίων ετών θα έχουμε στοιχεία για τις οικονομικές κυρίως δαπάνες στην πόλη, αλλά και για το ρόλο του νομικού προσώπου.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας θα επιχειρηθεί η απάντηση των ερωτημάτων, για το είδος του μετασχηματισμού του Περιστερίου και το ρόλο της αυτοδιοίκησης.

---

¹⁰ Βοήθεια στην αποτύπωση του αρχικού χάρτη ένταξης των συνοικιών στο σχέδιο πόλεως της περιοχής πρόσφερε το τμήμα Κυκλοφοριακών Ρυθμίσεων της Τεχνικής Υπηρεσίας του δήμου Περιστερίου και ο κ. Δ. Λογοθέτης που σχεδίασε το χάρτη. Τα αντίστοιχα διατάγματα εντάξεως έδωσε το τμήμα της Πολεοδομίας.

Κεφάλαιο 2 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

2.1 Εισαγωγή

Το Περιστέρι υπήρξε αρχικά ένας συνοικισμός της Αθήνας. Κατόπιν μαζί με τους συνοικισμούς των Αρμενίων, Ποντίων, του Παλαιού Περιστερίου, της Χρυσαλίδας, των Άνω και Κάτω Γερμανικών και Κτιστών διαχωρίστηκαν από το δήμο Αθηναίων, το 1934, και έγιναν ανεξάρτητος δήμος¹¹. Από την εποχή εκείνη αρχίζει ουσιαστικά η συγκρότηση της πόλης, που παρουσιάζει σταδιακά μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση, η οποία και κορυφώνεται μετά το 1950 και αυξάνεται συνεχώς έως το 1980.

Πριν, όμως, αρχίσουμε την αναφορά στο κύριο μέρος της μελέτης, θα παρουσιαστούν ορισμένα εισαγωγικά κεφάλαια. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα δοθούν βασικές έννοιες και θεωρητικές ερμηνείες για την πόλη, καθώς και το θεωρητικό σχήμα, στο οποίο θα βασιστεί η διάρθρωση της εργασίας. Στήριξη στην ανάπτυξη του μέρους αυτού θα παράσχουν ο χώρος της κοινωνιολογίας και των πολιτικών επιστημών.

2.2 Χαρακτηριστικά των πόλεων στη διαχρονική εξέλιξη

Η εντυπωσιακή ιστορία των πόλεων και η μελέτη των χαρακτηριστικών τους σε κάθε περίοδο, μάς επιτρέπει τη σύγκριση με το παρόν, την αξιολόγηση της εξέλιξης των πόλεων και ευρύτερα των χωρών και των πολιτισμών τους και προσφέρει τη γνώση αυτή στον σχεδιασμό των μελλοντικών πόλεων. Προσφέρει, επίσης, και τη γνώση του κανόνα της αλλαγής της δομής των πόλεων ανάλογα με τις συνθήκες της ζωής. Οι πόλεις, δηλαδή, δέχονται νομοτελειακά μια σειρά αλλαγών και μετασχηματισμών είτε μεγέθους είτε των συνθηκών ζωής του, τρόπου ζωής¹² κ.λ.π. Η αλλαγή μπορεί να είναι σταδιακή από δεκαετίες σε δεκαετίες, αλλά μπορεί και βίαιη, δίνοντας την αίσθηση του κατακλυσμού.

Σε κάθε εποχή αντιστοιχεί και διαφορετικός τύπος πόλης με τις όποιες διαφορές ανά χώρα. Η ιδιαίτερη σημασία της πόλης φαίνεται και από την ταύτισή της με τον πολιτισμό τόσο στη συλλογική φαντασία όσο και στην λογοτεχνία¹³.

Στον κλασικό κόσμο η πόλη εξουσιάζει τις θεσμικές σχέσεις και την οργάνωση των εδαφών.

Με την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, που συνοψίζεται στην καταστροφή της επώνυμης πόλης, της Ρώμης, η διασπορά της οργανωμένης κοινωνίας

¹¹ ΦΕΚ 18/1/1934 Αρ.φύλλου22 Τεύχος Πρώτων

¹² Michael Middleton «Cities in Transition. The Regenerations of Britains Inner City». Michael Joseph Ltd 1999 σελ. 4

¹³ Leonardo Benevolo. «Η πόλη στην Ευρώπη. Ελληνικά Γράμματα 1997 σελ.23-27, 255, 299

γίνεται με φυσικό τρόπο αντιληπτή στην υποβάθμιση του σκηνικού των πόλεων. Η έννοια, όμως, της πόλης συλλαμβάνεται κάπως πρωτότυπα στη Ρώμη και θεωρείται ο χώρος που θεμελιώνεται το δίκαιο.

Η πόλη που γεννιέται την τρίτη και δεύτερη χιλιετία στη Μεσοποταμία, στις κοιλάδες του Νείλου, του Ινδού και του Κίτρινου Ποταμού αποτελεί διοικητική οντότητα, όπου συγκεντρώνεται και ανταλλάσσεται το πλεόνασμα της γεωργικής παραγωγής. Η πράξη αυτή είναι, που αντιπαραθέτει την πόλη από την ύπαιθρο. Η πόλη είναι ένας περιφραγμένος χώρος ή ένα σύνολο περιφραγμένων χώρων.

Στον ελληνικό πολιτισμό δίδεται στην έννοια της πόλης μια πληρότητα που απαιτεί μια σχέση εξωτερική, ισορροπημένη με την ύπαιθρο και ένα εσωτερικό μέτρο υπολογισμένο και ελεγχόμενο. Στην ελληνική πόλη φιλοξενείται, αν συντρέχει λόγος, ακόμα και αγροτικός πληθυσμός. Η ελληνική πόλη είναι μια «ανοικτή πόλη». Τα κτίρια και οι δημόσιοι χώροι δίνουν στο σκηνικό της πόλης τον τέλειο και τελειοποιημένο χαρακτήρα του αριστοτελικού ορισμού. Τέτοιο δείγμα αποτελούσε η πόλη των Αθηνών που, ενώ ήταν μια προφυλαγμένη πόλη, τα προνόμια και οι ευθύνες των πολιτών της ήταν ορατά.

Στην ελληνική πολιτική σκέψη η πόλη αντιμετωπίζεται κυρίως σαν κοινότητα ανθρώπων και όχι σαν χώρος θεμελίωσης του δικαίου, όπως στη Ρώμη, γι' αυτό και η Αθηναϊκή πόλη προσδιορίζεται επίσημα με την έκφραση «οι Αθηναίοι»¹⁴.

Στην Αρχαία Ελλάδα η πόλη αποτελούσε τυπικό οικοδόμημα μιας συντεχνίας στρατιωτικού κυρίως συνδέσμου των συνασπισμένων πολεμικών γενεών και συνεχίστηκε, όταν μικρά ή μεσοαστικά στρώματα και αγροτικοί δήμοι πέτυχαν να συμμετάσχουν στην διακυβέρνηση της πόλης¹⁵. Η ευημερία της πόλης εξακολουθεί να βασίζεται σε μονοπώληση οικονομικών ευκαιριών με πολιτικό χαρακτήρα.

Τη μεσαιωνική πόλη την παρατηρούμε να αναπτύσσεται σταδιακά και να παίρνει το σχήμα ενός μορφώματος στα πλαίσια της φεουδαρχίας, για να γίνει μια κοινότητα με επίκεντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες της καθημερινής του διαβίωσης. Σταδιακά δημιουργείται μια οικονομική δομή και ένα πλέγμα προνομίων, που αποσπώνται από το φεουδαρχικό χώρο και έχουν αποκλειστικά οικονομικό χαρακτήρα. Η πόλη εξελίσσεται σε πόλη παραγωγών σε αντιδιαστολή με το καταναλωτικό κέντρο που ήταν.

Στις πρώτες δεκαετίες του 15^{ου} αιώνα η σημαντική ανάπτυξη, που είχε χαρακτηρίσει τις ευρωπαϊκές πόλεις κατά το Μεσαίωνα, ανακόπτεται. Περιοχές, όπως η Ισπανία, η Πολωνία, η Λιθουανία, εμφανίζονται στα μέσα του 15^{ου} αιώνα και το τοπίο αλλάζει. Στην Ευρώπη οι πόλεις ανεξαρτητοποιούνται σιγά-σιγά από τις εκκλησιαστικές επεμβάσεις και μετατρέπονται σε μηχανισμούς ανάπτυξης. Η μεσαιαία τάξη, οι ειδικοί στη δημόσια διοίκηση, οι δικηγόροι, παίζουν ρόλο στη μεταρρύθμιση των νέων κρατικών συστημάτων. Πανεπιστήμια ιδρύονται. Αρχίζει η μέριμνα του διάκοσμου των πόλεων, η υλοποίηση νέων οικοδομικών τυπολογιών (διάνοιξη δρόμων,

¹⁴ F. BRAUDEL – G. DUBY Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ σελ.47 . Αλεξάνδρεια 1991

¹⁵ Β. Φίλιας «Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος» .Τόμος Β Ν.Σύνορα – Α.Α Λιβάνη 1979 και του ίδιου Κοινωνιολογία της Υγανάπτυξης .Σύγχρονη εποχή 1999

αναδιανομή κτηματικής περιουσίας, επαναχάραξη πλατειών..), η διαπλάτυνση οικοδομικών τετραγώνων, η επεξεργασία μοντέλων, βάσει των οποίων γίνονται οι παρεμβάσεις¹⁶.

Η έννοια της πόλης στην ευρωπαϊκή παράδοση διαφέρει από την αριστοτελική σκέψη, που γίνεται λόγος για ένα ολοκληρωμένο περιβάλλον, που θα πρέπει να τελειοποιηθεί για την πλήρη κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών. Στην ευρωπαϊκή παράδοση γεννιούνται οι πόλεις ως κλειστές οντότητες (Weber), όπου η ανάγκη της αυτονομίας υπερισχύει της ανάγκης για εσωτερική ισότητα και διαθεσιμότητα προς τον έξω κόσμο και επαλληθεύεται σε ένα σκηνικό σύνθετο, ατελές, στηριγμένο στην ισορροπία ανταγωνιστικών ρολών.

Οι Ευρωπαϊκές πόλεις γεννιούνται με την Ευρώπη και κατά κάποιον τρόπο γεννούν την Ευρώπη¹⁷. Η ιστορία των Ευρωπαϊκών πόλεων και η ιστορία της Ευρώπης ακολουθούν σε μεγάλο βαθμό μια ενιαία πορεία.

Η πόλη που γεννιέται στους νεότερους χρόνους στη Ευρωπαϊκή Δύση έχει επίκεντρο την αγορά και είναι κέντρο μεταποιητικού χαρακτήρα δραστηριοτήτων.

Στην Ελλάδα οι πόλεις δεν ακολούθησαν την ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών πόλεων. Αλλά και η Ελλάδα δεν ακολούθησε την ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών χωρών. Οι λόγοι είναι πολλοί και διαφορετικοί και διεξοδικότερα θα τους δούμε παρακάτω.

Στην πορεία του καπιταλισμού σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των πόλεων έχει η δημιουργία συγκεκριμένης μορφής με αυστηρή διοικητική διάρθρωση, δομή, σταθερό βηματισμό για τις ανάγκες της εκβιομηχάνισης. Οι συνθήκες αυτές - γνωστές από το παρελθόν στις χώρες με βιομηχανική ανάπτυξη - στην ελληνική πραγματικότητα αργούν πολύ να εμφανιστούν και να εδραιωθούν.

Οι μηχανισμοί της βιομηχανικής επανάστασης, αύξηση του πληθυσμού-αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής και μηχανοποίηση των παραγωγικών συστημάτων, που παρατηρούνται στην Αγγλία από τα μισά του 17^{ου} αιώνα και διαδίδονται, αλλάζουν για πρώτη φορά μετά το 13^ο αιώνα ποιοτικά και ποσοτικά το ευρωπαϊκό οικιστικό σύστημα.

Τα γεγονότα που αναστατώνουν την Ευρώπη και τις πόλεις τον 19^ο αιώνα καθορίζουν ίσως και την ηγεμονία της ηπείρου στον υπόλοιπο κόσμο.

Στις μέρες μας όλες οι σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες παρουσιάζουν έντονη αστικοποίηση και το ίδιο παρουσιάζουν και οι πόλεις τους.

Οι μεγαλύτερες πόλεις στις βιομηχανικές χώρες έχουν πληθυσμό που φθάνει και τα είκοσι εκατομμύρια¹⁸. Η πιο ακραία μορφή αστικής ζωής σήμερα αντιπροσωπεύεται από αυτό που αποκαλείται μεγαλούπολη ή πόλη των πόλεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σ'ένα συγκρότημα της βορειοανατολικής ακτής των ΗΠΑ, που καλύπτει γύρω στα 450 μίλια, ζουν σαράντα εκατομμύρια κάτοικοι.

¹⁶ D. Calabi. «Η πόλη στην πρώτη Αναγέννηση.» Εκδόσεις Σαββάλας, 2004. σελ.12-13, 22

¹⁷ L. Benevolo» Η πόλη στην Ευρώπη.» Ελληνικά Γράμματα 1997 σελ.15, 299, 339

¹⁸ Anthony Giddens «Κοινωνιολογία» .Gutenberg 2002 σελ.615-629

Σε πολλές Ευρωπαϊκές πόλεις¹⁹ οι εκφράσεις που χρησιμοποιούν σήμερα, για να απεικονίσουν τα μοντέλα πόλεων, απηχούν την πολυπλοκότητα του μετασχηματισμού που δέχτηκαν και έτσι μιλάμε για ένα μοντέλο μίξη παγκόσμιας πόλης (global city), πόλης της πληροφορίας (information city) , entrepreneurial post – Fordist city, διχασμένης πόλης (dual city).

Μια άλλη πολύ πρόσφατη μορφή πόλης είναι η εικονική πόλη, η πόλη, δηλαδή, που αναπτύσσεται στον κυβερνοχώρο, ο οποίος αποτελεί ένα νέο τρόπο προβολής της τοπικότητας σε διεθνή κλίμακα²⁰. Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι, ότι και σε αυτή τη μορφή πόλης εντοπίζονται διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, δηλαδή η elite, με γνώση και πείρα στην αξιοποίηση της πληροφορίας, αυτοί που ενδιαφέρονται να μάθουν από τα δίκτυα, αλλά όχι με ενεργητικό τρόπο και οι off-line κατηγορίες, που είναι κυρίως κάτοικοι φτωχών και υποβαθμισμένων αστικών περιοχών και είναι αποκλεισμένοι από τα δίκτυα.

2.3 Ιστοριογραφικές αναφορές και θεωρίες ερμηνείας του αστικού φαινομένου

Στην ιστορία της ανάπτυξης των πόλεων ο 19^{ος} αιώνας εγκαινιάζει την αρχή μιας περιόδου εκρηκτικής πληθυσμιακής αύξησης και αναγνώρισης καινούργιων προβλημάτων στον τρόπο ζωής των κατοίκων. Οι ρυθμοί μετασχηματισμού, που σημειώθηκαν, ήταν διαφορετικοί, γι' αυτό και η ιστορία του αστικού χώρου δεν προσλαμβάνει την ίδια σημασία για τις δυτικές χώρες. Η μελέτη της ιστορίας του αστικού χώρου λόγω πληθυσμιακής ανάπτυξης προηγήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο και στις Ηνωμένες Πολιτείες και ακολούθησε στη Γερμανία και στη Γαλλία.

Στην βρετανική παράδοση δυο θεμελιακά βιβλία στη δεκαετία του 1960 από τον H. D. Dyos με τίτλο *Victorian Suburb: a Study of the Growth of Camberwell* παρουσιάζουν τη γένεση των οικισμών στα νότια περίχωρα του Λονδίνου²¹. Η κατοικία, η οικοδομή, το έδαφος, η ιδιοκτησία, οι μεταφορές, η δημοτική διοίκηση, η οικονομική διαχείριση, η δημοτική πολιτική, η υγεία, η υγιεινή, ο εφοδιασμός, ο πληθυσμός, η οικογένεια, οι κοινωνικές τάξεις, η ελίτ, η υποκουλτούρα, τα εγκλήματα, οι συγκρούσεις, οι διαδηλώσεις, η φιλανθρωπία, η ευημερία, η αρχιτεκτονική, η οργάνωση του χώρου, η αισθητική της πόλης προσδιορίζονταν στη θεματολογία ανάλυσης του αστικού χώρου.

Στη Γερμανία οι λόγιοι του 19^{ου} αιώνα είχαν ενθουσιαστεί από την ιστορία των μεσαιωνικών πόλεων και πολλαπλασίασαν τις έρευνες τους γύρω από την καταγωγή της αστικής συγκρότησης. Τη στροφή στη μελέτη των σύγχρονων πόλεων επιτελούν κοινωνιολόγοι, όπως ο Max Weber, ο Georg Simmel, ο Werner Sombart, που κάνουν τα προβλήματα του αστικού χώρου αντικείμενο συζήτησης, ακόμα και σε εκθέσεις πολεοδομικού σχεδιασμού που λαμβάνουν χώρα και οι οποίες συντελούν σε αυτό.

¹⁹ Arnaldo Bangasco, Patric Le Galés «Cities in Contemporary Europe». Cambridge University Press 2000 σελ. 11

²⁰B. Φούρκας Κυβερνοχώρος και πόλη: Οι Ευρωπαϊκές πόλεις στο WWW. Εισήγηση στο 10^ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο Η Αρχιτεκτονική και η πόλη στον 21^ο αιώνα.

²¹ Jean – Luc Pinol «Ο κόσμος των πόλεων τον 19^ο αιώνα». Πλέθρον2000 σελ.12-20

Μετά τον πόλεμο η ιστορία του αστικού χώρου προσανατολίστηκε στην εμπειρική έρευνα και η δεκαετία του 1970 έδωσε νέα ώθηση του αστικού φαινομένου με τη συγκρότηση ομάδων και ινστιτούτων ιστορίας και κοινωνιολογίας.

Στη Γαλλία, παρόλο ότι ως χώρα δε διαθέτει το δυναμισμό της έρευνας, οι συλλογές από ιστορίες των πόλεων είναι πολλές. Οι μελέτες που έχουν γίνει για το Παρίσι, πόλη ουσιαστικής σημασίας για τη Γαλλία, πολύ συχνά δημιουργούν τη σύγχυση ότι πρόκειται για τη μελέτη της ιστορίας του αστικού φαινομένου της χώρας. Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου η πόλη γίνεται ο κατάλληλος χώρος για την εφαρμογή των διεπιστημονικών ερευνών. Στη δεκαετία του 1970 ο Ρεγτο, παρατηρώντας τη γέννηση του αστικού προβλήματος στον αιώνα του Διαφωτισμού, αντιμετώπιζε τον αστικό χώρο ως αντικείμενο διευθετήσεων και κατά συνέπεια συγκρούσεων και ταυτόχρονα καθιστούσε την πόλη εργαλείο ανάλυσης και κοινωνικής αλλαγής²².

Στην Ελλάδα το επιστημονικό ενδιαφέρον για την ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων είναι σχετικά πρόσφατο. Ο έντονα αγροτικός χαρακτήρας της χώρας συνέβαλε στη μη ενασχόληση με αυτό το επιστημονικό πεδίο. Ο Μεσοπόλεμος και ιδιαίτερα η Μικρασιατική καταστροφή έδωσαν άλλη μορφή στον αστικό χώρο. Ο Κ. Δοξιάδης δημοσιεύει μια σειρά μελετών και αργότερα ο Κ. Μπίρης με τη μελέτη του για την Αθήνα δίνει μια πιο ολοκληρωμένη θεώρηση για την πόλη. Ακολουθούν ενδιαφέρουσες απόπειρες από επιστήμονες σχετικούς με το χώρο και αργότερα έρχεται η μελέτη του Guy Burgel για την Αθήνα. Ελάχιστοι κοινωνιολόγοι, ιστορικοί και θεωρητικοί αρχίζουν να μελετούν το αστικό φαινόμενο και την αστικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας, αλλά και αρχιτέκτονες τα θέματα χώρου, αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας. Στη δεκαετία του 1980 και 1990 είτε μέσω λευκωμάτων είτε μέσα από τη συγγραφή τοπικών ιστοριών είτε μέσα από την οργάνωση ειδικών συνεδρίων, αρχίζει να φαίνεται μια τάση αύξησης του αριθμού των ερευνητών και από άλλους ερευνητικούς χώρους, από το χώρο της γεωγραφίας, της κοινωνιολογίας, της οικονομίας.κα.

Η ιστορία του αστικού φαινομένου αποτέλεσε αυτοτελές πεδίο της αμερικάνικης ιστοριογραφίας και απασχόλησε πολυάριθμες διατριβές. Οι Αμερικανοί ιστορικοί στη δεκαετία του 1930 παίρνοντας τη σκυτάλη από δικηγόρους, κληρικούς, γιατρούς, και δημοσιογράφους και ανανέωσαν την ιστορία των πόλεων. Αργότερα εργασίες, όπως του Stephan Thernstrom, που μελετούσε «από τη βάση προς τα πάνω» μια μικρή πόλη της Μασαχουσέτης, ήταν πρόδρομοι για να συνδεθούν ιστορικά γεγονότα με τις κοινωνικές επιστήμες και να ενσωματώσουν στις αστικές μελέτες τις εμπειρίες των καθημερινών ανθρώπων²³. Η New Urban History έγινε ένα πραγματικό εργαστήριο με μοναδικό μειονέκτημα τις μηχανιστικές μεθόδους και τεχνικές που χρησιμοποιούσαν στη μελέτη και που αργότερα ουσιαστικά εξέλειψαν.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η επέκταση των πόλεων ήταν το αποτέλεσμα της αύξησης του πληθυσμού της μετανάστευσης από τις αγροτικές περιοχές και της

²² Λ. Σαπουνάκη-Δρακάκη, Μ. Κοτέα (επιμ) «Ευρωπαϊκή και Αστική Ιστοριογραφία». Διόνικος σελ. 32.

²³ Βλ. υποσ.22, σελ. 18-21.

μετανάστευσης από τις πιο φτωχές χώρες της Ευρώπης στις πιο πλούσιες και στις ΗΠΑ. Η ανάπτυξη των πόλεων είχε πολύ μεγάλες επιπτώσεις στις συνθήκες, στους τρόπους συμπεριφοράς και στις σκέψεις και στα συναισθήματα των ανθρώπων. Καθώς οι πόλεις μεγάλωναν από τον 19^ο στον 20^ο αιώνα απόψεις για την ερμηνεία της ζωής στις πόλεις και μάλιστα αντικρουόμενες ήρθαν στην επικαιρότητα. Περιγραφές από τη φτώχεια τόσο στο Λονδίνο όσο και στο Σικάγο, στην δεκαετία του 1870, δίνουν ζοφερές εικόνες της πραγματικότητας.

Η προσέγγιση της πόλης ως σύστημα αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στον άνθρωπο και στο περιβάλλον και η αποδιοργάνωση της πόλης λόγω της εγκατάστασης μεγάλου αριθμού μεταναστών σε αυτήν, εξετάζει το θεωρητικό ρεύμα του Πανεπιστημίου του Σικάγο, γνωστό ως η Σχολή του Σικάγο.

Για τη Σχολή αυτή παίζει σημαντικό ρόλο ο οικολογικός παράγοντας. Η ζωή των ανθρώπων είναι στενά συνδεδεμένη με τη μοίρα άλλων ειδών και με τις συνθήκες που επιβάλλονται στη φύση, αλλά και οι οικολογικές σχέσεις σε ένα κοινωνικό σχηματισμό είναι συνδεδεμένες με την πολιτική διάσταση του σχηματισμού. Η πόλη είναι το σημαντικότερο προϊόν της ανθρώπινης δημιουργίας και από αυτή θα εκπορευτούν όλες οι μελλοντικές εξελίξεις. Για την Σχολή, επίσης, οι έννοιες της εξέλιξης και της ανάπτυξης είναι αλληλένδετες. Η επιρροή της υπήρξε σημαντική σε πολλούς επιστημονικούς χώρους, όπως στο χώρο των Γεωγράφων, της Κοινωνικής Γεωγραφίας, της Αστικής Κοινωνιολογίας, της Κοινωνιολογίας του Χώρου. Επίκεντρο του προβληματισμού της ήταν η εγκατάσταση διάφορων μειονοτήτων στις αρχές του αιώνα στο Σικάγο.

Στα αρχικά στάδια ανάπτυξης των σύγχρονων πόλεων οι βιομηχανίες συγκεντρώνονταν σε περιοχές κατάλληλες για τις πρώτες ύλες που χρησιμοποιούν, κοντά σε γραμμές ανεφοδιασμού. Ο πληθυσμός συγκεντρωνόταν γύρω από τον τόπο εργασίας, ο οποίος διαφοροποιούνταν όλο και πιο πολύ, όσο αυξάνονταν οι κάτοικοι. Το κέντρο σταδιακά αρχίζει να κυριαρχείται από επιχειρήσεις και κέντρα ψυχαγωγίας, ενώ οι πιο εύπορες οικογένειες μετακινούνται προς τα προάστια. Εκπρόσωποι της Σχολής έδωσαν τρία μοντέλα ανάπτυξης και εξέλιξης των δομών της πόλης και της διάκρισης των φυσικών περιοχών. Το μοντέλο των ομόκεντρων ζωνών του Burgess, των ακτινωτών τομών του Hoyt, των πολλαπλών πυρήνων των Harris και Ullman.

Η Σχολή επηρέασε καθοριστικά την περίοδο του Μεσοπολέμου τις απόψεις της αμερικανικής κυβερνητικής πολιτικής σε θέματα κατοικίας, δίνοντας κίνητρα για δανειοδότηση κυρίως στις ανώτερες και μεσαίες τάξεις. Η ανθρώπινη οικολογία, όπως επικράτησε να λέγεται η Σχολή του Σικάγο, προσανατολίστηκε περισσότερο στην έρευνα των γεωφυσικών διαστάσεων του αστικού φαινομένου, χωρίς να δίνει ιδιαίτερη σημασία στις κοινωνικές διαστάσεις του. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση είναι αρκετά δύσκολο να απομονωθεί και να μελετηθεί μια περιοχή, οι ιδιαίτερες κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες, η ανάπτυξη της κοινωνικής δομής, γιατί ενδιαφέρει κυρίως η μελέτη ενός ευρύτερου οικοσυστήματος. Άλλωστε, αρχικά οι οικολόγοι

κατηγορήθηκαν, γιατί προσπαθούσαν με νόμους, που απαντώνται στα ανώτερα ζωικά είδη, να εξηγήσουν την προσαρμογή των πληθυσμών στην πόλη²⁴.

Εκτός από τη Σχολή του Σικάγο πολλές σχολές και ρεύματα σκέψεων παλαιότερα και σύγχρονα ασχολήθηκαν με την αστικοποίηση, και το αστικό φαινόμενο, καθώς και με την έννοια του χώρου, γεγονός που δείχνει, ότι ο ρόλος της πόλης υπάρχει ανάγκη να επανακαθοριστεί, καθώς αναπτύσσονται οι χώρες και συνακόλουθα αλλάζουν τα δεδομένα και στις τοπικές κοινωνίες.

Λειτουργεί, δηλαδή, η πόλη ως μέρος μιας ευρύτερης σύνθεσης που την απηχεί αλλά και την ανατροφοδοτεί. Γι' αυτό και όταν μιλάμε για τη δημιουργία της πόλης δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι στην πορεία της ιστορίας η πόλη που υπήρχε έπαιρνε άλλη μορφή και είχε διαφορετική σημασία²⁵. Όπως, επίσης, δεν πρέπει να ξεχνάμε και το ποιοι «έκτισαν» τις πόλεις ανά τους αιώνες.

Παρουσιάζοντας τις πιο βασικές θεωρητικές απόψεις, συνεχίζουμε μετά από τη Σχολή του Σικάγο με τους εκπροσώπους της θετικιστικής αντίληψης στην Ευρώπη, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, που έδειξαν ενδιαφέρον για την πόλη προσανατολίζοντας τις μελέτες αυτού του τύπου σ' ένα θεσμικό πλαίσιο ανάλυσης. Για τον F. Tonnies η έννοια της κοινωνίας παραπέμπει στην έννοια της πόλης. Το πέρασμα ακολουθεί κάποια διαδοχικά στάδια μεταβολής. Από το γένος στην κοινότητα, από την κοινότητα στην πόλη, από την πόλη στη μεγαλούπολη και τέλος στην παγκόσμια πόλη, δηλαδή στο κόσμο.

Ορισμένες ομοιότητες με τη σκέψη του Tonnies παρουσιάζονται στο έργο του Durkheim, όταν αναφέρει τις δυο μορφές κοινωνικού δεσμού, τη μηχανική, που χαρακτήριζε τις προβιομηχανικές κοινωνίες και την οργανική, που αναφέρεται στη βιομηχανική κοινωνία και αντιστοιχεί στην έννοια της κοινωνίας του Tonnies.

Για τον Weber εργαλείο στην ανάλυση της εξήγησης του αστικού φαινομένου αποτελεί ο ιδεατός τύπος ανάλυσης, μια κατασκευή που διευκολύνει την ταξινόμηση, τη σύγκριση και αποτελεί πλαίσιο αναφοράς με στόχο την αιτιώδη εξήγηση ιστορικών γεγονότων. Το αστικό φαινόμενο σύμφωνα με τον Weber πραγματώνεται στη Δύση και ο πολίτης ως προς την νομοκοταξική του ιδιότητα είναι πάντα πολίτης μιας συγκεκριμένης πόλης. Σε άλλα μέρη, όπως στην πρώιμη περίοδο της Μεσοποταμίας, απαντούν μόνο απαρχές αστικής συγκρότησης²⁶. Κυρίαρχο γνώρισμα της πόλης οι κοινωνικοί θεσμοί που οδηγούν σε σχέση τους κατοίκους. Βασικά χαρακτηριστικά της η οχύρωση, η παρουσία αγοράς, η αυτονομία των θεσμών, η συμμετοχή των κατοίκων στα κοινά και η διοικητική αυτοδυναμία. Η πόλη λειτουργεί, κατά τον Weber, ως αγορά και διακρίνεται σε παραγωγικές και καταναλωτικές. Μεγάλη σημασία δίνει στην πολιτική και διοικητική εξουσία της πόλης και τη χωρίζει σε νομοθετική και διοικητική διατηρώντας την αυτονομία της. Η πόλη για τον Weber εδράζεται στο νόμο.

²⁴ Λεοντίδου Λ. Γεωγραφικός χώρος και κοινωνικός μετασχηματισμός. Σημειώσεις Ε.Μ.Π σελ.20

²⁵ O Källtrop, I Elander, O Ericsson, M Franzen . «Cities in Transformation – Transformation in Cities. Social and Symbolic Change of urban space». Avebury Ashgate publishing ltd 2000 σελ.15

²⁶ M. Weber. «Η πόλη.» Κένταυρος 2003, σελ. 42

Η ανάλυσή του προσφέρει στην ερμηνεία του αστικού φαινομένου, αλλά δεν εξετάζει τις βαθύτερες αιτίες που δημιούργησαν την διαμόρφωση αυτής της δομής.

Η διατύπωση της θεωρίας του ιστορικού και διαλεκτικού υλισμού στα μέσα της δεκαετίας του 19ου αιώνα από τον Κ. Marx και F. Engels δίνει άλλη βάση στην ερμηνεία της αλλαγής των ιστορικών δεδομένων μέσω της διαδικασίας της παραγωγής. Στα πλαίσια της μαρξιστικής ερμηνείας η πόλη δεν αντιμετωπίζεται ως αυτόνομη ενότητα με δικούς της νόμους, αλλά ως παράγωγο ενός καθορισμένου κοινωνικο-οικονομικού σχηματισμού, μιας συγκεκριμένης κοινωνικής δομής. Η προβληματική για το αστικό φαινόμενο εντάσσεται ως αποτέλεσμα στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής και είναι συνέπεια της οικονομικής ανάπτυξης²⁷.

Οι λειτουργίες της στον ευρύτερο αστικό χώρο καθορίζονται από τον κυρίαρχο τρόπο παραγωγής. Εκτεταμένη αναφορά στο έργο των Marx και Engels έχει η αντίθεση πόλης-υπαίθρου και τα προβλήματα που δημιουργούνται από τον τρόπο αστικοποίησης. Στην πόλη ο εργάτης βρίσκεται αποκομμένος από τη γη και αντιμετωπίζει οξύτατο πρόβλημα στέγης. Για να λυθεί το πρόβλημα αυτό, πρέπει να εξαφανισθεί ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής, να μετασχηματισθεί η κοινωνία και να εξαλειφθεί η αντίθεση πόλης-υπαίθρου.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 οι αντιλήψεις του ιστορικού και διαλεκτικού υλισμού επηρεάζουν τους ερευνητές του αστικού φαινομένου. Ενδιαφέρουσα είναι η θεωρία του Castells του οποίου οι γνώσεις σε γλώσσες, η επαφή με την γαλλική σκέψη στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα (Althusser, Lefebvre) και η διάθεσή του να δημιουργήσει μια γέφυρα μεταξύ της Ευρωπαϊκής θεωρίας για την κοινωνία και του εμπειρισμού της Αμερικάνικης θεωρίας, έδωσαν την θεωρία του σχετικά με τις πόλεις.

Ο Castells όπως και ο Lefebvre αντιλαμβάνονταν τη φύση της πόλης στο αστικό σύστημα και χρησιμοποίησαν τα μαρξιστικά εργαλεία για την ανάλυση αυτή. Για τον Lefebvre το κράτος αποκτά μια αυτόνομη δύναμη καταστολής και η ιστορική του εξέλιξη γίνεται μέσα από τους μηχανισμούς της αστικής διαδικασίας. Το κράτος πάντα θα είναι καταπιεστικό και γι' αυτό τα άτομα πρέπει να μάχονται πάντα για τα δικαιώματά τους, διαμορφώνοντας έτσι αστική συνείδηση.

Ο Castells έστρεφε το ενδιαφέρον του στη φύση του αστικού προβλήματος και σε θέματα κρατικής παρέμβασης. Έβλεπε την πόλη ως το αναπόσπαστο μέρος των διαδικασιών της συλλογικής κατανάλωσης, οι οποίες με την σειρά τους αποτελούν εγγενές στοιχείο του βιομηχανικού καπιταλισμού. Τα σχολεία, τα σπίτια, οι υπηρεσίες, οι τόποι ψυχαγωγίας αποτελούν τρόπους που οι άνθρωποι καταναλώνουν τα προϊόντα της σύγχρονης βιομηχανίας²⁸. Ιδιαίτερη σημασία σε αυτή την θεωρία έχουν οι ομάδες των μη προνομιούχων που αγωνίζονται για την αλλαγή των συνθηκών της ζωής τους. Τα προβλήματα στην πόλη προκαλούν την εμφάνιση μιας σειράς κινημάτων, που αφορούν στην βελτίωση των οικιστικών συνθηκών, διαμαρτύρονται και προστατεύουν το οικιστικό περιβάλλον.

²⁷ Richard Rodge. «European Urban History. Prospect and Retrospect». Leicester University Press 1993 σελ.7

²⁸ Α. Γκίντενς. «Κοινωνιολογία» Gutenberg 2002, σελ. 627

Για τον Castells²⁹ η τεχνολογία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο μετασχηματισμό των αστικών φορμών και ιδιαίτερα στον καπιταλισμό. Στα τελευταία γραπτά του επισημαίνει ότι οι παλιές βιομηχανικές πόλεις έχουν σίγουρα εξαφανισθεί. Η καινούργια θα έχει το κέντρο των επιχειρήσεων στο κέντρο της πόλης και οι εργάτες θα ζούν γύρω από αυτό. Ήδη στις ΗΠΑ και σε πιο πλούσιες περιοχές μπορούμε να παρατηρήσουμε τις νέες πόλεις στα περίχωρα αυτών των επιχειρηματικών κέντρων.

Μια ενδιάμεση άποψη των προηγούμενων δύο αποτελεί των Logan και Molotch, που στα μέσα της δεκαετίας του 1970 χαρακτήρισε την πόλη ως μεγάλη μηχανή, δείχνοντας το χαρακτήρα της μοντέρνας πόλης στην Αμερική και τη φύση της πολιτικής της. Και οι δύο συμφωνούν με τον Castells και τον Harvey ότι τα κύρια χαρακτηριστικά της οικονομικής ανάπτυξης, που εκτείνονται σε διεθνές και σε εθνικό επίπεδο επηρεάζουν κατά άμεσο τρόπο την αστική ζωή, αλλά υποστηρίζουν ότι αυτοί οι μακράς εμβέλειας οικονομικοί παράγοντες προβάλλονται μέσω τοπικών οργανώσεων. Για παράδειγμα, οι αγορές που διαμορφώνονται σ' ένα αστικό περιβάλλον επηρεάζονται από τον τρόπο που οι διάφορες ομάδες χρησιμοποιούν την περιουσία τους, αγοράζουν και πουλούν.

Στις σύγχρονες πόλεις οι μεγάλες επιχειρηματικές εταιρείες προσπαθούν συνεχώς να εντείνουν την χρήση γης σε συγκεκριμένο προσανατολισμό με στόχο την κερδοφορία. Οι άνθρωποι συσπειρώνονται σε ομάδες γειτονιάς, με σκοπό να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους ως κατοίκων της περιοχής.

Στην αστική ανάλυση σήμερα θα είμαστε έτοιμοι να συνδέουμε τοπικά με παγκόσμια ζητήματα. Σε αυτήν την αναζήτηση διαχωρίζουν την εμφάνιση πέντε νέων τύπων πόλεων. Η επιτελική πόλη, όπου είναι κέντρο οικονομικών και βιομηχανικών συναλλαγών, δικτύων επικοινωνίας και μεταφορών για όλο τον κόσμο. Η καινοτόμος πόλη, όπου συγκεντρώνεται η βιομηχανία της έρευνας και της ανάπτυξης των επιστημονικών διαδικασιών για την παραγωγή αγαθών. Η πόλη, τόπος σπονδυλωτής παραγωγής, όπου παράγουν ορισμένα τμήματα από την αλυσίδα παραγωγής. Τέλος η πόλη, διαμετακομιστικό κέντρο του Τρίτου κόσμου και τα κέντρα συνταξιούχων. Η τυπολογία των πιο πάνω πόλεων αναφέρεται σε πόλεις κρατών όπως το Λονδίνο, διάφορες πόλεις των ΗΠΑ, πόλεις του Τρίτου κόσμου και ειδικά σχεδιασμένες πόλεις για συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Σύγχρονες³⁰ προβληματικές αποτελούν η θεωρία της παγκόσμιας πόλης, που μας δίνει την έννοια μιας πόλης που ξεφεύγει από τα όρια του έθνους και οι λειτουργίες της, οικονομικές, βιομηχανικές, ερευνητικές και καινοτόμες ξεπερνούν τα όσα μέχρι τώρα γνωρίζαμε για τις πόλεις. Αλλά και θεωρίες από το χώρο των Γεωγράφων, όπως της D. Massey, που προτείνει τρεις οπτικές που μπορεί να δει κανείς το χώρο³¹. Ως προϊόν αλληλεξαρτήσεων, σε μια σφαίρα που δίνει την δυνατότητα της πολλαπλότητας

²⁹ J. Borja & M. Castells. «Local & Global. United Nation Centre for Human settlements» (Habitat) Earthscan and Publication Limited 1997.

³⁰S. Sassen. «The Global city: New York, London, Tokyo.» Princeton University Press 2000.

³¹D. Massey. Philosophy and politics of spatiality σελ. 10

–της συνύπαρξης πολλών και ξεχωριστών τροχιών και σαν προϊόν σχέσεων σε μια διαδικασία γίνεσθαι, που διαμορφώνεται συνεχώς.

Στην παρουσίαση των πιο σημαντικών θεωρητικών σκέψεων για τη μελέτη του αστικού φαινομένου η συμβολή των πολεοδομών έδωσε διέξοδο στην επίλυση πολλών προβλημάτων στις περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις. Η Χάρτα των Αθηνών αποτέλεσε το πλέον αμφιλεγόμενο απαύγασμα του Μοντέρνου κινήματος³².

Οι αρχές του λειτουργισμού σε πολεοδομικό επίπεδο είναι συνδυασμός των απλών μορφών γεωμετρικής συμμετρίας και λειτουργικής ακρίβειας. Η πίστη στις ικανότητες του ανθρώπου να αλλάξει τις υποβαθμισμένες συνθήκες ζωής στις μεγαλουπόλεις της περιόδου του Μεσοπολέμου με τη σωστή χρήση της τεχνολογίας έστρεψε το ενδιαφέρον στην κοινωνική κατοικία και στο αστικό περιβάλλον. Εκπρόσωπος της νέας τάσης στην αρχιτεκτονική ο Le Corbusier ήθελε να ξαναδώσει στην πόλη και στον άνθρωπο τα φυσικά στοιχεία του χώρου και την ομορφιά. Οι αρχές της Χάρτας των Αθηνών δεν εφαρμόστηκαν πριν από τον πόλεμο, αλλά σηματοδότησαν νέους δρόμους στην ανάπτυξη των πόλεων ως προς τους τομείς της κατοικίας, της εργασίας, της αναψυχής, της κυκλοφορίας.

Οι απόψεις, για το εάν ήταν σωστές οι θεωρητικές προσεγγίσεις της Χάρτας δίστανται, γιατί ενώ αποσκοπούσαν στην καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσης, όπου εφαρμόστηκαν, διέσπασαν την ενότητα του χώρου και έφεραν κατακερματισμό στον πολεοδομικό ιστό.

2.4 Δημιουργία μοντέλου προσέγγισης και μελέτης του Περιστερίου

Στην πρόσφατη βιβλιογραφία οι εργασίες που μελετούν την έντονη αστικοποίηση, κυρίως στις μεγαλουπόλεις, είναι αρκετές. Υπάρχουν έρευνες που αναφέρονται στην ανάπτυξη συγκεκριμένων πόλεων της Ευρώπης, της Αμερικής, της Κίνας, της Ιαπωνίας, της Ινδίας και αρκετές που αναφέρονται στην αλλαγή του ρόλου των πόλεων στις χώρες του πρώην σοσιαλιστικού μπλόκ. Στην διερεύνηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και των θεωριών για κάθε πόλη σημαντικό ρόλο έπαιζαν και παίζουν οι ανάγκες που πρέπει να λυθούν και συνακόλουθα ο τρόπος που επιλέγει το οργανωμένο κράτος και η κοινωνία να λύσει.

Οι πόλεις σήμερα μελετώνται σε σχέση με τα χαρακτηριστικά τους και την ιστορική τους διαδρομή, την ένταση που μπορεί να παρουσιάζουν σ' ένα τομέα, όπως η τεχνολογία, αλλά και σε σχέση με αυτό που μπορούν να προσφέρουν ή να αναδείξουν στο παγκόσμιο χώρο. Υπάρχουν πόλεις που εξυπηρετούν την ανάπτυξη της τεχνολογίας, άλλες την ανάπτυξη της αναψυχής, άλλες την έρευνα, άλλες την αναψυχή ηλικιωμένων κ.λ.π

Ο τρόπος που αντιμετωπίζεται η ανάπτυξη και η θέση των πόλεων έχει σχέση και με το ρόλο που καλούνται να παίξουν στο νέο σύστημα πραγμάτων και στην

---

³² Le Corbusier. «Η Χάρτα των Αθηνών». Ύψιλον 2003, σελ. 7

ανοικτή και παγκοσμιοποιημένη κοινωνία. Σε μια κοινωνία που σήμερα έχει καλύψει σε σημαντικό σημείο στον ανεπτυγμένο κόσμο πολλά προβλήματα, αλλά ίσως να έχει παραγκωνίσει τις ιδιαιτερότητες των λαών.

Στο σύστημα αυτό υπάρχουν χώρες με περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά από άλλες και κατατάσσονται στην ίδια ομάδα μελέτης. Οι Καναδικές, για παράδειγμα, πόλεις ή οι Αμερικανικές έχουν περισσότερες ομοιότητες με χώρες της Δυτικής Ευρώπης ή των ανεπτυγμένων χωρών.

Η Ελλάδα, μια μικρή μεσογειακή χώρα με μεγάλη ιστορία, που καλύπτεται από πεδιάδες, βουνά, πολλά νησιά δε βρίσκεται στο κέντρο της Ευρώπης, αλλά στην περιφέρεια της. Η γεωγραφική της θέση, αν και σημαντική στη μεσογειακή λεκάνη, την περιθωριοποιεί σε σχέση με την υπόλοιπη πιο ανεπτυγμένη Ευρώπη.

Βεβαίως, η περιθωριοποίηση δεν οφείλεται μόνο στη γεωγραφική της θέση, αλλά και σε ένα πλήθος άλλων παραγόντων που κατατάσσουν την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Νότιο Ιταλία, την Νότιο και Δυτική Ισπανία, την Σαρδηνία, την Κορσική, τη Δυτική Γαλλία, τη Δημοκρατία της Ιρλανδίας και τη Βόρεια Σκοτία στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια. Κοινά χαρακτηριστικά η φτώχη υποδομή και τεχνολογική ανάπτυξη, η χαμηλή επιχειρηματική κινητικότητα και οι επενδύσεις³³.

Επιπλέον, η Ελλάδα με την πολύχρονη κατοχή, τους παγκόσμιους πολέμους, την μικρασιατική καταστροφή, τις συνεχείς πολιτικές τριβές, που έφεραν αρκετές φορές την χώρα μπροστά στην κατάλυση του δημοκρατικού της πολιτεύματος, περιχαρακώθηκε σε μια πορεία ιδιόμορφη.

Αρχίζοντας μια μικρή αναδρομή από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και το καθεστώς των τετρακοσίων ετών σκλαβιάς βλέπουμε, ότι οι πόλεις λειτουργούσαν ως πόλεις-παζάρια. Η ιδιότυπη πόλη, που δημιουργήθηκε, δεν είχε καμία σχέση με τις ανοιχτές πόλεις δυτικού τύπου. Η ύπαρξη του θεσμού της αυτοδιοίκησης σ' εκείνο το καθεστώς εξασφάλιζε, μέσω της εισπραξης των φόρων, μια υποτυπώδη διοικητική λειτουργία που έδινε την ισχύ μικρής εξουσίας στα χέρια των Ελλήνων. Εξουσία, που αρκετά συχνά τη χρησιμοποιούσαν διαπραγματευτικά στην τουρκική διοίκηση για να πετύχουν κάτι. Δεν είναι, λοιπόν, τυχαία η σύγκυση που επικρατεί πολλές φορές στη σκέψη, όταν μιλώντας για πόλη αμέσως μετά σκεφτόμαστε τη διοίκησή της, το δήμο ή την κοινότητα.

Μετά την απελευθέρωση και με πρωτοβουλία του Γερμανού Βασιλιά Όθωνα, η Αθήνα χαρακτηρίζεται νέα πρωτεύουσα και ανοικοδομείται το 1834 με τη βοήθεια των Κλεάνθη και Schubert και αργότερα και του Leo von Klenze. Άλλες πόλεις, διατηρώντας τα ίδια μυθικά ονόματα των αρχαίων, κτίζονται κοντά στις αρχικές τους τοποθεσίες: η Σπάρτη το 1834, η Κόρινθος το 1858, η Θήβα το 1861. Ένα κανονικό σχέδιο επιβάλλεται χωρίς δυσκολία σε προηγούμενους οικισμούς, ακόμα και τουρκικούς, που δεν συγχωνεύονται με τους νέους και μπαίνουν στο περιθώριο, χωρίς να σχηματίζεται ενιαίο σύνολο.

³³ Alan Harding, Joh Dawson, Richard Evansond, Michael Parkinson. «European Cities Towards 2000. Profiles, Policies and Prospects». Manchester University Press 1999 σελ. 7

Σταδιακά η πρωτεύουσα της Ελλάδας διαμόρφωσε έντονη θέση υπεροχής σε σχέση με τις δευτερεύουσες πόλεις³⁴. Μετά την επανάσταση και την απελευθέρωση ερημώνουν σταδιακά τα ορεινά προς όφελος της επικράτησης των πόλεων. Στις πόλεις, όμως, το μεγαλύτερο ποσοστό καταναλώνει αντί να παράγει και απασχολείται στον τριτογενή τομέα.

Συνεπώς, η νεοελληνική πόλη είναι μάλλον ένα μοντέλο πόλης ιδιόμορφο, αφού χτίστηκε σταδιακά με τους όρους και τις ιδιαιτερότητες ενός νεοσύστατου κράτους εποπτευόμενο από ξένες δυνάμεις προσπαθώντας, να αποτινάξει τις καταβολές από την μακρόχρονη κατοχή και να προσαρμοστεί, με δεδομένη την ισχνή οικονομική του κατάσταση, σ' ένα ανεπτυγμένο περιβάλλον³⁵.

Η σχετικά πρόσφατη διαμόρφωση, λοιπόν, της ανεξάρτητης πορείας της Ελλάδας είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να μην δημιουργήσει ούτε φεουδαρχία, αλλά ούτε και αστική τάξη, μια και οι αστικές κατηγορίες πριν την Επανάσταση δεν κατάφεραν να αποκτήσουν τον έλεγχο της οικονομίας κάτι, που έδρασε αρνητικά στον αστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας που επεδίωκε να κάνει ο Καποδίστριας.

Στο τομέα της γεωργίας η διανομή του μικρού και κατατεμαχισμένου κλήρου δεν βοήθησε τις συστηματικές καλλιέργειες, εκτός του ότι έμεινε μεγάλο ποσοστό χωρίς κλήρο. Η γεωργική παραγωγή της χώρας επικεντρώθηκε σε ελάχιστα προϊόντα, κυρίως μεσογειακά, χωρίς να υπάρξουν εναλλακτικές μορφές καλλιέργειας, με αποτέλεσμα σε μια κρίση, όπως αυτή της σταφίδας, το Ελληνικό κράτος να κινδυνεύει και να είναι πάντα δέσμιο των διεθνών διακυμάνσεων.

Η συνακόλουθη εσωτερική μετανάστευση ή στην πραγματικότητα η αφαιμάξη της υπαίθρου από όλο σχεδόν το δυναμικό της προς τις πόλεις, αλλά και προς το εξωτερικό, έδωσε ώθηση στον καταναλωτισμό και στον τριτογενή τομέα στις πόλεις. Τα εμβάσματα τόνωναν την ελληνική οικονομία, αλλά δεν σηματοδοτούσαν ανάπτυξη της χώρας. Βεβαίως, δεν πρέπει να ξεχάσουμε το μεταναστευτικό ρεύμα προς το εξωτερικό και την δυναμικότητα που διοχέτευσε και που επηρέασε την δημιουργία των πόλεων στην Ελλάδα.

Η ανάπτυξη της ναυτιλίας, που ευνόησε την ανάπτυξη των στόλων, δεν επέδρασε θετικά στις βιομηχανικές επενδύσεις και γενικά η ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα δεν απέκτησε ποτέ βάρος, αφού το ξένο κεφάλαιο δεν επένδυσε στην Ελλάδα. Το κράτος δε βοήθησε θεσμικά, ούτε με έργα υποδομής ούτε εξασφαλίζοντας χρηματοδότηση και κεφάλαιο, αλλά στήριζε σταθερά και κυρίως μετά τον πόλεμο την οικοδομή.

Άλλα χαρακτηριστικά, όπως η μη δημιουργία υποπρολεταριάτου στην πόλη, οι μηχανισμοί που ανέπτυξαν οι ξένοι παράγοντες, ώστε να εμποδίζουν την εμφάνιση οποιωνδήποτε δυνάμεων ανεπιθύμητων στο πολιτικό προσκήνιο, η διαμόρφωση

---

³⁴ Η Ελλάδα και άλλες χώρες της περιφέρειας, όπως Ρουμανία, Βουλγαρία, Πορτογαλία, έχουν την πρωτεύουσα τους σε τέτοια θέση υπεροχής.

³⁵ Βέβαια και στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Αθήνα υπήρχαν κάτοικοι που ανήκαν σε ανώτερες τάξεις, πολύγλωσσοι, με κουλτούρα και πλούτο που ζούσαν, ψώνιζαν και σύχναζαν σε συγκεκριμένες περιοχές.

πελατειακής δομής στο πολιτικό σύστημα της χώρας διαμορφώνουν μαζί με χαρακτηριστικά, που ήδη θίξαμε, την εικόνα μιας περιθωριοποιημένης χώρας.

Η Ελλάδα επικράτησε να είναι ένα κράτος με πτώση του ειδικού βάρους της γεωργίας, με ανάπτυξη της βιομηχανίας, αλλά σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με την παγκόσμια οικονομία, με μεγάλο βάρος στον τομέα των υπηρεσιών, δυσανάλογο, όμως, με το μέγεθος της χώρας και με της ξένης βοήθειας (η αμερικανική βοήθεια στην περίοδο 1945-1960 έφτασε τα 3,1 δις) να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα.³⁶

Η μεταπολεμική ανάπτυξη της Ελλάδας ήταν ίσως αρκετή, για να καλύψει την έντονη καθυστέρηση της χώρας, αλλά όχι για να της εξασφαλίσει μια θέση στα ανεπτυγμένα κράτη. Η χώρα με τον ισχυρό κρατικό τομέα σε πολλούς κλάδους έως και τη δεκαετία του 1990, με την μεγάλη οικονομική διαφορά ανάμεσα σε πόλεις και χωριά δεν κατάφερε να αναπτύξει κλάδους που απαιτούν υψηλή τεχνική και ειδικές γνώσεις.

Η ελληνική πόλη, λοιπόν, ακολουθεί την πορεία της χώρας της, που βρίσκεται στο περιθώριο των ανεπτυγμένων χωρών και πασχίζει να ανασυγκροτηθεί και να δυτικοποιηθεί ή καλύτερα να εκσυγχρονιστεί προς την κατεύθυνση των δυτικών χωρών, ακόμα και σε επίπεδο θεσμών, όπως η τοπική αυτοδιοίκηση.

Σύμφωνα³⁷ με τις ΗΠΑ η θέση, που κατείχε η Ελλάδα στον παγκόσμιο χάρτη, ήταν εκτός της Περιφέρειας των ανεπτυγμένων χωρών, των χωρών, δηλαδή, που είχαν την οικονομική δύναμη του πετρελαίου. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 αυτός ο χαρακτηρισμός άλλαξε είτε επειδή οι ΗΠΑ ήθελαν να ελέγξουν όσο το δυνατό περισσότερα κράτη της Περιφέρειας και γύρω από αυτή είτε επειδή η Ελλάδα προσανατολίστηκε προς την Ευρώπη με την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Σύμφωνα με τα όσα αναλύθηκαν για την Ελλάδα είναι απόλυτα κατανοητό, ότι δεν είναι μια χώρα που εύκολα θα κατατασσόταν στα μοντέλα ή στα θεωρητικά σχήματα του δυτικού τρόπου ανάπτυξης.

Στην Αθήνα του μεσοπολέμου και της έλευσης προσφύγων Μικρασιατών ψηφίζεται το 1929 ο νόμος «Περί της ιδιοκτησίας κατ'ορόφους» και αργότερα περί ύψους, με αποτέλεσμα τη δημιουργία της αστικής πολυκατοικίας. Η πολιτική αυτή υπαγορεύτηκε ως ένα βαθμό από τους εύπορους γηγενείς, αλλά και τους πρόσφυγες και στόχευε στην αύξηση των κτιριακών υψών στο κέντρο της Αθήνας και στην ίδρυση προαστίων γύρω από αυτή³⁸.

Στην περίπτωση του Περιστερίου η πόλη «αποδέχθηκε» χωρίς σχεδιασμό την εγκατάσταση των μεταναστών και των προσφύγων, που επιθυμούσαν να ζήσουν κάπου χωρίς υψηλό κόστος και να εξασφαλίσουν το μεροκάματό τους. Και τα εργοστάσια που υπήρχαν στο Περιστερί εξασφάλιζαν για την εργατική κυρίως τάξη και τους αγρότες, που είχαν έρθει στην πόλη, δουλειά και στοιχειώδη διαβίωση.

³⁶ Σ. Μπαμπανάνης Κ. Σούλας «Η Ελλάδα στην περιφέρεια των ανεπτυγμένων χωρών». Θεμέλιο 1976 σελ.44, 130

³⁷ Η άποψη αυτή διατυπώθηκε από τον γνωστό γλωσσολόγο και πολιτικό ακτιβιστή Ν. Chomsky στις 22/4/2004 σε ομιλία του στο Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών

³⁸ Ε. Μαρμαράς «Ελληνική πόλη και μοντερνισμός:1900-1940 στο Η Ιστορία της Ελληνικής πόλης».Ερμής 2004

Τα παραπάνω δεδομένα σε σχέση με την τότε κυβερνητική επιλογή της ανακήρυξης σε δήμο του Περιστερίου έδειχναν την πολιτική σκοπιμότητα του Λαϊκού κόμματος, να χωρίσει σε πολλές εκλογικές περιφέρειες την Αθήνα, για να κερδίσει τις εκλογές, όπως και έγινε, αλλά και να δημιουργήσει εργατικές συνοικίες μακριά από την πρωτεύουσα, τα προάστια, τις κηπουπόλεις³⁹. Όλες αυτές οι αποφάσεις και το βάρος υλοποίησής τους έπεσαν στους ώμους του νεοσύστατου δήμου που προσπαθούσε να διαχειριστεί τα οξυτάτα προβλήματα χωρίς πλάνο και συνολικό σχεδιασμό.

Αυτή η περίοδος, τελικά, έμελλε να είναι αποφασιστική για τη μετέπειτα εξέλιξη της διάρθρωσης του ελληνικού χώρου και κατά συνέπεια του οικιστικού πλέγματος⁴⁰.

Η πολύ ενδιαφέρουσα και σχετικά σύγχρονη θεωρία της οικολογικής προσέγγισης που βρήκε απήχηση στο μεσοπόλεμο, εποχή που δημιουργήθηκε το Περιστερί, δεν μπορεί να εφαρμοστεί για τη δική μας πόλη. Δεν μπορεί να προσαρμοστεί στο μοντέλο της Σχολής του Σικάγο, που αναλύει την έντονη αστικοποίηση μιας μεγαλούπολης στην περίοδο του Μεσοπολέμου όχι μόνο, γιατί δεν μπορούν να συγκριθούν τα πληθυσμιακά μεγέθη, αλλά γιατί ούτε το επίπεδο σχεδιασμού ούτε ο παράγοντας της οικολογικής προσέγγισης, του σχεδιασμού κηπουπόλεων, αλλά και των ομόκεντρων ζωνών απηχούν την ελληνική πραγματικότητα.⁴¹ Δεν μπορεί κυρίως να εφαρμοστεί, γιατί η πόλη μελέτης ανήκει στο μεσογειακό πολιτιστικό πρότυπο και όχι στο αγγλο-αμερικάνικο, όπως μας βοηθά η επιστήμη της Γεωγραφίας να παρατηρήσουμε, αλλά και το πλούσιο ιστορικό παρελθόν των μεσογειακών κοινωνιών, που δεν είχαν σχέση με προκαπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς.

Οι δύο παραδόσεις έχουν ή καλύτερα είχαν τουλάχιστον σημαντικές διαφορές στη χρήση και στη μορφή κατοικίας, των δρόμων της πόλης, του αυτοκινήτου, της κοινωνικής ζωής⁴². Η πολιτιστική παράδοση της Μεσογείου τιμά τις πόλεις, η εξοχή θεωρείται σαν ήσυχος και αδρανής τόπος χωρικών. Οι μεσογειακοί λαοί δεν κλείνονται εύκολα στο σπίτι και έχουν έντονη κοινωνική ζωή, ενώ η αγγλο-αμερικάνικη πόλη έχει την έννοια του σπιτιού σαν ένα είδος κελύφους προστασίας, επισκέπτονται συχνά και εξιδανικεύουν την εξοχή και οι κοινωνικές τους επαφές είναι ελάχιστες.

Άλλωστε⁴³ η ιστορία της Μεσογείου είναι η ιστορία των πολέμων τους, που πολλές από αυτές είναι οι παλαιότερες της Ευρώπης, αφού τις απαντούμε στους αρχαίους χρόνους.

³⁹ Λ. Λεοντίδου «Πόλεις της σιωπής». ΕΤΒΑ2001 σελ.229-230 και Γ. Δαφνής «Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων 1923-1940» ΚΑΚΤΟΣ 1997 σελ.292 Β τόμος, αναφέρονται στις αντιρρήσεις που το μέτρο του Τσαλδάρη έφερε, να χωρίσει το χώρο σε Περιφέρειες. Δημοσιεύεται μάλιστα κοινή επιστολή των Βενιζέλου, Πλαστήρα, Ζάνα, που μεταξύ άλλων περιέχει αναφορά για το αντισυνταγματικό νομοσχέδιο και καλούν την Κυβέρνηση να μην ισχύσει γιατί αλλιώς θα υπάρξει κύμα διαμαρτυριών.

⁴⁰ Π. Λουκάκης. Αθήνα 1830-1940 Ιστορικές φάσεις παγίωσης του υπερσυγκεντρωτισμού της. Ανάτυπο από τα πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΗ.της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού. Αθήνα 1985 σελ. 92

⁴¹ Παρακάτω περιγράφεται ότι η δομή των Μεσογειακών πόλεων, εκτός του ότι είναι περικυκλωμένη από αυθαίρετους οικισμούς, αντιστρέφει και το μοντέλο του Burgess και αναπτύσσονται έτσι ακτινωτά από το κέντρο προς τα προνομιούχα προάστια.

⁴² Λ. Λεοντίδου Γεωγραφικός χώρος και κοινωνικός μετασχηματισμός. ΕΜΠ 1989, σελ.181-186.

⁴³ L. Leontidou «The Mediterranean city in transition». Cambridge University Press 1990, σελ. 9.

Μερικές σημαντικές πόλεις στο χώρο της Μεσογείου ήταν η Ρώμη, που ήταν το κέντρο μιας μεγάλης αυτοκρατορίας, η Αθήνα που άκμασε στους κλασικούς χρόνους, η Κωνσταντινούπολη που άκμασε στο Βυζάντιο.

Η Μαρξιστική θεωρία, που στοιχειά της έχουν επεξεργαστεί πάνω σε σύγχρονα δεδομένα πολλοί θεωρητικοί, όπως ο Castells, Lefebvre, η Massey, ο Harvey, αλλά και σχολές σκέψης, όπως η Σχολή της Ρύθμισης, συνδέει μια σειρά παραγόντων και τοποθετεί το φαινόμενο συγκρότησης των πόλεων σε σχέση με τη γενική θεώρηση και ανάγκη της κοινωνίας. Αποτελεί μια ολοκληρωμένη και συνολική θεωρία εξήγησης της πραγματικότητας και του ρόλου κάθε μονάδας στο σύστημα.

Η ανάλυση μιας σειράς επιπέδων της πραγματικότητας, οικονομικού, κοινωνικού, πολιτικού, αλλά και των ιστορικών συνθηκών που γεννήθηκε και λειτούργησε η πόλη, διαμορφώνει πιο ολοκληρωμένα τη θέση της στην κοινωνικο-οικονομική δομή της χώρας. Μέσα από αυτή τη δομή θα μελετηθεί, δηλαδή, το Περιστέρι, όπως και ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης, που μαζί διαμορφώνονται σε ένα σύστημα παραγωγής.

Η προσέγγιση αυτή θα συμβάλει στην κατανόηση της ανάπτυξης μιας δομής υπό μετασχηματισμό, όπου οι δυναμικές αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα στα επιμέρους στοιχεία είναι μέγιστης σημασίας και θα δώσει ένα θεωρητικό άξονα στον προβληματισμό της ενιαίας θεώρησης των ανεπτυγμένων και μη περιφερειών προσδιορίζοντας μια ιεραρχία δομών με προεξέχουσα την οικονομική⁴⁴.

Γιατί είναι άλλωστε σημαντικό να κατανοήσουμε την πραγματικότητα ως ολότητα, που συγκροτείται από εσωτερικά διασυνδεδεμένα και συνεχώς μεταλλασσόμενα μέρη, αλλά και ως σύσταση των μερών, που είναι τέτοια ώστε το καθένα από αυτά μπορεί να αντιπροσωπεύει το όλο.

Συνεπώς, η παρούσα μελέτη θ'αναφερθεί στο γενικότερο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας, παράλληλα με τα χαρακτηριστικά και τις συνθήκες που προσδιόρισαν τη δημιουργία της πόλης και καθόρισαν τον μετασχηματισμό της. Κατά τον ίδιο τρόπο θα ερευνηθεί και η ταυτότητα της αυτοδιοίκησης στο Περιστέρι, καθώς και τον τρόπο που επηρέασε τον κοινωνικό μετασχηματισμό της πόλης, Άλλωστε η συγκρότηση της πόλης διατηρεί και συγκροτεί την εξουσία, γι αυτό και το φαινόμενο της πόλης συνδέεται με την πολιτική.

---

⁴⁴ Ε. Παπαναγιώτου. «Συμβολή σε μια ενιαία θεώρηση του χώρου και σε μια άλλη σχεδιαστική πρακτική». ΕΜΠ 1988 σελ.48-50

2.5 Ο προσδιορισμός του ρόλου της αυτοδιοίκησης στη πόλη

Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στη μελέτη μας αποτελεί, όπως ήδη αναφέρθηκε, βασικό σημείο ανάλυσης.

Πάντα στα κράτη της Ευρώπης η τοπική διοίκηση έπαιξε κομβικό ρόλο στη λειτουργία των πόλεών τους. Είτε με τη μορφή δήμων στα κρατίδια όπως η Γερμανία, δήμων όπως στη Γαλλία, στο Βέλγιο, στην Ισπανία, στην Ιταλία, στη Σουηδία, ενοριών ή κοινοτήτων όπως η Αγγλία, τις αρμοδιότητες τοπικού χαρακτήρα τις χειρίζονται οι τοπικοί φορείς διοίκησης. Σήμερα ο ιδιαίτερος ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης έχει εδραιωθεί στην Ευρώπη και αναγνωρίζεται μέσα και από την Επιτροπή Περιφερειών⁴⁵.

Στην Ελλάδα, ο θεσμός υποστηρίζεται ότι έχει τις ρίζες του στα πολύ παλιά χρόνια, για κάποιους στην Τουρκοκρατία και για άλλους στους βυζαντινούς χρόνους⁴⁶. Η συνέχεια, όμως, του θεσμού για πολλούς αιώνες, αν πάρουμε το νήμα από τις κοινότητες της Τουρκοκρατίας, με πολύ διαφορετική φυσικά σημασία σηματοδοτεί ένα θεσμό με συνεχή παρουσία και εδραιωμένη θέση στην τοπική κοινωνία.

Η ιστορία των αρμοδιοτήτων του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης συνδέεται με την αλλαγή της πολιτικής του κράτους. Οι νέες αρμοδιότητες και η αποκέντρωση των ΟΤΑ είναι άμεσα συνδεδεμένη με την παγκόσμια οικονομική κρίση του 1970 και την αναδιάρθρωση της οικονομίας. Σε αυτή τη φάση το κράτος περνάει στις τοπικές κοινότητες το κόστος της ανάπτυξης και φαίνεται καθαρά η εξάρτηση των τοπικών κοινοτήτων από το κράτος και του κράτους από τη διάρθρωση του διεθνούς καπιταλισμού⁴⁷.

Σήμερα, στο νέο παγκοσμιοποιημένο πια περιβάλλον όλο και περισσότερες χώρες σχεδιάζουν νέες αρμοδιότητες και προγράμματα για την τοπική εξουσία γενικά, αλλά και ειδικά πάνω σε συγκεκριμένους τομείς π.χ. στέγαση, υγεία, φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων κá.

Ο νέος αυτός ρόλος της αυτοδιοίκησης με τις αυξημένες αρμοδιότητες αποτελεί και την πραγματικότητα της Ελλάδας. Αξίζει να σημειωθεί ότι ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, κυρίως την τελευταία εικοσαετία, σημειώθηκε μια προσπάθεια πιο ορθολογικής κατανομής των πόρων, λιγότερης χειραγώγησης από το κράτος και λήψης περισσότερων αρμοδιοτήτων από την αυτοδιοίκηση με αρκετές όμως ασάφειες σε πολλές περιπτώσεις. Οι προσπάθειες, που έγιναν αρκετές φορές, είχαν το χαρακτήρα μιας εκσυγχρονιστικής διαδικασίας, με τη δημιουργία τομών από την παρελθούσα διοικητική δομή, με τη διαμόρφωση πιο πολύπλοκων διαδικασιών αλλαγών και όχι μόνο προς μια κατεύθυνση (όπως η θεσμοθέτηση Β΄ βαθμού αυτοδιοίκησης και λίγο αργότερα η συνένωση δήμων και κοινοτήτων), με την προσέγγιση και συμμετοχή, με συστηματική πρόοδο, στις μακροχρόνιες αλλαγές, που γίνονταν σε ευρύτερο επίπεδο,

⁴⁵ Επιτροπή των Περιφερειών. Η τοπική και περιφερειακή δημοκρατία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ευρωπαϊκές Κοινότητες 1999.

⁴⁶ Συστήματα εποπτείας των ΟΤΑ. Το Ελληνικό παράδειγμα. Σάκκουλας 1993 σελ.30.

⁴⁷ Α. Φ. Λαγόπουλος Πόλη, χωριό και κοινωνικές επιστήμες, στο «Η Ιστορία της πόλης.» Ερμής 2004, σελ.21-22.

όπως το Ευρωπαϊκό, με τη διαμόρφωση, τέλος, φάσεων αλλαγών σε μια προοδευτική διαδικασία, που είχε δημιουργήσει τριβές⁴⁸.

Και ο πρόσφατος λόγος, ακόμα για μητροπολιτικό μοντέλο αυτοδιοίκησης ή μητροπολιτικής διακυβέρνησης στα μεγάλα συγκροτήματα Αθήνας, Θεσσαλονίκης, δείχνει την αναζήτηση ενός μητροπολιτικού σχήματος διακυβέρνησης, όπως τουλάχιστον παρουσιάζεται στο σχεδιασμό της, που θα ιεραρχεί και θα αντιμετωπίζει κατηγοριοποιώντας τα κυριότερα προβλήματα σε τομείς δραστηριότητας της ευρύτερης περιοχής των δύο μεγαλύτερων πολεοδομικών συγκροτημάτων της Ελλάδας⁴⁹.

Η σημασία γενικά των μητροπόλεων ως επίκεντρου επιτελικών λειτουργιών αυξάνεται και η ηγετική θέση ορισμένων μητροπόλεων σε μια κλίμακα ιεράρχησης των πόλεων αναδεικνύει την ηγετική της θέση⁵⁰.

Η Μητροπολιτική Υπέρ-δημαρχία είναι μια νέα μητροπολιτική αρχή στο Λονδίνο, που συστάθηκε πρόσφατα, όπως και μητροπολιτικοί σύνδεσμοι στη Γαλλία (Lille), Γερμανία (Φρανκφούρτη, Μόναχο), Φιλανδία (Ελσίνκι), Πορτογαλία (Λισαβόνα), σχήματα που φαίνεται να επεξεργάζεται και η Ελλάδα, προκειμένου να λύσει πιο συντονισμένα τα προβλήματα των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων ασκώντας επιμέρους τομείς πολιτικής.

Βέβαια, η Αθήνα δεν εμφανίζεται ως πόλη παγκόσμιας εμβέλειας ή διεθνούς ακτινοβολίας, εκτός ίσως από το ότι ο τουρισμός ή ο πολιτισμός της έχουν διεθνή προσανατολισμό. Παρόλα αυτά στις μέρες μας συνεχίζεται η συζήτηση γύρω από την αναζήτηση καλύτερου σχήματος Μητροπολιτικής διακυβέρνησης για την Αθήνα⁵¹.

Η σημερινή έκφραση του μοντέλου της τοπικής διακυβέρνησης δεν είναι τίποτα άλλο παρά ο μικρόκοσμος όλων των προβλημάτων διακυβέρνησης⁵².

Ο όρος διακυβέρνηση χρησιμοποιείται με πολλούς και διαφορετικούς ορισμούς και χρήσεις στις κοινωνικές επιστήμες και σε επίπεδο κράτους στην πολιτική. Είναι ίσως το διάδοχο σχήμα ή καλύτερα η διάδοχη μορφή πολιτικής, για αυτό και συζητείται ευρύτατα, τόσο σε επίπεδο πολιτικής, όσο και αλλαγής δομών.

Για τους Αμερικανούς⁵³ σημαίνει συντονισμός με σκοπό την αύξηση της αποδοτικότητας των εταιρειών. Πολλοί συγγραφείς προτείνουν τυπολογίες, για να αναγνωρίσουμε την ταυτότητα του όρου, όπως κρατική ρύθμιση με πολιτικούς μηχανισμούς και ιεραρχικούς κανόνες, ρύθμιση και κανονισμοί της αγοράς μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, ανταποδοτική ρύθμιση μεταξύ των μελών μιας κοινότητας, μιας οικογένειας κ.λ.π.

Για τους κοινωνιολόγους της διακυβέρνησης είναι μια διαδικασία από συντονισμένα μέλη, κοινωνικές ομάδες, ινστιτούτα με συγκεκριμένους στόχους, που

⁴⁸ T. Roberts & A. Hite. «From modernization to globalization. «Blackwell Publishers 2000. σελ.145-147.

⁴⁹ Μητροπολιτική Διακυβέρνηση. ΙΑΠΑΔ –ΥΠΕΣΔΔΑ 2003. Μητροπολιτική Διοίκηση –Αυτοδιοίκηση Αθήνας-Αττικής ΥΠΕΣΔΔΑ 2002.

⁵⁰ ΥΠΕΧΩΔΕ Στρατηγικό πλαίσιο χωρικής ανάπτυξης για την Αθήνα-Αττική. ΕΜΠ 2004, σελ.17.

⁵¹ Συνέδριο για την Μητροπολιτική διακυβέρνηση 23-24/6/2005. Διοργάνωση ΚΕΔΚΕ, ΤΕΔΚΝΑ, ΤΕΔΚ Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΔΗΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΙΑΠΑΔ.

⁵² U. Kirdar «Cities fit for people». United Nations New York 1997, σελ.349.

⁵³ P. Le Calés European Cities. Oxford University Press 2002 σελ.13-18

συζητούν και ορίζουν συλλογικά σε ευρύ και αβέβαιο περιβάλλον. Ινστιτούτα, δίκτυα, κανονισμοί, ρυθμίσεις, πολιτικές και κοινωνικές πρακτικές, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς που συνεισφέρουν και συμβάλουν στη σταθερότητα της κοινωνίας και της πολιτικής και προβάλλουν την ικανότητα τους να εξασφαλίσουν υπηρεσίες και να εγγυηθούν τη νομιμότητα.

Το στοιχείο που συνδέει τις προηγούμενες προσεγγίσεις είναι ο ρόλος της πολιτικής. Η ικανότητα των κυβερνώντων ν' ασχολούνται με θέματα που αφορούν όλα τα μέρη μιας οργανωμένης κοινωνίας. Η διακυβέρνηση σχεδιάζεται να φέρει ένα εναλλακτικό μηχανισμό διαπραγματεύσεων μεταξύ των διαφορετικών ομάδων, δικτύων, τοπικών αρχών.

Το θέμα της διακυβέρνησης έχει προτεραιότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς να συγχέεται με την έννοια της κυβερνητικής δομής. Σε τοπικό επίπεδο η εκλεγμένη δημοτική αρχή δεν είναι παρά ένα στοιχείο αυτού που λέμε τοπική διακυβέρνηση⁵⁴. Στο σύστημα αυτό οι τοπικές αρχές θα είναι το κλειδί της τοπικής κοινωνίας, της οποίας τις αποφάσεις θα μοιράζονται με ένα πλήθος διαφορετικών φορέων.

Ο νέος τρόπος διαχείρισης της εξουσίας προϋποθέτει νέου τύπου συνεργασίες, είτε στον μητροπολιτικό σχεδιασμό είτε στο τοπικό σχεδιασμό. Νέου τύπου διαχείριση, που όπως φαίνεται θα υιοθετηθεί μέσω της Ένωσης από τα κράτη μέλη και που προϋποθέτει την συνεργασία φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, του δημοσίου, του ιδιωτικού τομέα, των ερευνητικών και πανεπιστημιακών φορέων, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των επιμελητηρίων, των κοινωνικών οργανώσεων των εργαζομένων και των εργοδοτών.

Η συνεργασία αυτή που εισάγεται, όπως αναφέραμε, με το νέο όρο διακυβέρνηση σχεδιάζεται, για να αναπτυχθεί στη βάση νέων μορφών προγραμματισμού και συμμετοχής. Σε τοπικό επίπεδο επιδιώκεται η ιεράρχηση των στόχων και η διαμόρφωση ενός επιπέδου στις υπηρεσίες. Η επιτυχία ορίζεται, όχι μόνο όταν επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, αλλά όταν διαμορφωθούν και οι νέοι, για να κατακτηθούν.

Δεν είναι, όμως, λάθος, αν ισχυριστούμε ότι στην τοπική αυτοδιοίκηση, στους δήμους και στις κοινότητες, αυτή η μορφή συνεργασίας, που λογίζεται ως νέα, έχει ήδη δουλευτεί. Και στην Ελλάδα, και ιδίως τα τελευταία χρόνια, βλέπουμε τη συνεργασία μεταξύ φορέων για την λειτουργία επιμέρους προγραμμάτων του δημοσίου ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όπως Επιμελητήρια, Πανεπιστήμια, με φορείς του δημοσίου ή ιδιωτικές χορηγίες) και στην πράξη. Παράδειγμα, ο χειρισμός ενός πολύ σημαντικού προγράμματος, όπως το URBAN, και στο Περιστερί, που για τη λειτουργία του απαιτούσε τη δημιουργία εταιρείας με εκπροσώπους από αρκετούς φορείς.

Η τοπική αυτοδιοίκηση, λοιπόν, ήταν και είναι φορέας παροχής υπηρεσιών και πολιτικής στις πολλές και διαφορετικές ομάδες συμφερόντων στην τοπική κοινωνία, γι' αυτό και ο προσδιορισμός του ρόλου της, το πλήθος των αρμοδιοτήτων, το μέγεθος

---

⁵⁴ Lawrence Pratchett and David Wilson. «Local Democracy local Government». Macmillan Press Ltd 1996 σελ. 2

των οργανισμών της είναι συνδεδεμένα με μια σειρά πραγμάτων στο εσωτερικό κάθε κράτους αλλά της διεθνούς πολιτικής και οικονομικής σκηνής.

Κεφάλαιο 3 Ο ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

3.1 Εισαγωγή

Δεν είναι υπερβολή, να ισχυριστεί κάποιος, ότι η Ελλάδα στο διάστημα ενός αιώνα κατάφερε να θεμελιώσει τον μετασχηματισμό της και από μια χώρα αγροτική, οικονομικά υστερούσα και πολιτικά ασταθής, που ανήκε στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Ευρώπη (στην περιφέρεια της αναπτυγμένης Ευρώπης), να μετασχηματιστεί σε μια χώρα ενταγμένη οργανικά στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς με εσωτερική πολιτική σταθερότητα.

Μετά την πτώση της χούντας η εποχή της Μεταπολίτευσης προσπάθησε να εγκαθιδρύσει σταθερότητα στον τόπο και στο κράτος εσωτερική και εξωτερική ισχύ. Ως τέτοια κίνηση μπορεί να θεωρηθεί και ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας και η ένταξή της στην ΕΟΚ.

Σήμερα, στη πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα η χώρα αντιμετωπίζει προβλήματα μιας κοινωνίας και οικονομίας που βρίσκεται σε ανάπτυξη προσπαθώντας παράλληλα να δημιουργήσει γόνιμο έδαφος, για να αντιμετωπίσει και την πρόκληση από τον απόηχο των προβλημάτων των ήδη ανεπτυγμένων χωρών. Πώς, όμως, διένυσε η Ελλάδα αυτά τα χρόνια και σε ποιο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον δημιουργείται σταδιακά το Περιστέρι; Πώς εξελίχθηκε και πώς λειτουργεί στην Ελλάδα η αυτοδιοίκηση; Ποιος σχεδιασμός υπήρξε για τη νεοελληνική πόλη; Ποιες μορφές πόλεων έχουμε τον 20^ο αιώνα και πού κατατάσσεται η ελληνική πόλη; Σε αυτά τα ερωτηματικά θα προσπαθήσει να δώσει απάντηση αυτό το κεφάλαιο πριν προχωρήσουμε στο κύριο μέρος της μελέτης, που είναι η παρουσίαση της ερευνητικής δουλειάς για το Περιστέρι και την αυτοδιοίκηση του.

3.2 Η ελληνική πραγματικότητα και τα μεγάλα προβλήματα του 20^{ου} αιώνα

Η περιγραφή του ιστορικού πλαισίου της πορείας του Ελληνικού κράτους κατά τον 20^ο αιώνα, περίοδο δημιουργίας του Περιστερίου, είναι αναγκαία, για να μην ερμηνεύσουμε αποσπασματικά την πορεία δημιουργίας του Περιστερίου, αλλά σε σχέση με το ευρύτερο πολιτικό, οικονομικό, πολεοδομικό, διοικητικό περιβάλλον της χώρας και όσων χωρών επηρέαζαν την πορεία της. Γιατί η πόλη αποτελεί προϊόν της κοινωνίας, γεωγραφική έκφραση μιας πραγματικότητας και εντάσσεται σε ένα σύστημα κοινωνικό-οικονομικής δομής, σύμφωνα με οποίο, όπως στο κεφάλαιο 2.4 αναφέραμε, θα διαρθρωθεί αυτή η μελέτη.

Η περίοδος δημιουργίας του Περιστερίου είναι ουσιαστικά ο Μεσοπόλεμος. Στην εποχή του μεσοπολέμου δύο πολύ μεγάλα γεγονότα συγκλόνισαν την Ελλάδα.⁵⁵ Ο

⁵⁵ Θ. Δ. Σακελλαρόπουλος, Οικονομία κοινωνία κράτος στην Ελλάδα του μεσοπολέμου. Πληροφόρηση 1991 σελ.13-19

ερχομός των προσφύγων και η διεθνής οικονομική κρίση των ετών 1929-1932. Γενικότερα, όμως, η περίοδος του μεσοπολέμου είναι ιδιαίτερα σημαντική περίοδος μετασχηματισμού της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Εργατικό και συνδικαλιστικό κίνημα, νέοι πολιτικοί σχηματισμοί, κοινωνική ένταση, αιματηρές διαδηλώσεις, συνεχή εναλλαγή κυβερνήσεων. Αλλά και πολλαπλές προκλήσεις, όπως ο διπλασιασμός των εδαφών με την εισροή των Νέων Χωρών, η αφομοίωσή τους στην νέα πραγματικότητα μετά τους βαλκανικούς πολέμους, ο πρώτος παγκόσμιος, αποτέλεσαν σταθμούς για την χώρα, την ιστορία της ακόμα και την βιομηχανία της, η οποία ευνοήθηκε στην πρώτη εικοσαετία στους τομείς της ναυτιλίας, βιομηχανικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων.

Γεγονότα πριν την Μικρασιατική καταστροφή στο εσωτερικό της χώρας, όπως ο Εθνικός Διχασμός του 1915 και ένα μεγάλο ρεύμα μετανάστευσης κυρίως προς τις Ηνωμένες Πολιτείες, είχαν δημιουργήσει πολλαπλές καταστάσεις και κάποιες από αυτές είχαν δηλητηριάσει την πολιτική ζωή της Ελλάδας και είχαν διαιρέσει και συγκλονίσει την Ελληνική κοινωνία⁵⁶.

Το 1922 αποτελεί το ιστορικό όριο από τη μια της ληξιαρχικής πράξης θανάτου του Μεγαλοϊδεατισμού και από την άλλη την αφετηρία εκκίνησης του σύγχρονου αστικού κράτους⁵⁷.

Από το 1918 έως το 1928 ενάμισι εκατομμύριο πρόσφυγες εισέρευσαν και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα. Η αναταραχή στο εσωτερικό της χώρας με την εισροή των προσφύγων και η αντίθεση μεταξύ γηγενών και προσφύγων αποτελούν τη νέα πραγματικότητα. Το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων ήρθε στην Ελλάδα μετά την Συνθήκη της Λωζάνης και την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος. Το 90% προέρχονταν από τις περιοχές της Μικράς Ασίας, ενώ το υπόλοιπο από την Ανατολική Ρωμυλία, Ρωσία, Βουλγαρία κ.τ.λ.. Μεταξύ των ετών 1923-1928 συνεχίστηκε το προσφυγικό ρεύμα και προστέθηκαν 370.000 ακόμη πρόσφυγες.

Η Ελλάδα μετά τους πρόσφυγες έχει αλλάξει. Η δημογραφική ανατροπή που συνίσταται στην απότομη αύξηση κατά 20% του πληθυσμού της χώρας είναι κυρίαρχο στοιχείο. Τα αποτελέσματα στο κοινωνικό και οικονομικό ιστό της χώρας, αφού το 54% των προσφύγων εγκαταστάθηκε σε αγροτικές περιοχές (κυρίως στην Μακεδονία και Θράκη) και το υπόλοιπο στα αστικά κέντρα Αθήνας, Πειραιά και Θεσσαλονίκης, είναι πολλά και ποικίλα με σημαντικότερο το πρόβλημα της δημιουργίας έργων υποδομής, οδοποιίας για την εγκατάσταση των προσφύγων. Η δημιουργία, όμως, των έργων υποδομής, όπως και αυτό της αποξηράνσεων λιμνών προϋπέθεταν πολλά χρήματα, που χωρίς δανεισμό δεν θα μπορούσαν να γίνουν.

Εκτός από τις αποξηράνσεις, οι απαλλοτριώσεις τσιφλικιών ήταν άλλο μέτρο, που προέβλεπε μικρά μερίδια γης σε ακτήμονες, εκτός από τα αυτοκαλλιεργούμενα, τις αποθήκες, τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις και τα ιδιόκτητα δάση.

⁵⁶ Από το 1903 έως το 1914 υπολογίζονται οι έλληνες μετανάστες προς τις ΗΠΑ σε 31.000 κατά μέσο όρο το χρόνο, όπως αναφέρει ο Α. Παπανικολάου στο βιβλίο του Η Αστικοδημοκρατική Επανάσταση στην Ελλάδα. Δελφίни 1995. σελ.16

⁵⁷ Α. Ρήγος Τα κρίσιμα Χρόνια. Θεμέλιο

Εάν, όμως, υπήρχε ένας σχεδιασμός στις αγροτικές περιοχές στα αστικά κέντρα δεν υπήρχε κατεύθυνση σχετικά με την απασχόληση για τους πρόσφυγες με μόνη εξαίρεση την ταπητουργία που ιδρύεται ο Αυτόνομος Ταπητουργικός Οργανισμός. Άλλα χαρακτηριστικά της περιόδου είναι η δημιουργία νέας φορολογίας, ο δανεισμός και τα μεγάλα έργα.

Η Ελλάδα μετά το 1923, όπως τονίζει ο ιστορικός Δαφνής, είναι κάτι καινούργιο όχι μόνο εξαιτίας της πληθυσμιακής αύξησης, αλλά και της επίδρασης των προσφύγων στην οικονομική, πολιτιστική, κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας. Η περίοδος του μεσοπολέμου, όμως, θεωρείται περίοδος σημαντική λόγω της έντονης ποσοτικής οικονομικής ανάπτυξης και των ποιοτικών ανακατατάξεων της ελληνικής οικονομίας⁵⁸. Αν και οι απόψεις δίστανται, για το πότε αρχίζει η εκβιομηχάνιση της χώρας, οι γνώμες συγκλίνουν στη διαπίστωση ότι οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής διευρύνονται αυτή την περίοδο και μεταμορφώνουν κοινωνικά την χώρα.

Αν και ο γεωργικός τομέας έχει τη μεγαλύτερη σημασία, η βιομηχανία συνεχώς ανεβαίνει, εκτός ίσως από το 1926, που είναι έτος κρίσης, έως το 1938. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας δε βρίσκεται σε άμεση σχέση με την ανάπτυξη της εργατικής απασχόλησης, με συνέπεια η ανεργία να μεγαλώνει ιδίως στα αστικά κέντρα. Υπολογίζεται ότι στα 1938 το 80% του πληθυσμού μόλις απολαμβάνει κάτι λιγότερο από το μισό του εθνικού εισοδήματος (που και αυτό βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο) και το υπόλοιπο μισό διαμοιράζεται στο 20%⁵⁹. Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου υποτιμήθηκε σημαντικά η αξία της δραχμής.

Στο επίπεδο της πολιτικής επικρατεί αστάθεια. Αποτέλεσμά της η δεκατριήμερη δικτατορία του Παγκάλου το 1925, αφού ανατρέπεται και η Οικουμενική Κυβέρνηση Αλ. Ζαΐμη, επικεφαλής συνασπισμού από τα μεγαλύτερα κόμματα. Τα μέτρα που θα παρθούν θα τύχουν ευρύτερης συναίνεσης⁶⁰. Το 1927 ψηφίζεται το νέο Σύνταγμα. Ο Βενιζέλος επανέρχεται στην Κυβέρνηση και ουσιαστικά η τετραετία 1928-1932 είναι η τελευταία πρωθυπουργική του θητεία.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 εκδηλώνεται έντονα στην Ελλάδα το 1932 με την πτώχευση του Ελληνικού Κράτους.

Η ανάληψη της πρωθυπουργίας αλλάζει συνεχώς, από τον Παπαναστασίου, στο Τσαλδάρη, στο Βενιζέλο, ώσπου στις εκλογές το 1933 οι Λαϊκοί κερδίζουν και κυβερνούν χωρίς ισχυρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία για δύο χρόνια. Ένας νέος φαύλος κύκλος πολιτικής βίας κορυφώνεται με την απόπειρα κατά του Βενιζέλου και το κίνημα των βενιζελικών στο στράτευμα, που επαναφέρουν τους Λαϊκούς στην εξουσία. Οι μεθοδεύσεις για την επάνοδο του Βασιλιά και τα αποτυχημένα στρατιωτικά πραξικοπήματα στρώνουν το δρόμο στη δικτατορία του Μεταξά.

Στη συγκυρία αυτή το Περιστερί, που υπάρχει ήδη ως συνοικισμός της Αθήνας, αποφασίζεται να γίνει δήμος. Η απόφαση αυτή αφορούσε σε μια σειρά συνοικισμών,

⁵⁸ Μ. Ψαλιδόπουλος Η κρίση του 1929 και οι Έλληνες οικονομολόγοι. Ίδρυμα έρευνας και Παιδείας Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδας 1989 σελ.47

⁵⁹ Ν Γ. Σβορώνος Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας. Θεμέλιο 1999 σελ.130

⁶⁰ βλ. υπ. 58, σελ 43 -44

κυρίως προσφυγικών, που καθορίστηκε από την Κυβέρνηση να γίνουν ανεξάρτητοι δήμοι, κυρίως για να διασπαστεί η δύναμη των βενιζελικών και των αριστερών, αφού οι πρόσφυγες αισθάνονταν πιο φιλικά απέναντι τους, σε όφελος του κόμματος των Λαϊκών του Τσαλδάρη⁶¹. Ο δήμος δημιουργήθηκε, κερδήθηκε από το Λαϊκό κόμμα και άμεσα λειτούργησε το δημοτικό συμβούλιο, του οποίου το ρόλο θα δούμε στη συνέχεια.

Η δικτατορία του Μεταξά, που τελικά συντελέστηκε, διήρκεσε έως τον Δεύτερο Παγκόσμιο.

Η κατοχή είναι ιδιαίτερα σκληρή στην Ελλάδα., όλοι οι πόροι είναι στη διάθεση των κατακτητών και η πείνα, οι εκτελέσεις και οι εκτοπίσεις μάζισαν το λαό. Οι Γερμανοί πήραν τον έλεγχο των περισσότερων ορυχείων και βιομηχανιών και κατέσχσαν όλα τα διαθέσιμα ζωτικά εμπορεύματα, για να τα στείλουν στη Γερμανία. Η μικρή αντίσταση του Ελληνικού κράτους και της επιχειρηματικής τάξης δεν ήταν ικανές να σταματήσουν οτιδήποτε. Ο διαμελισμός της Ελλάδας σε ζώνες κατοχής παρεμπόδιζε την οικονομική ζωή και δημιούργησε μικρές τοπικές και αποκομμένες οικονομίες. Η εμφάνιση των μαυραγοριτών, οι χιλιάδες νεκροί και η επικείμενη κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας διαμόρφωσαν μια φοβερή εικόνα.

Και στο Περιστέρι την διαχείριση του λιγνιτωρυχείου παίρνουν οι Γερμανοί και δημιουργούν ακόμα μια σειρά υπηρεσιών προς όφελος τους, όπως η οργάνωση ειδικής υπηρεσίας φύλαξης καλωδίων των κατοχικών αρχών και ο ειδικός οργανισμός για διερμηνέα με 1.920 δρχ. έξοδα κίνησης και άλλες παροχές⁶².

Στο χώρο της δράσης η ίδρυση του ΕΑΜ (Εθνικοαπελευθερωτικού Μετώπου) και αργότερα του ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) φέρουν καίριο χτύπημα στις κατοχικές δυνάμεις. Το έργο του ΕΑΜ στο διοικητικό και δικαστικό τομέα είναι σημαντικό. Στις απελευθερωμένες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας εγκαθιστά αυτοδιοίκηση και δημιουργείται Κώδικας Λαϊκής Αυτοδιοίκησης και Δικαιοσύνης. Το 1944 ιδρύεται η Προσωρινή Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ). Βέβαια, έχουμε και την ίδρυση και άλλων αντιστασιακών οργανώσεων, όπως η ΕΚΚΑ και ο ΕΔΕΣ, που δεν κατάφεραν ποτέ να ενωθούν με το ΕΑΜ.

Με τη λήξη του πολέμου και τη Συμφωνία της Βάρκιζας έχουμε αρκετά προβλήματα στην Κυβέρνηση, με αποτέλεσμα την παραίτηση πολλών υπουργών και την αποχή των δημοκρατικών κομμάτων από τις εκλογές του 1946. Η μετέπειτα όξυνση της βίας έχει ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση παλιών αντιστασιακών στα βουνά και την αρχή του εμφύλιου διχασμού. Ο Ελληνικός λαός δοκιμάστηκε σκληρά στην κατοχή 1941-1944, αλλά το ίδιο σκληρά δοκιμάστηκε και στον εμφύλιο, οι πληγές του οποίου ήταν έντονες για δεκαετίες στην ελληνική κοινωνία.

⁶¹ Λίλα Λεοντίδου. Πόλεις της Σιωπής. Πολιτιστικό τεχνολογικό ίδρυμα ΕΤΒΑ 2001σελ.191, 230

⁶² Η Οργάνωση Ειδικής υπηρεσίας αποφασίζεται στη συνεδρίαση της 22/1/1944 και ο οργανισμός για το διερμηνέα στις 14/1/1944.

Η μεγάλη ένταση στις κοινωνικές σχέσεις και η βιαιότητα των κοινωνικών συγκρούσεων είναι το κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου 1945-1967⁶³.

Στην μεταπολεμική Ελλάδα το κράτος έπρεπε να εξασφαλίσει τους απαραίτητους όρους για την αναπαραγωγή της κοινωνίας αντιμετωπίζοντας προβλήματα ανάπτυξης, κοινωνικής πολιτικής, νομιμοποίησης και γενικότερα προβλήματα εδραίωσης της δημοκρατικής δομής του πολιτικού συστήματος. Η εικόνα, όμως, αυτή θα αρχίσει να εδραιώνεται μετά την περίοδο 1950-1952, που απομακρυνόμαστε από τη κυβερνητική αστάθεια. Οι πρώτες μετεμφυλιακές κυβερνήσεις διχάστηκαν σχετικά με το βαθμό επιείκειας που έπρεπε να δείξουν στους ηττημένους του εμφυλίου. Οι μετριασμοί των θανατικών ποινών και οι απελευθερώσεις τον Απρίλιο του 1952 έδειχναν κάποιες κινήσεις συμφιλίωσης, χωρίς όμως να εντατικοποιηθούν⁶⁴.

Στο χώρο της οικονομίας η ανασυγκρότηση άρχισε αμέσως μετά την λήξη της κατοχής. Η υποτίμηση του 1953 σε συνδυασμό με μια σφικτή νομισματική πολιτική και κάποια χαλάρωση του κρατικού ελέγχου έδωσαν ώθηση στην ιδιωτική πρωτοβουλία και ακολούθησε μια περίοδος εικοσαετούς ανάπτυξης. Παρουσιάζεται, μάλιστα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός ακαθάριστου εθνικού προϊόντος με μια αύξηση που ξεπερνάει το 6% στην περίοδο 1950-1974, ενώ η αντίστοιχη στην περίοδο του μεσοπολέμου ήταν 3- 4%.⁶⁵

Στους βασικούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας την πρώτη θέση κατέχει η βιομηχανία με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 9% (με πρώτους τους κλάδους ηλεκτρισμού-φωταερίου, ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης) και υπερεξαπλάσιασμό της παραγωγής την περίοδο 1950-1974. Ακολουθούν οι υπηρεσίες με 6% και η αγροτική οικονομία με 4%. Η οικοδομή ήταν η κυριότερη επένδυση, όπως και οι στρατιωτικές δαπάνες. Ο αστικός πληθυσμός ιδιαίτερα στην Αθήνα αυξήθηκε πάρα πολύ μέσα σε αυτή την εικοσαετία. Με εξαίρεση ορισμένες βιομηχανικές και μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις ο τομέας, που πολύ ευδοκίμησε, ήταν αυτός της παροχής υπηρεσιών.

Βασικό ρόλο στη γρήγορη οικονομική ανάπτυξη της μεταπολεμικής περιόδου έπαιξαν οι συγκυριακές επιδράσεις του πολέμου και της περιόδου της ανασυγκρότησης. Η αποκατάσταση των καταστροφών του πολέμου, η απότομη εμφάνιση της ζήτησης, οι μεγάλες εφεδρείες εργατικής δύναμης, η αύξηση της παραγωγικότητας, η ανάπτυξη της τεχνικής, η αύξηση της εκμετάλλευσης και της υπεραξίας, ο περιορισμός των μισθών, οι εξωτερικές οικονομικές σχέσεις της Ελλάδας (μεγάλης έκτασης άδηλοι πόροι, ξένο κεφάλαιο) περιγράφουν το πλαίσιο της οικονομικής ανάπτυξης. Η κατάσταση στη χώρα βελτιώνεται, όταν οι επισκευές των υποδομών μετά τη λήξη του πολέμου επέτρεψαν να φθάσει η ξένη βοήθεια (UNRRA) παντού.

⁶³ Β. Κρεμμυδάς Η Ελλάδα του 1945-1967: Το ιστορικό πλαίσιο, στο Η Ελληνική Κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα 1994 σελ.15-17

⁶⁴ R. Clogg Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-1990. Ιστορητής/ Κάτοπτρο 1995 σελ.156 -157

⁶⁵ Σ. Μπαμπανάση και Κώστα Σούλα. Η Ελλάδα στην περιφέρεια των αναπτυγμένων χωρών. Θεμέλιο 1976. σελ.13,49

Το κύμα μετανάστευσης συνεχίστηκε και στη μεταπολεμική περίοδο, παρότι η ανοδική πορεία της βιομηχανίας και οι δαπάνες του κράτους για την ανασυγκρότηση του έδιναν την εικόνα κίνησης του παραγωγικού μηχανισμού. Η αύξηση της μετανάστευσης είχε σαν αποτέλεσμα τη διεύρυνση των ροών συναλλαγών προς την Ελλάδα.

Η συνεχιζόμενη μετά το Δόγμα Τρούμαν βοήθεια με το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανάκαμψης ή αλλιώς σχέδιο Μάρσαλ πρόσφερε στη χώρα στήριξη, αλλά και έντονα προβλήματα για τον τρόπο χρησιμοποίησής της.

Διεθνώς ένα από τα κρίσιμα προβλήματα της χώρας ήταν αυτό των ελληνοτουρκικών σχέσεων, γιατί, αν και η Τουρκία και η Ελλάδα ανήκαν από το 1952 στο ΝΑΤΟ, το πρόβλημα της Κύπρου ήταν ζήτημα διπλωματικής και αργότερα και στρατιωτικής αντιπαράθεσης.

Στην εσωτερική πολιτική σκηνή και μετά το θάνατο του Παπάγου ο Κωνσταντίνος Καραμανλής χρίζεται από το Βασιλιά Παύλο και αργότερα εδραιώνεται ακόμα περισσότερο με τις εκλογικές αναμετρήσεις και χάριν της εκλογικής πρακτικής. Ο μετασχηματισμός, που συντελέστηκε και που η μεγέθυνσή του θα φανεί την δεκαετία του 1960, διαρκεί ως τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Οι επιτυχείς διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα επιδιώκουν να φέρουν την χώρα στο μιλδκ της δύσης από το 1961.

Η δεκαετία του 1960, όμως, είναι αρκετά βίαιη πολιτικά. Η νόθευση του αποτελέσματος των βουλευτικών εκλογών του 1961 και η δολοφονία του βουλευτή της ΕΔΑ, Γρηγόρη Λαμπράκη το 1963, ήταν οι βιαιότερες από μια σειρά εκδηλώσεων πριν την δικτατορία. Η ασφυκτική αστυνόμευση του βίου, η κατάταξη των πολιτών σε εθνικόφρονες και μη, η πολιτική των πιστοποιητικών πολιτικών φρονημάτων, η πολιτική της λογοκρισίας και της εξορίας σκιαγραφούν την πολιτική εξουσία.

Η προσωρινή αποχώρηση του Καραμανλή από την πολιτική σκηνή μετά τη νίκη του Γ. Παπανδρέου στις εκλογές και οι συνεχείς κρίσεις στην πολιτική ζωή καταλήγουν στην δικτατορία του 1967. Η δικτατορία αποστέρησε τη δημοκρατία από τη χώρα και διέκοψε βίαια την ομαλή πορεία της χώρας εσωτερικά και διεθνώς. Η διόγκωση των δαπανών, οι σπατάλες, ενίσχυσαν προσωρινά το ρυθμό ανάπτυξης αλλά ανέτρεψαν την εσωτερική και εξωτερική οικονομία της χώρας. Η περίοδος 1963-1973 είχε χαρακτηριστικό στοιχείο την δανειοδότηση για την εγκατάσταση τουριστικών μονάδων χωρίς ευρύτερο σχεδιασμό καθώς και την ένταση της μετανάστευσης. Οι δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμοί αποδιοργανώθηκαν. Η σχέση της Ελλάδας με την Ευρώπη κινούνταν πια σε αρνητικά πλαίσια.

Το 1974 γίνονται προσπάθειες, για να επανέλθει η ομαλότητα στη πολιτική ζωή της χώρας, ενώ υπάρχουν και τα έντονα προβλήματα από την Κυπριακή κρίση. Το ζήτημα της μοναρχίας κλείνει, παραμένουν, όμως, οι κακές σχέσεις με τη Τουρκία, που σε κάποιες περιόδους οξύνονται αρκετά.

Η γρήγορη επέκταση του κράτους θα δημιουργήσει οικονομική κρίση που εντείνεται από την καθίζηση της οικοδομικής δραστηριότητας το 1974, τη γενικότερη υποχώρηση των επενδύσεων και τις συναλλαγματικές απώλειες από την αποκοπή ροών

των άδηλων πόρων. Ο κλάδος των κατασκευών παρουσίασε κρίση, με συνακόλουθη επίπτωση και στις επενδύσεις και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν των κατασκευών μειώθηκε το 1974 κατά 29,9 % σε σύγκριση με το 1973⁶⁶. Ο τομέας των υπηρεσιών σημείωσε μείωση 1,8% το 1974 σε σχέση με το 1973. Ο δείκτης, όμως, λιανικών πωλήσεων, το τουριστικό συνάλλαγμα, τα μεταναστευτικά εμβάσματα παρουσίασαν αύξηση. Στόχοι της πολιτικής υπήρξαν η νομισματική σταθερότητα, η οικονομική ανάπτυξη, η θωράκιση της χώρας. Οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις 1973-74 και κυριότερα αυτή του 1979 έφεραν προβλήματα και στην ελληνική οικονομία.

Το 1981 η χώρα υπογράφει την πλήρη ένταξή της στην ΕΟΚ και λίγο αργότερα έρχεται στην εξουσία ο Α. Παπανδρέου, αρχηγός του ΠΑΣΟΚ, κόμμα που κυβερνά έως το 2004 με μόνη ανάπαυλα μεταξύ των ετών 1989-1993. Η πρώτη θητεία του ΠΑΣΟΚ ήταν διαφορετική από τις επόμενες. Η πρώτη αλλαγή στο ύψος της διακυβέρνησης σε σχέση με την κυβέρνηση της ΝΔ έρχεται με την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, τη παραχώρηση άδειας επιστροφής σε Κομμουνιστές που μετά τον εμφύλιο είχαν διαφύγει σε χώρες του Ανατολικού Συνασπισμού και την κατάργηση τελετών σε ανάμνηση της νίκης του Εθνικού Στρατού κατά των Κομμουνιστών. Άλλα μέτρα, όπως η αλλαγή του οικογενειακού δικαίου και ορισμένα μέτρα κοινωνικής πολιτικής και νομοθεσίας, που κάποιες από αυτές αφορούσαν και το θεσμό της αυτοδιοίκησης, συμπληρώνουν τις κινήσεις της πρώτης περιόδου.

Η δεύτερη θητεία της Κυβέρνησης χαρακτηρίστηκε από ένα πρόγραμμα σταθεροποίησης και από έντονες αντιδράσεις για την εφαρμογή του. Η χώρα έχανε συνεχώς έδαφος συγκριτικά με τα νέα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, την Ισπανία και Πορτογαλία.

Το πέρασμα στη δεκαετία του 1990 παρά τα βήματα εκσυγχρονισμού βρίσκει την Ελλάδα με συσσώρευση πολλών οικονομικών προβλημάτων. Ένα από τα μεγαλύτερα γεγονότα της αρχής της δεκαετίας, που αντανακλούν και στην πολιτική της Ελλάδας, είναι η κατάρρευση του μπλοκ των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού, καθώς και η αναθεώρηση των συνθηκών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για οικονομική και νομισματική ένωση.

Σε αυτό το περιβάλλον γίνεται προσπάθεια για σταθεροποίηση και ανακοινώνονται πολιτικές αποκρατικοποιήσεων. Στη συνέχεια η προσπάθεια σταθεροποίησης συνεχίζεται με άλλα μέτρα μακροοικονομικού κυρίως χαρακτήρα ενώ η ανεργία πλήττει συγκεκριμένες περιοχές της Ελλάδας. Η Ελλάδα βαδίζει προς τον 21^ο αιώνα με αίτημα τη συνολική ανάπτυξη της χώρας και τη συνέχεια στον εκσυγχρονισμό των δομών της.

---

⁶⁶ Σ. Μπαμπανάσης & Κ. Σούλας. Η Ελλάδα στην περιφέρεια των αναπτυσσόμενων χωρών .Θεμέλιο 1976 σελ.18

3.3 Ο Θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα έως τον 20^ο αιώνα

Όταν σήμερα μιλάμε για τοπική αυτοδιοίκηση, αναφερόμαστε στην πρώτη βαθμίδα αυτοδιοίκησης, που την αποτελούν οι δήμοι και οι κοινότητες. Προσδιορίζουμε, δηλαδή, ένα κρατικό θεσμό με διοικητικές κυρίως αρμοδιότητες αλλά και πολιτική ισχύ, που λειτουργεί σε τοπικό επίπεδο με σκοπό τη παροχή υπηρεσιών στους πολίτες, τη λύση τοπικών κυρίως προβλημάτων και το σχεδιασμό για την ανάπτυξη του γεωγραφικού τους χώρου και τη παραγωγή πολιτικής στη τοπική κοινωνία.

Η λειτουργία των δήμων και κοινοτήτων γίνεται μέσω των συμβουλίων τους, που εκλέγονται κάθε τέσσερα χρόνια και του δημάρχου. Κύριο ρόλο στην λειτουργία του δήμου έχει ο δήμαρχος, η δημαρχιακή επιτροπή και το δημοτικό συμβούλιο. Ρόλο βοηθού στο έργο του δημάρχου έχουν οι αντιδήμαρχοι που διορίζονται και παύονται από το δήμαρχο μεταξύ των δημοτικών συμβούλων.

Έχει υποστηριχθεί κατά καιρούς, ότι ο θεσμός έχει τις ρίζες του στις κοινότητες της Τουρκοκρατίας και εκείνες με τη σειρά τους στους βυζαντινούς χρόνους, αλλά και ότι η ιστορική συνέχεια του θεσμού απαντιέται στις πόλεις της αρχαίας Ελλάδας. Γεγονός, πάντως, αποτελεί ότι τόσο η έννοια της "πόλις" όσο και η έννοια της κοινότητας έχουν ιστορία και έχουν απασχολήσει πολλούς θεωρητικούς⁶⁷.

Στα νεότερα χρόνια υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για το ρόλο των κοινοτήτων της Τουρκοκρατίας σε σχέση με τους Έλληνες, επειδή κυρίως ο θεσμός τους επέτρεψε να δημιουργήσουν μια αίσθηση ταυτότητας. Γενικά, η μακρόχρονη λειτουργία του θεσμού, με τις όποιες νομοθετικές αλλαγές, εδραίωσε τη διοικητική εξουσία και τη πολιτική ισχύ του θεσμού στη συνείδηση των πολιτών.

Εξετάζοντας στην εργασία αυτή το ρόλο της αυτοδιοίκησης είναι απαραίτητο πιστεύουμε να αναφερθούν στοιχεία της εξέλιξης του θεσμού από τις αρχές του Νεοελληνικού κράτους έως τις μέρες μας. Η αναφορά αυτή θα μας επιτρέψει να δούμε πιο ολοκληρωμένα τις αρμοδιότητες και συνακόλουθα το ρόλο, που είχε διαχρονικά ο θεσμός στο διοικητικό σύστημα της χώρας. Τη θέση και τη σχέση του θεσμού με τις εκάστοτε κυβερνήσεις, την διοικητική διαίρεση της χώρας, το τρόπο εκλογής των τοπικών αρχόντων, τις υπηρεσίες που προσέφερε στην τοπική κοινωνία ο θεσμός και τη σχέση που διαμόρφωσε με τους τοπικούς φορείς.

Η αυτοδιοίκηση σήμερα στο νέο Ευρωπαϊκό, αλλά και δικτυακό περιβάλλον, διαμόρφωσε στοιχεία ταυτότητας, που σχετίζονται με τις ανάγκες της εποχής της. Δικτυακοί τόποι, εξυπηρέτηση από κέντρα πληροφοριών, παροχή υπηρεσιών στο χώρο που επιθυμεί ο πολίτης, δίκτυα συνεργασιών.

Ο δρόμος, για να δημιουργήσει και η χώρα μας τέτοια υποδομή, δεν ήταν σύντομος και σίγουρα ακόμα δε βρισκόμαστε σε ικανοποιητικό επίπεδο, αφού

⁶⁷ Μ.Β Σακελλαρίου. «Πόλις. Ένας τύπος αρχαίου Ελληνικού Κράτους.» ΜΙΕΤ Αθήνα 1999 σελ.36

καθημερινά διοικητικοί και πολιτικοί παράγοντες συζητούν μέτρα σχεδιασμού για την εξυπηρέτηση των πολιτών και την πάταξη της διαφθοράς και της γραφειοκρατίας.⁶⁸

Όμως, πόσο πραγματικά χρειάστηκε να πιέσει η αυτοδιοίκηση για να τις δοθούν αρμοδιότητες και λόγος στην πόλη της, ώστε να μπορεί αυτοδύναμα να εξυπηρετεί τους κατοίκους της και μήπως τελικά αυτά δόθηκαν όχι κάτω από καθεστώς πίεσης, αλλά ως προσφορά από το κράτος ανάλογα με τον σχεδιασμό, που κάθε φορά προκρινόταν;

Αρχίζοντας τη συνοπτική διαδρομή για την πορεία του θεσμού μετά την επανάσταση του 1821 οι τρεις εξουσίες που εκτέλεσαν καθήκοντα κεντρικής εξουσίας ελλείπει συντονισμού επέλεξαν μετά την επαρχία την πόλη ή το χωριό ως πρωταρχική μονάδα εξουσίας⁶⁹. Ο πρώτος νόμος για τον Οργανισμό των Ελληνικών επαρχιών, που ψηφίστηκε στις 30/4/1822 χώριζε τη χώρα σε επαρχίες και αντεπαρχίες και η κάθε κοινότητα είχε έναν επιστάτη της οικονομίας, που υπαγόταν στην αντεπαρχία και ένα πρόεδρο, που απασχολιόταν με αστυνομικά θέματα. Το παραπάνω σύστημα λειτούργησε κυρίως στα νησιά, γιατί στην υπόλοιπη χώρα εξακολουθούσε να ισχύει το σύστημα των τριών εξουσιών.

Ακολουθεί το Σύνταγμα του Άργους, που διαιρεί την επικράτεια σε επαρχίες, τις επαρχίες σε κωμοπόλεις και χωριά χωρίς σαφή ορισμό ορίων. Κάθε κωμόπολη και χωριό διοικείται από δημογέροντες, που εκλέγονται. Έλεγχος ασκείται από το διορισμένο έπαρχο και γενικό γραμματέα. Η ρύθμιση της Γ' Εθνοσυνέλευσης, που διαιρέσει την Επικράτεια σε θέματα και κάθε θέμα αποτελούνταν από επαρχίες, με διοικητή οριζόμενο από την Κυβέρνηση, δεν εφαρμόστηκε ποτέ και η επόμενη διáιρεση ορίζεται από το νέο Κυβερνήτη, κόμη Ιωάννη Καποδίστρια.

Ο Καποδίστριας στην προσπάθειά του να οργανώσει το κράτος και να αναδιοργανώσει τη κοινότητα επέβαλε συγκεντρωτικό σύστημα διοίκησης και διαιρέσει την Επικράτεια σε τμήματα με επικεφαλής επιτρόπους⁷⁰. Κάθε τμήμα διαιρέθηκε σε επαρχίες και αυτές σε πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά. Στα χωριά, κωμοπόλεις και πόλεις εκλέγονταν οι δημογέροντες από τους άνω των 25 χρονών κατοίκους. Οι δημογέροντες με τη σειρά τους εξέλεγαν την επαρχιακή δημογεροντία στη κεντρική πόλη της επαρχίας.

Οι δημογέροντες εκτελούσαν την εξουσία τους κάτω από την εποπτεία του οριζόμενου επιτρόπου, που αργότερα αντικαταστάθηκε από διοικητές. Σε κάθε επαρχία τοποθετήθηκε διοικητής και η επαρχιακή δημογεροντία αντικαταστάθηκε από δωδεκαμελή συμβούλια επιλογής του Κυβερνήτη, ένας ρόλος που ήταν καθαρά συμβουλευτικός.

---

⁶⁸ Τα τελευταία χρόνια από τα μέσα ενημέρωσης και τις εφημερίδες έχουν ανακοινηθεί χιλιάδες παράπονα και καταγγελίες για την τοπική αυτοδιοίκηση. Η δημοσιοποίηση τους γίνεται καταρχήν από την ανεξάρτητη αρχή του Συνηγόρου του πολίτη που δέχεται τις καταγγελίες των πολιτών για ελλιπή εξυπηρέτηση και χρηματισμό, ιδίως στις πολεοδομίες.

⁶⁹ Ο Οργανισμός Γερουσίας της Δυτικής Ελλάδας, που ψηφίστηκε στο Μεσολόγι στις 9/11/1821, η Νομική Διάταξη της Ανατολικής Χέρσου, που ψηφίστηκε στα Σάλωνα στις 15/11/1821, και ο Οργανισμός της Πελοποννησιακής Γερουσίας, που ψηφίστηκε στο Άργος στις 27/11/1821 αποτελούσαν τις τρεις κεντρικές εξουσίες.

⁷⁰ Ι.Γ.Φάρδης – Π. Ζαχαρόπουλος, Αυτοδιοίκησης και Αποκέντρωσις . Θεσ/κη 1948 σελ. 60.

Η Βαυαρική διοίκηση στη συνέχεια θεωρήθηκε, ότι προχώρησε σε μια τολμηρή αλλά άσχετη με την Ελληνική πραγματικότητα διαίρεση του Ελληνικού κράτους, χωρίς να παραγνωρίζεται, ότι προσπάθησε να δώσει μια σχετική αυτονομία στο θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης⁷¹. Κατηγορήθηκε, επειδή στέρησε από τη κοινότητα και το δημοτικό συμβούλιο αρμοδιότητες, όπως η οδοποιία, ο φωτισμός, η καθαριότητα, η αστυνόμευση, η πρόνοια, που υπάχθηκαν στο Υπουργείο Εσωτερικών, ενώ κάποιες από αυτές τις ασκούσε η κοινότητα από την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Ο χωρισμός της Επικράτειας στηρίχθηκε σε νομούς και επαρχίες και σε τρεις κατηγορίες δήμων ανάλογα με τον πληθυσμό. Ο δήμαρχος, το δημοτικό συμβούλιο και οι πάρεδροι ως βοηθοί του Δημάρχου αποτελούσαν την διοικητική αρχή. Το δημοτικό συμβούλιο ήταν εκλεγμένο από το λαό για εννέα χρόνια, αλλά κάθε τρία χρόνια αντικαθίστανται το 1/3 των δημοτικών συμβούλων με νέες εκλογές. Ο βασιλιάς είχε το δικαίωμα να διαλύσει για οποιοδήποτε λόγο το δημοτικό συμβούλιο.

Τους δημάρχους και τους παρέδρους τους εξέλεγε το δημαιρεσιακό, όργανο αποτελούμενο από τα μέλη του δημοτικού συμβουλίου και ίσου αριθμού φορολογουμένων δημοτών άνω των 25 και χωρίς να τους βαρύνει καμία κατηγορία. Ο βασιλιάς θα έκρινε τελικά τους τρεις επιλεχθέντες για τους δήμους α' (έως 10.000 κατοίκους) και β' (έως 2.000 κατοίκους). Οι μικρότεροι σε πληθυσμό δήμοι θα κρίνονταν από το νομάρχη.

Το νομαρχιακό σύστημα αντικαθίστανται από Διοικήσεις με διοικητικά συμβούλια και επικεφαλής διοικητή και στις επαρχίες υποδιοικητή και εκλεγμένο επαρχιακό συμβούλιο. Οι αρμοδιότητες, που δεν ήταν αξιόλογες, στην πράξη ασκήθηκαν από τη κεντρική εξουσία. Λίγο αργότερα οι οικονομικές δυσκολίες επέβαλαν τη μείωση των διοικήσεων και την ακόμα δραστικότερη μείωση των δήμων από 750 σε 250.

Στο Σύνταγμα του 1844 κρίνεται ασυμβίβαστο το καθεστώς των διοικήσεων και ορίζεται η επαναφορά του Νομαρχιακού συστήματος με νομούς και επαρχίες. Στο Σύνταγμα του 1864, που καθιερώνεται η Βασιλευομένη Δημοκρατία, ρυθμίζεται ο τρόπος εκλογής των δημοτικών αρχόντων από μυστική και καθολική ψηφοφορία.

Αργότερα και επί διακυβέρνησης Χ. Τρικούπη εισάγεται ουσιαστικά η αυτοδιοίκηση β' βαθμού με τη σύσταση το 1887 της λειτουργίας των νομαρχιακών συμβουλίων, που εκλέγονται κάθε τέσσερα χρόνια από το λαό ασκώντας γνωμοδοτική εξουσία και χωρίς επαρκείς πόρους. Ο νομός αποτέλεσε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και ο νομάρχης ανώτατο όργανο διοίκησης. Ο Τρικούπης υποστήριζε το χωρισμό της χώρας σε νομούς και όχι σε επαρχίες, όπως ήθελε ο Δηλιγιάννης, και ταύτισε την εκλογική περιφέρεια με τα όρια του νομού. Ο Τρικούπης το 1875, αλλά και μετέπειτα το 1908 ο Θεοτόκης, προσπάθησε να θεσμοθετήσει την κοινότητα, αλλά απέτυχε εξαιτίας γεγονότων της εποχής, όπως τα γεγονότα στο Γουδί.

Η Κυβέρνηση Δηλιγιάννη ανασυντάσσει για λίγο τα επαρχιακά συμβούλια με επικεφαλής τον έπαρχο και μόνες αρμοδιότητες τον αριθμό των σχολείων, που

⁷¹Π. Χ Κλειώση. «Ιστορία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.» Αθήνα 1977, σελ. 352

έπρεπε να λειτουργήσουν. Όμως, μέχρι τα 1900 καταργούνται σταδιακά τα επαρχία, οι έπαρχοι και τέλος οι επαρχίες.

Στο Σύνταγμα του 1911 ορίζεται η εκλογή των αρχόντων με καθολική ψηφοφορία, αλλά η μυστικότητα της ψηφοφορίας, ο τρόπος διεξαγωγής και το άμεσο της εκλογής αφέθηκαν στη δικαιοδοσία του κοινού νομοθέτη⁷².

Με τα νέα εδάφη, που απέκτησε η Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, αλλάζει και πάλι ο διοικητικός διαχωρισμός της χώρας με το νόμο «περί διοικήσεως των στρατιωτικώς κατεχομένων περιοχών» στις 28/02/1913, που καθορίστηκε ο θεσμός των γενικών διοικήσεων και η διοίκηση των Νέων Χωρών αναθέτεται σε γενικό διοικητή εκπρόσωπο της κυβέρνησης. Ο θεσμός των γενικών διοικήσεων μένει μέχρι την αντικατάστασή του από τις νομαρχίες το 1955 με μια μόνο κατάργησή τους από τη κυβέρνηση Γούναρη το 1915.

Στο χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης συναντούμε έναν από τους πιο σημαντικούς νόμους, μετά από αυτόν του 1833 «περί συστάσεως δήμων», το νόμο «περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων» του 1912.

Ο Βενιζέλος επιθυμούσε να δημιουργήσει πολλές και μικρές χωρικές μονάδες, με σκοπό να προωθηθούν πιο σύντομα και αποτελεσματικά οι τοπικές υποθέσεις, αλλά παράλληλα να παίζει η κοινότητα το ρόλο της κεντρικής διοίκησης στον τόπο σε μια προσπάθεια, να σπάσει το κατεστημένο των τοπαρχών και να εκσυγχρονιστεί ο θεσμός. Ο πολυκερματισμός αυτός προσέκρουσε σε δύο προβλήματα, που έκαναν δύσκολη τη λειτουργία του. Το πρώτο ήταν η ανάγκη οικονομικής στήριξης και το δεύτερο η απουσία σαφώς προσδιορισμένων αρμοδιοτήτων, που είχε ως συνέπεια αρκετά προβλήματα μεταξύ των φορέων και των τοπικών και κρατικών παραγόντων.

Έως και το Σύνταγμα του 1927 ο παραπάνω νόμος τροποποιήθηκε τουλάχιστον σαράντα φορές. Δήμοι ορίστηκαν οι πρωτεύουσες των νομών και πόλεις άνω των 10.000 κατοίκων και κοινότητες συνοικισμοί άνω των 300, εάν υπήρχε σχολείο, το ζητούσαν οι μισοί εκλογείς και ο συνοικισμός είχε περιουσία. Διοίκηση στη κοινότητα ασκούσαν το κοινοτικό συμβούλιο και ο πρόεδρος και στο δήμο ο δήμαρχος, οι πάρεδροι, οι δημοτικοί σύμβουλοι και η δημαρχιακή επιτροπή. Εκλογές διεξάγονταν κάθε τέσσερα χρόνια και εκλέξιμοι ήταν οι πολίτες άνω των 25 ετών. Στο άρθρο 107 του Συντάγματος προβλέπεται η διαίρεση του κράτους σε περιφέρειες με αυξημένες αρμοδιότητες έναντι των υπολοίπων βαθμίδων. Εισάγεται ο θεσμός των συνδέσμων των κοινοτήτων ως νομικά πρόσωπα στην εξυπηρέτηση της κοινότητας και ορίζεται το αποκεντρωτικό σύστημα ως σύστημα οργάνωσης του κράτους.

Με την αλλαγή της πολιτικής κατάστασης και το στρατιωτικό κίνημα καταργείται οτιδήποτε περί αυτοδιοικήσεως. Με την επιβολή του δικτατορικού καθεστώτος οι νομάρχες ορίζονται πολιτικοί προϊστάμενοι όλων των αρχών και με βασιλικό διάταγμα το 1936 κωδικοποιείται η νομοθεσία «περί κώδικος νομοθεσίας περί

---

⁷²Γ. Παπαχατζής, «Σύστημα του έν Ελλάδι ισχύοντος Διοικητικού Δικαίου». Αθήνα 1952 σελ.9.

δήμων και κοινοτήτων» και διανύεται με αυτή μια μεγάλη περίοδος έως το 1954, με φωτεινή εξαίρεση την αυτοδιοίκηση στην περίοδο της Αντίστασης.

Άξιο λόγου είναι να τονιστεί ότι στην προσπάθεια εγκαθίδρυσης από το δικτάτορα Μεταξά του Γ' Ελληνικού πολιτισμού, αυτοδιοικητικοί φορείς δεν λειτούργησαν ως διοικητικοί αλλά ως πολιτικοί θεσμοί στην υπηρεσία του κράτους και όχι της πόλης⁷³.

Στα χρόνια της κατοχής η αυτοδιοίκηση λειτουργεί στην 'Ελεύθερη Ελλάδα', που περιελάμβανε τις περιοχές Φθιωτιδοφωκίδας – Ευρυτανίας. Εκεί λειτουργούσαν επιτροπές των εθνικοαπελευθερωτικών οργανώσεων για να λύσουν τα όποια προβλήματα γεννιούνται από τη ζωή στα χωριά. Η προετοιμασία του πρώτου κώδικα για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη είχε αρχίσει από ειδική επιτροπή που συγκρότησαν οι Περιφερειακές επιτροπές του ΚΚΕ, του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ. Ο κώδικας, που αποτέλεσε το πρώτο γραπτό κείμενο για την αυτοδιοίκηση, είχε την επωνυμία «ΠΟΣΕΙΔΩΝ». Το πρώτο άρθρο καθιέρωνε τη διοίκηση της κοινότητας από μια πενταμελή αιρετή επιτροπή λαϊκής αυτοδιοίκησης, αλλά τον κύριο λόγο είχε η Γενική συνέλευση των κατοίκων για την αποδοχή ή όχι των αποφάσεων της. Σε κάθε κοινότητα ή συνοικισμό δημιουργούνται όργανα, όπως το Λαϊκό Δικαστήριο, η Τομεακή Επιτροπή Λαϊκής Αυτοδιοίκησης, ο Λαϊκός Επίτροπος, οι Τριμελείς Επιτροπές⁷⁴.

Ο κώδικας εφαρμόστηκε πρώτα στη Ρούμελη και μετά στη Θεσσαλία, ενώ δεχόταν συνέχεια βελτιώσεις, έως να καταλήξουμε στην «εγκύκλιο 4», που αποτελεί την εισηγητική έκθεση βελτίωσης του κώδικα. Η εγκύκλιος αποτέλεσε καθοδηγητικό κείμενο της Περιφερειακής Επιτροπής ΕΑΜ και συνέβαλε στην εξάπλωση της αυτοδιοίκησης.

Δuo πολύ σημαντικές κινήσεις χαρακτηρίζουν τη σημασία που είχε ο θεσμός στην ελεύθερη Ελλάδα και αυτές ήταν η διαταγή του στρατηγείου του ΕΛΑΣ για μη ανάμειξη των οργανώσεων ΕΑΜ – ΕΛΑΣ στην λειτουργία της αυτοδιοίκησης και η δεύτερη ήταν η ανάθεση σε νομικούς της σύνταξης του κώδικα «Κώδικας Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης για την Στερεά Ελλάδα». Πράγματι ο «Κώδικας Στερεάς» προσπάθησε συνολικά και με σοβαρότητα να συντάξει τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των οργάνων της αυτοδιοίκησης.

Μετά την ίδρυση της ΠΕΕΑ στις 30/4/1944 διαμορφώνεται ουσιαστικά η Κυβέρνηση της Αντίστασης, που δίνει δικαίωμα ψήφου σε άνδρες και γυναίκες και αμέσως μετά συνέρχεται στις Κορυτσάδες το Εθνικό Συμβούλιο. Μεταξύ των άρθρων που ψηφίζει θεμελιώνει τη ψήφο ανδρών και γυναικών, καθώς και ότι η εξουσία πηγάζει και ασκείται από το λαό και ότι η Αυτοδιοίκηση και η Λαϊκή Δικαιοσύνη είναι θεμελιώδεις θεσμοί.

Ο Κώδικας Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι μια πράξη που καθορίζει στην ουσία το διοικητικό σύστημα σε δήμους και κοινότητες, επαρχίες και περιοχές. Το δημοτικό και κοινοτικό συμβούλιο είχε τη διαχείριση των οικονομικών της κοινότητας,

⁷³ Α. Ρήγος. «Τα κρίσιμα χρόνια. Παπάζησης» 1998, σελ.82.

⁷⁴ Τυροβούζης Χ. «Αυτοδιοίκηση και Λαϊκή Δικαιοσύνη 1942-1945». Προσκήνιο 1991.

καθώς και τη μέριμνα για την υγεία του λαού, ενώ το επαρχιακό είχε την μέριμνα για τα οικονομικά της επαρχίας, για τα δημόσια έργα, την υγεία των πολιτών, τη μόρφωση, την εποπτεία των κρατικών υπηρεσιών, την εποπτεία του α΄ βαθμού και τη κατανομή των πιστώσεων.

Η επόμενη χρονική περίοδος, που είναι η περίοδος του εμφυλίου, δεν παρουσιάζει κάτι σε σχέση με την αυτοδιοίκηση, όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο, με μόνη εξαίρεση προς το τέλος της δεκαετίας την απαγόρευση υποβολής μεμονωμένων υποψηφιοτήτων για την καθιέρωση του συστήματος των συνδυασμών, σε μια προσπάθεια ίσως μείωσης της ανεξαρτησίας των πολλών τοπικών παραγόντων.

Στο Σύνταγμα του 1952, που ορίζει το πολίτευμα της χώρας ως Βασιλευόμενη Δημοκρατία, η μόνη αναφορά στην αυτοδιοίκηση ήταν ότι η διοίκηση του κράτους βασίζεται στην αποκέντρωση και στην τοπική αυτοδιοίκηση. Το 1954 ψηφίζεται ο Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας σε μια προσπάθεια περιγραφής των τοπικών υποθέσεων και αποσαφήνισης των αρμοδιοτήτων των κρατικών υπηρεσιών. Ενισχύεται ο ρόλος του δημάρχου και του προέδρου της δημοκρατικής επιτροπής δίνοντάς τους το δικαίωμα προσλήψεων, απολύσεων, προαγωγών, πειθαρχικών ποινών. Θεσμοθετείται η ετήσια κατάρτιση τεχνικού προγράμματος. Δίδεται το δικαίωμα άσκησης έργου αυτοδιοίκησης και σε νομικό της πρόσωπο. Καταργείται η εκλογή δημάρχου από τους δημοτικούς συμβούλους και εισάγεται ένα ιδιότυπο εκλογικό σύστημα που ενισχύεται ο συνδυασμός που θα συγκεντρώσει 40% και του δίνονται τα ¾ των εδρών. Το τελευταίο μέτρο, αν και δεν επιδιώχθηκε, ευνόησε τις συνεργασίες μεταξύ αριστεράς και κέντρου και έδωσε στους συνδυασμούς αυτούς αρκετές νίκες.

Το 1955 με το ν. 3200 θεσμοθετείται η νομαρχιακή αποκέντρωση ενισχύοντας πάρα πολύ το ρόλο του νομάρχη παρά του νομαρχιακού συμβουλίου και δημιουργώντας το νομαρχιακό ταμείο για τη συντήρηση κοινωφελών έργων. Σε περιφερειακό επίπεδο τη δεκαετία του 1960 υπάρχει ο θεσμός του έπαρχου για τις παραμεθόριες περιοχές, αλλά τις αρμοδιότητες τις παίρνει από το νομάρχη.

Στην περίοδο της χούντας η μόνη παρέμβαση στο θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι η τοποθέτηση διορισμένων δημάρχων και κοινοταρχών στη θέση των εκλεγμένων και η δίωξη πολλών εκλεγμένων. Η συζήτηση για την διαμόρφωση ενός πενταετούς προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης, που περιείχε και το περιορισμό των μικρών οικισμών που κρίθηκαν αντιοικονομικοί τελικά δεν υλοποιήθηκε. Το 1970 δόθηκε η αρμοδιότητα των διανομαρχιακών υπηρεσιών στην περιφέρεια με ρόλο συντονιστή του κρατικού έργου, που αργότερα επιτηρήθηκαν από τις περιφερειακές διοικήσεις, που και αυτές διαλύθηκαν το 1973.

Μετά την πτώση της χούντας μια από τις πρώτες κινήσεις της κυβέρνησης εθνικής ενότητας του Κ. Καραμανλή ήταν να επαναφέρει τους εκλεγμένους δημάρχους, συμβούλους και κοινοτάρχες και να διαμορφώσει μια σειρά διατάξεων για τις δημοτικές εκλογές. Το εκλογικό σύστημα, που διαμόρφωσε, καθόρισε κοινότητες ανάλογα με τον πληθυσμό βάζοντας όριο τους 5.000 κατοίκους. Το σύστημα ωφέλησε το κυβερνών κόμμα ιδίως στην επαρχία, αλλά δημιούργησε συνδυασμούς συνεργασίας των αντιπολιτευτικών κομμάτων στα αστικά κέντρα.

Οι πολιτικά ισχυροί σχηματισμοί που δημιουργήθηκαν επηρέασαν σταδιακά την κυβέρνηση, για να αναμορφώσει το θεσμικό της πλαίσιο και το 1980 με το νέο Δημοτικό και Κοινοτικό Κώδικα να δώσει αρμοδιότητες αθλητικού, πολιτιστικού, κοινωνικού περιεχομένου στους δήμους. Οι έντονες αντιρρήσεις της αντιπολίτευσης στην εποπτεία που προωθούσε η κυβέρνηση έκαναν την κυβέρνηση να οπισθοχωρήσει και να κρατήσει μόνο την εποπτεία τους. Άλλη σημαντική ρύθμιση ήταν και η καθιέρωση δημοτικών επιχειρήσεων ύδρευσης αποχέτευσης, η εισχώρηση δηλαδή της αυτοδιοίκησης στο χώρο της αγοράς, καθώς και το ότι η δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση μπορούσε να προβλεφθεί δια νόμου.

Πριν το νέο κώδικα δεν καθοριζόταν ρητά η έννοια του τοπικού θέματος και υπήρχαν εξαιρέσεις εκλογιμότητας για τους κατοίκους κοινοτήτων χιλίων κατοίκων και για το ποιοί θα μετέχουν στη Β/θμια διοίκηση. Η παρουσία του κράτους ήταν ισχυρή και στις πειθαρχικές ποινές, που αφορούσαν εκλεγμένους συμβούλους της αυτοδιοίκησης, οι οποίες μπορούσαν να φθάσουν έως την έκπτωσή τους σημείο, που αναμορφώθηκε στο νέο κώδικα και γινόταν με τη σύμφωνη γνώμη του δημοτικού συμβουλίου⁷⁵.

Μετά την ήττα του Καραμανλή και την ανάληψη στην εξουσία του ΠΑΣΟΚ δημιουργείται πρόσφορο έδαφος για αυτοδιοίκηση και αποκέντρωση, όπως άλλωστε προεκλογικά είχε διακηρυχθεί. Τα θεσμικά μέτρα, που αρχικά λαμβάνονται ενισχύουν το πολιτικο-συμμετοχικό στοιχείο στη διαχείριση των τοπικών θεμάτων και δημιουργούν κλίμα ευφορίας για τη πορεία του θεσμού⁷⁶. Τα εκλεγμένα συμβούλια των δημοτικών διαμερισμάτων και η σύσταση συνοικιακών συμβουλίων με το ν. 1270/82 προώθησαν τη λαϊκή συμμετοχή στις τοπικές υποθέσεις.

Άλλα μέτρα αφορούσαν στην αλλαγή του εκλογικού μέτρου, που αύξησε το ποσοστό του επιτυχόντος συνδυασμού από 2/3 σε 3/5 και εξασφάλισε συμμετοχή στο δημοτικό συμβούλιο σε συνδυασμούς που κάλυπταν το εκλογικό μέτρο, την κατάργηση των κωλυμάτων εκλογής για υπαλλήλους την κατάργηση του ελέγχου σκοπιμότητας από το νομάρχη, τη δημιουργία κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για τη δημιουργία αναπτυξιακών συνδέσμων, εθελοντικών συνενώσεων μικρών κοινοτήτων, την ενθάρρυνση επενδυτικών πρωτοβουλιών των δημοτικών επιχειρήσεων και την φοροαπαλλαγή τους. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο αριθμός των δημοτικών επιχειρήσεων ξεπέρασε τις 230 το 1989, για να μειωθεί δραματικά στα 1992 μετά την νομοθεσία για κατάργηση των προνομίων των δημοτικών επιχειρήσεων⁷⁷.

Άλλες καινοτομίες είναι η δημιουργία φορέων με σκοπό την επιστημονική και τεχνική στήριξη των ΟΤΑ όπως η ΕΕΤΑΑ, η ΠΕΤΑ. Η υιοθέτηση του θεσμού των προγραμματικών συμβάσεων, που δίνει την δυνατότητα στην αυτοδιοίκηση να συνεργαστεί με διάφορους φορείς για την υλοποίηση έργων.

⁷⁵ Πειθαρχικές ποινές αλλά και αργία είχαν επιβληθεί πολλές φορές στο δήμαρχο Περιστερίου Δ. Φωλόπουλο μεταξύ των ετών 1973-1981 καθώς και σε ορισμένους δημοτικούς συμβούλους.

⁷⁶ Μ.Σπουρδαλάκης(επιμ). «ΠΑΣΟΚ Κόμμα- Κράτος-Εξουσία.» Πατάκης 1998 σελ.200-201

⁷⁷ Ν.Κ Χλέπας. «Η Τοπική διοίκηση στην Ελλάδα.» Σάκκουλας 1999, σελ.328-339

Μια μορφή στήριξης στους ΟΤΑ προσφέρθηκε στην Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα μέσω των ΜΟΠ, που χρηματοδότησαν πολλά έργα, ιδίως στην επαρχία, αλλά και μέσω της πολιτικής στήριξης των Περιφερειών.⁷⁸ Οπισθοχώρηση από τις διακηρύξεις του κυβερνώντος κόμματος ήταν η μη εφαρμογή της απλής αναλογικής που είχε υποσχεθεί πριν την ανάληψη της εξουσίας.

Συνεχίζοντας με τα μέτρα που ενίσχυσαν την αυτοδιοίκηση ο ν. 1828/89 βάζει μια διαδικασία στον τρόπο εισπραξης και απόδοσης των φόρων στους δήμους. Το μέτρο θεωρείται σημαντικό, γιατί συχνά η κρατική μηχανή καθυστερούσε να αποδώσει τα χρήματα στην τοπική αυτοδιοίκηση, χωρίς να δίνει και το σύνολο του ποσού που αντιστοιχούσε στους ΟΤΑ, με αποτέλεσμα συνεχείς αντιδράσεις από δημάρχους και από την ΚΕΔΚΕ. Στη δεκαετία, μάλιστα, του 1990 η ΚΕΔΚΕ μέσα από τα τακτικά και μη συνέδριά της αναφέρεται συνέχεια στις πάγιες οικονομικές της διεκδικήσεις και στο μεγάλο ποσοστό κρατήσεων, που εισπράχθηκαν για λογαριασμό της, αλλά ουδέποτε τής αποδόθηκαν.

Η μεταρρύθμιση, που θεσμοθετήθηκε στο χώρο της δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης με το νόμο ν. 1622/86 και στην ουσία θα εφαρμοστεί το 1994 με το ν. 2218/94, καταργεί τις νομαρχίες και τις αντικαθιστά με αιρετές νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις. Παρά τη μεγάλη σημασία, που είχε για τον τόπο η δημιουργία δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης, η απότομη αλλαγή, χωρίς την παρουσία μεταβατικού σταδίου, που να καθορίζει και τις σχέσεις με την πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση, ανάγκασε τη πολιτική ηγεσία να δημιουργήσει νέο όργανο, τον περιφερειακό διευθυντή με τις αρμοδιότητες που παλαιότερα είχε ο κρατικός νομάρχης. Οι περιφερειακοί διευθυντές καταργούνται, το 1996 μετά από αίτημα των αιρετών νομαρχών, αφού ο θεσμός της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης άρχισε να δοκιμάζεται στην πράξη.

Το 1989 εφαρμόζεται η θεσμοθέτηση των Περιφερειών, η οποία θα λειτουργήσει ως διοικητική μονάδα, για να υλοποιήσει καταρχήν το περιφερειακό σκέλος των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, χωρίς να γίνει λόγος για Γ' βαθμό αυτοδιοίκησης.

Με το νόμο του 1994 για την νομαρχιακή αυτοδιοίκηση μεταφέρονται οι αποκεντρωμένες υπηρεσίες του κράτους στην περιφέρεια από το νομό. Στο μεταξύ αυξάνεται η οικονομική αυτονομία των μικρών κοινοτήτων, αφού αποκτούν μερίδιο από τους πόρους, καταργείται ο έλεγχος σκοπιμότητας στους ΟΤΑ και ισχύει μόνο ο έλεγχος νομιμότητας.

Το 1996 οι ΟΤΑ προχωρούν στην αξιοποίηση νέων ευκαιριών με την εισροή χρημάτων από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και δημιουργούν Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης και αναπτυξιακές εταιρείες, για να χειριστούν προγράμματα. Συμμετέχουν σε ειδικά προγράμματα για την τοπική αυτοδιοίκηση, όπως το ΕΑΠΤΑ (Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης), που όμως δε δίνει τις γεναίες χρηματοδοτήσεις που υποσχέθηκε. Οι ΟΤΑ αρχίζουν να αποκτούν δύναμη στην πόλη και στο πολιτικό σκηνικό. Ενδεικτικό της αύξησης του μεγέθους των ΟΤΑ αποτελούν η

⁷⁸Ε. Ανδρικοπούλου. «Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εξέλιξη της Περιφερειακής πολιτικής από την συνθήκη της Ρώμης έως το Maastrich.» Θεμέλιο 1995 σελ.213

αύξηση των εργαζομένων στις δημοτικές επιχειρήσεις που το 1981 ήταν 24.429 ενώ το 1998 60.000 περίπου⁷⁹.

Ένα από τα πιο βασικά νομοθετήματα, που άλλαξε το χάρτη της τοπικής αυτοδιοίκησης και ξεσήκωσε πολλές αντιδράσεις τόσο από κόμματα όσο και από πολιτικούς της επαρχίας, ήταν το πρόγραμμα των αναγκαστικών συνενώσεων ή πρόγραμμα Ι. Καποδιστριας⁸⁰. Η κυβέρνηση προχώρησε σε αναγκαστική συνένωση των ΟΤΑ της περιφέρειας, προκειμένου να εκσυγχρονίσει το διοικητικό σύστημα της χώρας, να αναβαθμίσει και να στελεχώσει σωστά τους πολλούς και διάσπαρτους ΟΤΑ, κάνοντάς τους πολύ λιγότερους και υποσχόμενη να τους κάνει και πιο ισχυρούς. Σε κάθε νομό πριν την τελική πρόταση συγκεντρώθηκαν προτάσεις, που τις επεξεργάστηκαν οι περιφερειάρχες με τεχνοκράτες. Την οριστική σύνταξη, όμως, ανέλαβε ομάδα εργασίας στο Υπουργείο Εσωτερικών, καθώς και, τέλος, η πολιτική ηγεσία.

Ο αντίλογος για μαρασμό της επαρχίας, για αλλοίωση της ταυτότητας κάθε κοινότητας, για επιβάρυνση των κατοίκων των κοινοτήτων, αφού θα υποχρεώνονταν να τρέχουν στο νέο διοικητικό κέντρο, για να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις τους, αλλά και για το αναγκαστικό στοιχείο του νόμου αντίθετο με την έννοια της αυτοδιοίκησης, τελικά, δεν εισακούστηκαν. Ούτε οι βίαιες αντιδράσεις, όπως το κάψιμο των εκλογικών βιβλιαρίων και οι απειλές για καταπήφιση του κυβερνώντος κόμματος στις εκλογές δεν ήταν ικανές να ματαιώσουν το νόμο, που στο τέλος υπέστη αλλαγές εξαιτίας πιέσεων σε συγκεκριμένες περιοχές. Οι δήμοι από 441 γίνονται 900 και οι κοινότητες από 5382 γίνονται 133. Στην πράξη οι νέοι δήμοι δεν λειτούργησαν, όπως είχε προβλέψει ο νομοθέτης εξαιτίας της απουσίας εξειδικευμένου προσωπικού, της απουσίας προτάσεων προγραμματισμού έργων και της έλλειψης πόρων.

Πρέπει, τέλος, να σημειώσουμε και ορισμένες άλλες απόπειρες εκσυγχρονισμού της αυτοδιοίκησης, που εφαρμόστηκαν ως το τέλος του 20^{ου} αιώνα και αυτές είναι η υποχρεωτική λειτουργία του Διπλογραφικού συστήματος στους ΟΤΑ, ένα σύστημα λογιστικό, που για πρώτη φορά θα επιτρέψει την απεικόνιση της περιουσιακής και οικονομικής κατάστασης των ΟΤΑ, καθώς και της διαχείρισής τους. Το πρόγραμμα Συμπολιτεία, που επιτρέπει την δημιουργία φορέων μεταξύ των νέων ΟΤΑ προκειμένου να υπάρξει συνεργασία στο έργο, στις προτάσεις τους και στο προσωπικό τους, καθώς και ένα σχέδιο για τη δημιουργία μητροπολιτικών δήμων και άσκηση διοίκησης σύμφωνα με δυτικά μοντέλα διακυβέρνησης.

Η σύντομη παρουσίαση των συχνών αλλαγών τόσο των αρμοδιοτήτων όσο και του τρόπου διαίρεσης της χώρας δείχνει καθαρά, ότι οι όποιες αλλαγές ήταν ενταγμένες άρρηκτα στο γενικότερο κρατικό σχεδιασμό της κάθε κυβέρνησης.

Μέχρι την περίοδο της Αντίστασης δε διαπιστώνουμε ουσιαστικές απόπειρες για την ενίσχυση του θεσμού, όπως αυτές που συναντάμε στους κώδικες αυτοδιοίκησης, που συντάσσονται στο βουνό. Οι επόμενες ουσιαστικές κινήσεις θα

⁷⁹ Ν.Κ Χλέπας»Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα. Ο διαλεκτικός ανταγωνισμός της αποκέντρωσης με την Αυτοδιοίκηση». Σάκκουλας 1999, σελ.337.

⁸⁰ ΦΕΚ αριθμ. Φύλλου 244 4/12/1997.

έρθουν από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα, που νομοθετικά δίνονται αρμοδιότητες στο θεσμό, χωρίς πάντα τους απαραίτητους πόρους, για να τους υλοποιήσουν και σχετική αυτονομία έναντι της κεντρικής διοίκησης.

Στον εικοστό αιώνα δεν διαπιστώνουμε σημαντικές μαζικές κινητοποιήσεις τοπικών παραγόντων και εκλεγμένων για την ενίσχυση του θεσμού, εκτός από τις συνεχείς εκκλήσεις για χρηματοδότηση προς τις κυβερνήσεις. Η ΚΕΔΚΕ ως επίσημος φορέας έκφρασης της αυτοδιοίκησης στα συνέδρια της ασχολείται με μια σειρά ζητημάτων και προκλήσεων για την αυτοδιοίκηση αλλά οι αγωνιστικές της κινητοποιήσεις είναι και ήταν μάλλον υποτονικές και εστιασμένες στην κατανομή πόρων. Άλλωστε, η δυναμικότητα του φορέα καθοριζόταν και από τη σχέση που είχε το συμβούλιο της ΚΕΔΚΕ με το κόμμα που βρισκόταν στην εξουσία.

Τελικά, ο σφικτός εναγκαλισμός της αυτοδιοίκησης με το κράτος καθόριζε και το είδος της σχέσης με την τοπική κοινωνία και φυσικά την έκανε μέρος του συστήματος νομιμοποίησης και αναπαραγωγής του κράτους⁸¹.

---

⁸¹ Ν.Κ. Χλέπας, «Η πολυβάθμια Αυτοδιοίκηση». Σάκκουλας 1994, σελ.377.

3.4 Η Πόλη στον 20^ο αιώνα

Στην ιστορία της ανάπτυξης των πόλεων ο 19^{ος} αιώνας εγκαινιάζει την αρχή μιας περιόδου με τεράστια πληθυσμιακή αύξηση και ο 20^{ος} αιώνας την περίοδο αστικοποίησης και της ζωής στην πόλη.

Οι πόλεις του κόσμου σήμερα δεν είναι πόλεις με πύλες που κλείνουν, όπως στην Ευρώπη του 18^{ου} αιώνα, για να προστατευθούν από τον εχθρό. Είναι πόλεις, που έχουν αλλάξει ριζικά και αυτήν την αλλαγή την οφείλουν κυριότερα στην βιομηχανική επανάσταση και στην είσοδο του εργοστασίου εκτός πόλης, όπως και των υπαρχόντων συνοικιών, αλλά και στις τεχνολογικές καινοτομίες (στις μεταφορές, στις επικοινωνίες,) ιδίως μετά τα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Με τη δημιουργία νέων συνοικιών έχουμε την ίδρυση εμπορικών καταστημάτων, δρόμων, σιδηροδρόμων, ενός καινούργιου περιβάλλοντος δίπλα και πολλές φορές κόντρα στο παλιό. Μεγάλες χώρες, όπως η Ιαπωνία, η Σοβιετική Ένωση αστικοποιήθηκαν αρκετά αργά αλλά με γοργούς ρυθμούς κυρίως λόγω της εκβιομηχάνισης⁸².

Στην ιστορία των ευρωπαϊκών πόλεων τον 20^ο αιώνα, και κυρίως μετά τον πόλεμο, οι πρώτες επαφές για συνεργασία μεταξύ πόλεων και φορέων γίνονται μέσω αδελφοποιήσεων⁸³. Οι πόλεις άρχισαν σταδιακά να δημιουργούν δίκτυα συνεργασίας μεταξύ τους και μεταξύ των περιφερειών. Εδώ και αρκετές δεκαετίες και κυριότερα μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο υπάρχει μια άνευ προηγουμένου επέκταση των πόλεων. Το Λάγκος⁸⁴ είχε το 1960 300.000 κατοίκους αρκετούς, για να διαπιστώσει ο F. Braudel, ότι και στην υποσαχάρια περιοχή υπήρχαν μεγάλες πόλεις. Σήμερα το Λάγκος έχει 10.000.000 κατοίκους με μια πρόβλεψη έως το 2025 να φθάσει τους 20.000.000 κατοίκους.

Το 18^ο αιώνα μόνο το 3% του πληθυσμού της γης κατοικούσε στις πόλεις, το 1975 το 37%, το 2000 πάνω από 50% (3,2 δισ. ανθρώπων) και εκτιμάται ότι το 2025 τα 2/3 του πληθυσμού θα είναι κάτοικοι των πόλεων⁸⁵. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα θα υπάρχουν τουλάχιστον εικοσιτρείς μεγαπόλεις, με πληθυσμό άνω των δέκα εκατομμυρίων, ενώ οι δεκαοκτώ από αυτές θα είναι σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Σήμερα, η Νέα Υόρκη, το Λονδίνο, το Τόκιο, το Λος Άντζελες, το Παρίσι, το Χόγκ Κόνγκ θεωρούνται "παγκόσμιες πόλεις", γιατί έχουν οικονομική δύναμη και δύναμη να επηρεάζουν τις οικονομικές αλλαγές, η πολιτιστική τους παραγωγή επηρεάζει όλο το κόσμο, οι υπηρεσίες τους πωλούνται παγκόσμια και αποτελούν, τέλος, μια τεράστια αγορά καινοτόμων προϊόντων.

Η ιεράρχηση των παγκόσμιων πόλεων σύμφωνα με διαφορετικές λειτουργικές προσεγγίσεις μάς δίνει α) πόλεις που κυριαρχούν, επειδή είναι έδρες πολυεθνικών επιχειρήσεων, β) πόλεις που συγκεντρώνουν ανώνυμες εταιρείες ή είναι κέντρα

⁸² P. Bairoch «Cities and economic development» Chicago Press 1988. σελ. 303,309

⁸³ Η. Μπεριάτος. Η σημασία των δικτύων συνεργασίας στην ανάπτυξη των πόλεων. «Η ανάπτυξη των πόλεων». Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας –Gutenberg. Βόλος 1999.σελ.531

⁸⁴ Π. Λέφας. «Αύριο οι πόλεις». Πλέθρον 2003. σελ.30-31

⁸⁵ U. Kirdar «Cities fit for people». UN New York 1997 σελ.1,27.

ελέγχου στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, γ) πόλεις με ανεπτυγμένο τριτογενή τομέα και οικονομικές συγκεντρώσεις, δ) πόλεις με δυναμική στο χρηματοπιστηριακό και τραπεζικό σύστημα και, τέλος, ε) πόλεις με δυνατότητες συγκέντρωσης προηγμένων παραγωγικών υπηρεσιών⁸⁶.

Κάθε χρόνο στις ΗΠΑ, στην Αίγυπτο, στις Ινδίες χιλιάδες τετραγωνικών χιλιομέτρων αγροτικής γης καταλαμβάνονται από νέους οικισμούς. Η επέκταση αυτή είναι χαρακτηριστικό όλων ανεξαιρέτως των πόλεων του κόσμου είτε γίνεται με προσθήκη νέων φτωχογειτονιών, όπως στη Βομβάη, είτε με την προσθήκη οργανωμένων συγκροτημάτων, όπως το Άμστερνταμ, είτε και με τους δυο τρόπους, όπως στη Μανίλα ή στην Κωνσταντινούπολη. Ο άνθρωπος επιζητεί να φέρει στα μέτρα του την πόλη και σήμερα έχει τα μέσα να το κάνει. Οι πόλεις προσφέρουν πολλά και είναι φορείς νέων ρευμάτων, νέων αρχιτεκτονικών δομών, τόποι προσέλκυσης ξένων, νέων νοοτροπιών, κανόνων συμπεριφοράς κά..

Οι πόλεις, δηλαδή, είναι κέντρα οικονομικών, κοινωνικών, επιστημονικών, καλλιτεχνικών, τεχνολογικών, οικολογικών αλλαγών, γι αυτό η μελέτη κοινωνικών μετασχηματισμών ερευνά την αλλαγή σε όλα τα επίπεδα ζωής των πόλεων, προκειμένου να διαπιστώσει το είδος του μετασχηματισμού και τις κοινωνικές δομές που εγκαθιδρύονται.

Οι πόλεις, όμως, είναι και η πραγματικότητα κάθε γειτονιάς. Σήμερα με την ραγδαία ανάπτυξη της επικοινωνίας, των μέσων μαζικής ενημέρωσης, του διαδικτύου γίνονται γνωστά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πόλεις, οι συνοικίες τους, οι γειτονιές τους. Όπου τα περισσότερα είναι λίγο πολύ κοινά, διαφέρουν ως προς την ένταση, την ποικιλία, το χρόνο που θα εμφανιστούν, τη σημασία που θα τους δοθεί.

Μεταξύ των σημαντικών προβλημάτων είναι και το πρόβλημα των αστέγων, που παγκοσμίως αυξάνονται. Πολλά εκατομμύρια άστεγοι στην Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική, εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό ανθρώπων, που έχουν κατοικία, αλλά είναι προσωρινή ή παράνομη στην Αφρική, Ασία, Λατινική Αμερική. Περίπου 245 εκατομμύρια κάτοικοι των πόλεων και ένα δισεκατομμύριο κάτοικοι των αγροτικών περιοχών δεν έχουν εναλλακτικές λύσεις εκτός από το να χρησιμοποιούν νερό που η ποιότητα του είναι αμφίβολη⁸⁷. Η φτώχεια, η ανεργία, το οργανωμένο έγκλημα, η παιδική εργασία, η τρομοκρατία, είναι κάποια πολύ σοβαρά και κοινά προβλήματα, ιδίως για τις μειονότητες που ζουν στις σημερινές πολυπολιτισμικές πόλεις.

Εκτός από τα μεγάλα και διαχρονικά, τελικά, προβλήματα στις σημερινές πόλεις υπάρχουν και αυτά που παρουσιάζονται εξαιτίας των νέων προκλήσεων⁸⁸. Το πρόβλημα της εργασίας - της απασχόλησης είναι η κυρίαρχη πρόκληση. Ακολουθούν η ασφάλεια των πολιτών. Η αίσθηση της απώλειας των ιδεολογιών, που μπροστά στον αιώνα της πληροφορίας και της παγκοσμιοποίησης, δεν υπάρχει ένα μήνυμα, για να

⁸⁶ ΕΜΠ. Στρατηγικό πλαίσιο ανάπτυξης για την Αθήνα-Αττική. ΥΠΕΧΩΔΕ 2004, ΣΕΛ.17-18.

⁸⁷ Τα νούμερα δημοσιεύονται στο βιβλίο του U. Kirdar *Cities fit for people*, σελ. 35 και είναι από έρευνα του International Drinking Water Supply and Sanitation Decade στις αναπτυσσόμενες χώρες που ξεκίνησε την δεκαετία του 1980 και διήρκεσε μια δεκαετία.

⁸⁸ J. Βοτja & M. Castells «Local and Global». United Nations Centre for Human Settlements (Habitat) Earth scan Publications London 1997. σελ.233, 251-252

στηρίζει τους ανθρώπους και τις ομάδες. Η ικανότητα για σταθερότητα σαν πρόκληση τοπική, για να κληρονομήσουν στις επόμενες γενιές ορισμένα αγαθά, όπως το περιβάλλον. Και τέλος, η ικανότητα για διακυβέρνηση, όχι μόνο στο επίπεδο κρατικών δομών, δημιουργώντας σταθερές δομές, αλλά και στο επίπεδο των σχέσεων μεταξύ δημόσιων προσώπων, φορέων και πληθυσμού.

Η υιοθέτηση της άποψης του A. Mitscherlich έδωσε στις αρχές της δεκαετίας του 1970 έμφαση σε ορισμένα χαρακτηριστικά, για να γίνουν οι πόλεις τόποι κατοικίας για τους πολίτες επιδεικνύοντας τη συνένωση κέντρου και περιφέρειας, το να είναι πολυκεντρικές, ανοικτές, δημοκρατικές, κάθε γωνιά να έχει και το δικό της συμβολισμό, τη δική της ταυτότητα, που θα απαντιέται ακόμα και στις γειτονιές της και στα κτίριά της⁸⁹.

Οι πόλεις της Ευρώπης στον εικοστό αιώνα πέρασαν από διάφορες φάσεις⁹⁰. Η πρώτη, που διήρκεσε έως την οικονομική κρίση και είναι μια φάση γρήγορης αστικοποίησης. Η δεύτερη, που περιλαμβάνει την οικονομική κρίση του 1930 και τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και διακρίνεται από μείωση της αστικής ανάπτυξης. Η τρίτη, που είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η λήξη της, μπορούμε, όμως, να πούμε ότι αρχίζει μετά την οικονομική ανάπτυξη του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου έως την κρίση του 1974-1975 και χαρακτηρίζεται από επιτάχυνση της αστικής ανάπτυξης. Και η τέταρτη, που περιλαμβάνει την κρίση 1974-1975 εκτείνεται πέρα από το 1980 και μειώνεται η αστικοποίηση⁹¹. Η Αθήνα είναι παράδειγμα χαρακτηριστικό της σειράς αυτής, όπως και πολλές πόλεις της Ελλάδας, όπως και η πόλη που μελετάμε⁹².

Οι πληθυσμιακές διακυμάνσεις μιας πόλης σε διαφορετικές χρονικές περιόδους βοηθούν, προκειμένου να εξετάσουμε την ιστορία της και το κατά πόσο ανταποκρίνεται σε παγκόσμιες κατηγοριοποιήσεις. Επιπλέον, σήμερα, για την μελέτη ευρωπαϊκών πόλεων, εκτός ίσως από το Παρίσι και το Λονδίνο, που μπορούν να χαρακτηριστούν, όχι μόνο ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις, αλλά και γιγαντιαίες πόλεις, ερευνάται ο ρόλος των επιπέδων των κυβερνητικών δομών, καθώς και των πολλών και διαφόρων τακτικών των ατόμων, που συνδέονται με φόρμες κινητικότητας στις τοπικές κοινωνίες⁹³.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο ρόλος της πόλης έχει βαρύνουσα σημασία στην ανάπτυξη των χωρών και των περιφερειών τους. Το 80% των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαβιώνει στις αστικοποιημένες περιοχές της σύμφωνα με στοιχεία του 1997 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

⁸⁹ Την άποψη ότι ο κατακερματισμός της πόλης πλήττει κύρια και θανατώνει την κριτική ικανότητα των κατοίκων εκφράζει ο Alexander Mitscherlich στο βιβλίο του "Το άξενο των πόλεων πρωτοργός στην ψυχική αποργάνωση του πολίτη". Ηριδανός 1969 σελ.20.

⁹⁰ P. Bairoch «Cities and economic development». University of Chicago Press 1988 σελ.302.

⁹¹ Στο παράρτημα υπάρχει ο πίνακας από το βιβλίο του P. Bairoch Cities and economic development, που αφορά την αύξηση του αστικού πληθυσμού και το επίπεδο αστικοποίησης των ανεπτυγμένων κρατών.

⁹² Από το βιβλίο που αναφέραμε στην υπ. 94 δίνεται στο παράρτημα πίνακας πληθυσμιακής ανάπτυξης των μεγαλύτερων πόλεων των ανεπτυγμένων χωρών.

⁹³ P. Le Galés. «European Cities. Oxford University» Press 2002 σελ.22

Όργανα, όπως η αρμόδια επιτροπή Περιφερειών, γνωμοδοτεί, όχι μόνο για θέματα ή διαφορές Περιφερειών, αλλά και για προβλήματα πόλεων και πολιτικές, που πρέπει να εφαρμοστούν.

Η έννοια του δικτύου πόλεων παίρνει ένα τελείως διαφορετικό ρόλο, αφού συντονίζεται από την Ένωση, αλλά κρατά η κάθε πόλη την αυτονομία της. Η πόλη εξετάζεται σε κάθε είδους περιφερειακό σχεδιασμό και η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης μάς επιτρέπει να μιλάμε για μια νέα οπτική στη μελέτη των πόλεων, αφού τόσο σε επίπεδο μελέτης, αλλά όσο και σε επίπεδο πολιτικής τα προβλήματα των πόλεων των χωρών - μελών τείνουν να αντιμετωπιστούν με μια συγκροτημένη γραμμή.

Σύμφωνα με το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου εμφανίζονται τάσεις ενίσχυσης των πληθυσμών σε ευρύτερες αστικές περιοχές και διεύρυνση της οικονομικής λειτουργικής και γεωγραφικής τους επιρροής στα επόμενα 20-30 χρόνια. Ενδεικτική ταξινόμηση περιλαμβάνει αστικές περιοχές διεθνούς, εθνικού, περιφερειακού επιπέδου⁹⁴.

3.5 Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης

Η Ελλάδα στις αρχές του 19^{ου} αιώνα βρίσκεται με πληθυσμό 938.765 κατοίκους και 47.516 τ.χμ έκταση, για να διαμορφωθεί σταδιακά και μετά τις προσαρτήσεις των Ιονίων Νήσων, της Θεσσαλίας και της Άρτας το 1889 σε 2.187.208 και έκταση 63.606 τ. χμ. Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται το 1920 με τη συνθήκη των Σεβρών και αφού έχει υπάρξει και η προσάρτηση της Μακεδονίας, Κρήτης, Ηπείρου, Αιγαίου, όταν ο πληθυσμός της χώρας ανέρχεται σε 5.021.790 και η έκταση σε 130.199 τ. χμ.

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα στην Ελλάδα κατανέμεται στον αγροτικό χώρο και ακολουθούν ο αστικός και ημιαστικός, για να διαφοροποιηθεί μετά τον πόλεμο υπέρ της αστικής ανάπτυξης⁹⁵.

Τα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα η τάση της προόδου, που ανέκαθεν παρατηρείται στην εξέλιξη των Αθηνών, έχει αρχίσει να μεταφυτεύεται στην Αθήνα μέσω των τεχνικών κατακτήσεων του Ευρωπαϊκού πολιτισμού, όπως η ηλεκτροκίνηση, τα πρώτα τηλέφωνα, ο ηλεκτροφωτισμός, η ύδρευση, η ασφαλτόστρωση. Η Αθήνα των αρχών του 20ου αιώνα είχε πολιτική, καλλιτεχνική ζωή για την αστική τάξη. Η αρχαιοκλασική αρχιτεκτονική των κτιρίων δεχόταν τη μελέτη και τις απόψεις απο αποφοίτους ξένων Πανεπιστημίων. Οι Σχολές που ιδρύθηκαν στην Αθήνα και οι

⁹⁴ ΙΠΑ.Οργάνωση της Μητροπολιτικής Περιφέρειας της Αθήνας, τεύχος δεύτερο.ΤΕΔΚΝΑ 2001, σελ.13.

⁹⁵ Σ .Θ. Τσοτσόρος. «Η συγκρότηση του βιομηχανικού κεφαλαίου στην Ελλάδα (1898- 1939)» .ΜΙΕΤ Αθήνα 2001 , σελ.98, 100.

δημόσιοι φορείς, όπως το Υπουργείο Συγκοινωνιών, έδωσαν πνοή στην πόλη. Όμως, η Μικρασιατική καταστροφή έφερε το 1922 125.000 άτομα στην Αθήνα⁹⁶.

Στο πολεοδομικό συγκρότημα της πρωτεύουσας έχουμε την μεγαλύτερη αύξηση, αφού εκεί εγκαταστάθηκε το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων. Το 1928 η Αθήνα είναι μια πόλη εμπορίου και υπηρεσιών. Βέβαια, ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι υπηρεσίες και το εμπόριο διεκδικούσαν τον πρώτο ρόλο στη λειτουργία της πόλης. Η διόγκωση της πρωτεύουσας θα συνοδευτεί από αλλαγές στην απασχόληση δίνοντας μια αύξηση 10% σε επαγγέλματα, που καλύπτουν αυξημένες καταναλωτικές δαπάνες (ξυλουργοί, φούρναροι, τσαγκάρηδες, κá), γεγονός που, όπως θα διαπιστώσουμε, παρατηρούμε ότι συμβαίνει και στην πόλη μελέτης μας.

Αυτό, που πρέπει να κρατήσουμε από τις απογραφές πληθυσμού του Μ. Χουλιαράκη, που εξέδωσε το 1973 το ΕΚΚΕ για την δημογραφική εξέλιξη της Ελλάδας, είναι, ότι η περιφέρεια της πρωτεύουσας κρατάει τα σκίπτρα σε όλες ανεξαιρέτως τις απογραφές και ιδίως μετά την έλευση προσφύγων και εσωτερικών μεταναστών μετά τον εμφύλιο.

Η Ελλάδα τον 20^ο αιώνα περνάει μεγάλες και δύσκολες στιγμές, όπως οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, η μικρασιατική καταστροφή, η οικονομική κρίση του 1929, ο εμφύλιος, η στρατιωτική δικτατορία, η κρίση του 1973, η εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο. Απώτερος αυτών ήταν η χώρα να περάσει πολλαπλές κρίσεις στον οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό τομέα. Η επούλωση των πληγών, που άρχισε δειλά στη δεκαετία του 1950, διακόπτεται με τη στρατιωτική δικτατορία 1967-1974, για να επανέλθει αργότερα και να εδραιωθεί κυρίως μετά την δεκαετία του 1980.

Στον παραγμένο αυτόν αιώνα η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης δε θα μπορούσε να ήταν ομαλά εξελισσόμενη. Επιπρόσθετα, η ανυπαρξία συνολικού σχεδιασμού για την ανάπτυξη των πόλεων επέτεινε την κατάσταση και δυσκόλεψε την οριοθέτηση των χαρακτηριστικών της ελληνικής πόλης. Τα μέτρα, που κατά καιρούς υιοθετήθηκαν, αφορούσαν τη λύση συγκεκριμένων προβλημάτων και όχι ευρύτερα ζητήματα. Αλλά και πολιτικές που είχαν εφαρμοστεί, όπως αυτή της αντιπαροχής και της οικοδόμησης χωρίς ελεύθερους χώρους, έπνιξαν μια για πάντα πολλές ελληνικές πόλεις και κυρίως την πρωτεύουσα.

Η ελληνική πόλη δεν εντάσσεται σε καμία οργανική πορεία ανάπτυξης τέτοια, που υπήρξε στην Ευρώπη, και κατάφεραν ενώ ανασυγκροτούνταν οι πόλεις να συνδέσουν τα περιφερειακά κομμάτια τους με το ιστορικό κέντρο.

Στην Ελλάδα των αρχών του 20^{ου} αιώνα λίγες πόλεις έχουν εμπορική και βιομηχανική κίνηση. Φυσικά η πρωτεύουσα δέχεται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού και παίζει ένα συνδυαστικό ρόλο ανάμεσα στο ελληνικό έδαφος και τον δικτυωτό χώρο της διασποράς. Η περιοχή της πρωτεύουσας εξελίσσεται γενικότερα σε κέντρο παραδοσιακής χειροτεχνίας και βιομηχανικής ανάπτυξης, εξηγώντας εν μέρει τον ιδιαίτερο ρόλο της στη δημιουργία της φυσιογνωμίας της ελληνικής πόλης⁹⁷.

⁹⁶ Κ. Η Μπίρης «Αι Αθήναι». Μέλισσα 1999 σελ. 250-256

⁹⁷ Από αρχιτεκτονική και πολεοδομική πλευρά η Αθήνα πλησιάζει πολύ κοντά σε αυτό που ο Rem Koolhaas ονομάζει Γενική πόλη, με την έννοια της πόλης που έχει μετατραπεί σε ένα σύστημα

Εξέχουσα θέση κρατάει ο Πειραιάς, το μεγάλο λιμάνι, που είναι το επίνειο της Αθήνας και έχει το πλεονέκτημα να γειτνιάζει με την ολοένα αυξανόμενη αθηναϊκή αγορά και να δέχεται καθημερινά πληθώρα επαρχιωτών, που ζητούν απασχόληση, καθώς και η Θεσσαλονίκη που παρουσιάζει δυναμική εξέλιξη⁹⁸. Στις μικρές πόλεις, όπως η Πάτρα, η Καλαμάτα, η Ερμούπολη οι βιομηχανίες στην αρχή του αιώνα περιορίζονται σε μικρές μονάδες και σε κλάδους, που μπορούν να συμβιβάσουν με την εποχιακή λειτουργία.

Η αγροτική παραγωγή με το μικρό και κατακερματισμένο κλήρο, που απεικονίζει την πλειοψηφία των αγροτών, δεν μπορεί να μπει ποτέ στη λογική της καλλιέργειας των μεγάλων εκτάσεων ή των επαγγελματιών αγροτών, που να επενδύουν στη γη τους. Μόνο ίσως η περιοχή της Λάρισας αποτέλεσε εξαίρεση. Αποτέλεσμα πάντως αυτής της κατάστασης στη γεωργία είναι η μεγάλη μετανάστευση για την πρωτεύουσα που ενισχύεται περισσότερο μετά τον εμφύλιο. Οι περιοχές, που περισσότερο πλήττονται, είναι αυτές της Νότιας Ελλάδας σε αντίθεση με τη Θεσσαλία, Μακεδονία και Θράκη.

Στον τομέα των συγκοινωνιών ο 19^{ος} αιώνας δεν έχει να επιδείξει σημαντικές προόδους. Στις οδικές συγκοινωνίες οι αλλαγές αυτές επικεντρώνονται στη διαμόρφωση πρώτα του αμαξωτού στο δρόμο Αθήνα - Πειραιά και στις θαλάσσιες συγκοινωνίες στη σύνδεση του Πειραιά με το εξωτερικό και τα κυριότερα λιμάνια της Ελλάδας⁹⁹. Σταδιακά διαμορφώνεται η σιδηροδρομική γραμμή Πειραιάς - Αθήνα και η ανάπτυξη και άλλων γραμμών στις αστικές συγκοινωνίες, όπως το 1887 η ατμοκίνητη γραμμή Ν. Φάληρο - Α. Πανεπιστημίου. Η μόνη γραμμή που δημιουργήθηκε το ίδιο περίπου χρονικό διάστημα και εξυπηρετούσε το εργατικό προάστιο Κολοκυνθού, συνέχεια του οποίου αποτελούσαν οι οικισμοί του Περιστερίου, ήταν δύσκολο να την χρησιμοποιούν οι εργαζόμενοι εξαιτίας της τιμής της σε σχέση με το χαμηλό ημερομίσθιο των εργατών της¹⁰⁰.

Στην αρχή του 20^{ου} αιώνα σημειώνουμε την εμφάνιση του αυτοκινήτου στην Αθήνα, την ηλεκτροκίνηση του σιδηροδρόμου, την πτώση της τιμής του εισιτηρίου, την αύξηση των λεωφορείων. Το 1901 ο ιπποτροχιόδρομος έχει εννέα γραμμές¹⁰¹. Το 1937 καταργούνται ορισμένες γραμμές τράμ στον Πειραιά καθώς και η γραμμή Αθήνα - Π. Φάληρο, για να εξυπηρετηθούν συνοικίες του ανατολικού λεκανοπεδίου. Στα 1940 οι γραμμές των τράμ επεκτείνονται σε δεκαέξι για την Αθήνα, όπου δύο από αυτές εξυπηρετούν Σεπόλια και Κολοκυνθού και πέντε τον Πειραιά. Η πολιτική που ακολούθησαν οι μονοπωλιακές συγκοινωνιακές επιχειρήσεις ήταν οι ακτινικές γραμμές προς εξυπηρέτηση του κέντρου και συνακόλουθη διόγκωση των κερδών.

μεμονωμένων χώρων οι οποίοι συνδέονται σχεδόν αποκλειστικά με άξονες κυκλοφορίας ενώ απουσιάζουν οι τόποι στάσης. Από εισήγηση των Κ. Τσουκαλά και Μ. Δανιήλ στο Συνέδριο Μετασχηματισμού της Ελληνικής πόλης. Αθήνα 2003

⁹⁸ Χ. Αγριαντώνη Πόλεις και εκβιομηχάνιση, ή η εκβιομηχάνιση σε μια μόνο πόλη. «Η Νεοελληνική πόλη.» (επιμ) Γ. Μπουρζέλ Εξάντας 1989 σελ. 31,35-37.

⁹⁹ Γ. Σ, Σκλαβούνος Συγκοινωνίες και κοινωνική διαίρεση του αστικού χώρου: Η Αθήνα από τον 19^ο ως τον 20^ο αιώνα. στο «Η Νεοελληνική πόλη» (επιμ) Γ. Μπουρζέλ Εξάντας 1989 σελ.40,42,45,48,51.

¹⁰⁰ Στο παράτημα συγκοινωνιακός χάρτης του 1915 από το βιβλίο που υπάρχει στην υπ. 102.

¹⁰¹ Γ. Μ. Σαρηγιάννης «Αθήνα 1830-2000». Συμμετρία 2000, σελ.85-87.

Το λεωφορείο γίνεται ένα αρκετά λαϊκό μέσο και παίζει θετικό ρόλο στην κατοίκηση των δυτικών περιχώρων, αν και συνεχίζει η τιμή του εισιτηρίου να είναι ακριβή για ορισμένες αποστάσεις. Η συγκοινωνιακή σύνδεση στα δυτικά περιχώρα ήταν πολύ σημαντική για τους εργάτες, ιδιαίτερα μετά την ανάπτυξη της βιομηχανίας προς τη δυτική Αθήνα και μεταξύ των ετών 1951-1961, που ο αριθμός κατοίκησης των δυτικών προαστίων αυξήθηκε κατά 72%.

Με τη σταδιακή εξάπλωση του αυτοκινήτου τα ανώτερα στρώματα απομακρύνονται από τις πυκνοδομημένες κεντρικές περιοχές προς τα νοτιοανατολικά και βορειοανατολικά προάστια. Τα προβλήματα σε σχέση με την κυκλοφορία και τη μόλυνση εντείνονται στο κέντρο και σταθερά πολλαπλασιάζονται όσο αυξάνεται η χρήση των αυτοκινήτων, αλλά και αργότερα των ταξί. Εν τω μεταξύ η εμφάνιση των ταξί αρχίζει να αυξάνεται και πολύ αργότερα, προς τη δεκαετία του 1980 βλέπουμε να γίνεται λαϊκό μέσο μεταφοράς, αφού η πρωτεύουσα στερείται δικτύου μετρό και γενικά γρήγορης και σχεδιασμένης σύνδεσης όλων των μέσων μεταφοράς. Αξίζει να αναφέρουμε, ότι η δημιουργία μετρό στο κέντρο της Αθήνας έρχεται προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα χωρίς επέκταση προς τις εργατικές συνοικίες της Δυτικής Αθήνας, παρά μόνο αυτή της γραμμής Περιστερίου στα τέλη του 2004 κατόπιν πολλών πείσεων.

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, και ενώ ο πληθυσμός της πόλης των Αθηνών αυξάνεται, η ανάγκη στέγασης αυξάνει τις αγοραπωλησίες γης, που αρκετές από αυτές είναι εκτός σχεδίου¹⁰². Η μορφολογία της Αθήνας, που χαρακτηριζόταν από διάωροφα νεοκλασικά, αντικαθίστανται από παράνομες κατασκευές και πολυώροφα κτίρια κατοικίας. Και ενώ στην περίοδο του Μεσοπολέμου η πολυκατοικία απευθύνεται σε περιορισμένο κοινό, μετά τον πόλεμο αρχίζει να απευθύνεται σε μεσαίες και κατώτερες εισοδηματικά τάξεις. Η πολυκατοικία συνιστά πρότυπο και γραφεία, νοσοκομεία, σχολεία ακόμα και εξοχικά σπίτια δημιουργούνται κατά τον ίδιο τρόπο. Η Αθήνα προσφέρεται σαν μοντέλο μίμησης για τις υπόλοιπες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας, όπως η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα, ο Βόλος, τα Τρίκαλα.

Η ανοικοδόμηση στη διάρκεια του Μεσοπολέμου προέρχονταν κυρίως από τη δομή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος στα αστικά ακίνητα, που ανήκαν κατά πλειοψηφία σε ντόπιους κεφαλαιούχους αλλά και ομογενείς, καθώς και από τις δυνατότητες που πρόσφεραν οι πολεοδομικοί κανονισμοί για την αξιοποίηση του αστικού χώρου. Προσφυγικές συνοικίες με χαμηλές και παράνομες κατασκευές δημιουργήθηκαν κοντά στις βιομηχανίες, αλλά και βιομηχανίες εγκαταστάθηκαν κοντά στους συνοικισμούς, όπως έγινε με το Περιστερί και το Αιγάλεω¹⁰³.

Μετά τον εμφύλιο και κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970 η Αθήνα γνώρισε έντονη αστυφιλία. Το κέντρο ήταν η αναφορά αρκετών στρωμάτων, όπως και η πόλη του Πειραιά, έως την παρακμή του που άρχισε από τη δεκαετία του 1970. Στη δυτική πλευρά του λεκανοπεδίου δημιουργούνται πολυπληθείς οικισμοί, που εγκαταστάθηκαν

¹⁰² Θ. Φωτίου. Αρχιτεκτονικά πρότυπα στη σύγχρονη Αθήνα. Η περίπτωση της αστικής πολυκατοικίας η μορφολογία της πόλης, στο η «Νεοελληνική πόλη» (επιμ.) Γ. Μπουρζέλ Εξάντας 1989 σελ. 80,81.

¹⁰³ Μ. Β. Μαρμαράς. «Η αστική πολυκατοικία της μεσοπολεμικής Αθήνας» Πολιτιστικό Τεχνολογικό ίδρυμα ΕΤΒΑ 1991 ΣΕΛ.70,193,66.

μετανάστες από την ύπαιθρο στη δεκαετία του 1950, αλλά και αριστεροί που είχαν υποστεί της συνέπειες του εμφυλίου και δεν μπορούσαν άλλο να παραμείνουν στα χωριά τους. Τα οικόπεδα που αγόραζαν ήταν αγροτεμάχια μικρά που πουλούσανταν παράνομα και αργότερα κτιζόνταν με χίλιες δυσκολίες και πλήθος καλύψεων από αστυνομικούς, τοπικούς εργολάβους, πολιτικούς.

Συνοψίζοντας, οι τρόποι απόκτησης οικίας στον 20^ο αιώνα εκτός από τα παράνομα κτίσματα και ιδιαίτερα μετά και το δεύτερο παγκόσμιο είναι κυρίως μέσω της αυτοστέγασης και της αντιπαροχής, καλύπτοντας, όμως, πολύ περισσότερα τετραγωνικά από ότι η προηγούμενη κατασκευή σε βάρος του κοινόχρηστου χώρου¹⁰⁴. Οι όποιες πολεοδομικές ρυθμίσεις υπήρχαν, δεν κάλυπταν ένα συνολικό σχέδιο ανοικοδόμησης ούτε της χώρας, αλλά κυρίως ούτε της πρωτεύουσας και η ανυπαρξία ρυθμιστικού σχεδίου όζυνε ακόμα περισσότερο τα πράγματα. Ο δημόσιος τομέας με την πενιχρή οικονομική του κατάσταση δεν προχώρησε στην κατασκευή κοινωνικών κατοικιών, παρά μόνο σε συγκεκριμένες περιοχές της Αθήνας (Δουργούτι, Λ. Αλεξάνδρας..) έκτισε πολυκατοικίες για τη στέγαση λίγων προσφύγων στη δεκαετία του 1920. Αρκετά αργότερα με τις εργατικές κατοικίες και τα εργατικά δάνεια βοήθησε στην παροχή κατοικίας σε στρώματα του πληθυσμού.

Σημαντικό είναι να τονίσουμε, ότι στο κέντρο της Αθήνας βρίσκεται όλη σχεδόν η δημόσια διοίκηση της χώρας, οι τράπεζες, οι ασφάλειες, η πλειοψηφία των νοσοκομείων, οι χώροι κουλτούρας και τέχνης¹⁰⁵. Το κέντρο ουσιαστικά λειτουργούσε και λειτουργεί σαν κέντρο υπηρεσιών και εμπορίου του μεγαλύτερου τμήματος της χώρας. Γι αυτό δεν είναι περίεργο που κάτοικοι πολλών περιοχών είχαν σημείο αναφορά την Αθήνα για την ικανοποίηση των καταναλωτικών τους αναγκών, όπως συνέβαινε και ίσως εν μέρει συμβαίνει και στο Περιστερί.

Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης καθώς φθάνουμε στη δύση του 20^{ου} αιώνα επηρεάζεται καταλυτικά από αλλαγές της κρατικής και ευρωπαϊκής διοίκησης, μιας και η Ελλάδα έχει γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Αν και δεν υπάρχει πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχουν όργανα, όπως και στο προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε, που ασχολούνται με την πολιτική πόλεων. Αλλά και ένα σύνολο κοινοτικών και εν πολλοίς ασυντόνιστων πολιτικών, που επιδρούν, όμως, στον αστικό χώρο¹⁰⁶. Θέματα που αφορούν στην περιβαλλοντική πολιτική, ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού και απασχόλησης, θέματα υποδομών, θέματα πολιτικής μεταφορών, ενεργειακά ζητήματα θίγουν εμμέσως και διαμορφώνουν, τελικά, πολιτικές στον αστικό χώρο.

Αξίζει ιδιαίτερα να αναφέρουμε, ότι μέσω της Επιτροπής των Περιφερειών συζητούνται μια σειρά ζητημάτων, που αφορούν στα προβλήματα και στην ανάπτυξη

¹⁰⁴ Η άναρχη και ξέφρενη δόμηση, όπως αναφέρει ο Γ-Σ, Ν Πρεβελάκης στο βιβλίο του «Επιστροφή στην Αθήνα». Εκδόσεις Εστία 2001 σελ.41, έφερε πολλά προβλήματα στην Αθήνα ένα από αυτά και πολύ σημαντικό το πρόβλημα των πλημμυρών εξαιτίας της ύπαρξης οικοδομών σε χειμάρρους και της πυκνής δόμησης σε πολλά κομμάτια γης.

¹⁰⁵ G. Burgel «Αθήνα η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας.» Εξάντας 1976 σελ.85-86

¹⁰⁶ Α. Κότιος Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον αστικό χώρο. στο «Η Ανάπτυξη των πόλεων «Δ. Οικονόμου - Γ. Πετράκος (επιμ) Παν. Εκδόσεις Θεσσαλίας -Gutenberg Βόλος 1999, σελ.531.

αστικού χώρου, καθώς και προβλήματα, που αντιμετωπίζουν φορείς αυτοδιοίκησης στην πόλη τους.

Μια έμμεση ακόμα πολιτική για την ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων ήταν και οι χρηματοδοτήσεις, που καρπώθηκε η Ελλάδα με την είσοδό της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αφού αρκετές βοήθησαν άμεσα το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων.

Προοδευτικά η χώρα ορθολογικοποιεί το σχεδιασμό των πολεοδομικών κανονισμών μέσω αρχικά των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων ή αλλαγών στη νομοθεσία. Μια σειρά πολιτικών μέτρων των τελευταίων χρόνων, όπως ο σχεδιασμός ρυθμιστικού σχεδίου για την Αθήνα, η συστηματικότερη ενασχόληση με την θέσπιση φορέων προστασίας των πολιτών, ο σχεδιασμός συγκοινωνιακής πολιτικής μεγάλων έργων υποδομής (Μετρό, Αττική οδός, γέφυρα Ρίου- Αντιρρίου, Εγνατία), η προβολή της χώρας με την ανάληψη μεγάλων γεγονότων (Ολυμπιακοί Αγώνες) δίνουν στη ζωή των κατοίκων, αλλά και στη μορφή των πόλεων της Ελλάδας δυναμική και δίοδο επικοινωνίας με πόλεις όχι μόνο του Ευρωπαϊκού χώρου.

Στοιχείο αρνητικό αποτελεί το γεγονός, ότι όλα αυτά τα έργα καθυστέρησαν πολύ και τα περισσότερα ωφελούν τις πόλεις του συγκροτήματος των Αθηνών.

ΜΕΡΟΣ II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ

4.1 Εισαγωγή

Ο 20^{ος} αιώνας και ιδίως η μεταπολεμική περίοδος είναι η εποχή της έντονης αστικοποίησης του Πολεοδομικού Συγκροτήματος της πρωτεύουσας. Το μεταπολεμικό μοντέλο χωρικής πολιτικής και ανάπτυξης, που δεν ήταν αποτέλεσμα ενός συνόλου προγραμματισμένων επιλογών, αλλά πρακτικών και αποφάσεων διαφόρων φορέων, έχει τις ρίζες του στην προπολεμική περίοδο, παγιώθηκε μεταπολεμικά και εξακολουθεί να ισχύει προσαρμοσμένο στα νέα δεδομένα¹⁰⁷.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε, πώς σ' αυτό το αστικό περιβάλλον σταδιακά το Περίστερι οικοδομήθηκε, με ποιά προβλήματα, ποιοί παράγοντες καθόρισαν την ανάπτυξη του και ποια η συμβολή των φορέων σε αυτήν την ανάπτυξη. Η έρευνα αυτή είναι σημαντική, γιατί απεικονίζοντας το παρελθόν θα διαπιστώσουμε τις βασικές δομές της πόλης, που ουσιαστικά προσδιόρισαν και την μετέπειτα ανάπτυξη της, καθώς και το ρόλο της στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή. Η περίοδος μελέτης αρχίζει από το 1934, έτος δημιουργίας του δήμου, και κλείνει στο τέλος του 20^{ου} αιώνα.

---

¹⁰⁷ Στοιχεία του μεταπολεμικού μοντέλου περιγράφονται και αναλύονται στην εισήγηση του Δ. Οικονόμου "Τα δομικά χαρακτηριστικά του μοντέλου χωρικής πολιτικής και ανάπτυξης" στο 10^ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο με τίτλο "Η αρχιτεκτονική και η Ελληνική πόλη στον 21^ο αιώνα" ΤΕΕ Αθήνα 2002. Αναφέρουμε, μεταξύ άλλων, τη σταθερή υποστήριξη της μικρής έγγειας ιδιοκτησίας με συνέπεια την υποστήριξη μικρών οικοδομικών κεφαλαίων και την αποθάρρυνση μεγάλων, την υπαγωγή των χωρικών πολιτικών σε προτεραιότητες άλλων πολιτικών, τη κατανάλωση περιβαλλοντικού κεφαλαίου, την ελαχιστοποίηση του δημοσιονομικού κόστους της οργάνωσης του χώρου (πλην της βασικής υποδομής), τον πολλαπλό ρόλο της οικοδομικής δραστηριότητας, το κύκλωμα αυθαίρετης δόμησης (βασικός μηχανισμός πολεοδόμησης), τη νόμιμη εκτός σχεδίου δόμηση, τις μικρές αρτιότητες στον αστικό χώρο, την ισχύτητα χωρικού σχεδιασμού (διάσταση πολεοδομικής θεωρίας –νομοθεσίας και πρακτικής).

4.2 Από τους συνοικισμούς στη δημιουργία του Δήμου

4.2.1 Το Περιστερί και οι συνοικισμοί του

Οι διαδικασίες παραγωγής του αστικού χώρου στην Ελλάδα, καθώς και το κυρίαρχο πρότυπο στέγασης, η ιδιοκατοίκηση, απέτρεψαν ίσως την διαμόρφωση ακραίων περιπτώσεων κοινωνικού διαχωρισμού και κοινωνικών συγκρούσεων αλλά διαίρεσαν, όπως στην περίπτωση του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πρωτεύουσας, το λεκανοπέδιο σε δυτικό και ανατολικό¹⁰⁸. Η διαίρεση αυτή διαπιστώνεται σε κάθε έρευνα ή έκθεση ρυθμιστικών σχεδίων σε ότι αφορά την ποιότητα της κατοικίας, την τεχνική και κοινωνική υποδομή, τα εισοδήματα, τις κοινωνικές τάξεις.

Το Περιστερί είναι μια από τις μεγάλες πληθυσμιακά περιοχές του δυτικού τμήματος της Αθήνας, αλλά και ευρύτερα του λεκανοπεδίου και της Ελλάδας. Αρχικά, υπήρξε συνοικία της Αθήνας, αποχωρίστηκε από αυτή, όταν στα 1934 αναγνωρίστηκε ως δήμος αποτελούμενος από τις συνοικίες Παλαιό Περιστερί, Χρυσάλλης, Άνω και Κάτω Γερμανικά, Κτιστά και από τους συνοικισμούς των Ποντίων και Αρμενίων.

Η Χρυσάλλης ήταν ένας οργανωμένος οικισμός με μονώροφες και διώροφες οικοδομές, που ανεγέρθηκαν σχεδόν εξολοκλήρου βάσει του ρυμοτομικού του Υπουργείου Υγιεινής και Αντιλήψεως, αγοράστηκαν από πρόσφυγες από το Υπουργείο, που είχε και τα αντίστοιχα οικόπεδα¹⁰⁹. Ο συνοικισμός ήταν αριστερά της μόνης κεντρικής λεωφόρου του Περιστερίου, τότε Αγ. Βασιλείου, που μετονομάστηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο στις αρχές της λειτουργίας του σε Π. Τσαλδάρη και μεταξύ των συνοικισμών Άνω και Κάτω Γερμανικών¹¹⁰.

Τα Άνω και Κάτω Γερμανικά οφείλουν το όνομά τους στο γεγονός, ότι η χρηματοδότησή τους προερχόταν από τις αποζημιώσεις του γερμανικού κράτους για τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο¹¹¹. Η συνοικία των Κάτω Γερμανικών, που την

¹⁰⁸ Ν. Βαΐου, Μ. Μαντουβάλου, Μ. Μαυρίδου. Κοινωνική ενσωμάτωση και ανάπτυξη του αστικού χώρου στην Ελλάδα: Τα τοπικά δεδομένα στην <<Ενωμένη Ευρώπη>>. Άρθρο στο Βήμα Κοινωνικών Επιστημών 1995 τεύχος 16, τόμος Δ, σελ.51

¹⁰⁹ Οι πληροφορίες για το συνοικισμό προέρχονται από την συνεδρίαση στις 10/9/1935 του Δημοτικού Συμβουλίου που αναφέρονται στοιχεία για την υφιστάμενη κατάσταση στην πόλη, με την ευκαιρία της συζητήσεως για την έγκριση του εκπονηθέντος από την Τεχνική Υπηρεσία του δήμου Σχέδιο πόλεως. Η θέση της κάθε συνοικίας μπορεί να εντοπιστεί στην αεροφωτογραφία του 1937, που υπάρχει στο παράρτημα. Όλες οι συνοικίες ήταν γύρω-γύρω από το κέντρο, που ήταν και η πρώτη περιοχή του Δήμου που εντάχθηκε στο σχέδιο.

¹¹⁰ Η μετονομασία έγινε σε έκτακτη συνεδρίαση στις 14/3/1935 συνοδευόμενη με ψήφισμα ευχαριστίας και ευγνωμοσύνης για την αναίμακτη καταστολή του εθνοκτόνου κινήματος της 1/3/1935 προς την Εθνική Κυβέρνηση και τον πρόεδρό της Π. Τσαλδάρη

¹¹¹ Η πληροφορία αυτή υπάρχει στο βιβλίο «Βόλος. Πορτραίτο της πόλης τον 19^ο και 20^ο αιώνα.» της Β. Χαστάογλου. Βόλος 2002, σελ.82, που αναφέρει την εγκατάσταση πρόσθετων οικιών, γερμανικών, στο Βόλο προκειμένου να καλύψουν το οξύτατο στεγαστικό πρόβλημα των προσφύγων σε προκατασκευασμένες κατοικίες ελαχίστων διαστάσεων και αρκετά φθηνές για το δημόσιο. Στην περίπτωση του Περιστερίου αναφέρεται σε πρακτικό του Δημοτικού Συμβουλίου στα 1935 ότι είναι μονώροφες κατοικίες 9 ή 4 δωματίων.

βλέπουμε να ονομάζεται και Ξύλινα Γερμανικά, είναι κατοικίες μονώροφες, που βρίσκονται κοντά στο ναό του Αγίου Αντωνίου. Ενώ τα Άνω Γερμανικά, που είναι μονώροφες επίσης κατοικίες, είναι δεξιά της κεντρικής λεωφόρου και δίπλα στην εκκλησία Ευαγγελίστρια.

Τα Κτιστά, θα ήταν προφανώς τα πρώτα ελάχιστα κτιστά λιθόκτιστα σπίτια στην συνοικία Άνω και Κάτω Δημοτικά, στο πίσω μέρος του συνοικισμού Χρυσάλλιδα.

Οι συνοικισμοί Αρμενίων και Ποντίων, που πήραν το όνομά τους από την χώρα προέλευσης των κατοίκων τους, ήταν στεγασμένοι σε ξύλινα παραπήγματα του Υπουργείου Προνοίας και βρίσκονταν ο μεν πρώτος αριστερά της λεωφόρου κοντά στο αρχοντικό του Μάσχα και ο δε άλλος δεξιά της κεντρικής λεωφόρου, στη θέση παλιά αγορά.

Και τέλος, το Παλαιό Περιστέρι είναι ο συνοικισμός που πιθανότατα προϋπήρχε μεταξύ των Άνω και Κάτω Γερμανικών.

Για το όνομα της πόλης δεν υπάρχει επίσημη εκδοχή. Γι' αυτό και με επιφύλαξη θα παραθέσουμε απόψεις που έχουν δημοσιευτεί.

Η εβδομαδιαία εφημερίδα *Το Περιστέρι*¹¹² έκανε μια προσπάθεια καταγραφής της ιστορίας του τόπου, αρχικά στο φύλλο της 10/6/1956 μέσω του συνεργάτη της Γ. Κοτρώνη και στη συνέχεια από άλλους. Συνοψίζοντας¹¹² τις δημοσιεύσεις φαίνεται ότι η περιοχή έχει μακρινή ιστορία, γιατί, όταν η Αττική Γη χωρίστηκε σε δέκα φυλές, ο Περιούσιος Δήμος Χολαργός τοποθετείται στο σημερινό Περιστέρι ή γύρω από την περιοχή της Κολοκυνθούς, περιοχή με ιδιαίτερη βλάστηση γύρω από το αρχαιότερο ποτάμι, τον Κηφισό, από όπου καταγόταν και ο Περικλής. Στην ίδια εφημερίδα γράφεται, ότι στην εποχή της Τουρκοκρατίας ο τόπος ανήκε στον Περιστέρ-Αγά, το όνομα του οποίου δεν ξέρουμε αν είναι πραγματικό ή αν το πήρε από τα αγριοπερίστερα που είχε ο τόπος¹¹³. Η περιοχή ήταν γεμάτη από κοπάδια που μετά την απελευθέρωση πιθανότατα τα πήρε ο Αγάς. Στην απελευθέρωση το τσιφλικί δόθηκε στον αγωνιστή Σούτσο και το 1866 πουλήθηκε στο Γάλλο Φορντιέρ και ακολούθως στον πατέρα του Μάνθου Μάσκα¹¹⁴.

Στην περιοχή των Εκατόδεντρων, όνομα που υπάρχει εως και σήμερα, δέσποζε το αρχοντικό Μάσχα, εξαιτίας του οποίου δημιουργήθηκε αργότερα η ενορία Ταξιαρχών Μάσχα. Από την εποχή εκείνη αρχίζουν να κτίζονται τα πρώτα σπίτια της συνοικίας των Εκατόδεντρων, του Λόφου Αξιωματικών, που παλιά λεγόταν Τσούμπα και Λαλαούνη. Όταν τα σπίτια πύκνωσαν, οι φύλακες του Μάσχα άρχισαν να κατοικούν στο χωριό με το όνομα Περιστέρι.

¹¹² Με την άποψη αυτή συνηγορεί και ο Ν. Θεοδοσίου στο βιβλίο «Στο Περιστέρι πριν από 2.500 χρόνια» Δ. Περιστερίου –Πνευματικό Κέντρο, 1992 σελ.28-38 καθώς και οι Μ. Βουγιούκα – Β. Μεγαρίδης στο βιβλίο τους «Οδωνυμικά». Δ.Αθηναίων Πολιτιστικός Οργανισμός Αθήνα 2002. σελ.56

¹¹³ Την τοποθεσία του μικρού χωριού Περιστέρι στα χρόνια της Τουρκοκρατίας τοποθετεί ο Ν. Θεοδοσίου στην περιοχή Λ. Αξιωματικών στο βιβλίο του "Στο Περιστέρι πριν από 2.500 χρόνια" Δήμος Περιστερίου –Πνευματικό Κέντρο 1992 σελ. 34

¹¹⁴ Ο Μ. Μάσχος υπήρξε ένας από τους πρώτους δημοτικούς συμβούλους και διατέλεσε και πρόεδρος δημοτικού συμβουλίου. Δεν διευκρινίζεται στο δημοσίευμα τίποτα παραπάνω για τους νέους κατόχους του τσιφλικιού.

Εκτός από τον αγωνιστή Σούτσο, σύμφωνα πάντα με την ίδια εφημερίδα, υπήρχε και ο αγωνιστής Ζαχαρίτσας, που είχε κτήματα, που εκτείνονταν, από την περιοχή του Αγίου Βασιλείου έως την Ανθούπολη¹¹⁵. Κτήματα είχε, επίσης, και ο Λιούμης, διανοούμενος και έφορος του Δ. Αθηναίων, που ήταν διάσπαρτα στο Περιστερί και στο Αιγάλεω και τα οποία κάποια στιγμή λόγω χρεών του στην εφορία, από τις οικοδομές που κατασκεύαζε, βγήκαν σε πλειστηριασμό και αγοράστηκαν από τον πατέρα του Μάνθου Μάσχα¹¹⁶.

Ορισμένες άλλες εκδοχές, που λίγο ευσταθούν, για την προέλευση του ονόματος αναφέρουν, ότι κάποια Βυζαντινή οικογένεια κτηματιών ονομαζόταν Περιστερή ή ότι το όνομα προερχόταν από τον Αρχαίο δήμο Σπόργιλο, που βρισκόταν στην περιοχή και επειδή σποργίλη σημαίνει σπυργίτη και κατά συνεκδοχή περιστερί, ως ευγενέστερο πτηνό¹¹⁷. Η μόνη βεβαιότητα πάντως είναι ότι ο οικισμός υπήρχε από την εποχή της πρώτης του πληθυσμιακής καταγραφής και απεικονίζεται και σε χάρτη την ίδια εποχή σχεδιασμένο από τον Kaupert.

Στη δεκαετία του 1940 και συγκεκριμένα στις 16/10/1940 καταργούνται οι οικισμοί Γερμανικά, Κτιστά, Παλαιό Περιστερί, Χρυσαλλίς και ο δήμος υπάγεται στις 26/7/1943 στο Νομό Αττικής από το Νομό Αττικής και Βοιωτίας, που ανήκε πριν¹¹⁸. Μία ακόμα προσάρτηση συντελείται το 1949 με τους συνοικισμούς Ανθούπολις, Άγιος Ιερόθεος, Άγιος Γεώργιος, που αποσπάστηκαν από την κοινότητα Νέων Λιοσίων¹¹⁹. Σε επόμενο κεφάλαιο θα δούμε, ότι ο δήμος έως το 1989 επανακαθόριζε τα όριά του με τους γειτονικούς δήμους κάνοντας μικρές αλλαγές, κυρίως για την καλύτερη λειτουργία των υπηρεσιών του δήμου σε θέματα κυρίως καθαριότητας, φωτισμού, εμπορικής κίνησης.

---

¹¹⁵ Η περιοχή Ζαχαρίτσα υπάρχει και σήμερα στο Περιστερί και είναι κοντά στο βουνό του Ποικίλου Όρους, γεγονός, που μπορεί να σημαίνει ότι κάποια κομμάτια γης πιο πεδινά μπορεί να πουλήθηκαν.

¹¹⁶ Στο Αιγάλεω υπάρχει και σήμερα η περιοχή Λιούμη και είναι κοντά στο άλσος του Μπαρουτάδικου και στα ΤΕΙ Αιγάλεω.

¹¹⁷ Μ. Βουγιούκα – Β. Μεγαρίδης «Οδωνυμικά» Τόμος Α΄. Δήμος Αθηναίων-Πολιτιστικός Οργανισμός 2002 σελ.56.

¹¹⁸ Στο παράρτημα υπάρχουν οι διοικητικές μεταβολές του Περιστερίου στο Λεξικό Διοικητικών Μεταβολών των Δήμων και Κοινοτήτων (1912-2001) της ΚΕΔΚΕ-ΕΕΤΑΑ. Αθήνα 2002.

¹¹⁹ Στο παράρτημα υπάρχει το αντίστοιχο ΦΕΚ 133 Αθήνα 21/6/1949. Διάταγμα 9

4.2.2 Οι πρώτοι κάτοικοι του Περιστερίου

Στην απογραφή των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, κατά την περίοδο της Βασιλείας του Γεωργίου του Α' (1864-1913), εμφανίζεται ο οικισμός Περιστερί μαζί με πενήντα δύο άλλους οικισμούς που περιλαμβάνονταν στην πόλη των Αθηνών, που ήταν από το 1835 Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης¹²⁰.

Οι κάτοικοι στην πλειοψηφία τους ήταν γεωργοί ή ποιμένες.¹²¹ Επειδή ο τόπος δεν ήταν αρκετά μακριά από την Αθήνα, μεγάλος μέρος αυτού επιλέχθηκε να γίνει σκουπιδοτόπος. Οι κτηνοτρόφοι και οι γεωργοί κάτοικοι θεώρησαν ότι θα επωφεληθούν από το δώρο των σκουπιδιών, αν τα χρησιμοποιούσαν σαν λίπασμα στα κτήματά τους. Ωφέλεια, όμως, θα είχαν και οι κάτοχοι κάρων, που έπαιρναν μίσθιο από το δήμο Αθηναίων, προκειμένου να τα χρησιμοποιούν για την μεταφορά των σκουπιδιών.

Η πληθυσμιακή μεταβολή του Περιστερίου μέχρι την εποχή της δημιουργίας του δήμου είναι η ακόλουθη και αφορά μόνο σε ότι περιγράφεται ως Περιστερί και όχι οικισμούς, όπως Κολοκυνθούς, Λευή, Σεπόλια ή Ν. Λιόσια και τα περίξ, που πιθανότατα αργότερα κάποιο μικρό τμήμα τους να πήγε στο Περιστερί¹²²:

Πίνακας 4.1.: Αρχικά Πληθυσμιακά Μεγέθη

Έτη	Πληθυσμός	Ποσοστό μεταβολής %
1879	49	
1889	21	-57,1
1896	35	66,6
1907	49	40
1920	123	151
1928	7268	5809

Στη δεκαετία 1920 και ιδιαίτερα το 1928 παρουσιάζεται πληθυσμιακή έκρηξη, που δεν μπορεί να εξηγηθεί αλλιώς, παρά κυρίως σαν αποτέλεσμα της κατοίκησης του τόπου από πρόσφυγες μετά την Μικρασιατική καταστροφή.

Σε απογραφή του Τμήματος Στατιστικής του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Αντιλήψεως τον Απρίλιο του 1923, προκειμένου να καταγραφεί ο αριθμός των προσφύγων μεταξύ άλλων και στην Επαρχία Αττικής, διαπιστώνεται, ότι δεν έχει έρθει ακόμα ο μεγάλος όγκος των προσφύγων, που φαίνεται στον προηγούμενο πίνακα στα 1928.

¹²⁰ Μ. Χουλιαράκη «Γεωγραφική, Διοικητική και Πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδος 1821- 1971.» Τόμος Α' Μέρος Ι. ΕΚΚΕ 1973, σελ.223

¹²¹ Η πληροφορία παρέχεται από δημοσίευμα της εφημερίδας "Το Περιστερί" στο φύλλο της 10/3/1957

¹²² Τα στοιχεία αντλούνται από τον Μ. Χουλιαράκης «Γεωγραφική και πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδος». Τόμος Α' Μέρος ΙΙ. ΕΚΚΕ 1974.

Πίνακας 4.2.: Πρόσφυγες ανα δήμο τον Απρίλιο του 1923

Δήμος Αθηναίων	Άρρενες	Θήλειες
Αθήνα	22392	34206
Λυκαβηττός	503	777
Δαφνί	-	2
Ηράκλειο	5	14
Καλλιθέα	1383	1953
Κηφισσιά	992	1256
Μοσχάτον	607	754
Μπραχάμι	3	12
Ν. Λιόσια	36	43
Π. Φάληρο	846	1258
Περιστέρι	2	6
Τζιτζιφιές	148	191
Χαλάνδριον	199	229
Σύνολο	27116	40701

Γεγονός, βέβαια, απόλυτα φυσιολογικό, αφού οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν προσωρινά και ύστερα από μεγάλη περιπλάνηση σε σχολεία, εκκλησίες, αποθήκες, σταθμούς, θέατρα, ξύλινα παραπήγματα, έως να δημιουργηθεί η Επιτροπή Αποκαταστάσεως των Προσφύγων (ΕΑΠ), που θα διαχειριζόταν το δάνειο, που εγκρίθηκε το 1923 από το εξωτερικό και θα δημιουργούσε παραγωγικά έργα, βιομηχανίες για την απασχόληση των προσφύγων¹²³.

Οι 12 κύριοι και οι 34 μικρότεροι προσφυγικοί οικισμοί, που διαμορφώθηκαν από την ΕΑΠ και από το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας την περίοδο του μεσοπολέμου, αντικατόπτρισαν τον γεωγραφικό διαχωρισμό των προσφύγων¹²⁴. Ο αποκλεισμός των προσφύγων ήταν προμελετημένος και σχεδιασμένος από την ΕΑΠ, από το κράτος, και από τους εμπνευστές των κηπουπόλεων. Στο μεσοπόλεμο ο χώρος της αστικής τάξης επεκτάθηκε προς τα βορειοανατολικά της Αθήνας δημιουργώντας τις κηπουπόλεις, όπως την Φιλοθέη, το Ψυχικό, την Ηλιούπολη, την Εκάλη.

Οι φορείς δεν κατάφεραν να τηρήσουν την τάξη στην επερχόμενη πολεοδομία, γεγονός που σηματοδότησε την αρχή της άναρχης ανοικοδόμησης, που συνεχίστηκε μεταπολεμικά.

¹²³ Από τα στοιχεία που δίδει ο Ν. Καραράς "Το έργο της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων" στον Οικονομικό Ταχυδρόμο 26/04/1973, σελ.37-40, φαίνεται ότι στους αστικούς οικισμούς που ανεγέρθηκαν από την ΕΑΠ έως την 1/01/1929 δεν περιλαμβάνεται το Περιστέρι αλλά ο Βύρνας, ο Υμηττός, η Καισαριανή, η Ν.Ιωνία, ο Περισσός, η Κοκκινιά, ο Καραβάς, η Ελευσίνα. Αυτό όμως ανατρέπεται από το βιβλίο του Κ. Μπίρη «Αι Αθήνα»1999, που αναφέρει ότι μεταξύ των συνοικισμών που κτίστηκαν κατά την περίοδο 1923-1928 στις παρυφές των Αθηνών και εκτός σχεδίου πόλεως για να στεγάσουν τη λαϊκή τάξη των ομογενών, που κατέφυγαν στην πρωτεύουσα, ήταν και το Περιστέρι. Αλλά και από την εισήγηση της Α. Καραμούζη που δίνεται στην υπ. 129

¹²⁴ Α. Λεοντίδου «Πόλεις της Σιωπής». Πολιτιστικό Τεχνολογικό ίδρυμα ΕΤΒΑ 1989 σελ.208-209.

Όσον αφορά στο Περιστέρι αποτέλεσε μαζί με τους συνοικισμούς του Βύρωνα, Καισαριανής, Ν. Ιωνίας, Κοκκινιάς, Κορυδαλλού, Αιγάλεω, και Ν. Χαλκηδόνας, έναν από τους πιο γνωστούς και μεγάλους συνοικισμούς της Αθήνας και του Πειραιά¹²⁵. Οι οικισμοί χτίστηκαν στην περίμετρο της πόλης και ένα έως τέσσερα χιλιόμετρα πέρα από τα όρια της χτισμένης περιοχής, χωρίς φυσικά να εντάσσονται σε κανένα σχεδιασμό κηπουπόλεως παρά σε σχέδιο, που θα αποπερατωνόταν με χρήματα από την ΕΑΠ και το κράτος¹²⁶.

Για τις κατοικίες, τελικά, που χτίστηκαν, δεν μπορεί να διασταυρωθεί, αν ήταν 352, όπως αναφέρει η ΕΑΠ ή καθόλου έως το 1930, όπως απογράφεται στην Γενική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος. Γι' αυτό το λόγο και φαίνονται ανακόλουθες οι παρακάτω ημερομηνίες, που δίνουν το χρόνο-σταθμό για τη δημιουργία των οικισμών των προσφύγων¹²⁷. Σύμφωνα με αυτές το 1924 φαίνεται, ότι η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων εγκατέστησε τις πρώτες 4000 καρφωτές παράγκες και το 1925 τις 3500 γερμανικές και τα χτιστά στη γειτονιά, που ονόμασαν Δημοτικά¹²⁸.

Η ζωή των προσφύγων ήταν τραγικά δύσκολη, αφού εκτός από τις φωτιές, τις πλημμύρες, τα προβλήματα υγιεινής και διαβίωσης, που μαστίζαν τις παραγκουπόλεις, υπήρχαν και προβλήματα από τις ανύπαρκτες υποδομές, την συνεχιζόμενη ρήξη απορριμμάτων, την ισχνή και με ταλαιπωρίες συγκοινωνιακή κάλυψη, την δυσοσμία του Νεκροταφείου, τα πολλά ρέματα, την ελάχιστη υδροδότηση¹²⁹.

Το Περιστέρι μπορεί να μην ήταν ο μεγαλύτερος συνοικισμός της Ελλάδας ή καλύτερα της Αθήνας ή του Πειραιά, που δέχθηκε μεγάλο αριθμό προσφύγων, όπως η Ν. Ιωνία ή η Καισαριανή, αλλά δέχθηκε τόσο, ώστε να αυξησει από τότε με ιλιγγιώδη ρυθμό τον πληθυσμό του και να ενστερνιστεί πολλά στοιχεία της κουλτούρας τους. Παράδειγμα αποτελεί, ότι σε ένα από τα πιο χαρακτηριστικά σημεία του Περιστερίου βρίσκεται η εκκλησία του Αγ. Αντωνίου, που φιλοξενήθηκε αρχικά στο μικρό εκκλησάκι Άγιος Δημήτριος, την οποία έφεραν μαζί τους οι πρόσφυγες¹³⁰. Σήμερα ο Άγιος Αντώνιος είναι πλέον πολιούχος της πόλης¹³¹.

---

¹²⁵ Α. Καραμούξη "Καταγραφή και χαρτογράφηση των προσφυγικών οικισμών στον Ελληνικό χώρο από το 1821 έως και σήμερα" στο Επιστημονικό Συμπόσιο «Ο Ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα. Οι προσφυγοπόλεις στην Ελλάδα.» 11 -12 Απριλίου 1997. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, σελ.15-57.

¹²⁶ Η περιοχή Κηπουπόλεως, που υπήρχε στο Περιστέρι και γειτνίαζε με το βουνό του Ποικίλου όρους, μόνο κατ' όνομα ήταν Κηπουπολη, αφού για πολλά χρόνια πρόσβαση δεν υπήρχε.

¹²⁷ Ο Μ. Πετρίδης αφηγείται αυτές τις πληροφορίες στο βιβλίο του Ν. Σφακιανάκη. «Το Περιστέρι στην Αντίσταση». Αθήνα 1993 σελ.19.

¹²⁸ Δημοτικά, ονομάστηκε η γειτονιά που σε αυτή μεταφέρθηκαν πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί στο Δημοτικό θέατρο Αθήνας. Μια από τις οικογένειες που μεταφέρθηκε στο Περιστέρι ήταν και η οικογένεια του δημοτικού συμβούλου και αγωνιστή της ΕΔΑ και αργότερα του ΚΚΕ, Ν. Κομνηνού, ο οποίος μας παραχώρησε συνέντευξη.

¹²⁹ Τα προβλήματα αυτά υπάρχουν για πολλά χρόνια και γίνεται συχνή αναφορά στις συνεδριάσεις των δημοτικών συμβουλίων του δήμου.

¹³⁰ Πρώτη επίσημη αναφορά για την συστέγαση εκκλησιών υπάρχει στην αίτηση της εκκλησιαστικής επιτροπής Αγίου Αντωνίου & Αγίου Δημητρίου στις 29/10/1934 για επιχορήγηση από το δήμο.

¹³¹ Η εκκλησία του Αγ. Αντωνίου δεν είναι η μόνη παλιά εκκλησία, καθώς το Περιστέρι έχει αρκετά ξωκλήσια και σημαντικά. Σε μια σημαντική εργασία, που έγινε και CD ROM από το 14^ο Γυμνάσιο Περιστερίου το 2000, με την επιμέλεια του καθηγητή Σ. Κουνάδη, περιγράφονται τα ξωκλήσια του

Η συμβολή, όμως, των προσφύγων, αλλά και των μεταναστών από άλλα μέρη της Ελλάδας μέσω των παραδόσεων και της δραστηριότητάς τους ήταν μεγάλη στην πόλη και αυτό απηχείται στην κοινωνική της ζωή μέσα απο την παρουσία συλλόγων που δημιούργησαν, όπως η Ένωση Προσφύγων Περιστερίου (1926), η Μέριμνα (1928) επίσης προσφυγικό σωματείο, ο Ελπιδοφόρος (1928) με καλλιτεχνικούς και μορφωτικούς σκοπούς, η Ασπίς (1925), ποδοσφαιρικός σύλλογος, ο Αστέρας και η Τόλμη (1927), ποδοσφαιρικά σωματεία¹³².

4.3 Η δημιουργία του αστικού χώρου στο Περιστερί

4.3.1 Η κατάσταση στα πρώτα χρόνια δημιουργίας του Δήμου

Η έλλειψη γενικής ρυμοτομικής κατεύθυνσης, η ύπαρξη μιας κεντρικής λεωφόρου (Π. Τσαλδάρη) πλάτους 20 μέτρων με πρασιές εκατέρωθεν, που συνδέεται με την λεωφόρο Κηφισού του Δ. Αθηναίων και αποτελεί σύνδεση με την Αθήνα, καθώς και μια παρακαμπτήριος, πολλά χωράφια με καλλιέργειες, αλλά και με αγελάδες και πρόβατα, κήποι, παραπόμενοι του Κηφισού, ρέματα, δέντρα, ελιές και βουστάσια δίνουν την πρώτη πολύ γενική εικόνα της πόλης.

Η εικόνα αυτή πολύ εύκολα μπορεί να διαπιστωθεί από την αεροφωτογραφία του 1937, που απεικονίζει συνολικά την περιοχή. Με οδηγό πάντα την ίδια αεροφωτογραφία, που πάνω της έχουν εντοπιστεί ορισμένα σημεία χαρακτηριστικά του Περιστερίου, καθώς και την αντίστοιχη του 2001 και με την βοήθεια του χάρτη, που δείχνει τα σημεία αυτά στο τοπογραφικό διάγραμμα, μπορούμε να δούμε πιο συγκεκριμένα. πώς ήταν εκείνη την εποχή το Περιστερί¹³³.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, πως ίσως, εκτός από την περιοχή του κέντρου, οι περισσότερες περιοχές είναι αδιαμόρφωτες και ελάχιστα κατοικημένες. Οι περιοχές, για παράδειγμα, της Κηπούπολης, Ανθούπολης, Αγ. Ιεροθέου, που είναι κοντά στο βουνό, δεν φαίνεται να έχουν σπίτια παρά χωράφια και κήπους, που μπορεί να επεκτείνονται έως το βουνό¹³⁴. Η ίδια κατάσταση εμφανίζεται και στις περιοχές Χρυσούπολη, Άσπρα Χώματα, Νέα Ζωή, Αγ. Ιερόθεος, όπως και στις περιοχές

Κηφισού. Στην δουλειά αυτή περιγράφονται και τα ξωκλήσια του Περιστερίου, ο Άγιος Νικόλαος ο Χωστός χτίσμα του 16^{ου} ή 17^{ου} αι. που επιδιορθώθηκε το 1907, η Αγία Παρασκευή, η Αγία Τριάδα, που ανακηρύχθηκε διατηρητέα και έγινε κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ο Άγιος Γεώργιος τον 16^ο αι., ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος με τοιχογραφίες του 17^{ου} αι., που παρότι κρίθηκε διατηρητέο το 2004 γκρεμίστηκε από την Μητρόπολη Περιστερίου με τη βοήθεια του δήμου, οι Άγιοι Ταξίαρχες και ο Άγιος Γεώργιος που είναι γνωστός ως κόκκινη εκκλησία.

¹³² Οι Σύλλογοι περιγράφονται στο βιβλίο του Ν. Θεοδοσίου Περιστερί. Ελεύθερος Διάλογος. Αθήνα 1997, αλλά και στα πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου γιατί κάποιοι από αυτούς χρηματοδοτούνταν, όπως ο Αστέρας που αργότερα συγχωνεύθηκε με τον Ιτρόμητο, την ιστορική ποδοσφαιρική ομάδα του Περιστερίου, όπως η Τόλμη.

¹³³ Χάρτης χαρακτηριστικών σημείων του Περιστερίου 1937, 2001, υπάρχει στο παράρτημα

¹³⁴ Οι ονομασίες των περιοχών αυτών είναι οι σημερινές και δεν έχουν αλλάξει από το παρελθόν.

Λόφος Αξιωματικών, Άνω Λόφος, Αγία Τριάδα.¹³⁵ Εκείνες οι περιοχές, τέλος, που βρίσκονται πιο κοντά στο ποτάμι του Κηφισού και που είναι γεμάτες από περιβόλια και κήπους, η Κουνέα, Ν. Κολοκυνθού, Αγ. Ι. Θεολόγος-Μπουρνάζι, αποτελούν μαζί με άλλες και τη σημερινή βιομηχανική ζώνη.

Το μεγάλο κύμα προσφύγων, που αργότερα ήρθε και στο Περιστερί, στεγάσθηκε αρχικά σε προσωρινές επιλογές, όπως σχολεία, εκκλησίες, στρατόπεδα, υπόγεια, θέατρα. Αργότερα, είτε με την βοήθεια του κράτους στεγάσθηκαν σε οικήματα που κατασκευάστηκαν για αυτούς είτε σε επιταγμένα σπίτια είτε αυτοστεγάσθηκαν. Έτσι, η περιοχή του Περιστερίου, που ως το 1922 ήταν ένα τεράστιο χωράφι με βρώμη, κριθάρι, γίνεται τόπος, όπου εγκαθίστανται οι πρόσφυγες, στήνοντας παράγκες και οι αξιωματικοί, που χτίζουν κάποια σπίτια στο λόφο¹³⁶.

Παράγκες υπήρχαν παντού, σε πολλά μέρη της Αθήνας, δίπλα σε καταυλισμούς, σε ελεύθερους χώρους των πόλεων, μέσα ή στις άκρες του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας, σε πλατείες, σε φαρδείς δρόμους, στην κοίτη χειμάρρων, στην κοίτη του Κηφισού¹³⁷.

Η καταγραφή των αστικών προσφυγικών συνοικισμών σε όλη τη χώρα μεταξύ των ετών 1932-1940 από το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντίληψης είναι 120¹³⁸. Ειδικότερα, για τον Πειραιά και την Αθήνα από το 1934-1936 έχουμε 2218 κατοικίες / διαμερίσματα και οι 62 από αυτές έχουν καταγραφεί στο Περιστερί.

Η εικόνα, που έχουμε σχετικά με την κατοίκηση του Περιστερίου στο σύνολο του γύρω στα 1935, είναι η εξής.

Οι συνοικισμοί, που υπάρχουν στην καταγραφή αυτή, είναι ένας αριθμός οικοπέδων απέναντι από την Ευαγγελίστρια, ιδιοκτησίας Ματρώζου, με εγκεκριμένο σχέδιο από το Υπουργείο Συγκοινωνίας¹³⁹.

Ο συνοικισμός προσφύγων Περιστερίου του Υπουργείου Πρόνοιας «Παλιές Παράγκες», τα οποία ονομάστηκαν έτσι εξαιτίας των πλημμυρών και της παλαιότητάς τους, αποτελείται από 42 ξύλινα παραπήγματα των 12-20 συνεχόμενων ημικατεστραμμένων δωματίων, στη θέση παλιά αγορά, δεξιά της Π. Τσαλδάρη

¹³⁵ Πολλές περιοχές ή τμήματα αυτών επικαλύπτονται στις αεροφωτογραφίες για αυτό και τις συναντάμε πάνω από μία φορά.

¹³⁶ Α. Παπαδόπουλος «Οι επαρχίες της Αθήνας.» Ερμείας 1975. σελ.66.

¹³⁷ Β. Δ. Γκιζελή «Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προέλευση της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα (1920 –1930)» Επικαιρότητα Αθήνα 1984, σελ.127,144

¹³⁸ Α. Καραμούζη "Καταγραφή και χαρτογράφηση των προσφυγικών οικισμών στον Ελληνικό χώρο από το 1821 έως και σήμερα" στο Επιστημονικό Συμπόσιο «Ο Ξεριζωμός και η Άλλη πατρίδα. Οι Προσφυγολόγοι στην Ελλάδα» (11-12Απριλίου 1997) .Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας,σελ.42.

¹³⁹ Οι πληροφορίες προκύπτουν από την αποδελτίωση πρακτικών δημοτικού συμβουλίου που περιγράφουν την υφιστάμενη κατάσταση στα 1935. Όσον αφορά το Ματρώζο, που ήταν γεωλόγος σπουδασμένος στην Γερμανία, παντρεμένος με Γερμανίδα γνωρίζουμε ότι είχε περιουσία και κήπους στο Περιστερί, όπου δούλευαν αρκετοί Περιστεριώτες, όπως ο Ν. Κομνηνός, που μας έδωσε και την πληροφορία.

Ο συνοικισμός προσφύγων Υπουργείου Πρόνοιας «Κάτω Γερμανικά», ο οποίος αποτελείται από 60 περίπου ξύλινες μονόροφες κατοικίες των 9 δωματίων δίπλα στο Ναό του Αγ. Αντωνίου.

Ο συνοικισμός προσφύγων Υπουργείου Πρόνοιας «Άνω Γερμανικά», που απαρτίζεται από 100 περίπου μονόροφες κατοικίες των 9 ή 4 δωματίων, δεξιά της λεωφόρου Π. Τσαλδάρη δίπλα στο Ναό της Ευαγγελίστριας.

Ο ιδιόκτητος συνοικισμός προσφύγων Χρυσαλλίς¹⁴⁰, που εκτείνεται αριστερά της λεωφόρου μεταξὺ των Άνω και Κάτω Γερμανικών.

Ο συνοικισμός Άνω και Κάτω Δημοτικά που αποτελείται από λιθόκτιστες μονόροφες διπλοκατοικίες των 4 δωματίων πίσω από τον συνοικισμό Χρυσαλλίς.

Ο συνοικισμός Περιστερί Α και ο συνοικισμός Αναπήρων, στον οποίο βρίσκονται λιθόκτιστες μονόροφες κατοικίες των 4 δωματίων δεξιά της λεωφόρου και μεταξύ των Άνω και Κάτω Γερμανικών.

Τμήμα της εισόδου του συνοικισμού, που οριοθετείται στην περιοχή δίπλα στον Κηφισό και έως την συνοικία Αγ. Ιωάννου Θεολόγου (Σεπόλια), με κήπους και αγρεπαύλεις (συνοικία Κολοκυνθού), με μεγάλα κτήματα αρδευόμενα, που καλλιεργούνται ως λαχανόκηποι με οπωροφόρα δένδρα¹⁴¹.

Και τέλος, οι συνοικισμοί Αγ. Ταξιάρχων, Κουνέα, Ηπειρωτικά, Ρουπάκι κ.λ.π., που κατοικούνται κυρίως από γηγενείς εργατικούς με κατανομημένα τμήματα αγρών ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Στην καταγραφή αυτή δεν υπάρχουν οι συνοικισμοί των Αρμενίων και Ποντίων, που πρέπει να υφίστανται, παρ' όλο που σε δημοσίευμα εφημερίδας του 1934 αναφέρονται.

Οι παραπάνω οικισμοί βρίσκονται κυρίως γύρω από την περιοχή του κέντρου, που πρώτη εντάχθηκε στο σχέδιο πόλεως το 1936¹⁴². Ο Λόφος, η Ανθούπολη, τα Άσπρα Χώματα, ο Άγιος Ιερόθεος, η Κητούπολη είναι περιοχές, που αναπτύσσονται σταδιακά και κυρίως μετά τον πόλεμο.

Σύμφωνα με υπολογισμό των υπηρεσιών του δήμου, που μάλλον δεν μπορεί να θεωρηθεί ακριβής, ο πληθυσμός υπολογίζεται στις 30.000 κατοίκους και οι περισσότεροι από αυτούς είναι εργάτες απασχολούμενοι είτε στα εργοστάσια της περιοχής και τους κήπους είτε σε χειρωνακτικές δουλειές στην Αθήνα και στα περίχωρα¹⁴³, ενώ υπάρχουν και εμπορικά. Η καταγωγή τους είναι κυρίως

¹⁴⁰ Σε εργασία του 27^{ου} Δημοτικού Σχολείου Περιστερίου με τίτλο «Το Περιστερί τώρα, πριν και στο μέλλον» που έγινε το 2003 δίνεται η πληροφορία ότι το 1927 ιδρύθηκε ο οικοδομικός συνεταιρισμός Χρυσαλλίς, με σκοπό να αντιμετωπίσει το πρόβλημα στέγασης των προσφύγων. Το 1929 απαλλοτριώνεται στο κέντρο του Περιστερίου περιοχή 150 στρεμμάτων για τον οικοδομικό συνεταιρισμό και γίνεται κλήρωση οικοπέδων. Στοιχείο που μάλλον δεν ευσταθεί αφού από τα πρακτικά του δημοτικού συμβουλίου είδαμε ότι αγοράστηκαν από πρόσφυγες, μέσω του Υπουργείου.

¹⁴¹ Για τη φύλαξη από τα τυχόν προβλήματα που θα υπάρξουν στους αγρούς την πληρωμή τριών αγροφυλάκων επιβαρύνεται ο δήμος στους αγρούς, τα κτήματα, ή τα βουστάσια του Περιστερίου.

¹⁴² Στην αεροφωτογραφία του 1937 φαίνονται οι οικισμοί πως είναι γύρω από το κέντρο.

¹⁴³ Το ίδιο πληθυσμιακό μέγεθος υπάρχει στα αρχεία προφορικής ιστορίας του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών και προκύπτει από μαρτυρία του Γενικού Γραμματέα του δήμου κ. Σωτηρόπουλου, την οποία αντικρούει ο Παξίμαδās Γρηγόρης ιατρός και Γ. Γραμματέας της Εθνικής Προοδευτικής Ένωσης Περιστερίου, που κάνει λόγο στην ίδια πηγή για 20.000-22.000 ή το πολύ 25.000. Από τις συνεντεύξεις συμβούλων και κατοίκων γίνεται λόγος για 18.000 κατοίκους. Τα στοιχεία αυτά δίνονται στα 1935. Σε δημοσίευμα της εφημερίδας Ακρόπολις, στις 30/01/1934, που

προσφυγική, αναφέρεται μάλιστα ότι τα $\frac{3}{4}$ του πληθυσμού είναι πρόσφυγες και το $\frac{1}{4}$ γηγενείς¹⁴⁴, στοιχείο που δεν συμβαδίζει με τα δεδομένα της αρχειακής έρευνας, που θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, εκτός και αν στους πρόσφυγες συμπεριλαμβάνονται και οι εσωτερικοί μετανάστες.

Η δεινή οικονομική κατάσταση των κατοίκων περιγράφεται στα δημοτικά συμβούλια, όταν εγκρίνουν βοηθήματα για άπορους κατοίκους ή κατοίκους που βρίσκονται σε μεγάλη εξαθλίωση, ασθενείς, έκθετα βρέφη υπό την φροντίδα τροφών, έξοδα λαϊκών συσσιτίων¹⁴⁵.

Οι οικογένειες που κατοικούσαν στο Περιστέρι, ήταν κυρίως πολυμελείς και φτωχές, με μόνο περιουσιακό στοιχείο τις πλίνθινες κατοικίες, οι οποίες κτίζονταν πέρα από κάθε επίβλεψη από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου, με το φόβο μην τα γκρεμίσει η αστυνομία και με προσωπική εργασία, για να στεγάσουν τα μέλη της οικογένειάς τους¹⁴⁶.

Μια σειρά μεγάλων προβλημάτων μαστίζουν την πόλη. Η υδροδότηση αποτελεί ένα από τα κυριότερα προβλήματα, καθώς έχει να κάνει με την ανάγκη επιβίωσης των ανθρώπων. Μόνο σε τρία σημεία υπήρχαν εγκαταστάσεις για την υδροδότηση του Περιστερίου, ενώ αρκετές φορές υδροφόρες του δήμου Αθηναίων συνδράμουν στην ύδρευση της πόλης.

Το πρόβλημα των ρεμάτων και των συνεχών πλημμυρών ήταν έντονο, ωστόσο η καταβολή του ύψους των δαπανών για την δημιουργία γεφυρών ήταν αρκετά μεγάλη και γινόταν τμηματικά. Αναφέρουμε ενδεικτικά, ότι μετά την πλημμύρα στις 22/1/1934 οι δρόμοι στην περιοχή Αγ. Ι. Θεολόγου έγιναν αδιάβατοι.

Η αποχέτευση γινόταν με βόθρους κατά κανόνα απορροφητικούς, όπως επικρατεί και στο δήμο Αθηναίων. Η ηλεκτροδότηση αποτέλεσε το αμέσως μεγαλύτερο πρόβλημα της πόλης, καθώς δεν επεκτεινόταν σε όλες τις συνοικίες της, με αποτέλεσμα να είναι βυθισμένη στο σκοτάδι¹⁴⁷.

αφορά στοιχεία του Υπουργείου για τα νέα όρια δήμων και κοινοτήτων αναφέρεται ότι ο πληθυσμός του Περιστερίου είναι 23.768. Αναφέρει, μάλιστα ότι ο οικισμός Χρυσσαλλίς έχει 3.000 άτομα, ο οικισμός Άνω και Κάτω Γερμανικά 5.500, τα Κτιστά 2.000, ο οικισμός Ποντίων 4.000, Αρμενίων 500 και το Παλαιό Περιστέρι 1.500. Η επίσημη απογραφή το 1940 αναφέρει 21.537 και το 1947 στον Οδηγό της Ελλάδας του Ιγγλέση γράφεται ότι κατοικούν 29.768 άτομα.

¹⁴⁴ Το στοιχείο αντλείται από τα αρχεία προφορικής ιστορίας του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών από τις μαρτυρίες των Παξιμαδά και Σωτηρόπουλου. Ο Παξιμαδάς αναφέρει ειδικότερα ότι στο συνοικισμό Ποντίων κατοικούν 20-25 οικογένειες σε 100 σπίτια, στην Αρμενική συνοικία 100 οικογένειες από το Ικόνιο και από Αρμένιους Τουρκίας, 100 οικογένειες από Ανατολική Θράκη, 300 από την Σμύρνη και τα περίχωρά της, άνω των 100 από Κωνσταντινούπολη που στις 65 μονοκατοικίες ζούσαν από δύο οικογένειες, 20-25 οικογένειες από Σεβδίκιους.

¹⁴⁵ Η πρακτική αυτή, του κοινωνικού δηλαδή ρόλου της αυτοδιοίκησης, συνεχίζεται και σήμερα σε άπορους και πρόσωπα που διαπιστωμένα χρήζουν βοήθειας. Η κακή οικονομική κατάσταση των κατοίκων ήταν τέτοια που ο δήμος ενέκρινε αιτήσεις για ενίσχυση εξόδων κηδειών, νοσηλείων, αγοράς φαρμάκων, ενίσχυση χηρών με φειδώ.

¹⁴⁶ Σύμφωνα με μαρτυρία του τότε αστυφύλακα στο τμήμα Περιστερίου, Αντώνη Αντωνίου, οι παρεμβάσεις της αστυνομίας γίνονταν πάντα μετά από καταγγελίες, που ήταν πολλές. Ακολουθούσε έλεγχος των καταγγελιών και όταν επαληθεύονταν η αστυνομία επέτρεπε τον εργάτη από το γραφείο Πολεοδομίας που κατεδάφιζε το αυθαίρετο κτίσμα.

¹⁴⁷ Εμπλοκή στο θέμα του ηλεκτροφωτισμού παρουσιάστηκε όταν υπήρξε οικονομική διένεξη της εταιρείας Γ. Παπαδόπουλος & Γ. Καραμήτσας με το δήμο στα μέσα της χρονιάς του 1936. Η υπόθεση είχε απασχολήσει έντονα και επανειλημμένα το Δημοτικό Συμβούλιο γιατί παρότι θα έπρεπε να

Οι ανύπαρκτες οδικές αρτηρίες έκαναν τη ζωή των κατοίκων δύσκολη και περιορισμένη μόνο στις υπάρχουσες παρά τις προσπάθειες για τη διάνοιξη νέων σύμφωνα με το σχέδιο πόλεως¹⁴⁸. Η ανάγκη για τη δημιουργία κεντρικών αρτηριών ήταν τόσο μεγάλη, ώστε στο δημοτικό συμβούλιο της 2/3/1937 αποφασίζεται να κατεδαφιστούν και ξύλινα παραπήγματα, που δημιουργούν άσχημη εικόνα στην πόλη, κοντά στο ναό Αγίου Αντωνίου και στην Ευαγγελίστρια και παρεμποδίζουν παράλληλα και την διάνοιξη της λεωφόρου. Στην περίπτωση αυτή, μάλιστα, το συμβούλιο αποφασίζει να δείξει καλοσύνη και δίνει αποζημίωση 2.000 δραχμές σε κάθε ένα βιοπαλαιστή, του οποίου την καλύβα του γκρεμίζουν, αν και σύμφωνα με το συμβούλιο δεν τη δικαιούνταν. Σταδιακά, βέβαια, ανοίγονται και άλλες κεντρικές λεωφόροι, όπως αυτή των Ταξιαρχών, αλλά γίνονται και πολλά κράσπεδα και πεζοδρόμια μαζί με την επέκταση του ηλεκτροφωτισμού στα 1939¹⁴⁹.

Στην αεροφωτογραφία του 1937 φαίνεται καθαρά η μεγάλη λεωφόρος του δήμου, η Π. Τσαλδάρη, που συνδέει το Περιστερί με την Αθήνα, αλλά και δρόμοι που συνδέουν κάποιες περιοχές μεταξύ τους. Φαίνεται, επίσης, ότι υπάρχει και μια άλλη έξοδος της πόλης προς την Αθήνα από την περιοχή του Αγίου Ι. Θεολόγου, κοντά στην στρογγυλή πλατεία Μπουρναζίου, προς τη γέφυρα της Ροσινιόλ, έξοδο, όμως, που δεν χρησιμοποιούσαν πολύ οι κάτοικοι του Περιστερίου. Υπενθυμίζουμε, ότι η πόλη την εποχή εκείνη περιοριζόταν γύρω από το κέντρο.

Το Περιστερί δεν είχε Γυμνάσιο, αν και γυμνασιόπαιδα υπήρχαν πολλά, που αναγκάζονταν, όμως, λόγω της αποστάσεως και των δυσκολιών με την συγκοινωνία, να μη φοιτούν στα Γυμνάσια των Αθηνών. Γι' αυτό ζητείται αρκετές φορές η λειτουργία 2-3 Γυμνασιακών τάξεων ακόμα, αν και η δαπάνη των ενοικίων του χώρου και της αγοράς των θρανίων επιβάρυνε το δήμο¹⁵⁰.

Τα Δημοτικά είναι τέσσερα, τρία στο Περιστερί και ένα στον Άγιο Ι. Θεολόγο, καθώς και ένα ιδιωτικό, τα οποία δεν επαρκούν, για να φοιτήσουν όλα τα παιδιά και για αυτό γύρω στα 500 δεν πάνε σχολείο¹⁵¹. Στήριξη στο πρόβλημα των αγράμματων δημοτών δίνεται με την λειτουργία Νυκτερινής Σχολής από τον Σεπτέμβριο του 1936, που χρηματοδοτείται από το δήμο μέσω της Εξωραϊστικής Λέσχης Περιστερίου, που ανέλαβε την λειτουργία της. Την ίδια περίπου εποχή ιδρύεται για τον ίδιο σκοπό και

υπήρχαν λαμπτήρες συγκεκριμένων κηρίων σε συνοικίες της πόλης το περισσότερο μέρος της βρισκόταν ακόμα στο σκοτάδι.

¹⁴⁸ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στον προϋπολογισμό του έτους 1938 με σύνολο εξόδων –εσόδων 6.646.300, ορισμένες από τις μεγαλύτερες δαπάνες ήταν: της κατασκευής οδών πλατειών με 1.000.000 δρχ., των εξόδων απαλλοτριώσεων και ρυμοτομιών με 500.000 δρχ., της καθαριότητας –ύδρευσης και καταβρέγματος της πόλης με 6 δίτροχα μετά καταγωγής, δύο ίππους για τα βυτία καταβρέγματος και 8 οδοκαθαριστές με 514.000 δρχ., της πρόνοιας και περιθάλψεως με 298.500δρχ., και τέλος της διοίκησης 1.812.660δρχ.

¹⁴⁹ Στις 16/2/1937 και μετά από ιεράρχηση άμεσων αναγκών η δημοτική αρχή αποφασίζει την δανειοληψία 16.500.000 δρχ. για δίκτυο οδοποιίας και 1.500.000 δρχ. για ηλεκτροφωτισμό. Τα άλλα έργα που σχεδιάστηκαν θα δούμε στο κεφάλαιο 7.6 που αναφέρεται στο νομικό πρόσωπο.

¹⁵⁰ Στο αίτημα του δήμου δεν φαίνεται να συναινούν οι κυβερνητικοί παράγοντες αλλά κάποια στιγμή ο Υπουργός Δικαιοσύνης υιοθετεί μια σειρά αιτημάτων για δημιουργία διαφόρων φορέων στο Περιστερί, όπως Ειρηνοδίκηο, Πταισματοδίκηο και Ημιγυμνάσιο.

¹⁵¹ Ο Γ. Παξμαδάς, μαρτυρία του οποίου έχουμε ξαναχρησιμοποιήσει, δηλώνει τρία δημοτικά και ένα ιδιωτικό ενώ τέσσερα αναφέρονται στο δήμο.

μια ιδιωτική Νυκτερινή Σχολή. Στη περιοχή, τέλος, υπάρχει και παιδικός σταθμός, που φροντίζει και έκθετα παιδιά.

Στο Περιστέρι την εποχή εκείνη υπήρχαν τρεις ενορίες, της Ευαγγελίστριας, του Αγίου Αντωνίου, των Ταξιαρχών, επίσης το παρεκκλήσι της Αγίας Τριάδας και του Αγίου Ανδρέα (παλαιοημερολογίτικο) και φυσικά το Νεκροταφείο, που έχει μεταφερθεί ήδη από το 1928 από τον Άγιο Αντώνιο αρκετά πιο ψηλά, σχεδόν έξω από την πόλη, τοποθεσία που βρίσκεται έως και σήμερα.

Η περίθαλψη είναι υποτυπώδης, αφού δεν υπάρχει εξοπλισμένη μονάδα, αλλά μόνο δημοτικό ιατρείο για την άκρως απαραίτητη φροντίδα των κατοίκων. Υπάρχουν γύρω στα 30 φαρμακεία το 1934, αλλά μόνο με δύο ή τρία έχει ουσιαστικά συνεργασία ο δήμος σε περιπτώσεις που πρόσφερε στήριξη σε ασθενείς κι άπορους δημότες του.

Η δραστηριοποίηση των κατοίκων μέσω συλλόγων και σωματείων είναι αρκετά ισχυρή, όπως και στα πρώτα χρόνια εγκατάστασης των προσφύγων στο Περιστέρι. Οι σύλλογοι, που επισήμως καταγράφονται, είναι η Εξωραϊστική Λέσχη Περιστερίου, η Χριστιανική Ένωση, οι Πρόσκοποι Περιστερίου, το Σώμα Αλκίμων Περιστερίου, ο Σύλλογος Μεσσηνίων και Αρκάδων «ο Κολοκοτρώνης», η Λέσχη Εξωραϊστικών γηγενών, ο γυναικείος σύλλογος «Μητέρα του παιδιού», η Μορφωτική Ένωση Περιστερίου (την αποτελούσαν κυρίως διανοούμενοι), ο Καλλωπιστικός Σύλλογος γηγενών, ο Αλληλοβοηθητικός Σύλλογος Κουνέα, τρεις αθλητικοί σύλλογοι¹⁵².

4.3.2 Η σταδιακή συγκρότηση της πόλης και τα μεγάλα της προβλήματα

Η διαδικασία συγκρότησης του Περιστερίου συναντά τη δύσκολη δεκαετία του 1940 με το ξέσπασμα του Δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου και αργότερα του εμφυλίου.

Οι ανάγκες των κατοίκων για καθημερινή επιβίωση έχουν προτεραιότητα στη διάρκεια του πολέμου. Το Περιστέρι, όπως όλα τα προάστια της Αθήνας, μοιάζει με πόλη του Φαρ Ουέστ, που αναπτύχθηκε πολύ γρήγορα και από τις δύο μεριές μεγάλων λεωφόρων χωρίς πεζοδρόμια ούτε πλακόστρωτο. Την εικόνα αυτή δίνει για το Περιστέρι του 1943 ο Doménique Eudes στο βιβλίο του οι Καπεταναίοι, όταν ο Άρης Βελουχιώτης και το απόσπασμά του περνούσαν από την πόλη.

Το Περιστέρι, όπως πολλές πόλεις της Αθήνας, είχε τη δική του πορεία την περίοδο της Κατοχής με το λαό να συμπαρίσταται ενεργά στο αντιστασιακό κίνημα. Συχνά διεξάγονταν μικρές μάχες αλλά και μεγάλες, όπως αυτή του Σεπτεμβρίου του 1944 στην περιοχή Αγ. Τριάδα, που σκοτώθηκε ο διοικητής του 3^{ου} τάγματος του ΕΛΑΣ και επικεφαλής της μάχης, Καπετάν Έκτορας, προκειμένου να αποτραπούν οι Γερμανοί, να μπουν στη πόλη.

---

¹⁵² Στην περιοχή Μανιάτικα, κοντά στην Αγία Τριάδα, έμεναν σχεδόν όλοι οι κάτοικοι από Μεσσηνία, Λακωνία.

Στο Περιστερί ο ΕΛΑΣ δρά με τον 3^ο και 4^ο Λόχο. Η ίδρυση της Εθνικής Αλληλεγγύης αποτελεί το έμπρακτο ενδιαφέρον του ΕΑΜ για την ενίσχυση των οικογενειών των θυμάτων, την βοήθεια των κατοίκων και την αφύπνισή τους¹⁵³.

Ο ΕΛΑΣ και αργότερα το εργατικό ΕΑΜ φρουρούσαν και έδιναν μάχες, για να προστατέψουν εργατικούς χώρους και εργοστασιακές μονάδες της περιοχής, όπως το λιγνιτωρυχείο, το κλωστοϋφαντουργείο Λαναρά, τη Γαλαζόπετρα στο Ποικίλο όρος, τη ΒΙΟ στο Μεταξουργείο, το καπνεργοστάσιο στο Κολωνό και το Μπαρουτάδικο στο Αιγάλεω¹⁵⁴. Οι Ιταλοί, και αργότερα οι Γερμανοί, πάντα περνούσαν με ιδιαίτερη δυσκολία, για να πάνε στο λιγνιτωρυχείο, στο κάρβουνο.

Ενδεικτικό γεγονός της απήχησης της αντίστασης αποτελεί η μαζικότητα στην συμμετοχή της γιορτής για τα τρία χρόνια ίδρυσης του ΕΑΜ στο Περιστερί με περίπου 10.000 κόσμο¹⁵⁵. Με παρελάσεις αντιπροσωπειών αναπήρων, εφέδρων και λόγους από αντιπροσώπους του ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ και με πολλή συγκίνηση από το πλήθος τελείωσε αργά το βράδυ ο εορτασμός.

Μια από τις ηρωικές και πιο αιματηρές σελίδες της ιστορίας της πόλης αποτελεί και το μπλόκο των Γερμανών στη συνοικία Λ. Αξιωματικών στις 6/7/1944, που πάνω από 200 αγωνιστές οδηγήθηκαν σε στρατόπεδα της Αθήνας και της Γερμανίας¹⁵⁶.

Στο Περιστερί είχαν έρθει, όπως και σε άλλες περιοχές, δυνάμεις του ΕΛΑΣ από την επαρχία, κυρίως από την Πελοπόννησο, προκειμένου να πολεμήσουν στην αθηναϊκή σύγκρουση τον Δεκέμβρη του 1944¹⁵⁷. Άνδρες και γυναίκες έδωσαν το παρόν σε αποστολές και ορισμένοι συνέχισαν με την επάνοδο της δημοκρατίας να δραστηριοποιούνται στην τοπική κοινωνία μέσα από το δημοτικό συμβούλιο και τις πολιτικές παρατάξεις¹⁵⁸.

Στον εμφύλιο και ιδιαίτερα στα χωριά, οι δεξιοί που είχαν το «πάνω χέρι» βάλθηκαν να κυνηγούν αριστερούς. Ο κόσμος, για να γλιτώσει, κατηφορίζει στην Αθήνα και φροντίζει να μείνει κάπου φθηνά. Στο Περιστερί τα οικοπέδα είναι οικονομικά έτσι, ώστε τα σπίτια άρχισαν να ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια και σε λίγο η πολιτεία των προσφύγων και των αξιωματικών έγινε μια μεγάλη πόλη με χιλιάδες Πελοποννήσιους, Θεσσαλούς, Ηπειρώτες, Κρητικούς.¹⁵⁹

¹⁵³ Σύμφωνα με μαρτυρία του Ν. Κομνηνού, που υπήρξε και υπεύθυνος της Αλληλεγγύης στο Περιστερί, το οργανωμένο αντιστασιακό κίνημα έκανε μεγάλες προσπάθειες να ξεσηκώσει το λαό με πολλούς τρόπους, όπως διανομή συσσιτίων, κουπονιών για τις λαϊκές, με μεγάλο κίνδυνο κάθε φορά.

¹⁵⁴ Πανελλήνιος Πολιτιστικός Σύλλογος Απογόνων και Φύλων Εθνικής Αντίστασης και Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας. Παράρτημα Περιστερίου. Ο Αγώνας συνεχίζεται. Αθήνα 2004

¹⁵⁵ Πληροφορία από τα Αρχεία του Κεντρικού Συμβουλίου της ΕΠΟΝ που υπάρχουν στα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας.

¹⁵⁶ Η ημέρα αυτή εορτάζεται και στο χώρο έχει αναρτηθεί μνημείο στη μνήμη των αγωνιστών.

¹⁵⁷ Γ. Μαργαρίτης «Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου πολέμου 1946-1949». Τόμος Ι. Βιβλιοθήκη 2001 σελ.515. Για την ιδιαίτερη σχέση του Μοριά με την πρωτεύουσα γίνεται αναφορά και σε άλλα σημεία του βιβλίου δίνοντας έμφαση στο κατά πόσο εύκολα διωκόμενοι και μέλη αντιστασιακών οργανώσεων βρίσκουν καταφύγιο και προστασία στην πρωτεύουσα.

¹⁵⁸ Η Διοικούσα Επιτροπή, που λειτούργησε στα χρόνια της κατοχής ως διοίκηση του δήμου, δεν φαίνεται να έχει πάρει καμιά απόφαση υπέρ των αγωνιστών του Περιστερίου και των πράξεών τους. Για τους δημοτικούς συμβούλους θα αναφερθούμε πιο διεξοδικά στο 7 κεφάλαιο.

¹⁵⁹ Λ. Παπαδόπουλος «Οι επαρχίες της Αθήνας.» Ερμείας 1975, σελ.66.

Οι δήμοι Περιστερίου, Ταύρου, Αιγάλεω, και άλλοι ακολουθούν σε βαθμό αθλιότητας και συνθηκών κατοικήσεως τις κοινότητες Αγ. Βαρβάρας, Περάματος, που αποτελούν την περιλαμπρή τριγωνο-γειτονιά των Αθηνών¹⁶⁰. Μια γειτονιά, που δημιουργήθηκε μετά τον πόλεμο σε θέση τέτοια, ώστε να αντικρίζει κάθε ταξιδιώτης ερχόμενος με πλοίο από το εξωτερικό σαν προθήκη των Αθηνών.

Τα σχολεία τη δεκαετία αυτή είναι έξι Δημοτικά και ένα μικτό Γυμνάσιο, καθώς και ένα ιδιωτικό, που εμφανίζεται στην αρχή του 1940, φοιτούν σε αυτό εργαζόμενα παιδιά από 7- 18 ετών, που εισέρχονται με εξετάσεις και απασχολούνται δύο ώρες την ημέρα με τα μαθήματα του σχολείου.

Το Γυμνάσιο¹⁶¹ στεγαζόταν σε μια παράγκα για πολλά χρόνια κάνοντας κάθε φορά ο δήμος αρκετές απόπειρες για μόνιμη στέγαση. Ιδιωτικό Γυμνάσιο ιδρύεται το 1954, ιδιοκτησίας του μετέπειτα δημάρχου της πόλης Α. Σελίμη.

Αρκετά αργότερα τα δημοτικά δημόσια σχολεία αυξήθηκαν και σίγουρα μπορούμε να μιλήσουμε για τουλάχιστον 9, αφού το 9^ο ιδρύεται το 1958, ενώ υπάρχει απόφαση και για ίδρυση πέντε νέων εξαταξίων δημοτικών στα 1959¹⁶². Το ιδιωτικό¹⁶³ δημοτικό, που υπάρχει έως και σήμερα, λειτουργούσε από τις αρχές της δεκαετίας του 1950. Οι νυκτερινές σχολές, που υπήρχαν, συνεχίζουν το έργο τους έχοντας προσθέσει στο δυναμικό τους και τη Νυκτερινή Σχολή «Ελληνική Μέριμνα». Τέλος, το 1959 εγκαινιάζεται το Αστικό Κέντρο Περιστερίου της Βασιλικής Πρόνοιας, για να βρίσκουν τα παιδιά απασχόληση τις ελεύθερες ώρες τους.

Οι συνοικισμοί των προσφύγων συνεχίζουν να βρίσκονται σε κακή κατάσταση κυρίως από πλημμύρες, αλλά και από έλλειψη ηλεκτρισμού¹⁶⁴. Οι ασθένειες, η φτώχεια, ο χαμός αγαπημένων προσώπων δημιουργούν την εικόνα της θλίψης και της απόγωσης στη ζωή των κατοίκων. Βοήθεια προσπαθεί να δώσει με τις επιχορηγήσεις του ο δήμος, αλλά αρκετές φορές σε επιλεγμένες περιπτώσεις¹⁶⁵.

¹⁶⁰ Α. Σπανός Η κατοικία εις την περιοχή της Αθήνας. Στο Έ Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων με τίτλο «Τα προβλήματα της Μείζονος Περιοχής Αθηνών». Αθήνα 1966 .ΤΕΕ 1974 σελ.45.

¹⁶¹ Η γενιά της παράγκας αποτελεί σημείο αναφοράς της ιστορίας της πόλης. Η Φωνή του Θραίνου ήταν μια εφημερίδα που εξέδιδαν από το 1952 τα παιδιά του Γυμνασίου.

¹⁶² Το 1952 χορηγείται στέγη νέου διδακτηρίου στο χώρο των ξυλινών παραπηγμάτων του 1^{ου} και 2^{ου} δημοτικού από την Βασιλική παιδική στέγη. Ο αριθμός των μαθητών ανά τάξη στα 1954 είναι 140 αντί 40-50. Τα σχολεία που αναφέρονται στον Οδηγό της Ελλάδας Ιγγλέση και στο Τεύχος Α. 1947-1948, είναι 5 δημοτικά, 1 Γυμνάσιο, 1 Ιδιωτικό. Και συγκεκριμένα το 11^ο μικτό Γυμνάσιο Ακροπόλεως 44 που πιθανότατα θα είναι το Γυμνάσιο της παράγκας, το 1^ο και 2^ο δημοτικό Τσαλδάρη 19 που θα είναι τα ξύλινα παραπήματα που προαναφέρθηκαν, το 3^ο και 4^ο Δερβενικίων 37, το 5^ο Ι. Θεολόγου 2 και το Ιδιωτικό του Α. Καντά, Στράτου 23.

¹⁶³ Το ιδιωτικό σχολείο της Αυγουλέα –Λιναρδάτου υπάρχει και σήμερα και δραστηριοποιείται σε δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο.

¹⁶⁴ Οι δαπάνες από τις καταστροφές μετά τις πλημμύρες ήταν δυσβάσταχτες για την πόλη και αρκετές φορές η βοήθεια ήταν έμμεση όπως η προσφορά 200.000 δρχ από το δήμο στο οινομαγειρείο του Κ. Λ για την τροφοδοσία της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας, προκειμένου να αντλήσουν τα νερά από τις κατοικίες των Κάτω Γερμανικών εξαιτίας της πλημμύρας στις 23/11/1943.

¹⁶⁵ Μέσα στα μικροβοηθήματα σε άπορους, ασθενείς και οικογένειες δημοτών χτυπημένες από το θάνατο βλέπουμε επιχορηγήσεις για παράδειγμα στις 7/1948 με 310.000 δρχ. στην οικογένεια του αποθανόντος από τους αναρχικούς υπαλλήλου του δήμου κ. Σ.Κ . Ακόμα. επιχορήγηση 115.000 δρχ. στις αρχές του 1949 στους < Φίλους της Αστυνομίας Αθηνών>, 300. 000 δρχ. στην άπορη δημότισσα Σ.Μ. γιατί ο αδερφός και ο σύζυγός της σκοτώθηκαν από τους στασιαστές.

Η υδροδότηση εξακολουθούσε να παραμένει μεγάλο πρόβλημα, που με την τοποθέτηση κρουών στις συνοικίες και την σταδιακή επέκταση των σωληνώσεων προσπαθούν να το αντιμετωπίσουν¹⁶⁶. Και έτσι, ενώ η ανάγκη υδροδότησης είναι μεγάλη, οι πλημμύρες από τις βροχοπτώσεις είναι η καταστροφή του τόπου, αφού συχνά οι γειτονίες μετατρέπονται σε λίμνες.

Προμήθεια ¹⁶⁷ασφάλτου για την συντήρηση οδών και ασφαλτικά έργα για κεντρικές οδούς, όπως Β. Αλεξάνδρου, Αγ. Αντωνίου, Π. Τσαλδάρη, Αγ. Ιεροθέου έχουν εντατικοποιηθεί, καθώς μάλιστα η πόλη μεγαλώνει και πληθαίνει, όπως και οι συζητήσεις και εισηγήσεις του δήμου για την ένταξη περιοχών ή συγκεκριμένων τοποθεσιών στο σχέδιο πόλεως¹⁶⁸.

Από τη δεκαετία του 1950 αρχίζουν να πολλαπλασιάζονται οι κατοικίες, χωρίς να έχουν ενταχθεί στο σχέδιο συνοικίες εκτός του κέντρου¹⁶⁹. Τα παραπήγματα συνεχίζουν να υπάρχουν και είναι έντονοι οι συζητήσεις και τα δημοσιεύματα της εποχής για τον τρόπο διαβίωσης των ανθρώπων σε αυτές, με κυριότερο πρόβλημα αυτό των συχών πλημμυρών¹⁷⁰.

Στα 1951 ιδρύεται και Σωματείο Κατάργησης Παράγκας Περιστερίου, με σκοπό την αντικατάσταση των παραγκών με λαϊκές κατοικίες ή την χορήγηση οικοπέδων. Οι συχνές οχλήσεις και άλλων σωματείων, όπως της Παμπροσφυγικής Ένωσης, έκαναν την κυβέρνηση και την Υπουργό Πρόνοιας κ. Λίνα Τσαλδάρη να δεσμευτεί για διανομή 120-130 ακάλυπτων οικοπέδων της πόλης στην Παμπροσφυγική, προκειμένου να μοιραστούν σε πρόσφυγες, κάτι που άργησε να γίνει και όταν άρχισε στις αρχές του 1958 αφορούσε αρχικά 33 οικοπέδα.

Το στεγαστικό και συγκοινωνιακό ζήτημα ήταν σημαντικό για τους Περιστεριώτες, γι' αυτό και συχνά απευθύνονταν μέσω των συλλόγων τους σε αρμόδιους υπουργούς. Τα μικρά οικοπέδα, που αγόραζαν από ιδιοκτήτες της περιοχής

¹⁶⁶ Τέλη του 1949 προσπαθούν να επεκτείνουν το οδικό δίκτυο ως την νέο δημιουργηθείσα Δημοτική Αγορά στην πλατεία Ευαγγελίστριας, καταστήματα της οποίας υπάρχουν και σήμερα εκεί.

¹⁶⁷ Η δανειοδότηση των δήμων ήταν μια πάγια τακτική, προκειμένου να γίνουν συγκεκριμένα έργα, αφού οι Δήμοι εξαιτίας της σχεδόν πάντα κακής οικονομικής τους κατάστασης δεν μπορούσαν να αντεπεξέλθουν εξ ολοκλήρου στη δαπάνη των έργων τους. Στη συγκεκριμένη περίοδο ο δήμος δανείζεται 250.000.000 δρχ. αντί των διπλασίων που είχε ζητήσει για οδοποιία, απαλλοτριώσεις χώρων, ηλεκτρικό δίκτυο, ίδρυση Βρεφονηπιακού Σταθμού, από το Παρακαταθηκών και Δανείων. Μια ακόμα πηγή εσόδου που λειτουργήσε την περίοδο αυτή και λίγο αργότερα ήταν οι ερανοί κατάλογοι που καταρτίζονταν για τους δημότες, με εξαίρεση τους άπορους, προκειμένου να πληρωθούν για έργα που γίνονταν στο δήμο ή οι εισφορές των κατοίκων για έργα που γινόντουσαν στην γειτονιά τους.

¹⁶⁸ Συζήτηση για επέκταση του σχεδίου πόλεως στην περιοχή Λ. Αξιωματικών το 12/1949. Συζήτηση για επέκταση σχεδίου πόλεως στη συνοικία Ανθούπολη, σύμφωνα με την Τεχνική Υπηρεσία με την επιφύλαξη να υπάρξει χώρος για σχολεία, εκκλησίες, κοινωφελή ιδρύματα. Τροποποίηση σχεδίου οδών Υδρας, Π. Τσαλδάρη, για ανέγερση Δημοτικού Καταστήματος ή Βρεφονηπιακού Σταθμού.

¹⁶⁹ Το 1947 ο Οδηγός της Ελλάδας Ιγγλέση αναφέρει 22 συνοικισμούς του Περιστερίου. Τα Άνω και Κάτω Γερμανικά, των Αρμενίων, τα Κτιστά, του Περιστερίου, του Παλαιού Περιστερίου, των Ποντίων, Χρυσαιλίδος, Λόφου Αξιωματικών, Ανθούπολης, Δημοτικά, Μάσχα, Ταξιαρχών, Πολυκατοικιών, Ηπειρώτικα, Κολοκυνθού, Αγ. Ι. Θεολόγος, Σεπολιών, Μπουρναζίου, Σωτηράκι, Κουνέα, Ρουπάκη, Αναπληρικών.

¹⁷⁰ Σχετικά δημοσιεύματα υπάρχουν στην εφημερίδα Ηχώ του Περιστερίου 27/11/1949.

αρκετά φθηνά, σκοπό είχαν την φθηνή χωρίς σχέδιο γρήγορη στέγαση¹⁷¹. Κάθε πρωί ξεπεταγόταν και ένα λαθραίο και μια καταγγελία για κατεδάφιση.

Οι περιοχές Ανθούπολης, Εκατόδενδρων, Λόφου Αξιοματικών, Κουνέας, Μπουρναζίου και Ρουπάκι ζούσαν το δράμα της φτώχειας, της ανεργίας και της εγκατάλειψης από την Κυβέρνηση¹⁷².

Οι συγκοινωνιακές γραμμές, που υπήρχαν αρχικά έως την Κολοκυνθού επεκτάθηκαν σε συνοικίες, όπως Μπουρνάκι, Αγ. Ιερόθεος και άλλες, αλλά εκτός του ότι η συγκοινωνία ήταν αργή, επιβαρύνεται περισσότερο από τα προβλήματα των δρόμων, που ήταν σε κακή κατάσταση¹⁷³. Ένα από τα οξύτερα προβλήματα σε σχέση με την συγκοινωνία είναι και αυτό της τιμής του εισιτηρίου που ήταν αυξημένη σε σχέση με αυτό που μπορούσαν να πληρώσουν οι κάτοικοι, αν αναλογιστούμε, ότι στην τιμή περιλαμβάνονταν και ποσοστό από το κόστος της συγκοινωνιακής σύνδεσης.

Η διάνοιξη δρόμων, λοιπόν, έπρεπε να είναι, αλλά και ήταν, σε προτεραιότητα, μόνο που το μεγάλο της κόστος δεν μπορούσε να το αντέξει η τοπική διοίκηση και για αυτό ζητούσε δάνειο για την σταδιακή κατασκευή οδών και δρόμων.

Οι εκτός σχεδίου συνοικισμοί είχαν χειρότερη τύχη από τους εντός. Ένα απλό παράδειγμα αποτελεί η υδροδότησή τους, που γινόταν με βυτιοφόρο και με πολλά προβλήματα, για όποιους, βέβαια, είχαν να πληρώσουν τα γαλόνια νερού που χρειαζόντουσαν.

Εκτός από την περιοχή του κέντρου, που είναι στο σχέδιο από το 1936, στα μέσα της δεκαετίας του 1950 μπαίνουν στο σχέδιο αρκετές περιοχές¹⁷⁴, αρχικά, το 1955 ένα κομμάτι του Μπουρναζίου (δίπλα στο κέντρο) και συγκεκριμένα στις 20/1/1955, το 1955 η περιοχή Κηπουπόλεως, το 1956 ένα τμήμα της ονομαζόμενης περιοχής Κουνέα, κοντά στον Κηφισό, το 1957 η περιοχή Ανθούπολης και Ρουπακίου, το 1958 ένα τμήμα της Ανθούπολης που συνορεύει με τα Ν. Λιόσια (σημερινό Ίλιον), το 1959 η περιοχή του Λόφου Αξιοματικών και της Αγίας Τριάδας. Όμως, πριν την ένταξη στο σχέδιο των παραπάνω περιοχών είχαν ήδη σημεία τους κατοικηθεί, όπως και σημεία περιοχών που μπήκαν στο σχέδιο αρκετά αργότερα.

Γνωρίζοντας τις περιοχές που εντάχθηκαν στο σχέδιο μπορούμε να δούμε σταδιακά την πύκνωση ευρύτερων γεωγραφικών συνοικιών μέσα από τις αεροφωτογραφίες και τα φωτομωσαϊκά από τη δεκαετία του 1930 έως και του 2000. Το κέντρο είναι η περιοχή, η συνοικία της πόλης, που έχει πυκνώσει πιο γρήγορα από

¹⁷¹ Στο Περιστερί μεγαλοϊδιοκτήτες γης ήταν ελάχιστες οικογένειες όπως του Μάσχα, που έχουμε αναφερθεί σε αυτόν, του Δέγληρη, του Αγαπητού, του Τσουκλίδη, του Γράβεζα, του Βεζυργιάννη, του Παλασταμάτη, του Πέρρη, που οι περισσότεροι διέθεταν και βουστάσια, ακόμα και η Μονή Λαμίας, που διεκδικεί σήμερα από το δήμο μια ολόκληρη περιοχή που στεγάζεται το θερινό δημοτικό θέατρο και χώροι πρασίνου, σχολεία, πλατείες.

¹⁷² Δημοσίευμα της εφημερίδας 'Ηχώ του Περιστερίου' στις 12/2/1956 μιλά για 60.000 ξεχασμένους από τον Συναγερμό Περιστεριώτες.

¹⁷³ Σε ανηφορικές και απόμακρες συνοικίες όπως του Λόφου Αξιοματικών επεκτάθηκε η συγκοινωνία στη δεκαετία του 1960.

¹⁷⁴ Στο παράρτημα υπάρχει ο χάρτης της εντάξεως των συνοικιών στο σχέδιο πόλεως.

όλες¹⁷⁵. Οι οικισμοί των προσφύγων υπάρχουν γι αρκετά χρόνια και σταδιακά χτίζονται οικοδομές πέραν του ενός η δύο ορόφων. Η πυκνωση είναι σταδιακή και το κέντρο καθιερώνεται σαν εμπορικό και αργότερα διοικητικό κέντρο.

Και οι υπόλοιπες περιοχές αρχίζουν να κτίζονται σιγά-σιγά, με αποτέλεσμα να βλέπουμε συγκεντρώσεις κτισμάτων στα πιο πεδινά τους σημεία. Σε μεγάλο μέρος της περιοχής Κηπούπολη- Ανθούπολη, που εντάσσεται το σχέδιο έως τη δεκαετία του 1970, βλέπουμε να υπάρχουν ελάχιστοι χώροι ελεύθεροι. Το 2001 δεν υπάρχει ελεύθερος χώρος και μερικές γειτονιές είναι άναρχα χτισμένες. Σε μέρος του εδάφους αυτής της συνοικίας υπάρχουν οι στοές του κάρβουνου, γεγονός που μάλλον ευθύνεται για τα προβλήματα από το σεισμό του 1999¹⁷⁶.

Τμήματα της περιοχής Μπουρναζίου-Κουνέας-Κολοκυνθούς μπαίνουν στο σχέδιο αμέσως μετά¹⁷⁷, ένας χώρος με πολλά χωράφια και κήπους, που και τη δεκαετία του 1960 υφίστανται ακόμα, αλλά από εκεί και έπειτα αρχίζουν να δίνουν τη θέση τους σε οικίες, βιομηχανίες, εργοστάσια. Στην περιοχή αυτή έγινε και το Ολυμπιακό Κέντρο Πυγμαχίας.¹⁷⁸ Σε ένα οικόπεδο που οι κάτοικοι από το 1983 διεκδικούσαν να μην κτιστεί και μόλις το 1986 αγοράστηκε από το δήμο και διαμορφώθηκε γήπεδο για τις ανάγκες της γειτονιάς. Το 2004 παραχωρήθηκε στην Ολυμπιάδα, προκειμένου να κτιστεί το Ολυμπιακό κέντρο, μετά το τέλος της οποίας οι εγκαταστάσεις παραχωρήθηκαν στο δήμο.

Συμπερασματικά, στις συνοικίες που μελετήσαμε μέχρι τώρα τα περισσότερα των κτισμάτων φαίνεται να είναι ισόγεια με κήπους έως και τη δεκαετία του 1960, εκτός από την περιοχή του κέντρου, που υπήρχαν και διώροφα. Στις περιοχές εκτός σχεδίου κτίζονται σε μικρή απόσταση το ένα σπίτι από το άλλο ή ακριβέστερα το ένα δωμάτιο δίπλα από το άλλο¹⁷⁹.

¹⁷⁵ Χάρτης διαχρονικής παρακολούθησης οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Κέντρου υπάρχει στο παράρτημα.

¹⁷⁶ Χάρτης διαχρονικής παρακολούθησης οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Κηπούπολης –Ανθούπολης είναι στο παράρτημα.

¹⁷⁷ Χάρτης διαχρονικής παρακολούθησης οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Μπουρναζίου- Κουνέας-Κολοκυνθούς είναι στο παράρτημα.

¹⁷⁸ Είναι χαρακτηριστική αυτή η περίπτωση καθώς και αυτή της πλατείας που σήμερα ονομάζεται πλατεία Ποιητών, στην ίδια περιοχή, για το πώς έγιναν αυτοί οι λίγοι χώροι πρασίνου και αθλοπαιδιών στο Περιστερί. Ο χώρος του σημερινού Ολυμπιακού κέντρου, αλλά και της πλατείας, που σήμερα ονομάζεται Ποιητών, διεκδικήθηκε πολλά χρόνια από δημότες και συλλόγους και σε τακτά χρονικά διαστήματα, για να αγοραστεί τελικά από το δήμο το 2000 και να γίνει πλατεία. Ο χώρος του Ολυμπιακού Κέντρου είναι 27 στρέμματα και κόστισε 150.000.000 δρχ. το 1986 και της πλατείας είναι 7 στρέμματα και κόστισε 430.000.000 δρχ. το 2000, και η διαμόρφωσή της δύο-τρία χρόνια αργότερα κόστισε 800.000 ευρώ

¹⁷⁹ Από μαρτυρίες κατοίκων της περιοχής, όπως της κ. Σ. Γραμμένου, που κατοικεί από το 1953 στο Λ. Αζωματικών, τα σπίτια ήταν δωμάτια εκτός σχεδίου των οποίων η κατασκευή γινόταν βράδυ με βοήθεια των γειτόνων στην φύλαξη κατά την ώρα του κτισίματος. Η κ. Γραμμένου είχε έρθει στην Αθήνα το 1946 με την οικογένειά της, από την Πελοπόννησο, αρχικά εγκαταστάθηκε στον Πειραιά αλλά επειδή ήταν ακριβά τα ενοίκια το 1953 αγοράζει οικόπεδο στο Λ. Αζ/κών. Εγκαθιστά αρχικά μια παράγκα, εκτός σχεδίου και αργότερα χτίζει δύο δωμάτια λαθραία. Το ρεύμα και το νερό ήρθαν αρκετά αργότερα. Το νερό το έφεραν από μια βρύση κοντά στη Θηβών και για την ηλεκτροδότησή τους είχαν εγκαταστήσει οι κάτοικοι, μόνοι τους, ξύλινες κολώνες από την πιο κοντινή παροχή μέχρι να συνδεθούν κανονικά. Αξίζει τέλος να σημειώσουμε ότι η λεωφόρος Θηβών ήταν ένα όριο που χωρίζε το Περιστερί (κέντρο) από τις υπόλοιπες περιοχές, που ήταν πολύ φτωχές και χωρίς ουσιαστικά υποδομές.

Μια σειρά ανοικτών θεμάτων, εκτός από τα προαναφερθέντα, συμπληρώνουν την εικόνα των αναγκών της πόλης και υπάρχουν έως τη δεκαετία του 1960, το ισχύο τηλεφωνικό δίκτυο, που σιγά-σιγά επεκτεινόταν συναντώντας τα παράπονα από έλλειψη θαλάμων σε πολλές συνοικίες της πόλης, η απουσία επικοινωνίας των συνοικιών, όπου τις χωρίζουν ρέματα και υποφέρουν στις μεγάλες βροχοπτώσεις, αλλά και γενικά η απουσία αντιπλημμυρικών έργων, παρ' όλο που το Περιστερί έχει θρηνήσει θύματα¹⁸⁰. Επίσης, προβλήματα εμφανίζονται εξαιτίας των συχνών πτώσεων ηλεκτροφωτισμού, όπου υπήρχε, της ελλιπούς εξυπηρέτησης από το ταχυδρομείο Περιστερίου, αφού στα 1954 με 8 διανομείς εξυπηρετούσε και τους γειτονικούς δήμους Αιγάλεω, Χαϊδαρίου και την κοινότητα Αγίας Βαρβάρας¹⁸¹. Επιπλέον, εμφανής είναι η απουσία Εμπορικής Τράπεζας, αφού μόλις στα 1959 αποφασίζεται να λειτουργήσει η Ιονική και Λαϊκή, παρά τα αιτήματα εμπόρων και δημοτικής αρχής, καθώς και η ανάγκη για απαλλοτριώσεις κτημάτων και γενικά έργων.

Με τόσα πολλά και χωρίς άμεση λύση προβλήματα θα έλεγε κανείς, πως οι κάτοικοι έχουν αφεθεί στην μοίρα τους, θεατές μιας πραγματικότητας, που δεν έχουν μόνοι τους την δύναμη να αλλάξουν. Όμως η ιστορία της πόλης δεν συνηγορεί σε αυτό. Οι τοπικοί σύλλογοι, που δημιουργήθηκαν σε σχεδόν όλες τις συνοικίες, πίεζαν για λύσεις, όχι μόνο προς την τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά και προς το κεντρικό κράτος μέσω επιστολών σε εφημερίδες, παραστάσεων στο δήμο, συγκεντρώσεων και κινητοποιήσεων¹⁸². Αυτούς τους τρόπους πίεσης και διαμόρφωσης προτάσεων τους συναντάμε σχεδόν πάντα στο Περιστερί με αποκορύφωμα την εποχή της Μεταπολίτευσης, όπως συναντάμε και εράνους που διοργανώνουν οι σύλλογοι μεταξύ των κατοίκων, για να συμβάλλουν σε τοπικά έργα.

---

¹⁸⁰ Σε ακόμα μια πλημμύρα του 1961 το Περιστερί θρήνησε 42 νεκρούς κυρίως στην περιοχή Μπουρναζίου.

¹⁸¹ Συχνά παράπονα κατοίκων εκφράζονταν μέσα από τις Περιστεριώτικες εφημερίδες, όπως στο δημοσίευμα της εφημερίδας 'Το Περιστερί' στις 15/4/1956, που γράφει για σοβαρές ελλείψεις τηλεφώνων στις συνοικίες Μπουρναζίου, Νέας Ζωής, Λόφου Αξιωματικών, Ανθούπολης, Ρουπακίου, Εκατόδεντρων. Ειδικά για το ζήτημα της τηλεφωνικής κάλυψης της περιοχής η εφημερίδα 'Χώ του Περιστερίου' στις 21/1/1952 μεταφέρει παράπονα των κατοίκων για το γραφείο του ΟΤΕ που μένει κλειστό τις Κυριακές.

¹⁸² Αξίζει να παρουσιάσουμε τους συλλόγους που δραστηριοποιήθηκαν από την δεκαετία του 1950 και συνέχισαν για πολλά χρόνια, καθώς και ελάχιστους που ιδρύονται τη δεκαετία του 1960 κυρίως αθλητικούς και που πραγματικά έπαιξαν ρόλο στη ζωή της πόλης. Ο Φιλοπρόοδος σύλλογος Ανθούπολης, ο σύλλογος 100 δένδρων, ο σύλλογος Αγία Λαύρα από την συνοικία Κάτω Άσπρα Χώματα, ο σύλλογος Αγίου Βασιλείου, ο εξωραϊστικός σύλλογος Άνω Λόφος, ο σύλλογος Αγίας Μαρίας, ο σύλλογος Αρκάδων, ο σύλλογος Κρητών, ο σύλλογος Παλαιών Πολεμιστών, ο σύλλογος Αγία Τριάδα, ο σύλλογος Πολυτέκνων, ο σύλλογος Άγιος Ι. Θεολόγος, ο σύλλογος Άγιος Ι. Περιστερί και τα Πέριξ, ο σύλλογος Αρκάδων Γρηγόριος ο Ε', ο εξωραϊστικός Αγίας Παρασκευής Κουένα, ο σύλλογος Λεγεώνα των Πολεμιστών Περιστεριωτών, ο σύλλογος Παλαιών Περιστεριωτών, ο σύλλογος Άγιος Δημήτριος, ο σύλλογος Πολεμιστών Αντιστάσεως Συμμοριακού Αγώνος (Ν. 721), ο σύλλογος Νέων Πολεμιστών. Δεν είναι λίγοι όμως και οι αθλητικοί σύλλογοι που συνεχίζουν ή δημιουργούνται στο Περιστερί όπως ο Ήφαιστος Περιστερίου, τα Πράσινα Πουλιά, η Θυέλλα, ο Εθνικός, η Άμιλλα, το Αστέρι, ο Άνω Λόφος, ο Άγιος Ιερόθεος, η Φλόγα Περιστερίου, η Άμυνα Περιστερίου, η Αστραπή Ανθουπόλεως και βέβαια ο Ατρόμητος που συνεχίζει την λειτουργία του, όπως και ο σύλλογος Γυναϊκών η Μητέρα.

Η πολιτική της δημιουργίας συλλόγων σε κάθε γειτονιά ήταν και μια πρακτική της Αριστεράς, προκειμένου να κινητοποιήσει αρχικά το κόσμο για τη λύση των προβλημάτων της γειτονιάς του.

Η ψυχαγωγία¹⁸³ στο Περιστερί γίνεται μέσω κυρίως των πολλών κινηματογράφων της περιοχής στο κέντρο και τις συνοικίες με τη φιλοξενία θεατρικών παραστάσεων και με το ιστορικό κέντρο διασκέδασης «Οπτασία»¹⁸⁴, που φιλοξένησε μεγάλα λαϊκά ονόματα.

Το Δημαρχιακό μέγαρο μεταφέρει τις υπηρεσίες του το 1956 σε κεντρικό κτίριο στην πλατεία, που παρέμεινε έως και το 2003, όταν και κατεδαφίστηκε, για να αναγερθεί νέο κτίριο.

Ο χώρος εξακολουθεί να είναι ελλιπής σε υποδομές παρά την λειτουργία της μαιευτικής-χειρουργικής-γυναικολογικής κλινικής Νικολάου, που δέχεται και επείγοντα περιστατικά και ιδρύεται το 1958.

Θα ήταν μεγάλη παράλειψη, αν στη διαδικασία συγκρότησης της πόλης, δεν αναφερόμαστε στα εργοστάσια που δραστηριοποιήθηκαν στην περιοχή όχι μόνο, επειδή υπήρξαν κίνητρο εγκατάστασης για πολλά άτομα, αλλά και επειδή εργάστηκαν σε αυτά γ' αρκετά χρόνια χιλιάδες κάτοικοι και τελικά προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό τη συνέχεια για την εγκατάσταση βιοτεχνικών και βιομηχανικών μονάδων, στην παρακμφίσηα ιδίως περιοχή.

Καταρχάς το εργοστάσιο Λαναρά¹⁸⁵(κλωστοϋφαντουργία), στη γέφυρα Κολοκυνθούς, μια δυναμική εταιρεία με πολύ καλή ποιότητα προϊόντων, τέτοια που να εφοδιάζει και το στρατό. Οι εργαζόμενοι που στην πλειοψηφία τους ήταν κάτοικοι του δήμου ζούσαν χρόνια προσφέροντας την δουλειά τους στο εργοστάσιο, για αυτό και, όταν κάποια στιγμή υπήρχαν οικονομικές δυσκολίες, υπήρξε γενικευμένη ανησυχία τέτοια, ώστε να αποτυπωθεί και στον τύπο της εποχής. Γύρω στα 1954 οι τοπικές εφημερίδες εξέφραζαν έντονη ανησυχία και στα 1956 φιλοξενούσαν εκτενείς αναφορές για το πόσο έπληξαν τον τόπο και την τοπική του αγορά οι απολύσεις

---

¹⁸³ Στα 1959 υπάρχουν οι κινηματογράφοι Πέραν (πρώην Ορφέας), που είναι και ο παλαιότερος, ο Φοίβος, η Κύπρος (πρώην Μον -Σινιέρ), τα Άστρα και η Έλενα ιδιοκτησίας των Παπάζογλου (είναι στο χώρο του παλαιού τους εργοστασίου) στο κέντρο και οι Λίτσα, Άστρον, Σεβίλλη, Άριστον, Άρης, Ορσαλία, στις συνοικίες. Ο Φοίβος ανακαινισμένος σήμερα χειμερινός κινηματογράφος συνεχίζει την λειτουργία του και το Πέραν επαναλειτούργησε μετά την συντήρησή του από το δήμο ως δημοτικός θερινός στα 1995, την ίδια περίπου εποχή ιδρύεται και ένας πολυχώρος με τέσσερις αίθουσες προβολών στο Μπουρνάκι.

¹⁸⁴ Το κέντρο, η ταμπέλα του οποίου υπάρχει σε μια στέγη έως και σήμερα, είχε μεγάλη φήμη και μεγάλοι λαϊκοί καλλιτέχνες, όπως η Σ. Μπέλλου έκαναν εμφανίσεις εκεί.

¹⁸⁵ Στη γέφυρα Ροσινιόλ, υπήρχε μια μονάδα Φινιστηρίων η Ροφίν που άνηκε σε μέλος της οικογένειας Λαναρά, αλλά δεν συνεργαζόταν με την επιχείρηση της Κηφισού. Σύμφωνα με την μαρτυρία του Διευθυντή και αργότερα Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου κ.Σταματίκου, η εταιρεία αυτή ήταν πολύ μικρότερη και στη δεκαετία 1950-1960 απασχολούσε λιγότερο από 300 εργαζόμενους που σίγουρα παραπάνω από το 50% αυτών έμεναν στο Περιστερί ή στα Σεπόλια. Σύμφωνα με τον ίδιο το 1952 τα κλωστοϋφαντουργία του Λαναρά στην Κολοκυνθού απασχολούσαν χιλιάδες εργαζόμενους. Η κρίση σε αυτά ήρθε γύρω στα 1955 που έγιναν και εκατοντάδες απολύσεις. Αργότερα η επιχείρηση αγοράστηκε κατά το ήμισυ από τις κλωστές Μουζάκη, που ήταν δίπλα ακριβώς και το υπόλοιπο από την ΕΤΒΑ. Η εταιρεία Ροφίν που αργότερα απορροφήθηκε από τα κλωστήρια Ναούσης και τον όμιλο Κλονατεχ είχε πολιτική να επιλέγει ανθρώπους που έμεναν κοντά στην έδρα της λόγω της ελλιπούς συγκοινωνιακής κάλυψης με τα άλλα προάστια.

εργατών¹⁸⁶. Αποκορύφωμα της κατάστασης οι απεργίες πείνας των εργατών, η παρέμβαση της ΓΣΕΕ και η παρά τις διαβεβαιώσεις για μη απόλυση 800 περίπου εργατών εκ περιτροπής διαθεσιμότητα. Η σπουδαιότητα του εργοστασίου για το Περιστερί φαίνεται και από τη φύλαξη του χώρου από τον ΕΛΑΣ στα χρόνια της Κατοχής, όπως έχει ήδη γραφτεί. Η σχέση των Λαναράδων με το Περιστερί φαίνεται ότι είναι μακροχρόνια και σημαντική, γιατί τον 3^ο μήνα του 1935 με την πράξη 75 το συμβούλιο αποφασίζει να τους ανακηρύξει επίτιμους δημότες του δήμου Περιστερίου μετά από σχετική δωρεά και ενέργειες, που προσφέρουν στους δημότες.

Μια ακόμη μεγάλη εργοστασιακή μονάδα ήταν αυτή του Θ. Παπάζογλου, που ξεκίνησε ως ταπητουργία στο κέντρο Περιστερίου στα 1925 και μετά από 9 χρόνια δημιούργησε την εριοβιομηχανία ΕΡΒΑ Α.Ε, γνωστή ως ΑΡΙΣΤΟΝ Α.Ε, κοντά στη γέφυρα Κολοκυνθούς με εμπόριο από την Σερβία, Αίγυπτο, χώρες της Μέσης Ανατολής¹⁸⁷.

Επίσης, ανάλογη υπήρξε η εργοταξιακή μονάδα της Οδών και Οδοστρωμάτων, που απλωνόταν σ' ένα τεράστιο χώρο στην περιοχή του Λόφου Αξιωματικών και ήταν μία από τις μεγαλύτερες εταιρείες στο χώρο¹⁸⁸. Η εταιρεία έως την απομάκρυνσή της από την περιοχή στη δεκαετία του 1980 απασχολούσε πολλούς κατοίκους.

Η εταιρεία Βιαμάξ¹⁸⁹ στην Λ. Αθηνών, που είχε την αντιπροσωπεία της αυτοκινητοβιομηχανίας Μερσεντές και λειτουργούσε έως και την δεκαετία του 1990, άνοιξε γύρω στα 1958 και απασχόλησε 500 άτομα, μεταξύ αυτών και πολλούς Περιστεριώτες.

Τα πλεκτήρια της ΤΡΙΚΟ-ΠΙ του Λ. Χαραλαμπίδη¹⁹⁰, που λειτούργησαν από το 1937. Η εταιρεία απέκτησε ιδιόκτητο εργοστάσιο στο τέρμα Κολοκυνθούς ως πλεκτήρια Αφοι Χαραλαμπίδη Ο.Ε., με εξαγωγές στη Γερμανία, Τσεχοσλοβακία, Ολλανδία, Ελβετία και Κύπρο.

Το εργοστάσιο κατασκευής των ξυραφιών ΑΣΤΟΡ, η ΒΙΟΛΕΞ Α.Ε., στη γέφυρα Ροσινιόλ, που, όπως καταγράφεται, το 1958 πολλοί από τις εργάτριες και εργάτες του είναι Περιστεριώτες.

¹⁸⁶ Σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας 'Το Περιστερί' στις 14/3/1954.

¹⁸⁷ Η Εταιρεία το 1958 απασχολούσε 500 εργάτες και ποσοστό 80% ήταν Περιστεριώτες. Μάλιστα στο εργοστάσιο αρχικά είχαν δουλέψει και αρκετοί Αρμένιοι. Τα κτίρια της Εταιρείας αγόρασε ο δήμος Περιστερίου το 1993 και μαζί με τα κτίρια της παρκετοβιομηχανίας ΕΠΑΣ Α.Ε στο πίσω μέρος της ΑΡΙΣΤΟΝ τα ενέταξε στο πρόγραμμα URBAN. Αυτή τη στιγμή υπάρχει στο χώρο το κτίριο που κτίστηκε για Κέντρο Υποστήριξης Βιοτεχνικών Επιχειρήσεων με συνεδριακό χώρο και χώρο δεξιώσεων, ακόμα μονάδες υποστήριξης εργαζόμενης γυναίκας, εθισμένων στα ναρκωτικά ατόμων, φύλαξης παιδιών. Με το πρόγραμμα αυτό αγοράστηκαν και μικρά λεωφορεία για δημοτική συγκοινωνία όπου εξυπηρετεί συνοικίες της πόλης.

¹⁸⁸ Το χώρο αγόρασε ο δήμος το 1993 και σήμερα έχει δοθεί ως χώρος αναψυχής και αθλοπαιδιών στο κοινό. Ο χώρος είναι από τους ελάχιστους ακάλυπτους στην συνοικία του Λ. Αξιωματικών, μια πυκνοκατοικημένη συνοικία.

¹⁸⁹ Ο Φωστηρόπουλος που είχε την Βιαμάξ όπως και εταιρεία εξαγωγής και τυποποίησης αγροτικών προϊόντων ήταν από τους δυναμικότερους πρόσφυγες επιχειρηματίες και καταγόταν από την Τραπεζούντα. Τα κτίρια της εταιρείας υπάρχουν και σήμερα, παρόλο που έχει κλείσει, σε σημείο της Λ. Αθηνών-Κορίνθου στο Περιστερί.

¹⁹⁰ Ο Χαραλαμπίδης ήταν πρόσφυγας με καταγωγή Ποντιακή και ήρθε στην Αθήνα το 1931.

Η Ελληνική Ξυλοτεχνία¹⁹¹, που το 1953 λειτούργησε, απασχολούσε 200 με 250 βιομηχανικούς εργάτες. Η βιομηχανία ήταν κοντά στο κέντρο Περιστερίου και κατασκεύαζε προϊόντα από ξύλο, όπως ξύλινα ψυγεία.

Το λιγνιτωρυχείο της πόλης ή κάρβουνο, όπως λεγόταν, ήταν μια από τις μεγαλύτερες μονάδες κάρβουνου στην Ελλάδα. Στις στοές του δούλεψαν από πολύ παλιά Περιστεριώτες, καθώς η μονάδα υπήρχε πριν από τον πόλεμο και συνεχίζει μετά επιστρατευμένη από τις δυνάμεις κατοχής. Οι στοές βρίσκονται στην περιοχή Ανθούπολης, Ασπρων Χωμάτων¹⁹². Και ο χώρος αυτός φυλασσόταν από τον ΕΛΑΣ.

Το κάρβουνο δούλεψε και την δεκαετία του 1950, μόνο που αυτή τη φορά δούλεψε ενάντια στους κατοίκους του. Συχνά προβλήματα είχαν οι κάτοικοι στα σπίτια τους από δονήσεις, ρωγμές, και κινδύνους κατεδαφίσεων και ήταν τόσα, ώστε συχνά κοιμόντουσαν με το φόβο του θανάτου από την απειλούμενη κατάρρευση των σπιτιών και της συνοικίας τους. Χρειάστηκαν πολλές διαδηλώσεις των κατοίκων και της δημοτικής αρχής, συμπλοκές με την αστυνομία, διαμαρτυρίες, για να πετύχουν απαγορεύσεις από τα αρμόδια Υπουργεία λειτουργίας οδών επικίνδυνων για εξόρυξη και κλείσιμο του σχολείου της Ανθούπολης λόγω ζημιών από την Επιθεώρηση Στοιχειώδους Εκπαίδευσης το 1956¹⁹³.

Η λήξη της λειτουργίας του έγινε επεισοδιακά μετά από πυρκαγιά στις εγκαταστάσεις του και συμπλοκές των κατοίκων με την αστυνομία.

4.3.3 Η εξέλιξη της πόλης και των βασικών της υποδομών

Η σταθερή άνοδος του πληθυσμού του Περιστερίου, όπως παρακάτω θα δούμε, από τη δεκαετία του 1950 έως τη δεκαετία του 1980, ενίσχυσε τη ζωή της πόλης και πολλαπλασίασε τις ανάγκες της¹⁹⁴. Οι όποιες καλλιεργούμενες εκτάσεις είχαν απομείνει μειώνονταν σε όφελος εκτάσεων οικισμού (κτίρια, δρόμοι, πλατείες). Το 1961¹⁹⁵ υπάρχουν 0,8 εκτάρια γεωργικής γης και 9,2 οικοδομημένης έκτασης. Το 1971 οι καλλιεργούμενες εκτάσεις γίνονται 0,4 και 10 οι εκτάσεις του οικισμού, το 1981 και 1991 0,2 και 10,1 αντίστοιχα.

¹⁹¹ Σήμερα ο χώρος ανήκει στο δήμο Περιστερίου και είναι εγκατεστημένες οι υπηρεσίες του δήμου.

¹⁹² Σήμερα στους χώρους αυτούς υπάρχει το Άλσος του Δήμου, το Γκαράζ των αυτοκινήτων του και γήπεδο ποδοσφαίρου.

¹⁹³ Οι κινητοποιήσεις των κατοίκων ήταν συχνές όπως καταγράφονται και σε δημοσιεύματα της εποχής. Ενδεικτικά αναφέρουμε δημοσίευμα της εβδομαδιαίας εφημερίδας "Το Περιστερί" στις 23/8/1954 που εκφράζει φόβους από την συνεχιζόμενη λειτουργία του λιγνιτωρυχείου ότι μπορεί να απειληθούν άμεσα οι ζωές 8.000 ανθρώπων που ζουν στην περιοχή.

¹⁹⁴ Το Περιστερί ακολουθεί την πληθυσμιακή μεταβολή που συμβαίνει στην Περιφέρεια Πρωτεύουσας καθώς και στο τμήμα της Δυτικής Αθήνας, όπως θα δούμε στο 6.5

¹⁹⁵ Τα ποσοστά όλων των περιόδων προκύπτουν από τις στατιστικές κατανομής της εκτάσεως της χώρας κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως των δεκαετιών 1961-1991 της ΕΣΥΕ.

Αρκετές ακόμα συνοικίες στη δεκαετία του 1960 και 1970 εντάσσονται στο σχέδιο. Συγκεκριμένα, το 1961 η περιοχή της Νέας Κολοκυνθούς, το 1966 η περιοχή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου και το 1967 ένα μικρό κομμάτι του Α. Λόφου, που συνορεύει με το Χαϊδάρι. Και το 1970 είναι έτος, που εντάσσονται πολλές ακόμα περιοχές στο σχέδιο. Αρχικά, η περιοχή Φιλικών-Γαλαβούτα, Αγίου Ιεροθέου, ένα μικρό κομμάτι της Κηπούπολης στα σύνορα με την Πετρούπολη και η περιοχή Χρυσούπολης- Άσπρων Χωμάτων-Νέας Ζωής. Το 1971, τέλος, εντάσσονται η περιοχή Π. Καβάλας – Α. Λόφου Αξιοματικών - τμήμα της Νέας Ζωής. Το Περιστέρι σχεδόν είναι ολόκληρο στο σχέδιο, εκτός από μια περιοχή που βρίσκεται στον Ελαιώνα και εντάσσεται το 1995 και μια περιοχή στο βουνό της Χρυσούπολης, που διεκδικεί μέχρι σήμερα η Μονή Λαμίας¹⁹⁶. Όπως η περιοχή του κέντρου αρχίζει να πυκνοκατοικείται και πρέπει να ψάξει κανείς εξονυχιστικά, για να ανακαλύψει δένδρο και ακάλυπτο χώρο, έτσι πυκνοκατοικούνται και οι υπόλοιπες συνοικίες. Οι λίγοι χώροι που υπάρχουν για αθλητικές, κοινωνικές, πολιτιστικές υποδομές, δεν καλύπτουν τις ανάγκες των πολιτών.

Η περιοχή Κηπούπολης-Ανθούπολης-Αγ. Ιεροθέου παρουσιάζει αλματώδη ανοικοδόμηση από το 1962 έως το 1974. Το 1981 έχει χτιστεί και το βουνό, που είναι στην περιοχή Κηπούπολεως και το 2001 δυσκολεύεται κανείς να δει ελεύθερο χώρο. Υπάρχουν οικοδομικά τετράγωνα στην περιοχή αυτή, που φαίνεται ότι είναι πολύ καλύτερα ρυμοτομημένα ακόμα και από το κέντρο. Ίδια η εικόνα ανοικοδόμησης και στις περιοχές Άσπρα Χώματα-Ν. Ζωή¹⁹⁷. Σε αρκετά σημεία, παρατηρώντας διαχρονικά την περιοχή, μοιάζει να μην έχουν τηρηθεί πολεοδομικοί κανόνες, μια και η ρυμοτομία είναι άτακτη και το ένα σπίτι φαίνεται να είναι σχεδόν πάνω στο άλλο.

Η ίδια πυκνή και σε ορισμένα σημεία άναρχη δόμηση μοιάζει να υπάρχει και στην περιοχή Λόφου Αξιοματικών-Αγ. Τριάδας.¹⁹⁸ Από τη δεκαετία του 1960 τα σπίτια πληθαίνουν και το 1980 δεν υπάρχει πια κανένα σημείο μη καλυπτόμενο. Στη βιομηχανική περιοχή,¹⁹⁹ όπως αναφέρουμε το χώρο που τελευταία εντάχθηκε στο σχέδιο, το 1962 υπάρχουν ακόμα ανοικτοί καλλιεργήσιμοι χώροι, λιγότεροι από ότι το 1953, με περισσότερα κτίσματα στις περιοχές που ήταν κτισμένες. Το 1981 και κατόπιν το 1989 εμφανίζονται σχεδόν όλοι οι χώροι κτισμένοι και αρκετά από τα κτίσματα φαίνεται ότι αφορούν σε επαγγελματική χρήση.

Προβλήματα συνολικά της περιοχής που υπήρξαν στο παρελθόν με τις υποδομές συνεχίζουν να υφίστανται, αλλά ενισχύονται και οι προσπάθειες επίλυσής τους. Το πρόβλημα της υδροδότησης έχει προτεραιότητα και ακολουθούν η οδοποιία,

---

¹⁹⁶ Οι δήμοι Αιγάλεω και Περιστέρι, από τη Δυτική Αθήνα, αποτελούν δύο από τους έξι δήμους στους οποίους ανήκει ο Ελαιώνας. Στον Ελαιώνα, όπως είναι γνωστό, είναι συγκεντρωμένοι μεγάλοι αριθμός βιομηχανικών, βιοτεχνικών και εμπορικών δραστηριοτήτων.

¹⁹⁷ Χάρτης διαχρονικής παρακολούθησης οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Νέας Ζωής -Άσπρα Χώματα βρίσκεται στο παράρτημα.

¹⁹⁸ Χάρτης διαχρονικής παρακολούθησης οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Αγία Τριάδα-Λόφου Αξιοματικών, είναι στο παράρτημα.

¹⁹⁹ Χάρτης διαχρονικής παρακολούθησης οικιστικής ανάπτυξης Βιομηχανικής περιοχής, υπάρχει στο παράρτημα.

η έλλειψη διδακτηρίων και το αποχετευτικό των όμβριων. Έντονο είναι εκείνο με το νερό, που υπήρξε στα μέσα της δεκαετίας του 1970, όταν αποκαλύφθηκε μετά από μελέτες μόλυνση του πόσιμου νερού από βόθρους της περιοχής. Οριστική λύση, όμως, δόθηκε στις αρχές του 1980 με την ένταξη της περιοχής στο σχέδιο αποχετευτικού δικτύου, που υλοποιήθηκε σταδιακά και με δανειοδότηση.

Στο οξύτατο ζήτημα των αντιπλημμυρικών έργων δεν είχε δοθεί λύση για όλες τις συνοικίες, τα ρέματα δεν είχαν όλα διαμορφωθεί έτσι, που να πάψουν να αποτελούν κίνδυνο. Το φαινόμενο²⁰⁰, βέβαια, να μετατρέπονται σε ορμητικούς χειμαρρους κύριοι δρόμοι της Αθήνας και σε πραγματικές λίμνες συνοικίες της με ανθρώπινα θύματα είναι πραγματικότητα σε πολλές συνοικίες της Αθήνας. Το Μπουρνάζι, τα Σφαγεία, η Καλλιθέα, οι Τζιτζιφιές, έχουν πληρώσει τις πλημμύρες με ανθρώπινα θύματα, αλλά και οι συνθήκες κατοικίας σε αυτές τις συνοικίες, όπως και στο Θησείο, Δουργούτι, Δραπετσώνα, Κερατσίνι, Λιπάσματα, Ασύρματου είναι παρόμοιες με τη ζωή στις τράγκες.

Μεγάλες πλημμύρες το 1977, 1978, 1979 είχαν ταλαιπωρήσει τον κόσμο. Επτά καταρρεύσεις σπιτιών σημειώθηκαν το 1977. Από την υπερχειλίση ρέματος το 1978 πολλοί άνθρωποι βρέθηκαν σε απόγνωση, ενώ το 1979 η πόλη κηρύχθηκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, αλλά ακόμα και στις αρχές του 1991 έγιναν εκτεταμένες ζημιές μετά από την πλημμύρα στην περιοχή του ρέματος Σφακίων (συνοικία Αγίας Τριάδας), με αποτέλεσμα να ζητηθεί έκτακτη οικονομική ενίσχυση. Όμως, προβλήματα από τα στοιχεία της φύσης φαίνεται ότι πάντα και όλες τις περιόδους υπήρξαν στην πόλη, όπως οι σεισμοί του 1981 και 1999²⁰¹, ο καύσωνας του 1986, που στοίχισε τη ζωή σε τόσους πολίτες, ώστε δεν υπήρχε χώρος ταφής τους στο Νεκροταφείο²⁰².

Στο χώρο της κτιριακής υποδομής τα δημοτικά δημόσια σχολεία του Περιστερίου έχουν ξεπεράσει τα είκοσι στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και εντείνονται οι προσπάθειες για κατασκευή Γυμνασίων πέραν των τριών στις συνοικίες της πόλης. Και πραγματικά τα σχολεία αυξάνονται στην επόμενη δεκαετία έτσι, που το 1978 έχουμε 49²⁰³ Δημοτικά. Αργότερα, και κυρίως στη δεκαετία του 1980, δημιουργούνται πολλές κτιριακές υποδομές, για να φτάσουμε σε ένα απολογισμό το 2003 στα 50 δημόσια Δημοτικά και Νηπιαγωγεία, 1 ειδικό σχολείο, 20

²⁰⁰ Κ. Οικονόμου Το πολεοδομικό πρόβλημα της Αθήνας στα Πρακτικά του Έ Πανελληνίου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων με θέμα «Τα προβλήματα της Μείζονος Περιοχής Αθηνών» Αθήνα 1966. ΤΕΕ 1974 σελ.269

²⁰¹ Παρόλο που οι καταστροφές δεν ήταν μεγάλες στο σεισμό του 1999 εντούτοις διατέθηκαν 1.300 σκηνές, που μαζί με άλλες 500 ιδιωτικές στεγάστηκαν στους καταυλισμούς μέχρι να επιδιορθωθούν τα σπίτια. Τα κίτρινα και τα κόκκινα ήταν περίπου 2300 σπίτια.

²⁰² Από το 1988 το δημοτικό συμβούλιο ψάχνει για χώρους μεταφοράς ή επέκτασης του Νεκροταφείου. Ο Σύνδεσμος για το κοινό Νεκροταφείο που το αποτελούν όμοροι δήμοι.

²⁰³ Η πληροφορία δόθηκε από το γραφείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Περιστερίου. Δεν υπήρχαν όμως παλιά αρχεία μαθητών αλλά μόνο νεότερα και έτσι στη σχολική χρονιά 1997-98 υπήρχαν 9.095 μαθητές, στη χρονιά 1998 -1999 ήταν 8.589, στη χρονιά 1999-2000 ήταν 9.070, στη χρονιά 2000-2001 ήταν 8.694, και το 2003-2004 ήταν 8.907.

Γυμνάσια, 14 Λύκεια, 1 εσπερινό Γυμνάσιο και 1 Λύκειο, 4 ΤΕΕ και 1 εσπερινό και ένα ΣΕΚ²⁰⁴.

Όπως είδαμε και παραπάνω, η σταδιακή πυκνοκατοίκηση της πόλης σημαίνει και μείωση ελεύθερων χώρων. Πριν πάμε, όμως, στο πρόβλημα των ελεύθερων χώρων, μπορούμε να δούμε την κτιριακή υποδομή και την εξέλιξή της ιδίως τα τελευταία χρόνια.

Η μεγάλη ανοικοδόμηση στο Περιστερί αρχίζει μετά τον πόλεμο και έως και την δεκαετία του 1970²⁰⁵. Το 1970 υπάρχουν 25.876 κτίρια, από τα οποία 19.616 είναι κατασκευασμένα την περίοδο 1946-1965 και 2.989 μεταξύ των ετών 1966-1970²⁰⁶. Από το σύνολο των κτιρίων του 1970 τα 21.267 είναι αποκλειστικά για τη στέγαση νοικοκυριών. Για τη στέγαση άλλων χρήσεων έχουμε αναλυτικά 1.005 για γραφεία, 838 για εργοστάσια –αποθήκες, 61 για εκπαιδευτήρια, 27 για εκκλησίες, 4 για κλινικές –νοσοκομεία και 642 για διάφορες χρήσεις. Ο υψηλός αριθμός κτιρίων για εργοστάσια και εμπόριο, υπηρεσίες, είναι φυσιολογικός, γιατί τη δεκαετία του 1970 οι κλάδοι της βιοτεχνίας-βιομηχανίας, οικοδομών, εμπορίου, υπηρεσιών, όπως θα δούμε στο κεφάλαιο της επαγγελματικής ταυτότητας, είναι οι κλάδοι που ανθούν στο Περιστερί. Το 1980 έχουμε 28.235 κτίρια και 25.770 οικοδομές. Το 1990 έχουμε 27.877 κτίρια και 26.394 οικοδομές. Από αυτά τα 21.872 είναι αποκλειστικής χρήσης, τα 19.463 είναι για κατοικία, τα 30 για εκκλησίες, 1 για ξενοδοχείο, 862 για εργοστάσια-εργαστήρια, 79 για σχολικά κτίρια, 806 για καταστήματα-γραφεία, 30 για σταθμούς αυτοκινήτων, 5 για κλινικές-νοσοκομεία και 596 για άλλες χρήσεις²⁰⁷. Η αύξηση των εργοστασίων-εργαστηρίων και πάλι είναι φυσιολογική, αλλά η πτώση των γραφείων – καταστημάτων όχι, γιατί την περίοδο αυτή οι υπηρεσίες και το εμπόριο σημειώνουν άνοδο. Βέβαια, μπορεί να συστεγάζονται οι χρήσεις, αφού τα κτίρια πια δεν είναι συνήθως ισόγεια, όπως το 1970.

Το 2000 έχουμε 27.968 κτίρια και 27.040 οικοδομές. Από αυτά έχουμε 22.868 αποκλειστικής χρήσης, από τα οποία τα 20.615 κτίρια είναι κατοικίες. Υπάρχουν ακόμα 34 για εκκλησίες- μοναστήρια, 594 για εργοστάσια-εργαστήρια, 109 για σχολικά κτίρια, 934 για καταστήματα –γραφεία, 13 για σταθμούς αυτοκινήτων, 6 για

²⁰⁴ Η μέριμνα των δημοτικών σχολείων σήμερα και συνακόλουθα των παιδιών είναι πραγματικότητα και η κατάσταση ίσως να ήταν χειρότερη αν δεν φοιτούσαν στα δημόσια δημοτικά και αλλοδαποί μαθητές.

²⁰⁵ Σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών κτιρίων και οικοδομών 1970, 1990.

²⁰⁶ Ο χρόνος κατασκευής είναι κατά δήλωση του ιδιοκτήτη. Τα στοιχεία είναι από την απογραφή κτιρίων του 1970 και δίνουν ακόμα 84 κτίρια προ του 1919 και μεταξύ 1919-1945 2.988.

Στην απογραφή του 1990 έχουμε 94 κτίρια προ του 1919, 1.095 μεταξύ 1919-1945, 14.812 μεταξύ 1946-1970. Στην απογραφή του 2000 υπάρχουν μόνο 41 προ του 1919, 599 από το 1919-1945, 5.099 μεταξύ 1946-1960, 7.498 μεταξύ 1961-1970, 8.587 από 1971-1980, 2.435 από 1981-1986, 1.297 από 1986-1990, 1.099 από 1991-1995, 839 από 1995 και έπειτα και 436 υπό κατασκευή.

Κάποιες αναντιστοιχίες που υπάρχουν για συγκεκριμένα έτη κατασκευής στις απογραφές του 1970, 1990, 2000 μπορεί να οφείλονται και σε λάθος στοιχεία απογραφής ή δήλωσης μεταξύ των περιόδων, αλλά και σε ανακατασκευές και γκρεμίσματα. Επίσης όταν δεν υπάρχουν πληροφορίες για το έτος κατασκευής παίρνουν αυτό που καλύφθηκε η μεγαλύτερη επιφάνεια του κτιρίου στις περιπτώσεις που η κατασκευή του δεν ολοκληρώθηκε σε μια δεκαετία ή στις χρονικές περιόδους που καθορίζονται από την στατιστική.

²⁰⁷ Οι μεγάλοι αριθμοί κτιρίων και οικοδομών του Περιστερίου μπορούν να συγκριθούν στο Πολεοδομικό συγκρότημα Πρωτεύουσής το 1980 και 1990 μόνο με τον Πειραιά.

νοσοκομεία-κλινικές, 225 για άλλες χρήσεις. Οι εκκλησίες, τα σχολικά κτίρια, τα καταστήματα-γραφεία είχαν άνοδο.

Συμπερασματικά, πριν επιστρέψουμε στη μελέτη για το θέμα των ελεύθερων χώρων, η οικοδόμηση της πόλης και μέσω των στατιστικών στοιχείων, εκτός από τις αεροφωτογραφίες, φαίνεται ότι ήταν και είναι σε υψηλό επίπεδο και ότι το μεγαλύτερο κομμάτι το είχαν πάντα οι κατοικίες.

Οι λίγοι ελεύθεροι χώροι, που υπήρχαν τη δεκαετία του 1970 και πολλούς από αυτούς είχε δεσμεύσει η δημοτική αρχή, κινδύνευαν, αν δεν αξιοποιούνταν από το δήμο, να μη συνεχίσουν να υπάρχουν. Μπροστά σε αυτό το σκηνικό η δημοτική αρχή της περιόδου 1975-78 δημιουργεί επιτροπή διάσωσης ελεύθερων χώρων για πλατείες. Όμως, παρά τις πολλές δεσμεύσεις χώρων αδυνατεί να προχωρήσει στην κατασκευή τους και έτσι ο κίνδυνος για το κτίσιμο αυτών των χώρων είναι άμεσος.

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να μνημονευθεί ότι η απόκτηση των κοινόχρηστων χώρων ήταν μια πραγματική μάχη σχεδόν πάντα. Οι λίγοι χώροι που σήμερα είναι προσφερόμενοι στο κοινό, είτε σαν τόποι αναψυχής ή σαν αθλητικές υποδομές ή σαν σχολεία έχουν μια ιστορία διεκδικήσεων από τη τοπική αυτοδιοίκηση, τους συλλόγους, τους κατοίκους, και φορείς του τόπου, τότε συντονισμένα τότε όχι. Σχεδόν πάντα ο δήμος στήριζε και κάποιες φορές υποκινούσε τα αιτήματα των κατοίκων, για να μπορούν να έχουν μια μικρή πλατεία ή ένα υποτυπώδες γήπεδο στην περιοχή τους. Οι εκτάσεις, που δήλωναν στην κατοχή τους οι λίγες και πολύ συγκεκριμένες οικογένειες, ήταν πολύ μεγάλες, παρόλο που είχαν πωληθεί πολλά μερίδια από την ιδιοκτησία τους για οικόπεδα. Οι αντιδράσεις δημοτών και δημοτικών αρχών πάντα ήταν υπέρ της παροχής του χώρου στον κόσμο είτε μέσω του δήμου ή γενικά του Δημοσίου. Οι δικαστικές διαμάχες έφεραν αρκετές φορές αντιμέτωπους πολίτες και κυρίως δημοτικούς άρχοντες με ιδιοκτήτες γης ή χώρων²⁰⁸.

Ο αγώνας²⁰⁹, βεβαίως, ήταν δύσκολος, γιατί πολλοί χώροι ανήκαν σε μεγαλοϊδιοκτήτες του Περιστερίου και συνέχεια μαχόταν ο δήμος να τις κρατήσει²¹⁰. Ακόμα και την περίοδο που γράφεται η εργασία έχει προκύψει θέμα με 27 δομημένες πλατείες, μετά από δικαστική απόφαση, που έχει διαμορφώσει χρόνια τώρα ο δήμος και η Μονή Λαμίας δηλώνει ότι είναι ιδιοκτήτης²¹¹.

²⁰⁸ Μια από τις σημαντικές και χρόνιες διαμάχες καταλήγει προς όφελος του Δήμου και των κατοίκων με απόφαση του Εφετείου το 1996 που τους αποδίδει έκταση μεγάλη στο Ποικίλο όρος και δεν δικαιώνει την οικογένεια Αγαπητού.

²⁰⁹ Στην συνεδρίαση στις 21/6/1983 το Δημοτικό Συμβούλιο ζητά από το Υπουργείο Οικονομικών και την Διεύθυνση Δημοσίων Κτιμάτων να κάνει διεκδικητική αγωγή κατά: Δέγλερη, Ι.Ναού Ευαγγελίστριας Θεοτόκου Λαμίας, Αγαπητού, Παπασταμάτη, Λιάση, Τσίγκου, Φίτιζα, Ζουμή γιατί διεκδίκησαν και πούλησαν ιδιοκτητούς χώρους.

²¹⁰ Πολλές φορές έχουν κατηγορηθεί δήμαρχοι, αντιδήμαρχοι και δημοτικοί σύμβουλοι για καταπατήσεις ελεύθερων χώρων. Ένα παράδειγμα αποτελεί η σύλληψη του Αντ/χου Φώτη Γιαννακόπουλου τον 3^ο μήνα του 1990 για τα έργα που γινόντουσαν στον Φοίνικα, το μόνο ανοικτό θέατρο που έχει το Περιστερί επειδή βρισκόταν σε χώρο που διεκδικεί η Μονή Λαμίας στο βουνό της συνοικίας Χρυσούπολη.

²¹¹ Αρκετά από τα πρακτικά των δημοτικών συμβουλίων των ετών 2002- 2005 αφορούν την υπόθεση. Και το ακόμα 2005 είχαν γίνει κινητοποιήσεις κατοίκων και δημόσια συζήτηση στην τηλεόραση. Η εβδομαδιαία εφημερίδα Περιστερίου 'Ελεύθερος Διάλογος' στο φύλλο της 31/3/2005 αναφέρει για την

Οι πιο σκληροί αγώνες διεξήχθησαν μέχρι τη δεκαετία του 1990, αλλά από εκείνη τη δεκαετία και έπειτα έγιναν πολύ μεγάλες αγορές από το δήμο και χρειάστηκε να πάρει μεγάλα δάνεια, προκειμένου να τις πραγματοποιήσει. Οι χώροι που αγοράστηκαν από το δήμο στην δεκαετία του 1990 ήταν στην πλειοψηφία τους βιομηχανικοί και αποτελούν ανάσα πρασίνου ή λειτουργία συγκεκριμένων δημοσίων εγκαταστάσεων²¹².

Ένας από τους χώρους αυτούς, είναι και ο χώρος του πρώην λιγνιτωρυχείου, που αρχικά αποφασίζεται να δοθεί στον ΟΔΔΥ και αργότερα στην ΕΑΣ. Οι αντιδράσεις του δήμου, των κατοίκων και των συλλόγων ήταν πολλές και διαρκείς, μέχρι να καταφέρουν να χρησιμοποιηθεί ο χώρος, όπως τον ήθελαν οι κάτοικοι²¹³. Σήμερα, στο χώρο αυτό βρίσκεται το Άλσος Περιστερίου, εγκαταστάσεις του Γκαράζ του δήμου, γήπεδο ποδοσφαίρου και ένα κομμάτι του μόνιμου χώρου του Εκθεσιακού Κέντρου.

Οι χώροι²¹⁴ πρασίνου που υπάρχουν σήμερα είναι 417.000 τ.μ κοινόχρηστοι, 109.500 τ.μ έκταση χλοοτάπητα σε χώρους πρασίνου, 12.842 δένδρα σε χώρους πρασίνου, 16.960 θάμνοι σε χώρους πρασίνου, 13.882μ μμπορντούρα σε χώρους πρασίνου, 120.000 τ.μ δένδρα σε δρόμους, 6.500 τ.μ έκταση νησίδων. Το συνολικό εκατοστιαίο ποσοστό πρασίνου σε σχέση με την έκταση είναι μόλις 4,18%.

Στο Περιστερί, όπως και στο προηγούμενο κεφάλαιο αναφέραμε, υπήρξαν πολλά εργοστάσια και πολλοί κάτοικοι της περιοχής έβρισκαν απασχόληση σε αυτά. Αυτή η προσέλκυση μικρών ή μεγαλύτερων μονάδων συνεχιζόταν σταθερά και μονάδες διάσπαρτες εγκαθίστανται στο χώρο. Αρκετές από τις μονάδες, που σταδιακά δημιουργούνταν, ήταν κυρίως κοντά στον Κηφισό ποταμό και στην περιοχή του Ελαιώνα, εκεί που ονομάστηκε βιοτεχνική ζώνη²¹⁵.

Αρκετές από αυτές τις μονάδες, ενώ δίνουν απασχόληση στο κόσμο, δημιουργούν και σοβαρά προβλήματα στην υγεία των κατοίκων, στο περιβάλλον και

διεκδικούμενη περιοχή που είναι 34 πλατείες μέσα στην οικιστική ζώνη και 3.500 στρέμματα στο βουνό, που διεκδικεί η Μονή Λαμίας.

²¹² Μερικές από αυτές τις αγορές αφορούν την ΕΠΑΣ, το ΑΡΙΣΤΟΝ, την ΟΔΩΝ ΚΑΙ ΟΔΩΣΤΡΩΜΑΤΩΝ και κόστισαν πάνω από 1,5 δις.

²¹³ Οι σύλλογοι όσο πάνε και αυξάνονται και κάποιοι που υπάρχουν πέφτουν σε παρακμή. Μερικοί από τους νέους συλλόγους είναι ο ΓΣΠ, ο αθλητικός Αγίου Ιεροθέου, πολλοί σύλλογοι Γονέων και Κηδεμόνων των σχολείων, ο σύλλογος Συνταξιούχων Περιστερίου, ο Α.Ο Κηπουπόλεως, η Αστραπή Ανθοπούλης, ο σύλλογος Οικιστών Προσφύγων Περιστερίου, ο Αθλητικός Παλαιστικός σύλλογος, σύλλογοι ενοριών ή ιερών Ναών, ο εξωραϊστικός σύλλογος Ζέφυρος, ο Σκακιστικός όμιλος Περιστερίου, ο αθλητικός σύλλογος Ηλίας Βεργίνης, η Κερκυραϊκή χορωδία Περιστερίου, η Πνευματική Στέγη, ο σύλλογος Ποντίων Εύξεινος Πόντος, ο ποδοσφαιρικός σύλλογος Ηρακλής, ο σύλλογος Δημοκρατικών Γυναϊκών.

²¹⁴ Η Διεύθυνση Πρασίνου του δήμου προχώρησε σε μια καταγραφή-μελέτη του πρασίνου της πόλης το 2001 και η γεωπόνος κ. Β. Αλειφέρη είχε την καλοσύνη να δώσει τα στοιχεία, την οποία και ευχαριστώ.

²¹⁵ Ιδιαίτερα στην περιοχή Τσαλαβούτα στα τέλη του 1960 υπάρχουν μεγάλες επιχειρήσεις, όπως η ΕΠΑΣ –παρκετοβιομηχανία, η μεταξοβιομηχανία Βόμβυξ, η Α.Ε ΜΕΛΟ-σοκολατοβιομηχανία, η Α.Α Μινέρβα, η ΕΛΚΟ Βαγιωνής, κ.ά. Αλλά ένα πλήθος κυρίως μικρών επιχειρήσεων που υπάρχουν διάσπαρτες στο Περιστερί, κυρίως στην παρακμήζουσα ζώνη, δικαιολογούν την καθιέρωση της βιοτεχνικής ζώνης.

στην εικόνα της πόλης. Την επισήμανση²¹⁶ αυτή κάνουν κάτοικοι και σύλλογοι των περιοχών, που δέχονται τις αρνητικές επιπτώσεις από τη λειτουργία αυτών των μονάδων και αντιδρούν συλλογικά ή μέσω των τοπικών συλλόγων ή αργότερα των συνοικιακών συμβουλίων, είτε με συγκεντρώσεις είτε με παραστάσεις στο δήμο είτε με επιστολές σε αρμόδιους φορείς²¹⁷.

Στην επικίνδυνη αυτή κατάσταση έρχεται να προστεθεί έκθεση επιτροπής του δήμου στις 27/5/1980, που αναφέρει και άλλες εστίες ρύπανσης. Αυτές αφορούν αποθήκες κάρβουνου, ακάλυπτους χώρους βαφείου, που τα νερά τους δημιουργούν έλος, συνεργεία αυτοκινήτων που καταλαμβάνουν τα πεζοδρόμια, φράζουν τους αγωγούς νερών της βροχής και καταστρέφουν τα δένδρα που είναι κοντά τους. Μνεία της άσχημης αυτής κατάστασης κάνει και ο σύλλογος Οικιστών Προσφύγων Περιστερίου (που αριθμεί 4.000 μέλη το 1979) και προτείνει μέτρα προς όφελος της πόλης, όπως εξόρυξη καθαριότητας όλων των φορέων του Περιστερίου, δεντροφυτεύσεις, μέριμνα για τα λιμνάζοντα ύδατα, τα εγκαταλεημένα αυτοκίνητα και το αποχετευτικό δίκτυο.

Ένα ακόμα από τα σημαντικά προβλήματα, που θίξαμε αρκετά στο προηγούμενο κεφάλαιο, ήταν και αυτό της στέγασης των κατοίκων και ιδίως των προσφύγων. Μια από τις σημαντικότερες αποφάσεις, που αλλάζει την εικόνα της πόλης και τις συνθήκες ζωής των κατοίκων, αποτελεί και η ανέγερση λαϊκών πολυκατοικιών το 1972 στην περιοχή των Γερμανικών²¹⁸. Η κάθε πολυκατοικία είναι αρκετά μεγάλη με λίγα τετραγωνικά στη διάθεση της κάθε οικογένειας, για να στεγαστούν όσες περισσότερες οικογένειες μπορούν και να πάνουν να βρίσκονται στο έλεος των καιρικών συνθηκών²¹⁹.

Όσο περνά ο καιρός τόσο εξελίσσονται οι υποδομές και η ζωή των κατοίκων βελτιώνεται. Στο πολιτιστικό και αθλητικό χώρο η Δημοτική βιβλιοθήκη (που το 1984 υπάγεται στο Πνευματικό Κέντρο), η Φιλαρμονική και το Δημοτικό Γυμναστήριο στις αρχές του 1970 αποτελούν σημαντικά έργα για την πνευματική και

²¹⁶ Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το 1977 ζητείται η απομάκρυνση εργοστασίου Μωσαϊκών από την Πελασγίας και ενός εργοστασίου Ζαχαροπλαστικής. Το δημοτικό συμβούλιο αποφασίζει να στηρίξει το αίτημα των κατοίκων και ζητά την απομάκρυνσή τους. Άλλο αίτημα για απομάκρυνση του εργοστασίου ΟΞΑΛ ΕΠΕ, του Ανεβλαβή που κατασκεύαζε και έβαφε αλουμίνια στις 31/5/79 από τους κατοίκους του Ρουπακίου γίνεται δεκτό και επανέρχεται αρκετές φορές μέχρι να απομακρυνθεί. Παρόμοια αιτήματα για απομάκρυνση πρατηρίων γκαζιού και άλλων εργοστασίων που κατασκεύαζαν είδη διατροφής χωρίς μέτρα υπάρχουν αρκετά. Μια ακόμα από τις καταγγελίες των κατοίκων για το εργοστάσιο Βαφείο του κ. Κοντεκάκη που παράνομα λειτουργεί το απόγευμα προκειμένου να μην ελεγχθεί από τις δημόσιες υπηρεσίες που λειτουργούν το πρωί γίνεται δεκτή από το δήμο εκφράζοντας την συμπράτασή του. Το 1977 βλέπουμε να ασχολείται και το κόμμα της ΕΔΗΚ για την απομάκρυνση του Σπαστήρα από την περιοχή Νέας Ζωής και ενός εργοστασίου ζαχαροπλαστικής. Το εργοστάσιο του Ανεβλαβή και ο Σπαστήρας είναι χώροι που αργότερα αγόρασε ο δήμος.

²¹⁷ Αναφέρουμε ενδεικτικά αίτημα του 7^{ου} Συνοικιακού Συμβουλίου, τον 10^ο του 1984 για απομάκρυνση του εργοστασίου Βανταράκη -Στασινόπουλου που έφτιαχνε πατατάκια επειδή ήταν έντονη η οσμή στην γειτονιά και υπήρχε κίνδυνος εκρήξεως από δεξαμενή με γκάζι που είχε στη ταράτσα.

²¹⁸ Σε απόφαση του δημοτικού συμβουλίου στις 23/6/1972 υπάρχει τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου για την ανέγερση πολυκατοικιών και σχολικών κτιρίων. Έτσι η περιοχή του Αγ. Αντωνίου και της Ευαγγελίστριας άλλαξε τελείως. Οι πολυκατοικίες υπάρχουν ακόμα και σήμερα όπως και τα σχολικά κτίρια.

²¹⁹ Στο παράρτημα υπάρχουν φωτογραφίες των πολυκατοικιών, που σήμερα έχουν αναπλαστεί.

αθλητική καλλιέργεια των Περιστεριωτών, αλλά ελάχιστα, αν σκεφτούμε τον πληθυσμό της πόλης και το ρόλο της πολιτιστικής κίνησης στη καλύτερευση της ζωής των κατοίκων.

Η δραστηριοποίηση σε τοπική κλίμακα δεν είναι εύκολη, όταν η τοπική αυτοδιοίκηση δεν έχει τα αναγκαία οικονομικά και διοικητικά μέσα. Σχετική²²⁰ μελέτη του ΤΕΕ δείχνει, όταν ερωτώνται οι κάτοικοι του Περιστερίου πώς ξοδεύουν τον ελεύθερο χρόνο τους, ότι τον ξοδεύουν κυρίως στην τηλεόραση κατά ποσοστό 91%, σε επισκέψεις σε συγγενείς και φίλους κατά 82%, και ακολουθούν εκδρομές τα Σαββατοκύριακα, σε ταβέρνα, ζαχαροπλαστείο, ακούγοντας ραδιόφωνο ή διαβάζοντας. Σε ερώτηση που αφορά, σε ποιους χώρους προτιμούν να διασκεδάζουν συχνότερα, απαντούν ζαχαροπλαστείο/καφενείο, σπόρ/ αθλητισμός, θέατρο, εκδρομές το Σαββατοκύριακο. Η δραστηριοποίηση για την ίδρυση κινηματογραφικών λεσχών δίνει ζωή στις γειτονιές

Στη δεκαετία του 1980 ο δήμος προωθεί μια σειρά έργων, όπως δεντροφυτεύσεις, πλακοστρώσεις, κρασπεδόρειθρα, διαμόρφωση συγκεκριμένων χώρων, όπως το Ανοικτό θέατρο του Φοίνικα, το Άλσος, ο χώρος του εργοστασίου της Ελληνικής Ξυλοτεχνίας, που σήμερα στεγάζονται υπηρεσίες του δήμου, απόκτηση ελεύθερων χώρων, απαλλοτριώσεις, αντιπλημμυρική προστασία, προγράμματα για την ανεργία²²¹.

Σιγά-σιγά όμως αλλάζει σε όλα τα επίπεδα και η φυσιογνωμία της πόλης. Ένα παράδειγμα αποτελεί η διακοπή της διοργάνωσης του Φεστιβάλ της ΚΝΕ στο χώρο του Άλσους Περιστερίου, που από το 1977 έως το 1983 διεξαγόταν στον ίδιο χώρο²²². Η δημοτική αρχή, που η πλειοψηφία της ανήκε στο ΚΚΕ, είχε δεχθεί να φιλοξενήσει το Φεστιβάλ νεολαίας του ΚΚΕ που σηματοδότησε την πολιτική εικόνα της πόλης για πολλά χρόνια. Η αλλαγή δημοτικής αρχής το 1982 καθερώνει το νέο θεσμό της Βιοτεχνικής έκθεσης Περιστερίου κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου στο χώρο του Άλσους, με σκοπό να μην ξαναγίνει το Φεστιβάλ στο Περιστερί, όπως και έγινε.

Στη δεκαετία του 1980 ιδρύεται το πρώτο ΚΑΠΗ και σταδιακά τα υπόλοιπα τρία, τα οποία διπλασιάζονται και γίνονται οκτώ μέχρι το 2002²²³. Σήμερα στο χώρο του αθλητισμού υπάρχουν πάρα πολλά σωματεία και σύλλογοι σε όλα σχεδόν τα αθλήματα, που δεν τους επαρκούν οι χώροι προπόνησης²²⁴.

Οι κινηματογράφοι, που προσέφεραν ψυχαγωγία στη ζωή των κατοίκων, αυξήθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και έφθασαν περίπου τους δεκαπέντε.

²²⁰ ΤΕΕ. Δυνατότητες πολιτιστικής κίνησης στο Δήμο, στη συνοικία και στη γειτονιά. Δήμος Περιστερίου. Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ. Τεύχος 1105. 9/6/1980

²²¹ Ο χώρος του θεάτρου του Φοίνικα είναι αμφισβητούμενος από τη Μονή Λαμίας και η δικαστική διαμάχη κρατά πολλά χρόνια.

²²² Δεν είναι άλλωστε τυχαία η αντίληψη για το Περιστερί που είχε πολύς κόσμος, ότι δηλαδή πρόκειται για μια εργατική αριστερή πόλη, τουλάχιστον στην πλειοψηφία της.

²²³ Τα ΚΑΠΗ και ο δήμος ήταν οι πρώτοι φορείς που χειρίστηκαν πιλοτικά το πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι, που σκοπό είχε την παροχή βοήθειας σε μεγάλης ηλικίας ανήμπορα άτομα.

²²⁴ Ο Ατρόμητος, στο χώρο του ποδοσφαίρου και ο Γυμναστικός Σύλλογος Περιστερίου (ΓΣΠ) στο Μπάσκετ είναι οι κυριότερα γνωστοί σύλλογοι.

Οι επόμενες δεκαετίες δεν λειτούργησαν υπέρ των αιθουσών και φθάνουμε στο 2000 να υπάρχουν ένα θερινός και δύο χειμερινοί, ο ένας εκ των οποίων με τρεις αίθουσες. Θέατρα δεν υπάρχουν παρά μόνο ένα μικρό δημοτικό, που ανεβάζει σπάνια θεατρικές ερασιτεχνικές παραστάσεις ή φιλοξενεί και ένα θερινό δημοτικό, το Ανοικτό, στο Φοίνικα, που γίνονται συνήθως οι εκδηλώσεις του καλοκαιριού²²⁵. Δε πρέπει, όμως, να παραβλέπουμε και τους θιάσους, που έρχονταν και έδιναν παραστάσεις στο Περιστερί, πολλές από τις οποίες στήριζε και η δημοτική αρχή.

Εκτός από την προσπάθεια των 11 δήμων της Δυτικής Αθήνας το 1987 για ραδιοφωνικό σταθμό, δεν υπάρχει άλλη προσπάθεια που να τελεσφόρησε για λειτουργία τοπικού μέσου ενημέρωσης μεγάλης εμβέλειας, αλλά και αυτό το μέσο έκλεισε λίγα χρόνια αργότερα λόγω οικονομικών προβλημάτων και αφού καταλογίστηκαν διαχειριστικά λάθη, που πλήρωσαν οι δήμοι.

Η ψυχαγωγία υπό την μορφή μπάρ, καφετεριών οδηγεί τη συνοικία Μπουρναζίου, όπου είναι σχεδόν αποκλειστικά εγκατεστημένα αυτά τα καταστήματα από τη δεκαετία του 1990, να ζει μαζί με αυτούς τους ρυθμούς νύχτα και μέρα. Αυτή τη στιγμή η συνοικία Μπουρναζίου τείνει να γίνει ένα υπερτοπικό κέντρο διασκέδασης, κυρίως όμως της νεολαίας.

Τοπικές εφημερίδες υπήρχαν από παλιά στο Περιστερί, όπως Το Περιστερί, η Ηχώ του Περιστερίου τις δεκαετίες 1940,1950,1960, αλλά και σήμερα πάρα πολλές, όπως ο Ελεύθερος Διάλογος, η Αναγέννηση, που βγαίνουν ανελλιπώς, ενώ αρκετές βγαίνουν κατά περιόδους²²⁶.

Οι πολλές λαϊκές αγορές, τα εμπορικά καταστήματα²²⁷, τοπικά και υπερτοπικά, οι τράπεζες, φορείς του Δημοσίου²²⁸, που δημιουργούν υποκαταστήματα τόσο στο κέντρο του Περιστερίου όσο και στις συνοικίες του, συνθέτουν την λειτουργία μιας εμπορικής πόλης και ενός κέντρου υπηρεσιών. Όλες οι μεγάλες τράπεζες έχουν υποκαταστήματα στο Περιστερί και κάποιες περισσότερα από ένα²²⁹.

Η συγκοινωνιακή σύνδεση της πόλης γίνεται στη συντριπτική της πλειοψηφία από λεωφορεία που υπάρχουν σε όλες τις συνοικίες και κινούνται ακτινωτά προς το κέντρο. Η συγκοινωνιακή κάλυψη μεταξύ των γειτονικών δήμων είναι επίτευγμα των τελευταίων ετών και στη πλειοψηφία τους γίνεται είτε από δημοτικές συγκοινωνίες είτε μέσω προγραμμάτων από διαδημοτικές. Οι δύο δημοτικές γραμμές της πόλης, που λειτουργούν από το 1998, συνδέουν κυρίως το κέντρο με λίγες συνοικίες. Το τρόλεϊ υπάρχει από το 2000.

²²⁵ Το κλειστό θέατρο δημιουργήθηκε στο χώρο του εργοστασίου Ξυλοτεχνία γύρω στα 1993. Είναι ένα μικρό θέατρο διακοσίων περίπου θέσεων που φιλοξενεί ερασιτεχνικές δημιουργίες και εκδηλώσεις συλλόγων.

²²⁶ Η Πρώτη, η Δυτική Αθήνα, το Metrosity, τα νέα της Ανθούπολης ...κα

²²⁷ Όπως παρατηρείται σε πολλές περιοχές έτσι και στο Περιστερί ανοίγουν επώνυμα μαγαζιά είτε ειδών ρουχισμού είτε τροφίμων.

²²⁸ Όπως ο ΟΑΕΔ, το ΤΕΒΕ, η ΔΕΗ, η ΕΥΔΑΠ, ο ΟΤΕ, 4 κέντρα ΕΛΤΑ, Πυροσβεστική, ΚΕΠ... κα

²²⁹ Σήμερα στο Περιστερί υπάρχουν γύρω στα 27 υποκαταστήματα τραπεζών με κυρίαρχη την Εθνική που έχει 5 υποκαταστήματα.

Ο μοναδικός²³⁰ σταθμός του Μετρό στη Δυτική Αθήνα άρχισε να λειτουργεί λίγο πριν τους Ολυμπιακούς αγώνες και μετά από μεγάλους αγώνες, αφού το ΥΠΕΧΩΔΕ δεν το είχε σε προτεραιότητα και φυσικά έκανε τη ζωή των κατοίκων του Περιστερίου, αλλά και των γειτονικών περιοχών, πολύ πιο εύκολη.

Στο χώρο της υγείας τα δεδομένα δεν είναι ακόμα ενθαρρυντικά. Η Νοσοκομειακή περίθαλψη δεν είναι δυνατή αφού δεν υπάρχουν Νοσοκομεία παρά μόνο παραρτήματα του ΙΚΑ. Υπάρχουν μονάδες του ΙΚΑ, Κέντρο Πρώτων Βοηθειών, που λειτουργεί το απόγευμα στο χώρο του κεντρικού υποκαταστήματος του ΙΚΑ, το Αττικό Νοσοκομείο, που βρίσκεται στο Χαϊδάρι, αλλά δεν λειτουργούν όλα τα τμήματά του. Άλλες υποδομές αποτελούν το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, που παρά τις αρχικές αντιδράσεις των κατοίκων στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ιδρύεται στο Περιστερί, η μονάδα εργασιοθεραπείας του Ψυχιατρείου Αθηνών, μονάδες ένταξης στο κοινωνικό σύνολο-ξενώνες, παράρτημα του Νοσοκομείου Αγία Όλγα, που λειτουργεί ως εργαστηριακό κέντρο, ιδιωτική κλινική κυρίως για περίθαλψη ηλικιωμένων, Κέντρο Χρόνιων Παθήσεων, που πρόσφατα μεταφέρθηκε στον Ασπρόπυργο. Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι στο Περιστερί στις δεκαετίες 1960 και 1970 υπήρξαν πολλές γυναικολογικές κλινικές²³¹, γνωστότερες του Νικολάου, του Ζακόπουλου, η Αγία Ευφημία, του Πηγιάκη, που από την δεκαετία του 1980 και έπειτα παύουν να λειτουργούν, με αποτέλεσμα να γίνονται ελάχιστες έως μηδενικές γεννήσεις στο δήμο.

Επίσης, μέσω προγραμμάτων ή πρωτοβουλιών του δήμου υπήρξαν επιμορφωτικά προγράμματα από ειδικούς υπό μορφή διαλέξεων για σοβαρά προβλήματα, όπως ναρκωτικά, ψυχική υγεία, διαπαιδαγώγηση, προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν οι δημότες για θέματα δημόσιας υγείας και συμπεριφοράς.

4.4 Οικιστική ανάπτυξη, συνθήκες στέγασης και κτιριακής υποδομής

Σε μια περιοχή²³², όπως το Περιστερί, που η επιφάνεια του από το 1951 που ήταν 10.000 km² παρέμεινε σχεδόν σταθερή έως και σήμερα, ενώ η πυκνότητά του (κατ/km²) άλλαξε ριζικά και από 3.573,30 που ήταν το 1951 ανήρθε στα 13.660,50 το 1991 και με γνώμονα, όπως και παρακάτω θα δούμε, οι όχι υψηλόμισθοι που κατοικούν στην περιοχή, μπορούμε να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα πριν

²³⁰ Σε μεγάλη συνεδρίαση στις 7/3/1996 του ΔΣ του δήμου με βουλευτές της περιοχής, συλλόγους, εκπροσώπους της ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ συζητείται η εναντίωση κατοίκων και φορέων στην απόφαση της μη επέκτασης του Μετρό στο Περιστερί, λόγω έλλειψης χρημάτων. Συγκροτείται και επιτροπή αγώνα που σκοπό είχε να διεκδικήσει την έλευση του Μετρό στο Περιστερί. Κινήσεις σαν και αυτές ή όπως μια παρόμοια στις 7/12/2000 άσκησαν πίεση και κατάφεραν να λειτουργήσει το Μετρό στο Περιστερί το 2004.

²³¹ Αξίζει να σημειώσουμε ότι στον Οδηγό της Ελλάδος Ιγγλέση (1947-τ.Α) οι ιατροί (9) και οι μαιές (7) είναι οι πολυπληθέστερες επαγγελματικές κατηγορίες στον οδηγό επαγγελματιών.

²³² Β. Κοτσαμάνης Αθήνα. 1848-1995. Η Δημογραφική ανάλυση μιας μητρόπολης. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών. Τεύχος 92-93,1997, σελ.3-30

ακόμα δούμε περισσότερα στοιχεία. Καταρχάς ότι έχει σε απίστευτα μεγάλο βαθμό πυκνοκατοικηθεί η πόλη, ότι δεν υπάρχουν χώροι ελεύθεροι και δύσκολα μπορούν να δημιουργηθούν, ότι σχεδιασμός δόμησης δεν υπήρξε, αφού δεν σχεδιάστηκαν γειτονιές σύμφωνα με τις ανάγκες των κατοίκων και με ελεύθερους χώρους, αλλά λειτούργησε η πλήρης εκμετάλλευση κάθε τετραγωνικού για κατασκευές, ότι οι κατασκευές μετά από τέτοια ζήτηση στόχο θα έχουν να καλύψουν τις ανάγκες στέγασης και λιγότερο να αναδείξουν αισθητικά την πόλη και, τέλος, ότι, αν η ζήτηση συνεχίζει να αυξάνεται, ιδίως με την εύκολη πρόσβαση από τα μέσα μεταφοράς κυρίως μετά την έλευση του μετρό, η κατεδάφιση και ανέγερση πιο ψηλών κτιρίων θα απογυμνώσει την περιοχή από όσες μονοκατοικίες ή διώροφα έμειναν και θα δημιουργήσει συνοικίες πολυκατοικιών.

Όμως, για να καταλάβουμε την πύκνωση στο Περιστερί αρκεί να δούμε τους ίδιους δείκτες στην Αθήνα. Το 1951 η πυκνότητα της πρωτεύουσας ήταν 14.243,18 και η επιφάνεια 39,000 km² ενώ το 1991 η πυκνότητα ήταν 19.815,01 και η επιφάνεια 38,964km².

Μετά από τις πρώτες αυτές διαπιστώσεις μπορούμε να υποθέσουμε χωρίς μεγάλη φαντασία τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων, αφού έχουμε ήδη μιλήσει για τα οξύτα προβλήματα στέγασης, που είχαν οι πρόσφυγες και αργότερα οι κάτοικοι που ήρθαν στην περιοχή, καθώς χτιζόταν καθημερινά και από ένα λαθραίο δωμάτιο.

Γνωστό είναι, επίσης, ότι στο λεκανοπέδιο, αλλά και στο Περιστερί, η λύση των προβλημάτων στέγασης δεν δόθηκε συντεταγμένα και η πρωτοβουλία του κάθε κάτοικου, εργολάβου, αντιπαροχέα, αναπλήρωσε τις αρχές και έκανε μια πυκνοκατοικημένη και σύμφωνα με τις οικονομικές δυνατότητες των κατοίκων πολεοδομημένη περιοχή.

Έως το 1980 είχαν χτιστεί αρκετά οικόπεδα και οι άδειες που δόθηκαν από εκεί και έπειτα ήταν λιγότερες.²³³

Τα κτίσματα, όπως αποτυπώνονται το 2000, είναι τα μισά κατασκευασμένα προ του 1970 και μόνο 2.000 είναι κατασκευασμένα τη δεκαετία του 1990 και έως το 2000. Οι περισσότερες οικοδομές έχουν ένα αριθμό κτιρίων , σε ποσοστό μάλιστα 97%, το 2000, κάτι που συνέβαινε και το 1990²³⁴. Η κατάσταση το 1970 ήταν διαφορετική, αφού 77% ήταν ισόγεια με ή χωρίς υπόγειο, ημιυπόγεια ήταν 0,1% και με ένα αριθμό ορόφων 19,8%.

Σύμφωνα με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο, που συντάχθηκε το 1986, το Περιστερί δομείται σε 18 συνοικίες με 23 κέντρα συνοικιών και ο σχεδιασμός τους απέβλεπε στη δημιουργία μιας πολυκεντρικής δομής, στόχος και για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, με αναστολή των κεντρικών λειτουργιών κατά μήκος των δρόμων και ανασυγκρότηση της γειτονιάς, κάτι που στην πράξη δεν έγινε.

²³³ Σε πίνακα του παραρτήματος υπάρχει ο αριθμός οικοδομικών αδειών της ΕΣΥΕ. Αυτός μπορεί να συσχετιστεί με στατιστική του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης που υπάρχει στη μελέτη, Διαμόρφωση μοντέλου Χωροταξικής Ανακατανομής και Αναδιοργάνωσης Περιφερειακών Κέντρων της ΕΥΔΑΠ, που δείχνει νέες κατοικίες το 1981 1.486, το 1990 933, το 1991 817 και το 1998 778.

²³⁴ Ένας αριθμός θεωρείται ο όροφος έστω και αν υπάρχει ισόγειο ή υπόγειο κτίσμα.

Πιο αναλυτικά, στο Περιστέρι του 1961, που ήταν η έκτη πόλη της Ελλάδας σε πληθυσμό και το 1971 η τέταρτη, υπήρχαν νοικοκυριά που ζούσαν χωρίς τις απαραίτητες συνθήκες διαβίωσης, ενώ πολλά από αυτά μοιράζονταν την κατοικία ή δεν ζούσαν σε κανονικές κατοικίες.

Τα πρώτα επίσημα στοιχεία για το 1961 μάς γνωστοποιούν ότι υπήρχαν 21.619 νοικοκυριά, όπου τα 20.781 μένουν σε κανονικές κατοικίες και 838 σε μη κανονικές²³⁵. Από αυτά, που διαμένουν σε κανονικές κατοικίες, τα 3.174 μοιράζονται την κατοικία τους, ιδιαίτερο μαγειρείο διαθέτουν μόνο 7.332 νοικοκυριά και 420 μοιρασμένο, λουτρό ή ντους διαθέτουν μόνο 1.353, ηλεκτρικό φώς τα 18.787, πόσιμο νερό εντός της κατοικίας 5.954, εντός της οικοδομής 2.511, σε δρόμο ή πλατεία 3.667, από πηγάδι ή φυσική βρύση 717, από ποτάμι-ρυάκι- λίμνη 23, από στέρνα 19, από βυτίο 7.848. Ιδιαίτερο αποχωρητήριο διαθέτουν 12.505 και 7.728 μοιρασμένο, με μόλις 2.381 να έχουν υδραυλική εγκατάσταση μέσα στο αποχωρητήριο. Η πλειοψηφία των νοικοκυριών αποτελούνταν από 2-4 μέλη και ζούσαν σε κατοικίες των δύο και άνω δωματίων. Υπήρχαν, τέλος, και 272 νοικοκυριά που φιλοξενούσαν οικοτεχνίες. Τα 141 από αυτά παρήγαν είδη ενδυμασίας, τα 39 διάφορα είδη, τα 33 είδη υποδήσεως, τα 28 είδη υφαντουργίας, τα 25 είδη ζύλου και φελλού και 6 είδη διατροφής.

Όπως²³⁶ όμως, ραγδαία αυξάνεται ο πληθυσμός έτσι αυξάνονται και τα νοικοκυριά. Παρατηρούμε λοιπόν το 1971 να υπάρχουν 33.224 νοικοκυριά και μόνο 88 από αυτά να είναι σε μη κανονικές κατοικίες. Και σε αυτή την περίοδο 1.488 μοιράζονται την κατοικία τους, αριθμός, βέβαια, πολύ χαμηλότερος από αυτόν του 1961. Η πλειοψηφία ζει σε σπίτι τριών δωματίων και η πιο συνηθής μορφή νοικοκυριού είναι αυτή των τεσσάρων ατόμων.

Οι ανέσεις έχουν βελτιωθεί αρκετά, αλλά πάλι δεν αφορούν το σύνολο των νοικοκυριών, αφού 24.124 νοικοκυριά έχουν μαγειρείο, 14.816 λουτρό ή ντους, 32.980 ηλεκτρικό φώς. Αποχωρητήριο έχουν 33.068, αλλά με υδραυλική εγκατάσταση μέσα στην κατοικία έχουν 17.964, ενώ έξω από την κατοικία, αλλά μέσα στην οικοδομή 1.488, κοινόχρηστο 596. Χωρίς υδραυλική εγκατάσταση, αλλά μέσα στην κατοικία, έχουν αποχωρητήριο 3.820, έξω από την κατοικία, αλλά μέσα στην οικοδομή, ιδιαίτερο 6.160, κοινόχρηστο 3.040, ενώ μόνο 48 δεν έχουν αποχωρητήριο.

Παρά την αισθητή βελτίωση η υδροδότηση και ιδίως η αποχέτευση παραμένουν προβληματικές. Με υδραυλική εγκατάσταση μέσα στην κατοικία έχουμε 23.224 νοικοκυριά συνδεδεμένα σε δημόσιο δίκτυο και 1.372 σε ιδιωτικό. Με βρύση μέσα στην οικοδομή, αλλά έξω από την κατοικία, σε δημόσιο δίκτυο είναι 1.332 νοικοκυριά, ενώ σε ιδιωτικό 196. Τέλος, χωρίς βρύση μέσα στην οικοδομή παραμένουν ακόμα 6.976 νοικοκυριά με 25.328 μέλη. Όσο για την αποχέτευση έχουμε μόνο 216 νοικοκυριά σε δίκτυο αποχέτευσης, 32.832 σε άλλο σύστημα, π.χ βόθρος, ενώ σε 56 δεν υπάρχει αποχέτευση.

²³⁵ Στατιστικά στοιχεία ΕΣΥΕ

²³⁶ Η ποσοστιαία πληθυσμιακή αύξηση του Περιστερίου μεταξύ 1961-1971 είναι 49,2% .

Η αλήθεια αυτή των αριθμών καταγράφεται ακόμα γύρω στα 1975, όταν πλάι στο ποτάμι υπάρχει μια «λεωφόρος» γεμάτη κατσάβραχα, έντονος οσμές από εργοστάσια, όπως αυτό που φτιάχνει ντολμάδες σε κονσέρβες, όπως αυτές των βυροδεσιών της περιοχής, όπως οι βόθροι, τα μουγαδόνερα, που καθημερινά είναι έντονα στην περιοχή. Στο Περιστερί, στον τέταρτο Δήμο της χώρας, από τις 165.000 ψυχές ο μισός κόσμος δεν έχει να πια νερό, να πλυθεί και να κάνει την λάττρα του. Στις γειτονιές του Αγίου Βασιλείου, των Ασπρων Χωμάτων και άλλων συνοικιών ο κοσμάκης αγοράζει το νερό από τους νερουλάδες 20 δραχμές το βαρέλι. Πόσο όμως χωράει ένα βαρέλι; Για μια οικογένεια με δύο παιδιά δεν χρειάζεται τρία ή τέσσερα την ημέρα; Το χειρότερο, όμως, είναι ότι στην περιοχή, που δεν υπάρχει δίκτυο ύδρευσης, υπάρχουν τρία δημοτικά σχολεία με 2.000 παιδάκια, που κουβαλάνε από το σπίτι τους νερό, προκειμένου να έχουν να πίνουν.²³⁷

Η κατάσταση αλλάζει σε ότι αφορά την ποιότητα ζωής το 1981. Στην καταγραφή αυτή έχουμε αύξηση των νοικοκυριών που φθάνουν τα 42.150 με 138.680 μέλη. Η πλειοψηφία των νοικοκυριών αποτελείται από τέσσερα άτομα, αλλά βρίσκουμε υψηλά ποσοστά μεταξύ 1-5 μελών. Τα περισσότερα νοικοκυριά στεγάζονται σε σπίτια με 3 και 4 δωμάτια. Από τα 42.150 νοικοκυριά τα 41.320 μένουν σε κανονικές κατοικίες και μόνο 460 νοικοκυριά μοιράζονται την κατοικία τους και 830 διαμένουν σε μη κανονικές κατοικίες. Ενώ ο αριθμός αυτών που μοιράζονται τα νοικοκυριά μειώνεται, αυξάνεται ο αριθμός αυτών που ζούν σε μη κανονικές. Κουζίνα έχουν 36.110 νοικοκυριά, ηλεκτρικό φως 41.190, λουτρό ή ντους έχουν 37.130, ύδρευση μέσα στην κατοικία 40.580, κεντρική θέρμανση είναι η πρώτη φορά που καταγράφεται και έχουμε 11.330 νοικοκυριά, αποχωρητήριο με υδραυλική εγκατάσταση μέσα στην κατοικία 37.790, αποχέτευση με σύνδεση σε δίκτυο 6.450. Το 1981 καταγράφονται, επιπλέον, στοιχεία, που αφορούν στις κατοικίες, όπως το ιδιοκτησιακό καθεστώς τους και τις ανέσεις τους.

Έτσι, το Περιστερί έχει 50.200 κατοικίες, 9.100 κενές και 172.610 δωμάτια, που τα 110 από αυτά είναι για επαγγελματικούς σκοπούς. Κουζίνα έχουν 49.660 κατοικίες, ηλεκτρικό φως 49.580, λουτρό η ντους 44.650, ύδρευση 48.990, κεντρική θέρμανση 13.350, αποχωρητήριο 45.760, αποχέτευση 50.040.²³⁸

Οι περισσότερες κατοικίες έχουν 2 και 3 δωμάτια. Κατοικούμενες είναι 41.080 κατοικίες, κενές 9110. Φορέας ιδιοκτησίας στις 49.700 είναι ιδιώτες και Ν Π Ι Δ και στις 430 είναι δημόσιο και ΝΠΔΔ. Μη κανονικές κατοικίες είναι 200 και 10 είναι κανονικές κατοικίες μέσα σε συλλογικές. Στην επόμενη δεκαετία δεν παρατηρείται αύξηση των νοικοκυριών, ενώ υπάρχει μείωση των μελών τους σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Δηλαδή, βλέπουμε το 1991 42.420 νοικοκυριά με 130.304 μέλη και 287 από αυτά μοιράζονται την κατοικία τους. Σε μη κανονικές κατοικίες ζουν 22 νοικοκυριά με 45 μέλη. Η πλειοψηφία των νοικοκυριών είναι τετραμελής και διμελής, ενώ κατοικούν κυρίως σε τρία και τέσσερα δωμάτια.

²³⁷ Α. Παπαδόπουλος. » Επαρχίες της Αθήνας» Ερμείας 1975, σελ.64-66.

²³⁸ Οι διαφορές μεταξύ νοικοκυριού και κατοικίας σε ανέσεις ή αριθμό δωματίων την ίδια περίοδο είναι αναμενόμενες γιατί νοικοκυριό ονομάζονται αυτοί που έχουν κοινό ταμείο.

Οι βασικές ανέσεις πια είναι γεγονός και μόνο κάποιες από αυτές δεν διαθέτουν όλα τα σπίτια. Συγκεκριμένα δε διαθέτουν ηλιακούς θερμοσίφωνες παρά μόνο 10.072 νοικοκυριά, κεντρική θέρμανση διαθέτουν 22.627 και τηλέφωνο 33.416.

Τις βασικές ανέσεις, λοιπόν, έχουν όλα τα νοικοκυριά και συγκεκριμένα 42.391 νοικοκυριά έχουν κουζίνα, 42.389 ηλεκτρικό φως, 41.040 λουτρό ή ντους, ύδρευση μέσα στην κατοικία 42.135, αποχωρητήριο με υδραυλική εγκατάσταση μέσα στην κατοικία 41.496, σύνδεση με την αποχέτευση 40.750. Στις κατοικίες έχουμε 53.881 συνολικά, δηλαδή 3.681 περισσότερες σε σχέση με το 1981 και έχουν 192.418 δωμάτια, 19.800 περισσότερα από το 1991. Από τον αριθμό των δωματίων τα 197 είναι για επαγγελματικούς λόγους, ενώ οι περισσότερες κατοικίες έχουν τρία και τέσσερα δωμάτια.

Σημαντικό, επίσης, είναι να σημειώσουμε, ότι οι ανέσεις των κανονικών κατοικιών ακολουθούν την ίδια σειρά με αυτές των νοικοκυριών. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε στις 53.881 κατοικίες, 11.598 κενές, με κουζίνα 53.833, με ηλεκτρικό φως 53.542, με τηλέφωνο 36.414, με λουτρό η ντους 53.299, με ύδρευση 53.795, με κεντρική θέρμανση 28.812, με ηλιακό θερμοσίφωνα 10.974, με αποχωρητήριο 53.795 και με αποχέτευση 53.839.

Όσον αφορά στο ιδιοκτησιακό καθεστώς έχουμε τις 53.430 σε ιδιώτες και ΝΠΙΔ, τις 394 σε δημόσιο ή ΝΠΔΔ. Κενές είναι 11.598, κατοικούμενες 42.226, μη κανονικές 22 και κανονικές μέσα σε συλλογικές 57.

Έως την επόμενη δεκαετία όλα τα νοικοκυριά έχουν όλες τις ανέσεις. Τα νοικοκυριά το 2001 είναι 47.101²³⁹, 4.681 πιο πολλά από το 1991, με 133.882 μέλη. Νοικοκυριά με τέσσερα καταρχήν αλλά τρία και δυο μέλη είναι πλειοψηφία, ενώ τα περισσότερα νοικοκυριά ζουν σε κατοικία τεσσάρων και τριών δωματίων.

Υπάρχουν 60.575 κανονικές κατοικίες, εκ των οποίων οι 13.561 κενές, που διαθέτουν σχεδόν όλες τις ανέσεις, δηλαδή κουζίνα 60.438, λουτρό ή ντους 59.612, κεντρική θέρμανση 41.595, κεντρική αποχέτευση 59.991, αποχωρητήριο με υδραυλική εγκατάσταση 59.572.

Η πλειοψηφία δε των κατοικιών αποτελείται από 4 και 3, αλλά και άνω των 5, δωμάτια. Στις 60.575 κανονικές κατοικίες έχουμε σύνολο δωματίων 229.229 και για επαγγελματικούς λόγους 395. Οι κατοικίες είναι 6.869 περισσότερες από το 1991 και τα δωμάτια 36.811. Κενές είναι 13.561 και μη κανονικές 16, ενώ 56 είναι κανονικές μέσα στις συλλογικές.

Φορέας ιδιοκτησίας είναι στις 60.204 ιδιώτες ή ΝΠΙΔ και στις 315 Δημόσιο ή ΝΠΔΔ. Εκτός από την αισθητή βελτίωση των ανέσεων των κατοικιών παρατηρείται βελτίωση και στην κατασκευή των κτιρίων. Τα υλικά²⁴⁰, που χρησιμοποιούνται δείχνουν, ότι οι περισσότερες κατασκευές έχουν πια ανακαινιστεί και σχεδόν στο σύνολό τους είναι κτισμένες από τούβλα και μετόν και ελάχιστες πια υπάρχουν από πέτρες, τσιμεντόλιθους, ή πλιθβρες.

²³⁹ Η αύξηση αυτή πιθανότατα οφείλεται στους μετανάστες, κυρίως από τις ανατολικές χώρες, όπως θα δούμε και στο κεφάλαιο της πληθυσμιακής εξέλιξης.

²⁴⁰ Στατιστικά στοιχεία οικοδομών και κτιρίων ΕΣΥΕ

Από το πλήθος των παραγκών, των λαθραίων κτιστών δωματίων, των ελαχίστων κανονικών κατοικιών, που αποτελούσαν την οικιστική δομή του Περιστερίου, φθάσαμε στη χωρίς μέτρο πυκνοκατοίκηση του με κανονικές κατοικίες και ελάχιστους ελεύθερους χώρους, που δεκαετία με δεκαετία καλύτερεύουν, για να καλύψουν τις σύγχρονες ανάγκες στέγασης.

Η πρόοδος όμως αυτή δεν σημειώθηκε στους κοινόχρηστους χώρους πρασίνου, αθλοπαιδιών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών.

Στο Περιστέρι τώρα πια, και ιδιαίτερα σε κάποιες συνοικίες του, δεν επιλέγουν να κατοικήσουν άτομα ή οικογένειες εξαιτίας της φθινής γής, όπως στο παρελθόν²⁴¹. Μελέτες έχουν κατά καιρούς παρουσιάσει τους τρόπους επιλογής του τόπου κατοικίας. Οι περιοχές²⁴² κατοικίας επιλέγονται, είτε από την ύπαρξη ενός οικοπέδου σε συγκεκριμένο τόπο ή λόγω μιας συγγενικής σχέσης ή της εξοικείωσης με μια συνοικία, της εύκολης πρόσβασης στον τόπο εργασίας ή σπουδών, της αναζήτησης ικανοποιητικού περιβάλλοντος και τέλος της αναγκαστικής επιλογής περιοχής κατοικίας. Ειδικά²⁴³ στο Περιστέρι πολύ λίγο βαρύνουν άλλοι παράμετροι, όπως το φυσικό περιβάλλον 10,1%, οι εύκολες μετακινήσεις 16,8%, το κοινωνικό περιβάλλον 13,1%.

²⁴¹ Οι συνοικίες του κέντρου του Περιστερίου και της Κηπουπόλεως θεωρούνται ακριβές περιοχές. Αλλά μετά τη δημιουργία του μετρό στο Περιστέρι έχουν αυξηθεί οι τιμές γης και ενοικίασης στις περιοχές που γεινιάζουν ή που έχουν εύκολη συγκοινωνιακή πρόσβαση με τις εγκαταστάσεις του μετρό.

²⁴² Θ. Μαλούτας «Αθήνα, Κατοικία, Οικογένεια». ΕΚΚΕ / Εξάντας 1990 σελ.108-109, 324-325.

²⁴³ Στοιχεία από μελέτη που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος(ΟΡΣΑ), με τίτλο <Κοινωνικές παράμετροι για την αειφόρο ανάπτυξη της Αθήνας-Αττικής> από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Εργαστήριο Χωρικής Ανάλυσης και Θεματικής Χαρτογραφίας 2002, δείχνουν ότι η περιοχή του Περιστερίου επιλέχθηκε για κατοίκηση για λόγους συγγένειας σε ποσοστό 65,4% έναντι 34,6% που δεν επέλεξε αυτό το κριτήριο. Ενώ το χαμηλό κόστος ζωής ερχόταν δεύτερο με ποσοστό 24,37%. Στην ίδια μελέτη, που είχε εκπονηθεί πριν έρθει το μετρό στο Περιστέρι και αλλάζει η συγκοινωνιακή του σύνδεση, αυτοί που νομίζουν ότι το επίπεδο των κατοίκων έχει χειροτερέψει ήταν 12,3%, έχει μείνει ίδιο 43,9% και είχε βελτιωθεί 43,9%.

Διαπίστωση αποτελεί, από την έρευνα στη πόλη, ότι πολλοί κάτοικοι του Περιστερίου επέλεξαν να κατοικήσουν παλαιότερα εκτός των άλλων στην περιοχή γιατί θεωρούσαν πιο εύκολη την πρόσβαση στο τόπο καταγωγής τους, όπως για παράδειγμα οι Πελοποννήσιοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

5.1 Εισαγωγή

Το μέρος αυτό της εργασίας αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα τμήματά της, γιατί θα παρουσιαστούν διαχρονικά στοιχεία ταυτότητας των Περιστεριωτών, που προκύπτουν κυρίως από την απογραφή των αρχείων του ληξιαρχείου του δήμου, αλλά και από στοιχεία απογραφών της ΕΣΥΕ.

Η διαχρονική μελέτη στοιχείων, που πληροφορούν για τον τόπο καταγωγής, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, χαρακτηριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντος, είναι σημαντικά προκειμένου να δούμε ποιοι και με ποια χαρακτηριστικά κατοίκησαν κατά καιρούς την πόλη, πώς άλλαξε και εξελίχθηκε η σύνθεση του πληθυσμού, πώς και αν τελικά καθόρισε τον τρόπο ανάπτυξης της πόλης.

Με τη βοήθεια μιας σειράς ακόμα στοιχείων, που θα παρουσιαστούν στα επόμενα κεφάλαια, θα εξετάσουμε, αν τελικά αποτέλεσε το Περιστέρι πόλο έλξης εξαιτίας ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος και πώς αυτό μπορεί να μετεξελίχθηκε.

5.2 Τρόπος απεικόνισης της προέλευσης των κατοίκων

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, εδώ θα παρουσιαστεί η προέλευση των κατοίκων της πόλης μέσα από την πρωτότυπη έρευνα αρχείων του ληξιαρχείου του δήμου Περιστερίου και ειδικότερα των ληξιαρχικών πράξεων γάμου²⁴⁴. Σε κάθε πράξη γραφόταν ο τόπος γέννησης των νεονύμφων καθώς και των γονέων αυτών μέχρι κάποια χρονική στιγμή. Περιγράφονταν, ακόμα, στοιχεία του έτους γέννησης, της ηλικίας, σειράς γάμου, επαγγέλματος, τα οποία κατηγοριοποιήσαμε, προκειμένου να έχουμε όσο περισσότερες πληροφορίες μπορούμε από το αρχείο αυτό.

Η μελέτη του τόπου γέννησης, που θα ερευνήσουμε αρχικά, θα μας επιτρέψει να δούμε πόσοι κάτοικοι γεννήθηκαν στο Περιστέρι και πόσοι μετοίκησαν στον τόπο αυτό. Η πληροφορία αυτή, που διαχρονικά θα εξεταστεί, μας εισάγει ακόμα σε μια σειρά συμπερασμάτων για την εικόνα των κατοίκων αλλά και της πόλης. Ενδεικτικά αναφέρω την ερμηνεία της ιδιοσυγκρασίας, των συνθηκών, των προτιμήσεων, των δικτύων ομάδων του πληθυσμού με κοινή καταγωγή.

Τα στοιχεία θα δοθούν ανά εικοσαετία από την αρχή δημιουργίας του δήμου και έως το τέλος του αιώνα, διάστημα ικανό για εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων και χαρακτηριστικών μεταξύ γενεών και συνακόλουθα συνθηκών και αλλαγών, που μπορεί να έχουν δημιουργηθεί.

---

²⁴⁴ Στο παράρτημα υπάρχει η πρώτη ληξιαρχική πράξη γάμου. Η απεικόνισή της δεν έχει σκοπό να φέρει στη δημοσιότητα τις προσωπικές πληροφορίες του ζευγαριού αλλά να χρησιμοποιηθεί σαν έγγραφο αρχείου με ιστορική αξία.

Οι εγγραφές έγιναν από τα βιβλία του ληξιαρχείου και αφορούν στους γάμους που δηλώθηκαν στο Περιστερί, είτε τελέστηκαν εκεί είτε όχι²⁴⁵. Η κατά σειρά καταγραφή τόσο μεγάλου αριθμού εγγραφών από το ληξιαρχείο είναι πρώτη φορά που εξετάζεται.

Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη χρονική περίοδος είναι μεταξύ των ετών 1934-1939, που είναι ουσιαστικά και η περίοδος δημιουργίας του δήμου. Το 1934 είναι το πρώτο έτος λειτουργίας του δήμου και το έτος εκκίνησης της έρευνάς μας. Το χρονικό διάστημα των έξι ετών επιλέχθηκε, γιατί αφενός το δείγμα των ληξιαρχικών πράξεων γάμου των πρώτων ετών ήταν πολύ μικρό για ασφαλή συμπεράσματα, αλλά αφετέρου γιατί επιδιώχθηκε η άντληση όσο περισσότερων πληροφοριών από αυτή την περίοδο, τα δεδομένα της οποίας μάς δίνουν τη δυνατότητα να μελετήσουμε την εποχή μέσα από μια αδιαμφισβήτητη πηγή, καθώς τα στατιστικά στοιχεία της ΕΣΥΕ αρχίζουν ουσιαστικά από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα και δεν αφορούν προέλευση.

Η δεύτερη περίοδος είναι το 1959-1960, επειδή οι εγγραφές του έτους 1959 δεν επαρκούσαν, για να καλύψουν το σταθερό δείγμα των 870 περίπου εγγραφών, κοινό για όλες τις περιόδους, που στην ουσία είναι οι διπλάσιες, μια και στην ίδια εγγραφή υπήρχαν πληροφορίες του ζευγαριού και των γονέων τους. Η χρονική στιγμή αυτή είναι αρκετά σημαντική λόγω της έντονης αστικοποίησης και της ανάπτυξης των πόλεων, σε αντίθεση με το μαρασμό της υπαίθρου.

Η τρίτη περίοδος μελέτης είναι το 1980, που παρουσιάζονται λιγότερες πληροφορίες στις εγγραφές για τους γονείς και έτσι δεν υπάρχει από εδώ και έπειτα το πλήθος των πληροφοριών για την αλλαγή της κοινωνικής δομής της πόλης από τη συγκεκριμένη πηγή.

Και τέλος, η τέταρτη και τελευταία περίοδος μελέτης το 2000-2001 που κλείνει και τις περιόδους έρευνας.

5.3 Τόπος προέλευσης των κατοίκων του Περιστερίου

Ο τόπος προέλευσης των κατοίκων του Περιστερίου, που αρχικά παρουσιάζεται σε μορφή πίνακα, 5.1, απεικονίζεται και στις τέσσερις περιόδους έρευνας μέσα από τις γενικές κατηγοριοποιήσεις που κατατάξαμε τους τόπους γεννήσεως, που είχαν δηλώσει.

---

²⁴⁵ Η συντριπτική πλειοψηφία των ζευγαριών που τελούσαν αλλού τους γάμους τους κατοικούσαν στο Περιστερί, όπως δήλωναν. Βέβαια, ο μεγαλύτερος αριθμός των γάμων τελέστηκε στο Περιστερί.

Πίνακας 5.1: Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου

Τόπος γέννησης	1934 -		1959 -			2000 -		
	1939	%	1960	%	1980	%	2001	%
Περιστερί	9	0,52	161	9,26	253	14,56	292	16,76
Αθήνα - Αττική	325	18,79	329	18,93	439	25,26	809	46,44
Πελοπόννησος ²⁴⁶	220	12,72	519	29,86	376	21,63	143	8,21
Υπόλοιπη Ελλάδα	420	24,28	678	39,01	600	34,52	259	14,87
Μικρά Ασία - Κων/πολη - Πόντος	705	40,75	29	1,67	9	0,52	3	0,17
Άλλες χώρες	45	2,60	18	1,04	61	3,51	236	13,55
Άγνωστο	6	0,35	4	0,23	0	0,00	0	0,00
Σύνολο	1730	100,00	1738	100,00	1738	100,00	1742	100,00

Πηγή: Αρχείο Ληξιαρχικών Πράξεων Γάμου Δήμου Περιστερίου

Είναι εμφανές, ότι το προσφυγικό στοιχείο την πρώτη περίοδο υπερτερούσε στο δήμο. Ακόμα και εάν αθροίσουμε τους προερχόμενους από όλη την Ελλάδα, πλην Αττικής, και πάλι οι πρόσφυγες κατέχουν την πρώτη θέση, αλλά με μια διαφορά της τάξεως του 3,75%.

Αμέσως μετά τους πρόσφυγες ακολουθούν αυτοί που προέρχονται από την υπόλοιπη Ελλάδα, την Αθήνα-Αττική και την Πελοπόννησο. Η Πελοπόννησος²⁴⁷, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε από τους πίνακες, που με βάση την Περιφέρεια δίνουν το ποσοστό του τόπου καταγωγής, είναι μετά τους προερχόμενους από Αθήνα και Περιστερί σταθερά ο δεύτερος τόπος προέλευσης των κατοίκων του Περιστερίου σε όλες τις περιόδους.

Οι προερχόμενοι, τέλος, από άλλες χώρες είναι ελάχιστοι, ποσοστό που αυξάνεται πολύ στα 2000-2001 και είναι κυρίως από χώρες όπως πρώην ΕΣΣΔ, Βουλγαρία, Αλβανία, όπως απεικονίζονται λεπτομερέστερα σε παρακάτω πίνακα²⁴⁸.

Όμως, από πού κατάγονται οι πρόσφυγες, που βρήκαν καταφύγιο στο Περιστερί και που αποτελούν ένα τόσο μεγάλο μέρος του πληθυσμού του; Πιο αναλυτική έρευνα των στοιχείων, που εμφανίζονται στον πίνακα 5.2, φαίνεται ότι είναι κυρίως από την Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη και από τον Πόντο και οι άνδρες και οι γυναίκες.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να διευκρινίσουμε, ότι το ποσοστό που περιγράφεται ως Άγνωστο αφορά σε άτομα από περιοχές της Μ. Ασίας, που είναι γνωστές, αλλά

²⁴⁶ Η Πελοπόννησος είναι η μόνη περιοχή της Ελλάδας που γράφεται ξεχωριστά επειδή όλες τις περιόδους έχει την αμέσως επόμενη θέση μετά την Αττική και το Περιστερί.

²⁴⁷ Ο Μ. Ρηγίνος, στο βιβλίο του «Παραγωγικές δομές και εργατικά ημερομίσθια στην Ελλάδα, 1909-1936», αναφέρει ότι η μετανάστευση κυρίως των παραγωγικών ηλικιών, που πληραίνει και την σύνθεση του ενεργού πληθυσμού, ξεκίνησε από την νότια Πελοπόννησο εξαιτίας της μικρής ιδιοκτησίας της γης και από το 1905 εξαπλώθηκε στην Στερεά, την Θεσσαλία λόγω της μικρής επίμορτης καλλιέργειας. Όσον αφορά την αγροτική έξοδο προς τις πόλεις την περίοδο του 1920 ήταν 9,5% κατά μέσον όρο αλλά αυξήθηκε πάρα πολύ ως το 1928 από αγρότες, εργάτες αλλά και από τεχνίτες, έμπορους που συνέβαλαν στην ενίσχυση του δευτερογενή και τριτογενή τομέα.

²⁴⁸ Στο παράρτημα υπάρχουν οι ανα φύλο και περιφέρεια προέλευσης πίνακες κατοίκων, που θα επεξεργαστούμε περισσότερο στο επόμενο κεφάλαιο.

δεν εντάσσονται στις τρεις προηγούμενες μεγάλες κατηγορίες, επιπλέον δε, δεν δηλώνουν τον ίδιο τόπο, παρά μόνο τέσσερις ή πέντε πρόσφυγες. Ενδεικτικά αναφέρουμε περιοχές, όπως τα Βρύουλα, τα Άδανα, το Ικόνιο, η Προύσα.

Στη δεύτερη περίοδο, 1959-1960, μηδενίζεται σχεδόν το ποσοστό των ατόμων με προσφυγική καταγωγή και η συντριπτική πλειοψηφία είναι από την Υπόλοιπη Ελλάδα, κυρίως από την Στερεά Ελλάδα και τα νησιά του Αιγαίου, με ακόλουθη κατηγορία την Πελοπόννησο, που υπερδιπλασιάζει το ποσοστό της σε σχέση με τη προηγούμενη περίοδο και ακολουθούν η Αθήνα-Αττική και το Περιστέρι, που ποια διαμορφώνει μια αξιοπρόσεκτη παρουσία σε εκείνη την περίοδο. Όσον αφορά στην υπερίσχυση του τόπου καταγωγής από την Ελλάδα έναντι της προηγούμενης περιόδου, που ήταν από την Μ. Ασία, είναι μια μάλλον φυσιολογική εξέλιξη, αφού έχουν περάσει τριάντα οκτώ χρόνια από την Μικρασιατική καταστροφή και είκοσι από το τελευταίο έτος της προηγούμενης περιόδου μελέτης, το 1939, και συνεπώς έχουν σχεδόν όλοι παντρευτεί ή ίσως και μετακινηθεί. Το Περιστέρι συνεχίζει από τη δεκαετία του 1950 να αυξάνεται πάρα πολύ πληθυσμιακά, να γίνεται πόλη με σχεδόν όλες τις λειτουργίες εγκαταστημένες στο χώρο της και είναι επόμενο αυτή η πληθυσμιακή αύξηση να εμφανίζεται και στο ποσοστό του τόπου προέλευσης σε σχέση με την πρώτη περίοδο.

Στο Περιστέρι βρήκαν καταφύγιο αρκετοί κάτοικοι κυνηγημένοι από τον τόπο τους από τα χρόνια του εμφυλίου, προερχόμενοι κυρίως από την Πελοπόννησο, αλλά και άλλα μέρη της Ελλάδας, όπως και αρκετοί εσωτερικοί μετανάστες προσβλέποντας στο να βρουν δουλειά και φθηνή κατοικία²⁴⁹.

Τα δίκτυα αλληλοβοήθειας και στήριξης με κριτήριο την κοινή καταγωγή, που εκφράζονται και μέσω συλλόγων, απαντώνται στις συνοικίες ζωντανεύοντας ήθη, έθιμα, μορφές επικοινωνίας και δραστηριοποιώντας τα μέλη τους στη διαμόρφωση ενός τρόπου ζωής στη πόλη, που δεν θα τους κάνει να ξεχνούν τις ρίζες τους²⁵⁰.

Στην τρίτη περίοδο, 1980, αυξάνεται το ποσοστό των ατόμων που προέρχονται από το Περιστέρι και την Αττική. Πρώτη είναι και πάλι η κατηγορία της Υπόλοιπης Ελλάδας, όπου η Στερεά και η Ήπειρος κυριαρχούν. Έπεται η Αθήνα-Αττική, η Πελοπόννησος, που αριθμητικά υπερέχει έναντι της πρώτης κατηγορίας, που έχει όλες τις περιοχές της Ελλάδας. Το ποσοστό των προσφύγων της Μ. Ασίας είναι σχεδόν μηδενικό, αλλά αρχίζει να εμφανίζεται ποσοστό από άλλες χώρες, κυριότερα από την πρώην ΕΣΣΔ και την Γερμανία

Στην τέταρτη και τελευταία περίοδο 2000-2001 σαφώς υπερτερούν οι προερχόμενοι από την Αττική και το ποσοστό τους είναι σχεδόν διπλάσιο της προηγούμενης περιόδου. Ακολουθεί το Περιστέρι με αύξηση 15,41% έναντι 57,14% της προηγούμενης περιόδου η Υπόλοιπη Ελλάδα, οι άλλες χώρες και η Πελοπόννησος.

²⁴⁹ Δ. Παπαδόπουλος «Οι επαρχίες της Αθήνας». Ερμείας 1975

²⁵⁰ Σε περιοχές, όπως ο Λόφος Αξιοματικών, η περιοχή της Αγίας Τριάδας, που έμεναν και μένουν αρκετοί Μεσσήνιοι είχε τα γραφεία του ο πρώτος Μεσσηνιακός συλλογος, από τους πρώτους συλλόγους στο Περιστέρι. Χρόνια αργότερα στην περιοχή του Λόφου Αξιοματικών κτίζεται η εκκλησία της Υπαπαντής, πολιούχου της Καλαμάτας, όπου πολλοί Μεσσήνιοι εκκλησιάζονται.

Η Πελοπόννησος, όμως, ενώ σαν κατηγορία είναι τελευταία συνεχίζει να είναι ο επόμενος τόπος προέλευσης μετά την Αττική και το Περιστερί, όπως φαίνεται από τους πίνακες του τύπου καταγωγής ανά Περιφέρεια.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το μεγάλο ποσοστό των Αλβανών, που ακολουθούν τους προερχόμενους από την Πελοπόννησο και έπονται οι προερχόμενοι από Στερεά Ελλάδα, Μακεδονία.

Η εμφάνιση μεταναστών από άλλες χώρες, κυρίως πρώην σοσιαλιστικές, στην Ελλάδα και σε χώρες του Ευρωπαϊκού νότου κατά τη δεκαετία του 1990 τις μετατρέπουν από χώρες προέλευσης σε χώρες προορισμού μεταναστών²⁵¹. Είναι δε χαρακτηριστικό, ότι δεν πρόκειται για προσωρινό φαινόμενο, μιας και οι μετανάστες στη πλειοψηφία τους δηλώνουν, ότι θέλουν να μείνουν μόνιμα και να μεταφέρουν συγγενείς και φίλους.

Στα παρακάτω σχήματα και πίνακες απεικονίζονται οι περίοδοι που μέχρι τώρα εξετάσαμε, καθώς και η προέλευση του πληθυσμού που προέρχεται από την Μ. Ασία την πρώτη περίοδο.

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου 1934-1939

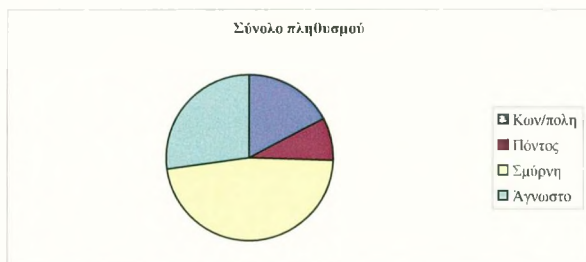

²⁵¹ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Εργαστήριο Χωρικής Ανάλυσης και Θεματικής Χαρτογραφίας. Ερευνητικό πρόγραμμα: <Κοινωνικές παράμετροι για την αειφόρο ανάπτυξη της Αθήνας-Αττικής>. Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας 2002, σελ.233

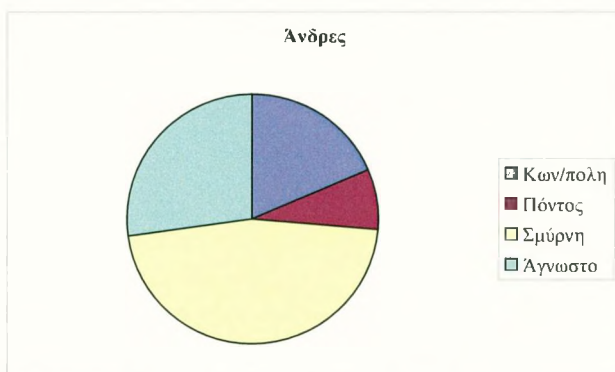
Πίνακας 5.2: Σύνολο πληθυσμού προερχόμενο από Μ. Ασία

Περιοχή	N	%
Κων/πολη	121	17,16
Πόντος	59	8,37
Σμύρνη	333	47,23
Άγνωστο	192	27,23
Σύνολο	705	100,00

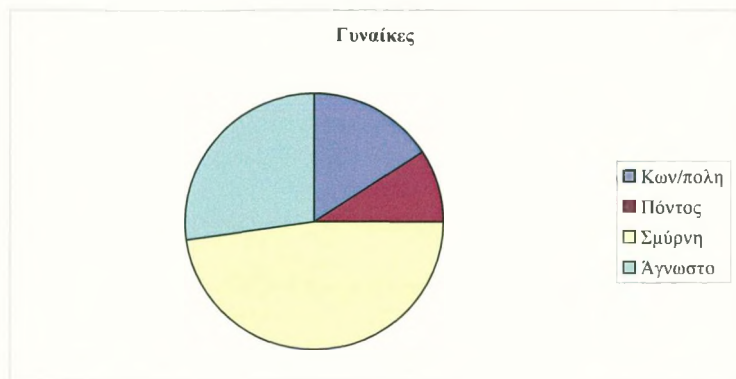
Πίνακας 5.3: Άνδρες προερχόμενοι από Μ. Ασία

Περιοχή	N	%
Κων/πολη	62	18,51
Πόντος	26	7,76
Σμύρνη	156	46,57
Άγνωστο	91	27,16
Σύνολο	335	100,00

Πίνακας 5.4: Γυναίκες προερχόμενες από Μ. Ασία

Περιοχή	N	%
Κων/πολη	59	15,95
Πόντος	33	8,92
Σμύρνη	177	47,84
Άγνωστο	101	27,30
Σύνολο	370	100,00

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου 1959-1960

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου 1980

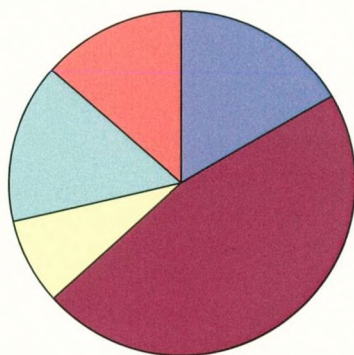
Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου, 1980

- Περιστερί
- Αθήνα - Αττική
- Πελοπόννησος
- Υπόλοιπη Ελλάδα
- Μικρά Ασία - Κων/πολη - Πόντος
- Άλλες χώρες

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου 2000-2001

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου, 2000 - 2001

- Περιστερί
- Αθήνα - Αττική
- Πελοπόννησος
- Υπόλοιπη Ελλάδα
- Μικρά Ασία - Κων/πολη - Πόντος
- Άλλες χώρες

5.4 Τόπος προέλευσης ανά Νομό, Περιφέρεια, Φύλο

Στο προηγούμενο κεφάλαιο δόθηκαν συνοπτικά στοιχεία του τόπου προέλευσης και είδαμε πως το προσφυγικό στοιχείο, που στην περίοδο 1934-1939 αποτελούσε το 40,75% του δείγματός μας, τη δεκαετία του 1960 περιορίστηκε στο 1,67%. Ακόμα είδαμε, πως σταδιακά ενισχύθηκε το Περιστέρι, καθώς και τα υπόλοιπα μέρη της Αττικής, πως από τις περιοχές εκτός Αθηνών κυριαρχεί η Πελοπόννησος, καθώς και τη μεγάλη αύξηση που παρουσιάζουν οι προερχόμενοι από τις άλλες χώρες στην τελευταία περίοδο. Και τέλος, ότι στις περιόδους 1959-1960 και 1980 ο αριθμός των ατόμων που προέρχονται από την επαρχία, συμπεριλαμβάνοντας και την Πελοπόννησο, είναι κατά πολύ μεγαλύτερος από τις δύο άλλες και ιδίως από την τελευταία.

Ειδικότερα, την περίοδο 1934-1939 έχουμε 640 άτομα προερχόμενα από επαρχία, την περίοδο 1959-1960 1.248 άτομα, την περίοδο 1980 976 άτομα και την περίοδο 2000-2001 402 άτομα.

Το Περιστέρι αποτέλεσε, δηλαδή, κατά καιρούς τόπο προσέλκυσης προσφύγων και μεταναστών από διάφορα μέρη της Ελλάδας, από διάφορες περιοχές της Αττικής, από άλλες χώρες. Το Περιστέρι, όπως και πολλές περιοχές της πρωτεύουσας, δέχθηκε πολλούς εσωτερικούς μετανάστες και έζησε το φαινόμενο της αστυφιλίας τις περιόδους μετά τον πόλεμο και έως το 1980. Η μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση του Περιστερίου προκύπτει και από τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, που θα δοθούν παρακάτω, στα οποία, όμως, δεν υπάρχει η πληροφορία του τόπου προέλευσης.

Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε αναλυτικότερα την προέλευση των κατοίκων κατά περιφέρεια και νομούς ξεχωριστά για τα δύο φύλα και στο σύνολό τους.

Στον πίνακα 5.5 και στα σχήματα θα δοθούν τα στοιχεία των κατοίκων που προέρχονται από όλη την Ελλάδα, εκτός της Πελοποννήσου, της Αττικής και του Περιστερίου, που δόθηκαν αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο, στη συνολική παρουσίαση του τόπου προέλευσης.

Πίνακας 5.5: Προέλευση κατοίκων του Περιστερίου από την εκτός της Αττικής και Πελ/σον Ελλάδα.

Περιοχή προέλευσης	1934		1959		1980		2000	
	1939	%	1960	%	1980	%	2001	%
Ήπειρος	29	6,90	43	6,34	103	17,17	30	11,58
Θεσσαλία	31	7,38	25	3,69	50	8,33	28	10,81
Θράκη	14	3,33	8	1,18	16	2,67	5	1,93
Κρήτη	28	6,67	60	8,85	72	12,00	29	11,20
Μακεδονία	36	8,57	56	8,26	65	10,83	40	15,44
Νησιά Αιγαίου	145	34,52	179	26,40	67	11,17	32	12,36
Νησιά Ιονίου	37	8,81	99	14,60	59	9,83	17	6,56
Στερεά Ελλάδα	100	23,81	208	30,68	168	28,00	78	30,12
Σύνολο	420	100,00	678	100,00	600	100,00	259	100,00

Πηγή: Ληξιαρχικές πράξεις Γάμου Δήμου Περιστερίου

Περιοχή προέλευσης εσωτερικών μεταναστών 1934-1939

Περιοχή προέλευσης εσωτερικών μεταναστών 1959-1960

Περιοχή προέλευσης εσωτερικών μεταναστών 1980

Περιοχή προέλευσης εσωτερικών μεταναστών 2000-2001

Το Περιστέρι της πρώτης και δεύτερης περιόδου δέχθηκε ανθρώπους από τα νησιά του Αιγαίου και τη Στερεά Ελλάδα με αντίθετη σειρά τη δεύτερη περίοδο. Φαίνεται, δηλαδή, πως το δίκτυο της κοινής καταγωγής, που είχαμε υπαινιχθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, λειτούργησε από παλιά και για πολλά χρόνια. Η Στερεά Ελλάδα, μάλιστα, δεν χάνει την πρωτοκαθεδρία της σε όλες τις περιόδους, ενώ την τελευταία περίοδο σε υψηλή θέση είναι και η Μακεδονία.

Μελετώντας συνολικά και ανά φύλο τον τόπο γέννησης αρχίζουμε από τους εσωτερικούς μετανάστες. Σύμφωνα με τους πίνακες που υπάρχουν στο παράρτημα, βλέπουμε, ότι την πρώτη περίοδο οι άνδρες ήταν πολύ περισσότεροι από τις γυναίκες,

ήταν δηλαδή 361 έναντι 279. Τη δεύτερη περίοδο υπάρχει ισορροπία με ελαφρά υπεροχή των γυναικών και έχουμε 620 άνδρες και 628 γυναίκες. Την τρίτη περίοδο έχουμε πάλι επικράτηση των ανδρών που είναι 531 έναντι 445 γυναικών. Και τέλος, την τέταρτη και τελευταία περίοδο έχουμε συνέχεια της επικράτησης των ανδρών με 235 έναντι 167.

Εκτός δηλαδή από την περίοδο 1959-1960, που ισορροπούσε η εσωτερική μετανάστευση γυναικών και ανδρών, σε όλες τις άλλες περιόδους υπερέχουν οι άνδρες από τις γυναίκες. Βεβαίως, η υπεροχή των ανδρών είναι σχετικά μικρή και δηλώνει ίσως την τάση να φεύγουν πιο πολλοί ή πιο εύκολα οι άνδρες από ότι γυναίκες από την επαρχία. Γενικά, όμως, όπως οι αριθμοί δηλώνουν, η μετανάστευση και η συνακόλουθη, βέβαια, ερήμωση της υπαίθρου ήταν μια πραγματικότητα, που ίσχυσε και για τα δύο φύλα.

Πώς εξελίχθηκε, όμως, η μετανάστευση από το εξωτερικό; Ποια πορεία ακολούθησε και πως κατανέμεται ανά φύλο;

Το διάστημα 1934-1939 έχουμε 750 άτομα που ήρθαν όλα εκτός ενός μικρού ποσοστού από την Μ.Ασία. Και έχουμε 357 άνδρες και 393 γυναίκες. Το επόμενο διάστημα, που είχε σχεδόν σβήσει το Μικρασιατικό στοιχείο, έχουμε 47 συνολικά και από αυτούς 29 είναι άνδρες και 18 γυναίκες. Το 1980 έχουμε 71 συνολικά προερχόμενους από το εξωτερικό, που 28 είναι άνδρες ενώ 43 γυναίκες. Οι περισσότεροι είναι από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ, από Γερμανία και Κύπρο.

Τέλος, το 2000-2001 ανεβαίνει κατά πολύ ο αριθμός και έχουμε συνολικά 209 άτομα. Είναι μια αύξηση σχεδόν τριπλάσια της προηγούμενης περιόδου, που όπως φαίνεται από τους αναλυτικούς πίνακες του παραρτήματος πλειοψηφεί το Αλβανικό στοιχείο, οι προερχόμενοι από Γερμανία και χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Αναλυτικά έχουμε 74 αλλοδαπούς άνδρες και 135 γυναίκες, διαφορά μεγαλύτερη μεταξύ των φύλων από οποιαδήποτε άλλη περίοδο.

Οι προερχόμενοι από την Αττική, τέλος, είναι 334 άτομα την πρώτη περίοδο, τη δεύτερη 490 άτομα, την τρίτη 692 και τη τέταρτη 1.101 άτομα. Σε όλες τις περιόδους υπερισχύουν οι γυναίκες, εκτός της δεύτερης, που υπάρχει ένα ελαφρύ προβάδισμα των αντρών.

Συμπερασματικά, ενώ μειώνεται η τάση να έρχονται από την ύπαιθρο στην πρωτεύουσα, μετά το 1980, αυξάνεται η κίνηση πληθυσμού μέσα στην περιφέρεια Αττικής και παρατηρείται η τάση να έρχονται όλο και περισσότεροι αλλοδαποί, κυρίως από γειτονικές χώρες, όπως η Αλβανία.

Παρατηρείται, δηλαδή, μια αλλαγή στην κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού της πόλης και ενώ αρχικά υπήρχαν πολλοί Μικρασιάτες, λιγότεροι εσωτερικοί μετανάστες και ελάχιστοι Αθηναίοι, αργότερα πληθαίνουν οι εσωτερικοί μετανάστες, αυξάνονται σταδιακά οι προερχόμενοι από την Αττική, όπως και οι αλλοδαποί από την Αλβανία ή χώρες της πρώην ΕΣΣΔ.

Αυτή η εξέλιξη σίγουρα έχει αντίκτυπο και στην ανάπτυξη της πόλης, στους ρυθμούς της, στον πληθυσμό που επιλέγει να την κατοικήσει και στους τομείς που πρόκειται να αναπτυχθούν, στο είδος των συλλόγων που θα δράσουν στην τοπική

κοινωνία. Τα ήθη, τα έθιμα, οι παραδόσεις των Μικρασιατών με το πέρασμα του χρόνου έδωσαν τη θέση τους στα έθιμα των κατοίκων που προέρχονταν από την Πελοπόννησο, την Στερεά και άλλα μέρη της Ελλάδας. Στις μέρες μας, με την αυξητική τάση των αλλοδαπών και των Αθηναίων και τη μείωση των προερχόμενων από την υπόλοιπη Ελλάδα θα συνυπάρξουν στοιχεία και από τις τρεις ομάδες, αλλά είναι φανερό, πως στην ταυτότητα της πόλης πιο πολύ θα βαρύνουν τα νεότερα στοιχεία.

Προχωρώντας στην ανάλυση του τόπου γέννησης κατά περιφέρεια και νομό θα δώσουμε λεπτομερέστερα στοιχεία για τους κατοίκους της πόλης²⁵². Ας δούμε τώρα, ποιος νομός των περιφερειών έχει την μεγαλύτερη μετανάστευση και από ποιο φύλο²⁵³. Συνολικά και από όλες τις περιόδους, διαπιστώνουμε, ότι από την Ήπειρο, τα Ιωάννινα, είναι η περιοχή που φεύγουν περισσότερα άτομα και κυρίως άνδρες παρά γυναίκες, που μόνο την τρίτη περίοδο παρουσιάζουν αυξητικούς ρυθμούς²⁵⁴.

Από τη Θεσσαλία βλέπουμε την Καρδίτσα να υπερέχει έναντι των υπολοίπων νομών και οι άνδρες να υπερέχουν τις δύο πρώτες περιόδους, ενώ στις επόμενες δύο να είναι περίπου στα ίδια επίπεδα η μετανάστευση μεταξύ των δύο φύλων.

Από την Κρήτη²⁵⁵ το Ηράκλειο και το Λασιθί παρουσιάζουν άνοδο την πρώτη περίοδο με προβάδισμα των ανδρών. Στη δεύτερη περίοδο ξεχωρίζουν το Ρέθυμνο και τα Χανιά, που μεταναστεύουν περισσότερες γυναίκες. Την τρίτη περίοδο βλέπουμε το Λασιθί και τα Χανιά με προβάδισμα των ανδρών και τέλος τα Χανιά και το Ηράκλειο με μικρή υπεροχή επίσης των ανδρών.

Από την Α. Μακεδονία, η Καβάλα έχει τη μεγαλύτερη μετανάστευση με τους άνδρες να υπερέχουν και εδώ. Από την Κ. Μακεδονία οι Σέρρες, με υπεροχή των ανδρών, αλλά και η Ημαθία και Θεσσαλονίκη κατά τη πρώτη και την τελευταία περίοδο παρουσιάζουν την ίδια κατάσταση. Από την Δ. Μακεδονία η Κοζάνη με τις γυναίκες να υπερέχουν μόνο την τρίτη περίοδο και την τελευταία να υπάρχει ισορροπία.

Από τα Νησιά του Αιγαίου, το Β. Αιγαίο με τις Κυκλάδες να επικρατούν την πρώτη περίοδο και συνολικά να υπερέχουν οι άνδρες.

Από την Πελοπόννησο ξεχωρίζει η Μεσσηνία, όπου υπερέχουν οι άνδρες και ακολουθούν τις δύο τελευταίες περιόδους η Αρκαδία, όπου τη δεύτερη και τέταρτη περίοδο υπερέχουν οι γυναίκες και η Ηλεία, όπου τη δεύτερη περίοδο υπερέχουν ελάχιστα οι γυναίκες και την τρίτη πολύ περισσότερο.

---

²⁵²Υπενθυμίζουμε ότι όλοι οι πίνακες που αφορούν την κατάταξη ανά Περιφέρεια ή Νομό βρίσκονται στο παράρτημα

²⁵³ Η κατηγοριοποίηση ανά νομό δεν ήταν εύκολη γιατί πολλές φορές δήλωναν τόπο γέννησης χωριό που ήταν άγνωστο σε ποιο νομό ανήκε, δεν υπήρχε στο χάρτη ή μπορεί με το πέρασμα των χρόνων να είχε αλλάξει ονομασία. Βέβαια, υπήρχαν και λίγες περιπτώσεις που δεν είχαν δηλώσει τόπο καταγωγής, γι' αυτό στους πίνακες του παραρτήματος αυτή η κατηγορία επισημαίνεται με τη λέξη άγνωστο.

²⁵⁴ Πολλές φορές οι διαφορές στη μετανάστευση ανάμεσα στα φύλα είναι μικρές, όπως μπορεί οποιοσδήποτε να διαπιστώσει στους πίνακες, για να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα.

²⁵⁵ Την πρώτη και την δεύτερη περίοδο έχουμε αρκετούς που δεν δήλωσαν από πιο μέρος της Κρήτης ήταν ή δήλωσαν κάποιο χωριό που ήταν δύσκολο να βρεθεί πού ανήκει.

Και τέλος, από τη Στερέα, η Αιτωλοακαρνανία που μόνο την τρίτη περίοδο υπερέρχουν ελάχιστα οι γυναίκες, η Εύβοια που υπερέρχουν οι γυναίκες τις δύο πρώτες περιόδους και η Φθιώτιδα που είναι λιγότερες οι γυναίκες μόνο την τελευταία περίοδο.

5.5 Κατοικία και επάγγελμα γονέων

Δuo από τα χαρακτηριστικά στοιχεία των γονέων του ζευγαριού, που είναι το επάγγελμα και ο τόπος κατοικίας, θα μελετηθούν σε αυτό το κεφάλαιο.

Η μικρή ή μεγάλη απόσταση κατοικίας, που είχε το ζευγάρι από τους γονείς του, μπορεί να δηλώσει τόσο την αντίληψη της κοινωνίας, για το τι σήμαινε οικογενειακό περιβάλλον και πόσο στενά δεμένο ήταν κατά περιόδους, όσο και να σηματοδοτήσει την εξέλιξη, που είχε η νέα γενιά, με την επιλογή που έκανε να μείνει ή όχι στον ίδιο τόπο που έμεναν οι γονείς του.

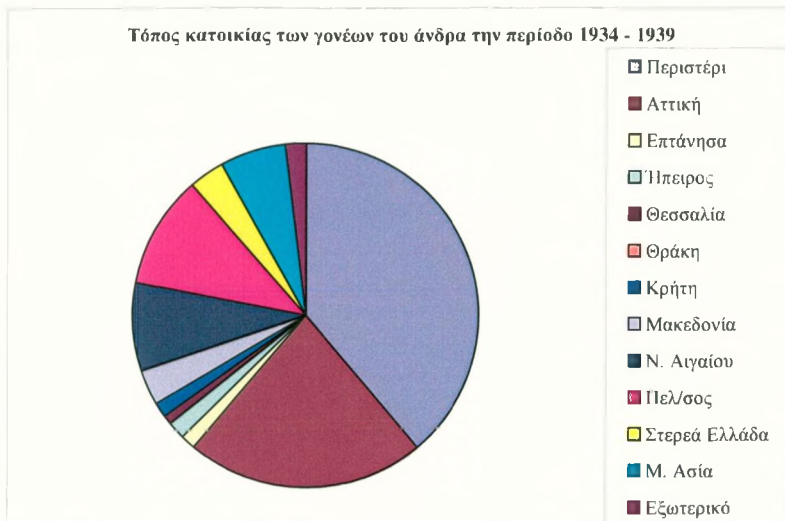
Οι περίοδοι που θα εξετάσουμε είναι οι δύο πρώτες, γιατί μόνο γι' αυτές έχουμε αυτήν την πληροφορία, στις επόμενες δύο δε ζητείται αυτό το στοιχείο από το ληξιαρχείο.

Στην πρώτη περίοδο έχουμε 865 και στη δεύτερη 869 εγγραφές αλλά η πληροφορία του τόπου κατοικίας εμφανίζεται σε πιο λίγες, γιατί υπήρχε ένα μικρό ποσοστό, που δεν δήλωνε κατοικία και αρκετοί νεκροί. Αλλά και ο αριθμός των εγγραφών του επαγγέλματος δεν είναι ίδιος με το σύνολο των εγγραφών, γιατί κάποιοι ελάχιστοι δήλωναν άνεργοι, οι περισσότεροι δήλωναν κτηματίες, ορισμένοι δε δήλωναν επάγγελμα και οι περισσότεροι ήταν νεκροί, αλλά σε όσους υπήρχε αναγραφή του επαγγέλματος περιλαμβάνονται στον κατάλογο.

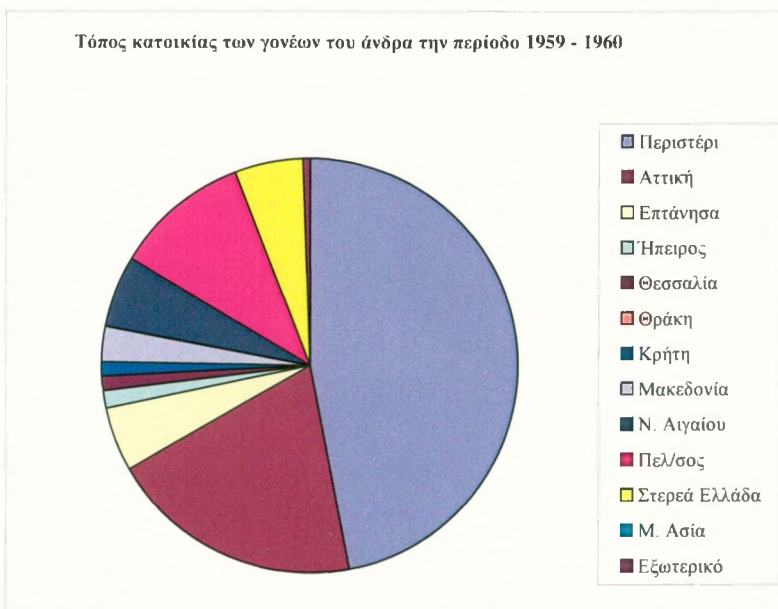
Πίνακας 5.6: Τόπος κατοικίας των γονέων του άνδρα

Περιοχή/Έτος	1934 - 1939		1959 - 1960	
	N	%	N	%
Περιστερί	254	38,96	303	47,05
Αττική	144	22,09	126	19,57
Επτάνησα	10	1,53	32	4,97
Ηπειρος	10	1,53	10	1,55
Θεσσαλία	6	0,92	6	0,93
Θράκη	0	0,00	1	0,16
Κρήτη	9	1,38	6	0,93
Μακεδονία	21	3,22	18	2,80
Ν. Αιγαίου	55	8,44	37	5,75
Πελ/σος	69	10,58	68	10,56
Στερέα Ελλάδα	21	3,22	34	5,28
Μ. Ασία	40	6,13	0	0,00
Εξωτερικό	13	1,99	3	0,47
Σύνολο	652	100,00	644	100,00

Τόπος κατοικίας των γονέων του άνδρα 1934-1939

Τόπος κατοικίας των γονέων του άνδρα 1959-1960

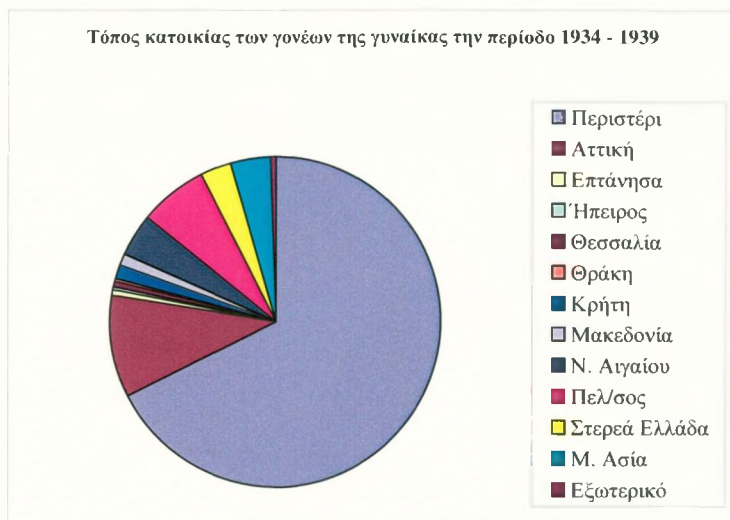

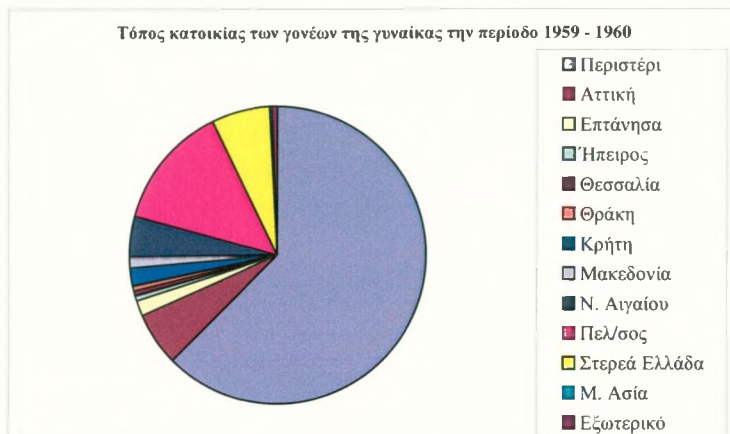
Πίνακας 5.7: Τόπος κατοικίας των γονέων της γυναίκας

Περιοχή / Έτος	1934 - 1939		1959 - 1960	
	N	%	N	%
Περιστέρι	480	67,42	430	62,59
Αττική	71	9,97	39	5,68
Επτάνησα	4	0,56	11	1,60
Ήπειρος	2	0,28	5	0,73
Θεσσαλία	5	0,70	3	0,44
Θράκη	2	0,28	4	0,58
Κρήτη	9	1,26	14	2,04
Μακεδονία	8	1,12	8	1,16
Ν. Αιγαίου	31	4,35	29	4,22
Πελ/σος	47	6,60	94	13,68
Στερεά Ελλάδα	22	3,09	45	6,55
Μ. Ασία	27	3,79	1	0,15
Εξωτερικό	4	0,56	4	0,58
Σύνολο	712	100,00	687	100,00

Τόπος κατοικίας των γονέων της γυναίκας 1934-1939

Τόπος κατοικίας των γονέων της γυναίκας 1959-1960

Ο τόπος κατοικίας των γονέων του άντρα είναι σε ποσοστό 61,05% από Αττική (συμπεριλαμβάνεται και το Περιστερί) την πρώτη περίοδο και 66,62% τη δεύτερη περίοδο. Και ο τόπος κατοικίας των γονέων της γυναίκας είναι 77,39% από την Αττική την πρώτη περίοδο και 68,27% τη δεύτερη περίοδο.

Οι περισσότεροι από τους γονείς της γυναίκας, που ο συνολικός αριθμός του δείγματος είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο του άνδρα, κατοικούν στην Αττική και μάλιστα το 67,42% της πρώτης περιόδου κατοικεί στο Περιστερί έναντι 38,96% του άντρα²⁵⁶. Τη δεύτερη περίοδο το 62,59% των γονέων των γυναικών κατοικεί στο Περιστερί έναντι 47,05% των γονέων του άνδρα.

Και οι γονείς του άνδρα και της γυναίκας επομένως, σε ποσοστό πάνω από 60% σε όλες τις περιόδους κατοικούν στην Αττική, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους γονείς της γυναίκας που κατοικούν πάνω από το 60% στο Περιστερί. Κατά συνέπεια, η μετανάστευση από τον τόπο καταγωγής δεν αφορούσε μόνο στο ζευγάρι, αλλά και τους γονείς τους σε μεγάλο βαθμό.

Το ποσοστό που δηλώνει κατοικία των γονέων του τη Μ. Ασία είναι πολύ μικρό σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές και υπάρχει μόνο την πρώτη περίοδο. Πληροφορία ρεαλιστική, μιας και η καταγραφή των ληξιαρχικών πράξεων γίνεται με πραγματικά στοιχεία της περιόδου που τελούνται οι γάμοι.

Άλλες περιοχές, που κατοικούν οι γονείς των ζευγαριών, είναι η Πελοπόννησος που έχει προβάδισμα σε σχέση με τις υπόλοιπες, που είναι τα νησιά

²⁵⁶ Στην καταγραφή του τόπου κατοικίας των γονέων ορισμένοι δήλωναν και τη συνοικία του Περιστερίου που κατοικούν. Οι περισσότερες από αυτές έχουν ήδη αναφερθεί όταν περιγράφονταν οι συνοικισμοί του Περιστερίου. Συγκεκριμένα δηλώνονται οι συνοικίες Αγ. Αντώνιος, Ταξιάρχης, Αρμένικα, Κροκιά, Μάσχα, Άνω και Κάτω Γερμανικά, Αγ. Βασίλειος, Αγ. Ι. Θεολόγος, Αγ. Τριάδα, Χρυσάλλης, Άνω Περιστερί, Δημοτικά, Ευαγγελίστρια, Ηπειρώτικα, Καρφωτά, Κουνέα, Κολοκυνθού, Κτιστά, Α. Αξιοματικών, Λαϊκή Αγορά, Νεόκτιστα, Παράγκες, Παραπήγματα, Ρουπάκι.

του Αιγαίου, η Στερεά, η Μακεδονία και συμπίπτουν με τους τόπους καταγωγής των ζευγαριών, όπως παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τόπος διαμονής των νεόνυμφων σε σύγκριση με τον τόπο κατοικίας των γονέων στις διάφορες χρονικές περιόδους.

Δηλώνουν, λοιπόν, τόπο κατοικίας την περίοδο 1934-1939 από τους 865 άνδρες οι 823 το Περιστερί και από τους υπόλοιπους 40 οι 30 δηλώνουν τόπο κατοικίας Αθήνα και ελάχιστοι Πειραιά²⁵⁷. Οι γυναίκες την ίδια περίοδο δηλώνουν 841 από τις 865 τόπο διαμονής Περιστερί και οι 17 από τις 24, που απομένουν, δηλώνουν Αθήνα και ελάχιστες Πειραιά.

Την επόμενη περίοδο, 1959-1960, από τους 869 οι 796 δηλώνουν και από τα δύο φύλα ότι μένουν στο Περιστερί, ενώ οι 73, που απομένουν, δηλώνουν περιοχές της Αθήνας και ελάχιστες του Πειραιά και γύρω στους 25 δηλώνουν τόπο κατοικίας επαρχία.

Το 1980 η κατάσταση λίγο αλλάζει. Από τους 869 άνδρες οι 727 μένουν στο Περιστερί και από τους υπόλοιπους οι 110 σε περιοχές της Αθήνας και του Πειραιά και οι ελάχιστοι που απομένουν στην επαρχία. Από τις 869 γυναίκες ζουν 739 στο Περιστερί και 120 σε περιοχές της Αθήνας και ελάχιστες σε περιοχές του Πειραιά, ενώ ένα μικρό ποσοστό δηλώνει επαρχία.

Τέλος, την περίοδο 2000-2001 από τους 871 οι 628 άνδρες ζουν στο Περιστερί, οι 194 σε περιοχές της Αθήνας και κυρίως σε γειτονικούς δήμους, όπως το Αιγάλεω, την Πετρούπολη, το Ίλιον και πιο λίγοι στο Χαϊδάρι και οι 50 που απομένουν δηλώνουν επαρχία. Οι γυναίκες που ζουν στο Περιστερί είναι 718 από τις 871, οι 126 μένουν σε περιοχές της Αθήνας και κυρίως σε γειτονικούς δήμους και οι 27 που απομένουν δηλώνουν επαρχία.

Τα ποσοστά των νεόνυμφων, που κατοικούν στο Περιστερί, για τις δύο πρώτες περιόδους, που υπάρχουν στοιχεία να συγκρίνουμε σε σχέση με τους γονείς τους, χωρίς να είναι ίδιος ο αριθμός των συνόλων των γονέων και των νεόνυμφων, είναι αναμφίβολα περισσότερα από αυτά των γονέων τους. Που σημαίνει, ότι κάποιιοι από τους γονείς συνέχισαν να διαμένουν στην επαρχία ή σε άλλη χώρα, ενώ τα παιδιά τους είχαν μεταναστεύσει.

Ένα ακόμα συμπέρασμα αποτελεί το γεγονός, ότι για τις δύο πρώτες περιόδους το ζευγάρι έμενε στο Περιστερί, που ήταν ο τόπος κατοικίας των γονέων, και συνεχίζει την τρίτη και την τέταρτη περίοδο στην συντριπτική του πλειοψηφία να μένει στο Περιστερί, αλλά και στις γύρω από αυτό περιοχές, καθώς και σε περιοχές της Αθήνας και λιγότερο του Πειραιά.

Όμως, ποια η επαγγελματική ταυτότητα των γονέων και ποια των παιδιών τους; Το επάγγελμα αποτέλεσε και αποτελεί βασικό σημείο στη ζωή ενός ανθρώπου και στην εικόνα ενός τόπου. Πέρα από τις ιδιαίτερες επαγγελματικές συμπεριφορές, που αναπτύσσει κάποιος, το επάγγελμα σηματοδοτεί μια σειρά από πράγματα. Αρχικά, την επαγγελματική κινητικότητα των γενεών, έπειτα την εξέλιξη ή την αλλαγή

²⁵⁷ Τα στοιχεία υπολογίζονται από την αρχική βάση δεδομένων που ζητείται και δίνεται αυτή η πληροφορία σε όλες τις περιόδους

επαγγελματών, το διαφορετικό ρόλο των επαγγελματών στην οικονομική ζωή και στην κοινωνία, το χαρακτηρισμό μιας περιοχής, όταν σε αυτή κατοικούν ίδιες ή παραπλήσιες επαγγελματικές κατηγορίες.

Η εξέταση των επαγγελματών των γονέων που θα μελετηθεί εδώ και σε επόμενο κεφάλαιο των παιδιών τους έχει ενιαία κατηγοριοποίηση επαγγελματών. Η κατηγοριοποίηση προέκυψε ύστερα από μελέτη των νεότερων και παλιότερων ταξινομήσεων, που χρησιμοποιούσε η ΕΣΥΕ, σε μια προσπάθεια να μπορούν να είναι συγκρίσιμα τα αποτελέσματα της έρευνας της ΕΣΥΕ και των αρχείων του δήμου, για να δοθεί μια πιο σαφής εικόνα με περισσότερες πληροφορίες.

Δημιουργήθηκαν, έτσι, έξι κατηγορίες και είναι η 0 που αφορά επιστήμονες-ελεύθερα επαγγέλματα, η 1 που είναι οι εργάτες, η 2 που είναι οι υπάλληλοι, δημόσιοι-ιδιωτικοί και στρατιωτικοί, η 3 οι αγρότες, η 4 οι τεχνίτες και τεχνικοί, και η 5 οι έμποροι-βιοτέχνες –επιχειρηματίες.

Στις κατηγορίες, στις οποίες περιγράφεται κάτι παραπάνω εκτός της γενικής κατάταξης, π.χ εργάτες οικοδομής, θα αναφέρεται. Οι κτηματίες δεν περιλαμβάνονται σε κάποια κατηγορία επαγγέλματος σύμφωνα με την ΕΣΥΕ και δεν περιλαμβάνονται και στην κατηγοριοποίηση αυτή, αλλά υπάρχει το στοιχείο και θα δοθεί²⁵⁸.

Πίνακας 5.8: Διαχρονικά αριθμητικά και ποσοστικά στοιχεία επαγγέλματος και κατοικίας πατέρα άνδρα 1934 – 1939

	0	1	2	3	4	5	Σύνολο	%
Περιστέρι	6	91	21	19	55	35	227	29,33
Αττική	6	51	21	14	23	20	135	17,44
Επύρνησα		2		5			7	0,90
Ήπειρος		1	2	6		1	10	1,29
Θεσσαλία		1		1		3	5	0,65
Θράκη							0	0,00
Κρήτη		2	1	4			7	0,90
Μακεδονία	1	6	2	4	5	3	21	2,71
Ν. Αιγαίου		21	1	20	3	3	48	6,20
Πελοπόννησος	1	21	1	21	5	4	53	6,85
Στερεά Ελλάδα		4	2	9	1	1	17	2,20
Μ. Ασία	5	8	1	5	6	14	39	5,04
Εξωτερικό	2	4	1	1	3		11	1,42
Άγνωστο	6	84	14	40	31	19	194	25,06
Σύνολο	27	296	67	149	132	103	774	100,00
%	3,49	38,24	8,66	19,25	17,05	13,31	100,00	

²⁵⁸ Εκτός από την μελέτη των ΣΤΑΚΟΔ και ΣΤΕΠ των διαφόρων περιόδων σε δυσκολίες που ανέκυπταν υπήρχε επικοινωνία με το αντίστοιχο τμήμα της ΕΣΥΕ και τον κ. Μοσχάκη, που ευχαριστώ θερμά. Φυσικά τα όποια λάθη ή παραλείψεις βαρύνουν τον γράφοντα που αποφάσισε αυτή την κατηγοριοποίηση. Σημαντικό είναι να υπενθυμίσουμε ότι οι στατιστικές της ΕΣΥΕ, που θα δούμε πιο κάτω, δεν έχουν ενιαία κατηγοριοποίηση στις δεκαετίες από το 1961-2001.

	0	1	2	3	4	5	Σύνολο
Περιστερί	2,64	40,09	9,25	8,37	24,23	15,42	100,00
Αττική	4,44	37,78	15,56	10,37	17,04	14,81	100,00
Επτάνησα		28,57		71,43			100,00
Ήπειρος		10,00	20,00	60,00		10,00	100,00
Θεσσαλία		20,00		20,00		60,00	100,00
Θράκη							
Κρήτη		28,57	14,29	57,14			100,00
Μακεδονία	4,76	28,57	9,52	19,05	23,81	14,29	100,00
Ν. Αιγαίου		43,75	2,08	41,67	6,25	6,25	100,00
Πελ/σος	1,89	39,62	1,89	39,62	9,43	7,55	100,00
Στερεά Ελλάδα		23,53	11,76	52,94	5,88	5,88	100,00
Μ. Ασία	12,82	20,51	2,56	12,82	15,38	35,90	
Εξωτερικό	18,18	36,36	9,09	9,09	27,27		100,00
Άγνωστο	3,09	43,30	7,22	20,62	15,98	9,79	100,00

1959 – 1960

	0	1	2	3	4	5	Σύνολο	%
Περιστερί	4	44	15	9	29	16	117	33,91
Αττική	2	16	11	9	6	8	52	15,07
Επτάνησα		2	1	9		1	13	3,77
Ήπειρος	1			5			6	1,74
Θεσσαλία		1		2			3	0,87
Θράκη			1				1	0,29
Κρήτη				4			4	1,16
Μακεδονία				6		1	7	2,03
Ν. Αιγαίου		9		14	2	2	27	7,83
Πελ/σος		1	2	21	6	4	34	9,86
Στερεά Ελλάδα	1	5	1	9	8		24	6,96
Μ. Ασία							0	0,00
Εξωτερικό				3			3	0,87
Άγνωστο	2	13	4	33		2	54	15,65
Σύνολο	10	91	35	124	51	34	345	100,00
%	2,90	26,38	10,14	35,94	14,78	9,86	100,00	

	0	1	2	3	4	5	Σύνολο
Περιστέρι	3,42	37,61	12,82	7,69	24,79	13,68	100,00
Αττική	3,85	30,77	21,15	17,31	11,54	15,38	100,00
Επτάνησα		15,38	7,69	69,23		7,69	100,00
Ήπειρος	16,67			83,33			100,00
Θεσσαλία		33,33		66,67			100,00
Θράκη			100,00				100,00
Κρήτη				100,00			100,00
Μακεδονία				85,71		14,29	100,00
Ν. Αιγαίου		33,33		51,85	7,41	7,41	100,00
Πελ/σος		2,94	5,88	61,76	17,65	11,76	100,00
Στερεά Ελλάδα	4,17	20,83	4,17	37,50	33,33		100,00
Μ. Ασία							
Εξωτερικό				100,00			100,00
Άγνωστο	3,70	24,07	7,41	61,11		3,70	100,00

Πίνακας 5.9: Διαχρονικά στοιχεία αριθμητικά και ποσοτικά επαγγέλματος και κατοικίας πατέρα γυναίκας 1934 - 1939

	0	1	2	3	4	5	Σύνολο	%
Περιστέρι	13	201	45	31	92	61	443	56,36
Αττική	6	27	8	10	7	9	67	8,52
Επτάνησα		2		2			4	0,51
Ήπειρος					2		2	0,25
Θεσσαλία		1		3	1		5	0,64
Θράκη		1	1				2	0,25
Κρήτη		4	1	3			8	1,02
Μακεδονία		5			3		8	1,02
Ν. Αιγαίου		4	4	12	5	2	27	3,44
Πελ/σος	2	8	2	18	5	2	37	4,71
Στερεά Ελλάδα		5		12	1	1	19	2,42
Μ. Ασία	2	8		2	7	6	25	3,18
Εξωτερικό	1	1	1			1	4	0,51
Άγνωστο	2	77	4	26	16	10	135	17,18
Σύνολο	26	344	66	119	139	92	786	100,00
%	3,31	43,77	8,40	15,14	17,68	11,70	100,00	

	0	1	2	3	4	5	Σύνολο
Περιστέρι	2,93	45,37	10,16	7,00	20,77	13,77	100,00
Αττική	8,96	40,30	11,94	14,93	10,45	13,43	100,00
Επτάνησα		50,00		50,00			100,00
Ήπειρος					100,00		100,00

Θεσσαλία	20,00		60,00	20,00		100,00	
Θράκη	50,00	50,00				100,00	
Κρήτη	50,00	12,50	37,50			100,00	
Μακεδονία	62,50			37,50		100,00	
Ν. Αιγαίου	14,81	14,81	44,44	18,52	7,41	100,00	
Πελ/σος	5,41	21,62	5,41	48,65	13,51	5,41	100,00
Στερεά Ελλάδα		26,32		63,16	5,26	5,26	100,00
Μ. Ασία	8,00	32,00		8,00	28,00	24,00	100,00
Εξωτερικό	25,00	25,00	25,00			25,00	100,00
Άγνωστο	1,48	57,04	2,96	19,26	11,85	7,41	100,00

1959 – 1960

	0	1	2	3	4	5	Σύνολο	%
Περιστέρι	10	94	48	12	67	32	263	53,46
Αττική	1	7	6	3	6	1	24	4,88
Επτάνησα		1		5	3		9	1,83
Ήπειρος					1	1	2	0,41
Θεσσαλία							0	0,00
Θράκη				1			1	0,20
Κρήτη		1	1	4		1	7	1,42
Μακεδονία		1		4	1		6	1,22
Ν. Αιγαίου		6	2	14	1		23	4,67
Πελ/σος		15	4	32	2	4	57	11,59
Στερεά Ελλάδα		4	3	12	3	6	28	5,69
Μ. Ασία				1			1	0,20
Εξωτερικό		1			1	1	3	0,61
Άγνωστο		15	6	35	5	7	68	13,82
Σύνολο	11	145	70	123	90	53	492	100,00
%	2,24	29,47	14,23	25,00	18,29	10,77	100,00	

	0	1	2	3	4	5	Σύνολο
Περιστέρι	3,80	35,74	18,25	4,56	25,48	12,17	100,00
Αττική	4,17	29,17	25,00	12,50	25,00	4,17	100,00
Επτάνησα		11,11		55,56	33,33		100,00
Ήπειρος					50,00	50,00	100,00
Θεσσαλία							
Θράκη				100,00			100,00
Κρήτη		14,29	14,29	57,14		14,29	100,00
Μακεδονία		16,67		66,67	16,67		100,00
Ν. Αιγαίου		26,09	8,70	60,87	4,35		100,00
Πελ/σος		26,32	7,02	56,14	3,51	7,02	100,00
Στερεά Ελλάδα		14,29	10,71	42,86	10,71	21,43	100,00
Μ. Ασία				100,00			100,00
Εξωτερικό		33,33			33,33	33,33	100,00
Άγνωστο		22,06	8,82	51,47	7,35	10,29	100,00

Μεταξύ των ετών 1934-1939 οι εργάτες, οι αγρότες, οι τεχνίτες και οι έμποροι υπερέχουν. Το 1959-1960 οι αγρότες, οι εργάτες, οι τεχνίτες και οι υπάλληλοι είναι οι τέσσερις πρώτες κατηγορίες.

Οι γυναίκες και τις δύο αυτές περιόδου δηλώνουν οικιακά και ελάχιστες που δηλώνουν επάγγελμα είναι εργάτριες και μία έμπορος.

Πιο αναλυτικά, για την πρώτη περίοδο έχουν δηλώσει επάγγελμα 1 μόνο μητέρα του άνδρα, που δηλώνει εργάτρια και 774 πατέρες. Και το ίδιο περίπου ποσοστό, 786, έχουν δηλώσει επάγγελμα οι πατέρες της γυναίκας και τρεις μητέρες, που οι δύο δηλώνουν εργάτριες υφαντού και η άλλη εργάτρια. Στη δεύτερη περίοδο έχουν δηλώσει επάγγελμα 345 πατέρες του άνδρα και 492 της γυναίκας. Καμία δήλωση επαγγέλματος για την μητέρα του άνδρα και μόνο μια για την μητέρα της γυναίκας, που δηλώνει έμπορος.

Φυσικά, το δείγμα της πρώτης περιόδου είναι μεγαλύτερο από της δεύτερης, γι' αυτό είναι πιο πολλές οι πληροφορίες που συλλέγουμε για τα επαγγέλματα που αναπτύσσονται.

Το σύνολο των επαγγελλμάτων της πρώτης περιόδου μάς δείχνει, ότι οι εργάτες έχουν το προβάδισμα με ποσοστό 41,02% , ακολουθούν με περίπου το ίδιο ποσοστό οι τεχνίτες και οι αγρότες με 17,37% και 17,17% αντίστοιχα, έπειτα είναι οι έμποροι με 12,5% και τέλος οι επιστήμονες και οι ελεύθεροι επαγγελματίες με ποσοστό 3,39%. Στο σύνολο της περιόδου αυτής έχουμε ακόμα 90 κτηματίες.

Από τη βάση δεδομένων στην πρώτη περίοδο και στους τεχνίτες υπερτερούν οι ξυλουργοί, οι υποδηματοποιοί και λιγότερο οι ράφτες και οι ελαιοχρωματιστές. Οι έμποροι, που συναντάμε συχνότερα, είναι οι παντοπώλες, ιχθυοπώλες, κρεοπώλες και γαλακτοπώλες. Στους εργάτες, που διευκρινίζεται η απασχόλησή τους, οι πολυπληθέστεροι είναι εργάτες οικοδομών, κηπουροί, καρραγωγείς²⁵⁹.

Στην επόμενη περίοδο και στο σύνολό της έχουμε τους αγρότες με 29,5% να προηγούνται, ακολουθούν οι εργάτες με 28,2 % , οι τεχνίτες με 16,8%, οι υπάλληλοι με ποσοστό 12,5%, οι έμποροι με 10,14% και τα ελεύθερα επαγγέλματα με 2,5%.

Αυξάνονται οι αγρότες και μειώνονται οι εργάτες, μειώνονται οι έμποροι και αυξάνουν οι υπάλληλοι, ενώ τα ελεύθερα και επιστημονικά επαγγέλματα μάλλον δεν αυξάνονται. Την περίοδο αυτή παρατηρούμε την καταγραφή ανέργων, που είναι συνολικά 21 άτομα. Είναι πάρα πολλοί οι νεκροί, 568 άτομα, εμφανίζονται 80 συνταξιούχοι, 5 ανάπηροι πολέμου και 49 κτηματίες. Από αυτούς που δήλωσαν αναλυτικά το επάγγελμά τους έχουμε την υπεροχή των εργατών οικοδόμων, των υποδηματοποιών, των παντοπωλών. Εμφανίζονται οδηγοί και περισσότεροι υπάλληλοι.

---

²⁵⁹ Είναι φυσικό να υπάρχουν αρκετοί κηπουροί αν θυμηθούμε λίγο από αεροφωτογραφίες πως την περίοδο αυτή υπάρχουν αρκετά χωράφια, κήποι, βουστάσια στο Περιστερι κυρίως προς την περιοχή του Κηφισού.

Παρότι η δεύτερη περίοδος χαρακτηρίζεται από πολλούς νεκρούς, το ποσοστό των καταγραφόμενων μπορεί να μας δώσει εικόνα για το χάρτη των επαγγελματιών²⁶⁰. Βέβαια, η πλειοψηφία των γονέων συνεχίζουν να είναι αγρότες, εργάτες, τεχνίτες.

Από τους ίδιους πίνακες μπορούμε να έχουμε και την πληροφορία του επαγγέλματος σε σχέση με την κατοικία. Έτσι, η πλειοψηφία των γονέων εργατών, τεχνιτών, εμπόρων των ζευγαριών κατοικούσαν στο Περιστέρι και τις δυο περιόδους.

Γενικά, τα επαγγέλματα των γονέων από τη μια δεκαετία στην άλλη δεν άλλαξαν παρά μόνο η σειρά κατάταξής τους. Από εργάτες, αγρότες, τεχνίτες, έμποροι, έγιναν αγρότες, εργάτες, τεχνίτες, υπάλληλοι.

Οι γυναίκες-μητέρες και στις δυο περιόδους φροντίζουν την οικογένεια, το σπίτι και βοηθούν τα μέλη της οικογένειάς τους, αλλά δεν κάνουν επάγγελμα εκτός σπιτιού. Οι ελάχιστες που δήλωσαν ήταν εργάτριες και μια έμπορος.

5.6 Πληθυσμιακή εξέλιξη και ηλικιακή σύνθεση .

Η παρουσίαση της αλλαγής των πληθυσμιακών δεδομένων, που ακολουθεί, αφορά σε ένα διάστημα εβδομήντα χρόνων και δείχνει την πληθυσμιακή εξέλιξη της περιοχής σύμφωνα με τις στατιστικές του πραγματικού πληθυσμού της ΕΣΥΕ.

5.10: Πληθυσμιακή εξέλιξη Περιστερίου

Έτη	Σύνολο	Άρρενες	Θήλειες	Ποσοστό μεταβολής%
1940	21.537	10.464	11.073	40,2**%
1951	35.733	17.323	18.410	22,6 %
1961	79.335	39.087	40.134	122,0 %
1971	118.413	58.504	59.816	49,3 %
1981	140.858	69.900	70.930	19,0 %
1991	137.288	67.397	69.891	-2,5 %
2001	137.918	67.693	70.225	0,46 %

* Το ποσοστό προκύπτει από τη σύγκριση των ετών 1928, 1940 (Στοιχεία της ΕΣΥΕ)

Η μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση των δεκαετιών 1961, 1971, όπως φαίνονται στον πίνακα 5.9, ακολουθεί τον ρυθμό αύξησης των πόλεων της Ελλάδας και κυρίως του συγκροτήματος της πρωτεύουσας. Σε όλες τις δεκαετίες υπερτερούν οι γυναίκες έναντι των αντρών με έμφαση τις δύο τελευταίες δεκαετίες.

Το αστυφιλικό²⁶¹ φαινόμενο πήρε στη χώρα μας μεγάλες διαστάσεις μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, αλλά και μετά τη λήξη τους από μια σειρά πολιτικών

²⁶⁰ Και στις γυναίκες έχουμε πολλές καταγραφές νεκρών. Την πρώτη περίοδο είχαμε 55 συνολικά νεκρές ενώ την δεύτερη 218. Ο μεγάλος αριθμός θανάτων και ειδικότερα από τους άνδρες πρέπει να αποδοθεί σε γεγονότα, όπως ο πόλεμος και συνακόλουθα ο εμφύλιος.

²⁶¹ Β. Ι. Φίλιας. Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος. Τόμος Β' Νέα Σύνορα -Α. Α Λιβάνη 1979 σελ.64

λόγων, που εστιάζονταν κυρίως στον εμφύλιο και στις πολιτικές διώξεις, τέτοιες που οδήγησαν ένα μεγάλο μέρος των ανθρώπων στις πόλεις και κυρίως στην Αθήνα για προστασία. Η μετανάστευση, όμως, προς την Αθήνα συνεχίστηκε, όσο αυξάνονταν και οι ευκαιρίες απασχόλησης στον τριτογενή τομέα σε συνδυασμό με τη διαφορά επιπέδου ζωής. Η μετακίνηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της υπαίθρου και τη γενικότερη κατάρρευση του πλαισίου ζωής της.

Η Αθήνα, που από τον 19^ο αιώνα συγκέντρωνε όλο και περισσότερο τις πολιτικές, διοικητικές, οικονομικές δραστηριότητες ήταν φυσικό να συνεχίσει σε αυτούς τους ρυθμούς και να γίνει κάποια στιγμή μια υδροκέφαλη Αθήνα. Η μετακίνηση προς την Αθήνα και γενικά τις πόλεις δεν ξεκινούσε από την ανάγκη μιας διευρυνόμενης μεταποιητικής παραγωγής, αλλά ήταν μια αστικοποίηση, όπου το στοιχείο παροχής υπηρεσιών και η μεσολάβηση επικρατούσαν. Αυτή η μορφή αστικοποίησης χαρακτηρίστηκε σα νόθα αστικοποίηση, γιατί δεν είχε καμία αντιστοιχία με τις ανάγκες μιας διαρθρωτικά μεταβαλλόμενης οικονομίας, αλλά και νόθα στο επίπεδο κυριαρχούμενων στρωμάτων στην πόλη και στο επίπεδο της ηγέτιδας τάξεως.

Από τη δεκαετία 1980-90 ακολουθεί αξιοσημείωτη πτώση του πληθυσμού, που είναι ίσως συνέχεια της μείωσης του ποσοστού από την δεκαετία 1970-1980. Η πτώση αυτή βλέπουμε ότι ακολουθεί την πτώση και άλλων αστικών κέντρων, όπως για παράδειγμα της Αθήνας, που τα ποσοστά μεταβολής είναι 1971 38,2%, 1981 2,2% , 1991 -12,9% , 2001-3,5%²⁶². Μάλιστα τα ποσοστά της Αθήνας μετά την δεκαετία του 1980 δείχνουν πολύ μεγαλύτερη μείωση από αυτή του Περιστερίου, δείγμα της φυγής από το κέντρο.

Η περιφέρεια, αν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο όρος για το Περιστερί, μοιάζει να συγκρατεί τον κόσμο του στην απογραφή του 2001, αλλά ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αποδελτιώσεις από τις ληξιαρχικές πράξεις γάμου, που δείχνουν ότι το πληθυσμιακό επίπεδο συγκρατείται, επειδή υπάρχουν αρκετοί αλλοδαποί που κατοικούν στο Περιστερί, αλλιώς θα συνέχιζε να ήταν πτωτικό.

Όμως ποια ηλικιακή σύνθεση είχε ή έχει το Περιστερί;

Στους πίνακες 5.10- 5.12 φαίνεται η σύνθεση του πληθυσμού από το 1961 έως το 2001.

---

²⁶² Την αντίθετη πορεία ακολουθούν άλλα προάστια της Αθήνας όπως το Χαλάνδρι, το Μαρούσι, το Ψυχικό, που όχι μόνο συγκρατούν τον κόσμο αλλά προσελκύνουν και άλλους που επιθυμούν αφού έχουν αποκτήσει ίσως καλύτερο εισόδημα να μετακινηθούν σε περιοχές που θεωρούνται πιο αναβαθμισμένες.

Πίνακας 5.11: Ηλικιακή σύνθεση και στα δυο φύλα 1961-2001

	1961	1971	1981	1991	2001
0-4	8.615	12.860	13.428	8.018	6.886
5-9	6.697	10.272	11.911	9.416	7.106
10-14	6.205	9.584	12.455	10.469	7.592
15-19	5.924	9.792	11.108	10.837	9.324
20-24	6.636	9.220	11.099	12.334	11.380
25-29	8.881	8.568	11.739	11.489	12.082
30-34	19.148	9.872	10.387	11.171	12.887
35-39		10.140	8.666	9.711	11.041
40-44		9.352	9.665	9.200	10.572
45-49	13.494	6.808	9.816	7.302	8.997
50-54		5.260	8.574	8.476	8.343
55-59		5.152	6.507	8.156	6.285
60-64		4.016	4.784	7.396	7.021
65-69	3.261	3.160	3.884	4.730	6.651
70-74		2.000	2.925	3.323	5.559
75-79		1.068	2.086	2.603	3.196
80-84		692	1.084	1.598	1.756
85 και άνω		504	682*	1.059	1.240
ΣΥΝΟΛΟ	79.221	118.320	140.830	137.288	137.918

* 30 άτομα δεν δήλωσαν (Επεξεργασία των στοιχείων της ΕΣΥΕ)

Πίνακας 5.12: Ηλικιακή σύνθεση γυναικών 1961-2001

	1961	1971	1981	1991	2001
0-4	4.101	6.308	6.445	3.856	3.357
5-9	3.217	4.880	5.761	4.615	3.407
10-14	3.024	4.828	5.894	5.067	3.729
15-19	2.620	4.588	5.676	5.580	4.645
20-24	3.824	5.172	6.064	6.436	5.617
25-29	4.476	4.008	5.596	5.843	5.874
30-34	9602	5.092	5.005	5.666	6.328
35-39		5.004	4.222	4.787	5.611
40-44		4.652	5.022	4.625	5.363
45-49	7.018	3.436	4.993	3.600	4.539
50-54		2.604	4.402	4.323	4.163
55-59		2.608	3.435	4.150	3.220
60-64		2.140	2.303	3.928	3.860
65-69	2.252	1.808	2.073	2.546	3.683
70-74		1.220	1.652	1.808	3.232
75-79		600	1.205	1.460	1.773
80-84		500	711	945	1.038
85 και άνω		368	461*	656	786
ΣΥΝΟΛΟ	40.134	59.816	70.930	69.891	70.225

*10 δεν δήλωσαν (Επεξεργασία των στοιχείων της ΕΣΥΕ)

Πίνακας 5.13: Ηλικιακή σύνθεση ανδρών 1961-2001

	1961	1971	1981	1991	2001
0-4	4.514	6.552	6.983	4.162	3.529
5-9	3.480	5.392	6.150	4.801	3.699
10-14	3.181	4.756	6.561	5.402	3.863
15-19	3.304	5.204	5.432	5.257	4.679
20-24	2.812	4.048	5.035	5.898	5.763
25-29	4.405	4.560	6.143	5.646	6.208
30-34	9.546	4.780	5.382	5.505	6.559
35-39		5.136	4.444	4.924	5.430
40-44		4.700	4.643	4.575	5.209
45-49	6.476	3.372	4.832	3.702	4.458
50-54		2.565	4.172	4.153	4.180
55-59		2.544	3.072	4.006	3.065
60-64		1.876	2.481	3.468	3.161
65-69	1.369	1.352	1.811	2.148	2.968
70-74		780	1.273	1.515	2.327
75-79		468	881	1.143	1.423
80-84		192	373	653	718
85και άνω		136	221*	403	454
ΣΥΝΟΛΟ	39.087	58.504	69.900	67.397	67.693

*20 δεν δήλωσαν (Επεξεργασία των στοιχείων της ΕΣΥΕ)

Η κατηγοριοποίηση κατά ηλικίες είναι ενιαία από το 1971 και έπειτα. Η στατιστική, όμως, του 1961 μετά την ηλικία των 25-29 ετών έχει μόνο τρεις ομάδες ηλικιών τις 30-44, 45-64, 65 και άνω. Ορισμένες μικροδιαφορές μεταξύ του συνολικού πληθυσμού σε σχέση με το συνολικό αριθμό φύλων και ομάδων ηλικιών στις δεκαετίες 1961, 1971, 1981 οφείλονται στη μη ύπαρξη της πληροφορίας της ηλικιακής σύνθεσης στις συλλογικές συμβιώσεις, όπως νοσοκομεία, γηροκομεία, στρατώνες, κ.λ.π..

Από το συνολικό αριθμό ηλικιακών ομάδων και των δύο φύλων παρατηρούμε, ότι είναι πολύ μεγάλη η αύξηση το 1971 των μικρών και νεαρών ηλικιών και από αυτή του 1961. Βέβαια, αν είχαμε στοιχεία του 1951, πιθανότατα θα βλέπαμε την αύξηση το 1961, γιατί τότε ο συνολικός πληθυσμός του Περιστερίου παρουσιάζει αύξηση 122, 0%. Το 1981 συνεχίζεται η αύξηση, των μικρών, των νέων και παραγωγικών ηλικιών με μόνη εξαίρεση την ηλικιακή ομάδα 35-39. Η αύξηση των γερόντων δεν είναι μεγάλη αλλά είναι υπαρκτή και ιδιαίτερα στην ομάδα 75-79 ετών. Το 1991 βλέπουμε την μείωση του πληθυσμού κατά -2,5%, τη μείωση σε μικρές και νέες ηλικίες και μια σχετική αύξηση στις ηλικίες από 20-39 ετών. Στις υπόλοιπες ομάδες υπάρχει αύξηση με έμφαση στις ομάδες 55-59, 60-64. Το

2001 συνεχίζεται η μείωση των μικρών, αλλά και νέων ηλικιών, και παρουσιάζεται μια μικρή αύξηση σε όλες τις ηλικίες άνω των 25-29 με εξαίρεση την ομάδα 55-59 και λιγότερο 60-64. Οι ηλικίες άνω των 65 παρουσιάζουν σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία.

Οι μικρές ηλικίες τις δύο τελευταίες δεκαετίες είναι συνεχώς φθίνουσες. Οι λιγότερες γεννήσεις και η σταδιακή αύξηση των μεγαλύτερων ηλικιών δεν μας κάνει, βέβαια, να μιλάμε για μια πόλη, που έχει την τάση να προσελκύει μεγάλους, γιατί οι ομάδες των παραγωγικών ηλικιών δεν παρουσιάζουν κάμψη, αλλά για μια πόλη που αναπαράγεται με σαφώς πιο μειωμένους ρυθμούς.

Στη σχέση μεταξύ των δύο φύλων διαπιστώνουμε ότι οι γυναίκες υπερτερούν έναντι των ανδρών σε όλες τις δεκαετίες. Στις δύο τελευταίες δεκαετίες αυτή η διαφορά τείνει να παγιοποιηθεί και είναι περίπου διπλή των υπολοίπων. Συγκεκριμένα το 1961 ήταν 1.047 περισσότερες γυναίκες, το 1971 ήταν 1.312, το 1981 ήταν 1.030, το 1991 ήταν 2.494 και το 2001 ήταν 2.532. Αν παρατηρήσουμε, όμως, πιο προσεκτικά τις ομάδες των ηλικιών ανά δεκαετία θα διαπιστώσουμε ότι και στις πέντε δεκαετίες οι άνδρες υπερτερούν στις μικρές ηλικίες, ενώ οι γυναίκες σχεδόν σε όλες τις υπόλοιπες.

5.7 Δημογραφικά στοιχεία

Τα στοιχεία που παρατίθενται στον πίνακα 5.13 προκύπτουν από την καταγραφή των επίσημων βιβλίων γεννήσεων, γάμου, θανάτων του δήμου Περιστερίου από το έτος ιδρύσεως του δήμου²⁶³.

Πίνακας 5.14: Δημογραφικά στοιχεία περιόδου 1934-2002

	Γεννήσεις	Γάμοι	Θάνατοι
1934	236*	81	168
1935	363	126	221
1936	368	159	217
1937	384	173	230
1938	396	154	226
1939	344	174	272

* Πριν την δημιουργία μαιευτηρίων στο Περιστερί ως τόπος γέννησης των περισσότερων παιδιών δηλώνονταν η οικία των γονιών τους.

** Οι συχνότερες αιτίες θανάτου ήταν η φυματίωση, ο υποσιτισμός, ο καρκίνος.

*** Το μεγάλο ποσοστό θανάτων αυτού του έτους είναι σχετικό με τον καύσωνα, όπως δηλώθηκε από το ληξιαρχείο

²⁶³ Η υποστήριξη της ληξιαρχού του δήμου Περιστερίου κ. Χριστίνας Γιαννοπούλου υπήρξε εξαιρετικά σημαντική σε όλη τη διάρκεια της καταγραφής αλλά και ανάλυσης των στοιχείων και την ευχαριστώ θερμά.

	Γεννήσεις	Γάμοι	Θάνατοι
1940	342	194	271
1941	321	186	697
1942	245	120	901**
1943	322	218	241
1944	559	232	211
1945	541	220	515
1946	444	216	189
1947	368	221	166
1948	362	198	192
1949	375	215	162
1950	392	317	143
1951	378	301	179
1952	374	345	177
1953	362	401	178
1954	596	501	196
1955	644	501	188
1956	750	503	253
1957	723	547	271
1958	837	603	271
1959	948	595	293
1960	1124	557	324
1961	1180	696	361
1962	1193	828	414
1963	1345	890	434
1964	1489	861	448
1965	1686	786	448
1966	1859	711	423
1967	1714	725	488
1968	1539	772	555
1969	1421	982	557
1970	1464	908	613
1971	1494	962	701
1972	1528	871	777
1973	1548	1075	758
1974	1606	1032	833
1975	1528	1113	907
1976	1449	1087	875
1977	1269	1178	920
1978	1124	1216	884
1979	934	1197	839
1980	707	1072	1024
1981	529	1089	1083
1982	395	1158	1055

	Γεννήσεις	Γάμοι	Θάνατοι
1983	219	1021	1167
1984	105	856	1198
1985	34	947	1147
1986	16	913	1154
1987	8	1028	1408***
1988	13	776	1290
1989	10	929	1360
1990	7	866	1509
1991	7	1040	1559
1992	10	743	1556
1993	8	902	1574
1994	6	830	1242
1995	11	877	1367
1996	13	614	1377
1997	7	781	1335
1998	6	708	1302
1999	5	723	1148
2000	11	552	1103
2001	8	565	1104
2002	3	609	1145

Επεξεργασία στοιχείων από τα βιβλία του ληξιαρχείου Περιστερίου

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των στοιχείων, είναι απαραίτητο να δοθούν ορισμένες διευκρινήσεις, που αφορούν στις εγγραφές²⁶⁴. Οι γεννήσεις και οι υιοθεσίες, που προσμετρώνται μέσα στην κατηγορία αυτή, είναι αυτές που δηλώθηκαν και έγιναν στην περιοχή του Περιστερίου. Οι γάμοι έως το 1966 μπορούσαν να γίνουν και σε άλλο δήμο, αρκεί να είχαν πληρώσει την εννομή, που ανήκανε στο Περιστερί. Η συντριπτική πλειοψηφία των γάμων, όμως, τελέστηκε στο Περιστερί. Από το 1966 οι γάμοι που εγγράφονταν ήταν αυτοί, που είχαν τελεστεί μόνο στο Περιστερί. Η τέλεση των πολιτικών γάμων αρχίζει από το 1983 και μαζί με τους θρησκευτικούς δηλώνονται κανονικά από την χρονιά αυτή στα βιβλία. Όσο για τους θανάτους η καταγραφή αφορά αυτούς που ο θάνατός τους δηλωνόταν στο Περιστερί. Οι μαιευτικές κλινικές που υπήρχαν στο Περιστερί κλείνουν σταδιακά και στη δεκαετία του 1980, οι ελάχιστες γεννήσεις που καταγράφονται αφορούν σε γυναίκες, που γέννησαν σε ιδιωτικό χώρο ή κυρίως υιοθεσίες.²⁶⁵

²⁶⁴ Οι διευκρινίσεις αυτές δόθηκαν από το ληξιαρχείο και είναι σημαντικές για την καταγραφή αυτών των στατιστικών προκειμένου να μην δοθεί λαθεμένη εικόνα.

²⁶⁵ Στις δεκαετίες 1960 και 1970 υπάρχουν οι κλινικές Αν. Θωμά στην οδό Κουντουριώτου, Νικολάου στην Β. Γεωργίου, Αγ. Ευφημίας στην Π. Τσαλδάρη, Ζακόπουλου στην Κ. Βάρναλη, και Ταξιάρχης, Πηγιάκης, καθώς και Αντ. Κρομμυδάκη στην δεκαετία του 1980. Από τις κλινικές αυτές η κλινική του

Οι γεννήσεις, όπως φαίνεται στον πίνακα 5.13, παρουσιάζουν αύξηση από το 1934 στο 1935 με μια τάση σταθεροποίησης έως το 1943 με παρέκκλιση το έτος 1942, που σημειώνεται μείωση, όπως και στους γάμους. Τα έτη 1944, 1945 υπάρχει αύξηση, που διακόπτεται από το 1946. Η σταθεροποίηση των ετών 1947-1953 διαδέχεται μια μακρά περίοδος μεγάλης αύξησης, που στην πραγματικότητα δεν μπορούμε να ερευνησουμε από την δεκαετία του 1980 και μετά, αφού δεν υπάρχουν μαιευτικές κλινικές πια στο Περιστέρι. Από την στατιστική της ηλικιακής σύνθεσης ανά φύλο, που είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, μπορούμε να δούμε, πώς κινήθηκε το 1981 η ηλικιακή ομάδα 0-4 και πώς τις επόμενες δεκαετίες. Το 1981 είναι σε υψηλά επίπεδα, όπως το 1971, ενώ μειώνεται κατά 40% το 1991 και 50% περίπου το 2001 σε σχέση με το 1981.

Οι γάμοι στα πρώτα χρόνια δημιουργίας του δήμου και γενικότερα της συγκρότησης του Περιστερίου σε πόλη παρουσιάζουν μια μικρή αλλά συνεχή άνοδο, που διακόπτεται μόνο το 1942 για να συνεχιστεί με μικρές αυξομειώσεις. Μια αξιοπρόσεκτη άνοδο βλέπουμε από το 1961 έως το 1964, έπειτα από το 1973 έως το 1983. Και από εκεί και έπειτα με μικρές αυξομειώσεις η πορεία είναι καθοδική, κάτι που παρατηρείται εντονότερα από το 2000. Από το 1993 και έπειτα καταγράφονται και αρκετοί γάμοι αλλοδαπών, κυρίως Αλβανών, οι οποίοι όμως δεν υπερτερούν έναντι των Ελλήνων, αλλά σταδιακά αυξάνονται, όπως είδαμε και στην στατιστική του τόπου προέλευσης της περιόδου 2000-2001.

Για τους θανάτους υπάρχει μια σταθερή κατάσταση μέχρι τον πόλεμο. Πολλοί θάνατοι σημειώνονται το 1942, λιγότεροι το 1941 και πιο λίγοι το 1945, γεγονός που φανερώνει, ότι η περίοδος της Κατοχής και της μετέπειτα εποχής έπληξε πάρα πολύ την πόλη και φαίνεται ότι η κατάσταση ομαλοποιήθηκε μετά το 1946. Σε κάποιες ληξιαρχικές πράξεις στα χρόνια του πολέμου φαίνονται τα εξουθενωμένα και αποστεωμένα πρόσωπα των κατοίκων από τις φωτογραφίες που συνόδευαν κάποιες ληξιαρχικές πράξεις.

Η αύξηση των θανάτων του 1945 μάλλον αντιστοιχεί σε μια πορεία που συνεχίστηκε από τον πόλεμο και βέβαια τα έτη 1943 και 1944, αλλά ίσως οι νεκροί να θάφτηκαν σε άλλα νεκροταφεία, χωρίς να υπάρχουν τα στοιχεία τους ή πιθανότατα και σε ομαδικούς τάφους οπουδήποτε στην Αθήνα²⁶⁶.

Ο ρυθμός των θανάτων από το 1945 και έπειτα είναι σταδιακά αυξητικός με μικρές παρεκκλίσεις κάποια χρόνια φθάνοντας σε υψηλότερα επίπεδα το 1980, σε ακόμα υψηλότερα το 1987 χρονιά καύσωνα με αρκετούς νεκρούς στο Περιστέρι, σε μεγάλο ποσοστό μεταξύ των ετών 1990 –1993 όπως και μεταξύ των ετών 1995 – 1998 για να ομαλοποιηθούν από το 1999 έως και το 2002. Η αύξηση των ετών 1990-1993 και 1995-1998 δεν μπορούμε να ξέρουμε πού οφείλεται, αφού ο ληξιαρχος δεν

Ζακόπουλου και του Νικολάου και κατόπιν η Αγ. Ευφημία είχαν την μεγαλύτερη κίνηση. Στις δύο πρώτες την διεύθυνση είχαν οι ίδιοι οι γιατροί που ήταν και μαιευτήρες.

²⁶⁶ Στο ληξιαρχείο Περιστερίου ακόμα και το 2005 που γράφεται αυτή η εργασία υπάρχει περίπτωση αναγνώρισης νεκρού που πέθανε το 1944. Τα περισσότερα από τα θύματα εκείνης της περιόδου είτε είχαν θαφτεί σε ομαδικούς τάφους ή θάφτηκαν κάπου χωρίς να έχει δηλωθεί ο θάνατος τους.

ζει πια, για να μας εξηγήσει αυτή τη μεγάλη άνοδο, αλλά μια πιθανή εξήγηση μπορεί να είναι αυτή της νυν ληξιάρχου, ότι κάποιες ορισμένες εποχές ο δήμος δεχόταν νεκρούς και από άλλες περιοχές, όπως ο Κολωνός, προκειμένου να εξυπηρετήσει, γεγονός που σταμάτησε στις αρχές του 2000, όταν πια κινδύνευε το Νεκροταφείο να μην έχει χώρο για τους νεκρούς του Περιστερίου.

5.8 Στοιχεία οικογενειακής κατάστασης, ηλικίας και τύπου γέννησης ζευγαριού

Στο τελευταίο τμήμα του κεφαλαίου αυτού θα παρουσιαστεί η οικογενειακή κατάσταση των Περιστεριωτών και στοιχεία που δίνουν περισσότερες πληροφορίες για την ηλικία γάμου, τον αριθμό των γάμων, την επιλογή του συζύγου σε σχέση με τον τόπο προέλευσης. Με την παράθεση και αυτών των στοιχείων θα έχουμε μια εικόνα ταυτότητας και κοινωνικών γνωρισμάτων των ανθρώπων, που κατά καιρούς κατοίκησαν το Περιστέρι.

Η σύνθεση της οικογενειακής κατάστασης θα γίνει από την επεξεργασία των στοιχείων της ΕΣΥΕ, ενώ τα στοιχεία που αφορούν στους γάμους από τα αρχεία του ληξιαρχείου Περιστερίου και τις ληξιαρχικές πράξεις γάμου.

Στον πίνακα 5.14 υπάρχουν συνολικά τα στοιχεία της οικογενειακής κατάστασης και για τις πέντε δεκαετίες. Αξίζει να σημειωθεί, ότι σε όλες τις περιόδους υπάρχουν κάποιοι που, ενώ δηλώνεται η οικογενειακή τους κατάσταση, δεν δηλώνεται η ηλικία.

Πίνακας 5.15 : Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων 1961-2001

	1961	1971	1981	1991	2001
Έγγαμοι	35339	58200	72173	70272	68002
Άγαμοι	38968	30576	60764	57314	42415
Χήροι.	4914 ²⁶⁷	5304	6606	7451	13509 ²⁶⁸
Διαζευγμένοι		1068	1257	2251	

Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ

Η εικόνα της αύξησης των γάμων παρουσιάζεται μέχρι το 1981 και ακολουθεί την αύξηση του πληθυσμού. Το 1991 και συνέχεια το 2001 οι γάμοι μειώνονται. Να θυμίσουμε, ότι το 1961 έχουμε πληθυσμό 79.335, το 1971 118.413, το 1981 140.858, το 1991 137.288 και το 2001 137.918. Οι άγαμοι το 1961 είναι 3.629 περισσότεροι από τους έγγαμους. Από το 1971 και μετά οι έγγαμοι υπερτερούν και είναι 27.624 περισσότεροι, το 1981 11.409, το 1991 12.958, το 2001 25.587.

Η κατηγορία χήροι / διαζευγμένοι παρουσιάζει συνεχώς αύξηση. Το 1961 είναι 4.914, το 1971 είναι 6.372, το 1981 είναι 7.863, το 1991 είναι 9.702 και το 2001 είναι 13.509.

²⁶⁷ Στην στατιστική του 1961 οι χήροι και διαζευγμένοι είναι στην ίδια κατηγορία.

²⁶⁸ Στην στατιστική του 2001 η κατηγορία χήροι ή διαζευγμένοι είναι πάλι μία κατηγορία .

Αν δούμε πιο αναλυτικά τις περιόδους, αρχικά το 1961 στον πίνακα 5.15, θα δούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό στην κατηγορία των αγάμων το έχουν οι άνδρες. Στις γυναίκες υπάρχει μεγαλύτερη ισορροπία μεταξύ έγγαμων και άγαμων. Στους χήρους / διαζευγμένους έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό οι γυναίκες έναντι ενός πολύ χαμηλού των ανδρών.

Πίνακας 5.16: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 1961

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Έγγαμοι	17036	18303	35339
Άγαμοι	21405	17563	38968
Χήρου/διαζευγ.	646	4268	4914

Για το 1971 έχουμε την κατηγορία των εγγάμων να υπερτερεί και να είναι πολύ πιο ισχυρή έναντι των αγάμων. Στην ηλικία των 35-39 είναι η πλειοψηφία των ανδρών και γυναικών εγγάμων, αλλά στις πιο μικρές από αυτή ηλικίες βλέπουμε περισσότερες παντρεμένες γυναίκες ενώ στις μεγαλύτερες υπερτερούν λίγο οι άνδρες. Η κατηγορία των αγάμων είναι κυρίως στις μικρές ηλικίες και πέφτει κατακόρυφα στους άνδρες μετά τα 30 ενώ στις γυναίκες μετά τα 25. Οι χήροι άνδρες είναι ελάχιστοι σε σχέση με τις χήρες. Μεταξύ των ηλικιών 55-64 και κυρίως 65-79 είναι οι περισσότερες χήρες.

Τέλος, οι διαζευγμένοι είναι η πιο μικρή κατηγορία και είναι πολύ περισσότερες οι γυναίκες ιδίως στην ηλικία 35- 44 και ακολουθεί αυτή των 45- 49.

Πίνακας 5.17: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 1971

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Έγγαμοι	28420	29780	58200
Άγαμοι	17160	13416	30576
Χήροι	656	4648	5304
Διαζευγμένοι	304	764	1068

Για το 1981 εξακολουθεί η κατηγορία των εγγάμων να είναι η μεγαλύτερη. Αλλά η σχέση μεταξύ εγγάμων και αγάμων σε σχέση με τα φύλα έχει αλλάξει. Τώρα παρουσιάζουν μεγαλύτερη ισορροπία οι άνδρες από τις γυναίκες. Οι γυναίκες και πάλι παντρεύονται νωρίτερα από τους άνδρες.

Οι χήρες και πάλι είναι συντριπτικά περισσότερες έναντι των ανδρών από την ηλικία των 50 και άνω, ενώ οι άνδρες από την ηλικία των 65 και άνω. Τα διαζύγια είναι πολύ λίγα και πάλι σχεδόν διπλάσια των γυναικών έναντι των ανδρών, όπως και το 1971. Οι περισσότερες χωρισμένες είναι σε ηλικία 40-44 ενώ οι άνδρες στα 50-54.

Πίνακας 5.18: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 1981

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Έγγαμοι	35211	36962	72173
Άγαμοι	33403	27361	60764
Χήροι	844	5762	6606
Διαζευγμένοι	442	815	1257

Για το 1991 έχουμε και πάλι την κατηγορία των εγγάμων γυναικών να υπερτερεί και να είναι περισσότερες από τις άγαμες. Και η διαφορά μεταξύ αγάμων και εγγάμων είναι μεγαλύτερη στις γυναίκες από ό,τι στους άνδρες. Και πάλι σε πιο νέα ηλικία είναι πολύ περισσότερες παντρεμένες γυναίκες από ό,τι άνδρες. Στις ηλικίες 25-44 βρίσκονται τα περισσότερα ζευγάρια. Μειώνονται ελάχιστα αριθμητικά έως τα 64 και από εκεί και πάνω μειώνονται πολύ. Οι άγαμοι άνδρες είναι πολύ λιγότεροι μετά την ηλικία των 30-34 ετών και οι άγαμες γυναίκες μετά τα 25-29.

Οι χήροι άνδρες, που εξακολουθούν να είναι πολύ λιγότεροι από τις γυναίκες, μένουν χήροι μετά τα 60-64 αλλά κυρίως από τα 75-79 και άνω, ενώ οι γυναίκες μένουν χήρες αρκετά νωρίτερα και κυρίως από την ηλικία των 50-54 και συνεχίζεται ανοδικά. Οι γυναίκες εμφανίζονται διαζευγμένες από τα 25-29 και πάνω και έως τα 35-39 με αυξητικούς ρυθμούς. Οι άνδρες εμφανίζουν περισσότερα διαζύγια στην ηλικία των 30-34 και 35-39 και λιγότερα από εκεί και πάνω.

Πίνακας 5.19: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 1991

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Έγγαμοι	34481	35791	70272
Άγαμοι	30971	26343	57314
Χήροι	1254	6197	7451
Διαζευγμένοι	691	1560	2251

Και τέλος, για το 2001 εξακολουθεί η κατηγορία των εγγάμων να υπερτερεί, αλλά βαίνει μειούμενη έναντι του 1991, οι άγαμοι είναι λιγότεροι, ενώ η κατηγορία χήροι / διαζευγμένοι αυξάνεται.

Η πλειοψηφία των παντρεμένων και στα δύο φύλα είναι μεταξύ 30-44 και 45-64 με μια μικρή διαφοροποίηση υπέρ των γυναικών στα 30-44 και των ανδρών στα 45-64. Οι έγγαμοι των μικρότερων ηλικιών είναι ελάχιστοι και πιο πολλές γυναίκες. Οι ηλικίες 65 και άνω έχουν το 40% των προηγούμενων ηλικιακών ομάδων και υπερτερούν οι άνδρες. Οι άγαμοι άνδρες μειώνονται πολύ μετά την ηλικία 30-44 και οι γυναίκες από την ηλικία 20-24 συνεχίζοντας έως τα 44 να έχουν ποσοστό άξιο λόγου.

Στην κατηγορία διαζευγμένοι ή χήροι και πάλι είναι περισσότερες οι γυναίκες. Στις ηλικίες 45-64 αλλά κυρίως 65 και άνω συγκεντρώνονται τα μεγαλύτερα ποσοστά και για τα δύο φύλα. Οι γυναίκες ιδίως από τα 65 και άνω είναι πάρα πολλές, γεγονός που μπορεί να σημαίνει ότι οι περισσότερες είναι χήρες.

Πίνακας 5.20: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 2001

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Έγγαμοι	33596	34406	68002
Άγαμοι	23763	18652	42415
Χήρου/διαζευγμ.	3106	10403	13509

Ποια όμως ήταν η ηλικία γάμου των πρώτων δημοτών του Περιστερίου και πόσο μεταβλήθηκε αυτή με τα χρόνια; Πόσες κατά μέσο όρο φορές παντρεύονταν οι κάτοικοι του Περιστερίου και ποια η επιλογή των συζύγων ανάλογα με τον τόπο γέννησης;

Η μέση ηλικία κατά τον πρώτο γάμο σε όλες τις περιόδους μελέτης, πίνακας 5.20 και μόνο για όσους παντρεύονται για πρώτη φορά, δείχνει ότι οι άνδρες παντρεύονται σε μεγαλύτερη ηλικία από τις γυναίκες, όπως έδειξαν και τα στοιχεία οικογενειακής κατάστασης κατά ηλικιακές ομάδες της ΕΣΥΕ. Μια παγιωμένη διαφορά ηλικίας μεταξύ του ζευγαριού είναι για όλες τις περιόδους γύρω στα 4 χρόνια, ενώ η πρώτη περίοδος δείχνει τη μεγαλύτερη διαφορά ηλικίας μεταξύ των φύλων και η τελευταία τη μικρότερη²⁶⁹.

Θα μπορούσε κάποιος γενικά να σχολιάσει, ότι, όσο περνάνε τα χρόνια τόσο και ανεβαίνει ο μέσος όρος ηλικίας γάμου και των δύο φύλων αλλά αυτό φαίνεται ότι δεν τηρείται στην περίοδο του 1980.

Πίνακας 5.21: Μέση ηλικία κατά τον πρώτο γάμο

	άνδρες	γυναίκες	διαφορά
1934 - 1939	28,3	23,6	4,7
1959 - 1960	29,5	25,5	4,0
1980	27,5	23,2	4,3
2000 - 2001	31,0	27,3	3,7

Πηγή: Επεξεργασία ληξιαρχικών πράξεων γάμου Δήμου Περιστερίου

Πιο αναλυτικά, όπως μπορούμε να δούμε και στο παράρτημα, την περίοδο 1934-1939 οι γυναίκες έως την ηλικία των 25ετών ήταν παντρεμένες στην συντριπτική τους πλειοψηφία (72, 06%) και έως την ηλικία των 30 το 91,12%, με το μεγαλύτερο ποσοστό να παρατηρείται μεταξύ 21-25 χρονών (52,52%).

Οι άνδρες από την ηλικία των 21 και έως τα 30 είναι έγγαμοι σε ποσοστό 63,91%, έως τα 35 σε ποσοστό 81,54%. Οι άνδρες παντρεύονται μικρότερες γυναίκες, της ίδιας ηλικιακής ομάδας στην συντριπτική τους πλειοψηφία, αλλά όχι μεγαλύτερες τους εκτός της ηλικιακής ομάδας 21-25 που έχει παντρευτεί ελάχιστες και από την 26-30 (18 στις 252). Οι γυναίκες κυρίως παντρεύονταν άνδρες, που

²⁶⁹ Στο παράρτημα υπάρχουν αναλυτικά οι πίνακες των ηλικιών των νυμφευμένων κατά τον πρώτο γάμο σε όλες τις περιόδους μελέτης και για τα δυο φύλα.

είχαν την ίδια ηλικία, περισσότερους που είναι μεγαλύτεροι τους κατά 4-5 χρόνια και ελάχιστους γάμους βλέπουμε με διαφορά δέκα χρόνων και άνω.

Την περίοδο 1959-1960 οι άνδρες έως την ηλικία των 35 ετών είναι παντρεμένοι σε ποσοστό 84,07%. Η ομάδα 26-30 ετών έχει το μεγαλύτερο ποσοστό, 40,98%. Οι γυναίκες έως τα 30 χρόνια τους είναι παντρεμένες σε ποσοστό 86,61% και η ομάδα ηλικιών 21-25 συγκεντρώνει το 38,41%. Και πάλι οι άνδρες παντρεύονται μικρότερης ή ίσης ηλικίας γυναίκες και ελάχιστα είναι τα ποσοστά των γάμων με μεγαλύτερης ηλικίας γυναίκες. Και πάλι οι γυναίκες παντρεύονται μεγαλύτερους στην πλειοψηφία τους ή ίσης ηλικίας άνδρες, ενώ ελάχιστες παντρεύονται μικρότερους.

Η επόμενη περίοδος, 1980, δείχνει ότι οι άνδρες έως τα 35 έχουν παντρευτεί σε ποσοστό 89,47% και οι γυναίκες έως τα 30 σε ποσοστό 89,84%. Και πάλι οι άνδρες παντρεύονται γυναίκες μικρότερης κυρίως ή ίδιας ηλικίας και ελάχιστες μεγαλύτερες, οι οποίες κατά κύριο λόγο βρίσκονται στην επόμενη ηλικιακή ομάδα. Οι γυναίκες δεν παντρεύονται μικρότερους, παρά ελάχιστες, κυρίως οι άνδρες τους είναι από την ίδια ή από την αμέσως επόμενη. Όπως σε όλες τις περιόδους, έτσι και εδώ οι γάμοι άνω των 40 διατηρούν ένα μικρό ποσοστό στο γενικό σύνολο και υπάρχουν ελάχιστοι γάμοι άνω των 60.

Το 2000 –2001 ελάχιστες γυναίκες παντρεύονται πια στα 20 χρόνια τους και οι περισσότερες παντρεύονται μεταξύ 26-30 αλλά και 21-25. Μέχρι τα 30 έχει παντρευτεί το 76,95% των γυναικών και έως τα 35 το 92,07%. Οι άνδρες παντρεύονται κυρίως 26-30 και έως την ηλικία των 30 χρόνων και είναι το 52,16% παντρεμένοι. Έως τα 35 είναι το 80,41%.

Μελετώντας κανείς όλες τις περιόδους θα έβλεπε, ότι την περίοδο 1980 έχουμε τους περισσότερους γάμους σε μικρή ηλικία και για τα δύο φύλα. Εάν τώρα βάλουμε μια ηλικία-ορόσημο για όλες τις περιόδους διαφορετική για τα δυο φύλα και έστω ότι είναι αυτή των 35 για τους άνδρες και των 30 για τις γυναίκες, θα διαπιστώναμε, ότι μεγαλύτερο ποσοστό ανδρών παντρεύτηκε έως αυτή την ηλικία στην περίοδο του 1980, κατόπιν του 1959-1960, του 1934- 1939και τέλος του 2000-2001. Για τις γυναίκες πρώτα έχουμε την περίοδο του 1934-1939, έπειτα του 1980, κατόπιν 1959-1960 και τέλος του 2000-2001.

Κοινή διαπίστωση, ότι στην τελευταία περίοδο είναι μικρότερα τα ποσοστά των φύλων, που παντρεύονται σε μικρή ηλικία και κυρίως οι γυναίκες. Η τάση αυτή μπορεί να είναι αποτέλεσμα της επαγγελματικής ανέλιξης των γυναικών, που σημειώνεται ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, της συνέχισης των σπουδών τους, της διάθεσης να μη δεσμευτούν από μικρή ηλικία.

Μεγάλο ενδιαφέρον θα είχε πέρα των αυξήσεων του ορίου ηλικίας του γάμου, που παραπάνω είδαμε σε κάποιες περιόδους, και η στατιστική των περισσότερων ενός γάμου πώς εξελίχθηκε στην κοινωνία του Περιστερίου. Οι παρακάτω πίνακες αποτυπώνουν την εικόνα αυτή.

Πίνακας 5.22: Διαχρονικά στοιχεία περιπτώσεων όπου ένας τουλάχιστον δεν παντρεύεται για πρώτη φορά

Περιστέρι 1934-1939

Αριθμός γάμων άντρα	Αριθμός γάμων γυναίκας			Σύνολο
	1	2	3	
1		42	1	43
2	60	28	2	90
3		1		1
Σύνολο	60	71	3	134

Περιστέρι, 1959-1960

Αριθμός γάμων άντρα	Αριθμός γάμων γυναίκας			Σύνολο
	1	2	3	
1		32		32
2	39	14	1	54
3	7			7
Σύνολο	46	46	1	93

Περιστέρι, 1980

Αριθμός γάμων άντρα	Αριθμός γάμων γυναίκας			Σύνολο
	1	2	3	
1		28	2	30
2	49	22		71
3	4	1		5
Σύνολο	53	51	2	106

Περιστέρι, 2000-2001

Αριθμός γάμων άντρα	Αριθμός γάμων γυναίκας			Σύνολο
	1	2	3	
1		49	4	53
2	47	55	3	105
3	2	4	1	7
4		1		1
Σύνολο	49	109	8	166

Πηγή: Επεξεργασία ληξιαρχικών πράξεων γάμου δήμου Περιστερίου

Την περίοδο 1934-1939 έχουμε συνολικά 134 γάμους, που ο ένας τουλάχιστον δεν παντρεύεται για πρώτη φορά, την επόμενη περίοδο έχουμε 93, την περίοδο 1980 106 και την περίοδο 2000-2001 166 περιπτώσεις.

Σε όλες τις περιόδους, σε σχέση με το δείγμα των ληξιαρχικών πράξεων γάμου, που αναλύσαμε, μόνο το 2000-2001 το ποσοστό είναι το 1/8 του δείγματος, ενώ στις υπόλοιπες περιόδους είναι πολύ χαμηλότερο. Όσον αφορά στην πρώτη περίοδο μελέτης, που είναι δεύτερη στη σειρά σε ποσοστό γάμων μετά το 2000-2001, ένας δεύτερος γάμος μπορεί να ήταν αποτέλεσμα χρείας και όχι διαζυγίου, αφού η Μικρασιατική καταστροφή ήταν χρονικά κοντά και το Περιστέρι δέχθηκε πολλούς πρόσφυγες.

Την τελευταία περίοδο, όπως και τα στοιχεία της ΕΣΥΕ δείχνουν, πράγματι οι χήροι και διαζευγμένοι βρίσκονται στα υψηλότερα επίπεδα όλων των δεκαετιών. Και επειδή από τη στατιστική των θανάτων δεν προκύπτει αύξηση αλλά μείωση, όπως είδαμε και στο κεφάλαιο 5.7, η αύξηση οφείλεται μάλλον στα διαζύγια, αν στηριχτούμε και στην στατιστική των ληξιαρχικών πράξεων γάμου.

Δεν ευδοκίμουςαν, δηλαδή, γάμοι περισσότεροι του ενός στην κοινωνία του Περιστερίου και η αύξηση του 2000 μπορεί να δηλώνει μια αλλαγή στην παραδοσιακή αυτή συμπεριφορά. Να σημειώσουμε, επίσης, ότι, ενώ με την εισαγωγή του πολιτικού γάμου δίνεται η δυνατότητα πέραν των τριών γάμων, το 2000-2001 βλέπουμε μόνο έναν άνδρα που παντρεύεται για τέταρτη φορά.

Κοινό στοιχείο στην παρούσα στατιστική είναι, ότι σε όλες τις περιόδους το μεγαλύτερο ποσοστό συναντάται μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου γάμου και ελάχιστοι άνδρες ή γυναίκες παντρεύονται για τρίτη φορά όπως και το ότι στις τρεις πρώτες περιόδους ο δεύτερος γάμος του άντρα είναι αριθμητικά μεγαλύτερος, ενώ στην τελευταία περίοδο ο δεύτερος γάμος της γυναίκας έχει ένα μικρό προβάδισμα.

Το κεφάλαιο θα τελειώσει δίνοντας πληροφορίες από τα αρχεία των ληξιαρχικών πράξεων γάμου, που αφορούν στην επιλογή συζύγου με βάση την καταγωγή, στον πίνακα 5.21. Χωρίς να γνωρίζουμε, αν ενδεχόμενη επιλογή από τον ίδιο τόπο καταγωγής υπήρξε συνειδητή πράξη, μπορούμε μελετώντας τους παρακάτω πίνακες να δούμε, αν ενισχύεται η θεωρία των δικτύων με κριτήριο τον τόπο καταγωγής, όπως μέχρι τώρα ισχυριστήκαμε.

Πίνακας 5.23: Διαχρονικά στοιχεία επιλογής συζύγου. Τόπος γέννησης γαμπρού και νύφης
 Περιστέρι, 1934-1939

Τόπος γέννησης νύφης										
Τόπος γέννησης γαμπρού	Αθήνα			Μ. Ασία -						
	-			Υπόλοιπη Ελλάδα		Κων/πολη		Άλλες χώρες		Άγνωστο
Περιστέρι	Αττική	Πελοπόννησος	Ελλάδα	- Πόντος	χώρες	Άγνωστο	Σύνολο	%		
Περιστέρι			1				1	0,12		
Αθήνα	-									
Αττική	2	63	15	21	36	4	141	16,30		
Πελοπόννησος	2	23	41	22	31	4	123	14,22		
Υπόλοιπη Ελλάδα	2	49	24	84	77	2	238	27,51		
Μικρά Ασία -										
Κων/πολη	-									
Πόντος	2	42	15	46	219	10	1	335	38,73	
Άλλες χώρες		7	1	6	5	3	22	2,54		
Άγνωστο			1	2	2		5	0,58		
Σύνολο	8	184	97	182	370	23	1	865	100,00	
%	0,92	21,27	11,21	21,04	42,77	2,66	0,12	100,00		

Περιστέρι, 1959-1960

Τόπος γέννησης νύφης										
Τόπος γέννησης γαμπρού	Αθήνα			Μ. Ασία -						
	-			Υπόλοιπη Ελλάδα		Κων/πολη		Άλλες χώρες		Άγνωστο
Περιστέρι	Αττική	Πελοπόννησος	Ελλάδα	- Πόντος	χώρες	Άγνωστο	Σύνολο	%		
Περιστέρι	14	15	12	14			55	6,33		
Αθήνα	-									
Αττική	32	51	55	52	2	1	1	194	22,32	
Πελοπόννησος	30	26	118	69	2		245	28,19		
Υπόλοιπη Ελλάδα	28	42	81	185	4	3	343	39,47		
Μικρά Ασία -										
Κων/πολη	-									
Πόντος	1	1	6	6	3		17	1,96		
Άλλες χώρες	1			8	1	2	12	1,38		
Άγνωστο			2	1			3	0,35		
Σύνολο	106	135	274	335	12	6	1	869	100,00	
%	12,20	15,54	31,53	38,55	1,38	0,69	0,12	100,00		

Περιστερί, 1980

Τόπος γέννησης γαμπρού	Τόπος γέννησης νύφης						Σύνολο	%
	Αθήνα		Μ.Ασία -					
	Περιστερί	Αττική	Πελοπόννησος	Ελλάδα	Υπόλοιπη Κων/πολη	Άλλες - Πόντος χώρες		
Περιστερί	21	20	17	27		6	91	10,47
Αθήνα	-							
Αττική	50	67	37	53	1	12	220	25,32
Πελοπόννησος	27	43	71	50		8	199	22,90
Υπόλοιπη Ελλάδα	62	83	45	131		11	332	38,20
Μικρά Ασία - Κων/πολη	-							
Πόντος	1	2	1	2	1		7	0,81
Άλλες χώρες	1	4	6	5		4	20	2,30
Σύνολο	162	219	177	268	2	41	869	100,00
%	18,64	25,20	20,37	30,84	0,23	4,72		100,00

Περιστερί, 2000-2001

Τόπος γέννησης γαμπρού	Τόπος γέννησης νύφης						Σύνολο	%
	Αθήνα		Μ.Ασία -					
	Περιστερί	Αττική	Πελοπόννησος	Ελλάδα	Υπόλοιπη Κων/πολη	Άλλες - Πόντος χώρες		
Περιστερί	33	67	9	19		17	145	16,65
Αθήνα	-							
Αττική	71	209	27	41		39	387	44,43
Πελοπόννησος	12	40	14	10		8	84	9,64
Υπόλοιπη Ελλάδα	21	72	8	27		23	151	17,34
Μικρά Ασία - Κων/πολη	-							
Πόντος		1				2	3	0,34
Άλλες χώρες	10	33	1	11		46	101	11,60
Σύνολο	147	422	59	108	0	135	871	100,00
%	16,88	48,45	6,77	12,40	0,00	15,50		100,00

Στα στατιστικά στοιχεία καταγράφεται η τάση να παντρεύονται μεταξύ τους άτομα με κοινό τόπο καταγωγής.

Στην περίοδο 1934-1939 δεν έχουμε παρά να δούμε τα ποσοστά γάμων μεταξύ ανδρών και γυναικών από την Μ.Ασία, προκειμένου να δούμε, ότι οι

πρόσφυγες προτίμησαν πρόσφυγες στην συντριπτική τους πλειοψηφία. Σε μικρότερη κλίμακα, αφού φυσικά οι προερχόμενοι από την Μ. Ασία ήταν πολυπληθέστεροι, συμβαίνει το ίδιο και με αυτούς που προέρχονται από την Υπόλοιπη Ελλάδα, την Αττική και την Πελοπόννησο.

Ίδια κατάσταση και στην επόμενη περίοδο. Η Πελοπόννησος και η Υπόλοιπη Ελλάδα είναι δύο από τους πολυπληθέστερους τόπους προέλευσης των κατοίκων και η επιλογή συζύγου που κατάγεται από την Πελοπόννησο ή την Υπόλοιπη Ελλάδα και παντρεύεται από τον ίδιο τόπο καταγωγής πλησιάζει το 50%. Τα άτομα που προέρχονται από τους δύο αυτούς προορισμούς μετά την επιλογή συζύγου από τον τόπο καταγωγής τους προτιμούν σύζυγο από κάποια περιοχή της Ελλάδας και λιγότερο από την Αττική ή το Περιστέρι. Γεγονός που δείχνει, ότι έστω και ασυνείδητα υπάρχει ένα κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ αυτών που έφυγαν από την πατρίδα τους, ότι νιώθουν ότι ξεριζώθηκαν και ζούν μακριά από το σπίτι τους, στοιχείο που μπορεί να τους ενώσει και να δημιουργήσει καλό περιβάλλον.

Οι γυναίκες, που προέρχονται από την Αττική, προτιμούν να παντρεύονται άνδρα από την Αττική και το Περιστέρι και λιγότερο από επαρχία, ενώ οι άνδρες παντρεύονται γυναίκες από όλη την Ελλάδα και λιγότερο από Αττική και Περιστέρι.

Το 1980 υπάρχει ακόμα σε μικρότερο βαθμό, ο τόπος καταγωγής ως κριτήριο στο γάμο. Οι κάτοικοι από το Περιστέρι και την Αττική είναι περισσότεροι από τις προηγούμενες περιόδους, με συνέπεια να αλλάξει και η στατιστική των γάμων. Οι προερχόμενοι από την Υπόλοιπη Ελλάδα είναι η πολυπληθέστερη ομάδα, ιδίως οι άνδρες, και επιλέγουν σε μεγαλύτερο ποσοστό να παντρευτούν γυναίκες από την υπόλοιπη Ελλάδα. Οι προερχόμενοι από την Αττική, που ακολουθούν, παίρνουν σχετικά οι περισσότεροι σύζυγο από τον ίδιο τόπο καταγωγής αλλά είναι πιο ισορροπημένη η στατιστική των γάμων τους σε σχέση με αυτούς, που προέρχονται από τα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδας.

Ακολουθούν οι Πελοποννήσιοι, που στην πραγματικότητα είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος τόπος καταγωγής μετά την Αττική, όπου συνεχίζεται, λιγότερο ισχυρά, όμως, η παράδοση να παντρεύονται άτομα από τον ίδιο τόπο καταγωγής. Οι Περιστεριώτες που είναι πια μια αρκετά μεγάλη πληθυσμιακή ομάδα δεν έχουν πρώτη επιλογή το γάμο με άτομα από το Περιστέρι, αλλά από την επαρχία κυρίτερα.

Κάτι άλλο που μπορεί να σημειωθεί είναι ότι υπάρχει ισορροπία μεταξύ ανδρικού και γυναικείου πληθυσμού εκτός από τις γυναίκες από το Περιστέρι που υπερτερούν έναντι των ανδρών και τους άνδρες από την Υπόλοιπη Ελλάδα, που υπερτερούν έναντι των γυναικών.

Την περίοδο 2000-2001 μειώνονται αισθητά οι προερχόμενοι από την επαρχία. Οι περισσότεροι είναι από την Αττική και το Περιστέρι. Η κατηγορία των ανθρώπων που προέρχονται από άλλες χώρες για πρώτη φορά εμφανίζεται με ποσοστό αξιοπρόσεκτο 11,60% στους άνδρες και 15,50% στις γυναίκες. Οι

περισσότεροι γάμοι γίνονται μεταξύ ατόμων με καταγωγή από την Αττική και σε όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες υπερέρχει η επιλογή συζύγου από την Αττική. Οι γεννημένοι στο Περιστερί είναι ελάχιστα περισσότεροι (4,6%) από την προηγούμενη περίοδο. Λιγότερες κατά 1,76% οι γυναίκες και περισσότεροι οι άνδρες κατά 6,18%. Οι αλλοδαποί παντρεύονται κυρίως μεταξύ τους, από την Αττική και το Περιστερί και τέλος από την υπόλοιπη Ελλάδα.

Συμπερασματικά, ο κοινός τόπος γέννησης κυριάρχησε στους γάμους από τότε που συγκροτήθηκε η πόλη και μέχρι που σταμάτησε το έντονο κύμα μετανάστευσης.

Τα δίκτυα επικοινωνίας μεταξύ επαρχίας και εσωτερικών μεταναστών δεν κόπηκαν, αφού οι περισσότεροι τελούσαν γάμους με συντοπίτες τους. Είναι πολύ πιθανό, ότι η γνωριμία τους, εκτός από τα προξενεία, που μπορεί να υπήρξαν, να έγινε μέσω του ευρύτερου κύκλου των συμπατριωτών που ζούσαν στην Αθήνα και στο Περιστερί. Η κοινή νοοτροπία, οι συνήθειες, ο τρόπος ζωής που είχαν μάθει στην πατρίδα τους φαίνεται ότι κυριαρχούν μέσα τους ως κώδικες επικοινωνίας και επηρεάζουν σημαντικά τις αποφάσεις τους.

Βέβαια, η κυριαρχία των δικτύων δεν επηρεάζει μόνο σημαντικές αποφάσεις, αλλά μπορεί να οριοθετεί και μικρές συνήθειες, όπως και ένα τρόπο συμπεριφοράς και κοινωνικών γνωρισμάτων μεταξύ των ατόμων με κοινά χαρακτηριστικά. Μια σειρά εκδηλώσεων από διάφορους συλλόγους, όπως η γιορτή της τσικουδιάς από τους Κρητικούς, που γίνεται κάθε χρόνο, ή το Ηπειρώτικο γλέντι σημαίνει ότι υπάρχει βούληση για την ενίσχυση των εθίμων και των δικτύων μέσα από αυτά τα γεγονότα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

6.1 Εισαγωγή

Η σταδιακή εξέλιξη των βασικών υποδομών της πόλης και τα μεγάλα προβλήματά της, η αλλαγή της κοινωνικής σύνθεσης του πληθυσμού μέσα από στοιχεία που αφορούν την προέλευση, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατοίκων, αλλά και στοιχεία του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, που μελετήσαμε μέχρι τώρα, σκιαγραφούν μερικά από τα βασικά δεδομένα ταυτότητας του Περιστερίου.

Σε αυτό το μέρος της διατριβής θα παρουσιαστούν διαχρονικά περισσότερα δεδομένα για τον πληθυσμό και την οικονομική δραστηριότητα του Περιστερίου. Συγκεκριμένα, θα δούμε στοιχεία του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και των ανέργων, στοιχεία επαγγέλματος των κατοίκων, οικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής και τομείς οικονομικής δραστηριότητας που σημείωσαν άνοδο. Ακόμα, το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατοίκων και, τέλος, τη θέση που έχει η ευρύτερη περιοχή στη περιφέρεια Αττικής.

Και σε αυτό το κεφάλαιο θα χρησιμοποιήσουμε τη βοήθεια των αρχείων του δήμου, των στατιστικών δεδομένων της ΕΣΥΕ και διαφόρων άλλων μελετών. Στο τέλος και αυτού του κεφαλαίου θα έχει πλέον αναδειχθεί διαχρονικά σε μεγάλο βαθμό η εικόνα της πόλης, ώστε να μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για το είδος του μετασχηματισμού της.

6.2 Οικονομικά ενεργός πληθυσμός και ποσοστά ανεργίας

Στα επαγγέλματα που έχουν δηλωθεί τα έτη 1934-1939 στις ληξιαρχικές πράξεις γάμου όλοι οι άνδρες έχουν κάποιο επάγγελμα, το οποίο θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο και κανείς δεν δηλώνει άνεργος. Οι γυναίκες δηλώνουν σχεδόν όλες οικιακά εκτός από μια ισχνή μειοψηφία, προερχόμενη κυρίως από την Μ. Ασία που δηλώνει επάγγελμα.

Στην επόμενη περίοδο, 1959-1960, έχουμε μόνο δύο άνδρες, που δηλώνουν άνεργοι και οι γυναίκες συνεχίζουν στη συντριπτική τους πλειοψηφία να δηλώνουν οικιακά.

Το 1980 αλλάζει η επαγγελματική κατάσταση των γυναικών, αφού σε δείγμα 870 εγγράφων οι 270 δηλώνουν επάγγελμα και δεν έχουμε καταγραφή ανέργου.

Και, τέλος, στην τελευταία περίοδο, 2000-2001, πάλι δεν καταγράφεται άνεργος παρά δυο μόνο άνδρες, ενώ οι γυναίκες εργάζονται πια στο μεγαλύτερο ποσοστό τους 639 στις 872.

Όμως, ποια τα ποσοστά ενεργού και μη πληθυσμού, ανέργων και απασχολουμένων, θα τα δούμε καλύτερα από τους πίνακες, που ακολουθούν και αφορούν το σύνολο και κατά φύλο διαχωρισμό, όπως δίνονται από την ΕΣΥΕ²⁷⁰ από το 1961-2001.

Πίνακας 6.1: Οικονομικά δεδομένα και για τα δυο φύλα 1961-2001

	1961	1971	1981	1991	2001
Σύνολο ²⁷¹ πληθυσμού	79.335	118.413	140.858	137.288	137.918
Οικ. ενεργοί	30.659	41.240	48.428	53.540	61.733
Οικ. μη ενεργοί	33.054	53.604	66.303	65.607	62.193
Άνεργοι	2.137	1.084	1.831	2.088	3.065
Άνεργοι Νέοι	1.079	156	1.090	2.712	3.052
Απασχολούμενοι	27.443	40.368*	45.507	48.740	55.616

* Οι απασχολούμενοι και οι άνεργοι απογράφονται σε συνθήκες απασχολήσεως της τελευταίας προ της απογραφής εβδομάδας στην απογραφή του 1971. (Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ)

Σε όλες τις δεκαετίες, όπως φαίνεται από τον πίνακα 6.1, οι οικονομικά μη ενεργοί ήταν περισσότεροι σε σχέση με τους ενεργούς την περίοδο 2001, η διαφορά, όμως, δεν είναι μεγάλη και οι δυο δείκτες κινούνται περίπου στα ίδια επίπεδα.

Εξετάζοντας πιο διεξοδικά δυο στοιχεία σε όλες τις περιόδους, τα ποσοστά οικονομικά ενεργού πληθυσμού και την ανεργία, βλέπουμε στον πίνακα 6.2, ότι μόνο την περίοδο του 1971 καταγράφεται μικρό ποσοστό ανεργίας. Το 1981 διπλασιάζεται, χωρίς να αυξάνει ο ενεργός πληθυσμός, το 1991 ανεβαίνει ακόμα 3 μονάδες και το 2001 φθάνει στο 10% του πληθυσμού, επίπεδα που βλέπουμε και την περίοδο του 1961, με αύξηση του ενεργού πληθυσμού 6%.

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός το 1971 και 1981 ήταν σε χαμηλότερο επίπεδα από το 1961, ενώ από το 1991 ακολουθεί ανοδική πορεία, η οποία συνεχίζεται καλύτερα το 2001.

Πίνακας 6.2: Διαχρονική ποσοστιαία μεταβολή οικονομικά ενεργών και ανέργων και για τα δυο φύλα

Έτη	1961	1971	1981	1991	2001
Οικ. ενεργού πληθυσμού	38,6%	35%	34,4%	40%	44,7%
Ανέργων	10,5%	3%	6%	9%	10%

Ποια είναι, όμως, η κατανομή ανα φύλο των οικονομικών δεδομένων;

²⁷⁰ Για την περίοδο που εξετάζουμε και σε επίπεδο δήμου δεν υπάρχει εκτός από τα οικονομικά στοιχεία των απογραφών κάτι άλλο, όπως οι στατιστικές του εργατικού δυναμικού, που υπάρχουν μόνο για τα τελευταία χρόνια. Έτσι λοιπόν γνωρίζοντας ότι τα στοιχεία που δίνουμε αφορούν μια χρονική στιγμή θα τα χρησιμοποιήσουμε ως τα μόνα σε σύγκριση και με τα στοιχεία επαγγελματιών που έχουμε στη διάθεσή μας από τα αρχεία του δήμου.

²⁷¹ Οι οικονομικά ενεργοί και μη δεν μας δίνουν το σύνολο του πληθυσμού γιατί περιλαμβάνονται στις κατηγορίες αυτές ομάδες ηλικιών άνω των 10 ετών.

Πίνακας 6.3: Διαχρονικά οικονομικά δεδομένα ανδρών 1961-2001

	1961	1971	1981	1991	2001
Σύνολο πληθυσμού	39.087	58.504	69.900	67.397	67.693
Οικ. ενεργοί	24.041	33.148	37.455	36.045	38.706
Οικ. μη ενεργοί	6.856	13.164	18.582	21.688	21.759
Άνεργοι	1.734	800	1.581	1.150	1.664
Άνεργοι νέοι	496	92	640	1.168	1.663
Απασχολούμενοι	21.811	32.276	35.234	33.727	35.379

Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ

Οι οικονομικά μη ενεργοί δεν είναι αρχικά μεγάλο ποσοστό του αντρικού πληθυσμού, αλλά όσο περνάνε οι δεκαετίες παγιώνεται η τάση να βρίσκεται 32%. Η μόνη περίοδος, που η κατηγορία αυτή είχε ελάχιστους, ήταν το 1961 με ποσοστό 17,5%.

Η ποσοστιαία μεταβολή των οικονομικά ενεργών ανδρών σε σχέση με την ανέργους φαίνεται σε ποσοστά στον παρακάτω πίνακα. Το 1961 είναι η περίοδος που συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά οικονομικά ενεργού πληθυσμού, αλλά και ανέργων. Οι περίοδοι 1981 και 1991 έχουν τα ίδια περίπου ποσοστά σε οικονομικά ενεργούς και ανέργους. Ενώ οι περίοδοι 1971 και 2001 καταγράφουν τα ίδια περίπου ποσοστά οικονομικά ενεργού πληθυσμού, αλλά όχι και ανέργων.

Γενικά, θα μπορούσε κάποιος να πει, ότι δεν είναι μεγάλες οι διαφορές των οικονομικά ενεργών ανδρών των ετών 1971-2001 και κατά μέσο όρο είναι στο 55,2% ενώ η ανεργία μειώνεται ραγδαία το 1971 και από εκεί και έπειτα αυξάνει.

Πίνακας 6.4: Διαχρονική ποσοστιαία μεταβολή οικονομικά ενεργών και ανέργων αντρών 1961-2001

Έτη	1961	1971	1981	1991	2001
Οικ.ενεργών	61,5%	56,7%	53,6%	53,5%	57,1
Ανέργων	9,2%	2,7%	6%	6,4%	8,6%

Ποια όμως η εικόνα και της γυναικείας απασχόλησης και ανεργίας θα δούμε στους πίνακες 6.5-6.6.

Πίνακας 6.5: Οικονομικά δεδομένα γυναικών

	1961	1971	1981	1991	2001
Σύνολο πληθυσμού	40.134	59.816	70.930	69.891	70.225
Οικ. ενεργοί	6.618	8.092	10.973	17.495	23.027
Οικ. μη ενεργοί	26.198	40.440	47.221	43.919	40.434
Άνεργοι	403	184	250	938	1.401
Άνεργοι νέοι	583	64	450	1544	1.389
Απασχολούμενοι	5.632	7.844	10.273	15.013	20.237

Πίνακας 6.6: Διαχρονική ποσοστιαία μεταβολή οικονομικά ενεργών και ανέργων γυναικών 1961-2001

Έτη	1961	1971	1981	1991	2001
Οικ. ενεργών	16,5%	13,5%	15,5%	25%	32,8%
Ανέργων	8,3%	6,8%	7,8%	12,8%	16,7%

Όπως φαίνεται από τους παραπάνω πίνακες, οι οικονομικά ενεργές γυναίκες δεν έχουν καμία σχέση με το αντίστοιχο αντρικό ποσοστό και είναι σαφώς λιγότερες έως το 1980. Οι μη ενεργές ήταν το καθεστώς, που όπως φαίνεται, αρχίζει να ανατρέπεται σταδιακά από το 1991 και πιο αποφασιστικά το 2001, αποτελώντας το 33% σε σχέση με το γυναικείο πληθυσμό.

Και η καταγεγραμμένη ανεργία των γυναικών ακολουθεί τη λογική των οικονομικά ενεργών. Δηλαδή, αυξάνεται από το 1991 και έπειτα πολύ, δεκαετία, που αρχίζουν να καταγράφονται μεγαλύτερα ποσοστά εργαζομένων γυναικών. Γενικά, η ανεργία των γυναικών σε όλες τις περιόδους είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή των ανδρών, όπως και η ανεργία των ανέργων νέων αγγίζει τα αντίστοιχα των ανδρών.

Όμως, η εικόνα που παρουσιάζουν τα ποσοστά των οικονομικά ενεργών γυναικών των στατιστικών στοιχείων της ΕΣΥΕ δεν συμφωνούν με αυτά των αρχείων των ληξιαρχικών πράξεων γάμου, που δηλώνεται το επάγγελμα των γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, το 1960 παρουσιάζονται ελάχιστες εργαζόμενες, ενώ εμφανίζουν αξιοσημείωτο ποσοστό την τρίτη περίοδο, 1980, που ανέρχεται σε 31% και την τέταρτη, 2000-2001 που ανέρχεται σε 73,2% του συνόλου των εγγραφών, ποσοστό διπλάσιο τουλάχιστον από αυτό της στατιστικής υπηρεσίας. Επειδή και τις δύο αυτές περιόδους το δείγμα του γυναικείου πληθυσμού αποτελεί το 1,2% του συνόλου του γυναικείου πληθυσμού, μπορεί να θεωρηθεί αξιόπιστο για συμπεράσματα. Άρα αυτή η μεγάλη απόκλιση μπορεί και να οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες που παντρεύονται, επειδή είναι νέες και σε παραγωγική ηλικία δουλεύουν ή δούλευαν πριν παντρευτούν, καθώς άλλαξε ο προσανατολισμός της κοινωνίας και η γυναίκα παύει να θεωρείται μη αποδεκτό να δουλεύει, ενώ μετά το γάμο και τη γέννηση παιδιών μπορεί να σταματούν να δουλεύουν μόνιμα ή για κάποιο χρονικό διάστημα.

Άλλη αξιοσημείωτη διαφορά, που μάλλον εξηγείται κατά τον ίδιο τρόπο, όπως και αυτή της διαφοράς του ποσοστού οικονομικά ενεργών, είναι και τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας των γυναικών τις δυο τελευταίες περιόδους ιδιαίτερα, όπως φαίνεται από την ΕΣΥΕ, γεγονός που δεν φαίνεται στην στατιστική των ληξιαρχικών πράξεων γάμου που δηλώνουν επάγγελμα ή οικιακά.

Αυτό που αναμφισβήτητα φάνηκε είναι σε ό,τι αφορά την απασχόληση και την ανεργία στην κοινωνία της πόλης η διαφορά των φύλων είναι αισθητή. Το γεγονός αυτό δεν έχει ανατραπεί ούτε και στα στοιχεία του 2001 παρόλο που η

αντίληψη που ήθελε την γυναίκα στο σπίτι φαινόταν να έχει ξεπεραστεί. Ένα ακόμα πρόβλημα φαίνεται ότι έχουν οι νέες γυναίκες που τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζουν μεγαλύτερη ανεργία, που το 1991 ξεπέρασε και αυτή των ανδρών.

6.3 Επαγγελματική και οικονομική δραστηριότητα

6.3.1 Επαγγέλματα και προέλευση

Η επαγγελματική κινητικότητα και η επαγγελματική ταυτότητα αποτελούν κύρια στοιχεία μελέτης μιας κοινωνικής δομής και χαρακτηριστικά, που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την παρουσία κάθε ανθρώπου στην κοινωνία. Και στις μέρες μας η επιλογή του επαγγέλματος έχει σχέση με την προσδοκούμενη δημιουργία κατάλληλων κοινωνικών σχέσεων, επαφών και γενικά κοινωνικής καταξίωσης. Για αυτό και η δημιουργία δικτύων γύρω από κοινά ή παραπλήσια επαγγέλματα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή των μελών της, αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Βέβαια, δίκτυα δημιουργούνται είτε με τη μορφή συλλόγων ή άτυπα, όχι μόνο σε σχέση με το επάγγελμα, αλλά σε σχέση με τον κοινό τόπο καταγωγής, για παράδειγμα, και μπορεί να λειτουργήσουν έτσι, ώστε να είναι αποτελεσματικά για τα μέλη τους σε σχέση με τις ανάγκες τους. Η σημασία των δικτύων είναι μεγάλη σε όποια προσπάθεια χρειαστεί να γίνει σε μια κοινότητα, σε μια πόλη, γιατί η υποστήριξη τους ενεργοποιεί ευρύτερα κοινωνικά σύνολα.

Επιστρέφοντας στη μελέτη της επαγγελματικής διάρθρωσης ενός κοινωνικού συνόλου, μιας πόλης, δεν πρέπει να την αξιολογήσουμε μόνο για την ανάδειξη της συγκεκριμένης σύνθεσης αλλά να την δούμε και ως πολύτιμο εργαλείο ανάλυσης πολλών ατομικών και συλλογικών συμπεριφορών.

Όσον αφορά στο Περίστει η έρευνα αυτή έχει μεγάλο ενδιαφέρον, για να δούμε, πώς εξελίσσεται η επαγγελματική διάρθρωση των κατοίκων της πόλης, μιας πόλης που, ενώ γειτνιάζει με την πρωτεύουσα δεν είναι τόσο γνωστή, και ιδίως τα τελευταία χρόνια η ταυτότητά της.

Η μελέτη μας θα γίνει με τη βοήθεια στοιχείων από δυο αρχεία. Μέσα από τα στατιστικά δεδομένα της ΕΣΥΕ με τις όποιες γνωστές αδυναμίες τους και από τα αρχεία των ληξιαρχικών πράξεων γάμου του δήμου Περιστερίου²⁷². Επειδή το υλικό

²⁷² Η στατιστική καταγράφει στοιχεία για τον πληθυσμό σύμφωνα με αυτό που της δηλώνεται εκείνη την χρονική στιγμή. Και πάντα στις απογραφές παρατηρείται και το φαινόμενο πολλοί να έχουν απογραφεί στα χωριά τους και να υπάρχει κάποια αλλοίωση της συνολικής εικόνας.

Η καταγραφή των ληξιαρχικών πράξεων δίνει μια πιο ρεαλιστική εικόνα γιατί δηλώνεται αυτό που ισχύει την στιγμή τελέσεως του γάμου και άρα μπορούμε να ξέρουμε την επαγγελματική ταυτότητα της συγκεκριμένης περιόδου. Αν μπορεί κανείς να εντοπίσει κάποιο πρόβλημα στο αρχείο αυτό θα αφορά την τελευταία περίοδο που ένα μικρό ποσοστό δηλώνει κατοικία σε άλλους δήμους, κυρίως όμως γειτονικούς. Γενικός, όμως, που δεν ανατρέπει την εικόνα γιατί από την προηγούμενη περίοδο δεν υπάρχει μεγάλη αλλαγή επαγγελματικών κατηγοριών αλλά ενίσχυση ορισμένων. Ένα ακόμα

είναι πολύ για ένα κεφάλαιο θα υπάρξουν δύο υποκεφάλαια και έτσι στο 6.3.1 θα αναλυθούν περισσότερο οι στατιστικές από τα αρχεία του δήμου, ενώ στο 6.3.2 από τα αρχεία της ΕΣΥΕ.

Αρχίζοντας από τα δεδομένα των αρχείων του ληξιαρχείου θα δώσουμε τους πίνακες των επαγγελμάτων ανα φύλο και τόπο προέλευσης. Η κατηγοριοποίηση ακολουθεί την σειρά που χρησιμοποιήσαμε ήδη στα επαγγέλματα των γονέων και όπως έχουμε αναφέρει έγινε με γνώμονα ανάλογες κατηγοριοποιήσεις της ΕΣΥΕ σε συνάρτηση με τα επαγγέλματα που δήλωναν σε όλες τις περιόδους οι Περιστεριώτες, με στόχο να είναι συγκρίσιμες κατά το δυνατό οι στατιστικές της ΕΣΥΕ με αυτές των αρχείων του δήμου ²⁷³. Στους πίνακες που ακολουθούν υπάρχει και ένα στοιχείο, αυτό της προέλευσης, που δεν συναντάμε συνήθως σε στατιστικές επαγγελμάτων. Με τη βοήθεια αυτού του στοιχείου θα μπορούσαμε να δούμε τα όποια επαγγελματικά δίκτυα δημιουργήθηκαν και το ρόλο της εσωτερικής μετανάστευσης στη δημιουργία αυτών των δικτύων ή στην αύξηση μιας επαγγελματικής κατηγορίας.

Να υπενθυμίσουμε τις κατηγορίες που υπάρχουν στους πίνακες αρχίζοντας από την πρώτη, τη 0, που αναφέρεται στους επιστήμονες, καλλιτέχνες, ελεύθερους επαγγελματίες κ.ά.. Δηλαδή, δικηγόρους, ηθοποιούς, ακροβάτες, γιατρούς, επιχειρηματίες, εργοστασιάρχες, αρχιτέκτονες, καθηγητές. Στην 1 ανήκουν όλοι οι εργάτες, είτε οικοδομών είτε υφαντουργείου είτε κήπου. Στην κατηγορία 2 ανήκουν οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες, οι οδηγοί, οι εισπράκτορες, οι σερβιτόροι, τα σώματα ασφαλείας, οι ναυτικοί, οι ιδιωτικοί υπάλληλοι, οι δημόσιοι υπάλληλοι. Στην 3 οι γεωργοί, καθώς και οι αλιείς και οι κτηνοτρόφοι. Στην 4 όλοι οι τεχνίτες, όπως ηλεκτρολόγοι, φανοποιοί, ελαιοχρωματιστές, ξυλουργοί, υδραυλικοί, βιβλιοδέτες, ράπτες, ζαχαροπλάστες, και στην 5 οι έμποροι. Στην κατηγοριοποίηση δεν υπάρχουν αυτοί που δήλωσαν οικιακά και οι κτηματίες, αφού δεν αναγνωρίζονται ως επαγγέλματα, αλλά θα αναφερθούν τα ποσοστά τους σε κάθε περίοδο.

Ο πίνακας 6.17, που παρακάτω βλέπουμε, αναφέρεται στη διαχρονική απεικόνιση των επαγγελματικών κατηγοριών και την προέλευση των ανδρών ξεκινώντας από την περίοδο μελέτης 1934-1939. Οι τεχνίτες, οι εργάτες και οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες έχουν την πλειοψηφία. Πιο αναλυτικά ²⁷⁴, από τους εργάτες οι περισσότεροι είναι εργάτες οικοδομών, εργάτες υφαντού, εργάτες σε διάφορες δουλειές π.χ. εργοστάσια ή εργάτες χωρίς περιγραφή, κηπουροί. Από τους υπαλλήλους είναι αρκετοί ιδιωτικοί υπάλληλοι, οδηγοί, σωφέρ, μάγειρες, κουρείς. Οι

σημαντικό στοιχείο αυτού του αρχείου είναι ότι έχει στοιχεία για περιόδους που δεν έχει η ΕΣΥΕ, δηλ. για τα έτη 1934-1939.

²⁷³ Για να καταλήξουμε σε αυτή την κατηγοριοποίηση είδαμε παρόμοιες μελέτες, όπως της καθηγήτριας Ε. Μπουρνόβα, «Από τις Νέες Κυθωνίες στο Δήμο Αιγάλεω», την οποία και ευχαριστώ για τη συνεργασία, έγιναν επαφές με στελέχη της ΕΣΥΕ, όπως ήδη έχουμε αναφέρει και πανεπιστημιακούς, έως να υπάρξει η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση. Ένα ακόμα πρόβλημα στην κατάταξη των επαγγελμάτων ήταν ότι δεν γνωρίζαμε τη θέση που κατέχει κάθε εργαζόμενος στο επάγγελμά του για αυτό και ο αρτοποιός, για παράδειγμα, έχει καταταχθεί στους τεχνίτες ενώ ο αρτεργάτης στους εργάτες.

²⁷⁴ Η ανάλυση προκύπτει από την επεξεργασία της αρχικής βάσης δεδομένων.

τεχνίτες είναι ράπτες, ξυλουργοί, ελαιοχρωματιστές, ηλεκτρολόγοι, υποδηματοποιοί, σιδηρουργοί, υδραυλικοί κ.α..

Οι γυναίκες εκείνη την περίοδο δηλώνουν όλες σχεδόν οικιακά, εκτός από κάποιες, που δηλώνουν εργάτριες υφαντού κυρίως και άλλες ράπτριες. Η γυναικεία εργασία σε αυτήν την περίοδο είναι δύσκολο να αποτυπωθεί και αυτό, γιατί είναι γνωστή η πρακτική της εργασίας των γυναικών σε μικρή ηλικία, συνήθως 12-14 ετών, όπου εργάζονταν ως το γάμο τους²⁷⁵. Γενικά η απασχόληση των ανηλίκων, που τα περισσότερα ήταν προσφυγόπουλα και ορφανά, διαπιστώνεται και από τις εκθέσεις των επιθεωρητών εργασίας²⁷⁶. Την περίοδο 1931-1935 ο περιορισμός των παιδιών στην βιομηχανία μπορεί να εξηγήσει και την βελτίωση του μέσου ημερομίσθιου της ανειδίκευτης εργάτριας και ειδικότερα την κατώτατη τιμή, αφού το ημερομίσθιο των γυναικών ήταν πολύ κατώτερο από αυτό των ανδρών²⁷⁷.

Σε σχέση με τον τόπο καταγωγής και στα δυο φύλα οι προερχόμενοι από την Μ. Ασία είναι οι πολυπληθέστεροι και διακρίνονται ως τεχνίτες και εργάτες. Είναι εργάτες υφαντού, οικοδομών, εργάτες σε διάφορα επαγγέλματα, υπάλληλοι, παραγωγείς, ελαιοχρωματιστές, αρτεργάτες.

Εκτός από τους Μικρασιάτες οι περισσότεροι εργάτες είναι από την Αττική και τα Ν. Αιγαίου, οι περισσότεροι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες από την Πελοπόννησο και πολύ πίσω ακολουθεί η Αττική. Μειοψηφία αποτελούν οι αγρότες. Οι τεχνίτες είναι από την Αττική κυρίως και δευτερευόντως από την Πελοπόννησο και οι έμποροι ελάχιστοι από την Αττική και την Πελοπόννησο, αφού την πρωτοκαθεδρία έχουν και εκεί οι Μικρασιάτες.

Πριν μελετήσουμε την επόμενη περίοδο, σκόπιμο είναι να θυμίσουμε τα επαγγέλματα των γονέων που καταγράψαμε την περίοδο 1934-1939 και ήταν εργάτες, αγρότες, τεχνίτες, έμποροι. Και αυτοί που κατοικούσαν στο Περιστερί ήταν εργάτες, τεχνίτες, αγρότες, υπάλληλοι και απασχολούμενοι σε ελεύθερα επαγγέλματα. Η κινητικότητα μεταξύ των γενεών δεν είναι μεγάλη, αλλάζουν σειρά οι κατηγορίες επαγγελμάτων και ενισχύονται οι υπηρεσίες, αφού εδώ έχουμε τεχνίτες, εργάτες, εργαζόμενους στις υπηρεσίες.

Η περίοδος 1959-1960 δεν έχει διαφορές στα επαγγέλματα που κυριαρχούν. Οι τεχνίτες, οι εργάτες και οι υπάλληλοι άνδρες είναι η πλειοψηφία, ενώ μειώνονται οι έμποροι και αυξάνονται ελάχιστα τα ελεύθερα επαγγέλματα, οι επιστήμονες, οι

---

²⁷⁵ Στο περιοδικό "Ο Αγώνας της Γυναίκας" κατά τα έτη 1924-1929 περιγράφεται από την Μ. Σβώλου η γυναικεία απασχόληση. Η αποχώρησή των γυναικών από το εργοστάσιο μετά το γάμο δεν σημαίνει ότι δεν συνεχίζουν την δουλειά στο σπίτι πιθανότατα, μεταβάλλοντας κάποιο χώρο σε εργαστήριο. Όσον αφορά την γυναικεία απασχόληση και την χρονική ένταξη στην αγορά εργασίας μπορούμε να θυμηθούμε και την περίοδο των Βαλκανικών πολέμων που οι γυναίκες και τα παιδιά αθρόα αντικατέστησαν τον επιστρατευμένο αντρικό πληθυσμό.

²⁷⁶ Ένα μεγάλο τμήμα των προσφύγων ήταν ηλικιωμένοι, γυναίκες και παιδιά μικρής ηλικίας και μέσα σε αυτά 50.000 περίπου ορφανά, από τον ένα ή από τους δυο γονείς. Στην περιοχή της Αθήνας και του Πειραιά εγκαταστάθηκαν πάρα πολλοί και απορροφήθηκαν στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα ενδυναμώνοντας τον ενεργό πληθυσμό. Η πληροφωρία αυτή δίδεται στο βιβλίο του Μ. Ρηγίνου, που περιγράφεται παρακάτω.

²⁷⁷ Μ. Ρηγίνος, «Παραγωγικές δομές και εργατικά ημερομίσθια στην Ελλάδα, 1909-1936». Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδας. Αθήνα 1987, σελ.196 .

διδάσκαλοι. Οι γυναίκες εξακολουθούν να μη δηλώνουν επάγγελμα αλλά οικιακά, αυτή την περίοδο οι εργαζόμενες είναι λιγότερες σε σχέση με την προηγούμενη, ενώ οι ελάχιστες που δηλώνουν επάγγελμα είναι υπάλληλοι, εργάτριες, ράπτριες. Αυτή την περίοδο αυτό που θα παρατηρούσε κανείς, εκτός του ότι δεν έχουν αλλάξει τα επαγγέλματα και ούτε η σειρά αυτών που παρουσιάζουν την μεγαλύτερη κίνηση, είναι ότι εμφανίζονται περισσότεροι από τα σώματα ασφαλείας και ναυτικοί. Όπως και αρκετοί συνταξιούχοι και ελάχιστοι κτηματίες, όπως εξάλλου ελάχιστοι ήταν και στην προηγούμενη περίοδο.

Οι περισσότεροι Περιστεριώτες είναι τεχνίτες, όπως και οι προερχόμενοι από την Αττική. Οι Πελοποννήσιοι, όπως και στην προηγούμενη περίοδο, οι περισσότεροι εργάζονται στις υπηρεσίες και πάρα πολύ είναι εργάτες και τεχνίτες. Από τα νησιά του Αιγαίου οι περισσότεροι είναι εργάτες και ακολουθούν οι τεχνίτες και οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες. Από τη Στερεά Ελλάδα οι περισσότεροι είναι εργάτες, εργαζόμενοι στις υπηρεσίες και τεχνίτες. Οι ελάχιστες γυναίκες, που δηλώνουν επάγγελμα, είναι κυρίως από την Πελοπόννησο και δουλεύουν στις υπηρεσίες, την Αττική, και είναι εργάτριες.

Και σε αυτή τη περίοδο η επαγγελματική κινητικότητα μεταξύ παιδιού και γονέα δεν ήταν μεγάλη. Οι γονείς ήταν αγρότες, εργάτες, τεχνίτες, υπάλληλοι και αυτοί που έμεναν στο Περιστέρι ήταν οι περισσότεροι εργάτες, τεχνίτες, υπάλληλοι, έμποροι, λίγοι αγρότες και ελάχιστοι, που ασκούσαν ελεύθερο επάγγελμα. Το επάγγελμα του αγρότη πια δεν υπάρχει στα παιδιά, ενώ οι υπάλληλοι είναι περισσότεροι.

Η τρίτη περίοδος, 1980, παρουσιάζει ανατροπές στη σειρά των επαγγελμάτων και όχι τόσο στα επαγγέλματα, χωρίς να σημαίνει ότι δεν έχουμε νέα ή εξειδίκευση των παλιών κυρίως στα τεχνικά επαγγέλματα, π.χ. ταπετσήρης. Υπάρχει, όμως, και η αλλαγή, που αφορά στις γυναίκες, όπου μεγάλο ποσοστό εισάγεται στην αγορά εργασίας.

Οι περισσότεροι άνδρες κατανέμονται στην κατηγορία των τεχνιτών και με ελάχιστη διαφορά ακολουθούν οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες. Οι εργαζόμενοι στα ελεύθερα επαγγέλματα, οι επιστήμονες, είναι η τρίτη, αλλά σαφέστατα πιο ολιγάριθμη κατηγορία, και με μικρή διαφορά έρχονται οι εργάτες. Οι αγρότες είναι ανύπαρκτοι, ενώ οι έμποροι είναι λίγοι και μάλιστα λιγότεροι από την προηγούμενη περίοδο.

Οι γυναίκες εργάζονται στην πλειοψηφία τους στην ομάδα των υπηρεσιών. Ακολουθούν οι εργάτριες και τα ίδια ποσοστά κατανέμονται στις τεχνίτριες και στην κατηγορία των επιστημόνων και ελεύθερων επαγγελμάτων. Ιδιωτικοί υπάλληλοι, λογίστριες και πιο λίγες δημόσιοι, ελάχιστες δασκάλες και καθηγήτριες, λίγες επιστήμονες, ελάχιστες έμποροι, μοδίστρες και εργάτριες είναι πιο αναλυτικά τα επαγγέλματα των γυναικών.

Επανερχόμενοι στον ανδρικό ενεργό πληθυσμό οι περισσότεροι, όπως είδαμε, δηλώνουν μια εξειδίκευση σε τεχνικά επαγγέλματα και πολύ λίγοι δηλώνουν εργάτες, αν και δεν γνωρίζουμε, αν οι περισσότεροι τεχνίτες δουλεύουν σε δικές τους δουλειές

ή εργάζονται σαν μάστορες σε εξειδικευμένα συνεργεία. Οι περισσότεροι δηλώνουν ξυλουργοί, επιπλαστές, ηλεκτρολόγοι, ελαιοχρωματιστές, υδραυλικοί, ταπετσήρες, μαρμαράδες, σιδηρουργοί.

Στην κατηγορία των υπηρεσιών οι περισσότεροι δηλώνουν ιδιωτικοί υπάλληλοι, οδηγοί και αυτοκινητιστές. Οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι αστυφύλακες και οι ναυτικοί ακολουθούν. Στην πρώτη κατηγορία έχουμε λίγους δασκάλους και καθηγητές, επιστήμονες, καλλιτέχνες, όπως μουσικούς και τέλος στη κατηγορία των εργατών έχουμε εργάτες, χωρίς να αναφέρεται η ειδικότητά τους και οικοδόμους.

Σε σχέση με την καταγωγή οι προερχόμενοι άνδρες από το Περιστέρι είναι κυρίως τεχνίτες και την ίδια περίπου σειρά ακολουθούν και οι προερχόμενοι από την Αττική, που οι τεχνίτες και οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες είναι οι δυο μεγαλύτερες κατηγορίες. Αν αθροίσουμε τους κατοίκους, που προέρχονται από την Αττική και το Περιστέρι, υπερτερεί η κατηγορία των τεχνιτών και έπειτα ακολουθούν οι υπηρεσίες.

Η Πελοπόννησος, που είναι μετά την Αττική ο τόπος προέλευσης των κατοίκων του Περιστερίου, δηλώνουν υπηρεσίες, όπως και στην προηγούμενη περίοδο, και τεχνίτες, ενώ στις υπόλοιπες κατηγορίες απασχολούνται ελάχιστοι. Η Ήπειρος και η Στερεά Ελλάδα ακολουθούν δηλώνοντας απασχόληση ως τεχνίτες και υπάλληλοι.

Οι περισσότερες γυναίκες εργαζόμενες είναι από την Αττική και τη Πελοπόννησο και ακολουθεί το Περιστέρι. Ο τομέας των υπηρεσιών υπερτερεί στις προερχόμενες από τους παραπάνω τόπους καταγωγής. Στο Περιστέρι και στην Αττική έρχεται δεύτερη η ομάδα των ελεύθερων επαγγελματιών και επιστημόνων, ενώ στις Πελοποννήσιες οι ομάδες των τεχνιτριών, εργατριών. Στην τέταρτη και τελευταία περίοδο, 2000-2001, οι υπηρεσίες όχι μόνο συνεχίζουν να έχουν άνοδο, αλλά κυριαρχούν και στα δυο φύλα. Οι γυναίκες δουλεύουν πια σε ένα ποσοστό 73% Ο τομέας των υπηρεσιών για τους άνδρες είναι 58,78% και στη δεύτερη θέση βρίσκονται οι τεχνίτες με 14,35% και για τις γυναίκες ο τομέας των υπηρεσιών είναι σε ποσοστό 79,66% και ακολουθούν οι επιστήμονες και τα ελεύθερα επαγγέλματα με ποσοστό 16,12%.

Οι Περιστεριώτες, που είναι αμέσως μετά τους προερχόμενους από την Αττική, δουλεύουν στις υπηρεσίες και ελάχιστοι πια είναι τεχνίτες, όπως συμβαίνει και με αυτούς που κατάγονται από την Αττική. Οι προερχόμενοι από την Πελοπόννησο, που ακολουθούν, απασχολούνται σχεδόν όλοι στις υπηρεσίες και ακολουθούν οι έμποροι που είναι πολύ λίγοι. Οι γυναίκες, που έχουν γεννηθεί στο Περιστέρι, στην πλειοψηφία τους δουλεύουν στις υπηρεσίες και πολύ πιο λίγες στα ελεύθερα επαγγέλματα. Την ίδια σειρά ακολουθούν οι προερχόμενες από την Αττική και την Πελοπόννησο.

Από ό,τι μέχρι τώρα εξετάσαμε, βλέπουμε, ότι από τη δεκαετία του 1980 αλλάζει η επαγγελματική εικόνα των κατοίκων και ενισχύονται οι υπηρεσίες, καθώς και η γυναικεία εργασία, το 2000 δε κυριαρχούν οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες. Οι τεχνίτες άνδρες, που αποτελούσαν την μεγαλύτερη κατηγορία έως και το 1980 ατονούν το 2000, όπως και όσοι δήλωναν εργάτες τις δυο πρώτες περιόδους. Οι λίγες

εργάτριες γυναίκες, που δουλεύουν την πρώτη περίοδο, είναι κυρίως από την Μ. Ασία και από το 1980 η γυναικεία απασχόληση σημειώνει άνοδο κατά κύριο λόγο στον τομέα των υπηρεσιών.

Πίνακας 6.7: Διαχρονικά αριθμητικά και ποσοστιαία στοιχεία επαγγελματικών κατηγοριών και προέλευσης ανδρών.

1934 - 1939

	0	1	2	3	4	5	-	Σύνολο	%
Περιστέρι		1						1	0,12
Αττική	2	43	23	3	53	15	2	141	16,30
Επτάνησα		6	8		6	6		26	3,01
Ήπειρος		6	10		5	2		23	2,66
Θεσσαλία	1	3	8		4	1		17	1,97
Θράκη			2		3			5	0,58
Κρήτη	1	1	8		4	1	1	16	1,85
Μακεδονία	2	4	4		12	1		23	2,66
Ν. Αιγαίου	1	41	12	4	19	7		84	9,71
Πελ/σος	5	20	53	1	28	12	4	123	14,22
Στερεά Ελλάδα	1	13	13	1	10	6		44	5,09
Μ. Ασία	4	88	64	2	131	45	1	335	38,73
Εξωτερικό	2	4	9		6	1		22	2,54
Άγνωστο	2				2	1		5	0,58
Σύνολο	21	230	214	11	283	98	8	865	100,00
%	2,43	26,59	24,74	1,27	32,72	11,33	0,92	100,00	

	0	1	2	3	4	5	-	Σύνολο
Περιστέρι		100,00						100,00
Αττική	1,42	30,50	16,31	2,13	37,59	10,64	1,42	100,00
Επτάνησα		23,08	30,77		23,08	23,08		100,00
Ήπειρος		26,09	43,48		21,74	8,70		100,00
Θεσσαλία	5,88	17,65	47,06		23,53	5,88		100,00
Θράκη			40,00		60,00			100,00
Κρήτη	6,25	6,25	50,00		25,00	6,25	6,25	100,00
Μακεδονία	8,70	17,39	17,39		52,17	4,35		100,00
Ν. Αιγαίου	1,19	48,81	14,29	4,76	22,62	8,33		100,00
Πελ/σος	4,07	16,26	43,09	0,81	22,76	9,76	3,25	100,00
Στερεά Ελλάδα	2,27	29,55	29,55	2,27	22,73	13,64		100,00
Μ. Ασία	1,19	26,27	19,10	0,60	39,10	13,43	0,30	100,00
Εξωτερικό	9,09	18,18	40,91		27,27	4,55		100,00
Άγνωστο	40,00				40,00	20,00		100,00

1959 - 1960

	0	1	2	3	4	5	-	Σύνολο	%
Περιστέρη		11	10		32	2		55	6,33
Αττική	13	49	39	2	75	12	4	194	22,32
Επτάνησα	2	21	9		17	4	1	54	6,21
Ήπειρος	1	4	12		5		1	23	2,65
Θεσσαλία		6	6		3			15	1,73
Θράκη		1					2	3	0,35
Κρήτη	1	8	8		3	2	1	23	2,65
Μακεδονία	1	13	12		8	3	1	38	4,37
Ν. Αιγαίου	4	38	16	1	26	2	1	88	10,13
Πελοπόννησος	6	64	82		64	22	7	245	28,19
Στερεά Ελλάδα	3	33	30	2	28	3		99	11,39
Μ. Ασία	1	2	2		4	5	3	17	1,96
Εξωτερικό	2		4		3	2	1	12	1,38
Άγνωστο		1	1		1			3	0,35
Σύνολο	34	251	231	5	269	57	22	869	100,00
%	3,91	28,88	26,58	0,58	30,96	6,56	2,53	100,00	

	0	1	2	3	4	5	-	Σύνολο
Περιστέρη		20,00	18,18		58,18	3,64		100,00
Αττική	6,70	25,26	20,10	1,03	38,66	6,19	2,06	100,00
Επτάνησα	3,70	38,89	16,67		31,48	7,41	1,85	100,00
Ήπειρος	4,35	17,39	52,17		21,74		4,35	100,00
Θεσσαλία		40,00	40,00		20,00			100,00
Θράκη		33,33					66,67	100,00
Κρήτη	4,35	34,78	34,78		13,04	8,70	4,35	100,00
Μακεδονία	2,63	34,21	31,58		21,05	7,89	2,63	100,00
Ν. Αιγαίου	4,55	43,18	18,18	1,14	29,55	2,27	1,14	100,00
Πελοπόννησος	2,45	26,12	33,47		26,12	8,98	2,86	100,00
Στερεά Ελλάδα	3,03	33,33	30,30	2,02	28,28	3,03		100,00
Μ. Ασία	5,88	11,76	11,76		23,53	29,41	17,65	100,00
Εξωτερικό	16,67		33,33		25,00	16,67	8,33	100,00
Άγνωστο		33,33	33,33		33,33			100,00

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο	%	
Περιστέρι	11	4	22		48	5	1	91	10,47
Αττική	20	19	85		82	13	1	220	25,32
Επτάνησα	4	4	7		11	2		28	3,22
Ήπειρος	9	6	16	1	24	2	2	60	6,90
Θεσσαλία	3	2	8		10	4		27	3,11
Θράκη	1	1	3		2			7	0,81
Κρήτη	7	5	15		12	2		41	4,72
Μακεδονία	4	9	14		10	1		38	4,37
Ν. Αιγαίου	2	7	17	1	15	1		43	4,95
Πελοπόννησος	12	14	84		74	11	4	199	22,90
Στερεά Ελλάδα	7	6	35		34	3	3	88	10,13
Μ. Ασία			2		2		3	7	0,81
Εξωτερικό	4	2	3		9	1	1	20	2,30
Σύνολο	84	79	311	2	333	45	15	869	100,00
%	9,67	9,09	35,79	0,23	38,32	5,18	1,73	100,00	

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο	
Περιστέρι	12,09	4,40	24,18		52,75	5,49	1,10	100,00
Αττική	9,09	8,64	38,64		37,27	5,91	0,45	100,00
Επτάνησα	14,29	14,29	25,00		39,29	7,14		100,00
Ήπειρος	15,00	10,00	26,67	1,67	40,00	3,33	3,33	100,00
Θεσσαλία	11,11	7,41	29,63		37,04	14,81		100,00
Θράκη	14,29	14,29	42,86		28,57			100,00
Κρήτη	17,07	12,20	36,59		29,27	4,88		100,00
Μακεδονία	10,53	23,68	36,84		26,32	2,63		100,00
Ν. Αιγαίου	4,65	16,28	39,53	2,33	34,88	2,33		100,00
Πελοπόννησος	6,03	7,04	42,21		37,19	5,53	2,01	100,00
Στερεά Ελλάδα	7,95	6,82	39,77		38,64	3,41	3,41	100,00
Μ. Ασία			28,57		28,57		42,86	100,00
Εξωτερικό	20,00	10,00	15,00		45,00	5,00	5,00	100,00

2000 – 2001

	0	1	2	3	4	5	-	Σύνολο	%
Περιστέρι	10	7	95		24	9		145	16,65
Αττική	42	13	225		60	40	7	387	44,43
Επτάνησα	1		6		3		1	11	1,26
Ήπειρος	2		16		3	1		22	2,53
Θεσσαλία	5	1	8		1			15	1,72
Θράκη			2			1		3	0,34
Κρήτη	2	2	8			2		14	1,61
Μακεδονία	3	1	11		4	2	2	23	2,64
Ν. Αιγαίου	1	1	12		2	1	1	18	2,07
Πελ/σος	6	5	47	4	5	11	6	84	9,64
Στερεά Ελλάδα	4	2	30		4	5		45	5,17
Μ. Ασία	1		2					3	0,34
Εξωτερικό	9	20	50		19	2	1	101	11,60
Σύνολο	86	52	512	4	125	74	18	871	100,00
%	9,87	5,97	58,78	0,46	14,35	8,50	2,07	100,00	

	0	1	2	3	4	5	-	Σύνολο
Περιστέρι	6,90	4,83	65,52		16,55	6,21		100,00
Αττική	10,85	3,36	58,14		15,50	10,34	1,81	100,00
Επτάνησα	9,09		54,55		27,27		9,09	100,00
Ήπειρος	9,09		72,73		13,64	4,55		100,00
Θεσσαλία	33,33	6,67	53,33		6,67			100,00
Θράκη			66,67			33,33		100,00
Κρήτη	14,29	14,29	57,14			14,29		100,00
Μακεδονία	13,04	4,35	47,83		17,39	8,70	8,70	100,00
Ν. Αιγαίου	5,56	5,56	66,67		11,11	5,56	5,56	100,00
Πελ/σος	7,14	5,95	55,95	4,76	5,95	13,10	7,14	100,00
Στερεά Ελλάδα	8,89	4,44	66,67		8,89	11,11		100,00
Μ. Ασία	33,33		66,67					100,00
Εξωτερικό	8,91	19,80	49,50		18,81	1,98	0,99	100,00

Πίνακας 6.8: Διαχρονικά αριθμητικά και ποσοστιαία στοιχεία επαγγελματικών κατηγοριών και προέλευσης των γυναικών

1934 - 1939

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο	%	
Περιστέρι							0		
Αττική		11	1		2		14	17,72	
Επτάνησα					1		1	1,27	
Ήπειρος							0		
Θεσσαλία			1				1	1,27	
Θράκη							0		
Κρήτη		2	1				3	3,80	
Μακεδονία		1					1	1,27	
Ν. Αιγαίου		4					4	5,06	
Πελ/σος	1	7					8	10,13	
Στερεά Ελλάδα		1	1				2	2,53	
Μ. Ασία	2	28	2		12		44	55,70	
Εξωτερικό					1		1	1,27	
Σύνολο	3	54	6	0	16	0	0	79	100,00
%	3,80	68,35	7,59	0,00	20,25	0,00	0,00	100,00	

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο
Περιστέρι							
Αττική		78,57	7,14		14,29		100,00
Επτάνησα					100,00		100,00
Ήπειρος							
Θεσσαλία			100,00				100,00
Θράκη							
Κρήτη		66,67	33,33				100,00
Μακεδονία		100,00					100,00
Ν. Αιγαίου		100,00					100,00
Πελ/σος	12,50	87,50					100,00
Στερεά Ελλάδα		50,00	50,00				100,00
Μ. Ασία	4,55	63,64	4,55		27,27		100,00
Εξωτερικό					100,00		100,00

1959 – 1960

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο	%
Περιστέρι			1		4		5	12,50
Αττική		5	2				7	17,50
Επτάνησα		1	1				2	5,00
Ήπειρος			1				1	2,50
Θεσσαλία							0	0,00
Θράκη							0	0,00
Κρήτη							0	0,00
Μακεδονία			1				1	2,50
Ν. Αιγαίου		2	2				4	10,00
Πελ/σος	2	3	7		1		13	32,50
Στερεά Ελλάδα			2		1		3	7,50
Μ. Ασία	1						1	2,50
Εξωτερικό	2	1					3	7,50
Σύνολο	5	12	17	0	6	0	40	100,00
%	12,50	30,00	42,50	0,00	15,00	0,00	0,00	100,00

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο
Περιστέρι			20,00		80,00		100,00
Αττική		71,43	28,57				100,00
Επτάνησα		50,00	50,00				100,00
Ήπειρος			100,00				100,00
Θεσσαλία							0,00
Θράκη							0,00
Κρήτη							0,00
Μακεδονία			100,00				100,00
Ν. Αιγαίου		50,00	50,00				100,00
Πελ/σος	15,38	23,08	53,85		7,69		100,00
Στερεά Ελλάδα			66,67		33,33		100,00
Μ. Ασία	100,00						100,00
Εξωτερικό	66,67	33,33					100,00

1980

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο	%	
Περιστερί	6	3	34		1		44	16,30	
Αττική	13	12	37		5	1	68	25,19	
Επτάνησα		2	6				8	2,96	
Ήπειρος		2	4		3		9	3,33	
Θεσσαλία			3		2		5	1,85	
Θράκη			1				1	0,37	
Κρήτη	3	3	7		1		14	5,19	
Μακεδονία	1	2	5		4		12	4,44	
Ν. Αιγαίου		1	4				5	1,85	
Πέλσος	3	13	34		14	2	66	24,44	
Στερεά Ελλάδα	3	6	15		3		27	10,00	
Μ. Ασία		1					1	0,37	
Εξωτερικό	5		3		2		10	3,70	
Σύνολο	34	45	153	0	35	3	0	270	100,00
%	12,59	16,67	56,67	0,00	12,96	1,11	0,00	100,00	

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο
Περιστερί	13,64	6,82	77,27		2,27		100,00
Αττική	19,12	17,65	54,41		7,35	1,47	100,00
Επτάνησα		25,00	75,00				100,00
Ήπειρος		22,22	44,44		33,33		100,00
Θεσσαλία			60,00		40,00		100,00
Θράκη			100,00				100,00
Κρήτη	21,43	21,43	50,00		7,14		100,00
Μακεδονία	8,33	16,67	41,67		33,33		100,00
Ν. Αιγαίου		20,00	80,00				100,00
Πέλσος	4,55	19,70	51,52		21,21	3,03	100,00
Στερεά Ελλάδα	11,11	22,22	55,56		11,11		100,00
Μ. Ασία		100,00					100,00
Εξωτερικό	50,00		30,00		20,00		100,00

2000 – 2001

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο	%	
Περιστέρι	19		95		1	2	117	18,31	
Αττική	43	1	263		4	9	320	50,08	
Επάνησα	1		4				5	0,78	
Ήπειρος	1		4				5	0,78	
Θεσσαλία			9			1	10	1,56	
Θράκη	1		1				2	0,31	
Κρήτη	3		5			1	9	1,41	
Μακεδονία	6		8				14	2,19	
Ν. Αιγαίου	1	1	6				8	1,25	
Πελοπόννησος	6	1	41			1	49	7,67	
Στερεά Ελλάδα	4		20			1	25	3,91	
Μ. Ασία							0	0,00	
Εξωτερικό	18	3	53		1		75	11,74	
Σύνολο	103	6	509	0	6	15	0	639	100,00
%	16,12	0,94	79,66	0,00	0,94	2,35	0,00	100,00	

	0	1	2	3	4	5	- Σύνολο
Περιστέρι	16,24		81,20		0,85	1,71	100,00
Αττική	13,44	0,31	82,19		1,25	2,81	100,00
Επάνησα	20,00		80,00				100,00
Ήπειρος	20,00		80,00				100,00
Θεσσαλία			90,00			10,00	100,00
Θράκη	50,00		50,00				100,00
Κρήτη	33,33		55,56			11,11	100,00
Μακεδονία	42,86		57,14				100,00
Ν. Αιγαίου	12,50	12,50	75,00				100,00
Πελοπόννησος	12,24	2,04	83,67			2,04	100,00
Στερεά Ελλάδα	16,00		80,00			4,00	100,00
Μ. Ασία							
Εξωτερικό	24,00	4,00	70,67		1,33		100,00

6.3.2 Οικονομική, επαγγελματική, επιχειρηματική κινητικότητα

Στο 6.3.1 αναφερθήκαμε σε δύο στατιστικές, που δίνουν την επαγγελματική θέση των κατοίκων. Την μία ήδη την εξετάσαμε μέσω των αρχείων του δήμου, τη δεύτερη θα εξετάσουμε σε αυτό το κεφάλαιο. Θα δούμε στατιστικά στοιχεία, που αφορούν στην επαγγελματική θέση των κατοίκων σε σχέση με το ατομικό τους επάγγελμα, την οικονομική τους δραστηριότητα ανά φύλο, καθώς και στοιχεία της οικονομικής κίνησης και επιχειρηματικής δραστηριότητας στο Περιστέρι.

Για το 1961 τα απογραφικά στοιχεία, που αφορούν σε οικονομικά χαρακτηριστικά, μάς δίνονται στους παρακάτω πίνακες. Ο πίνακας 6.9 αφορά στην θέση στο επάγγελμα, ο πίνακας 6.10 στις ομάδες των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και ο πίνακας 6.11 στις ομάδες ατομικών επαγγελμάτων.

Πίνακας 6.9: Θέση στο επάγγελμα και για τα δύο φύλα έτους 1961

1961	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Εργοδότες-εργ για δικό τους λογαριασμό	5.216	719	5.935
Συμβοηθούτα μέλη	223	176	399
Μισθωτοί	17.812	5.035	22.847
Δενδήλωσανθέση και νέοι	790	688	1.478
Σύνολο	24.041	6.618	

Πίνακας 6.10: Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και για τα δύο φύλα έτους 1961

1961	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Γεωργία, κτην. κλπ	464	94	558
Ορυχεία, μεταλλεία, κλπ	104	3	107
Βιομηχανία, Βιοτεχνία	8.316	3.338	11.654
Οικοδομήσεις, δημόσια έργα	4.446	11	4.457
Ηλεκτρισμός, ύδρευση κλπ	363	18	381
Εμπόριο, τράπεζες κλπ.	3.372	655	4.027
Μεταφορές, επικοινωνίες	2.260	57	2.317
Υπηρεσίες	3.202	1.553	4.755
Μη καθορισμένος ή δηλωμένος κλάδ	1.018	306	1.324
Νέοι	496	583	1.079
Σύνολο	24.041	6.618	30659

Πίνακας 6.11: Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων και για τα δυο φύλα έτους 1961

1961	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Τεχνικοί, ελεθ.επαγ.κλπ	420	225	645
Διευθ, διοικητικά στελέχη	114	9	123
Υπάλληλοι γραφείου	1.312	385	1.697
Πωλητές	2.952	520	3.472
Γεωργοί, δασοκ, κτην. κλπ	464	92	556
Τεχνίτες ορυχ. κλπ	90	1	91
Εργαζ. στις μεταφορές και επικοινωνίες	1.855	15	1.870
Βιοτέχνες, τεχνίτες, εργάτες βιομ.	13.354	3.323	16.677
Ασχολούμενοι στις υπηρεσίες	2.079	1.212	3.291
Ασχολούμενοι στον αθλητισμό, ψυχαγ	95	43	138
Δεν κατατάσσονται σε επάγγελμα	1.372	842	2.214
Νέοι, πρώτη φορά ζητούν εργασία	496	583	1.079
Ανεπαρκή στοιχεία	77	39	116
Μη δηλ.επαγ	799	220	1.019
Ένοπλες δυνάμεις	92	1	93
Σύνολο	24.104	6625	30.729

Σε όλους τους πίνακες υπερτερούν οι άνδρες από τις γυναίκες με πολύ μεγάλη υπεροχή, όπως φαινόταν και στο κεφάλαιο 6.2. Μόνο που ο γυναικείος ενεργός πληθυσμός από τις ληξιαρχικές πράξεις της περιόδου 1959-1960 είναι 4,6%, ενώ ο οικονομικά ενεργός της ΕΣΥΕ είναι για το 1961 16,5%. Η διαφορά αυτή μπορεί να οφείλεται στις ομάδες ηλικιών των γυναικών. Μπορεί, δηλαδή, να εργάζονταν κάποιες πριν το γάμο τους και να απογράφηκαν στον ενεργό πληθυσμό και να δέκοσαν μετά το γάμο ή και να εργάστηκαν αφού παντρεύτηκαν είτε κάνοντας οικοτεχνία το σπίτι τους ή έξω προκειμένου να βοηθήσουν την οικογένεια και τα παιδιά τους.

Βλέποντας κάθε πίνακα ξεχωριστά καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα. Ότι οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν μισθωτοί και ελάχιστοι ήταν εργοδότες ή δούλευαν για δικό τους λογαριασμό, ότι στους κλάδους οικονομικών δραστηριοτήτων υπερίσχυαν η βιοτεχνία -βιομηχανία και πολύ πιο κάτω βρίσκονταν οι υπηρεσίες, οι οικοδομήσεις και τα δημόσια έργα. Στα ατομικά επαγγέλματα συναντούμε τους τεχνίτες, βιοτέχνες στην πρώτη θέση και πολύ πιο πίσω τους πωλητές, τους εργαζόμενους στις υπηρεσίες.

Στα επαγγέλματα της περιόδου 1959-1960 οι τεχνίτες, οι εργάτες και οι υπάλληλοι ήταν η πλειοψηφία των επαγγελμάτων που δήλωναν στις ληξιαρχικές πράξεις γάμου. Και στην ανάλυση της ΕΣΥΕ συμβαίνει το ίδιο. Πλειοψηφία είναι οι ράπτες, κλωστοϋφαντουργοί, υδραυλικοί, μηχανοτεχνίτες, επιλοποιοί, ξυλουργοί, κτίστες, χειρώνακτες στο αρχείο του δήμου που υπάγονται στην κατηγορία βιοτέχνες, τεχνίτες, και εργάτες βιομηχανίας, βιοτεχνίας και χειρώνακτες της ΕΣΥΕ. Επίσης, υπάρχουν υπάλληλοι γραφείου, εμποροϋπάλληλοι, θυρωροί, σερβιτόροι, που ανήκουν στην κατηγορία των υπηρεσιών και εργάτες. Κατά συνέπεια, μάλλον οι δύο στατιστικές δίνουν τα ίδια επαγγέλματα, απλώς διαφέρει η κατηγοριοποίηση τους.

Προχωρώντας στις επόμενες δεκαετίες βλέπουμε, πώς εξελίσσεται η επαγγελματική κατάσταση των κατοίκων. Για το 1971 εξετάζουμε αρχικά τις ομάδες ατομικών επαγγελμάτων σε σχέση με τη θέση στο επάγγελμα στον πίνακα 6.12 και κατόπιν τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας σε σχέση με τη θέση στο επάγγελμα, στον πίνακα 6.13.

Πίνακας 6.12: Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1971

1971 ΣΥΝΟΛΟ ΦΥΛΩΝ	Εργοδότες	Εργαζόμενοι για λογαριασμό τους	Συμβοηθούν α και μη αμειβόμενα μέλη	Μισθωτοί	Μη δηλώσαν τες θέση	Σύνολο
Ασκ.επιστημ.& ελεύθερα επαγ.	60	228	16	952	4	1.260
Διευθύνοντες & αν. διοικ, στελέχη	12			80		92
Υπάλληλοι γραφείου	8	24	20	3.332	24	3.460
Εμποροι-Πωλητές	408	1.660	120	1.564	4	3.756
Απασχολούμενοι στηνπαροχή υπηρεσιών	224	596	64	3.252	52	4.188
Πρόσωπα απασχ. στη γεωργία κλπ	32	268	36	164		500
Τεχνίτες & εργάτες εκτός γεωργιασκλπ	1472	3704	268	21.324	104	26.872
Μη δυνάμενοι να καταταγούν	12	560	12	540	40	1.164
Σύνολο	2.228	7.040	536	31.208	228	

Οι μισθωτοί εξακολουθούν να είναι η συντριπτική πλειοψηφία. Ακολουθούν οι εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό και οι εργοδότες αμέσως μετά, ενώ τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη είναι ελάχιστα. Οι τεχνίτες υπερέρχουν όλων και ακολουθούν πολύ πίσω οι εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών.

Πώς, όμως, κατανέμονται η θέση και οι ομάδες ατομικών επαγγελματιών ανα φύλο;

1971: Άνδρες	Εργοδ	Εργαζ. για λογαριασμό τους	Συμβοηθ.κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν θέση	Σύνολο
Ασκ.επιστημ. & ελευθ. επαγ.	48	200	8	556		812
Διευθ.&ανώτ. διοικ. στελέχη	12			80		92
Υπάλληλοι γραφείου κα	4	20		2.484	16	2.524
Έμποροι& πωλητές	372	1.452	36	1.048	4	2.912
Απασχολ.στην παροχή υπηρ.	196	472	20	1.944	44	2.676
Πρόσωπα απασχολ.στην γεωργία κλπ	32	224	12	140		408
Τεχνίτες& εργάτεςεκτός γεωργίας κλπ	1.432	3.224	160	18.036	88	22.940
Μη δυνάμεθα να καταταγούν	12	552	4	188	28	784
Σύνολο	2.108	6.144	240	24.476	180	

1971 Γυναίκες	Εργοδότες	Εργαζ. για λογαριασμό τους	Συμβοηθούντα και μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Μη δηλώσαντες θέση	Σύνολο
Ασκ. επιστ.& ελεύθερα επαγ.	12	28	8	396	4	448
Διευθ.& ανώτατα στελέχη						
Υπάλληλοι γραφείου κλπ	4	4	20	848	8	1.332
Έμποροι& πωλητές	36	208	84	516		844
Απασχ. στην παροχή υπηρεσιών	28	124	44	1308	8	1.512
Πρόσωπα απασχ. στη		44	24	24		92

γεωργία κλπ						
Τεχνίτες & εργάτες εκτός γεωργίας κλπ	40	480	108	3288	16	3.932
Μη δυνάμενοι να καταγούν		8	8	352	12	380
Σύνολο	120	896	296	6.732	48	

Και στα δυο φύλα υπερισχύουν οι μισθωτοί τεχνίτες και εργάτες. Στις γυναίκες ακολουθούν οι μισθωτοί στις υπηρεσίες και οι υπάλληλοι γραφείου, στους άνδρες οι τεχνίτες εργαζόμενοι για λογαριασμό τους, η κατηγορία, που υπερισχύουν οι εργαζόμενοι για λογαριασμό τους, οι απασχολούμενοι στις υπηρεσίες, που υπερισχύουν οι μισθωτοί. Στις γυναίκες δεν υπάρχουν σε κανένα επάγγελμα διευθύνουσες ή ανώτερα διοικητικά στελέχη.

Από την ηλικιακή ομάδα 10-14 ετών υπάρχουν 496 εργαζόμενοι άνδρες και 184 γυναίκες. Σε όλες τις ομάδες έως των 65 ετών υπάρχει κίνηση και ειδικότερα στους άνδρες η ομάδα από 35-44 ετών είναι η μεγαλύτερη σε ποσοστό εργαζομένων και ακολουθεί η ομάδα 45-54, ενώ στις γυναίκες η μεγαλύτερη είναι από 35-44 και από 20-24²⁷⁸.

Στον πίνακα 6.13 βλέπουμε την θέση στο επάγγελμα κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας συνολικά και για κάθε φύλο.

Πίνακας 6.13 Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1971

1971 Σύνολο	Εργοδότες	Εργαζ. για λογαριασμό τους	Συμβοηθούσα και μη αμειβ. Μέλη	Μισθωτοί	Μη δηλώσαντες	Σύνολο
Γεωργία, κτην, κλπ	28	264	40	84		416
Ορυχεία, κλπ		4		64		68
Βιομηχ. Βιοτεχνία	1.108	2.108	248	13.040	56	16.560
Ηλεκτρ. φωτ. κλπ		4		524	4	532
Οικοδομήσεις και δημόσια έργα	240	548	4	6.616	36	7.444
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδ	552	2.440	184	3.120	28	6.324
Μεταφ., αποθ. Επικοινων.	136	1.004	28	2.780	20	3.968
Τράπεζες, ασφάλειες κλπ	28	116		652	8	804

²⁷⁸ Η μείωση της εργασίας των γυναικών από τα 25 έως τα 35 μπορεί να οφείλεται στην διακοπή από την εργασία για την γέννηση παιδιών. Κάτι αντίστοιχο, είχαμε ισχυριστεί ότι μπορεί να είχε συμβεί στη διαφορά που είχε ανακύψει μεταξύ της ΕΣΥΕ και των ληξιαρχικών πράξεων γάμου σε σχέση με τις εργαζόμενες γυναίκες.

Υπηρεσίες	128	508		3628	8	4.272
Μη δηλώσαντες κλάδο	8	44		700	68	820
Σύνολο	2.228	7040	536	31.208	228	

Ο κλάδος της βιομηχανίας-βιοτεχνίας συνεχίζει να είναι η κυριότερη οικονομική δραστηριότητα και οι περισσότεροι που εργάζονται σ' αυτόν είναι μισθωτοί. Ακολουθούν οι οικοδομήσεις και τα δημόσια έργα, που σχεδόν όλοι οι εργαζόμενοι είναι μισθωτοί. Η κατηγορία εμπόριο-ξενοδοχεία-εστιατόρια, που έχουμε πολλούς εργαζόμενους για λογαριασμό τους και εργοδότες και, τέλος, οι υπηρεσίες και οι μεταφορές, αποθηκεύσεις, επικοινωνίες.

1971 Άνδρες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβοηθ. κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Μη δηλώσαντες θέση	Σύνολο
Γεωργία, κλπ	28	220	12	60		320
Ορυχεία, κλπ		4		64		68
Βιομηχανία-Βιοτεχνία	1.068	1.652	132	9.252	40	12.144
Ηλεκτ. φωτ κλπ		4		504		508
Οικοδομήσεις, δημόσια έργα	240	544	4	6.604	36	7.428
Εμπόριο, εστιατόρια κλπ	496	2.208	52	2.168	24	4.948
Μεταφορές, αποθ. κλπ	136	996	24	2.684	20	3.860
Τράπεζες, ασφάλειες, κλπ	28	116		420	4	568
Υπηρεσίες	104	372	16	2.600	4	3.096
Μη δηλώσαντα κλάδο	8	28		120	52	208
Σύνολο	2108	6144	240		180	

Στους άνδρες η βιομηχανία-βιοτεχνία, οι οικοδομήσεις, το εμπόριο, οι μεταφορές και, τέλος, οι υπηρεσίες συγκεντρώνουν τους περισσότερους δουλεύοντες με σχέση μισθωτής εργασίας κυρίως. Στο εμπόριο υπάρχει ένα σεβαστό ποσοστό, που εργάζεται για λογαριασμό του, όπως και στην βιοτεχνία-βιομηχανία οι εργοδότες ή οι εργαζόμενοι για λογαριασμό τους.

Στις γυναίκες η βιομηχανία-βιοτεχνία, το εμπόριο και οι υπηρεσίες είναι οι κλάδοι, που δραστηριοποιούνται κυρίως ως μισθωτοί, αλλά και για λογαριασμό τους, όπως διαπιστώνουμε από τον παρακάτω πίνακα.

1971 Γυναίκες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβοηθ. κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Μη δηλώσαντες θέση	Σύνολο
Γεωργία, κλπ		44	28	24		96
Ορυχεία, κλπ						
Βιομηχανία, Βιοτεχνία	40	456	116	3.788	16	4.416
Ηλεκτρ. φωτ. κλπ				20	4	24
Οικοδ. δημόσια έργα		4		12		16
Εμπόριο, εστιατόριο,	56	232	132	952	4	1.376
Μεταφ.αποθ.		8	4	96		108
Τράπεζες, ασφάλειες				232	4	236
Υπηρεσίες	24	136	16	1.028	4	1.208
Μη δηλώσαντα κλάδο		16		580	16	612
Σύνολο	120	896	296	6.732	48	

Το 1978 σε καταγραφή της ΕΣΥΕ οι κλάδοι, που έχουν τα περισσότερα καταστήματα, είναι πράγματι της Βιομηχανίας με 2.915 καταστήματα και μέση ετήσια απασχόληση 18.735, το λιανικό εμπόριο με 2.123 καταστήματα και 3.774 μέση ετήσια απασχόληση²⁷⁹. Ακολουθούν οι υπηρεσίες με 372 καταστήματα και 455 μέση ετήσια απασχόληση, ο κλάδος εστιατορίων –ξενοδοχείων με 350 καταστήματα και 673 μέση ετήσια απασχόληση, το χονδρικό εμπόριο με 297 καταστήματα και 2.059 μέση ετήσια απασχόληση, οι τράπεζες- ασφάλειες με 115 καταστήματα και 764 μέση ετήσια απασχόληση και οι μεταφορές-επικοινωνίες με 45 καταστήματα και 229 μέση ετήσια απασχόληση.

²⁷⁹ Ο κλάδος της Βιομηχανίας 20-39 περιλαμβάνει πολλές κατηγορίες. Αυτές που παρουσιάζουν μεγαλύτερη κίνηση σε καταστήματα είναι η κατασκευή προϊόντων από μέταλλο, τα είδη υπόδησης και ενδυμασίας. τα είδη ξύλου και φελλού, τα είδη επίπλου, οι κατασκευές μεταφορικών μέσων. Ενώ αυτές που παρουσιάζουν την μεγαλύτερη μέση ετήσια απασχόληση είναι των υφαντικών ειδών, των ειδών υπόδησης, ενδυμασίας, των ειδών διατροφής, της κατασκευής μεταφορικών μέσων, της κατασκευής τελικών προϊόντων από μέταλλο.

Προχωρώντας στο 1981 έχουμε τους παρακάτω πίνακες, που απεικονίζουν την κατάσταση, αρχίζοντας από τον πίνακα 6.14 της οικονομικής δραστηριότητας.

Πίνακας 6.14: Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1981

1981Σύνολο	Εργοδ	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβ.κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν θέση	Σύνολο
Γεωργία, κλπ		50	20	40		110
Ορυχεία, κλπ				20	10	20
Βιομηχ. Βιοτεχνία	680	3.071	400	14.100	340	18.591
Ηλ. Φωτ, ύδρ				450	10	460
Οικοδ. κ δημόσια έργα	150	1.450	20	5.595	100	7.315
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδ.	240	2.791	240	3.666	30	6.967
Μεταφ. Αποθηκ. Επικ	20	1.551	20	3.650	50	5.291
Τράπεζες, ασφ. Διεκ υπ		500	10	1.021	40	1.571
Λοιπές υπηρ	30	690	10	5.510	100	6.340
Νέοι					1.090	1.090
Δεν δήλωσαν		20		342	301	663
Σύνολο	1.120	10.123	720	34.394	2.071	

Η βιομηχανία, βιοτεχνία εξακολουθεί να έχει την υψηλότερη θέση, ενισχυμένη σε σχέση με το 1971. Ακολουθούν οι οικοδομήσεις-τα δημόσια έργα, το εμπόριο, που είναι στην ίδια θέση με το 1971 και οι λοιπές υπηρεσίες, οι μεταφορές-επικοινωνίες, και οι τράπεζες –ασφάλειες, που σημείωσαν άνοδο.

Οι μισθωτοί και πάλι κυριαρχούν, αλλά έχει ανέβει και το ποσοστό των εργαζόμενων για δικό τους λογαριασμό, ιδιαίτερα στο εμπόριο, μεταφορές, τράπεζες-ασφάλειες και έχουν αυξηθεί αυτοί που δε δήλωσαν θέση στο επάγγελμα.

1981Άνδρες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβοηθούντα κ μη αμειβ μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν Θέση	Σύνολο
Γεωργία, κλπ		40	10	10		60
Ορυχεία, κλπ				20	10	30
Βιομηχ. Βιοτ	650	2.701	220	9.995	260	13.826
Ηλεκ.φωτ, κλπ				410	10	420
Οικοδ. και δημόσια έργα		1.440	20	5.515	100	7.075
Εμπόριο, εστ, ξεν, κλπ	150	2.331	70	2.323	30	4.904
Μετ, αποθ, κλπ	220	1.551	20	3.390	30	5.221

Τράπεζες, ασφάλειες, κλπ	20	400		570	20	1.010
Λοιπές υπηρ.		490	10	3.297	40	3.937
Νέοι	30				640	670
Δεν δήλωσαν		10		211	191	412
Σύνολο	1.070	8.963	350	25.471	1.331	

1981 Γυναίκες	Εργοδ	Εργαζ.για λογαριασμό τους	Συμβοηθ.κ μη αμειβ. μέλη	Μισθοιοί	Δεν δήλωσαν θέση	Σύνολο
Γεωργία, κλπ		10	10	30		50
Ορυχεία, κλπ						
Βιομηχ. Βιοτ.	30	370	180	4.105	80	4.765
Ηλεκ, φωτ, κλπ				40		40
Οικοδομήσεις, δημόσια εργα		10		80		90
Εμπόριο, εστ, ξενοδ, κλπ	20	460	170	1.343		1.993
Μεταφ, αποθ, επικ				260	20	280
Τράπεζες, ασφ κλπ		100	10	451	20	581
Λοιπές υπηρ		200		2.213	60	2.473
Νέοι					450	450
Δεν δήλωσαν		10		131	110	251
Σύνολο	50	1.160	370	8.653	740	

Οι περισσότεροι άνδρες εργάζονται στη βιομηχανία-βιοτεχνία, ακολουθεί ο κλάδος των οικοδομήσεων και δημοσίων έργων, οι μεταφορές, το εμπόριο και οι λοιπές υπηρεσίες, ενώ οι γυναίκες εργάζονται στη βιοτεχνία-βιομηχανία, λοιπές υπηρεσίες και στο εμπόριο.

Άνδρες εργοδότες υπάρχουν, έστω και ελάχιστοι, ενώ γυναίκες μόνο 50. Οι άνδρες εμφανίζουν ένα καλό ποσοστό στους εργαζόμενους για δικό τους λογαριασμό και ιδιαίτερα στους κλάδους με κίνηση, ενώ οι γυναίκες ελάχιστο ποσοστό κυρίως στο εμπόριο και στη βιοτεχνία-βιομηχανία.

Η ιεραρχία των ατομικών επαγγελμάτων σε σχέση με τη θέση στο επάγγελμα για το 1981 παρουσιάζεται στον πίνακα 6.15 συνολικά και κατά φύλο.

Πίνακας 6.15: Ομάδες ατομικών επαγγελματιών και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1981

1981Σύνολο	Εργοδ.	Εργαζ. για λογαρισμούς τους	Συμβ.κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν θέση	Σύνολο
Ασκ. ελευθ. επαγ.κλπ	30	650	20	2013	40	2.753
Διευθύν. κ διοικ. στελέχη	260	50		350		660
Υπάλληλοιγραφ.		50	40	5.081	110	5.281
Έμποροι, πωλ.	200	2.530	190	2.044		4.964
Απασχ. υπηρ.	30	711	60	3.339	70	4.210
Γεωργοί, κλπ		50	20	90		160
Τεχν, εργ, χειρ, κλπ	600	6.022	390	21.327	480	28.819
Νέοι					1.090	1.090
Δεν δήλωσαν επαρκώς						
Δεν δήλωσαν		60		150	281	491
Σύνολο	1.120	10.123	720	34.394	2.071	

1981 Άνδρες	Εργοδ	Εργ. για λογαρισμούς τους	Συμβ.κ μη μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν θέση	Σύνολο
Ασκ. ελευθ.επ	20	470	10	1.190	10	1.700
Διευθ. κ ανωτ. στελ.	250	50		310		660
Υπάλληλοι γρ.		20	20	3.021	70	3.131
Έμποροι, πωλητές	190	2.100	40	1.172		3.502
Απασχ. υπηρ	30	591	20	2.098	30	2.769
Γεωργοί, κλπ		40	10	70		130
Τεχν, εργ, χειρ	580	5.642	250	17.780	410	24.662
Νέοι					640	640
Δήλωσαν ανεπαρκώς						
Δεν δήλωσαν		50		100	171	321
Σύνολο	1.070	8.963	350	25.741	1.331	

1981 Γυναίκες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβοηθ.κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν θέση	Σύνολο
Ασκ. ελυθ. κλπ	10	180	10	823	30	1.053
Διευθ. κ αν. στελέχη	10			40		50
Υπάλληλοιγρ.		80	20	2.060	40	2.200
Έμποροι, πωλ	10	430	150	872		1.462
Απασχ. υπηρ.		120	40	1.241	40	1.441
Γεωργοί, κλπ		10	10	20		40
Τεχν, εργ, χειρ	20	380	140	3.574	70	4.184
Νέοι					450	450
Δήλωσαν αν						
Δεν δήλωσαν		10		50	110	170
Σύνολο	50	1.160	370	8.653	740	

Και πάλι οι τεχνίτες, εργάτες (εκτός γεωργίας), χειριστές μεταφορικών μέσων έχουν την πρώτη θέση, όπως και το 1971. Οι υπάλληλοι γραφείου, οι έμποροι και πωλητές και οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών ακολουθούν, ενώ το 1971 οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών προηγούνταν, ακολουθούσαν οι έμποροι και μετά οι υπάλληλοι γραφείου.

Σε μια προσπάθεια να συγκρίνουμε, όπου είναι δυνατό, τα απογραφικά στοιχεία της ΕΣΥΕ με τα στοιχεία της τρίτης περιόδου, 1980, των ληξιαρχικών πράξεων γάμου βλέπουμε, όπως και στην ΕΣΥΕ, ότι οι άνδρες τεχνίτες υπερισχύουν και ακολουθούν οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες, όπου εντάσσονται και οι υπάλληλοι γραφείου σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Διαφοροποίηση υπάρχει ως προς τα ελεύθερα και επιστημονικά επαγγέλματα και τους εμπόρους. Οι έμποροι στις ληξιαρχικές πράξεις είναι πολύ λίγοι και τους ξεπερνούν τα ελεύθερα επαγγέλματα, κάτι που δεν συμβαίνει στην ΕΣΥΕ. Βέβαια η κατηγοριοποίηση της ΕΣΥΕ είναι έμποροι, πωλητές, ενώ στις ληξιαρχικές πράξεις είναι μόνο έμποροι, γεγονός μάλλον, που δεν μπορεί απόλυτα να δικαιολογήσει την διαφορά. Άλλο σημαντικό στοιχείο είναι, ότι στην κατηγοριοποίηση των αρχείων του δήμου δεν μπορούμε να ξέρουμε την θέση στο επάγγελμα και, όταν υπάρχει μια γενική περιγραφή του επαγγέλματος, π.χ. υπάλληλος, δεν γνωρίζουμε, αν είναι υπάλληλος γραφείου, εμπορικού καταστήματος ή απασχολούμενος στις υπηρεσίες.

Στις γυναίκες οι απασχολούμενες στις υπηρεσίες είναι η πλειοψηφία, από αυτές που δηλώνουν επάγγελμα και έπειτα έχουμε τις εργάτριες και τεχνίτριες, ενώ σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, προηγούνται οι τεχνίτριες-εργάτριες, ακολουθούν οι υπάλληλοι γραφείου, οι έμποροι και πωλητές και οι απασχολούμενες στις υπηρεσίες.

Για την δεκαετία του 1980 έχουμε πρόσθετα στοιχεία από την καταγραφή της ΕΣΥΕ για τα καταστήματα και τη μέση ετήσια απασχόληση το 1984. Η

βιομηχανία²⁸⁰ βρίσκεται σε υψηλή θέση και έχει 3.367 καταστήματα με 16.874 μέση ετήσια απασχόληση, ακολουθεί το λιανικό εμπόριο, όπως και το 1978, με αύξηση και 2.445 καταστήματα και μέση ετήσια απασχόληση 2.688 και έπειτα το χονδρικό εμπόριο με 2.688 καταστήματα και 515 μέση ετήσια απασχόληση. Η καταγραφή που διεξάγεται το 1988 δείχνει να αυξάνεται ελάχιστα η βιομηχανία, καθώς και το χονδρικό εμπόριο και να μειώνεται το λιανικό εμπόριο. Η μέση ετήσια απασχόληση αυξάνει ελάχιστα και στους τρεις κλάδους.

Και από τις τρεις καταγραφές φαίνεται ο σπουδαίος ρόλος, που έπαιξε η βιομηχανία-βιοτεχνία και το εμπόριο στην πόλη. Μάλιστα, με το ΠΔ 791/81 θεσμοθετείται για πρώτη φορά σαν βιομηχανική ζώνη η συγκέντρωση βιομηχανιών-βιοτεχνιών, που παρατηρείται στην παρακρηφίσσια περιοχή στα όρια των δήμων Περιστερίου, Αιγάλεω, Αθηνών.²⁸¹ Με το τελευταίο αναθεωρείται το ΠΔ/84/84, ύστερα από παρέμβαση του δήμου Περιστερίου, επειδή περικλείει και περιοχές κατοικίας και καταλήγουν σε αναστολή των αδειών τους. Στην πραγματικότητα με τον τρόπο θεσμοθέτησης της βιομηχανικής ζώνης εγκαθίστανται σε όλο το δήμο οι ΜΜΕ, παρότι σε ορισμένους θύλακες συναντάμε κτίρια αμιγώς βιομηχανικής χρήσης²⁸².

Με αφορμή την ύπαρξη τόσων πολλών εγκαταστάσεων ΜΜΕ στο Περιστερίο ο δήμος διεκδίκησε και πήρε το πρόγραμμα Urban αξίας 11.000.000 ευρώ (1995), που μία από τις κύριες παρεμβάσεις του ήταν η παροχή υποστήριξης στους μικρομεσαίους μέσω του Κέντρου Υποστήριξης Βιοτεχνικών Επιχειρήσεων²⁸³ (3.000.000 ευρώ κτιριακή εγκατάσταση και εξοπλισμός).

Το 1991 και το 2001, που απομένει να εξετάσουμε, θα μας επιτρέψει να αποκτήσουμε εικόνα, για το πώς κινήθηκε η απασχόληση και οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και ποιες οι βασικές αλλαγές αν υπήρχαν.

---

²⁸⁰ Οι κλάδοι της βιομηχανίας που σημειώνουν άνοδο έχουν αλλάξει θέση στην κατάταξη από το 1978 αλλά εξακολουθούν οι παρακάτω πέντε να είναι κυρίαρχες. Κατασκευή μεταφορικών μέσων, είδη υπόδησης ενδυμασίας, κατασκευή τελικών προϊόντων από μέταλλο, ξύλο και φελλό και τα έπιπλα

²⁸¹ Ε. Παναγιωτάτου, «Μελέτη και έρευνα προβλημάτων δυσλειτουργιών των ΜΜΕ σε σχέση με την πολεοδομική οργάνωση (1988). Χώρος και Παραγωγική Διαδικασία: Εξέλιξη μιας προβληματικής» (1995). ΕΜΠ – ΕΟΜΜΕΧ 1995, σελ.57

²⁸² Στη μελέτη της Ε. Παναγιωτάτου, ερευνώνται οι θύλακες και οι εγκαταστάσεις των επιχειρήσεων στο Περιστερίο και σύμφωνα με το αποτέλεσμα της έρευνας οι κλάδοι ύφανση – ένδυμα εμφανίζονται σαν οι πιο σημαντικοί, όπως ήδη έχουμε δει ότι κατέγραψε η ΕΣΥΕ, ακόμα ο κλάδος ξύλου-επιπλώσεων, κεφαλαιουχικοί κλάδοι και συνεργεία αυτοκινήτων, που έχουν ιδιαίτερα έντονη παρουσία και είναι ο κλάδος που συγκεντρώνει τις αντιδράσεις του πληθυσμού.

²⁸³ Το Περιστερίο θεωρείται πλεονεκτική θέση εγκατάστασης ΜΜΕ σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή του λεκανοπεδίου.

Πίνακας 6.16: Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1991

1991 Σύνολο	Εργοδ.	Εργ. για λογαρια σμό τους	Συμβ.κ μη αμειβ.μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλ.κ νέοι	Σύνολο
Γεωργία, κλπ	15	99	18	32	0	164
Ορυχ. Λατομ	4	7	1	49	0	61
Μεταπ. Βιομ	1.129	1.771	355	9.026	0	12.281
Ηλεκ. αεριοκλπ	0	9	0	434	0	443
Κατασκευές	312	1.164	33	3.146	0	4.655
Εμπόριο, κλπ	1.424	3.203	452	5.475	0	10.554
Μεταφ,αποθκλπ	228	1.123	31	3.209	0	4.591
Ενδ.χρηματοπιστ. οργανισμοί	3	68	1	982	0	1.054
Λοιπές υπηρ	368	1.247	56	9.797	0	11.468
Νέοι	0	0	0	0	2.712	2.712
Δεν δήλωσαν	87	198	20	2.545	2.707	5.557
Σύνολο	3.570	8.889	967	34.695	5.419	

Οι μεταποιητικές βιομηχανίες, όπως λέγεται τώρα ο κλάδος της βιοτεχνία-βιομηχανίας, συνεχίζουν να έχουν προβάδισμα, αλλά έχουν μεγάλη πτώση σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία (38,4% το 1981, 23% το 1991). Οι λοιπές υπηρεσίες σημειώνουν μεγάλη άνοδο και το εμπόριο-επισκευές-ξενοδοχεία-εστιατόρια πιο ενισχυμένο βρίσκεται στην τρίτη θέση, ενώ οι κατασκευές (οικοδομήσεις-δημόσια έργα) έχουν πτώση.

Το 1991 βλέπουμε αύξηση των εργοδοτών κυρίως στο εμπόριο και στις μεταποιητικές βιομηχανίες, μείωση στους εργαζόμενους για λογαριασμό τους, ενώ στα ίδια επίπεδα είναι οι μισθωτοί. Μεγάλο είναι, τέλος, το ποσοστό, που δεν δήλωσε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Στους παρακάτω πίνακες θα δούμε τις κατηγορίες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας κατά φύλο.

1991 Άνδρες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβ. κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δηλ. κ νέοι	Σύνολο
Γεωργία, κλπ	13	80	7	24	0	124
Ορυχ. λατομ	4	6	1	42	0	53
Μεταπ. βιομ	959	1.276	172	5.438	0	7.845
Ηλεκ., αεριο κλπ	0	8	0	341	0	349
Κατασκευές	309	1.158	29	3.122	0	4.618
Εμπόριο, κλπ	1.124	2.388	176	3.481	0	7.169
Μεταφορές κλπ	225	1.107	20	2.828	0	4.180
Ενδ. Χρημ. οργ	3	47	0	576	0	626
Λοιπές υπηρ.	229	704	8	5.343	0	6.284
Νέοι	0	0	0	0	1.168	1.168
Δεν δήλωσαν	70	151	10	1.572	1.826	3.629
Σύνολο	2.936	6.925	423	22.767	2.994	

1991 Γυναίκες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβ. κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν κ νέοι	Σύνολο
Γεωργία, κλπ	2	19	11	8	0	40
Ορυχ. λατ	0	1	0	7	0	8
Μεταπ. Βιομ	170	495	183	3.588	0	4.436
Ηλεκ. κλπ	0	1	0	93	0	94
Κατασκευές	3	6	4	24	0	37
Εμπόριο κλπ	300	815	276	1.994	0	3.385
Μεταφορές, κλπ	3	16	11	381	0	411
Ενδ. χρημ. οργ	0	21	1	406	0	428
Λοιπές υπηρ	139	543	48	4.454	0	5.184
Νέοι	0	0	0	0	1.544	1.544
Δεν δήλωσαν	17	47	10	973	881	1.928
Σύνολο	634	1.964	544	11.928	2.425	

Οι περισσότεροι άνδρες εργάζονται στις μεταποιητικές βιομηχανίες και είναι μισθωτοί. Ακολουθεί με ελάχιστη διαφορά ο κλάδος του εμπορίου και όχι των υπηρεσιών, που συνολικά προηγείται με αρκετούς μισθωτούς, αλλά και απασχολούμενους σε όλες τις θέσεις. Ακολουθούν οι λοιπές υπηρεσίες, που η πλειοψηφία των εργαζομένων είναι μισθωτοί, οι κατασκευές, που είναι μισθωτοί,

αλλά εργάζονται αρκετοί στη δική τους επιχείρηση και, τέλος, οι μεταφορές, που είναι μισθωτοί και εργαζόμενοι για τον εαυτό τους.

Η γυναικεία απασχόληση έχει άλλη ιεράρχηση. Προηγούνται οι λοιπές υπηρεσίες, που εκτός από μισθωτές, έχει και εργαζόμενες για λογαριασμό τους, ο κλάδος της μεταποίησης και του εμπορίου που έχει εργαζόμενες σε όλες τις θέσεις

Πώς, όμως, κατανέμεται ο ενεργός πληθυσμός σε σχέση με το ατομικό επάγγελμα;

Πίνακας 6.17: Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1991

1991Σύνολο	Εργοδ.	Εργ.για λογαριασμό τους	Συμβ.κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν επαγ. κ νέοι	Σύνολο
Ασκ.επιστημ, ελευθ.κλπ	206	725	26	3.787	0	4.744
Διεθ.κ αν.στελ	226	103	0	230	0	559
Υπάλληλοι γρ.	3	86	65	7.030	0	7.184
Έμποροι πωλ	1.062	2.592	345	2.723	0	6.722
Παροχήυπηρ.	333	716	101	4.014	0	5.164
Γεωργία, κλπ	15	178	19	86	0	298
Τεχν,εργ.κλπ	1.697	4.409	401	15.846	0	22.353
Νέοι	0	0	0	0	0	
Δήλωσαν ανεπ	19	46	4	494	2715	25.631
Δεν δήλωσαν	9	34	6	485	112	646
Σύνολο	3.570	8.889	967	34.695	2595	

Η κατηγορία των τεχνιτών, εργατών εκτός γεωργίας και χειριστών μεταφορικών μέσων είναι η πολυπληθέστερη επαγγελματική ομάδα, αλλά είναι σαφώς πιο λίγοι από το 1981. Η σειρά των υπολοίπων είναι ίδια με αυτήν του 1981, αλλά είναι περισσότεροι εργαζόμενοι από ό,τι το 1981 και είναι οι υπάλληλοι γραφείου, οι έμποροι και πωλητές, οι απασχολούμενοι στις υπηρεσίες, οι ασκούντες επιστημονικά και ελεύθερα επαγγέλματα, τεχνικοί βοηθοί, που σημείωσαν άνοδο από το 1981.

1991 Άνδρες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβ.κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλ.επ. κ νέοι	Σύνολο
Ασκούντες επιστημον, ελευθ. επαγ.	127	418	9	1879	0	2.433
Διευθ. κ αν στελ.	190	79	0	184	0	453
Υπάλληλοι γρ.κλπ	1	31	9	3.524	0	3.565
Έμποροι,πωλ.	779	1.845	135	1.484	0	4.243
Παροχή υπηρ.	238	406	22	2.324	0	2.990
Γεωργία, κλπ	13	156	7	77	0	253
Τεχνίτες, κλπ	1.569	3.932	237	12.644	0	18.382
Νέοι	0	0	0	0	1.168	1.168
Δήλωσαν αν.	12	37	1	323	65	434
Δεν δήλωσαν	7	21	3	328	1.761	2.120
Σύνολο	2.936	6.925	423	2.2767	2.994	

1991Γυναίκες	Εργοδ.	Εργ.για λογαριασμό τους	Συμβ.κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλ.κ νέοι	Σύνολο
Ασκ. επιστημ κ ελευθ. επαγ.	79	307	17	1908	0	2.311
Διευθ κ ανωτ. στελ.	36	24	0	46	0	106
Υπάλληλοι γρ.	2	55	56	3.506	0	3.619
Έμποροι, πωλ	283	747	210	1.239	0	2.479
Παροχή υπ.	95	310	79	1.690	0	2.174
Γεωργία, κλπ	2	22	12	9	0	45
Τεχν,εργ,κλπ	128	477	164	3.202	0	3.971
Νέοι	0	0	0	0	1.544	1.544
Δήλωσαν αν	7	9	3	171	47	237
Δεν δήλωσαν	2	13	3	157	834	1.003
Σύνολο	634	307	544	11.928	2.425	

Η συντριπτική πλειοψηφία των ανδρών δουλεύουν τεχνίτες, εργάτες εκτός γεωργίας, χειριστές και ακολουθούν οι έμποροι και οι υπάλληλοι γραφείου, οι εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών. Στις γυναίκες η κατηγορία των τεχνιτών και

των υπαλλήλων γραφείου έχουν περίπου τα ίδια ποσοστά. Ακολουθούν οι έμποροι και οι ασκούντες ελεύθερα και επιστημονικά επαγγέλματα.

Οι γυναίκες, ελάχιστες σε σχέση με τους άνδρες, έχουν δική τους απασχόληση και ακόμα πιο λίγες είναι εργοδότες. Διευθυντικά και ανώτερα διοικητικά στελέχη είναι λίγα και από τα δυο φύλα και οι γυναίκες ακόμα πιο λίγες, αποτελούν το ¼ των ανδρών.

Τελειώνοντας την μελέτη και ερμηνεία των στατιστικών, προκειμένου να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα για το Περιστέρι σε σχέση με την οικονομική κατάσταση και την επαγγελματική των κατοίκων, θα μελετήσουμε το 2001.

Πίνακας 6.18 Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 2001

2001 ΣΥΝΟΛΟ	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβ. κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλωσαν επ. κ νέοι	Σύνολο
Γεωργία, κλπ	20	84	31	124	0	259
Όρυχ, λατομεία	4	2	1	44	0	51
Μεταπ Βιομ	1.256	814	182	9.666	0	11.918
Ηλεκ,αεριο, νερό κλπ	3	2	0	403	0	408
Κατασκευές	393	874	31	4.091	0	5.389
Χονδρικό,λιανικό, εμπόριο,επισκ.	2.629	1.006	258	8.212	0	12.105
Ξενοδ, εστιατόρια	540	83	65	2.013	0	2.701
Μεταφορές, αποθ, επικ.	309	1.018	20	3.619	0	4.966
Ενδιαμ. χρημ.οργ.	269	596	25	4.105	0	4.996
Δημ. διοικ. άμυνα, κοιν.ασφάλ.	12	17	40	5.222	0	5.291
Εκπαίδευση	108	77	0	2.450	0	7.926
Υγεία, κ.μεριμνα	67	170	1	2.171	0	2.409
Λοιπές υπηρεσίες	216	318	27	2.302	0	2.863
Νέοι, μη δυν.να κατατ.σε κλάδο	212	232	23	2.224	3.052	5.743
Σύνολο	6.038	5.293	704	46.646	3.052	

Στη στατιστική του 2001 έχουμε μεγαλύτερη ανάλυση των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και συγκεκριμένα τη δημόσια διοίκηση και άμυνα, την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, την εκπαίδευση, την υγεία και κοινωνική μέριμνα, που στην προηγούμενη απογραφή ανήκαν όλα στις λοιπές υπηρεσίες.

Ο κλάδος του χονδρικού-λιανικού εμπορίου-επισκευών αυτοκινήτων οχημάτων μοτοσυκλετών και ειδών προσωπικής και οικιακής χρήσης είναι στην πρώτη θέση, όπως φαίνεται στον πίνακα 6.18. Ακολουθούν οι μεταποιητικές βιομηχανίες με μικρή διαφορά, οι λοιπές υπηρεσίες, αν ήταν ένας κλάδος, αλλά τώρα, που διαχωρίστηκαν η εκπαίδευση, η κατηγορία νέοι-μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο, που έχουν την μισή αριθμητική δύναμη από τις μεταποιητικές, οι κατασκευές. Ακολουθούν η δημόσια διοίκηση-άμυνα-κοινωνική ασφάλιση, οι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας στην ίδια περίπου θέση με τις μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες. Το 1991 το προβάδισμα είχαν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις, ακολουθούσαν οι λοιπές υπηρεσίες και έπειτα το εμπόριο, χωρίς μεγάλες διαφορές μεταξύ τους.

2001 Άνδρες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβ. κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλ. επ. κ νέοι	Σύνολο
Γεωργία, κλπ	17	61	2	93	0	173
Ορυχ. λατομεία	2	1	1	34	0	38
Μετ. βιομ	1.053	643	77	6.355	0	8.128
Ηλεκ,αερ,νερό	2	1	0	269	0	272
Κατασκευές	379	865	29	3.968	0	5.241
Χονδρ.λιανικό εμπόριο	1.808	773	130	4.501	0	7.212
Ξεν, εστιατόρια.	369	58	22	1.022	0	1.471
Μετ, αποθ,επ	276	988	17	2.929	0	4.210
Ενδ.χρημ.οργ.	186	395	9	1.825	0	2.415
Δημ.δίοκ, άμυνα,κοιν.ασφ.	6	5	0	3.427	0	3.438
Εκπαίδευση	63	33	0	792	0	888
Υγεία,κοιν.μερ.	31	72	0	589	0	692
Λοιπές υπηρ.	104	132	8	887	0	1.131
Νέοι,δεν κατατ.	172	186	14	1.362	1.663	3.397
Σύνολο	4.468	4.213	309	28.053	1.663	

2001 Γυναίκες	Εργοδ.	Εργ. για λογαριασμό τους	Συμβ. κ μη αμειβ. μέλη	Μισθωτοί	Δεν δήλ. επ. κ νέοι	Σύνολο
Γεωργία, κλπ	3	23	29	31	0	86
Ορυχ. λατομεία	2	1	0	10	0	13
Μετ. βιομηχ.	203	171	105	3.311	0	3.790
Ηλεκ,αερ,νερό	1	1	0	134	0	136

Κατασκευές	14	9	2	123	0	148
Χονδρ.λιανικό εμπόριο	821	233	128	3.711	0	4.893
Ξεν, εστ.	171	25	43	991	0	1.230
Μετ, αποθ,επ	33	30	3	690	0	756
Ενδ.χρημ.οργ.	83	201	16	2.280	0	2.580
Δημόσια διοικηση, άμυνα,κοιν.ασφ.	6	12	40	1.795	0	1.853
Εκπαίδευση	45	44	0	1.658	0	1.747
Υγεία,κοιν.μερ.	36	98	1582	1	0	1.717
Λοιπές υπηρ.	112	186	19	1.415	0	1.732
Νέοι,δεν κατατ.	40	46	9	862	1.389	957
Σύνολο	1.570	1.080	395	18.593	1.389	

Το 2001, που υπάρχει άνοδος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε σχέση με το 1991, βλέπουμε τις γυναίκες να αποτελούν το 37% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού έναντι του 32,6% το 1991²⁸⁴. Υπάρχει άνοδος στους εργοδότες και στα δυο φύλα, σε σχέση με το 1991. Μειώνονται, όμως, και στα δύο φύλα οι εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό. Οι μισθοτοί, τέλος, αυξάνονται και στα δυο φύλα.

Οι άνδρες υπερτερούν στις μεταποιητικές βιομηχανίες, στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο, στις κατασκευές και στις μεταφορές, αποθηκεύσεις. Οι γυναίκες στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο, στις μεταποιητικές βιομηχανίες, στους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

Επιπλέον²⁸⁵, στοιχεία για το 2000 μάς πληροφορούν, ότι στο Περιστέρι υπάρχουν 10.306 επιχειρήσεις, που τη μερίδα του λέοντος, όπως ήδη είδαμε, έχουν το χονδρικό και λιανικό εμπόριο-επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών προσωπικής και οικιακής χρήσεως με 4.268 επιχειρήσεις, ενώ το 1988 είχαμε 2.855²⁸⁶. Ακολουθούν οι μεταποιητικές βιομηχανίες, που το 2000 έχουμε 2.010

²⁸⁴ Σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα των ληξιαρχικών πράξεων γάμου, που είδαμε λίγο παραπάνω, το ποσοστό των νυμφευμένων γυναικών δήλωσε επαγγελματική απασχόληση σε ποσοστό 73% την περίοδο 2000-2001.

²⁸⁵ Την δισκέτα πληροφοριών με τα στοιχεία πήραμε από την Γεν. Διεύθυνση Διοίκησης και Οργάνωσης. Δ/ση Στατ. Πληρ.& Εκδόσεων της ΕΣΥΕ ύστερα από σχετικό αίτημα και αφορούν το Περιστέρι το 2000 και 2002. Για την αποστολή αυτή ευχαριστούμε την κ. Ν. Τσιλιγκάκη.

²⁸⁶ Μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων βρίσκουμε στο λιανικό εμπόριο σε υπαίθριους πάγκους και αγορές 473, λιανικό εμπόριο υφαντουργικών προϊόντων 308, συντήρηση και επισκευή αυτ/των κινητών μηχανημάτων 250, λιανικό εμπόριο ενδυμάτων 210, άλλο εμπόριο σε ειδικευμένα καταστήματα 196, εμπόριο επίπλων και φωτιστικών και ειδών νοικοκυριού 151, εμπόριο ανταλλακτικών και εξαρτημάτων αυτοκινήτων οχημάτων 138. Στις μεταποιητικές, κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων 358, κατασκευή ξυλουργικών προϊόντων 148, αρτοποιεία παραγωγή νωπών ειδών ζαχαροπλαστικής 103. Στις κατασκευές, κατασκευή κτιρίων και τεχνικών έργων πολιτικών μηχανικών 284, χρωματισμοί και τοποθετήσεις υαλοπινάκων 229. Μεταφορές, οδικές μεταφορές εμπορίου 426. Ξενοδοχεία-εστιατόρια, εστιατόρια 249, μπάρ 189. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, δραστηριότητες αρχιτεκτόνων κ μηχανικών κ συναφών δραστηριοτήτων παροχής τεχνικών συμβουλών 339, δραστηριότητες λογιστικής, τήρησης βιβλίων κ ελέγχου 199.

επιχειρήσεις, ενώ το 1988 είχαμε 3.387. Στις κατασκευές έχουμε 1.078 επιχειρήσεις και 1.011 στη διαχείριση ακίνητης περιουσίας. Οι υπόλοιπες δραστηριότητες, που σημειώνουν κάποια κίνηση, είναι η παροχή υπηρεσιών με 647 επιχειρήσεις, τα ξενοδοχεία –εστιατόρια με 594 και οι μεταφορές-αποθηκεύσεις-επικοινωνίες με 569. Μεταξύ των ετών 2000-2002 έχουμε 900 περίπου επιχειρήσεις να κλείνουν.

Από την ίδια στατιστική προκύπτει ότι το 2002 απασχολούνται στις επιχειρήσεις του Περιστερίου 20.257 άτομα και είναι κατά κύριο λόγο μονάδες με λίγους εργαζόμενους. Δυο κατηγορίες, που συγκεντρώνουν πολλούς εργαζόμενους, είναι η κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων με 1.040 άτομα και 101 επιχειρήσεις και τα μεγάλα καταστήματα πωλήσεων ειδών διατροφής και ποτών με 5.648 άτομα και 18 καταστήματα.

Το 2001 έχουν αλλάξει και οι κατηγοριοποιήσεις σε σχέση με το επάγγελμα και έχουμε νέες κατηγορίες για ανειδίκευτους εργάτες, τεχνολόγους, τεχνικούς, ενώ διασπάστηκαν από τους τεχνίτες εργάτες οι ειδικευμένοι τεχνίτες και χειριστές μηχανημάτων, όπως φαίνεται στον πίνακα 6.19. Η πρώτη κατηγορία στο σύνολο των φύλων είναι οι ειδικευμένοι τεχνίτες και συναφή τεχνικά επαγγέλματα. Ακολουθεί η κατηγορία απασχολούμενων στις υπηρεσίες και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές και κατόπιν οι υπάλληλοι γραφείου και οι χειριστές μηχανημάτων.

Κατά φύλο η παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι διαφορετική. Οι άνδρες είναι περισσότεροι στην κατηγορία ειδικευμένων τεχνιτών κατά πολύ μεγαλύτερο ποσοστό έναντι των άλλων κατηγοριών. Ακολουθεί το επάγγελμα του χειριστή μηχανήματος και μετά οι απασχολούμενοι στις υπηρεσίες –πωλητές, τα ανώτερα διοικητικά στελέχη, οι υπάλληλοι γραφείου, οι ανειδίκευτοι εργάτες και μικροεπαγγελματίες. Οι γυναίκες έχουν προβάδισμα ως υπάλληλοι γραφείου, απασχολούμενες στις υπηρεσίες-πωλήτριες, απασχολούμενες σε επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα, ανειδίκευτες εργάτριες και μικροεπαγγελματίες, τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί.

Κυρίως η θέση στο επάγγελμα και των δύο φύλων είναι μισθωτοί. Η αμέσως επόμενη κατηγορία είναι οι εργοδότες, που η συντριπτική πλειοψηφία είναι άνδρες στην κατηγορία των βουλευόμενων σωμάτων –ανώτερων διοικητικών και διεθντικών στελεχών του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και οι ειδικευμένοι τεχνίτες. Οι λίγες εργοδότηριες γυναίκες είναι κυρίως στην κατηγορία των ανώτερων διοικητικών στελεχών, όπως και οι άνδρες και ελάχιστες στην παροχή υπηρεσιών. Στους εργαζόμενους για δικό τους λογαριασμό και πάλι κυριαρχούν οι άνδρες στη κατηγορία των ειδικευμένων τεχνιτών και χειριστών μηχανημάτων.

Πίνακες 6.19: Ομάδες ατομικών επαγγελματιών και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 2001

Σύνολο 2001	Εργοδοτές	Εργαζ. για λογαριασμό τους	Μισθωτοί	Συμβοηθ.κ.μη αμειβ. μέλη	Σύνολο
Μέλη βουλ.σωμάτων ανώτερα διοικ.κ.λπ	3.305	251	863	0	4.419
Πρόσωπα που ασκούν επιστ κ' καλλιτ.επ.	281	541	3.937	4	4.763
Τεχνολόγοι, τεχν. βοηθοί, κλπ	171	348	3.542	20	4.081
Υπάλληλοι γραφ.κλπ	87	113	7.530	68	7.798
Απασχ.παρ.υπηρ	377	732	7.912	260	9.281
Ειδ.γεωργοί, κτην.κλπ.	12	78	191	76	357
Ειδ.τεχνίτες κλπ.	1.110	1.533	9.405	159	12.207
Χειρ.μηχαν κλπ	368	1.066	4.298	37	5.769
Ανειδ.εργάτες	50	276	4.628	26	4.980
Δεν δήλωσαν	172	201	1.562	26	1.961
Σύνολο	5.933	5.193	43.868	676	55.616

2001 Άνδρες	Εργοδοτές	Εργαζ. για λογαριασμό τους	Μισθωτοί	Συμβοηθ.κ.μη αμειβ. μέλη	Σύνολο
Μέλη βουλ.σωμάτων ανώτερα διοικ.κ.λπ	2.323	203	616	0	3.142
Πρόσωπα που ασκούν επιστ κ' καλλιτ.επ.	159	337	1.806	2	2.304
Τεχνολόγοι, τεχν. βοηθοί, κλπ	117	247	1.762	7	2.133
Υπάλληλοι γραφ.κλπ	38	44	2.954	12	3.048
Απασχ.παρ.υπηρ	207	454	4.092	115	4.868
Ειδ.γεωργοί, κτην.κλπ.	10	57	167	0	234
Ειδ.τεχνίτες κλπ.	1.032	1.408	8.071	106	10.617

Χειρ.μηχαν κλπ	339	1.035	3.757	28	5.159
Ανειδ.εργάτες	35	160	2.353	11	2.559
Δεν δήλωσαν	141	157	1.003	14	1.315
Σύνολο	4.401	4.102	26.581	295	35.379

2001 Γυναίκες	Εργοδότες	Εργασ. για λογαριασμό τους	Μισθωτοί	Συμβοηθ.κ.μη αμειβ. μέλη	Σύνολο
Μέλη βουλ.σωμάτων ανώτερα διοικ.κ.λπ	982	48	247	0	1.277
Πρόσωπα που ασκούν επιστ κ' καλλιτ.επ.	122	204	2.131	2	2.459
Τεχνολόγοι, τεχν. βοηθοί, κλπ	54	101	1.780	13	1.948
Υπάλληλοι γραφ.κλπ	49	69	4.576	56	4.750
Απασχ.παρ.υπηρ	170	278	3.820	145	4.413
Ειδ.γεωργοί, κτην.κλπ.	2	21	24	76	123
Ειδ.τεχνίτες κλπ.	78	125	1.334	53	1.590
Χειρ.μηχαν κλπ	29	31	541	9	610
Ανειδ.εργάτες	15	116	2.275	15	2.421
Δεν δήλωσαν	31	44	559	12	646
Σύνολο	1.532	1.037	17.287	381	20.237

Συμπερασματικά²⁸⁷ και σύμφωνα με τις στατιστικές, ο βιομηχανικός-βιοτεχνικός κλάδος είχε μεγάλη σημασία για την πόλη και την οικονομία της. Κλάδοι της βιομηχανίας με σημαντική ανάπτυξη εξελίχθηκαν στο Περιστέρι, έδωσαν

²⁸⁷ Ορισμένοι κλάδοι της βιομηχανίας, όπως η υφαντουργία, έπαιξαν μεγάλο ρόλο στην Ελλάδα από τους Βαλκανικούς πολέμους ακόμα. Την περίοδο 1921-1930 ήταν μαζί με τον κλάδο των τροφών βασικοί πόλοι έλξης βιομηχανικών επενδύσεων, όπως αναφέρει ο Μ. Ρηγάτος στο βιβλίο του Παραγωγικές δομές και Εργατικά ημερομίσθια στην Ελλάδα 1909-1936. Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τραπέζης, 1987, σελ.83,106. Η υφαντουργία διέπρεψε και στο Περιστέρι. Τα μεγάλα εργοστάσια πριν από τον πόλεμο αλλά και στη δεκαετία του 1970, 1980, οι διάσπαρτες επιχειρήσεις το μαρτυρούν.

δουλειά στους κατοίκους του και εκείνοι βοήθησαν στην μεγέθυνσή τους. Η βιομηχανία-βιοτεχνία από το 1961 καταγράφεται επίσημα να κυριαρχεί και ακολουθούν οι υπηρεσίες, οι κατασκευές, στη συνέχεια οι κατασκευές περνούν στη δεύτερη θέση με το εμπόριο, τις υπηρεσίες και τις μεταφορές να ακολουθούν²⁸⁸. Το 1991 εμφανίζονται μετά την Βιομηχανία με μεγάλη άνοδο οι υπηρεσίες, το εμπόριο και οι κατασκευές. Το 2001 η βιομηχανία έχει χάσει το προβάδισμα της, είναι στη δεύτερη θέση, προς όφελος του χονδρικού και λιανικού εμπορίου και ακολουθούν οι υπηρεσίες.

Η πλειοψηφία²⁸⁹ των κατοίκων είδαμε, ότι ήταν εργατοτεχνικό προσωπικό και για αυτό το Περιστερί είχε καθιερωθεί σαν εργατική περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, από το 1934 οι τεχνίτες υπερισχύουν, οι εργάτες έπονται και οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες ακολουθούν μέχρι το 1980 αρχίζει η άνοδος των υπηρεσιών που είναι εμφανής το 2000 σύμφωνα με τις ληξιαρχικές πράξεις. Κατά την ΕΣΥΕ μετά την πολυπληθή ομάδα των τεχνιτών, κυρίως μισθωτών, έχουμε το 1971 τους εργαζόμενους στις υπηρεσίες και τους υπαλλήλους γραφείου, κατόπιν τους εμπόρους και τους πωλητές. Το 1981 συνεχίζουν την πρωτοκαθεδρία οι τεχνίτες, ακολουθούν οι υπάλληλοι γραφείου, οι έμποροι-πωλητές, οι εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών, σειρά που ακολουθείται και το 1991²⁹⁰. Το 2001 συνεχίζουν οι τεχνίτες, ακολουθούν οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών, οι υπάλληλοι γραφείου.

Οι διαφορές των δυο στατιστικών δεν είναι μεγάλες. Και οι δυο συνηγορούν για το μεγάλο ποσοστό των τεχνιτών και την άνοδο των υπηρεσιών, κυρίως την τελευταία περίοδο.

Η επαγγελματική κινητικότητα μεταξύ πατέρα και παιδιού είδαμε, ότι δεν ήταν σημαντική κατά τις δυο πρώτες περιόδους της έρευνας από τα αρχεία του δήμου. Φαίνεται, όμως, πως υπάρχει μια κάποια κίνηση τις επόμενες δεκαετίες, τέτοια, που να καταγράφεται το 2002 σε 46,7% ανοδική, 11,0% στάσιμη, 42,3% καθοδική²⁹¹.

²⁸⁸ Μην ξεχνάμε ότι αρκετές εργοστασιακές μονάδες είδαμε ότι υπήρχαν στο Περιστερί στο κεφάλαιο 4.3.2 πριν ακόμα αρχίσουν στη χώρα οι καταγραφές των κλάδων ανά δήμο.

²⁸⁹ Στην μελέτη του Παν/μίου Θεσσαλίας για λογαριασμό του ΟΡΣΑ (2002) που αφορά τις κοινωνικοοικονομικές παραμέτρους για την αειφόρο ανάπτυξη της Αθήνας -Αττικής και έχουμε ήδη χρησιμοποιήσει ,μια από τις περιοχές που έχουν επιλεγεί είναι αυτή του Περιστερίου-Πετρούπολης. Τα ερωτηματολόγια που απευθύνονται μεταξύ αυτών των περιοχών το Περιστερί αφορούν 285 και την Πετρούπολη 35 και μάλιστα γίνονται σε αρκετές περιοχές του Περιστερίου, έτσι που η μελέτη έχει μια αντιπροσωπευτικότητα από όλες τις συνοικίες του Περιστερίου. Η έρευνα δίνει 48,07% της νοικοκυριών της περιοχής να ανήκουν σε χαμηλές θέσεις τριτογενής, σε μικροεπαγγελματίες και χειρώνακτες, το 20,4% σε υπαλλήλους και τεχνικούς, 13,4% σε υψηλά και υψηλά-μεσαία επαγγέλματα..

²⁹⁰ Ουσιαστικά οι διαφορές μεταξύ των δυο στατιστικών είναι σημαντικές στα ποσοστά των εργαζόμενων γυναικών και στη θέση του εμπορίου, που είναι σε χαμηλά επίπεδα και όχι στα άλλα επαγγέλματα. Αυτό όμως μπορεί και να εξηγείται αν πολλοί από αυτούς που δήλωσαν τεχνίτες γνωρίζαμε αν είχαν και κάποιο μαγαζί δικό τους και μπορούσαν να περιγραφούν από την ΕΣΥΕ ως έμποροι ενώ ήταν και τεχνίτες. Η τάση για σχετική άνοδο των υπηρεσιών εμφανίζεται από το 1970 και καθιερώνεται το 1980 για να συνεχιστεί και να ακολουθούν οι έμποροι.

²⁹¹ Τα στοιχεία προκύπτουν από τη μελέτη του Παν/μίου Θεσσαλίας, σελ.100-101

Σχετική κινητικότητα παρουσιάζεται σε σχέση με τον τόπο εργασίας και το επάγγελμα, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, που προτιμούν να εργαστούν στην πλειοψηφία τους στην ίδια περιοχή ή σε γειτονικές, όπως προκύπτει από τα αρχεία του δήμου και από την έρευνα του Παν/μίου Θεσσαλίας²⁹².

Τελικά, το Περιστέρι είχε και εξακολουθεί να έχει εργατοτεχνικό προσωπικό και αρκετές επιχειρήσεις που να ανήκουν στο δευτερογενή τομέα. Όμως, σταδιακά κερδίζουν έδαφος το εμπόριο και οι υπηρεσίες, όπως συμβαίνει στις μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις στην Ελλάδα, που διογκώνεται ο τριτογενής τομέας. Στην Αττική, για παράδειγμα, που έχουμε την μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού, ο τριτογενής είναι 63%, του ενεργού πληθυσμού, ο δευτερογενής τομέας είναι 20,8% ενώ ο πρωτογενής 2%.²⁹³ Το Περιστέρι ακολουθεί αυτό το ρυθμό, αλλά κρατάει μεγαλύτερα ποσοστά στο δευτερογενή τομέα, που είναι 29,8% έναντι 65,27% του τριτογενή και 0,4% του πρωτογενή.

Μερικά ακόμα σημαντικά συμπεράσματα, που πρέπει να κρατήσουμε, είναι σε ό,τι αφορά τη θέση των Περιστεριωτών στο επάγγελμα, που ήταν και είναι κυρίως μισθωτή, σε ό,τι αφορά τη θέση των γυναικών στο χώρο εργασίας, που επίσημα αρχίζει δειλά να εμφανίζεται από την δεκαετία του 1960 και ακόμα υπολείπεται από αυτή των ανδρών, καθώς και το ότι και από τα δυο φύλα ήταν και είναι ελάχιστοι εργαζόμενοι ως ανώτερα διοικητικά στελέχη, ιδίως τις πρώτες δεκαετίες και ότι προτιμούν η εργασία τους και η αναυχή τους να είναι κοντά στο τόπο διαμονής τους²⁹⁴.

6.4 Επίπεδο εκπαίδευσης

Το επίπεδο εκπαίδευσης είναι ένας από τους σημαντικούς δείκτες ανάπτυξης, που αφορούν στο άτομο και στο κοινωνικό σύνολο. Και αυτό, γιατί διαμορφώνει τη θέση του ατόμου στο κοινωνικό και επαγγελματικό χώρο, δημιουργεί προσδοκίες εξέλιξης και προόδου και κάνει την διαφορά μεταξύ κοινωνικών συνόλων.

Από τα στοιχεία εκπαίδευσης, που έχουμε στη διάθεσή μας από τις στατιστικές της ΕΣΥΕ, μπορούμε να δούμε το επίπεδο εκπαίδευσης και τις διακυμάνσεις, που αυτό παρουσίασε μέσα σε σαράντα χρόνια.

²⁹² Άλλος τομέας που δείχνει την έλλειψη κινητικότητας είναι και αυτός της διασκέδασης και βραδινής εξόδου, της επίσκεψης σε φιλικά σπίτια.

²⁹³ Στοιχεία απασχόλησης 2001 της ΕΣΥΕ για πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή τομέα σε περιοχές NUTS I NUTS II.

²⁹⁴ Το Περιστέρι ανήκει κυρίως στην κατηγορία 710 μισθωτοί εργάτες, απουσία υψηλών και μεσαίων ΚΕΚ (επαγγελματικών κατηγοριών), σύμφωνα με την τελική ιεραρχική ταξινόμηση των ΟΓΑ της ευρύτερης περιοχής πρωτεύουσας με βάση τους δείκτες απομόνωσης P* οκτώ ανεπτυγμένων ΚΕ κατηγοριών, που υπάρχει στο άρθρο του Θ. Μαλούτα με τίτλο "Διερευνητικές μετρήσεις του κοινωνικού διαχωρισμού στις ελληνικές πόλεις". Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 96-97, 1998, σελ.37-81

Πριν, όμως, από αυτή την ανάλυση πρέπει να έχουμε κατά νου τα προβλήματα της κτιριακής υποδομής, που είδαμε στο τέταρτο κεφάλαιο και είχε το Περιστέρι. Τις προσπάθειες μέσω νυκτερινών και επαγγελματικών σχολών να μάθουν τα στοιχειώδη οι κάτοικοι, το μεγάλο πρόβλημα στέγασης του Γυμνασίου και τις γενιές των μαθητών της παράγκας, που αποφοιτούσαν για αρκετά χρόνια, και αργότερα έγιναν σημείο αναφοράς μιας ολόκληρης εποχής για το Περιστέρι.

Ο πίνακας 6.20 παρουσιάζει συνολικά το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού από το 1961-2001²⁹⁵.

Πίνακας 6.20: Διαχρονικά στοιχεία εκπαιδευτικού επιπέδου 1961-2001

	1961	1971	1981**	1991**	2001
Αγράμματοι	8.764	9.940	7.423	5.819	3.304
Τεχν. - Επαγγ. Εκπ	1.796	992			
Μη αποφ.Σ.Ε	27.807	29.416	16.505	11.442	9.811
Στοιχ. Εκπ.	31.057	45.596	56.979	49.332	38.918
Γ' τάξη Μ.Ε		8.664	15.030	15.464	16.705
Μέση Εκπ.	4.587		13.874	27.816	38.596
Ανώτερη Σ		1.188	1.250	2.004*	8.835*
Ανώτατη Σ	458	968	2.400	4.639	7.251
Μετ/ Διδ.				182	506
Σύνολο	74.469	96.764	113.461	116.755	123.926

*έχουν υπολογιστεί και οι απόφοιτοι ΤΕΙ/ΚΑΤΕΕ

** Το 1981 και 1991 υπάρχει η κατηγορία αυτών που φοιτούν σε ανώτερη, ΤΕΙ, ανώτατη σχολή και η οποία δεν εξετάζεται στον γενικό πίνακα αλλά στην ανάλυση κατά έτος.

Μία πρώτη γενική προσέγγιση δείχνει ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατοίκων δεν είναι υψηλό σε όλες τις δεκαετίες, αλλά μετά το 1981 παρατηρείται μεγαλύτερος αριθμός ατόμων να συνεχίζει τις σπουδές του.

Τις δυο πρώτες δεκαετίες το ποσοστό, που δεν έχει καμία εκπαίδευση, είναι υψηλό αφού το 1961 είναι 11,7% και το 1971 10,2%. Από το 1981 τα πράγματα καλυτερεύουν αισθητά, παρόλα αυτά το 2001 υπάρχει ακόμα ποσοστό αγραμμάτων αν και μικρό, 2,7%.

Σε όλες τις περιόδους τα μεγαλύτερα ποσοστά πληθυσμού παρατηρούνται στη στοιχειώδη εκπαίδευση, εκτός του 2001, που βρίσκουμε και στη μέση εκπαίδευση το ίδιο ποσοστό.

Στη μέση εκπαίδευση συνεχίζουν να σπουδάζουν κυρίως τα τελευταία χρόνια, αλλά οι ανώτερες και ανώτατες σπουδές δεν ακολουθούνται από πολύ κόσμο. Το 1991 μόνο το 1,7% έχει ανώτερη εκπαίδευση και 4% ανώτατη και το 2001 το 7,2% έχει ανώτερη και 5,9% ανώτερη εκπαίδευση. Όσο για αυτούς που έχουν

²⁹⁵ Υπενθυμίζουμε ότι το 1961 ο πληθυσμός είναι 79.335, το 1971 118.413, το 1981 140.858, το 1991 137.288, το 2001 137.918

μεταπτυχιακό ή διδακτορικό δίπλωμα το 1991 είναι το 0,1% και το 2001 είναι το 0,4%.

Πριν δούμε, όμως, πώς ανά δεκαετία μετέχουν όλο και περισσότεροι στην εκπαίδευση και ποια η σχέση ανδρών και γυναικών, στην έρευνα των ετών 1934-1939, από τα αρχεία του δήμου, φαίνεται, ότι οι περισσότεροι γνωρίζουν, αν και πολλοί ανорθόγραφα, να υπογράφουν και 60, ποσοστό 7%, δηλώνουν αγράμματοι και υπογράφουν με σταυρό τις περισσότερες φορές.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο της πόλης δεν αποτελεί, βέβαια, παραφωνία, αν συγκριθεί με όμορους δήμους, στοιχείο, που θα εξετάσουμε στο επόμενο κεφάλαιο.

Το 1961 οι δύο μεγάλες κατηγορίες είναι αυτοί που τελείωσαν το δημοτικό και αυτοί που δεν μπόρεσαν να το τελειώσουν. Οι αγράμματοι είναι η τρίτη μεγαλύτερη ομάδα, κατόπιν αυτοί που τέλειωσαν την μέση εκπαίδευση, οι έχοντες τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση και, τέλος, αυτοί που τέλειωσαν ανώτερες σχολές, που αποτελούν το 0,6%. Στη κατηγορία των γραμμάτων και μη αποφοιτησάντων από τη στοιχειώδη εκπαίδευση υπερέχουν οι γυναίκες και σε όλες τις υπόλοιπες οι άνδρες. Η κατάσταση αλλάζει από το 1981 και έπειτα και από το 1991 σε πολλές βαθμίδες υπερτερούν οι γυναίκες.

Αν και οι περισσότεροι κάτοικοι είναι τεχνίτες, εντούτοις τεχνική εκπαίδευση πιστοποιημένη έχουν ελάχιστοι και μάλλον, για να μάθουν την όποια τέχνη τους μαθήτευαν ενώ δούλευαν.

Πίνακας 6.21: Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 1961

1961	Τεχν-επαγγ.εκπ	Αγράμμ.	Μη αποφ. ΣΕ	Στοιχ. Εκπ	Μέση Εκπαιδ	Ανώτατες Σχολές
Ανδρες	1.701	1.874	10.138	17.642	2.970	343
Γυναίκες	95	6.890	17.669	13.415	1.617	115
Σύνολο	1.796	8.764	27.807	31.057	4.587	458

Το 1971 υπάρχουν δυο ακόμα βαθμίδες εκπαίδευσης, η τρίτη τάξη μέσης εκπαίδευσης και οι ανώτερες σχολές. Η πολυπληθέστερη κατηγορία και για τα δύο φύλα είναι της στοιχειώδους εκπαίδευσης και κατόπιν οι μη αποφοιτήσαντες από τη στοιχειώδη εκπαίδευση, όπως και το 1961. Και σε αυτή τη δεκαετία η τρίτη ομάδα είναι οι αγράμματοι και ακολουθεί η τρίτη τάξη μέσης εκπαίδευσης, η μέση εκπαίδευση, οι ανώτερες σχολές, η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και οι ανώτατες σχολές.

Οι δύο κατηγορίες, που υπερέχουν οι γυναίκες των ανδρών, είναι και πάλι οι αγράμματοι και οι μη αποφοιτήσαντες την στοιχειώδη εκπαίδευση. Το ποσοστό των ανώτατων σχολών είναι 1% , των ανώτερων 1,2% και της μέσης εκπαίδευσης 7,4%.

Πίνακας 6.22: Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 1971

1971	Τεχν- ΕπαγΕ	Αγράμμ.	Μη αποφ.ΣΕ	Στοιχ. Εκπ.	Γ τάξη ΜΕ	Μέση Εκπ.	Ανώτερες Σχολές	Ανώτατες Σχολές
Ανδρες	816	2.144	10.632	24.352	5.540	4.108	756	724
Γυναίκες	176	7.796	18.784	21.224	3.124	3.084	432	244
Σύνολο	992	9.940	29.416	45.596	8.664	7.192	1.188	968

Το 1981 υπάρχει ακόμα ποσοστό αγραμμάτων, που το συναντάμε κυρίως από 45 ετών και άνω. Στοιχειώδη εκπαίδευση έχει μεγάλο μέρος του πληθυσμού (50,2%) και ακολουθούν οι μη αποφοιτήσαντες την στοιχειώδη εκπαίδευση, αλλά είναι πολλοί λιγότεροι από τις προηγούμενες δεκαετίες και κυρίως μεγάλες ηλικίες.

Μέση εκπαίδευση έχει τελειώσει σχεδόν διπλάσιος πληθυσμός από το 1971, αν και ο πληθυσμός που καταγράφεται το επίπεδο εκπαίδευσής του αυξήθηκε κατά 16.697 από το 1971. Το ποσοστό στην ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση αυξάνεται ελάχιστα και στην ανώτατη έχουμε 2,1%, ενώ στην ανώτερη 1,1%. Οι γυναίκες εξακολουθούν να αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό αναλφάβητων, αλλά αρκετές φοιτούν ή έχουν τελειώσει ανώτατες σχολές.

Πίνακας 6.23: Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 1981

1981	Αγράμμ.	Μη αποφ. ΣΕ	Στοιχ. Εκπ.	Γ τάξη ΜΕ	Μέση Εκπ.	Φοιτούν σε Ανωτατη- Ανώτερη	Ανώτερες	Ανώτατη
Ανδρες	1.493	6.925	28.558	9.012	7.159	1.170	740	1.600
Γυναίκες	5.930	9.580	28.421	6.018	6.715	680	510	800
Σύνολο	7.423	1.6505	56.979	15.030	13.874	1.850	1.250	2.400

Το 1991 αυτοί που τέλειωσαν την στοιχειώδη εκπαίδευση είναι και πάλι η πολυπληθέστερη ομάδα και ακολουθεί η μέση εκπαίδευση. Έπειτα, είναι οι απόφοιτοι της τρίτης τάξης μέσης εκπαίδευσης, αυτοί που δεν τέλειωσαν ούτε την στοιχειώδη εκπαίδευση, οι αγράμματοι, οι ανώτατες σχολές, αυτοί που φοιτούν σε ΤΕΙ, οι αποφοιτήσαντες από τα ΤΕΙ, οι φοιτήσαντες σε ανώτερες σχολές και οι κάτοχοι μεταπτυχιακού. διπλώματος. Οι κατηγορίες των ΤΕΙ/ΚΑΤΕΕ και των μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων είναι νέες κατηγορίες.

Η συμμετοχή των γυναικών στην εκπαίδευση τείνει να έχει ισορροπία σε σχέση με αυτή των ανδρών, εκτός κυρίως από τις αγράμματες, που είναι πολύ περισσότερες και κυρίως άνω των 50 ετών, και ακολουθούν οι μη αποφοιτήσαντες στοιχειώδους εκπαίδευσης που είναι 55 και άνω και οι αποφοιτήσαντες στοιχειώδους, 30 και άνω.

Πίνακας 6.24: Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 1991

1991	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Αγράμματοι	1.442	4.337	5.819
Μη αποφ. ΣΕ	4.808	6.614	11.422
Στοιχ. Εκπ.	23.844	25.488	49.332
Γ' τάξη ΜΕ	8.394	7.070	15.464
Μέση Εκπ.	14.483	13.333	27.816
ΦοιτούνΤΕΙ/ΚΑΤ	1.597	1.579	3.176
Ανώτερες Σχολές	417	165	582
ΤΕΙ/ΚΑΤΕΕ	802	620	1.422
Ανώτατες Σχολές	2.514	2.125	4.639
Μεταπτ.	133	49	182

Το 2001 υπάρχει 9,7% που δεν έχει τελειώσει στοιχειώδη εκπαίδευση. Το ποσοστό της μέσης εκπαίδευσης έχει αυξηθεί, 23,8% το 1991 και 31,14% το 2001. Αρκετοί προτιμούν να σταματήσουν στην τρίτη τάξη μέσης εκπαίδευσης 13,4% και να μην τελειώσουν το λύκειο. Ένα μικρό ποσοστό συνεχίζει σε ανώτατες και ανώτερες σχολές, μεγαλύτερο, όμως, από τη προηγούμενη δεκαετία, κυρίως στις ανώτερες. Οι κάτοικοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων είναι ελάχιστοι, διπλάσιοι, βέβαια, από το 1991, αλλά λίγοι σε σχέση με την πρόοδο την τεχνολογική και την κοινωνική συνολικά.

Οι γυναίκες υπερέχουν και πάλι στην κατηγορία των αγραμμάτων, των μη αποφοιτησάντων στοιχειώδους εκπαίδευσης, της στοιχειώδους εκπαίδευσης και ελάχιστα στην ανώτατη εκπαίδευση.

Πίνακας 6.25: Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 2001

2001	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Αγράμματοι	886	2.418	3.304
Μη αποφ. ΣΕ	3740	6.071	9.811
Στοιχ. Εκπ.	18.242	20.676	38.918
Γ' τάξη ΜΕ	9.297	7.408	16.705
Μέση Εκπ.	19.869	18.727	38.596
Ανώτερες Σχ.	2.959	2.741	5.700
ΤΕΙ/ΚΑΤΕΕ	1.577	1.558	3.135
Ανώτατες Σχ.	3.564	3.687	7.251
Μετ/Διδασκ	331	175	506

Συνεπώς, οι αλλαγές του εκπαιδευτικού επιπέδου των κατοίκων είναι σταδιακές και όχι μεγάλες. Οι περισσότεροι έχουν τελειώσει στοιχειώδη και μέση

εκπαίδευση. Τα τελευταία χρόνια τείνει να υπάρξει μια ισορροπία στο εκπαιδευτικό επίπεδο των δυο φύλων, αν και ακόμα υπάρχει αναφαβητισμός, ιδιαίτερα στις γυναίκες. Ενώ τα ποσοστά αυτών που συνεχίζουν σε ανώτερες και ανώτατες σχολές είναι μικρά και ούτε το 0,5% δεν έχει μεταπτυχιακούς τίτλους.

6.5 Η θέση της Δυτικής Αθήνας στην Περιφέρεια Αττικής και οι περιφερειακές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι ανισότητες στις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ένα υπαρκτό πρόβλημα. Οι πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες βρίσκονται στον κεντρικό πυρήνα της Ευρώπης και οι κάτοικοί τους απολαμβάνουν ένα επίπεδο ανάπτυξης ασύγκριτα υψηλότερο από τις υπόλοιπες περιφέρειες του ευρωπαϊκού χώρου²⁹⁶. Οι περιοχές αυτές είναι σημεία σύγκλισης των βασικότερων μεταφορικών δικτύων, τόποι που συγκεντρώνονται δραστηριότητες υψηλής τεχνολογίας και κυρίως η οικονομία τους κυριαρχείται από τον τριτογενή τομέα.

Μια μεγάλη πόλη και συχνά η πρωτεύουσα είναι η δύναμη, που προωθεί αυτές τις περιφέρειες. Οι πόλεις αυτές είναι μέρος του διεθνούς ανταγωνισμού και είναι σε θέση να παίζουν σημαντικό ρόλο, π.χ. Λονδίνο, ισχυρό οικονομικό και χρηματοπιστωτικό κέντρο.

Στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες δεν είναι ενιαία τα προβλήματα. Υπάρχουν περιοχές, που είχαν αναπτύξει κάποτε έντονη δραστηριότητα, αλλά η αποβιομηχάνιση δημιούργησε οικονομικό μαρασμό και αστική υποβάθμιση. Υπάρχουν περιοχές που ποτέ δεν ήταν κέντρα οικονομικής δραστηριότητας, άλλες που βσιάζονται στον γεωργικό κυρίως τομέα. Αντιλαμβάνεται καθένας, ότι η ποικιλία των προβλημάτων κάνει δύσκολη την πραγματοποίηση ενιαίας πολιτικής και το πρόβλημα γίνεται πιο σύνθετο, όταν οι περιφέρειες των νεοεισερχομένων κρατών παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ίσως αναπτυξιακή καθυστέρηση από όλες τις περιφέρειες της Ένωσης.

Στην Ελλάδα οι περιφερειακές ανισότητες αποτελούν σοβαρό πρόβλημα, που απασχολεί χρόνια τώρα πολιτικούς, ερευνητές και πολίτες. Ιδιαίτερα δυσκολότερο γίνεται το θέμα, επειδή ο μισός πληθυσμός της χώρας κατοικεί στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη. Η συμμετοχή του πληθυσμού της Αττικής στο πληθυσμό της χώρας το 1971 ήταν 31,9%, το 1981 ήταν 34,6%, το 1991 ήταν 34,4% και το 2001 34,3%²⁹⁷. Παρά τα προβλήματα στοιχείων στην Αττική, μια και οι μετρήσεις του ΑΕΠ δεν αντιπροσωπεύουν την πραγματική οικονομική κατάσταση, αφού ο κατά τεκμήριο πιο ανεπτυγμένος νομός δεν βρίσκεται ποτέ στην πρώτη θέση, γιατί εξάγει ένα σημαντικό

²⁹⁶ Γ. Πετράκος, Γ. Ψυχάρης. Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα. Κριτική 2004, σελ.35-37, 43-44, 64-65, 407-411.

²⁹⁷ Στοιχεία απογραφών ΕΣΥΕ.

μεταποιητικό κομμάτι στους γειτονικούς δήμους, συγκεντρώνεται το 37% της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας.

Η Αττική στον πρωτογενή τομέα το 1998 παράγει το 2,7% της χώρας, στο δευτερογενή τομέα παράγει το 31,7% και στον τριτογενή το 41,9%. Η περιφέρεια αυτή ακολουθεί ή μπορεί και να δρομολογεί την τομεακή κατανομή του ΑΕΠ της χώρας που η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα είναι 8,2%, του δευτερογενή 21,6%, του τριτογενή 70,2%, σειρά που διαπιστώνουμε και στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη.

Δuo ακόμα χαρακτηριστικά για την Αττική δίνουν πιο καθαρά την θέση της σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα σε σημαντικούς τομείς, όπως του ανθρώπινου δυναμικού και της απασχόλησης. Η Αττική στην αύξηση της απασχόλησης είναι δεύτερη 18,5%, με την Κρήτη να έχει 18%, ενώ σε ποσοστό ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας έκκτη²⁹⁸. Όσον αφορά στην ποιότητα ανθρώπινου δυναμικού, πτυχιούχοι ανώτερων-ανώτατων σχολών, κάτοχοι μεταπτυχιακού, είναι στην πρώτη θέση, αλλά όχι και στις κοινωνικές υποδομές.

Η πληθυσμιακή άνοδος της Αθήνας κατά την μεταπολεμική περίοδο ακολούθησε γεωγραφικά σχήματα, που είναι συνδεδεμένα με κοινωνικά διαφοροποιημένες στεγαστικές διαδικασίες²⁹⁹. Η λαϊκή αυτοστέγαση στις δεκαετίες 1950 και 1960 γύρω από το δήμο Αθηναίων και ιδιαίτερα στη Δυτική πλευρά του πολεοδομικού συγκροτήματος αφορά κυρίως στην αυτοκατασκευή με πρωτοβουλία και οργάνωση από τον τελικό χρήστη. Η αυτοστέγαση αφορούσε κυρίως στους νέους κατοίκους, δηλαδή στα λαϊκά στρώματα χειρωνακτών αγροτικής προέλευσης και αποτέλεσε τη διαδικασία ανάπτυξης, ουσιαστικά, της αυθαίρετης δόμησης. Πρόκειται για τον κύριο όγκο της λαϊκής αυτοστέγασης και της αυθαίρετης δόμησης στα όρια του συγκροτήματος Πρωτεύουσας.

Γενικότερα, βέβαια, η αυτοστέγαση, στη δεκαετία του 1950, με την κατά παραγγελία οικοδόμηση αποτέλεσε τον κυρίαρχο τρόπο απόκτησης κατοικίας και για τα υπόλοιπα κοινωνικά στρώματα. Αργότερα, στις δεκαετίες '60, '70 η αντιπαροχή εξυπηρέτησε όλο το κοινωνικό φάσμα. Τα μεσαία στρώματα, αλλά και τα λαϊκά, ως αγοραστές του τελικού προϊόντος στο δήμο της Αθήνας, αλλά και γύρω από αυτόν, όπως και σε δήμους της Ανατολικής και Νότιας πλευράς.

Πρέπει να σημειώσουμε, ότι συνολικά στην Αθήνα και στην ευρύτερη περιοχή της σταθεροποιείται η πληθυσμιακή και κοινωνική εικόνα τα τελευταία χρόνια³⁰⁰. Γεγονός που σημαίνει το τέλος της πληθυσμιακής ρευστότητας των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών, της μεγάλης κοινωνικής κινητικότητας, που ήταν

²⁹⁸ Στοιχεία 2001, Περιφέρειες NUTS II. Eurostat 2002.

²⁹⁹ Θ. Μαλούτας (επιμ) «Οι πόλεις. Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας.» ΕΚΚΕ-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας. Τόμος 1^{ος}. Αθήνα -Βόλος 2000, σελ.29.

³⁰⁰ Όπως αναφέρεται στον Κοινωνικό και Οικονομικό Άτλαντα της Ελλάδας, σελ.19 η μείωση της πληθυσμιακής μεγέθυνσης κατά τη δεκαετία του '80 είναι μια πραγματικότητα για τις Ελληνικές πόλεις. Ο περιορισμός της φυσικής αύξησης του πληθυσμού και η ανάσχεση των μεταναστευτικών ρευμάτων αποτελούν τους λόγους. Η παρατήρηση αυτή απαντάται και στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Πρωτεύουσας εκτός από το Υπόλοιπο Αττικής, γεγονός που μας κάνει να μιλάμε για προαστικοποίηση.

συνυφασμένη με την έντονη αστικοποίηση, την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου και την μετάβαση σε μια οικονομία υπηρεσιών³⁰¹.

Ανάλογη, όμως, εγκατάλειψη παρατηρείται και στο δήμο Αθηναίων, παρόλο που ήταν τόπος κατοικίας υψηλών κοινωνικο-επαγγελματικών κατηγοριών. Γεγονός, που οφείλεται στην υποβάθμιση των συνθηκών ζωής εξαιτίας της έντονης ανοικοδόμησης και της αύξησης της πληθυσμιακής πυκνότητας. Ο δήμος Αθηναίων το 1981 είχε 885.737 πληθυσμό, ενώ το 1991 772.072 και το 2001 736.406. Η ποσοστιαία του μεταβολή μεταξύ 1981-2001 είναι -20,28%.

Οι περιφερειακές ανισότητες, που παραπάνω περιγράψαμε, έχουν όμως και μια εσωτερική διάσταση, αυτή των προβλημάτων στο εσωτερικό μιας περιφέρειας. Τέτοια είδους προβλήματα αντιμετωπίζει και μάλιστα σε οξύ βαθμό η Αττική. Ο διαχωρισμός και η θέση της Δυτικής Αθήνας από την Ανατολική, τη Βόρεια και Νότια είναι δεδομένο όχι γεωγραφικό, αλλά κυριότερα κοινωνικού διαχωρισμού.

Η Δυτική Αθήνα είναι μια μεγάλη περιοχή της περιφέρειας Αττικής, στην οποία ανήκει και το Περιστερί³⁰². Στους εννέα³⁰³ δήμους που αποτελούν την Δυτική Αθήνα το Περιστερί ήταν και είναι ο μεγαλύτερος πληθυσμιακά δήμος της περιοχής, αλλά και της Περιφέρειας Πρωτευούσης, εκτός φυσικά από το δήμο Αθηναίων, και ο δεύτερος σε έκταση στη Δυτική Αθήνα μετά από το Χαϊδάρη³⁰⁴.

Ο πληθυσμός κατά δήμο το 2001 στους δήμους της δυτικής Αθήνας ήταν Αγ. Βαρβάρα 27.697, Αγ.Ανάργυροι 33.209, Αιγάλεω 73.890, Ίλιον 81.052, Καματερό 21.011, Περιστερί 138.305, Πετρούπολη 49.072, Χαϊδάρη 45.252, Ζεφύρι 8.872 και Κορυδαλλός 67.257. Η ποσοστιαία³⁰⁵ μεταβολή μεταξύ 1981-2001 ήταν Αγ. Βαρβάρα -5,64%, Αγ. Ανάργυροι 8,70%, Αιγάλεω -10,85%, Ίλιον 10,64%, Καματερό 25,79%, Περιστερί -1,85%, Πετρούπολη 43,14%, Χαϊδάρη -4,74%, Ζεφύρι 44,70% και Κορυδαλλός 8,84%³⁰⁶.

Η συνολική έκταση της περιοχής είναι 7005 Ha, από τα οποία το 54,12% είναι εντός σχεδίου ενώ το 45, 88% είναι εκτός. Οι περιοχές αυτές είναι το όρος Αιγάλεω, τα στρατόπεδα ΚΕΒΟΠ, ΚΕΔΒ, 301 ΣΕΒ, και το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Πύργου Βασιλίσσης³⁰⁷. Η εντός σχεδίου περιοχή είναι

³⁰¹ Στοιχεία από τη μελέτη του Παν/μίου Θεσσαλίας, σελ.236

³⁰² Βλέπε στο παράρτημα τον 9^ο κατά σειρά χάρτη που δίνει τη θέση του Περιστερίου στη Δυτ. Αθήνα

³⁰³ Εκτός από το Περιστερί οι υπόλοιποι είναι, Αγία Βαρβάρα, Άγιοι Ανάργυροι, Αιγάλεω, Ζεφύρι, Ίλιον, Καματερό, Πετρούπολη, Χαϊδάρη. Πρόσφατα πληροφορηθήκαμε ότι από το 2003 ανήκει και ο Κορυδαλλός στον ΑΣΔΑ. Οι δήμοι αυτοί έχουν δημιουργήσει τον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο Δυτικής Αθήνας το 1988 για την εκπόνηση μελετών, την συμβολή στον εκσυγχρονισμό των ΟΤΑ, την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση του Όρους Αιγάλεω, την ανάπτυξη και οργάνωση του πολιτισμού κ.ά.

³⁰⁴ Το κέντρο του Περιστερίου προορίζεται από το Ρυθμιστικό σχέδιο της Αθήνας ως ένα από τα τρία κέντρα της Δυτικής Αθήνας που η εμβέλειά τους δεν θα περιορίζεται μόνο στα όρια των δήμων τους.

³⁰⁵ Η Αγία Βαρβάρα, το Καματερό και το Ζεφύρι δεν ήταν δήμοι από το 1951 που βλέπουμε την πληθυσμιακή εξέλιξη της περιοχής. Η Αγία Βαρβάρα έγινε γύρω στα 1965, το Καματερό το 1972 και το 1990 το Ζεφύρι.

³⁰⁶ ΙΠΑ. Διαμόρφωση μοντέλου χωροταξικής ανακατανομής και αναδιοργάνωσης των Περιφερειακών κέντρων της ΕΥΔΑΠ. Η Χωροταξική οργάνωση της Αττικής. ΕΥΔΑΠ 2002, σελ.1/11-1/13.

³⁰⁷ Πρόταση Δυτικής Αθήνας για το ΣΠΑ 2000-2006. ΑΣΔΑ1999 σελ. 8-19. Η έκταση κατά τους υπολογισμούς του ΙΠΑ σε μελέτη του δίνει για τη Δυτική ΑΣθήνα 6,840 Ha.

πυκνοδομημένη με βασικά χαρακτηριστικά την μέτρια ποιότητα των κατασκευών, την έλλειψη ελεύθερων χώρων, το ανεπαρκές και κακής ποιότητας οδικό δίκτυο και την έλλειψη χώρων κοινωνικής υποδομής και διοικητικών λειτουργιών.

Ο δείκτης³⁰⁸ πυκνότητας (κατ/εκτάριο) για το 2001 είναι στην Αγ. Βαρβάρα 115,4, στους Αγ. Αναργύρους 103,8, στο Αιγάλεω 113,7, στο Ίλιον 87,2, στο Καματερό 35,0, στο Περιστέρι 136,9, στην Πετρούπολη 72,2, στο Χαϊδάρι 19,9, στο Ζεφύρι 63,4 και στον Κορυδαλλό 156,4³⁰⁹. Υπενθυμίζουμε ο αντίστοιχος δείκτης στην Αθήνα είναι 188,0 και η έκταση της Αθήνας είναι 3.900 εκτάρια.

Το Περιστέρι, εκτός από τον Κορυδαλλό, που πρόσφατα ανήκει στον ΑΣΔΑ, είναι ο πιο πυκνοκατοικημένος δήμος, ενώ ο λιγότερο πυκνοκατοικημένος είναι το Χαϊδάρι. Από τους δήμους της Νομαρχίας Αθηνών ο πιο πυκνοκατοικημένος είναι η Καλλιθέα, ακολουθεί η Ν. Σμύρνη, η Αθήνα, η Δάφνη, η Ν. Ιωνία, το Γαλάτσι, το Παλαιό Φάληρο και το Περιστέρι.

Η σύνθεση της απασχόλησης και των παραγωγικών δραστηριοτήτων της Δυτικής Αθήνας χαρακτηρίζεται από υπεροχή του τριτογενή τομέα, με έμφαση στο εμπόριο, του οποίου η μεγέθυνση έγινε σε βάρος του δευτερογενή. Βέβαια³¹⁰, ο δευτερογενής τομέας, εξακολουθεί να παίζει ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής, αφού το 20% του συνόλου της μεταποίησης στην περιφέρεια πρωτεύουσας και το 17% των μεταποιητικών καταστημάτων βρίσκεται στη Δυτική Αθήνα³¹¹.

Το πρόβλημα³¹² της ανεργίας και υποαπασχόλησης εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονο στους δήμους της Δυτικής Αθήνας και οξύνεται ολοένα περισσότερο. Πιο έντονο³¹³ το πρόβλημα στις γυναίκες, αφού η γυναικεία απασχόληση δεν φθάνει ούτε το 50% σε αναλογία με αυτή των ανδρών και μόνο οι περιοχές του κέντρου και των βορειών προαστίων φθάνουν 70% και άνω.

Το επίπεδο εκπαίδευσης είναι χαμηλό με την πλειοψηφία να κινείται στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Υπάρχουν ακόμα σχολεία που λειτουργούν με δύο βάρδιες και από όλους σχεδόν τους δήμους λείπουν υποδομές, όπως γυμναστήρια, αίθουσες για εκδηλώσεις και βιβλιοθήκες.

³⁰⁸ Η Αγ. Βαρβάρα έχει έκταση 240 εκτάρια, οι Αγ. Ανάργυροι 320, το Αιγάλεω 650, το Ίλιον 930, το Καματερό 600, το Περιστέρι 1.010, η Πετρούπολη 680, το Χαϊδάρι 2.270, το Ζεφύρι 140 και ο Κορυδαλλός 430.

³⁰⁹ Στοιχεία από τη μελέτη του ΙΠΑ, Διαμόρφωση μοντέλου χωροταξικής ανακατανομής και αναδιοργάνωσης των Περιφερειακών κέντρων της ΕΥΔΑΠ. Η χωροταξική οργάνωση της Αττικής. ΕΥΔΑΠ, σελ.1/23-1/25.

³¹⁰ Οι κύριοι κλάδοι της μεταποίησης στην Δυτική Αθήνα είναι η βιομηχανία μεταφορικών μέσων, η βιομηχανία τελικών προϊόντων από μέταλλο, εκτός μηχανών και μεταφορικού υλικού. Η βιομηχανία ξύλου και φελλού, η βιομηχανία προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά, εκτός από παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα. Η βιομηχανία ειδών υπόδησης, ένδυσης και διαφόρων ειδών υφάσματος, οι υφαντικές βιομηχανίες, η βιομηχανία ειδών διατροφής, εκτός ποτών.

³¹¹ Στο Περιστέρι, σύμφωνα με στοιχεία του ΑΣΔΑ στην πρόταση Δυτικής Αθήνας για το ΣΠΑ 2000 – 2006, υπολογίζεται ότι υπάρχουν άνω των 3.000 μικρομεσαίων επιχειρήσεων οικογενειακού συνήθως χαρακτήρα με μέσο όρο 4 άτομα ανά επιχείρηση.

³¹² Η ανεργία στη Δυτική Αθήνα το 1999, όπως εκτιμήθηκε από τον ΑΣΔΑ, πλησιάζει το 12% του εργατικού δυναμικού, όταν στην πρωτεύουσα είναι 10%. Όμως το πραγματικό ποσοστό υπολογίζεται ότι είναι 15%.

³¹³ Τα στοιχεία προέρχονται από την επεξεργασία απογραφής της ΕΣΥΕ 1991 και υπάρχουν στον Κοινωνικό και Οικονομικό Άτλαντα της Ελλάδας.

Η δομή των νοικοκυριών κινείται κυρίως γύρω από πυρηνικές και λιγότερο διευρυμένες οικογένειες με ελάχιστα νοικοκυριά αποτελούμενα από ένα άτομο, τάση που συνεχώς, όμως, αυξάνεται.

Κύριο χαρακτηριστικό των χρήσεων γης στη Δυτική Αθήνα είναι η ανάμιξις τους με έμφαση στην κατοικία, καθώς και οι ασυμβίβαστες χρήσεις, η αυθαίρετη δόμηση και η συνεχής πολεοδομική επέκταση χωρίς προγραμματισμό³¹⁴. Για αυτό ίσως και παρατηρείται μια τάση, όσοι από τις περιοχές της Δυτικής Αθήνας αυξάνουν το εισόδημά τους να μετακινούνται προς τα βόρεια και νότια προάστια του λεκανοπεδίου.

Από την καταγραφή των χρήσεων γης στο Περιστερί προκύπτουν ανεπιθύμητες χρήσεις, όπως πρατήρια βενζίνης σε περιοχές γενικής κατοικίας και συνεργεία αυτοκινήτων³¹⁵. Εντοπίστηκαν ακόμα και 419 οχλούσες μονάδες σε όλες τις συνοικίες και οι 72 από αυτές προτείνεται να απομακρυνθούν. Οι περισσότερες αφορούν κατασκευές αλουμινίου και σιδήρου, μηχανουργεία, φανοποιεία – βαφεία.

Η κατοικία είναι σε υψηλό επίπεδο και συναντάται σε 67% στα ισόγεια και 95% στους ορόφους και φυσικά αποτελεί την κυρίαρχη χρήση γης σε όλες τις συνοικίες³¹⁶. Ακολουθούν το λιανικό εμπόριο και η βιομηχανία-βιοτεχνία. Μεγάλο ποσοστό υπάρχει από κλειστά μαγαζιά, λιγότερο από οικόπεδα και πιο λίγο από ανεγειρόμενες οικοδομές και ακολουθούν όλες οι άλλες χρήσεις, π.χ εκπαίδευση, αθλητισμός³¹⁷. Ο κύριος όγκος αποτελείται από λαϊκές μονοκατοικίες ή διπλοκατοικίες και λαϊκές πολυκατοικίες με μια τάση για αστικού τύπου πολυκατοικίες

Στη Δυτική Αθήνα, το 1991, κατοικούν κυρίως ανεξάρτητοι και μισθωτοί εργάτες και ελάχιστοι από τις μεσαίες επαγγελματικές κατηγορίες, που εργάζονται κυρίως στην μεταποίηση , στις κατασκευές .

Το υπάρχον οδικό δίκτυο έχει πολλά ποιοτικά προβλήματα με αποτέλεσμα να υπάρχει έντονο πρόβλημα στις μεταφορές. Επιπλέον, η χρήση του ιδιωτικού αυτοκινήτου, η σύνδεση και η εξάρτηση των περιοχών κυρίως από το κέντρο της Αθήνας, οι ελλειπείς χώροι στάθμευσης και η ανεξέλεγκτη χρήση υπερ-τοπικών

³¹⁴ Από στοιχεία των χρήσεων γης του 1996 ανα δήμο στο Πολεοδομικό συγκρότημα, σύμφωνα με τη μελέτη του ΙΠΑ, όλοι οι δήμοι εκτός του Χαϊδαρίου έχουν την κατοικία σε υψηλό ποσοστό. Συνήθως οι κεντρικές λειτουργίες υπερτοπικού ή τοπικού χαρακτήρα, οι ειδικές χρήσεις, η μεταποίηση ακολουθούν. Εκτός από την περίπτωση του Ίλιου που μετά την κατοικία είναι οι πολιτιστικές λειτουργίες και του Χαϊδαρίου που είναι πρώτη η μεταποίηση. Το Χαϊδάρι επίσης έχει από όλους τους δήμους όχι μόνο της δυτικής Αθήνας αλλά και όλης της Νομαρχίας το μεγαλύτερο ποσοστό σε μη αστικές χρήσεις. Η κατοικία του είναι 187,17, η μεταποίηση 242,13 και οι μη αστικές χρήσεις 1.717,9.

³¹⁵ Τα στοιχεία απογραφής των χρήσεων γης δόθηκαν το 2000 και είναι από την πολεοδομική μελέτη χρήσεων γης που εκπονήθηκε για λογαριασμό του δήμου. Σύμφωνα με τα ισχύοντα, αφού το Περιστερί είναι περιοχή γενικής κατοικίας, δεν θα έπρεπε να είναι εγκαταστημένα συνεργεία αυτοκινήτων και πρατήρια βενζίνης παρά μόνο στις κεντρικές και στις δευτερεύουσες οδούς.

³¹⁶ Στοιχείο από την Πολεοδομική μελέτη χρήσεων γης (πλήν κέντρου) Στάδιο Α Ιούλιος 1996, που ανατέθηκε από το δήμο Περιστερίου. Στην μελέτη αναφέρεται ότι το ποσοστό κάλυψης της κατοικίας θα ήταν υψηλότερο αν είχε καταγραφεί ο ακριβής αριθμός των διμερισμάτων που βρίσκονταν στους ορόφους.

³¹⁷ Από την Τεχνική Υπηρεσία του δήμου Περιστερίου εκτιμάται ότι μια από τις αλλαγές στις χρήσεις γης του 2005 με αυτές τις μελέτες θα ήταν η αισθητή μείωση των οικοπέδων, αφού τα περισσότερα έχουν κτιστεί.

κέντρων κατά μήκος βασικών οδικών αρτηριών κάνουν προβληματική την κατάσταση. Πραγματική ανάσα αποτέλεσε η λειτουργία του Μετρό στο Περιστέρι από το 2004 και οι γραμμές τρώει σε κάποιους δήμους, όπως Περιστέρι, Ίλιον, Πετρούπολη, Καματερό, που συνδέονται με το κέντρο και με το σταθμό Μετρό του Περιστερίου και οι διαδημοτικές γραμμές των τελευταίων χρόνων.

Οι υποδομές κυρίως πάσχουν από αντιπλημμυρική θωράκιση σε ορισμένα σημεία, από προβλήματα στο δίκτυο ύδρευσης λόγω παλαιότητας και από έλλειψη κατασκευής υποδομών στις νεοεναχθείσες στο σχέδιο περιοχές, από αντικατάσταση παλιού δικτύου ακαθάρτων και από χώρο χωροθέτησης των χωματαρών³¹⁸.

Το φυσικό περιβάλλον στη Δυτική Αθήνα, όπως και στο υπόλοιπο Αττικής, είναι πολύ επιβαρημένο και, αν αποτελούσε δείκτη μεταξύ των Δυτικών και Ανατολικών, Βορείων ή Νοτίων προαστίων της πρωτεύουσας, σίγουρα θα ήταν σημαντικός, για να δείξει την μεγάλη υποβάθμιση και την ανισοβαρή ανάπτυξη. Οι λίγοι χώροι που υπάρχουν, όπως αυτός του όρους Αιγάλεω και του Ποικίλου δεν παρέχουν παρά τις προσπάθειες, πνεύμονες ζωής και πρασίνου. Ένας από τους κυριότερους λόγους για τη μη αναβάθμιση του Ποικίλου είναι και τα προβλήματα ιδιοκτησίας, που φέρνουν αντιμέτωπους τις δημοτικές αρχές και τον ΑΣΔΑ με τους φερόμενους κατόχους του βουνού. Το μοναδικό Πάρκο της περιοχής είναι αυτό μεταξύ των δήμων Ιλίου και Αγίων Αναργύρων. Εγκαινιάστηκε το 2003, ονομάζεται Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης στο χώρο του Πύργου Βασιλίσσης και, παρότι έχει χαρακτηριστεί μητροπολιτικό, δεν είναι ακόμα σωστά οργανωμένο.

Οι κυκλοφοριακοί φόρτοι από τις σημαντικές κεντρικές λεωφόρους, η θαλάσσια ρύπανση του κόλπου της Ελευσίνας, η γειτνίαση με τα διυλιστήρια Ασπροπύργου, το πλήθος βιοτεχνιών και βιομηχανιών, που υπάρχουν, και οι χώροι των στρατοπέδων στο Χαϊδάρι κάνουν εκρηκτική την κατάσταση³¹⁹.

Οι υγειονομικές υποδομές στη Δυτική Αθήνα είναι πολύ φτωχές. Υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια δύο από τα μεγαλύτερα Δημόσια Ψυχιατρικά Νοσοκομεία (Χαϊδάρι) της πρωτεύουσας, ένα γενικό στην Αγία Βαρβάρα, θεραπευτήρια χρόνιων παθήσεων (στην περιοχή Σκαραμαγκά στο Χαϊδάρι), χώροι που στεγάζουν ιδρύματα³²⁰, ένα ειδικευμένο για καρκινοπαθείς νοσοκομείο στους Αγίους Αναργύρους και το πρόσφατα ανεγερμένο Αττικό στο Χαϊδάρι, του οποίου, όμως, ακόμα δεν λειτουργούν όλα τα τμήματα του. Υπάρχουν υποκαταστήματα ΙΚΑ σε όλους τους Δήμους. Τα γηροκομεία είναι ανύπαρκτα, ενώ υπάρχουν ορισμένες

³¹⁸ Σε ορισμένες παρακρησίες γειτονιές, σε γειτονιές της Πετρούπολης, των Αγίων Αναργύρων υπάρχουν προβλήματα. Το Περιστέρι είναι από τους δήμους που και με τα τελευταία έργα που έγιναν στο ρέμα Σφακίων ουσιαστικά δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα από πλημμύρες.

³¹⁹ Οι πολλές και ποικίλες λειτουργίες των βιοτεχνιών και βιομηχανιών δεν είναι αρνητική εικόνα για μια πόλη ούτε πιστεύουμε ότι μια πόλη δεν πρέπει να είναι πολυλειτουργική. Το πρόβλημα εντοπίζεται από όταν δεν υπάρχουν μέτρα για την όποια μόλυνση της περιοχής, όταν με πολεοδομικές παραβάσεις δημιουργούν πρόβλημα στον ιστό της πόλης και γενικά όταν δεν παίρνονται τα απαραίτητα μέτρα έτσι ώστε η επιχείρηση να μην έχει πρόβλημα να είναι δίπλα στην κατοικία.

³²⁰ Όπως το κέντρο βρεφών Η Μητέρα, Η Θεοτόκος. Το ίδρυμα Αποκατάστασης Αναπήρων, και Ορφανοτροφείο στο Ίλιον.

ιδιωτικές κλινικές, που παίζουν και αυτό το ρόλο³²¹. Ακόμα υπάρχουν χώροι, όπως τα ΚΑΠΗ, που παρέχουν κάποια μορφή υγειονομικής κάλυψης μέσω των εξετάσεων, που γίνονται σε πολλά από αυτά από συμβεβλημένους γιατρούς. Στήριξη προσφέρεται, ακόμα, μέσα από προγράμματα, που έχουν υλοποιήσει οι δήμοι, όπως το Βοήθεια στο Σπίτι, που στηρίζει άτομα τρίτης ηλικίας, από κοινωνικές υπηρεσίες δήμων ή ιατρεία, από μονάδες πληροφόρησης για τα ναρκωτικά ή προληπτικής ιατρικής.

Ο πολιτισμός³²² σε όλους τους δήμους της Δυτικής Αθήνας λειτουργεί ουσιαστικά το καλοκαίρι μέσα από τα τοπικά φεστιβάλ ή τις μεμονωμένες εκδηλώσεις, που γίνονται κατά κύριο λόγο στα ανοιχτά θέατρα που διαθέτουν, γιατί κλειστά με αξιώσεις υπάρχουν ελάχιστα. Το θέατρο Πέτρας στην Πετρούπολη είναι από τα λίγα που διαθέτουν προδιαγραφές για μεγάλες παραστάσεις ή συναυλίες. Κινηματογράφοι υπάρχουν ελάχιστοι στην περιοχή. Το χειμώνα λειτουργούν μόνο σε τέσσερις από τους εννέα δήμους αίθουσες, ενώ το καλοκαίρι υπάρχει από ένας θερινός κινηματογράφος σε όλους τους δήμους³²³. Μουσεία και εικαστικοί χώροι δεν υπάρχουν³²⁴. Η ψυχαγωγία κινείται σε υποδομές καφετεριών και μπάρ στο κέντρο κυρίως κάθε περιοχής. Εξαιρέση αποτελεί το υπερτοπικό κέντρο του Μπουρναζίου στο Περιστερί που βρίσκονται πάρα πολλά μπάρ και καφετέριες.

Τα υπερτοπικά κέντρα σήμερα στο Περιστερί εκτός από αυτό του Μπουρναζίου, που είναι κέντρο ψυχαγωγίας, είναι το κέντρο της πόλης, που είναι και το σημείο ανάπτυξης, καθώς και μέρος από τη "βιομηχανική παρακμή ζώνη".

Οι ανάγκες για αθλητισμό είτε μέσω συλλόγων είτε μεμονωμένα είναι μεγάλες και οι υποδομές δεν καλύπτουν τις υπάρχουσες ανάγκες, πόσο μάλλον τις μελλοντικές³²⁵.

Η περιοχή έχει ανάγκη στήριξης σε πολλά επίπεδα.

Τα ευρωπαϊκά³²⁶ προγράμματα, που έχουν υλοποιήσει οι δήμοι, αλλά και ο ΑΣΔΑ αφορούν κυρίως δημιουργία υποδομών και απόπειρες για επιμόρφωση και στήριξη ομάδων, χαρακτηριστικό που φαίνεται να έχει ιδιαίτερη ανάγκη η περιοχή.³²⁷

³²¹ Το 1989 στις ιδιωτικές κλινικές αντιστοιχούσαν 50-100 κλίνες για 10.000 άτομα. Οι περισσότερες από αυτές είναι στο Αιγάλεω και από μια στο Περιστερί και Ίλιον.

³²² Στη Δυτική Αθήνα δεν υπάρχει κανένα επαγγελματικό θέατρο εκτός από αυτό που δημιουργήθηκε αρχές του 2005 στο Αιγάλεω από αθηναϊκό σύλλογο. Αξίζει να σημειωθεί, όπως αναφέρεται στα Αρχεία του Θεατρικού Μουσείου, ότι την περίοδο 1973-1974 στον ίδιο δήμο είχε δημιουργηθεί το θέατρο Δυτικής Αθήνας και στην αίθουσα ποντιακής ενώσεως έπαιξε ο θίασος της Ι. Αρώνη και Κ. Παυλάκη 200 παραστάσεις του έργου που αναφερόταν στη ζωή του εθνάρχη Ελ.Βενιζέλου.

³²³ Το Περιστερί έχει ένα πολυκινηματογράφο και έναν ακόμη με μια αίθουσα, το Αιγάλεω και το Ίλιον έχει ένα πολυκινηματογράφο όπως και η Πετρούπολη μια αίθουσα.

³²⁴ Εκτός από κάποια θεματικά μουσεία χωρίς οργανωμένη μορφή, όπως αυτό της Εθνικής Αντίστασης του Χαϊδαρίου.

³²⁵ Κλειστά γυμναστήρια δεν διαθέτουν ούτε οι μισοί δήμοι ενώ κολυμβητήριο μόνο τέσσερις.

³²⁶ Παράδειγμα αποτελεί το μεγάλο πρόγραμμα URBAN 1 που υλοποίησε ο δήμος Περιστερίου από το 1995 έως το 2000 και δημιούργησε το κτίριο για την υποστήριξη των βιοτεχνών στην είσοδο της πόλης, δημοτική συγκοινωνία, μονάδες φροντίδας για το παιδί και συμβουλευτικής υποστήριξης. Ακόμα το πρόγραμμα του ΑΣΔΑ, SWANS, από το 1997-2000 που με τη στήριξη του δημιουργήθηκε η διαδημοτική συγκοινωνία. Προγράμματα κατάρτισης κομπιούτερ από όλους σχεδόν του δήμους. Συμβουλευτικά σεμινάρια για τους γονείς.κα.

Οι πληθυσμιακές ομάδες με τα μεγάλα προβλήματα είναι οι Παλλινοστούντες Πόντιοι, οι αλλοδαποί, οι γυναίκες, οι ανήλικοι παραβάτες και τσιγγάνοι, όπως και χρήστες ναρκωτικών, που υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό και αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

---

³²⁷ Βάσεις δεδομένων προκειμένου να γίνει παρέμβαση από τα Παρατήρια αγοράς εργασίας και την σύνδεσή τους με επιχειρήσεις έγιναν μέσω του Κέντρου Νέων Ευκαιριών και Υποστήριξης Γυναικών Δυτικής Αθήνας στα πλαίσια του προγράμματος NOW. Όπως και προγράμματα ατομικής συμβουλευτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ

7.1 Εισαγωγή

Η ανάπτυξη της πόλης, η διαμόρφωση των κοινωνικών δομών της και η εξέλιξη αυτών έχουν ήδη περιγραφεί στα προηγούμενα κεφάλαια σκιαγραφώντας έτσι ένα από τα δυο σημεία της μελέτης αυτής.

Δεν απομένει, λοιπόν, άλλο από το να δούμε το επόμενο σημείο ανάλυσης, την τοπική αυτοδιοίκηση στο Περίστερι, για να καταλήξουμε στο ρόλο, που διαδραμάτισε στο μετασχηματισμό της πόλης. Ρόλος, που ως ένα σημείο είναι δεδομένος σε κάθε περίοδο, αφού εξαρτάται από την βούληση της πολιτικής ηγεσίας και συνακόλουθα την νομοθετική ρύθμιση που επιφυλάσσεται στο θεσμό. Ρόλος, όμως, που έχει και τις διαφοροποιήσεις του, οι οποίες πηγάζουν από τα άτομα, που τοπικά ασκούν εξουσία, από τις ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας και τις πολιτικοοικονομικές συνθήκες κάθε περιόδου.

Τις ιδιαιτερότητες αυτές θα εξετάσουμε σε αυτό το κεφάλαιο μέσα από τη βοήθεια αντίστοιχης βιβλιογραφίας, πρωτότυπων πηγών, όπως τα αρχεία του δημοτικού συμβουλίου του δήμου, από τις στατιστικές των εκλογικών αποτελεσμάτων, από τις συνεντεύξεις των δημοτικών συμβούλων.

Η σύνταξη των αποτελεσμάτων των βουλευτικών, δημοτικών εκλογών και ευρωεκλογών μαζί με αναφορές για τις πολιτικές περιόδους θα δώσουν την όποια αλλαγή έχει σημειωθεί στο πολιτικό προφίλ, διαχρονικά στο Περίστερι και θα συνδράμουν στην ερμηνεία των συμπερασμάτων για την σχέση μεταξύ τοπικής αυτοδιοίκησης και κεντρικής διοίκησης και πολιτικών κομμάτων.

Στη συνέχεια, μέσα από την καταγραφή, αποδελτίωση και κατηγοριοποίηση των αρχείων του δημοτικού συμβουλίου των ετών 1934-2000 θα αναδειχθεί διαχρονικά ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στη διοίκηση των τοπικών θεμάτων, καθώς και η σχέση της με την κεντρική εξουσία και την τοπική κοινωνία, όπως και η ταυτότητα των εκλεγμένων συμβούλων. Οι συνεντεύξεις δημοτικών συμβούλων, που επιλέχθηκαν κυρίως με βάση τη μακροχρόνια εμπειρία τους και από όλους τους κομματικούς χώρους, είτε είχαν ασκήσει διοίκηση είτε όχι, θα φωτίσει κυρίως το παρελθόν της πόλης, το κλίμα των συνεδριάσεων, την ταυτότητα των συμβούλων.

Όλοι οι δημοτικοί σύμβουλοι δέχθηκαν να βοηθήσουν τη μελέτη και τους ευχαριστώ ιδιαίτερα. Ευχαριστώ τον πρώην δήμαρχο Θεόδωρο Δημητρακόπουλο, τους παλιούς δημοτικούς συμβούλους Νίκο Κομνηνό και Αντώνη Ηλία, τους νεότερους Γιώργο Τζιβίσκο (πρώην πρόεδρο δημοτικού συμβουλίου), Παμασκειά Φιλιππάκο, Ιωάννα Ζερβάκη (πρώην αντιδήμαρχο), Αντωνία Αθανασοπούλου-Βαφειάδου, Κωνσταντίνο Καράμπελα (πρώην αντιδήμαρχο).

Η μελέτη θα συνεχίσει μ' ένα ακόμα κεφάλαιο, που θα συνθέτει την εξέλιξη και την εικόνα της πόλης, καθώς και της τοπικής αυτοδιοίκησης και θα κλείσει με τα συμπεράσματα.

7.2 Ο πολιτικός χάρτης του Περιστερίου

7.2.1 Βουλευτικές εκλογές

Η Ελλάδα μετά την απελευθέρωση και τη δημιουργία κράτους γνώρισε μια σειρά εκλογικών αναμετρήσεων, έντονων αντιπαραθέσεων και σκληρών επεισοδίων, προκειμένου να επικρατήσουν οι επιλογές της Βασιλείας. Η μια κυβέρνηση διαδεχόταν την άλλη και άργησε πολύ η χώρα να σταθεροποιηθεί πολιτικά. Ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων, πάντα έντονος, έκανε αισθητή την παρουσία του καθημερινά, όχι μόνο μέσω των διπλωματών, αλλά και των Ελλήνων πολιτικών, που ήταν σαφώς προσανατολισμένοι σε κάποια μεγάλη δύναμη.

Οι παραδοσιακές δομές και λειτουργίες του συστήματος πελατείας του βασισμένου στα «τοπικά κόμματα» και τις χιλιάδες ευρύτερες ενώσεις του - στοιχεία μιας εκατοντάχρονης παρουσίας των πολιτικών μας μορφωμάτων - αρχίζουν να υποχωρούν, καθώς ενισχύεται η κεντρική εξουσία³²⁸. Αυτό δεν σημαίνει, όμως, ότι ανατρέπεται μια εδραιωμένη κατάσταση και έτσι έως το τέλος της περιόδου της Β΄ Ελληνικής Δημοκρατίας (1924-1935) δεν αμφισβητείται η κυριαρχία των αντιλήψεων και πρακτικών της πολιτικής, που εξαντλείται στην ικανοποίηση προσωπικών ή συντεχνιακών απαιτήσεων και γενικόλογων αναφορών σε μεγάλες λέξεις. Για αυτό και κανένα μαζικό κίνημα αμφισβήτησης του κοινωνικοπολιτικού συστήματος οποιασδήποτε κατεύθυνσης δε δημιουργείται. Κινήσεις δημιουργίας αγροτικού κινήματος και κινήσεις της Αριστεράς δεν κατορθώνουν παρά τις καλές τους προθέσεις να έχουν μαζική απήχηση, αλλά και κινήσεις σοσιαλιστών και σοσιαλδημοκρατών μένουν σε ένα μικρό κύκλο διανοουμένων.

Οι εκλογές του 1935 είναι οι πρώτες βουλευτικές, που διεξάγονται στο Περιστερί, ένα χρόνο αφότου έγινε δήμος. Έτσι, το 1934, έτος δημοτικών εκλογών, και το 1935, βουλευτικών, θα αποτελέσουν την αρχή της μελέτης εκλογικών αποτελεσμάτων, που θα διαρκέσει έως το τέλος του αιώνα, χρονιά που κλείνει η μελέτη για το Περιστερί.

Από τις εκλογές του 1933 το Λαϊκό κόμμα με αρχηγό τον Π. Τσαλδάρη είναι στην εξουσία, αφού κέρδισε τις εκλογές από το κόμμα των Φιλελευθέρων, που κυβερνούσε για πολλά χρόνια.

Το εκλογικό σκηνικό στα 1935 κυριαρχείται από την αποχή κομμάτων της αντιπολίτευσης με προεξέχοντα αυτό των Φιλελευθέρων και τις παρατυπίες στη διαδικασία των εκλογών.³²⁹ Λίγους μήνες αργότερα επαναπροκηρύσσονται εκλογές,

³²⁸ Α. Ρήγος Η Β΄ Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Θεμέλιο, σελ.297-298.

³²⁹ Στα εκλογικά τμήματα της Μυτιλήνης τις εφορευτικές επιτροπές αντικατέστησαν με βία κυβερνητικά στελέχη. Στο νομό Φλωρίνης οι ψηφίσαντες ήταν σημαντικά λιγότεροι από τα ψηφοδέλτια που βρέθηκαν. Στην Πάτρα, Κοζάνη, Κιλκίς, Χαλκιδική, παρουσιάστηκαν ίδιες καταστάσεις, παραγεμισματος της κάλπης. Τα γεγονότα περιγράφονται στο βιβλίο του Γ. Καρανικόλα, Νόθες εκλογές στην Ελλάδα, σελ. 554.

26/1/1936, που στην ουσία θα είναι και οι τελευταίες μέχρι το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου, αφού ακολούθησε η δικτατορία του Μεταξά.

Σε όλες σχεδόν τις εκλογικές αναμετρήσεις της περιόδου, που θα εξετάσουμε, το εκλογικό σύστημα άλλαζε και πολλές φορές λίγο χρόνο πριν τις εκλογές. Η απλή αναλογική μερικών αναμετρήσεων του μεσοπολέμου, δίνει τη σκυτάλη στην ενισχυμένη αναλογική, στο πλειοψηφικό για λίγο, στο μικτό σύστημα του 1956, στην ενισχυμένη αναλογική. Δεν είναι, λοιπόν, υπερβολή, αν ισχυριστούμε ότι κάθε φορά το εκλογικό σύστημα σχεδιάζόταν έτσι, που να εκμεταλλευτεί την πολιτική βούληση των ψηφοφόρων

Στους πίνακες, που ακολουθούν, θα δούμε στοιχεία των εκλογών, ψήφους και ποσοστά των κομματικών συνδυασμών, που κατέβαιναν στο Περιστέρι, και τα αντίστοιχά τους ποσοστά στο σύνολο της χώρας, καθώς και τις έδρες των κομμάτων στο κοινοβούλιο. Σε αυτή την ανάλυση θα υπάρξει ακόμα μια πληροφορία, που θα αφορά στην εκλογική συμπεριφορά των κατοίκων του Περιστερίου στις ευρωεκλογές, όταν αυτές διεξάγονταν στο ίδιο χρονικό διάστημα σε σχέση με τις βουλευτικές. Το τμήμα αυτό θα κλείσει, όταν θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών Περιστερίου σε σχέση με αυτά του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πρωτεύουσας ανάλογα με τον πολιτικό χώρο, που ανήκαν τα κόμματα.

Το πλούσιο εμπειρικό υλικό, που θα υπάρξει από τη διαχρονική επεξεργασία των εκλογών, θα είναι χρήσιμο για τη μελέτη των εκλογικών νοοτροπιών σε σχέση με τα δεδομένα κάθε περιόδου, που περιληπτικά θα αναπτυχθούν, αλλά και για την ανίχνευση άλλων κοινωνικών φαινομένων, που συναρτώνται με αυτές.

Οι εκλογές, άλλωστε, έτσι και αλλιώς αποτελούν ένα πείραμα γιγαντιαίων διαστάσεων τη στιγμή που οι πειραματικές διαστάσεις σπανίζουν στις κοινωνικές επιστήμες.³³⁰

Το Περιστέρι είχε τρία εκλογικά τμήματα το 1935 και 1936³³¹.

---

³³⁰ Η. Νικολακόπουλος «Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές, 1946-1967». Πατάκης σελ. 13.

³³¹ Το 1932 στις εκλογές συναντάμε στο Δ. Αθηναίων την ενορία Κοιμήσεως Θεοτόκου στο Περιστέρι που ψηφίζουν 568 και λαμβάνουν: 289 Φιλελεύθεροι, 143 Λαϊκοί, 20 Προοδευτικοί, 4 Αγροτικό Κόμμα, 57 Ενιαίο Μέτωπο Εργατών και Αγροτών, 53 Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα, 1 Προσφυγικό Δημοκρατικό Κόμμα.

Πίνακας 7.1: ΕΚΛΟΓΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1935

Ψηφίσαντες: 1.835

Άκυρα: 51 Έγκυρα: 1.784

	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι- %-	Έδρες
1935				
Συνδ. Συμπραττόντων κυβερνητικών κομμάτων	938	52,58	669.434	65,04%-287
Συνδ. Ένωσης Βασιλοφρόνων	407	22,83%	152.285	14,80% - 7
Συνδ. Ενιαίου Μετώπου (κομμουνιστές)	416	23,32%	98.699	9,59%
Μεμονωμένοι & άλλα κόμματα*	23	1,27%	128.766	10,57%- 6
ΣΥΝΟΛΟ	1.784	100,00%		

* Τα αποτελέσματα αφορούν μόνο μεμονωμένους γιατί δεν μετείχαν άλλα κόμματα.

Πίνακας 7.2: ΕΚΛΟΓΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1936

Ψηφίσαντες: 2.462

Άκυρα: 1 Έγκυρα: 2.461

	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι- %-	Έδρες
1936				
Κόμμα Φιλελευθέρων	1.240	50,39%	474.651	37,26%-126
Λαϊκό Κόμμα	373	15,16%	281.597	22,10%- 72
Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση	495	20,12%	253.384	19,89%-60
Παλαιαϊκό Μέτωπο	235	9,55%	73.411	5,76%-15
Δημοκρατικός Συνασπισμός	39	1,58%	53.693	4,21% -7
Ελευθερόφρονες	33	1,34%	50.137	3,94% - 7
Εθνικό Μέτωπο	23	0,93%		
Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό Κόμμα	16	0,65%		
Κομμουνιστικό Διεθνιστικό Κόμμα	7	0,28%		

Αγροτικό(δεξιό)		12.333	0,97%	-4
Αγροτικό(αριστεροί)		13.006	1,02%	-1
Ανεξάρτητοι Δημοκρατικοί		18.119	1,42%	-4
Ανεξάρτητοι		15.979	1,26%	
Μεταρρυθμιστικό Κόμμα		17.822	1,44%	-4
Ενωτικών		9.870	0,77%	
ΣΥΝΟΛΟ	2.461	100%		

Οι δυο αυτές εκλογικές αναμετρήσεις είναι οι τελευταίες του μεσοπολέμου και η εικόνα που αποτυπώνουν αναπαριστά και το πολιτικό κλίμα της εποχής. Η κυρίαρχη αντιπαράθεση μεταξύ Βενιζελικών και μη μέσα από τα κόμματα των Φιλελευθέρων και Λαϊκών είναι ένα από τα βασικότερα σημεία. Ο Συνδυασμός Συμπραττόντων κομμάτων από το Λαϊκό του Τσαλδάρη και τους Εθνικοριζοσπαστικούς του Γ. Κονδύλη κερδίζει το 1935 και έρχεται και πρώτο κόμμα προτίμησης στο Περιστέρι. Ο συνδυασμός Ενιαίου Μετώπου, που είναι τρίτη δύναμη στη χώρα, στο Περιστέρι έρχεται δεύτερο και ακολουθεί η Ένωση Βασιλοφρόνων του Ι. Μεταξά, με περίπου ίδιο ποσοστό στο Περιστέρι, ενώ στο σύνολο της χώρας είναι 8, 29 % μονάδες πιο χαμηλά.

Το 1936 το Κόμμα Φιλελευθέρων μετά από λίγα χρόνια απομάκρυνσης από την εξουσία κερδίζει και πάλι τις εκλογές. Στο Περιστέρι παρουσιάζει 13,13% μεγαλύτερο ποσοστό από το σύνολο της χώρας. Δεύτερο κόμμα είναι η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση (των Γ. Κονδύλη, Ι Θεοτόκη, Ι. Ράλλη.κά) και τρίτο το Λαϊκό Κόμμα, με μειωμένη δύναμη σε σχέση με το σύνολο της χώρας, αλλά και αντεστραμμένη σχέση σχετικά με το αποτέλεσμα της χώρας. Το Παλλαϊκό κόμμα είναι η τέταρτη δύναμη με μειωμένη ισχύ σε σχέση με αυτή του Ενιαίου Μετώπου το 1935, αλλά τότε μετείχαν πολύ πιο λίγα κόμματα στις εκλογές. Παρόλα αυτά, το ποσοστό του Παλλαϊκού κόμματος είναι 3,79% περισσότερο από το σύνολο της χώρας. Οι Ελευθερόφρονες του Ι. Μεταξά και ο Δημοκρατικός Συνασπισμός του Ι. Καλογερά συγκέντρωσαν πολύ μικρότερα ποσοστά σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Ελάχιστους ψήφους είχε το Εθνικό Ενωτικό κόμμα του Π. Κανελλόπουλου, καθώς και το Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό και το Κομμουνιστικό Διεθνές Μέτωπο.

Το 1946 διεξάγονται οι πρώτες εκλογές μετά τον πόλεμο με ανοικτό το πολιτειακό ζήτημα για την επάνοδο του Βασιλιά, με αρκετές κυβερνήσεις να διαδέχονται η μια την άλλη μετά την κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας με πρόεδρο τον Γ. Παπανδρέου, που ανέλαβε αμέσως μετά το τέλος του πολέμου και με την αποχή της Αριστεράς³³².

³³² Βλ. υπ. 330, σελ.61- 63. Η αποχή των κομμάτων της Αριστεράς και ορισμένων του Κέντρου είχε στόχο την μη νομιμοποίηση του αποτελέσματος. Πριν τις εκλογές κόμματα του ΕΑΜ, αριστεροί

Οι διαδοχικές κυβερνήσεις και η πολιτική αστάθεια της περιόδου 1944-1947 έχουν μεταξύ των άλλων να κάνουν με μια σειρά χαρακτηριστικών, που σχετίζονται με την πολιτική δομή της χώρας, καθώς και γεγονότων που διένυσσε.

Η απουσία κομμάτων με πολιτικές και ιδεολογικές διαφορές είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό, αφού οι πολιτικές ομάδες ήταν προσκολλημένες κυρίως σε αρχηγούς, με αποτέλεσμα οι διαμάχες και οι αντιπαραθέσεις να είναι διαρκείς και ελάχιστα να οφείλονται σε ιδεολογικές τοποθετήσεις.

Η κομμουνιστική απειλή, επίσης, αποτέλεσε άλλο ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της πολιτικής συγκρότησης των κομμάτων. Και τα γεγονότα, όμως, όπως το κίνημα του ΕΑΜ, ο Β΄ Παγκόσμιος, η εμφύλια σύγκρουση έπαιξαν το ρόλο τους στην πολιτική αστάθεια, αλλά και στον επαναπροσδιορισμό των εκλογικών σχηματισμών και στο ό, τι αυτοί αντιπροσώπευαν.

Παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει η Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων, ΗΠΕ, που είχε βασικό άξονα το Λαϊκό κόμμα του Κ. Τσαλδάρη, αλλά και δυο κόμματα που προέρχονταν από την παράταξη την βενιζελική, το Κόμμα Εθνικών Φιλελευθέρων του Στ. Γονατά και το Μεταρρυθμιστικό κόμμα του Απ. Αλεξανδρή, όπως και άλλες μικρές πολιτικές ομάδες με τοπική κυρίως απήχηση. Ακόμα ένα παράδειγμα αποτελεί και η Εθνική Πολιτική Ένωση (ΕΠΕ), που αποτελούσε συνασπισμό τριών κομμάτων, του κόμματος Βενιζελικών Φιλελευθέρων του Θ. Σοφούλη, του Δημοκρατικού Σοσιαλιστικού Κόμματος του Γ. Παπανδρέου, του Εθνικού Ενωτικού κόμματος του Π. Κανελλόπουλου.

Πίνακας 7.3: ΕΚΛΟΓΕΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1946

Ψηφίσαντες: 2.762

Ακυρα: 52 Έγκυρα: 2.710

1946	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι-	%-Έδρες
Ηνωμένη Παράταξης Εθνικοφρόνων(ΗΠΕ)	1.261	46,53%	610.995	55,12% -206
Εθνική Πολιτική Ένωση	409	15,09%	213.721	19,28% - 68
Κόμμα Φιλελευθέρων	933	34,42%	159.525	14,39% -48
ΕθνικόΚόμμα Ελλάδος	46	1,70%	66.027	5,96% - 20
Κόμμα Χιτών Εθνικής Αντίστασης*	14	0,52%	7.288	0,66% - 1

φιλελευθεροι και κόμματα και ομάδες του Κέντρου είχαν ζητήσει μεταξύ άλλων δίμηνη αναβολή των εκλογών προκειμένου να κανονιστούν πολύ σοβαρά ζητήματα σχετικά με τις εκλογές, όπως τη μέριμνα αναθεώρησης εκλογικών καταλόγων, αφού ο τρόπος που είχαν αναθεωρηθεί δεν πρόσφερε καμία εγγύηση, την εκκαθάριση του κρατικού μηχανισμού.κά. Το αίτημα δεν έγινε δεκτό αφού η Βρετανική κυβέρνηση δεν το αποδέχθηκε και ο Θ. Σοφούλης αποδέχθηκε αυτή τους την απόφαση.

Λαϊκό και Αγροτικό κόμμα Ιδιοκτησίας	7	0,26%		
Ένωση Εθνικοφρόνων			32.538	2,94% -9
Χριστιανική Ορθόδοξη Παράταξη	18	0,66%		
Ένωση Αγροτικών Κομμάτων			7.447	0,67% -1
Συνδυασμοί Ανεξάρτητων			6.886	0,62%- 1
Λοιπά	22	0,82%	4.066	0,37%
ΣΥΝΟΛΟ	2.710	100%	1.108.493	100%

*Στο σύνολο της Ελλάδας αυτοί οι ψήφοι αντιστοιχούν όχι μόνο στο Κόμμα Χιτών Εθνικής Αντίστασης αλλά και σε άλλα φιλοβασιλικά, όπως Λαϊκό και Αγροτικό Κόμμα Ιδιοκτησίας, στο Εθνικοβασιλοφρόνων.

Η Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων έρχεται πρώτη στο Περιστέρι, όπως στο σύνολο της χώρας, αλλά με μικρότερο ποσοστό. Το κόμμα των Φιλελευθέρων δεύτερο και με υψηλό ποσοστό, ενώ πανελλαδικά έρχεται τρίτο και με 20% περίπου χαμηλότερο ποσοστό από αυτό του Περιστερίου. Ακολουθεί η Εθνική Πολιτική Ένωση, που είναι δεύτερη πανελλαδικά και με χαμηλότερο ποσοστό στο Περιστέρι από το εθνικό. Το Εθνικό κόμμα Ελλάδος, που είναι η τέταρτη και πολύ μικρή δύναμη σε ποσοστό και επίσης τέταρτη και στο Περιστέρι, αλλά με πολύ μικρότερο ποσοστό. Άλλα κόμματα που αποκτούν έδρα στη Βουλή παρά το μικρό τους ποσοστό, όπως το Κόμμα Χιτών Εθνικής Αντίστασης, παίρνουν μικρό ποσοστό και στο Περιστέρι.

Στο χρόνο που περνά η Βρετανική επιρροή μειώνεται, καθώς τελειώνει και η βοήθεια της UNRRA και στις 21/2/1947 η Βρετανία ανακοινώνει, ότι αποσύρεται από την Ελλάδα. Τη θέση της παίρνουν οι ΗΠΑ. Η Αμερική μέσω του δόγματος Τρούμαν, ενώ είχε αποφασιστεί και το Σχέδιο Μάρσαλ, δημιουργεί μέσω των συμφωνιών με την Ελλάδα καθεστώς ελέγχου και εξάρτησης³³³. Η κατάσταση αυτή απηχεί στην πολιτική σκηνή και σιγά- σιγά και στην κοινωνία.

Η συμμαχία των φιλοβασιλικών δυνάμεων, που κυριάρχησε στις εκλογές του 1946, αναγκάζεται να παραχωρήσει τη θέση της αρχικά σε μια κυβέρνηση ευρύτερης συνεργασίας τον Ιανουάριο του 1947 και αργότερα σε μια κυβέρνηση που δημιουργήθηκε από συμμαχία των δυο παραδοσιακότερων κομμάτων, του Λαϊκού Κόμματος και του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Οι τριγμοί που παρουσιάστηκαν και σε αυτό το κυβερνητικό σχήμα, που είχε πρωθυπουργό τον Σ. Βενιζέλο, αλλά και στο επόμενο, που δημιουργήθηκε με τον ίδιο αρχηγό και με επιπλέον κόμματα, τα προβλήματα από την συνέχιση του εμφυλίου οδήγησαν στις εκλογές του 1950.

³³³ Γ. Σταθάκης «Το Σχέδιο Τρούμαν και Το Σχέδιο Μάρσαλ.» Βιβλιόραμα 2004, σελ.143-145.

Οι πολιτικές δυνάμεις που κατέβηκαν στις εκλογές,, που έγιναν στις 5/3/1950, ήταν πολλές και, όπως θα δούμε, καμία δεν ξεπέρασε σε εθνικό επίπεδο το 20% των ψήφων. Στο Περιστέρι έχουμε πέντε τμήματα.

Πίνακας 7.4 ΕΚΛΟΓΕΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1950

Εγγεγραμμένοι:4.568 Ψηφισαντες:4.050

Άκυρα: 13 Έγκυρα:4.037

1950	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι-%	Έδρες
Λαϊκό κόμμα	582	14,42%	317.512	18,80% - 62
Κόμμα Φιλελευθέρων	370	9,17%	291.83	17,24% -56
Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου	991	24,55%	277.739	16,44% -45
Κόμμα Γ. Παπανδρέου(ΔΣΚ)	205	5,08%	180.185	10,67% -35
Δημοκρατική Παράταξις	1.175	29,11%	163.824	9,70% -18
Πολιτική Ανεξάρτητος Παράταξις	241	5,97%	137.618	8,15% -16
Μέτωπο Εθνικής Αναδημιουργίας	132	3,27%	88.979	5,27% -7
Εθνικό Κόμμα Ελλάδος	41	1,02%	61.575	3,65% -7
Παράταξη Αγροτών &Εργαζ.	6	0,15%	44.308	2,62% -3
Νέο Κόμμα	48	1,19%	42.157	2,50% -1
Εθνική Παράταξις Εργαζομένου Λαού	33	0,82%	26.925	1,59%
Εθνικό Αγροτικό* Κόμμα Χιτών	74	1,83%		
Κόμμα Εργαζομένων Ελλάδος**	59	1,46%		
Κόμμα Ανεξαρτήτων Φιλελευθέρων***	59	1,46%		
Χριστιανική Εργατική Αγροτική Παράταξις	8	0,20%		
Κόμμα Αυτοκινητιστών Ελλάδος	5	0,12%		
Εθνικό Ανεξάρτητο κόμμα Αναπήρων καιθυμάτωνπολέμου	5	0,12%		

Ανεξάρτητο Επαγγελματικό βιοτεχνικό κόμμα Ελλάδος	2	0,04%	
Μεμονωμένοι υποψήφιοι(Μάρδας Α)	1	0,02%	
ΣΥΝΟΛΟ	4.037	100%	

* Το κόμμα αυτό κατέβηκε σε 20 περιφέρειες και συγκέντρωσε 14.256 σταυρούς

** Κατέβηκε σε 14 περιφέρειες και συγκέντρωσε 9.132 σταυρούς

*** Και το κόμμα αυτό κατέβηκε σε 2 περιφέρειες και πήρε 3.089 σταυρούς

Η Δημοκρατική Παράταξη, που αποτελούσε το συνασπισμό της Ένωσης Δημοκρατικών Αριστερών του Ν. Σοφιανόπουλου, του Κόμματος Αριστερών Φιλελευθέρων των Σ. Χατζήμπεη και Ν. Γρηγοριάδη, καθώς και του Σοσιαλιστικού Κόμματος - ΕΛΔ του Αλ. Σβώλου και η Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου, που ιδρύθηκε λίγο πριν τις εκλογές από το συνασπισμό δυνάμεων του Κόμματος Προοδευτικών Φιλελευθέρων του Ν. Πλαστήρα και του Δημοκρατικού Προοδευτικού Κόμματος του Ε. Τσουδερού ήταν οι πλειοψηφούσες παρατάξεις στο Περιστέρι.

Από τα μεγάλα κόμματα ακολουθούσε το Λαϊκό, το Κόμμα Φιλελευθέρων, η Πολιτική Ανεξάρτητος Παράταξις, που ήταν το Κόμμα Εθνικοφρόνων του Θ. Τουρκοβασίλη, το Κόμμα Γ. Παπανδρέου, που συγκέντρωσε 5,08%, το Μέτωπο Εθνικής Αναδημιουργίας.

Βεβαίως, τα αποτελέσματα αυτά δεν απηχούν και τα εθνικά, όπου το Λαϊκό κόμμα έρχεται πρώτο, ακολουθεί το Κόμμα Φιλελευθέρων, η Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου, το Κόμμα Γ. Παπανδρέου, η Δημοκρατική Παράταξις, η Πολιτική Ανεξάρτητος Παράταξις, το Μέτωπο Εθνικής Αναδημιουργίας.

Ο προσανατολισμός των παρατάξεων, που συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο ποσοστό στο Περιστέρι, δεν ανήκε στους συνασπισμούς της Δεξιάς, αλλά στο Κέντρο και προς την Αριστερά, αφού ορισμένοι κομματικοί σχηματισμοί και οι ηγέτες αυτών είχαν αριστερό και σοσιαλιστικό προσανατολισμό. Το συμπέρασμα αυτό δεν αφορά, όμως, μόνο την εκλογική περίοδο του 1950 αλλά και παλαιότερες αναμετρήσεις.

Στις εκλογές του 1936 δεν υπερέχουν σχηματισμοί της Δεξιάς. Το 50% των ψηφοφόρων επιλέγει τους Φιλελευθέρους, που ήταν και πανελλαδικά πρώτο κόμμα και ακολουθούν κόμματα με Δεξιό προσανατολισμό, όπως το Λαϊκό και η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση. Το Παλλαϊκό Μέτωπο, που είναι τέταρτη δύναμη, με αριστερό προσανατολισμό προαναγγέλλει με το 10% περίπου το κτίσιμο μιας στέρεης βάσης της Αριστεράς και συνολικά την προοπτική της υπερψήφισης κεντρώων και αριστερών σχημάτων.

Και η εκλογική αναμέτρηση του 1946, παρόλο που δίνει την ΗΠΕ πρώτη δύναμη, όπως και στις εθνικές εκλογές, αθροιστικά η πλειοψηφία ανήκει σε κεντρώες δυνάμεις, όπως η Εθνική Πολιτική Ένωση και το γνωστό κόμμα των Φιλελευθέρων.

Η Αριστερά θυμίζουμε ότι δεν μετέχει στις εκλογές αυτές, όπως και το 1935 δε μετείχαν οι Φιλελεύθεροι.

Επανερχόμενοι στις εκλογές του 1950 και στην περίοδο που ακολούθησε, βλέπουμε, ότι το κλίμα των αντιπαραθέσεων μεταξύ Παλατιού, Αμερικάνων και πολιτικών αρχηγών ήταν τέτοιο, που δεν είναι δυνατό να δημιουργήσουν κυβέρνηση που να αντέξει στο χρόνο. Οι αλλαγές των κυβερνήσεων και φυσικά των πολιτικών σχηματισμών που αυτές εκπροσωπούσαν, συμπεριλαμβανομένου και του στρατιωτικού κινήματος του ΙΔΕΑ μετά την παραίτηση του αντιστράτηγου Παπάγου³³⁴, οδήγησαν, αφού πρώτα άλλαξε το εκλογικό σύστημα και έγινε μικτό στις εκλογές στις 9/9/1951³³⁵, όπου στο Περιστέρι διεξάγονται σε 8 εκλογικά τμήματα.

Πίνακας 7.5: ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1951

Εγγεγραμμένοι:4.948 Ψηφίσαντες: 4.267

Άκυρα:15 Έγκυρα:4.252

1951	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι-	%-Έδρες
Ελληνικός Συναγερμός	1.149	27,02%	624.316	36, 53%- 114
Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου (ΕΠΕΚ)	1.669	39,25%	401.379	23,49%- 74
Κόμμα Φιλελευθέρων	319	7,50%	325.390	19,04%- 57
Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ)*	815	19,17%	180.640	10,57%- 10
Λαϊκό Κόμμα	266	6,27%	113.876	6,66%- 2
Συναγερμός Αγροτών- Εργαζομένων(ΣΑΕ)			21.09	1,23%- 1
Κόμμα. Γ.Παπανδρέου	20	0,47%	35.810	2,10%
Σοσιαλιστικό Κόμμα Ε.Λ.Δ	13	0,30%	3.912	0,23%
Σοσιαλιστικό Αρχειομαρξιστικό Κόμμα**	1	0,02%		

³³⁴ Ο Αλ. Παπάγος μετά την παραίτησή του τελικά δήλωσε την απόφασή του να πολιτευθεί και ίδρυσε το κόμμα του Ελληνικού Συναγερμού, που με αυτό κατέβηκε στις εκλογές του 1951.

³³⁵ Ο εκλογικός νόμος 1878/1951 καθιέρωσε ένα μικτό εκλογικό σύστημα που ενίσχυε τη σημασία της Β' κατανομής αλλά στην ουσία εμπόδιζε τα μικρά κόμματα να μούν στην βουλή, αφού έβαζε όριο υψηλό ποσοστό εισόδου και συγκεκριμένο αριθμό κομμάτων.

ΣΥΝΟΛΟ	4.252	100%	
---------------	--------------	-------------	--

- Οι δέκα βουλευτές στις ΕΔΑ ήταν εξόριστοι ή φυλακισμένοι. Δυο από στις αντικαταστάτες στις δήλωσαν ότι ανήκαν σε άλλα κόμματα

**Το κόμμα παρουσίασε συνολικά 53 ψήφους στις δυο περιφέρειες που αντιπροσωπεύθηκε.

Η Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου με αρχηγό το Ν. Πλαστήρα, από την οποία έχουν πια αποχωρήσει οι συνεργαζόμενοι πολιτικοί, έρχεται πρώτη στο Περιστέρι. Ο Ελληνικός Συναγερμός του Αλ. Παπάγου, ενώ πλειοψηφεί σε εθνικό επίπεδο είναι δεύτερη δύναμη στο Περιστέρι με 12% περίπου λιγότερο από την ΕΠΕΚ. Η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά με πρόεδρο τον Ι. Πασαλιδή, που αντιπροσωπεύει επίσημα την Αριστερά, είναι η τρίτη δύναμη και με ποσοστό 9% περισσότερο από την εθνική στις δύναμη. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων παρουσιάζει πτώση, τόσο σε σχέση με το εθνικό του ποσοστό όσο και με το ποσοστό που πήρε το 1950 στο Περιστέρι. Ακολουθεί το Λαϊκό κόμμα, που έχει διασπαστεί και έχει χάσει και πολλούς ηγέτες μικρότερων κομμάτων, που στις εκλογές του 1950 συνεργάστηκαν μαζί του και που και αυτό έχει χάσει δύναμη σε σχέση με τις εκλογές του 1950. Με ελάχιστη δύναμη εμφανίζονται το κόμμα του Γ. Παπανδρέου και το Σοσιαλιστικό κόμμα –ΕΛΔ, καθώς είχαν αποχωρήσει πολλά στελέχη τους και η επιρροή τους ήταν πια πολύ μικρή. Και σε αυτές τις εκλογές με την επικράτηση της ΕΠΕΚ και το σημαντικό ποσοστό της ΕΔΑ³³⁶ συνεχίζεται στο Περιστέρι η παράδοση της μη επικράτησης δεξιών κομμάτων.

Η κυβέρνηση του Ν. Πλαστήρα που ανέλαβε να κυβερνήσει με την σύμπραξη των Φιλελευθέρων, αφού αρνήθηκε ο Παπάγος να κάνει κυβέρνηση συνεργασίας, δεν είχε διάρκεια και στις 16/11/1952 έχουμε πάλι εκλογές³³⁷.

³³⁶ Όπως γράφει στην Καχεκτική Δημοκρατία ο Ηλ. Νικολακόπουλος, η εκλογική επιρροή της κομμουνιστικής Αριστεράς στις εκλογές αυτές μετατέθηκε στο κέντρο και στα εργατικά και ευρύτερα λαϊκά στρώματα των μεγάλων πόλεων, ενώ στο μεσοπόλεμο εντοπιζόνταν κυρίως σε επαρχιακά εργατικά στρώματα, σελ.152-153 .

³³⁷ Και πάλι αλλάζει το εκλογικό σύστημα. Επανέρχεται το πλειοψηφικό σύστημα που είχε εφαρμοστεί το 1928 και 1933 με στόχο να κερδίσουν όσο πιο πολλές περιφέρειες γίνεται.

Πίνακας 7.6: ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1952

Εγγεγραμμένοι: 5.139

Έγκυρα: 4520

1952	Περιστερί		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι- %	- Έδρες
Ελληνικός Συναγερμός	1.667	36,88%	783.451	49,22%-247
Ένωση Κομμάτων ΕΠΕΚ-Φ	2.087	46,17%	544.834	34,22% -51
Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ)	765	16,93%	152.011	9,55% -
Μικρά κεντρώα κόμματα και ανεξάρτητοι κεντρώοι υποψήφιοι*			24.718	1,55% - 2
Λαϊκό Κόμμα - συνεργαζόμενοι			16.767	1,05%
Μεμονωμένοι υποψήφιοι	1	0,02%		
ΣΥΝΟΛΟ	4.520	100%		

* Στα κόμματα αυτά περιλαμβάνεται το ΣΑΕ (10.431 ψήφους), το Αγροτικό Κόμμα (691), που παρουσίασε υποψήφιους σε ελάχιστες περιφέρειες καθώς και ανεξάρτητοι ή μεμονωμένοι. Στις εκλογές μετείχαν ακόμα και διάφοροι άλλοι ανεξάρτητοι υποψήφιοι σε αρκετές περιφέρειες.

Η νίκη του Συναγερμού στις εκλογές του 1952 ήταν μεγάλη και το ποσοστό που έλαβε ικανό να δημιουργήσει την πρώτη μεταπολεμική μονοκομματική κυβέρνηση. Και στο Περιστερί ο Συναγερμός αυξάνει το ποσοστό του σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές, αλλά δεν ξεπερνά την ένωση ΕΠΕΚ-Κόμματος Φιλελευθέρων, που είναι πρώτη. Η ένωση αυτή στην ουσία παίρνει το ίδιο ποσοστό που είχε η ΕΠΕΚ και το ΚΦ στην προηγούμενη εκλογική αναμέτρηση. Η ΕΔΑ φαίνεται να χάνει λίγους ψήφους σε σχέση με το 1951 στο Περιστερί, αλλά και στο σύνολο της χώρας³³⁸.

Η κυβέρνηση Παπάγου έμεινε στη εξουσία μέχρι το θάνατό του το 1955. Στη συνέχεια αναλαμβάνει πρωθυπουργός με την προτροπή του Βασιλιά ο Κ.

³³⁸ Με το περίεργο αυτό εκλογικό σύστημα μπορούσε κανείς να ψηφίσει υποψήφιους από οποιονδήποτε συνδυασμό. Καθώς δηλαδή επέλεγε ένα κομματικό ψηφοδέλτιο μπορούσε να προσθέσει και ορισμένο αριθμό ονομάτων άλλων υποψηφίων ανάλογα με την εκλογική περιφέρεια. Έτσι η ΕΔΑ μάλλον δεν έχασε εκλογική δύναμη αφού δεν παρουσίασε υποψήφιους σε 37 εκλογικές περιφέρειες και στα ψηφοδέλτια του συνδυασμού της προστέθηκαν και ονόματα άλλων υποψηφίων. Το επόμενο εκλογικό σύστημα έγινε το 1954 από την κυβέρνηση Παπάγου.

Καραμανλής, ο οποίος λίγο πριν τις βουλευτικές της 19/2/1956 αλλάζει και πάλι τον εκλογικό νόμο και ιδρύει την Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση, για να ηγηθεί στις εκλογές³³⁹.

Οι ζυμώσεις στην πολιτική σκηνή ήταν έντονες και σε αυτή την περίοδο. Σημαντικός αριθμός στελεχών φεύγει από την ΕΠΕΚ το 1953 και λίγο αργότερα ιδρύεται το Δημοκρατικό κόμμα Εργαζόμενου Λαού (ΔΚΕΛ) από τον Γ. Καρτάλη και τον Αλ. Σβώλο. Το κόμμα αυτό μαζί με την ΕΔΑ δημιουργούν διάλυο επικοινωνίας, που διαπιστώνεται στις δημοτικές του 1954.

Στο κυβερνητικό στρατόπεδο μετά την υλοποίηση της πολιτικής του Παπάγου σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο έρχονται και τα προβλήματα που δηλώνονται με την παραίτηση Μαρκεζίνη και τις αντιδράσεις από το χειρισμό στο Κυπριακό³⁴⁰. Οι εκλογές του 1956 ουσιαστικά φέρνουν αντιμέτωπους δυο πολιτικούς σχηματισμούς, την ΕΡΕ και την Δημοκρατική Ένωση που συμμετέχουν η ΕΔΑ, το ΔΚΕΛ, η ΕΠΕΚ, το Λαϊκό κόμμα, το ΚΦ, η ΦΔΕ, το ΚΑΕ(Κόμμα Αγροτών –Εργαζομένων) που ήταν η μετονομασία του ΣΑΕ.

Πίνακας 7.7: ΕΚΛΟΓΕΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1956

Εγγεγραμμένοι:9.100

Έγκορα:8.053

1956	Περιστέρι	Σύνολο χώρας
	Ψήφοι- %	Ψήφοι-%- Έδρες
Δημοκρατική Ένωση	5.341 66,32%	1.620.007 48,15% -132
Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ)	2.621 32,55%	1.549.112 47,38% -165
Κόμμα Προοδευτικών *	91 1,13%	74.545 2,22%
Μικρά κεντρώα κόμματα και υποψήφιοι**		27.880 0,83% -3
ΣΥΝΟΛΟ	8.053 100%	

* Του Σπ. Μαρκεζίνη

**Ορισμένα από τα ανεξάρτητα κόμματα ήταν ο Ανεξάρτητος Συνδυασμός Αγροτών και Εργαζομένων, το Κόμμα Χριστιανικής Δημοκρατίας.

Υπήρξαν βέβαια και μικρά δεξιά και ανεξάρτητα κόμματα, όπως το Λαϊκό Κοινωνικό κόμμα, το κόμμα Αρχών Ιωάννου Μεταξά που συγκέντρωσαν 46.297 ψήφους αλλά δεν έβγαλαν έδρα.

³³⁹ Το κόμμα του Εθνικού Συναγερμού δεν υπάρχει μετά την δημιουργία της ΕΡΕ, στην οποία εντάχθηκαν και βουλευτές από την επαρχία και κάποιοι από το ΚΦ.

³⁴⁰ Μια από τις σημαντικές κινήσεις της κυβέρνησης υπήρξε η υποτίμηση της δραχμής κατά 100% στις 9/4/1953, πολιτική που είχε σχεδιαστή τον υπουργό Συντονισμού της προηγούμενης κυβέρνησης Γ. Καρτάλη.

Η επικράτηση της ΕΡΕ πανελλαδικά, παρά το μεγαλύτερο ποσοστό της ΔΕ, οφείλεται στον εκλογικό νόμο. Αυτό το εκλογικό σύστημα προκάλεσε οξύτερες αντιδράσεις από τα κόμματα της αντιπολίτευσης και αποτέλεσε παράδειγμα στρέβλωσης του εκλογικού αποτελέσματος. Στο Περιστέρι η νίκη της ΔΕ είναι πολύ μεγάλη και ενώ η ΕΡΕ καταφέρνει να συγκεντρώσει ικανοποιητικό ποσοστό, σε σχέση με το εθνικό, αποτελεί το μισό του ποσοστού της ΔΕ. Το κόμμα του Μαρκεζίνη πήρε ελάχιστους ψήφους και πανελλαδικά η εμβέλειά του ήταν μικρή. Σημαντικό στοιχείο αυτών των εκλογών αποτέλεσε η γυναικεία ψήφος.

Η κυβέρνηση Καραμανλή δεν άντεξε περισσότερο από δύο χρόνια και στις 11/5/1958 διεξάγονται εκλογές. Στην κρίση της κυβέρνησης συνέβαλε η κρίση που είχε ξεσπάσει στο κόμμα της ΕΡΕ και οι παραιτήσεις και αποχωρήσεις στελεχών της, καθώς και η όξυνση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων μετά τα κρίσιμα γεγονότα στην Κύπρο και τις αναταραχές στην Ελλάδα.

Ο εκλογικός νόμος και πάλι αλλάζει και καθιερώνεται η ενισχυμένη αναλογική³⁴¹. Πληθαίνουν οι περιφέρειες, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην Β΄ κατανομή και χωρίζονται εκλογικές περιφέρειες, όπως της Αθήνας, Πειραιά και Θεσσαλονίκης. Το Περιστέρι δεν ανήκει πλέον στο πρώην δήμο Αθηναίων αλλά στο Υπόλοιπο πρώην δήμου Αθηναίων.

Και αυτές οι εκλογές έγιναν με την απογραφή του 1940. Τα αποτελέσματα, όπως αναμενόταν ήταν τραγικά, αφού σε πολλά μέρη, ιδίως σε εκείνα που είχαν δεχθεί μετανάστες, εμφανιζόταν ο αριθμός των εγγεγραμμένων μεγαλύτερος από το νόμμο πληθυσμό.

Πίνακας 7.8: ΕΚΛΟΓΕΣ ΜΑΙΟΥ 1958

Εγγεγραμμένοι:16.984 Έγκυρα:15.247
 Άκυρα:136
 Ψηφίσαντες:15.383

1958	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι	%	Ψήφοι	% - Έδρες
Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ)	4.353	28,55%	1.583.885	41,16%-171
Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ)	8.230	53,98%	939.902	24,42% -79
Κόμμα Φιλελευθέρων	1.841	12,07%	795.445	20,67%-36
Προοδευτική Αγροτική	562	3,69%	408.787	10,62%-10

³⁴¹ Στην ουσία δεν πρόκειται για ενισχυμένη αναλογική αφού το πρώτο κόμμα ενισχυόταν σε βάρος του τρίτου και των υπολοίπων μικρών. Το σύστημα αυτό που διέσπασε και τις μεγάλες αστικές περιφέρειες και προέβλεπε ειδικά ποσοστά για τον συνασπισμό κομμάτων στην Β΄ κατανομή, στόχευε στον περιορισμό της δύναμης της ΕΔΑ και στην αποτροπή της συνεργασίας της με κόμματα του Κέντρου.

Δημοκρατική Ένωση(ΠΑΔΕ)			
Ένωση Λαϊκών Κομμάτων	261	1,71%	113.358 2,94% 4
ΣΥΝΟΛΟ	15.247	100%	

Η ΕΔΑ έρχεται πρώτη στο Περιστέρι με πολύ μεγάλη δύναμη. Η ΕΡΕ και πάλι δεύτερη με 4% λιγότερο ποσοστό από τις προηγούμενες εκλογές. Η Ένωση Λαϊκών Κομμάτων, που έχει στους κόλπους της το Λαϊκό κόμμα, το Λαϊκό Κοινωνικό Μέτωπο, το Κόμμα Εθνικοφρόνων, το Μεταρρυθμιστικό κόμμα και προσωπικότητες όπως ο Π. Κανελλόπουλος, ο Π. Παπαληγούρας, το Δημοκρατικό Μεταρρυθμιστικό κόμμα εμφανίζεται για πρώτη φορά, αλλά με ελάχιστο ποσοστό τόσο στο Περιστέρι όσο και στο σύνολο της χώρας. Η Προοδευτική Αγροτική Δημοκρατική Ένωση, στην οποία συμμετείχαν το Κόμμα Προοδευτικών, το Κόμμα Αγροτών Εργαζομένων, η Εθνική Προοδευτική Ένωση, το Δημοκρατικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού, δεν κατάφερε στο Περιστέρι να πάρει ικανοποιητικό ποσοστό, όπως το 10% που είχε στο σύνολο της χώρας. Το Κόμμα Φιλελευθέρων, τέλος, δεν πήγε άσχημα αφού το 20% στο σύνολο της χώρας δεν είναι ευκαταφρόνητο ποσοστό και ίσως να είναι από τα μεγαλύτερα που είχε μετά τον πόλεμο. Στο Περιστέρι αποτέλεσε την τρίτη δύναμη, όπως και στο σύνολο της χώρας, αλλά με χαμηλότερο ποσοστό.

Η ΕΡΕ, που πανελλαδικά είναι πρώτη, σχηματίζει κυβέρνηση και είναι ουσιαστικά η μόνη μεγάλη δύναμη της Δεξιάς. Η ΕΔΑ, που αποτέλεσε την δεύτερη δύναμη στην Βουλή, απέκτησε 25%, το οποίο δεν της έδωσε σύμφωνα με το εκλογικό σύστημα υψηλό ποσοστό εδρών. Το Κέντρο, τέλος, δεν κατάφερε να συσπειρωθεί και η παρουσία του δεν ήταν ιδιαίτερα ισχυρή. Όμως και αυτή η κυβέρνηση δεν εξάντλησε την τετραετία. Οι πολιτικές της επιλογές, όπως η σύνδεση με την Ευρωπαϊκή κοινότητα, η πραγματοποίηση ξένων επενδύσεων, δημιούργησαν κλίμα για την ανάπτυξη της χώρας, στην εσωτερική πολιτική ζωή, όμως, καλλιέργησαν κλίμα αντιθέσεων σε σχέση με άλλα κόμματα. Η έντονη πώλωση με την ΕΔΑ, η συνέχιση ενός ιδιότυπου αντικομμουνιστικού αγώνα, αλλά και η συμφωνία της Ζυρίχης για τη δημιουργία ανεξάρτητου Κυπριακού κράτους, αποτέλεσαν γεγονότα που δυναμίτιζαν την πολιτική ζωή της χώρας. Η κακή σχέση του Καραμανλή με το Παλάτι όξυνε την κατάσταση και η παραίτηση της κυβέρνησης έφερε τις εκλογές της 29/10/1961, αφού και πάλι άλλαξε ο εκλογικός νόμος.

Πίνακας 7.9: ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1961

Ψηφίσαντες:22.970

Έγκυρα:22.835 Άκυρα:135

1961	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι- %-	Έδρες
Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση(ΕΡΕ)	7.390	32,36%	2.347.922	50,81% -176
Ένωση Κέντρου-Κόμμα Προοδευτικών (Ε.Κ-Κ.Π)	6.583	28,83%	1.555.122	33,65% -100
Πανδημοκρατικό Αγροτικό Μέτωπο Ελλάδας(ΠΑΜΕ)	8.857	38,79%	657.867	14,62% -24
Μεμονωμένοι	5	0,02%		
ΣΥΝΟΛΟ	22.835	100%		

Το ΠΑΜΕ, που αποτέλεσε το συνασπισμό της ΕΔΑ και του Εθνικού Αγροτικού Κόμματος, μετεξέλιξη της Νέας Αγροτικής Κίνησης, έρχεται πρώτο σε δύναμη στο Περιστερί³⁴². Η ΕΡΕ στη δεύτερη θέση ανεβάζει το ποσοστό της σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές και η Ένωση Κέντρου-Κόμμα Προοδευτικών είναι τρίτη με υψηλό ποσοστό³⁴³. Για άλλη μια φορά το Περιστερί δεν ακολουθεί την σειρά δύναμης των κομμάτων στο σύνολο της χώρας, που έχει την ΕΡΕ πρώτη και με μεγαλύτερο ποσοστό από τις προηγούμενες εκλογές και το ΠΑΜΕ τρίτο.

Οι εκλογές, που έδωσαν τόσο μεγάλη νίκη στην ΕΡΕ, ήταν και οι εκλογές, που κατηγορήθηκαν για νοθεία. Η νοθεία και η βία που ασκήθηκε ήταν τέτοιες, ώστε τα δυο αντιπολιτευτικά κόμματα άρχισαν αμέσως μετά τις εκλογές αγώνα κατά της κυβέρνησης, είτε μέσα στη Βουλή είτε εκτός με τη μορφή συγκεντρώσεων. Στο σκηνικό αυτό προστίθεται τον Μάιο του 1963 η δολοφονία του συνεργαζόμενου με την ΕΔΑ βουλευτή Γ. Λαμπράκη. Στις 11/6/1963 παραιτείται η κυβέρνηση μετά από διαφωνία για το θρόνο και οι εκλογές της 3/11/1963 είναι προ των πυλών.

³⁴² Η Νέα Αγροτική Κίνηση αποτέλεσε δορυφορικό κόμμα της ΕΔΑ και είχε δημιουργηθεί τέλη του 1958.

³⁴³ Η Ε.Κ δημιουργήθηκε στις 8/9/1961 από την Κίνηση Εθνικής Αναδημιουργίας όπου εντάχθηκαν τέσσερα κόμματα σε αυτή (Κόμμα Φιλελευθέρων, Λαϊκό Κοινωνικό Κόμμα, Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου, Προοδευτικό Εργατοεχνικό Κόμμα) και το Δημοκρατικό Κέντρο-Αγροτική Φιλελευθέρων Ένωση που το αποτέλεσαν τρία κόμματα (Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα, Κόμμα Αγροτών Εργαζομένων, Νέα Πολιτική Κίνηση).

Πίνακας 7.10: ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1963

Ψηφίσαντες:25.449

Άκυρα:219 Έγκυρα:25.277³⁴⁴

1963	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι- %-	Έδρες
Ένωση Κέντρου (Ε.Κ)	9.955	39,38%	1.926.079 138	42,4%
Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση(ΕΡΕ)	6.728	26,62%	1.837.377	39,37% -132
Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά(ΕΔΑ)	8.129	32,16%	669.267	14,34% -28
Κόμμα Προοδευτικών (Κ.Π)	417	1,65%	173.981	3,73% -2
Κίνημα Δημοκρατίας και Σοσιαλισμού	47	0,19%	1.095	0,02%
ΣΥΝΟΛΟ	25.277	100%		

Σε αυτές τις εκλογές το Περιστέρι έχει τριάντα ένα εκλογικά τμήματα αντί τριάντα τριών, που είχε στις προηγούμενες. Η Ε.Κ είναι πρώτο κόμμα στο σύνολο της χώρας μετά από πολλά χρόνια και στα αποτελέσματα του Περιστερίου με χαμηλότερο ποσοστό, όμως, του εθνικού. Η ΕΔΑ είναι δεύτερο κόμμα στο Περιστέρι και τρίτο πανελλαδικά μετά από αρκετές αναμετρήσεις, στις οποίες είχε επικρατήσει, με 7,28% λιγότερο ποσοστό από την ΕΚ. Τρίτο κόμμα η ΕΡΕ με 7,53% λιγότερο από τις προηγούμενες εκλογές και 14,9% πιο χαμηλό σε σχέση με το εθνικό. Το Κόμμα Προοδευτικών, που πήρε δυο έδρες στο Περιστέρι, είναι τέταρτο κόμμα, αλλά με εξαιρετικά μικρό ποσοστό.

Η Κυβέρνηση από την αρχή είχε επιλογές, που μάλλον δεν εξασφάλιζαν την συνέχειά της. Και τούτο, γιατί η συνεργασία με την ΕΡΕ αποκλειόταν λόγω των γεγονότων που είχαν προηγηθεί, αλλά και η συνεργασία με την ΕΔΑ δεν θα αποτελούσε μια εθνικόφρονα προσπάθεια. Έτσι, η κυβέρνηση Παπανδρέου οδηγείται στη Βουλή και παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης από την Ε.Κ και την ΕΔΑ υποβάλλοντας και την παραίτησή της. Οι επόμενες εκλογές έγιναν στις 16/2/1964 με τον αριθμό των τμημάτων στο Περιστέρι να ανέρχεται στα 43.

³⁴⁴ Και σε αυτές τις εκλογές υπάρχει μια αναντιστοιχία μιας ψήφου μεταξύ εγκύρων και αθροίσματος ψηφοδελτίων των κομμάτων. Ο υπολογισμός των ποσοστών των κομμάτων έγινε με βάση τον αριθμό των εγκύρων που το Υπουργείο Εσωτερικών δίνει.

Πίνακας 7.11: ΕΚΛΟΓΕΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1964

Ψηφίσαντες:25.234

Άκυρα:172 Έγκυρα:25.062

1964	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι-	%- Έδρες
Ένωσις Κέντρου (Ε.Κ)	11.836	47,23%	2.424.477	52,72 -171
Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις-Κόμμα Προοδευτικών (ΕΡΕ-Κ.Π)	5.929	23,66%	1.621.546	35,26% -101
Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά(ΕΔΑ)	7.266	28,99%	542.865	11,80% -22
Μεμονωμένοι- Διάφοροι	31	0,12%	9.951	0,22%
ΣΥΝΟΛΟ	25.062	100%		

Η ήττα της ένωσης ΕΡΕ-ΚΠ ήταν μεγάλη όσο και η άνοδος της ΕΚ. Και στο Περιστέρι η ΕΚ βγαίνει πρώτο κόμμα και αυξάνει το ποσοστό της κατά 7,85% σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές, ενώ τα δύο άλλα κόμματα το μειώνουν κατά 2,81% η ΕΡΕ-ΚΠ και κατά 3,16% η ΕΔΑ. Αλλά και αυτή η κυβέρνηση, παρότι είχε ισχυρή πλειοψηφία, δεν άντεξε πολύ, αφού ανατράπηκε στις 15 Ιουλίου 1965. Η πολιτική κρίση, που εκδηλώθηκε μετά τη βασιλική παρέμβαση, την αποστασία και τα λουλιανά οδήγησε σε νέες εκλογές. Το εκρηκτικό πολιτικό σκηνικό, που ακολούθησε, οδήγησε σε αδιέξοδα και συγκρούσεις και ούτε οι κυβερνήσεις που ανέλαβαν, αλλά ούτε η πρόσκαιρη σύμπραξη μεταξύ του αρχηγού της ΕΡΕ Π. Κανελλόπουλου και της ΕΚ Γ. Παπανδρέου κατάφερε να σταματήσει. Οι εκλογές, που προκηρύχθηκαν για της 28/5/1967 δεν έγιναν ποτέ, αφού η στρατιωτική δικτατορία πρόλαβε τις εκλογές και την ομαλή εξέλιξη της πολιτικής ζωής.

Από τον Απρίλιο του 1967 έως την πτώση της χούντας το 1974 και την επιστροφή Καραμανλή, προκειμένου να αναλάβει την πρωθυπουργία της χώρας, η Ελλάδα έζησε κάτω από την πολιτική που επέβαλαν οι στρατιωτικοί και οι δικτάτορες.

Η κυβέρνηση ενότητας του Κ. Καραμανλή, που λειτούργησε έως τις εκλογές, προσπάθησε να κάνει βήματα μετάβασης από την δικτατορία στη δημοκρατία. Στο ίδιο χρονικό διάστημα λύθηκε μια για πάντα και το θέμα της μοναρχίας. Από τα μεγαλύτερα προβλήματα της περιόδου ήταν το Κυπριακό. Η επέμβαση στο νησί και η απειλούμενη σύγκρουση Ελλάδας-Τουρκίας υπήρξε παράγοντας αστάθειας για την πολιτική ζωή της χώρας.

Στην πολιτική σκηνή τα περισσότερα κόμματα ήταν καινούργια και όλα είχαν να αντιμετωπίσουν το γενικότερο αίτημα για σταθεροποίηση, την ανάγκη να συνδράμουν στη φάση της ραγδαίας ανάπτυξης και κινητικότητας της κοινωνίας, στον προσανατολισμό της χώρας σε ένα διεθνές γεωπολιτικό και οικονομικό περιβάλλον που άλλαζε ραγδαία³⁴⁵.

Σε αυτό το κλίμα η προκήρυξη εκλογών βρήκε το Περιστέρι να έχει πληθύνει και τα εκλογικά τμήματά του να έχουν γίνει εβδομήντα και οι εκλογές του οκτώ. Το ποσοστό των ανδρών αντιπροσώπευε το 35,68% των εγγεγραμμένων και των γυναικών το 64,32%³⁴⁶. Η γενική αποχή ήταν 13% και 12,7% απείχαν οι άνδρες, ενώ 13,3% οι γυναίκες.

Πίνακας 7.12: ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Εγγεγραμμένοι:45.643 Άκυρα& λευκά:531
Ψηφίσαντες:39.496 Έγκυρα:38.965³⁴⁷

1974	Περιστέρι	Σύνολο χώρας
	Ψήφοι- %	Ψήφοι- %-Έδρες
Νέα Δημοκρατία (Ν.Δ)	16.726 42,92%	2.669.133 54,37% - 220
Ένωση Κέντρου-Νέες Δυνάμεις (ΕΚ-ΝΔ)	7.484 19,21%	1.002.559 20,42% -60
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	5.760 14,78%	664.413 13,58% -12
Ενωμένη Αριστερά (ΕΑ)	8.551 21,94%	464.787 9,47% -8
Εθνική Δημοκρατική Ένωση (ΕΔΕ)	318 0,82%	52.768 1,08%
Συνασπισμός Φίλελευθέρων Δημοκρατικής Ενώσεως-Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος (	29 0,07%	975 0,02%

³⁴⁵ Γ. Βούλγαρης « Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990» Θεμέλιο 2001, σελ.50.

³⁴⁶ Το μικρό ποσοστό ανδρών πιθανότατα οφειλόταν στην απουσία τους λόγω επιστράτευσης στην Κύπρο και σταδιακής επιστροφής. Οι εκλογικοί κατάλογοι, όμως, χρησιμοποίησαν την απογραφή του 1971. Πιθανότατα λοιπόν υπήρξε κάποιο λάθος, όπως και οι αρμόδιοι υπάλληλοι του Υπουργείου Εσωτερικών διευκρίνισαν.

³⁴⁷ Υπάρχει μια διαφορά τεσσάρων ψήφων μεταξύ των εγκύρων (38.965) και του συνολικού αριθμού ψήφων από όλα τα κόμματα στο Περιστέρι (38.969). Το ποσοστό των κομμάτων στο Περιστέρι υπολογίστηκε σύμφωνα με τον αριθμό των εγκύρων που είναι 38.965.

ΦΔΕ-ΣΚΕ)			
Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδος(ΕΚΚΕ)	86	0,22%	1.539 0,03%
Δημοκρατική Ένωση Κέντρου			8.509 0,17%
Ανεξάρτητοι Μεμονωμένοι	15	0,04%	42.291 9,47%
ΣΥΝΟΛΟ	38.965	100%	

Στις 17/11/1974 έχουμε τις πρώτες εκλογές της Μεταπολίτευσης. Η ΝΔ, που ιδρύθηκε στις 28/9/1974 και περιελάμβανε τον βασικό πυρήνα της ΕΡΕ, κέρδισε τις εκλογές, όπως αναμενόταν. Η Ένωση Κέντρου-Νέες Δυνάμεις, που δημιουργήθηκε στις 20/9/1974 με ηγέτη τον Γ. Μαύρο, σηματοδοτούσε την επανεμφάνιση της Ένωσης Κέντρου και την συνεργασία της με Νέες Πολιτικές Δυνάμεις και πολιτικές προσωπικότητες. Το κόμμα αυτό κατέλαβε τη δεύτερη θέση και ήταν η μείζων αντιπολίτευση. Έδρες, ακόμα, πήραν το ΠΑΣΟΚ (Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα), που ιδρύθηκε στις 3/9/1974 και αποτέλεσε την μετεξέλιξη του Πανελληνίου Απελευθερωτικού Μετώπου, που δημιουργήθηκε στο εξωτερικό από τον Α. Παπανδρέου, και η Ενωμένη Αριστερά, με αρχηγό τον Ηλία Ηλιού που την αποτελούσαν η ΕΔΑ, το ΚΚΕ και το ΚΚΕ Εσωτ.

Και στο Περιστέρι η ΝΔ ήρθε πρώτο κόμμα. Το αποτέλεσμα αυτό δεν ήταν συμβατό με τα αποτελέσματα άλλων εκλογικών αναμετρήσεων στο Περιστέρι, όπου υπερίσχυαν αριστεροί ή κεντρώοι σχηματισμοί. Μπορεί, όμως, να εξηγηθεί, αν λάβουμε υπόψη μας, ότι η χώρα έβγαине από μια δικτατορία και πολλοί ψηφοφόροι ήθελαν να στηρίξουν σε αυτή τη φάση ένα κόμμα που θα εξασφάλιζε καταρχήν την ομαλότητα στη χώρα και, βέβαια, και η διάσπαση του Κέντρου μπορεί ν' αποτέλεσε λόγο.

Ακολουθεί η Ενωμένη Αριστερά, που συγκεντρώνει το διπλάσιο ποσοστό από αυτό που κερδίζει πανελλαδικά³⁴⁸. Η Ένωση Κέντρου-Νέες Δυνάμεις είναι η τρίτη επιλογή με ποσοστό μιας μονάδας περίπου πιο χαμηλά από το εθνικό της ποσοστό. Η τέταρτη δύναμη είναι το ΠΑΣΟΚ με μια μονάδα πιο υψηλά από ό,τι το εθνικό του ποσοστό. Τα υπόλοιπα κόμματα και οι μεμονωμένοι παίρνουν μικρό ποσοστό.

Οι επόμενες εκλογές διεξάγονται ένα χρόνο νωρίτερα από ό,τι προέβλεπε το Σύνταγμα. Οι κινήσεις της κυβέρνησης Καραμανλή στην εξωτερική πολιτική, αλλά και οι κινήσεις στο εσωτερικό, όπως η δημιουργία Συντάγματος, αποκαθιστούσαν σταδιακά την ισορροπία στην χώρα. Τον Νοέμβριο του 1977 διεξάγονται εκλογές με το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής.

³⁴⁸ Στην περιφέρεια της Β' Αθηνών (Υπόλοιπο πρώην Δήμου Αθηναίων που περιελάμβανε και το Περιστέρι) που εκλέχτηκαν τέσσερις βουλευτές, πολιτευόταν και ο δήμαρχος Περιστερίου Δ. Φωλόπουλος, μέλος του ΚΚΕ, με την Ενωμένη Αριστερά.

Πίνακας 7.13: ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1977

Εγγεγραμμένοι:51.871   Άκυρα/Λευκά:655
Ψηφίσαντες:44570   Έγκυρα:43.915³⁴⁹

1977	Περιστέρι	Σύνολο χώρας
	Ψήφοι- %	Ψήφοι- % -Έδρες
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	13.586 30,94%	2.146.365 41,84% - 171
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	14.343 32,66%	1.300.025 25,34% -93
Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου (ΕΔΗΚ)	2.579 5,87%	612.786 11,95% -16
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (ΚΚΕ)	8.762 19,95%	480.272 9,36% -11
Εθνική Παράταξις	2.048 4,66%	349.988 6,82% -5
Συμμαχία Προοδευτικών και Αριστερών Δυνάμεων (ΣΥΜΜΑΧΙΑ)	1.843 4,20%	139.356 2,72% -2
Κόμμα Νεοφιλελευθέρων (Κ.ΝΦ)	249 0,57%	55.494 1,08% -2
Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας (ΕΚΚΕ)	211 0,48%	11.895 0,23%
Λαϊκή Δημοκρατική Ενότητα (Λ.Δ.Ε)	122 0,28%	8.839 0,17%
Εργατική Διεθνιστική Ένωση -Τροτσκιστές	55 0,13%	1.032 0,05%
Ελληνική Χριστιανοκοινωνική Ένωση (ΕΧΕ)	52 0,12%	777
Κομμουνιστική Οργάνωση Μαχητής (ΚΟΜ)	27 0,06%	321
Ανεξάρτητοι-Μεμονωμένοι	34 0,08%	22.348 0,44%

³⁴⁹ Η άθροιση των ψηφοδελτίων των κομμάτων δίνει 43.911 ενώ ο αριθμός των εγκύρων είναι 43.915. Οι υπολογισμοί όμως των ποσοστών γίνονται από το Υπ. Εσωτερικών σύμφωνα με τον αριθμό των εγκύρων, κάτι που χρησιμοποιείται και στην εργασία.

ΣΥΝΟΛΟ	43.915	100%	
--------	--------	------	--

Η αποχή στις εκλογές αυτές 14,07%, ειδικότερα στις γυναίκες είναι 13,36% ενώ στους άνδρες 14,82%. Οι άνδρες εγγεγραμμένοι αντιπροσωπεύουν το 48,81%, ενώ οι γυναίκες το 51,19%. Κάποια από τα κόμματα που μετέχουν στις εκλογές αποτελούν σχηματισμούς, που είδαμε και στην προηγούμενη αναμέτρηση, ενώ άλλα είτε έχουν ανεξαρτητοποιηθεί από συμμαχίες του παρελθόντος, π.χ ΚΚΕ, είτε είναι νέα, π.χ Εθνική Παράταξις, του Στ. Στεφανόπουλου. Η ΝΔ και πάλι κερδίζει τις εκλογές, αλλά χάνει σε δύναμη, ενώ το ΠΑΣΟΚ παρουσιάζει μεγάλη άνοδο και βρίσκεται δεύτερο. Ακολουθεί η ΕΔΗΚ, το ΚΚΕ, η Εθνική Παράταξις, η Συμμαχία, κá.

Στο Περιστέρι τα αποτελέσματα είναι αντεστραμμένα. Το ΠΑΣΟΚ είναι πρώτη δύναμη και μάλιστα με 7,32% περισσότερο από το εθνικό του ποσοστό. Ακολουθεί η ΝΔ με 11% περίπου πιο χαμηλά από το εθνικό της ποσοστό. Το ΚΚΕ είναι η τρίτη δύναμη με 11% περίπου πιο υψηλά από το εθνικό του ποσοστό. Καμία από τις υπόλοιπες δυνάμεις δεν συμπληρώνει διψήφιο ποσοστό, γεγονός που συμβαίνει και στις εθνικές εκλογές, αλλά ψηφίζονται και σχηματισμοί που πανελλαδικά έχουν μικρή εμβέλεια, όπως η ΚΟΜ ή η ΕΧΕ. Από αυτά τα νούμερα μπορεί να συμπεράνουμε, ότι η ψήφος των Περιστεριωτών επανέρχεται στην παράδοση ενίσχυσης κεντρικών και αριστερών σχημάτων, που είχε στην προηγούμενη αναμέτρηση αλλάξει. Ένας από τους λόγους αυτής της επαναφοράς μπορεί να είναι και η αποκατάσταση κλίματος ηρεμίας στη χώρα και κατά συνέπεια και η επιλογή του κόμματος επιθυμίας και όχι ανάγκης.

Η επόμενη αναμέτρηση αλλάζει το πολιτικό σκηνικό της χώρας και αυτό κατοπτρίζεται και στο Περιστέρι. Στις εκλογές έλαβαν μέρος δεκαεννέα κόμματα, ενώ το 1977 δεκαπέντε και το 1974 οκτώ. Τα εκλογικά τμήματα στο Περιστέρι έχουν γίνει εκατόν είκοσι οκτώ και οι ενορίες εξακολουθούν να παραμένουν οκτώ. Η αποχή φθάνει στο 14,95%. Οι άνδρες αποτελούν το 48,73% των εγγεγραμμένων και οι γυναίκες το 51,30%. Το ποσοστό αποχής στους άνδρες είναι 14,23%, ενώ στις γυναίκες 15,31%.

Πίνακας 7.14: ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1981

Εγγεγραμμένοι:61.659 Άκυρα/Λευκά:760

Ψηφίσαντες:52.438 Έγκυρα:51.678

1981	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι- %		Ψήφοι-%-Έδρες	
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα(ΠΑΣΟΚ)	26.292	50,88%	2.726.309	48,07%-172
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	11.027	21,34%	2.034.496	35,87%-115
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ)	11.741	22,72%	620.302	10,93%-13
Κόμμα των Προοδευτικών	507	0,98%	95.799	1,68%
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Εσωτ)	1.184	2,29%	76.404	1,34%
ΚΟΔΗΣΟ-ΚΑΕ <Δημοκρατική Ενότητα>	197	0,38%	40.126	0,70%
Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου(ΕΔΗΚ)	166	0,32%	22.763	0,40%
Κόμμα Φιλελευθέρων	104	0,20%	20.645	0,36%
Χριστιανική Δημοκρατία	233	0,45%	8.638	0,15%
Για Επαναστατική Αριστερά (ΕΠ.ΑΡΙΣΤ)	93	0,18%	6.595	0,11%
Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας ΕΚΚΕ –ΜΛ.ΚΚΕ	53	0,10%	4.700	0,08%
Εργατική Διεθνιστική Ένωση Τροτσκιστές(ΕΔΕ- ΤΡΟΤΣΚΙΣΤΕΣ)	29	0,06%	1.646	0,02%
Βυζαντική Εθνική Οργάνωση(ΒΕΟ)	34	0,07%	407	

Ολυμπιακή Δημοκρατία	2	0,00%	95
Ανεξάρτητοι- Μεμονωμένοι	16	0,03%	11.025 0,19%
ΣΥΝΟΛΟ	51.678	100%	

Η μεγάλη αύξηση του ποσοστού του ΠΑΣΟΚ πανελλαδικά και η αντίστοιχη ήττα της ΝΔ θα μπορούσε να παρομοιαστεί με την νίκη της ΕΚ το 1964 και την ήττα της ΕΡΕ-ΚΠ. Βέβαια, οι τότε έκρυθμες πολιτικές καταστάσεις δημιούργησαν ρεύμα υπέρ της ΕΚ, ενώ το 1981 τα πράγματα ήταν πολύ ομαλότερα, για αυτό και η νίκη αυτή οφείλεται κυρίως στις προσδοκίες που το ΠΑΣΟΚ δημιούργησε, αλλά και σε άλλους λόγους, όπως, στην κατάρρευση του Κέντρου, στην ανικανότητα της ΝΔ να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά συσσωρευμένα προβλήματα δεκαετιών, στην αδυναμία της Αριστεράς να συγκροτήσει πειστική πρόταση³⁵⁰. Η τρίτη θέση ανήκει και σε αυτή την αναμέτρηση στο ΚΚΕ. Τα υπόλοιπα κόμματα, που μερικά με συνέπεια και παρά τα μικρά ποσοστά τους εμφανίζονται και πάλι, π.χ ΕΚΚΕ, έχουν πολύ μικρά ποσοστά, μικρότερα της προηγούμενης αναμέτρησης.

Όσον αφορά στο Περιστερί, το ΠΑΣΟΚ έχει μια πραγματικά μεγάλη νίκη, που εκφράζεται σε 18,22% πιο υψηλά σε σχέση με το ποσοστό του 1977. Η ΝΔ χάνει 9,6% σε σχέση με το 1977 και είναι στην τρίτη θέση. Και το ΚΚΕ, που ανεβαίνει στη δεύτερη θέση, έχει ενισχυθεί με 2,77%. Όλα τα υπόλοιπα κόμματα συγκεντρώνουν ποσοστό κάτω από την μονάδα εκτός από το ΚΚΕ Εσωτερικού, που εμφανίζεται αυτόνομα πρώτη φορά και συγκεντρώνει 2,29%. Η εικόνα που παρουσιάζεται στο Περιστερί είναι πτώση της Δεξιάς και επικράτηση, με πιο ενισχυμένη θέση έναντι του εθνικού αποτελέσματος, των σοσιαλιστών και των αριστερών δυνάμεων. Από τη χρονιά αυτή και για μια σειρά χρόνων το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα θα επικρατήσει στο σύνολο της χώρας τόσο σε επίπεδο δημοτικών εκλογών όσο και πολιτικών.

Το 1981 υπήρξε, όμως, επιπλέον ορόσημο, γιατί για πρώτη φορά διεξάγονται ευρωεκλογές. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον να δούμε, λοιπόν, πώς εκφράζονται οι Περιστεριώτες σε αυτές τις πρώτες εκλογές και αν η ψήφος τους έχει σχέση με την εκλογική τους συμπεριφορά στις εθνικές εκλογές, αν δηλαδή ακολουθούν την γραμμή του κόμματος που ψηφίζουν και για ευρωπαϊκά θέματα.

³⁵⁰ Μ. Σπουρδαλάκης. Από το Κίνημα Διαμαρτυρίας στο Νέο ΠΑΣΟΚ στο «ΠΑΣΟΚ: ΚΟΜΜΑ-ΚΡΑΤΟΣ -ΚΟΙΝΩΝΙΑ». Πατάκης 1998, σελ.49

Πίνακας 7.15: ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1981

Έγκυρα: 51.748

1981	Περιστέρι	
	Ψήφοι- %	
ΓανελληνίοΣοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	20.504	39,62%
ΚομμουνιστικόΚόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ)	13.491	26,07%
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	9.764	18,87%
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Εσωτερικού) (ΚΚΕ. Εσωτ)	4.190	8,10%
ΚΟΔΗΣΟ-ΚΑΕ Δημοκρατική Ενότητα	1.332	2,57%
Κόμμα Προοδευτικών	618	1,19%
Χριστιανική Δημοκρατία	613	1,18%
ΚίνημαΕλλήνων Μεταρρυθμιστών	442	0,86%
Κόμμα Φιλελευθέρων	403	0,78%
ΈνωσηΔημοκρατικού Κέντρου (ΕΔΗΚ)	391	0,76%
ΣΥΝΟΛΟ	51.748	100%

Το ΠΑΣΟΚ και σε αυτές τις εκλογές υπερψηφίζεται, αλλά χάνει πάνω από 10% σε σχέση με τις εθνικές εκλογές³⁵¹. Το ΚΚΕ είναι δεύτερο κόμμα και η ΝΔ τρίτη, όπως ήταν και η σειρά των κομμάτων στις βουλευτικές στο Περιστέρι. Τα ποσοστά τους όμως διέφεραν από τις βουλευτικές εκλογές. Το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ έχασαν δύναμη αλλά το ΚΚΕ ενισχύθηκε. Πολύ ενισχύθηκε το ΚΚΕ Εσωτερικού και άλλα μικρά κόμματα, όπως το ΚΟΔΗΣΟ-ΚΑΕ. Στις ευρωεκλογές πήραν μέρος λιγότερα κόμματα στο Περιστέρι, γιατί κυρίως απείχαν τα αριστερά, όπως ΕΚΚΕ , Μ-Λ ΚΚΕ. Παρά τα υψηλά ποσοστά και άλλων κομμάτων και στις ευρωεκλογές επικρατούν τα τρία κόμματα, όπως και στις εθνικές, στοιχείο που θα κυριαρχήσει για πολλά χρόνια στο πολιτικό σκηνικό.

Από τα τρία μεγαλύτερα κόμματα η ΝΔ, που είχε από χρόνια εκφράσει την θετική της στάση απέναντι στην Κοινότητα και είχε φροντίσει να ενταχθεί η Ελλάδα σ'αυτή δεν υπερψηφίζεται. Στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Πρωτεύουσας κατέχει τη δεύτερη θέση, ενώ στο Περιστέρι την τρίτη. Το γεγονός αυτό δείχνει κατ' αρχάς την συνέπεια των ψηφοφόρων σε σχέση με τις θέσεις των κομμάτων τους για την Ευρωπαϊκή προοπτική, μια που στο Περιστέρι η πλειοψηφία ανήκει είτε στο σοσιαλιστικό ή στον αριστερό χώρο, που είχαν δηλώσει στην πλειοψηφία τους την αντίθεσή τους με την ενταξιακή πορεία της χώρας. Επιπλέον από το ίδιο γεγονός συνάγεται ότι έπειτα και από την ενίσχυση του ΚΚΕ Εσωτερικού και ΚΟΔΗΣΟ ότι

³⁵¹ Το ΠΑΣΟΚ υπερψηφίζεται και στη Β' Αθηνών, όπως και στην Α Αθηνών, στο Υπόλοιπο Αττικής και στον Πειραιά.

την ψήφο των ευρωεκλογών τη θεωρούσαν πιο χαλαρή και αυτό τους επέτρεψε να στηρίξουν κόμματα, που είχαν ιδεολογική συγγένεια, αλλά δεν στήριξαν στις εκλογές.

Οι βουλευτικές εκλογές της 2/6/1985, που ακολούθησαν τα γεγονότα της εκλογής Προέδρου Δημοκρατίας, έδωσαν και πάλι τη νίκη στο ΠΑΣΟΚ. Στις εκλογές μετείχαν συνολικά δεκαέξι κόμματα.

Πίνακας 7.16: ΕΚΛΟΓΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1985

Εγγεγραμμένοι:70.350 Άκυρα:453 Λευκά:214
Ψηφίσαντες:60.776 Έγκυρα:60.109

1985	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι - %		Ψήφοι- %- Έδρες	
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα(ΠΑΣΟΚ)	28.201	46,92%	2.916.735	45,82% 161
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	17.096	28,44%	2.559.681	40,84% 126
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ)	12.355	20,55%	629.525	9,89% 12
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Εσωτ)	1.791	2,98%	117.135	1,84% 1
Κόμμα Φιλελευθέρων	70	0,12%	10.551	0,17%
Ελεύθεροι	38	0,06%	5.212	0,08%
Εθνική Πολιτική Ένωση (ΕΠΙΕΝ)	223	0,37%	37.965	0,60%
Αγωνιστικό Σοσιαλιστικό Κίνημα Ελλάδας (ΑΣΚΕ)	113	0,19%	10.369	0,16%
Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας (ΕΚΚΕ)	111	0,18%	6.951	0,11%
Κομμουνιστική Αριστερά	71	0,12%	5.383	0,08%
Εργατική Διεθνιστική Ένωση-	28	0,05%		

Τροτσκιστές(ΕΔΕ-Τροτσκιστές)			
Ελληνική Χριστιανική Ένωση(ΕΧΕ)	11	0,02%	251
Ανεξάρτητοι-Μεμονωμένοι	1		10.898 0,17%
ΣΥΝΟΛΟ	60.109	100%	

Η επικράτηση του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές είναι αναμφισβήτητη, αλλά το ποσοστό του εθνικά και στο Περιστέρι είναι πιο χαμηλό. Ακολουθεί η ΝΔ, που αποκτά λίγο από το χαμένο της έδαφος και εθνικά και στο Περιστέρι και είναι δεύτερη δύναμη. Το ΚΚΕ τρίτο στις εθνικές εκλογές, αλλά αυτή τη φορά και στο Περιστέρι έχει και εκείνο απολέσει ένα μικρό ποσοστό της δύναμής του. Για τα υπόλοιπα κόμματα τα αποτελέσματα είναι κάτω από τη μονάδα και σε εθνικό επίπεδο και στο Περιστέρι, εκτός πάλι από το ΚΚΕ Εσωτερικού, που ανεβάζει ελάχιστα το ποσοστό του και στα δύο επίπεδα.

Στις εκλογές αυτές η πτώση του ΠΑΣΟΚ παρέσυρε και το ΚΚΕ, ενώ αναζωογόνησε τη ΝΔ. Πολλά κόμματα της προηγούμενης περιόδου δεν μετέχουν στις εκλογές, ενώ έχουν δημιουργηθεί νέα η ΕΠΕΝ (με διοικούσα επιτροπή τον Χρήστο Δημητριάδη, κ.ά.), η ΑΣΚΕ (με εκτελεστική επιτροπή Νίκο Καργιόπουλο, κ.ά.), οι Ελεύθεροι (με αρχηγό τον Β. Λεβέντη). Ο Κ. Μητσοτάκης είναι ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας μετά την παραίτηση Καραμανλή και την ανάληψη της Προεδρίας της Δημοκρατίας και αφού είχαν προηγηθεί ως αρχηγοί ο Γ. Ράλλης και ο Ε. Αβέρωφ.

Η έντονη περίοδος που ακολούθησε με το πρόγραμμα σταθεροποίησης που επέβαλε το ΠΑΣΟΚ το έφερε σε σύγκρουσή με το συνδικαλιστικό κίνημα, με πολιτικούς παράγοντες, καθώς και τα μέσα ενημέρωσης. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με την ασθένεια του Α. Παπανδρέου και μια σειρά σκανδάλων, με σημαντικότερο της Τράπεζας Κρήτης, οδήγησαν στην ήττα του στις εκλογές της 18/6/1989. Στις εκλογές πήραν μέρος τριάντα έξι κόμματα. Εμφανίστηκαν πάρα πολλά μικρά κόμματα, κόμματα που διασπάστηκαν από άλλα, όπως το Ελληνικό Ριζοσπαστικό Κίνημα με ιδρυτή τον Α. Τρίτση στέλεχος και πρώην υπουργό του ΠΑΣΟΚ, το Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα με επικεφαλής το στέλεχος του ΠΑΣΟΚ και πρώην υπουργό Γ. Αρσένη, κόμματα που δημιούργησαν προοπτικές ιστορικών συμμαχιών, όπως ο Συνασπισμός που ένωσε ΚΚΕ και ΚΚΕ Εσωτερικού με αρχηγό τον Χ. Φλωράκη, εκτός κάποιων ομάδων που κατέβηκαν ανεξάρτητοι, κόμματα που κατέβηκαν μόνο σε κάποιες Περιφέρειες.

Πίνακας 7.17: ΕΚΛΟΓΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1989

Εγγεγραμμένοι:78.146   Άκυρα:1.558-Λευκά:204

Ψηφίσαντες:66.390   Έγκυρα:64.628

1989	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι- %	Έδρες
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	20.803	32,19%	2.887.488	44,28% - 145
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	25.435	39,36%	2.551.518	39,13% -125
Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου (ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ)	16.359	25,31%	855.944	13,13% -28
Δημοκρατική Ανανέωση (ΔΗΑΝΑ)	492	0,76%	65.614	1,01% -1
Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου (ΕΔΗΚ)	98	0,15%	7.770	0,12%
Αυτοδύναμη Κίνηση Εργατικής Πολιτικής(ΑΚΕΠ)	39	0,06%	1.912	0,03%
Άμεση Δημοκρατία	77	0,12%	5.939	0,09%
Ανεξάρτητο Κίνημα Δημοκρατικής Αναγέννησης (ΑΚΙΔΑ)			54	
Αγωνιστικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΑΣΚΕ)	10	0,02%	2.317	0,03%
Εθνική Πολιτική Ένωσις (ΕΠΕΝ)	134	0,21%	21.149	0,32%
Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα για Δημοκρατία και Ανάπτυξη(ΕΣΚ)	118	0,18%	13.863	0,21%
Ελληνορθόδοξη Κίνηση Σωτηρίας (ΕΛΚΙΣ)	87	0,13%	3.756	0,06%
Ελληνικό	114	0,18%	4.162	0,06%

Ριζοσπαστικό Κίνημα(ΕΡΚ)			
Εναλλακτική Αντικαπιταλιστική Συσπείρωση (ΕΑΣ)	126	0,19%	6.185 0,10%
Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδος (ΕΚΚΕ)	31	0,05%	2.709 0,04%
Εργατικό Αντιιμπεριαλιστικό Μέτωπο (ΕΑΜ)	10	0,02%	1.432 0,02%
ΚΚΕ Εσωτ.-Ανανεωτική Αριστερά	254	0,39%	18.159 0,28%
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Μαρξιστικό - Λενιστικό) ΚΚΕ μ-λ	41	0,06%	3.350 0,05%
Μ-ΛΚΚΕ (Μαρξιστικό - Λενιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας)	13	0,02%	1.636 0,02%
ΟΑΚΚΕ-Οργάνωση για την ανασυγκρότηση του ΚΚΕ	6	0,01%	873 0,01%
Οικολογικό Κίνημα Πολιτική Αναγέννηση (ΟΙ.ΚΙ.Π.ΑΝ)	105	0,16%	8.182 0,12%
Ολυμπισμός	12	0,02%	1.229 0,02%
Κόμμα Φιλελευθέρων	62	0,10%	9.001 0,14%
Χριστιανική Δημοκρατία	169	0,26%	11.450 0,18%
Λοιπά κόμματα*	32	0,05%	35.519 0,54%
ΣΥΝΟΛΟ	64.628	100%	

* Το κόμμα **Εμπιστοσύνη** που κατέβηκε μόνο στο Νομό Ροδόπης συγκέντρωσε 25.099 ψήφους με Διοικούσα Επιτροπή τον Εμιν Σεμπαχεδιν του Αχμέτ. Το κόμμα Πεπρωμένο που κατέβηκε μόνο στο Νομό Ξάνθης συγκέντρωσε 9.046 ψήφους και στη

Διοικούσα Επιτροπή ήταν ο Εμιν Σεμπαχεδιν του Αχμέτ και ο Αγκα Μεχμετ του Μουσταφά. Τα υπόλοιπα κόμμα συγκέντρωσαν ελάχιστους ψήφους.

Τα εκλογικά τμήματα στο Περιστέρι ήταν εκατόν εβδομήντα ένα. Η αποχή γενικά κυμαινόταν στο 15,04%. Πιο συγκεκριμένα, των ανδρών είναι 14,57%, ενώ των γυναικών 14,34%. Πανελλαδικά η ΝΔ βγαίνει πρώτο κόμμα με 3,44% παραπάνω ποσοστό από τις προηγούμενες εκλογές, αλλά δεν σχηματίζει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Το ΠΑΣΟΚ ακολουθεί χάνοντας 6,69% και ακολουθεί ο Συνασπισμός. Τα υπόλοιπα κόμματα εκτός της ΔΗΑΝΑ του Κ. Στεφανόπουλου, που πήρε μια έδρα στη Βουλή, έχουν ποσοστό πιο κάτω από το 1%.

Στο Περιστέρι και πάλι τα κόμματα δεν ακολουθούν την ίδια σειρά. Οι ψηφοφόροι συνεχίζουν να εμπιστεύονται το ΠΑΣΟΚ, που χάνει μόνο 1,56% από την δύναμή του σε σχέση με το 1985. Ακολουθεί η ΝΔ με 3,75% παραπάνω, ο Συνασπισμός, που συγκεντρώνει 1,78% παραπάνω ποσοστό από το αντίστοιχο του ΚΚΕ και ΚΚΕ Εσωτερικού το 1985. Κανένα από τα άλλα κόμματα δεν συγκεντρώνει ποσοστό πάνω από 1%. Η σύμπραξη Νέας Δημοκρατίας και Συνασπισμού στην κυβέρνηση, με στόχο την παραπομπή σε δίκη του Α. Παπανδρέου, διήρκεσε έως τον Νοέμβριο που προκηρύχθηκαν εκλογές.

Πριν δούμε, όμως, την έκβαση των επόμενων εκλογών, θα παρατηρήσουμε και σε αυτή τη χρονιά τη σχέση που έχουν οι βουλευτικές με τις ευρωεκλογές, που διεξήχθησαν την ίδια περίοδο.

Πίνακας 7.18: ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1989

Εγγεγραμμένοι: 76.035   Άκυρα: 1.009   Λευκά: 169
Ψηφίσαντες: 66.409   Έγκυρα: 65.231

1989	Περιστέρι
	Ψήφοι- %
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	22.855 35,04%
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	18.669 28,62%
Συνασπισμός	17.326 26,56%
Δημοκρατική Ανανέωση (ΔΗΑΝΑ)	893 1,37%
Οικολόγοι Εναλλακτικοί	982 1,51%
Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου	859 1,32%
Ελληνικό Ριζοσπαστικό Κίνημα (ΕΡΚ)	523 0,80%

ΚΚΕΕσωτ-Ανανεωτική Αριστερά	510	0,78%
Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα για Δημοκρατία και Ανάπτυξη (ΕΣΚ)	420	0,65%
Εθνική Πολιτική Ένωση (ΕΠΕΝ)	408	0,63%
Οικολογικό Κίνημα Πολιτική Αναγέννηση (ΟΙ.ΚΙ.Π.ΑΝ)	371	0,57%
Χριστιανική Δημοκρατία	296	0,45%
Άμεση Δημοκρατία	250	0,38%
Κόμμα Φιλελευθέρων	213	0,33%
Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου (ΕΔΗΚ)	179	0,27%
Αυτοδύναμη Κίνηση Εργατικής Πολιτικής (ΑΚΕΠ)	101	0,15%
Νέοι Πολίτες	101	0,15%
ΕΝ. ΕΚ	91	0,14%
ΕΠΕΚΕ	69	0,11%
Εθνικός Αγώνας	67	0,10%
ΕΟΚ	48	0,07%
ΣΥΝΟΛΟ	65.231	100%

Η σειρά των κομμάτων στις ευρωεκλογές στο Περιστερί ακολούθησαν αυτή των βουλευτικών εκλογών στο Περιστερί, όπως και το 1981, που εξετάσαμε. Το ΠΑΣΟΚ κράτησε την πρώτη θέση, η ΝΔ τη δεύτερη, ο Συνασπισμός την τρίτη και η ΔΗΑΝΑ την τέταρτη. Και σ' αυτή την αναμέτρηση, όπως και στις ευρωεκλογές του 1981, χάνουν σε δύναμη το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ και ενισχύονται ο ΣΥΝ, αλλά με μικρό ποσοστό, και η ΔΗΑΝΑ.

Τα κόμματα που πήραν μέρος ήταν πολλά, πιο λίγα, όμως, και πάλι από τις αντίστοιχες βουλευτικές εκλογές, ενώ και ακόμα μία φορά δε μετείχαν ορισμένα αριστερά σχήματα, αλλά μετείχαν αρκετά οικολογικά.

Πίνακας 7.19: ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1989

Εγγεγραμμένοι: 79.917 Άκυρα: 961 Λευκά: 349
Ψηφισαντες: 68.433 Έγκυρα: 67.123

1989	Περιστερί	Σύνολο χώρας
	Ψήφοι-%	Ψήφοι- %- Έδρες
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	22.418 33,40%	3.093.479 46,19% - 148
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα	29.141 43,41%	2.724.334 40,68% - 128

(ΠΑΣΟΚ)		
Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου	14.046 20,93%	734.611 10,97% -21
Αριστερή Πρωτοβουλία Κομμουνιστών-Ριζοσπαστών Οικολόγων	242 0,36%	13.461 0,20%
Κόμμα Φιλελευθέρων	55 0,08%	5.125 0,08%
Οικολόγοι-Εναλλακτικοί	612 0,91%	39.158 0,58% -1
Κολλάτος-Οικολογικό Ελληνικό Κίνημα- Ένωση Οικολόγων	217 0,32%	13.058 0,19%
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Μαρξιστικό Λενιστικό) ΚΚΕ μ-λ	37 0,06%	3.188 0,05%
Αγωνιστικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΑΣΚΕ)	6 0,01%	1.602 0,02%
Αυτοδύναμη Κίνηση Εργατικής Πολιτικής(ΑΚΕΠ)	36 0,05%	1.259 0,02%
(Μ-Λ ΚΚΕ) Μαρξιστικό Λενιστικό Κομμουνιστικό	11 0,02%	1.422 0,02%
Ολυμπισμός	11 0,02%	840 0,01%
ΟΑΚΚΕ (Οργάνωση για την ανασυγκρότηση του ΚΚΕ)	7 0,01%	614 0,01%
Οικολόγοι Ελλάδας	160 0,24%	10.223 0,15%
Εργατικό Αντιιμπεριαλιστικό Μέτωπο(ΕΑΜ)	13 0,02%	1,384 0,02%
ΛΕΥΚΟ	75 0,11%	4.410 0,07%
Εργατικό Επαναστατικό Κόμμα	22 0,03%	1.104 0,02%

(Τροσκιστές) (ΕΕΚ)		
Ανεξ/Μεμον. Λοιπά κόμματα	14 0,02%	36.733 0,55%
ΣΥΝΟΛΟ	67.123 100%	

Το διάστημα αυτών των λίγων μηνών μεταξύ των δυο εκλογικών αναμετρήσεων φαίνεται ότι το ΠΑΣΟΚ άντεξε στο Περιστέρι και, ενώ δικαζόταν για τα σκάνδαλα, ανέβηκε 4,05%, σε σχέση με τις εκλογές του Ιουνίου. Ο Συνασπισμός, που μαζί με τη ΝΔ παρέπεμψαν τον Α. Παπανδρέου και άλλα στελέχη – υπουργούς στο ειδικό δικαστήριο, έχασε 4,38%, ενώ η ΝΔ ανέβασε το ποσοστό της κατά 1,21%. Όλα τα υπόλοιπα κόμματα πήραν ελάχιστους ψήφους και μόνο οι Οικολόγοι-Εναλλακτικοί πήραν κάπως περισσότερες. Στην Επικράτεια η ΝΔ έρχεται πρώτο κόμμα, το ΠΑΣΟΚ δεύτερο με ελάχιστα ανεβασμένα τα ποσοστά τους, ενώ ο Συνασπισμός, που είναι τρίτος, έχει χάσει σε ποσοστό. Αυτόνομη κυβέρνηση και πάλι δεν σχηματίζεται, αλλά σχηματίζεται οικουμενική αποτελούμενη και από τα τρία μεγάλα κόμματα με πρωθυπουργό τον Ξ. Ζολώτα έως τον Νοέμβριο του 1990, που έχουμε και πάλι εκλογές. Η οικουμενική κυβέρνηση προετοίμασε τις επόμενες εκλογές.

Πίνακας 7.20: ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1990

Εγγεγραμμένοι:79.522

Άκυρα:1.117 Λευκά:457

Ψηφίσαντες:67.905

Έγκυρα:66.331

1990	Περιστέρι	Σύνολο χώρας
	Ψήφοι- %	Ψήφοι-%- Έδρες
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	23.455 35,36%	3.088.137 46,89% -150
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κόμμα (ΠΑΣΟΚ)	27.488 41,44%	2.543.042 38,61% -123
Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου	13.178 19,87%	677.059 10,28% - 19
Οικολόγοι –Εναλλακτικοί	842 1,27%	50.868 0,77% - 1
Δημοκρατική Ανανέωση (ΔΗΑΝΑ)	378 0,57%	44.077 0,67% - 1
Νέο Αριστερό Ρεύμα Λαϊκή Αντιπολίτευση(ΝΑΡ)	297 0,45%	14.365 0,22%
ΚΚΕ Εσωτερικού- Ανανεωτική Αριστερά	123 0,19%	8.827 0,13%

Κολλάτος-Ανεξάρτητο Πολιτικό Κίνημα- Οικολογικό Ελληνικό	103	0,15%	7.694	0,12%
Οικολόγοι Ελλάδας- Ειρηνικός Λαϊκός Ξεσηκωμός για υγεία, αξιοπρέπεια, νέα ζωή. (ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΕΛΛΑΔΑΣ)	84	0,13%	5.787	0,09%
ΛΕΥΚΟ	61	0,09%	3.758	0,06%
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας-Μαρξιστικό – Λενιστικό(Κ.Κ.Ε (μ-λ)	26	0,04%	2.590	0,04%
Αυτοδύναμη Κίνηση Εργατικής Πολιτικής (ΑΚΕΠ)	37	0,06%	1.174	0,02%
Μαρξιστικό- Λενιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Μ-Λ ΚΚΕ)	13	0,02%	1.355	0,02%
Ολυμπισμός	4	0,01%	691	0,01%
Κόμμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	10	0,02%	764	0,01%
Οικολόγοι –Ειρηνιστές- Πράσινοι	47	0,07%	3.360	0,05%
Κόμμα Ελλήνων Κνηγών Φύση-Κυνήγι-Παράδοση	60	0,09%	5.060	0,08%
Εθνικό Κόμμα	34	0,05%	6.641	0,10%
Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας (ΕΚΚΕ)	14	0,02%	1.350	0,02%
Εθνική Συμπράταξ	16	0,02%	2.079	0,03%
Ένωση Οικολόγων	43	0,06%	3.158	0,05%
Λοιπά Κόμματα	16	0,02%		
Ανεξάρτητοι/Μεμονωμένοι	1			
ΣΥΝΟΛΟ	66.331*	100%		

- Και σε αυτές ενός εκλογές υπάρχει μια ψήφος διαφορά μεταξύ του συνολικού αθροίσματος των ψήφων των κομμάτων και των εγκύρων που δίνει το Υπουργείο Εσωτερικών. Οι υπολογισμοί γίνονται με τα στοιχεία που δίνει το Υπ. Εσωτερικών

Αυτή τη φορά η ΝΔ συγκέντρωσε 150 έδρες και έκανε κυβέρνηση. Το ΠΑΣΟΚ έχασε και άλλο ποσοστό από το Νοέμβριο και παίρνει τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Ο Συνασπισμός βρίσκεται περίπου στα ίδια επίπεδα και είναι το τρίτο κόμμα. Ακολουθούν οι Οικολόγοι-Εναλλακτικοί και η ΔΗ.Α..ΝΑ, που παίρνουν από μια έδρα. Χαρακτηριστικό αυτών των εκλογών είναι η ενδυνάμωση και η μεγαλύτερη συμμετοχή, σε σχέση με αυτή του 1989, κομμάτων οικολογικών και σχετικών κινήσεων.

Στο Περιστέρι έχουμε 135 εκλογικά τμήματα. Η αποχή κυμαίνεται στα επίπεδα των προηγούμενων αναμετρήσεων γύρω στο 14,06% με αυτή των γυναικών να είναι κατά πολύ μεγαλύτερη. Το ΠΑΣΟΚ εξακολουθεί να είναι πρώτο στο Περιστέρι με πιο μικρό ποσοστό από το 1989, η ΝΔ πάλι δεύτερη και με ελάχιστα πιο υψηλό ποσοστό και ο Συνασπισμός, που ακολουθεί, με μικρή πτώση της δύναμής του. Από τα υπόλοιπα κόμματα οι Οικολόγοι- Εναλλακτικοί συγκεντρώνουν ποσοστό ελαφρώς πάνω από την μονάδα. Επίσης και η κυβέρνηση Μητσοτάκη δεν εξαντλεί την τετραετία, αφού δημιουργείται πρόβλημα μετά από χειρισμό του Α. Σαμαρά, υπουργού Εξωτερικών, ο οποίος όχι μόνο παραιτείται, αλλά αποχωρεί από τη ΝΔ και δημιουργεί δικό του κόμμα. Η πλειοψηφία χάνεται παρά τη στήριξη του ανεξάρτητου βουλευτή, πρώην ΔΗΑΝΑ, κ. Κατσίκη και προκηρύσσονται εκλογές ενός 10/06/1993. Το διάστημα διακυβέρνησης της ΝΔ, ωστόσο, δεν ήταν χωρίς προβλήματα, αφού με μια σειρά μέτρων, που πήρε, προκάλεσε την αντίδραση όχι μόνο μεμονωμένων πολιτών, αλλά και συνδικάτων. Η πολιτική καθημερινότητα δεν ήταν ήσυχη, γιατί ο απόηχος της δίκης και καταδίκης στο Ειδικό δικαστήριο πάντα δυναμίτιζε την καθημερινότητα. Εκτός από την Πολιτική Άνοιξη, που δημιούργησε ο Α. Σαμαράς, έχουμε και την αποχώρηση ενός μεγάλου τμήματος του ΚΚΕ από το Συνασπισμό.

Πίνακας 7.21: ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1993

Εγγεγραμμένοι: 85.696 Άκυρα:1.230 Λευκά:421
Ψηφίσαντες:72.865 Έγκυρα: 71.211³⁵²

1993	Περιστέρι		Σύνολο χώρας	
	Ψήφοι-	%	Ψήφοι- %-	Έδρες
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	36.886	51,80%	3.235.017	46,88% - 170
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	18.952	26,61%	2.717.737	39,30% - 111
Πολιτική Άνοιξη	4.334	6,09%	336.460	4,88% - 10
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ)	6.330	8,89%	313.001	4,54% - 9
Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου	3.560	5,00%	202.887	2,94%
Ένωση Οικολόγων	80	0,11%	5.738	0,08%
Ένωση Κεντρώων	429	0,60%	15.926	0,23%
Κόμμα Ελλήνων Κυνηγών	90	0,13%	3.614	0,05%
Οικολόγοι Ελλάδας	70	0,10%	5.723	0,08%
Ολυμπισμός	4	0,01%	753	0,01%
Εθνικό Κόμμα –ΕΠΕΝ	70	0,10%	9.469	0,14%
Λευκό	84	0,12%	7.237	0,10%
Οργάνωση για την Ανασυγκρότηση του ΚΚΕ (ΟΑΚΚΕ)	3	-	703	0,01%
Αγωνιστικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας(ΑΣΚΕ)	7	0,01%	1.578	0,02%
Μαρξιστικό-Λενιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας(Μ-Λ) ΚΚΕ	25	0,04%	1.817	0,03%
Μαχόμενη Αριστερά	215	0,30%	8.160	0,12%
Συνεπής Αριστερή Κίνηση Ελλάδας (Σ.Α.Κ.Ε)	7	0,01%	484	0,01%
Κόμμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	25	0,04%	255	-
Λοιπά Β' Αθήνας	24	0,04%		
ΣΥΝΟΛΟ	71.211	100%		

³⁵² Όπως και σε άλλες αναμετρήσεις, έτσι και εδώ υπάρχει μια μικρή αναντιστοιχία μεταξύ των εγκύρων και του συνόλου των ψήφων στο Περιστέρι

Το ΠΑΣΟΚ επανέρχεται στην εξουσία δίνοντας προτεραιότητα στο σχεδιασμό της οικονομίας απο στελέχη με καθαρά τεχνοκρατικό προσανατολισμό. Η ΝΔ χάνει την εξουσία, την οποία θα ανακτήσει μετά από 11 χρόνια. Η Πολιτική Άνοιξη εισέρχεται στη Βουλή, γίνεται η τρίτη δύναμη και ακολουθεί το ΚΚΕ. Ο Συνασπισμός δεν καταφέρνει να κερδίσει έδρα και μένει εκτός Βουλής. Η αποτυχία της ΝΔ και του Συνασπισμού έχουν ως αποτέλεσμα να δοθούν οι παραιτήσεις των προέδρων Κ. Μητσοτάκη, που διαδέχθηκε ο Μ. Εβερτ, και Μ. Δαμανάκη, που είχε διαδεχθεί στην προεδρία τον Χ. Φλωράκη και την οποία διαδέχθηκε ο Ν. Κωνσταντόπουλος.

Στο Περιστέρι συνεχίζεται η παράδοση της πρώτης θέσης του ΠΑΣΟΚ και μάλιστα με ποσοστό μεγαλύτερο και από αυτό του 1981. Η πτώση της ΝΔ είναι μεγάλη, αφού πέφτει κάτω από 30%, ποσοστό που είχε να σημειώσει από το 1985. Το ποσοστό του ΚΚΕ και του Συνασπισμού είναι περίπου 6% χαμηλότερο από το ποσοστό που πήρε το 1990 ο ενιαίος Συνασπισμός. Η Πολιτική Άνοιξη, τέλος, συμπληρώνει υψηλότερο ποσοστό από ό,τι στο σύνολο της χώρας. Τα υπόλοιπα μικρά κόμματα με οικολογικό προσανατολισμό, αριστερό, κ.α., δεν συγκεντρώνουν το καθένα ούτε 0,50%, όπως και στην πλειοψηφία των μέχρι τώρα αναμετρήσεων, εκτός από την Ένωση Κεντρώων που έχει 0,60%. Ο θάνατος του Α Παπανδρέου, αλλά και η πολιτική, που ακολουθήθηκε, δεν άφησε την κυβέρνηση να τελειώσει την τετραετία

7.22: ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1996

Εγγεγραμμένοι:90.329 Ακυρα:2.052 Λευκά:714

Ψηφίσαντες:74.161 Έγκυρα: 71.395*

1996	Περιστέρι	Σύνολο χώρας
	Ψήφοι- %	Ψήφοι- %- Έδρες
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	29.295 41,03%	2.814.779 41,49% - 156
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	18.409 25,78%	2.586.089 38,12% - 102
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ)	7.747 10,85%	380.046 5,60% - 11
Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου	6.215 8,71%	347.236 5,12% - 10
Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα (ΔΗΚΚΙ)	5.250 7,35%	300.954 4,44% - 9
Πολιτική Άνοιξη	1.735 2,43%	199.686 2,94%
Ένωση Κεντρώων	955 1,34%	48.659 0,72%
Ένωση Οικολόγων	252 0,35%	19.931 0,29%
Αγωνιστικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας(ΑΣΚΕ)	9 0,01%	2.113 0,03%

Κόμμα Ελλήνων Κυνηγών	262	0,37%	17.472	0,26%
Ολυμπισμός	23	0,03%	1.614	0,02%
Συμμαχία Συνταξιούχων Εργαζομένων – Αγροτών- Νεολαίας	40	0,06%	2.519	0,04%
Μαρξιστικό – Λενιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Μ-Λ Κ.Κ.Ε)	53	0,07%	4.19	0,06%++
Μαχόμενη Αριστερά	282	0,40%	10.416	0,15%
Οικολόγοι Εναλλακτικοί	123	0,17%	5.708	0,08%
Χρυσή Αυγή – Λαϊκός Σύνδεσμος	63	0,09%	4.537	0,07%
Εθνικό Κόμμα- ΕΠΕΝ	127	0,18%	16.495	0,24%
Οικολόγοι Ελλάδας	141	0,20%	4.138	0,06%
Κόμμα Ελληνισμού	366	0,52%	12.216	0,18%
ΟΑΚΚΕ- Ουράνιο Τόξο	17	0,02%	3.534	0,05%
Κόμμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων			12	
Λουπά Κόμματα – Ανεξάρτητοι	31	0,04%		
ΣΥΝΟΛΟ	71.395	100%		

*Και σε αυτές τις εκλογές υπάρχει μια ψήφος διαφορά μεταξύ εγκύρων και ψήφων των κομμάτων

Αρχηγός του ΠΑΣΟΚ αναδεικνύεται ο Κ. Σημίτης, που κερδίζει τις εκλογές και μένει στην ηγεσία του κόμματος και στην πρωθυπουργία έως το 2000. Η ΝΔ είναι δεύτερο κόμμα, τρίτο το ΚΚΕ, ακολουθεί ο Συνασπισμός, που επανέρχεται στη Βουλή και, τέλος, το ΔΗΚΚΙ. Το Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα είναι ένα νέο κόμμα με αρχηγό τον πρώην υπουργό και στέλεχος του ΠΑΣΟΚ Δ. Τσοβόλα. Η Πολιτική Άνοιξη δεν κατορθώνει να κερδίσει έδρα και δεν ξανακατεβαίνει στις εκλογές. Στο Περιστερί υπάρχουν 172 εκλογικά τμήματα. Η αποχή κυμαίνεται γύρω στο 18% και κατά πολύ μεγαλύτερη είναι εκείνη των ανδρών.

Αν και το ΠΑΣΟΚ παρέμεινε στην πρώτη θέση στο Περιστερί, η πτώση του είναι μεγάλη και φθάνει στα επίπεδα του 1990. Η ΝΔ δεν ανακτά δύναμη, αλλά χάνει και λίγη ακόμα. Το ΚΚΕ και ο Συνασπισμός ανέβασαν τα ποσοστά τους και έφθασαν στο 20%. Μεγάλο ποσοστό, επίσης, πήρε και το ΔΗΚΚΙ, γεγονός που μπορεί να ερμηνεύσει και την αποδυνάμωση του ΠΑΣΟΚ.

Και αυτή τη φορά δεν ολοκληρώθηκε η τετραετία και τον Απρίλιο του 2000 προκηρύχθηκαν εκλογές.

Πίνακας 7.23: ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2000

Εγγεγραμμένοι:91.147 Ακυρα:1.658 Λευκά:647

Ψηφίσαντες:74.450 Έγκυρα: 72.145

2000	Περιστέρι	Σύνολο χώρας
	Ψήφοι- %	Ψήφοι- %- Έδρες
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	33.143 45,94%	3.008.081 43,80% - 152
Νέα Δημοκρατία (ΝΔ)	22.478 31,16%	2.934.948 42,73% - 119
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ)	7.824 10,84%	379.280 5,52% - 11
Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου	3.995 5,54%	219.988 3,20% - 6
Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα(ΔΗΚΚΙ)	2.443 3,39%	184.648 2,69%
Κόμμα Ελληνισμού	153 0,21%	6.241 0,09%
Αγωνιστικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΑΣΚΕ)	18 0,02%	2.044 0,03%
Έλληνες Οικολόγοι	347 0,48%	20.523 0,30%
Αυτοδύναμο Κίνημα Εθνικής Πολιτικής Αυτοδύναμη Κίνηση Εργατικής Πολιτικής(ΑΚΕΠ)	39 0,05%	1.153 0,02%
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας(Μαρξιστικό-Λενιστικό) (ΚΚΕ(Μ-Λ))	111 0,15%	7.325 0,11%
Μαρξιστικό-Λενιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Μ-Λ ΚΚΕ) και Αριστερά	70 0,10%	5.879 0,09%
Ένωση Κεντρώων	424 0,59%	23.218 0,34%
Μέτωπο Ριζοσπαστικής Αριστεράς (Μ.Ε.Ρ.Α)	224 0,31%	8.183 0,12%
Οργάνωση για την Ανασυγκρότηση του ΚΚΕ (Ο.Α.Κ.Κ.Ε)	11 0,02%	1.139 0,02%
Κόμμα Φιλελευθέρων	28 0,04%	2.123 0,03%
Εθνική Συμμαχία	323 0,45%	14.688 0,21%
Οικολόγοι Εναλλακτικοί	46 0,06%	3.291 0,05%
Πρώτη Γραμμή	159 0,22%	12.192 0,18%
Χριστοπιστία	17 0,02%	260 -
Δημοτική Περιφερειακή Ένωση	280 0,39%	32.149 0,47%
Λοιπά Κόμματα - Ανεξάρτητοι	12 0,02%	-
ΣΥΝΟΛΟ	72.145 100%	

Το 2000 το ΠΑΣΟΚ έχει αυξήσει τα ποσοστά του, τόσο τα εθνικά όσο και του Περιστερίου. Το ίδιο ισχύει και για τη ΝΔ, που επανέρχεται πάνω από το 30% στο Περιστέρη. Το ΚΚΕ κρατιέται στα ίδια επίπεδα, αλλά πέφτει ο Συνασπισμός πανελλαδικά 1,92% και στο Περιστέρη 3,12%. Κανένα άλλο κόμμα δεν εισέρχεται στη Βουλή. Μόνο το ΔΗΚΚΙ παίρνει ένα ποσοστό λίγο πάνω από 3% στο Περιστέρη, όμως θα διαλυθεί στις επόμενες εκλογές, αφού δεν καταφέρνει να μπει στη Βουλή. Στα 182, τέλος, εκλογικά τμήματα η αποχή κυμάνθηκε στο 18,3%.

7.2.2 Πολεοδομικό συγκρότημα και Περιστέρη

Στο προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε, πώς ψήφισαν οι κάτοικοι του Περιστερίου στις βουλευτικές εκλογές σε σχέση και με το σύνολο της χώρας. Σε αυτό το κεφάλαιο θα συγκρίνουμε τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών Περιστερίου και Πολεοδομικού συγκροτήματος Πρωτευούσης, προκειμένου να δούμε, πώς συμπεριφέρεται εκλογικά το Περιστέρη σε σχέση με το Πολεοδομικό συγκρότημα³⁵³. Οι πίνακες, που θα ακολουθήσουν, χωρίζουν από το 1935 τα κόμματα σε τρεις μεγάλους πολιτικούς χώρους, Δεξιά, Κέντρο, Αριστερά³⁵⁴.

Πίνακας 7.24: Ποσοστά βουλευτικών εκλογών ΠΣΠ 1935-2000

ΠΣΠ	ΔΕΞΙΑ	ΚΕΝΤΡΟ	ΑΡΙΣΤΕΡΑ	ΣΥΝΟΛΟ
1935				
1936	44,1%	48,4%	7,4%	100%
1946				
1950	31,9%	42,3%	25,3%	100%
1951	40,1%	40,3%	19,5%	100%
1952	44,5%	37,4%	17,9%	100%
1956	42,6%	26,4%	31,0%	100%
1958	33,7%	24,2%	42,0%	100%
1961	36,3%	33,4%	30,2%	100%
1963	35,3%	39,6%	24,8%	100%

³⁵³ Σε ό,τι αφορά την κατηγοριοποίηση των κομμάτων στο Περιστέρη αυτά που δεν εντάχθηκαν σε αυτήν ήταν ορισμένα ανεξάρτητα κόμματα, κυρίως οικολογικά μετά τη δεκαετία του 1980 και τα λοιπά κόμματα. Και στις δύο κατηγορίες τα ποσοστά ήταν ελάχιστα, όπως φαίνονται και στους πίνακες των βουλευτικών εκλογών.

³⁵⁴ Για τον τρόπο παρουσίασης και τα στοιχεία που έπρεπε να προβληθούν σχετικά με τις εκλογές πολύτιμη βοήθεια προσέφερε ο καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών κ. Η. Νικολακόπουλος τον οποίο και ευχαριστώ. Τα στοιχεία που αφορούν την κατηγοριοποίηση των βουλευτικών εκλογών στο Πολεοδομικό Συγκρότημα είναι αποτέλεσμα παλαιότερης δουλειάς του Η. Νικολακόπουλου και είναι δημοσιευμένα στο βιβλίο της Ε. Μπουρνόβα 'Από τις Νέες Κυθωνίες στο Αιγάλεω'. Εκδόσεις Πλέθρον - Δήμος Αιγάλεω (2002) σελ.198-199. Ο πίνακας παρουσιάζεται όπως δημοσιεύτηκε, χωρίς καμία διόρθωση.

1964	29,8%	47,7%	22,4%	100%
1974	48,9%	34,7%	16,5%	100%
1977	44,5%	35,1%	20,4%	100%
1981	30,3%	49,7%	20,0%	100%
1985	37,9%	44,4%	17,7%	100%
1989	46,4%	33,3%	20,3%	100%
1989	44,5%	38,9%	16,6%	100%
1990	47,4%	37,3%	15,3%	100%
1993	43,3%	45,1%	11,7%	100%
1996	38,0%	45,3%	16,7%	100%
2000	38,1%	45,9%	13,0%	100%

Πίνακας 7.25: Ποσοστά βουλευτικών εκλογών Περιστερίου 1935-2000

ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ	ΔΕΞΙΑ	ΚΕΝΤΡΟ	ΑΡΙΣΤΕΡΑ	ΣΥΝΟΛΟ*
1935	76,29%		23,60%	99,89%
1936	36,62%	52,9%	10,48%	100%
1946	49,67%	49,51%		99,18%
1950	23,73	44,55%	31,54%	99,82%
1951	33,29%	47,52%	19,19%	100%
1952	36,88%	46,17%	16,93%	99,98%
1956	33,68%	66,32%**		100%
1958	30,26%	15,76%	53,98%	100%
1961	32,36%	28,83%	38,79%	99,98%
1963	28,24%	39,57%	32,16%	99,97%
1964	23,66%	47,23%	28,99%	99,88%
1974	43,74%	34,06%	22,16%	99,96%
1977	35,72%	39,1%	25,1%	99,92%
1981	22,84%	51,78%	25,35%	99,97%
1985	28,89%	47,23%	23,88%	100%
1989	33,57%	39,99%	26,23%	99,79%
1989	33,42%	43,82%	21,48%	98,72%
1990	36,01%	41,85%	20,65%	98,51%
1993	32,81%	52,61%	14,25%	99,67%
1996	29,02%	50,44%	20,11%	99,57%
2000	31,9%	51,1%	16,98%	99,98%

* Σε όποιες εκλογικές αναμετρήσεις τα σύνολα δεν είναι 100% σημαίνει ότι υπάρχουν κόμματα που δεν μπορούν να ενταχθούν στην κατηγοριοποίηση

** Η Δημοκρατική Ένωση προήλθε από υποψήφιους του Κέντρου και της Αριστεράς

Στο Περιστερί, όπως και από τους πίνακες διαπιστώνουμε, το Κέντρο έχει το προβάδισμα στις περισσότερες αναμετρήσεις, πιο συγκεκριμένα το 1936, από το 1946-1956 και συνεχώς μετά τη Μεταπολίτευση.

Η Αριστερά έχει δύναμη στο Περιστέρι και υπάρχουν περίοδοι, που έχει μεγάλη άνοδο, όπως το 1950, μεταξύ των ετών 1956-1964, 1977-1981, 1989. Η Δεξιά πάντα είναι μια υπολογίσιμη δύναμη, της οποίας το ποσοστό ελάχιστες φορές μειώθηκε κατά πολύ, όπως το 1950, 1964, 1981, ορισμένες από τις πιο καλές σε ποσοστό αναμετρήσεις της ήταν το 1935-1946, 1952, 1974-1977, 1990.

Όμως, πώς παρουσιάζεται η εκλογική συμπεριφορά των Περιστεριωτών σε σχέση με των κατοίκων του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πρωτεύουσας; Παρατηρώντας από το 1936 έως και το 2000 το ΠΣΠ σε σχέση με το Περιστέρι, η Δεξιά έχει πάντα μεγαλύτερο ποσοστό και κάποιες φορές η διαφορά είναι περίπου στο 10%, όπως το 1936, 1977 ή το 1989. Το Κέντρο στο Περιστέρι εμφανίζεται με μεγαλύτερα ποσοτά από το ΠΣΠ και σε ορισμένες αναμετρήσεις, όπως το 1963, 1964, 1974, ίδιο με το ΠΣΠ. Τέλος, η Αριστερά είναι πάντα πιο πάνω από το ΠΣΠ και μάλιστα αρκετά σε κάποιες περιόδους, όπως το 1950, 1958, 1961, 1964. Συμπερασματικά, η Δεξιά είναι πιο μικρή δύναμη στο Περιστέρι και το Κέντρο και η Αριστερά μεγαλύτερη σε σχέση με το ΠΣΠ.

7.2.3 Δημοτικές εκλογές και δημοτικά συμβούλια

Είναι γνωστό ότι στην ιστορία του θεσμού της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης υπήρξαν περίοδοι, που τα δημοτικά συμβούλια δεν ήταν εκλεγμένα, αλλά διορισμένα, και αυτές ταυτιζόνταν με τις περιόδους πολιτικής αστάθειας της χώρας. Και είναι, επίσης, γνωστό, ότι ο θεσμός και τα πρόσωπα που τον υπηρετούσαν είχαν πολλές φορές ελεγχθεί, λογοδοτήσει και τιμωρηθεί και σε ελεύθερες περιόδους από το κεντρικό κράτος, αν δεν εφαρμόζαν όσα εκείνο υπεδείκνυε. Η δημοτική πολιτική ιστορία του Περιστερίου έχει να δείξει αρκετά τέτοια παραδείγματα, που αφορούσαν είτε συμβούλους είτε δημάρχους.

Πριν προχωρήσουμε σε μεγαλύτερη ανάλυση της λειτουργίας και των πολιτικών επιλογών των δημοτικών συμβούλων, θα παρουσιάσουμε τις δημοτικές εκλογές, ώστε να διαμορφώσουμε πλήρη εικόνα για τον πολιτικό χάρτη και την εκλογική συμπεριφορά των κατοίκων, καθώς και τη σύνθεση των δημοτικών συμβουλίων εκλεγμένων και διορισμένων, που θα δοθεί στο παράρτημα³⁵⁵. Στην ανάλυση των δημοτικών εκλογών θα εξεταστούν οι δημοτικοί συνδυασμοί και οι

---

³⁵⁵ Επειδή στο δήμο Περιστερίου δεν κρατείται αρχείο δημοτικών εκλογών και συμβούλων παρά μόνο των τελευταίων χρόνων, οι πληροφορίες για την σύνθεση των δημοτικών συμβουλίων άρθηκαν από τα πρακτικά δημοτικού συμβουλίου. Προβλήματα υπήρξαν για τα πολύ παλιά χρόνια που πολλές φορές δεν αναγράφονταν σωστά τα ονόματα ή οι θητείες των συμβούλων, κυρίως στους διορισμένους, για αυτό το λόγο και υπήρξε διασταύρωση των συνθέσεων των συμβουλίων από πολιτικούς που έχουν πολύχρονη εμπειρία γύρω από τα πολιτικά πράγματα στο δήμο. Ακόμα, στο παράρτημα περιγράφονται και οι συνθέσεις των δημοτικών επιτροπών του δήμου και των προεδρείων του δημοτικού συμβουλίου. Τα δημοτικά συμβούλια δεν δίνονται με σειρά εκλογής συμβούλων. Για τα όποια λάθη ή παραλείψεις, που ελπίζουμε να είναι ελάχιστα, ζητείται εκ των προτέρων συγγνώμη από τους δημοτικούς συμβούλους.

πολιτικές τους τοποθετήσεις, καθώς και στοιχεία των αρχηγών των παρατάξεων. Οι ενδεχόμενες αλλαγές στον πολιτικό χάρτη θα μελετηθούν παράλληλα με το μετασχηματισμό της κοινωνικής δομής και θα συνεισφέρουν στον εντοπισμό του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στον κοινωνικό μετασχηματισμό. Στοιχεία, που αφορούν στην γενικότερη πολιτική κατάσταση της περιόδου, θα δοθούν, αν κριθεί αναγκαίο, αφού και στο προηγούμενο κεφάλαιο καλύφθηκαν οι σημαντικότερες πολιτικές αλλαγές της χώρας.

Μετά τον διαχωρισμό περιοχών, για τον οποίο ξανάγινε λόγος, έχουμε την δημιουργία νέων δήμων και κοινοτήτων, όπως του Βύρωνα, της Ν. Ιωνίας, του Περιστερίου. Το σκεπτικό της δημιουργίας νέων δήμων είχε να κάνει και με την απόσπαση των προσφύγων από τους δήμους Αθηνών και Πειραιά, προκειμένου να εκλεγούν δήμαρχοι φιλικόι προς την κυβέρνηση στην Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη³⁵⁶.

Οι δημοτικές εκλογές ορίζονται για τις 11/2/1934 και σε ανακοίνωση του Υπουργείου Εσωτερικών και του τότε Υπουργού κ. Μουτζουρίδη οι εγγραφές στους εκλογικούς καταλόγους θα παραταθούν έως τις 20/1/1934. Το δημοτικό συμβούλιο, που πρέπει να εκλεγεί στο Περιστερί, θα αντιστοιχεί σε 18 άτομα.

Σχετικό δημοσίευμα που αφορά στις υποψηφιότητες αναφέρεται σε οκτώ άτομα που διεκδικούν τη δημαρχία³⁵⁷. Για τους υποψηφίους γνωρίζουμε ελάχιστα. Οι περισσότεροι πρέπει να είχαν προσφυγική καταγωγή και να είχαν βενιζελική κατεύθυνση. Ο Χρ. Θεοδωρίδης ήταν γιατρός, ο Κ. Σαραντάκος αξιωματικός, ο Στ. Καστριώτης επίσης γιατρός. Η οικογένεια Καστριώτη ήταν κτηματίες της περιοχής Κολοκυνθού και η καταγωγή τους ήταν μάλλον νησιωτική. Εκτός του Καστριώτη, που άνηκε στο Λαϊκό κόμμα και του Σαραντάκου που ανήκε στη Δεξιά, οι υπόλοιποι ανήκαν σε δημοκρατικά στρατόπεδα. Ο Γ. Γιώσης ήταν μορφωμένος και γνώστης ξένων γλωσσών, σιδηροδρομικός υπάλληλος, μέλος του ΚΚΕ από το 1926. Είχε γεννηθεί στο Περιστερί και δολοφονήθηκε από τους χίτες το 1946 στο Περιστερί³⁵⁸.

Η προεκλογική εκστρατεία στην πόλη μάλλον θα ήταν έντονη εξαιτίας των πολλών υποψηφίων³⁵⁹. Η Φωνή του Λαού στις 12/2/1934 και η Βραδυνή στις 13/2/1934 δίνουν από ανεπίσημες πηγές τα παρακάτω αποτελέσματα: ο κυβερνητικός υποψήφιος Στ. Καστριώτης 612, οι αντικυβερνητικοί Χρ. Θεοδωρίδης 486, Π.

³⁵⁶ Η εφημερίδα 'Φωνή του Λαού' σε δημοσίευσή της στις 20/1/1934 γράφει ότι είναι κατάλληλος ο πολιτικός κόσμος από την ανήκουστη αυθαιρεσία με την οποία καταπνίγηκαν τα συμφέροντα των προσφύγων. Αναφέρει ακόμα ότι προκαλέστηκε αναστάτωση στους ενδιαφερόμενους και ότι εμφανώς τεμαχίζει αυθαίρετα τους δήμους για πολιτικό όφελος.

³⁵⁷ Τους Στ. Αλεβιζάκη, Γ. Γιώση, Χρ. Θεοδωρίδη, Ιων. Κατελάνο, Σταμ. Καστριώτη, Κων. Σαραντάκο του Δημ., Πέτρο Σπυρίδη, Ιπποκράτη Χαμόπουλο. Τα ονόματα βρέθηκαν σε δημοσίευμα της 2/2/1934 της 'Φωνής του Λαού'. Για την εκλογική αυτή αναμέτρηση δεν υπάρχουν στοιχεία από το Υπ. Εσωτερικών.

³⁵⁸ Η πληροφορία αυτή προέρχεται από τη συνέντευξη του δημοτικού συμβούλου Αντώνη Ηλία, αγωνιστή της ΕΔΑ και του ΚΚΕ, που κατοικεί μόνιμα στο Περιστερί από το 1936. Τον κύριο Ηλία ευχαριστώ γιατί μου εμπιστεύτηκε εκτός από τις πολύτιμες ιστορικές πληροφορίες του παρελθόντος και την βιογραφία του.

³⁵⁹ Στην εφημερίδα Ακρόπολις και στο φύλλο της 6/2/1934 αναφέρεται ότι ο υποψήφιος δήμαρχος, ιατρός στο επάγγελμα κ. Θεοδωρίδης εγκαίνιασε το προεκλογικό του κέντρο.

Σπυρίδης 387, Στ. Αλεβιζάκης 291, Κ. Σαραντάκος 132 και 193 ο κομμουνιστής Γ. Γιώσης. Σύμφωνα με αυτά τα αποτελέσματα, κανείς δεν παίρνει το χρίσμα. Από τον Καστριώτη, που είχε τις περισσότερες ψήφους, υπολείπονταν είκοσι, προκειμένου να είχε την εκλογική βάση, για αυτό και διεξάγονται επαναληπτικές εκλογές. Αυτό επιβεβαιώνει στις 12/2/1934 η εφημερίδα Ακρόπολις, που σημειώνει, ότι κανείς από τους υποψήφιους δεν συγκέντρωσε τη βάση έως τις 3.00 το πρωί.

Οι εκλογές διεξήχθησαν σε τρία εκλογικά τμήματα. Αυτοί που ψήφισαν στην ενορία Ευαγγελίστριας, γυναίκες και άνδρες, ανήκαν στο 1^ο εκλογικό τμήμα και ψήφισαν στο δημοτικό σχολείο. Από την ενορία Αγ. Αντωνίου οι άνδρες και οι γυναίκες ανήκαν στο 2^ο εκλογικό τμήμα, εντός του ναού. Τέλος, οι ενορίτες των Ταξιαρχών, άνδρες και γυναίκες, ψήφισαν στο 3^ο τμήμα, εντός του ναού. Το Ελεύθερο Βήμα στις 2/4/1934 αναφέρει ανεπισήμως, αφού τα αποτελέσματα δεν είχαν συγκεντρωθεί στη Νομαρχία, ότι στο Περιστέρι πέτυχε ο Λαϊκός υποψήφιος. Το ίδιο γράφει και η Ακρόπολις στις 2/4/1934 και προσθέτει ότι οι επαναληπτικές εκλογές έγιναν σε ένα μόνο τμήμα, όπου είχαν ακυρωθεί τα αποτελέσματα. Στις 16/2/1934 η Βραδυνή επικυρώνει τη νίκη του Καστριώτη επικαλούμενη τα τελικά αποτελέσματα. Έτσι, οι επαναληπτικές εξέλεξαν πρώτο δήμαρχο Περιστερίου τον υποψήφιο του Λαϊκού Κόμματος, γιατρό, Σ. Καστριώτη.

Μετά τις δημοτικές εκλογές του 1934 και με πρόσκληση του προεδρεύοντα του πρώτου δημοτικού συμβουλίου καλούνται οι εκλεγμένοι δημοτικοί σύμβουλοι στις 22/4/1934 στις 12:00 το μεσημέρι στο θεραπευτήριο «Αγία Βαρβάρα», αφού δημαρχείο δεν υπήρχε, για να συνέλθουν σε σώμα³⁶⁰. Από το πρώτο επίσημο βιβλίο των πρακτικών βλέπουμε, ότι η πρώτη πράξη του δημοτικού συμβουλίου αφορούσε στην εκλογή Προέδρου, Αντιπροέδρου, Γραμματέα.

Στη δεύτερη συνεδρίαση της 23/4/1934, που ήταν έκτακτη, τα θέματα αφορούσαν την ενοκίαση δημαρχείου, την μετονομασία του δήμου Περιστερίου μέσω διαγωνισμού για την εξεύρεση καλύτερου ονόματος με έπαθλο 2.000 δρχ, που οι 1.000 δρχ θα καταβάλλονταν από το δήμο και οι υπόλοιπες 1.000 δρχ από τον ίδιο το δήμαρχο. Στην ίδια συνεδρίαση αναγγέλλεται, ότι ο δήμος Αθηναίων παραχωρεί πέντε βυτία για την ύδρευση του Περιστερίου. Η επόμενη συνεδρίαση, 25/5/1934, ασχολείται με την σύνταξη του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας του δήμου και την κατάρτιση του πρώτου προϋπολογισμού³⁶¹.

Ο Καστριώτης έμεινε για χρόνια δήμαρχος ακόμα και σε κάποιες στιγμές της επόμενης δεκαετίας και σκοτώθηκε το καλοκαίρι του 1944. Η θητεία του δεν ήταν εύκολη, τουλάχιστον μέσα στην αίθουσα των συνεδριάσεων. Αντιδικίες, παραιτήσεις συμβούλων, αντικαταστάσεις για διάφορους λόγους, είτε για λόγους επιστράτευσης ή

³⁶⁰ Στο παράρτημα υπάρχει η πρώτη πρόσκληση. Ίσως το θεραπευτήριο όπου συνεδρίασε το πρώτο δημοτικό συμβούλιο να ήταν η επαγγελματική έδρα του δημάρχου.

³⁶¹ Ο πρώτος προϋπολογισμός θα σχολιαστεί και σε επόμενο τμήμα αυτού του κεφαλαίου, αλλά εδώ μπορούμε να πούμε ότι το ύψος του ανερχόταν στα 3.719.600 δρχ.

παρακώλυσης του έργου της διοίκησης, αλλά και αργία του ιδίου για κατάχρηση χρήματος³⁶².

Οι επόμενες εκλογές αργούν πάρα πολύ μια και η δικτατορία Μεταξά, ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, ο εμφύλιος, δεν άφησαν τη χώρα να ησυχάσει. Σε όλες, βέβαια, αυτές τις περιόδους υπήρχε διοίκηση ή διοικούσα επιτροπή στο δήμο διορισμένη από την κυβέρνηση³⁶³. Το 1942, μάλιστα, βλέπουμε το ίδιο πρόσωπο να διοικεί το Περιστερί παράλληλα με το δήμο Βύρωνα. Μετά την Κατοχή, τον Οκτώβριο του 1944, ο Ευγένιος Χαραλαμπίδης εκλέγεται λαϊκός δήμαρχος στην κεντρική πλατεία, δίπλα στο δημαρχείο³⁶⁴. Οι επόμενες εκλογές διεξάγονται στις 15/4/1951. Είναι οι πρώτες μετά από 17 χρόνια και είναι ιδιαίτερα σημαντικές, γιατί δόθηκε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες χωρίς περιορισμούς.

Κατόπιν σχετικής νομοθεσίας καταργείται η άμεση εκλογή δημάρχου, που ίσχυε από το 1864, εκτός από το 1925 και θεσπίζεται η έμμεση εκλογή ανά διετία από διευρυμένο όργανο, αποτελούμενο από τους δημοτικούς συμβούλους και τους ισάριθμους αναπληρωτές τους. Το σύστημα εκλογής ήταν μικτό. Ήταν πλειοψηφικό για αυτούς που συγκέντρωναν την απόλυτη πλειοψηφία των εγκύρων και αναλογικό μεταξύ όλων των συνδυασμών για τις τυχόν αδιάθετες έδρες. Υπήρχε ακόμα η δυνατότητα προτίμησης υποψηφίων από διάφορους συνδυασμούς.

Στους τρεις μεγάλους δήμους της χώρας κερδίζουν οι εθνικόφρονες υποψήφιοι. Στο Περιστερί η εκλογή δημάρχου ήταν περιπετειώδης, αφού απαιτήθηκαν τρεις συνεδριάσεις μέχρι να καταλήξουν στο τέλος δύο υποψήφιοι, ο Στ. Αλεβιζάκης και ο Σ. Γολεμάτης. Τελικά με 19 ψήφους έναντι 15 και δύο λευκών εκλέχθηκε από το δημαρχαιρεσιακό ο Σ. Γολεμάτης.³⁶⁵ Το επάγγελμα του δημάρχου ήταν φαρμακοποιός, καταγόταν από τη Θήβα και είχε δικό του φαρμακείο στο Περιστερί, η πολιτική του ταυτότητα τον κατατάσσει στη Δεξιά, με ενεργό δράση και στο Περιστερί. Στους αρχηγούς των παρατάξεων βλέπουμε κάποιους, που συναντήσαμε στην πρώτη εκλογική αναμέτρηση, όπως τους Κ. Σαραντάκο, Στ. Αλεβιζάκη. Ο Δ. Δημακίδης είχε θητεύσει και στην περίοδο της κατοχής και οι υπόλοιποι, Β. Χερουβιμίδης, Ι. Μαλλιαρίδης, Στ. Γολεμάτης, κατέβαιναν πρώτη φορά.

³⁶² Σε συνεδρίαση της 14/4/1938 αποφασίζεται η αργία του δημάρχου, με απόφαση υπουργού, ώστε να αποφανθούν τελικά σχετικά με ποσό που εισπράχθηκε για νοσήλια απόρου χωρίς απόδειξη.

³⁶³ Στο παράρτημα υπάρχουν οι διορισμένοι δήμαρχοι και η διοικούσα. Από τους δημάρχους που έκαναν χρέη πολλοί ήταν Περιστεριώτες. Ένας από τους δημάρχους ο Δ. Δημακίδης αντικαθίσταται από το Δ. Παπασταμάτη γιατί είχε απαχθεί από τον ΕΛΑΣ.

³⁶⁴ Ο Ευγένιος Χαραλαμπίδης καταγόταν από την Τραπεζούντα και ήταν μέλος του ΚΚΕ. Ήταν εγγράμματος και εκτελέστηκε σε φυλακή της Κέρκυρας στις 22/7/1948.

³⁶⁵ Στο παράρτημα υπάρχει το αντίστοιχο πρακτικό του δημαρχαιρεσιακού.

Πίνακας 7.26: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1951

Πληθυσμός Απογραφής 7/4/1951:35.733

Εγγεγραμμένοι:8.512 Άρρενες:5.021 Θήλειες:3.491

Ψηφίσαντες:7.366 Άρρενες:4.140 Θήλειες:3.226

Έγκυρα:7.333

Συνδυασμοί	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
Δημοκρατικός Συναγερμός	1.923	26,22%	5
Γολεμάτης-Έργα	1.759	23,99%	4
Προοδευτική Ένωση Ανεξαρτήτων	1.062	14,48%	3
Ανεξάρτητος Αναδημιουργία	1.029	14,03%	2
Ομόνοια- Ανόρθωσις	779	10,62%	2
<Σαραντάκος>	435	5,93%	1
Καποδίστριας Ανοικοδόμηση	346	4,72%	1
ΣΥΝΟΛΟ	7.333	100%	18

Ο Σ. Γολεμάτης είχε χρηματήσει διορισμένος δήμαρχος Περιστερίου σε κάποιες χρονιές του εμφυλίου, όπως και ορισμένοι από τους νυν δημοτικούς συμβούλους. Χαρακτηριστικό του κλίματος έντασης στο δημοτικό συμβούλιο ήταν ότι μετά την ψήφιση Προεδρείου η επόμενη συνεδρίαση ήταν καταγγελτική για δημοτικό σύμβουλο, που με βούλευμα αθώθηκε από την κατηγορία της κατάχρησης χρημάτων, όταν υπηρετούσε στην χωροφυλακή και έφυγε προαγόμενος. Η περαιτέρω ένταση αποσοβήθηκε μετά την παρέμβαση του δημάρχου. Στην ίδια συνεδρίαση εκτός από την ψήφιση κάποιων νοσηλειών για δημότες και την ψήφιση κονδυλίων για προμήθειες λαμπτήρων και βενζίνης του δήμου αποφασίστηκε ομόφωνα η ανακήρυξη του τέως δημάρχου κ. Δημητροκάλη ως επίτιμου δημότη³⁶⁶.

Οι δημοτικές εκλογές του 1951 αποτέλεσαν για το ΚΚΕ μια προσπάθεια για καταγραφή των δυνάμεών του μετά από τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα απουσίας του. Ο Δημοκρατικός Συναγερμός, που συγκροτήθηκε στις αρχές του 1951, αποτέλεσε δημοτική κίνηση ελεγχόμενη από το ΚΚΕ³⁶⁷.

Στο Περιστέρι η κίνηση αυτή υπερψηφίστηκε και ανέδειξε πέντε συμβούλους, αλλά δεν κατάφερε ο αρχηγός της να αναδειχθεί δήμαρχος, παρόλο που στη δεύτερη ψηφοφορία του δημορχαιρεσιακού ήρθε πρώτος με μεγάλη διαφορά. Πρόσθετη ενέργεια κατά του συνδυασμού συνιστά κι η οριστική παύση δυο συμβούλων από τον

³⁶⁶ Ο Δημητροκάλης είχε αναλάβει δήμαρχος το 1950.

³⁶⁷ Η.Νικολακόπουλος «Η καχεκτική δημοκρατία 1946-1967». Πατάκης 2001, σελ. 130.

Υπουργό, επειδή ασκούσαν κακή αντιπολίτευση, κατηγορώντας το δήμαρχο³⁶⁸. Η τακτική της αποπομπής ανεπιθύμητων προσώπων από το χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης, που αφορούσε μόνο πρόσωπα της Αριστεράς, ήταν βέβαια μια πρακτική που συνεχίστηκε .

Στις επόμενες³⁶⁹ εκλογές παίρνουν μέρος μόνο τρεις υποψήφιοι και αυτοί είναι ο ήδη δήμαρχος, Σ. Γολεμάτης, ο Α. Σελίμης, που διατηρεί εκπαιδευτήριο στην περιοχή, κατάγεται από την Αρκαδία, ανεξάρτητος υποστηριζόμενος μάλλον από την ΕΔΑ και την ΕΠΕΚ και ο Αλ. Κοζώνης, γιατρός, προερχόμενος από τη Σάμο, που ανήκε στον κεντροδεξιό χώρο. Νέο στοιχείο αυτών των εκλογών αποτελεί η άνοδος του αριθμού των μελών του συμβουλίου.

Πίνακας 7.27: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1954

Πληθυσμός απογραφής 7/4/1951:35.733

Εγγεγραμμένοι:9.715 Άρρενες:5.954 Θήλειες:3.761

Ψηφίσαντες:8.317 Άρρενες:5.031 Θήλειες:3.286

Έγκυρα:8.217

Συνδυασμοί	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
Α. Σελίμης	4.205	51,17%	19
Σ. Γολεμάτης	2.793	33,99%	6
Αλ. Κοζώνης	1.219	14,84%	-
ΣΥΝΟΛΟ	8.217	100%	25

Οι εκλογές διεξήχθησαν με άλλο εκλογικό σύστημα καθιερώνοντας την άμεση εκλογή του δημάρχου σε δύο γύρους. Στον πρώτο γύρο εκλεγόταν αυτός που ξεπερνούσε το 40% των εγκύρων και αν κανείς δεν το συγκέντρωνε, την επόμενη Κυριακή συμμετείχαν στην αναμέτρηση μόνο οι δύο πρώτοι. Την εκλογική αναμέτρηση κερδίζει ο Α. Σελίμης. Στο συμβούλιο έχουμε αντικαταστάσεις μελών είτε από παραιτήσεις ή, όπως οι περισσότερες, από έκπτωση εξορισθέντων συμβούλων ή λόγω απουσιών.

Οι επόμενες εκλογές στις 5/4/1959 έγιναν με άλλο εκλογικό σύστημα. Αυτό προέβλεπε την αναλογική εκλογή των συμβούλων και την επαναφορά της εκλογής του δημάρχου από το δημοτικό συμβούλιο με φανερή ψηφοφορία. Αν μάλιστα έπειτα από τρεις φορές κανείς δεν συγκέντρωνε την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων, δήμαρχος εκλεγόταν ο δημοτικός σύμβουλος που πλειοψηφούσε από τον σχετικά πιο

³⁶⁸ Οι παυθέντες σύμβουλοι ήταν οι Β. Παναγόπουλος και ο Δ. Φωλόπουλος, που πολύ αργότερα εκλέγεται δήμαρχος.

³⁶⁹ Για τις εκλογές αυτές λέγεται ότι η Αριστερά ενδιαφερόταν να έχει όσο περισσότερους συμβούλους και η ΕΠΕΚ, που τότε την εκπροσωπούσε ο Β. Γιαννόπουλος, στέλεχος αργότερα του ΠΑΣΟΚ, την επιλογή του δημάρχου. Ο Α. Σελίμης εξυπηρετούσε την κατάσταση αυτή και επιλέχθηκε, ενώ δεν είχε κομματική δραστηριότητα.

πλειοψηφήσαντα συνδυασμό. Και στις εκλογές αυτές, όπως από το 1951 και έπειτα, το κλίμα ήταν πολωμένο και η προεκλογική βία είχε στόχο κυρίως την ΕΔΑ. Αυτές οι ενέργειες ίσως να ήταν και ο λόγος που η Αριστερά και η Κεντροαριστερά έχασε μέρος από την επιρροή των προηγούμενων εκλογών. Βέβαια, οι Φιλελεύθεροι υποψήφιοι, που υποστηρίχτηκαν από την ΕΔΑ, στους τρεις μεγάλους δήμους της χώρας νίκησαν και αυτό μετριάζει κάπως τις εντυπώσεις.

Στο Περιστέρι αυτή τη φορά κατέβαιναν τέσσερις συνδυασμοί. Η Ηνωμένη Δημοκρατική Παράταξη με επικεφαλής τον δήμαρχο Α. Σελίμη, ο Συνδυασμός του Γολεμάτη, ο συνδυασμός Έργα του Αλ. Κοζώνη και ο Προοδευτικός Δημοκρατικός Συνδυασμός του Κ. Σαραντάκου.

Πίνακας 7.28: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1959

Έγγεγραμμένοι:19.269 Άρρενες:10.843 Θήλειες:8.426

Ψηφίσαντες:16.403

Έγκυρα:16.403

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
Ηνωμένη Δημοκρατική Παράταξη	6.622	40,37%	10
Συνδυασμός Σ. Γολεμάτη	4.597	28,02%	7
Έργα Κοζώνης	3.498	21,33%	5
Προοδευτικός Δημοκρατικός Συνδυασμός	1.686	10,28%	3
ΣΥΝΟΛΟ	16.403	100%	25

Τη δημαρχία και αυτή τη φορά κερδίζει ο Α. Σελίμης με την πλειοψηφία των συμβούλων του να ανήκουν στον αριστερό χώρο. Οι συνδυασμοί του Γολεμάτη και των Κοζώνη και Σαραντάκου λαμβάνουν αρκετούς συμβούλους και ο Σελίμης στην ουσία δεν έχει την πλειοψηφία του δημοτικού συμβουλίου. Η αποδυναμωμένη θέση της παράταξης του φαίνεται και από το ότι εκλέχτηκε στην τρίτη συνεδρίαση ως πλειοψηφών δημοτικός σύμβουλος. Το γεγονός, μάλιστα, ότι στη συνεδρίαση της 6/3/1963 ανακοινώνεται η αντικατάσταση του δημάρχου από τον Σ. Γολεμάτη, εξαιτίας μη συμμορφώσεως με το άρθρο 163 του Κώδικα "περί εκθέσεως κατά το

έτος 1961 πεπραγμένων της δημοτικής αρχής”, αποδεικνύει τη συνέχεια της πολεμικής κατά δημάρχων, που δεν ανήκαν στην κυβέρνηση³⁷⁰.

Έως τις επόμενες εκλογές το πολιτικό σκηνικό παρουσιάζει αλλαγή και από την ΕΡΕ πηγαίνουμε στις εκλογές του 1963 στην ΕΚ. Η αλλαγή αυτή, που αποτυπώθηκε και στα αποτελέσματα του Περιστερίου, δημιούργησε μια δυναμική εκδημοκρατισμού της χώρας. Την αλλαγή αυτή βλέπουμε και στις δημοτικές εκλογές στις 5/7/1964. Η πιο κερδισμένη είναι η ΕΔΑ, που όχι μόνο κερδίζει τους τρεις μεγάλους δήμους, αλλά και πολλούς δήμους της πρωτεύουσας.

Και σ’ αυτήν την αναμέτρηση έχουμε αλλαγή εκλογικού νόμου κυρίως ως προς την καθιέρωση φραγμού 10% για την εκπροσώπηση στο δημοτικό συμβούλιο, ως προς την εκλογή δημάρχου, που επανέρχεται η άμεση εκλογή, αν συγκεντρωνόταν η απόλυτη πλειοψηφία ή ο πλειοψηφών συνδυασμός ξεπερνούσε το 40% των εγκύρων³⁷¹.

Πίνακας 7.29: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1964

Πληθυσμός:79.335

Εγγεγραμμένοι:30.871 Ψηφίσαντες:26.161

Έγκυρα:25.962

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοκρατική Συνεργασία> Δ. Φωλόπουλος	12.083	46,54%	17
<Συνδυασμός Γολεμάτης Σωτ.> Σ. Γολεμάτης	5.630	21,69%	3
<Στάης-Δημιουργία- Πρόνοια> Ευαγ. Στάης	4.956	19,09%	3
<Δημοκρατική Αναγέννησις> Αλεξ. Κοζώνης	3.293	12,68%	2
ΣΥΝΟΛΟ	25.962	100%	25

³⁷⁰ Εκτός από τον Δ. Φωλόπουλο που καταδίκασε την πράξη, ο Α. Κοζώνης εκφράζει την έκπληξη που προκαλεί στο λαό αυτό το γεγονός και όσα μπορεί αυτό να θυμίζει από το παρελθόν. Τέλος υπήρξαν και αποχωρήσεις συμβούλων, των Τζιβολιά, Κομνηνού, Ζουμή, Καραχάλιου.

³⁷¹ Για τις υπόλοιπες περιπτώσεις διατηρήθηκε η έμμεση εκλογή από το δημοτικό συμβούλιο με φανερή πλειοψηφία αλλά μόνο μεταξύ υποψηφίων δημάρχων των δύο πρώτων κατά σειρά συνδυασμών.

Οι πέντε συνδυασμοί, που δίνουν την μάχη στο Περιστέρι, εκλέγουν και δημοτικούς συμβούλους.

Ο συνδυασμός του Δ. Φωλόπουλου, συμβούλου ως πριν του συνδυασμού του Σελίμη, υποδηματοποιού στο επάγγελμα, με καταγωγή από την Αρκαδία και μέλος του ΚΚΕ, έχει το μεγαλύτερο ποσοστό και την πλειοψηφία των συμβούλων. Στο συνδυασμό του δεν μετέχουν μόνο αριστεροί αλλά και κεντρώοι σύμβουλοι. Οι προκλήσεις και σε αυτή τη θητεία και η παρακολούθηση από τα όργανα τάξης ήταν πραγματικότητα³⁷². Φυσικά από αυτή τη λογική δεν ξέφυγε και ο δήμαρχος, που δέχθηκε πολλές ποινές και αργίες.

Η επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας έφερε και την ανατροπή του εκλεγμένου συμβουλίου από διορισμένους, τον εξορισμό ορισμένων δημοτικών συμβούλων καθώς και του δημάρχου, την μικρή χρονική παραμονή στο συμβούλιο κάποιων άλλων. Σε αυτή την περίοδο και ως το 1974 έχουμε την ανάληψη της δημαρχίας διαδοχικά από πέντε δημάρχους ή αναπληρωτές, για μικρά, όμως, χρονικά διαστήματα πλην ενός, του δικηγόρου Π. Παναγιωτόπουλου, που έμεινε για περίπου πέντε χρόνια. Το διορισμένο δημοτικό συμβούλιο είχε συχνές αλλαγές είτε από παραιτήσεις μελών λόγω άλλων υποχρεώσεων ή από αντικαταστάσεις λόγω απουσιών.

Μετά τους πρώτους μήνες της δικτατορίας και έπειτα από την εγκαθίδρυση της, αποτελεί χαρακτηριστική ενέργεια η αποστολή ψήφισματος του συμβουλίου για να εκφράσει την ευγνωμοσύνη του στους πρωτεργάτες της Επανάστασης και στην κυβέρνηση. Στο ίδιο ψήφισμα μετονομάζει την πλατεία Δημαρχείου σε 21^{ης} Απριλίου³⁷³. Έως τις επόμενες εκλογές στις 6/4/1975 μεσολαβεί η πτώση της χούντας και η ανάληψη της εξουσίας από τον Κ. Καραμανλή και την κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, προκειμένου να βαδίσει η χώρα ομαλά σε εκλογές.

Δύο έγγραφα ανταποκρίνονται και μπορούν να δώσουν το κλίμα της περιόδου ακολούθησε μετά την πτώση της δικτατορίας. Πρώτα το έγγραφο στις 24/7/1974, όπου το συμβούλιο, που πολλοί σύμβουλοι υπογράφοντες είχαν διατελέσει σύμβουλοι για μεγάλο διάστημα στη χούντα και ο για λίγο δήμαρχος Αθ. Κορακάκης, δικαστικός, εκφράζει την υποστήριξη του στον Κ.Καραμανλή και βεβαιώνει ότι το ίδιο κάνει και ο λαός του Περιστερίου. Και δεύτερο η πράξη της έκτακτης συνεδρίασης στις 25/10/1974, όπου το δημοτικό συμβούλιο, που υπήρχε πριν τη χούντα, έχει συνέλθει σε σώμα και εκφράζει την έντονη διαμαρτυρία του για την συνέχιση της παύσης του αιρετού δημάρχου Δ. Φωλόπουλου.

Οι δημοτικές εκλογές διεξάγονται με τέσσερις συνδυασμούς να μετέχουν σε αυτές. Η Δημοκρατική Συνεργασία με υποψήφιο τον πρώην δήμαρχο Δ. Φωλόπουλο, η Ηνωμένη Δημοκρατική Παράταξις με επικεφαλής τον Αλ.. Κοζώνη, η Κίνηση Υπερκομματικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης με επικεφαλής τον γιατρό Π.

³⁷² Στη συνεδρίαση στις 20/4/1965 αναφέρεται ότι αστυνομικοί φωτογράφιζαν το σχήμα καλλωπισμού των κήπων που ήταν Ζ. το σχήμα των Λαμπράκηδων, οπότε και συνέλαβαν τον ανθοκηπουρό.

³⁷³ Το σχετικό ψήφισμα έχει ημερομηνία 1/10/1967. Επειδή από τον 7^ο έως τον 10^ο μήνα δεν υπήρχαν πρακτικά, δεν μπορούμε να ξέρουμε αν υπήρχαν παρόμοιες ενέργειες.

Κωνσταντάκο, που ανήκε στον κεντροδεξιό χώρο, με καταγωγή από τη Λακωνία και ,τέλος, η Πανδημοκρατική Αναγέννηση Περιστερίου με επικεφαλής το δικηγόρο με καταγωγή Κρητική, Εμ. Καραγεωργάκη.

Πίνακας 7.30: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1975

Πληθυσμός 14/3/1975:118.413

Εγγεγραμμένοι:45.210 Ψηφίσαντες:35.571

Έγκυρα:35.077

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
Δημοκρατική Συνεργασία	20.077	57,20%	21
Ηνωμένη Δημοκρατική Παράταξις	6.403	18,30%	10
Κίνηση Υπερκομματική Τοπικής Αυτοδιοικήσεως ΚΥΤΑ	5.600	16,00%	
Πανδημοκρατική Αναγέννηση Περιστερίου	2.997	8,50%	
ΣΥΝΟΛΟ	35.077	100%	31

Η Δημοκρατική Συνεργασία κέρδισε με μεγάλη πλειοψηφία. Ο Δ. Φωλόπουλος, που στο ψηφοδέλτιο του είχε και κεντρώους συμβούλους, και η παράταξη του Αλ. Κοζώνη ήταν οι μόνες που έβγαλαν συμβούλους σε ένα συμβούλιο, που είχε πια 31 θέσεις συμβούλων.

Έως τις επόμενες επόμενες εκλογές το πολιτικό σκηνικό έχει αλλάξει. Το ΠΑΣΟΚ ήταν κόμμα στη Βουλή, όπως και το ΚΚΕ, που είχε πια νομιμοποιηθεί. Για το λόγο αυτό και οι πολιτικοί σχηματισμοί, που κατέβαιναν στο Περιστερί, άλλαξαν. Η Δημοκρατική Συνεργασία με επικεφαλής το δήμαρχο Δ. Φωλόπουλο ήταν στηριζόμενη από το ΚΚΕ, η κίνηση του Π. Κωνσταντάκου από τη Δεξιά, ο συνδυασμός Δημοκρατική Ενότητα, ανήκε στο ΠΑΣΟΚ με επικεφαλής το μέχρι πριν δημοτικό σύμβουλο στο συνδυασμό του Δ. Φωλόπουλου και δικηγόρο Κ. Ζερβάκη και τέλος ο Ανεξάρτητος Δημοκρατικός συνδυασμός του κεντρώου δικηγόρου Εμ. Καραγεωργάκη³⁷⁴.

³⁷⁴ Σε κάθε παράταξη υπήρχαν και υπάρχουν και συνεργαζόμενοι σύμβουλοι που δεν ανήκουν σε κομματικό χώρο. Και βέβαια η κατηγοριοποίηση των παρατάξεων σε κόμματα δε σημαίνει ότι

Πίνακας 7.31: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1978

Πληθυσμός 14/3/1971 :118.413

Εγγεγραμμένοι:54.257 Ψηφίσαντες:43.870

Έγκυρα:42.906 Ποσοστό αποχής:19,14%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοκρατική Συνεργασία > Δ. Φωλόπουλος	20.295	47,30%	
Κίνηση Υπερκομματικής Τοπικής Αυτ/σεως ΚΥΤΑ το Περιστέρι> Π. Κωνσταντάκος	11.309	26,36%	
<Δημοκρατικός Ανεξάρτητος Συνδυασμός Περιστερίου> Ε. Καραγεωργιάκης	5.702	13,29%	
<Συνδυασμός Δημοκρατικής Ενότητας Περιστερίου> Κ. Ζερβάκης	5.600	13,05%	
ΣΥΝΟΛΟ	42.906	100%	

Πίνακας 7.32: ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1978

Ψηφίσαντες:44.339 Έγκυρα:43.120

Ποσοστό αποχής:18.27%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοκρατική Συνεργασία> Δ. Φωλόπουλος	26.759	62,06%	21
<Κίνηση Υπερκομματικής Τοπικής Αυτ/σεως ΚΥΤΑτο Περιστέρι> Π. Κωνσταντάκος	16.361	37,94%	10
ΣΥΝΟΛΟ	43.120	100%	31

Η νίκη κρίθηκε στις επαναληπτικές εκλογές και ανήκε και αυτή τη φορά στο συνδυασμό του Δ. Φωλόπουλου, που ανακηρύχθηκε στις επαναληπτικές εκλογές. Και

λειτούργησαν στον τόπο μόνο για τα συμφέροντα του κόμματός τους, αλλά ότι οι παρατάξεις είχαν πολιτική ταυτότητα.

πάλι δυο συνδυασμοί επικρατούν και ο δεύτερος ανήκει και αυτή τη φορά στη Δεξιά, αυτός του Π. Κωνσταντάκου.

Στα χρόνια που πέρασαν οι αλλαγές στην πολιτική σκηνή ήταν πολλές, με αποκορύφωμα την κυβερνητική αλλαγή μετά την επικράτηση του ΠΑΣΟΚ. Στα δημοτικά πράγματα βλέπουμε τρεις συνδυασμούς να κατεβαίνουν στις δημοτικές εκλογές στις 17/11/1982. Αρχικά και πάλι ο συνδυασμός του Δ. Φωλόπουλου με την ίδια ονομασία, έπειτα ξανά ο συνδυασμός του Π. Κωνσταντάκου και τέλος ο νέος συνδυασμός του γιατρού Θ. Δημητρακόπουλου, που υποστηρίζεται από το ΠΑΣΟΚ και κατάγεται από τη Μεσσηνία.

Πίνακας 7.33: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1982

Απογραφή πληθυσμού 5/4/1981:140.858
 Εγγεγραμμένοι:65.546 Ψηφίσαντες:54.279
 Ποσοστό αποχής:17,19% Έγκυρα:53.255

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοκρατική Συνεργασία> Δ. Φωλόπουλος	22.532	42,31%	8
<Δημοτική Ανανέωση-Αλλαγή> Θ. Δημητρακόπουλος	16.746	31,44%	5
<Κίνηση Υπερκομματικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης> Π. Κωνσταντάκος	13.977	26,25%	5
ΣΥΝΟΛΟ	53.255	100%	18

Πίνακας 7.34: ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1982

Ψηφίσαντες:53.619
 Έγκυρα: 51.171 Ποσοστό αποχής:18,20%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοτική Ανανέωση-Αλλαγή> Θ. Δημητρακόπουλος	26.149	51,10%	(16 +5)21
<Δημοκρατική Συνεργασία> Δ. Φωλόπουλος	25.022	48,90%	(8+1)9
<Κίνηση Υπερκομματικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης> Π. Κωνσταντάκος	-	-	5

ΣΥΝΟΛΟ	51.171	100%	35
---------------	---------------	-------------	-----------

Στην πρώτη αναμέτρηση βλέπουμε την υπεροχή του συνδυασμού του δημάρχου, την αισθητή άνοδο του συνδυασμού, που στηρίζεται από το ΠΑΣΟΚ και το ίδιο ποσοστό για τη ΝΔ, που είχε στον πρώτο γύρο των προηγούμενων εκλογών. Και οι τρεις συνδυασμοί εκπροσωπούνται, αλλά αυτή τη φορά τη νίκη παίρνει ο Θ. Δημητρακόπουλος³⁷⁵. Από τα αποτελέσματα μπορούμε να εικάσουμε, ότι σε μεγάλο βαθμό ρυθμιστής του αποτελέσματος ήταν η ΝΔ, άλλωστε αυτό είναι κάτι που επιβεβαιώθηκε από πολλούς δημοτικούς συμβούλους.

Οι εκλογικοί σχηματισμοί που παίρνουν μέρος στην επόμενη αναμέτρηση, στις 12/11/1986, είναι τέσσερις. Οι δύο πρώτοι είναι γνώριμοι, του Δ. Φωλόπουλου, που έχει μετονομαστεί σε Δημοκρατική Αγωνιστική Ενωτική Συνεργασία και του Θ. Δημητρακόπουλου η Δημοτική Ανανέωση-Αλλαγή. Το Δημοκρατικό Περιστέρι με επικεφαλής τον υποψήφιο Α. Τσουκαντά, γιατρό και υποστηριζόμενο από τη ΝΔ και τον Κ. Κουζέλη, λογιστή, που βρίσκεται στο χώρο επίσης της Δεξιάς, με καταγωγή από το Αγρίνιο.

Πίνακας 7.35: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1986

Απογραφή 5/4/1981:140.858

Εγγεγραμμένοι:77.402 Ψηφίσαντες:62.474

Έγκυρα:61.074 Ποσοστό αποχής:19,29%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοκρατική Αγωνιστική Ενωτική Συνεργασία> Δ. Φωλόπουλος	22.221	36,38%	7
<Δημοτική Ανανέωση-Αλλαγή>Θ. Δημητρακόπουλος	20.983	34,36%	6
<Δημοκρατικό Περιστέρι> Α. Τσουκαντάς	16.575	27,14%	5
<Νέα Δημοτική Κίνηση Περιστερίου> Κ. Κουζέλης	1.295	2,12%	-
ΣΥΝΟΛΟ	61.074	100%	18

³⁷⁵ Στο συνδυασμό του Θ. Δημητρακόπουλου μετέχει η Ι. Ζερβάκη, τραπεζικός, πρόεδρος της ΟΤΟΕ και σύζυγος του Κ. Ζερβάκη, που το 1978 είχε δημιουργήσει ψηφοδέλτιο που στήριζε το ΠΑΣΟΚ. Ο Ε. Καραγεωργάκης, που το 1975 και 1978 κατέβηκε με δικό του συνδυασμό, συνεργάζεται με το συνδυασμό του Θ. Δημητρακόπουλου και εκλέγεται σύμβουλος το 1990. Ουσιαστικά για πολλά χρόνια ο Θ. Δημητρακόπουλος δεν είχε αντίπαλο από τον κεντρώο χώρο.

Πίνακας 7.36: ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1986

Ψηφίσαντες:62.114 Έγκυρα:57.811

Ποσοστό αποχής:19,75%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοφορία	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοκρατική Αγωνιστική Ενωτική Συνεργασία> Δ.Φωλόπουλος	32.697	56,56%	(7+14) 21
<Δημοτική Ανανέωση-Αλλαγή> Θ.Δημητρακόπουλος	25.114	43,44%	(6+3) 9
<Δημοκρατικό Περιστερί> Α. Τσουκαντάς	-	-	5
ΣΥΝΟΛΟ	57.811	100%	35

Και σε αυτές τις εκλογές η ανάδειξη του πλειοψηφούντος συνδυασμού γίνεται τη δεύτερη Κυριακή. Την πλειοψηφία κατακτά αυτή τη φορά, στο δεύτερο γύρο, ο συνδυασμός του πρώην δημάρχου Δ. Φωλόπουλου. Από τα ποσοστά της δεύτερης Κυριακής μπορούμε να πούμε ότι και εδώ βοήθησε η επιλογή της Δεξιιάς, ώστε να βγει ο συνδυασμός αυτός. Σημαντική κίνηση της περιόδου από το χώρο της ΝΔ είναι ότι επιλέγονται στελέχη που μπορούν να κερδίσουν τις εκλογές, ιδιαίτερα των τριών μεγάλων δήμων της Ελλάδας, επιλογή που υπάρχει μέχρι σήμερα.

Η δημοτική περίοδος 1987-1990 είχε αρκετά προβλήματα, που εστιάζονταν κυρίως στις σχέσεις του δημάρχου με το ΚΚΕ, κομματικό χώρο, όπου ανήκε. Έτσι, οι συχνές αλλαγές στη διοίκηση και οι αποχωρήσεις αποδυνάμωσαν ουσιαστικά την άσκηση εξουσίας. Οι επόμενες εκλογές στις 14/11/1990 αλλάζουν και πάλι τα δημοτικά πράγματα.

Οι πέντε συνδυασμοί που κατεβαίνουν ανήκουν, η Δημοτική Ανανέωση Αλλαγή ΣΥΔΔΑ στο ΠΑΣΟΚ με επικεφαλής τον Θ. Δημητρακόπουλο, η Δημοτική Ανανέωση Περιστερίου στη Ν.Δ με επικεφαλής τον Π. Αδρακτά, γιατρό και αργότερα βουλευτή της Ν.Δ από την Ηλεία, η Δημοτική Κίνηση για την Ανάπλαση του Περιστερίου στο Συνασπισμό με επικεφαλής τον πολιτικό μηχανικό Κ. Τζιωτάκη, η Δημοκρατική Αγωνιστική Ενωτική Συνεργασία με επικεφαλής τον Δ. Φωλόπουλο, που δεν υποστηρίζεται από κομματικό χώρο και τέλος την Κίνηση Πολιτών Περιστερίου για την Οικολογία με επικεφαλής την πρώτη γυναίκα, αρχιτέκτονα μηχανικό, Α. Αθανασοπούλου-Βαφειάδου, που ανήκει στο χώρο του ΕΚΚΕ και γενικότερα της Ριζοσπαστικής Αριστεράς³⁷⁶.

³⁷⁶ Στο Δημοτικό Συμβούλιο της τετραετίας 1982-1986 η Α. Αθανασοπούλου-Βαφειάδου ήταν δημοτική σύμβουλος εκλεγμένη με το ψηφοδέλτιο του Θ. Δημητρακόπουλου που είχε συνεργαστεί ως ανεξάρτητη, ενταγμένη στο ΕΚΚΕ.

Πίνακας 7.37: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1990

Πληθυσμός απογραφής 5/4/81:140.858
 Εγγεγραμμένοι:80.739 Ψηφίσαντες:65.603
 Ψηφοδέλτια:62.811 Ποσοστό αποχής:18,75%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοφορία	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοτική Ανανέωση Αλλαγή ΣΥΔΔΑ>Θ. Δημητρακόπουλος	30.804	49,04%	9
<Δημοτική Ανανέωση Περιστερίου> Π. Αδρακτάς	16.684	26,56%	5
<Δημοτική Κίνηση για την Ανάπλαση του Περιστερίου>- Κ. Τζιωτάκης	10.683	17,01%	3
<Δημοκρατική Αγωνιστική Ενωτική Συνεργασία> Δ. Φωλόπουλος	3.451	5,50%	1
<Κίνηση Πολιτών Περιστερίου για την Οικολογία>Α. Αθανασοπούλου- Βαφειάδου	1.189	1,89%	
ΣΥΝΟΛΟ	62.811	100%	18

Πίνακας 7.38: ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1990

Ψηφίσαντες:63.455 Έγκυρα:57.976
 Ποσοστό αποχής:21.29%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοφορία	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Δημοτική Ανανέωση Αλλαγή ΣΥΔΔΑ>Θ. Δημητρακόπουλος	39.648	68,39%	(9+12) 21
<Δημοτική Ανανέωση Περιστερίου> Π. Αδρακτάς	18.328	31,61%	(5+5) 10
<Δημοτική Κίνηση για την Ανάπλαση Περιστερίου> Κ. Τζιωτάκης	-	-	3
<Δημοκρατική Αγωνιστική Ενωτική Συνεργασία> Δ. Φωλόπουλος	-	-	1
ΣΥΝΟΛΟ	57.976	100%	35

Δήμαρχος εκλέγεται τη δεύτερη Κυριακή ο Θ. Δημητρακόπουλος και παραμένει σε αυτή τη θέση έως το 2002. Οι υπόλοιποι συνδυασμοί εκτός από την Κίνηση για την Οικολογία παίρνουν θέση στο συμβούλιο, που από το 1982 είχε 35 θέσεις.

Οι δημοτικές εκλογές που διεξήχθησαν στις 16/11/1994 εκλέγουν από τον πρώτο γύρο δήμαρχο.

Πίνακας 7.39: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1994

Πληθυσμός απογραφής 17/3/1991:137.288

Εγγεγραμμένοι:86.189 Ψηφίσαντες:68.782

Έγκυρα:60.114 Ποσοστό αποχής:20,20%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Σύγχρονο Περιστερί ΣΥΔΔΑ Ανάπλαση> Θ. Δημητρακόπουλος	30.400	50,55%	21
<Παλαιϊκός Συνδυασμός Περιστερίου>Θ. Παπαχαραλάμπους	13.116	21,81%	8
<Δημοτική Αγωνιστική Συνεργασία>ΔΑΣΠ Ν. Αρβανίτης	7.620	12,67%	4
<Πρωτοβουλία για το Περιστερί> Ι. Νάος	5.849	9,72%	2
<Περιστεριώτικη Άνοιξη> Α. *Καμμάς	1.966	3,27%	-
< Αριστερή Παρέμβαση Περιστερίου για Λαϊκή Αντίσταση> Α. Αθανασοπούλου-Βαφειάδου	1.193	1,98%	-
ΣΥΝΟΛΟ	60.144	100%	35

Σε αυτή την αναμέτρηση έχουν αυξηθεί οι συνδυασμοί. Το Σύγχρονο Περιστερί ΣΥΔΔΑ-Ανάπλαση είναι μια συνεργασία του ΠΑΣΟΚ και του Συνασπισμού, που παίρνουν την πλειοψηφία. Ο Παλαιϊκός Συνδυασμός Περιστερίου με επικεφαλής τον Θ. Παπαχαραλάμπους από το Ναύπλιο, ιδιοκτήτη εκπαιδευτηρίου και καθηγητή, που υποστηρίζεται από τη ΝΔ, η Δημοτική Αγωνιστική Συνεργασία, που υποστηρίζεται από το ΚΚΕ με επικεφαλής τον Ν. Αρβανίτη φαρμακοποιό, η Πρωτοβουλία για το Περιστερί με επικεφαλής το Ι. Νάο, αρχιτέκτονα μηχανικό, καταγόμενο από τη Κέρκυρα, που ανήκε στο ΠΑΣΟΚ και είχε εκλεγεί στον προηγούμενο δημοτικό συμβούλιο, αλλά διαφώνησε και αποχώρησε. Με την δημοτική αυτή παράταξη

συνεργάστηκε και εκλέχτηκε για τελευταία φορά σύμβουλος ο πρώην δήμαρχος Δ. Φωλόπουλος, η Περιστεριώτικη Άνοιξη με επικεφαλής τον γιατρό Α. Καμμά υποστηριζόμενο από την Πολιτική Άνοιξη και τέλος η Αριστερή Παρέμβαση Περιστερίου για τη Λαϊκή Αντίσταση με την Α. Αθανασοπούλου-Βαφειάδου, που συνεχίζει να είναι η μόνη γυναίκα επικεφαλής. Η θητεία αυτή δεν ήταν η ευκολότερη, γιατί δημιουργούνται πολλές εντάσεις και πολιτικά προβλήματα μετά από μια σειρά καταγγελιών για σκάνδαλα Έτσι, στις επόμενες εκλογές, 11/11/1998, έχουμε την παρουσία εννέα συνδυασμών να διεκδικούν ψήφο και θέση στο δημοτικό συμβούλιο.

Πίνακας 7.40: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1998

Πληθυσμός απογραφής 17/3/1991: 137.288
 Εγγεγραμμένοι: 89.986 Ψηφίσαντες: 69.883
 Έγκυρα: 62.220 Ποσοστό αποχής: 22,34%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<ΣΥΔΑΑ Μαζί συνεχίζουμε με όραμα> Θ. Δημητρακόπουλος	22.428	36,05%	7
<Με την Κοινωνία Μπροστά> Α. Παχατουρίδης	18.075	29,05%	6
<Δημοτική Αγωνιστική Συνεργασία Περιστερίου> ΔΑΣΠ Π. Σοφός	8.578	13,79%	3
<Πρωτοβουλία για το Περιστερί> Ι. Νάος	3.725	5,99%	2
<Κίνημα Ήθους και Συνέπειας> Π. Φιλιπάκος	2.627	4,22%	-
<Δημοτική Συνεργασία για την Ανάπλαση του Περιστερίου> Α. Δαρσινός	2.339	3,76%	-
<Παλλαϊκός Συνδυασμός Περιστερίου> Θ. Παπαχαλαλάμπους	2.006	3,22%	-
<Αριστερή Κίνηση Περιστερίου> Α. Αθανασοπούλου-Βαφειάδου	1.513	2,43%	-
<Δημοτική Κίνηση	929	1,49%	-

Περιστερίου ΔΗ.ΚΙ.Π> Α. Κολιός			
ΣΥΝΟΛΟ	62.220	100%	18

Αρχικά υπάρχουν διασπάσεις συνεργασιών, όπως αυτή μεταξύ ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμού. Ο ΣΥΔΔΑ κατεβαίνει αυτόνομα, καθώς και η Δημοτική Συνεργασία για την Ανάπλαση του Περιστερίου, που υποστηρίζεται από το Συνασπισμό με επικεφαλής τον Α.Δαρσινό, καθηγητή, που κατάγεται από τη Νεμέα. Μετά από ρήξη με το ΣΥΔΔΑ δημιουργείται και η Δημοτική παράταξη ΔΗ.ΚΙ.Π, που ιδρύθηκε από το σύμβουλο της παράταξης του δημάρχου, Ι. Κολλιό, επιχειρηματία, που αποχώρησε από το συνδυασμό³⁷⁷, αλλά και ο σύμβουλος της παράταξης του Παλλαϊκού συνδυασμού, Π. Φιλιππάκος, επιχειρηματίας και συνεχώς εκλεγόμενος μετά τη Μεταπολίτευση με το χώρο της ΝΔ, που κατάγεται από το Γύθειο Λακωνίας, αποχώρησε δημιουργώντας το Κίνημα Ήθους και Συνέπειας.

Οι κινήσεις που συνεχίζουν είναι η ΔΑΣΠ, υποστηριζόμενη από το ΚΚΕ, με επικεφαλής τον Π. Σοφό, συνδικαλιστή από τη Ζάκυνθο, η Πρωτοβουλία για το Περιστέρι με τον Ι. Νάο, που συνεργάζεται με πρώην δημοτική σύμβουλο του συνδυασμού του δημάρχου, ο Παλλαϊκός Συνδυασμός Περιστερίου και η Αριστερή Κίνηση Περιστερίου. Η παράταξη, τέλος, Με την Κοινωνία Μπροστά με επικεφαλής τον επιχειρηματία, που κατάγεται από τη Μ. Ασία, Α. Παχατουρίδη υποστηρίζεται από το ΔΗΚΚΙ, αλλά στους κόλπους της έχει πολλά στελέχη του Παλλαϊκού συνδυασμού, που υποστηριζόταν από τη ΝΔ.

³⁷⁷ Ο Ι. Κολλιός είχε κατηγορηθεί για σκάνδαλα στο Νομικό Πρόσωπο ΑΚΕΔΗΠ, αθλητικό Κέντρο που ήταν πρόεδρος, για τα οποία αθώωθηκε χρόνια μετά.

Πίνακας 7.41: ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1998**Ψηφίσαντες:66.806 Έγκυρα:57.297****Ποσοστό αποχής:25,79%**

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<ΣΥΔΔΑΜαζί συνεχίζουμε όραμα> Θ. Δημητρακόπουλος	28.963	50,55%	(7+14) 21
<Με την Κοινωνία Μπροστά> Α. Παχατουρίδης	28.334	49,45%	(6+3) 9
<Δημοτική Αγωνιστική Συνεργασία Περιστερίου Π. Σοφός	-	-	3
<Πρωτοβουλία για το Περιστερί> Ι.Νάος	-	-	2
ΣΥΝΟΛΟ	57.297	100%	35

Οι επαναληπτικές εκλογές δίνουν τη νίκη και πάλι στο Θ. Δημητρακόπουλο και οι τέσσερις συνδυασμοί, που είχαν ήδη από τον πρώτο γύρο εκλέξει συμβούλους, μπαίνουν στο δημοτικό συμβούλιο.

Το 2002 περιορίζονται και πάλι οι συνδυασμοί. Οι αλλαγές αφορούν στο συνδυασμό του δημάρχου Θ. Δημητρακόπουλου, που δίνει την σκυτάλη στον επίσης γιατρό Κ. Λαλένη, που κατάγεται από την Καβάλα και ο συνδυασμός μετονομάζεται σε Δύναμη Ανανέωσης και Δημιουργίας και τον υποστηριζόμενο από το Συνασπισμό συνδυασμό, που αλλάζει όνομα και λέγεται Δημοτική Κίνηση Ανάπλαση με επικεφαλής την Σ. Αλεξοπούλου, πολιτικό μηχανικό, που κατάγεται από την Ολυμπία, τη δεύτερη γυναίκα επικεφαλής συνδυασμού που συναντάμε. Συνεχίζουν οι παρατάξεις Με την Κοινωνία Μπροστά, που αρκετά μέσα ενημέρωσης χρεώνουν την παράταξη στη ΝΔ, η Πρωτοβουλία για το Περιστερί με τον Ι. Νάο, η ΔΑΣΠ με τον Π. Σοφό, η Αριστερή Κίνηση Περιστερίου με την Α. Αθανασοπούλου-Βαφειάδου.

Πίνακας 7.42: ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 2002**Εγγεγραμμένοι:112.418 Ψηφίσαντες:83.783****Άκυρα-Λευκά:6.197 Έγκυρα:77.586****Ποσοστό αποχής:25,5%**

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
<Με την Κοινωνία Μπροστά> Α. Παχατουρίδης	33.250	42,9%	8
<Δύναμη Ανανέωσης και Δημιουργίας>	29.549	38,1%	7

Κ. Λαλένης			
<Δημοτική Αγωνιστική Συνεργασία Περιστερίου>ΔΑΣΠ Π. Σοφός	9.306	12,00%	3
<Δημοτική Κίνηση Ανάπλαση> Σ. Αλεξοπούλου	3.658	4,7%	-
< Αριστερή Κίνηση Περιστερίου> Λ. Αθανασοπούλου- Βαφειάδου	1.823	2,3%	-
ΣΥΝΟΛΟ	77.586	100%	18

Πίνακας 7.43: ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2002

Εγγεγραμμένοι:112.426

Ψηφίσαντες:80.424 Άκυρα-Λευκά:7.968

Έγκυρα:72.456 Ποσοστό αποχής:28,5%

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ	Ψηφοδέλτια	%	Εκλεγμένοι Σύμβουλοι
< Με την Κοινωνία Μπροστά> Α. Παχατουρίδης	36.416	50,3%	(8+13) 21
<Δύναμη Ανανέωσης και Δημιουργίας> Κ. Λαλένης	36.040	49,7%	(7+4) 11
<Δημοτική Αγωνιστική Συνεργασία Περιστερίου> ΔΑΣΠ Π.Σοφός	-	-	3
ΣΥΝΟΛΟ	72.456	100%	35

Η Κοινωνία Μπροστά κερδίζει και ο δήμος αλλάζει διοίκηση και πολιτικό φορέα. Στην αξιωματική αντιπολίτευση βρίσκεται ο συνδυασμός που υποστηρίχθηκε από το ΠΑΣΟΚ. Η ΔΑΣΠ είναι η τρίτη δύναμη και η τελευταία που εκλέγεται στο συμβούλιο.

Ο πίνακας που ακολουθεί θα προσπαθήσει ν' απεικονίσει πώς κατηγοριοποιούνται πολιτικά οι συνδυασμοί, αν και οι εκλογές στην τοπική αυτοδιοίκηση έχουν σχετική αυτονομία σε σχέση με τους βουλευτικές, προκειμένου να γίνουν στο τέλος παρατηρήσεις, που αφορούν συνολικά τους εκλογές και τους πολιτικούς φορείς που συμμετέχουν.

Πίνακας 7.44: Επικρατούντες πολιτικοί χώροι στις δημοτικές εκλογές Περιστερίου 1934-2002

ΕΤΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ	ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙ
1934	ΔΕΞΙΑ
1951	ΔΕΞΙΑ
1954	ΚΕΝΤΡΟ-ΑΡΙΣΤΕΡΑ
1959	ΚΕΝΤΡΟ-ΑΡΙΣΤΕΡΑ
1964	ΑΡΙΣΤΕΡΑ
1975	ΑΡΙΣΤΕΡΑ
1978	ΑΡΙΣΤΕΡΑ
1982	ΚΕΝΤΡΟ
1986	ΑΡΙΣΤΕΡΑ
1990	ΚΕΝΤΡΟ
1994	ΚΕΝΤΡΟ-ΑΡΙΣΤΕΡΑ
1998	ΚΕΝΤΡΟ
2002	ΚΕΝΤΡΟ –ΔΕΞΙΑ

7.3 Δομή και ταυτότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης

Η επιστημονική ενασχόληση γύρω από την τοπική αυτοδιοίκηση έως πριν λίγα χρόνια αφορούσε κυρίως θεσμικά και διοικητικά θέματα, αποκέντρωση, μεταβίβαση αρμοδιοτήτων, κ.ά.

Τα τελευταία χρόνια, τριάντα και άνω, εμφανίστηκε μια διαφορετική προβληματική στον αγγλοσαξονικό κυρίως χώρο, που ασχολείτο με το τοπικό κράτος³⁷⁸. Η προβληματική αυτή μελετά τις κρατικές πολιτικές και λειτουργίες, καθώς αυτές αποκτούν συγκεκριμένες πολιτικές μορφές σε τοπικό επίπεδο και το τοπικό επίπεδο ορίζεται ως προέκταση του κεντρικού. Αυτή η κατεύθυνση ως ένα σημείο ήταν αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων που άλλαξαν τη στάση του κράτους μετά την οικονομική κρίση και τις διαδικασίες αναδιάρθρωσης στη δεκαετία του 1970. Οι περικοπές και οι έλεγχοι στις τοπικές δαπάνες ήλθαν μαζί με την επιβαλλόμενη αναδιάρθρωση του κράτους εξαιτίας της μεγάλης κλίμακας πολυεθνικοποίησης των επιχειρήσεων³⁷⁹. Η τοπική αυτοδιοίκηση ενεπλάκη στις διαδικασίες αναδιάρθρωσης με αποτέλεσμα, τη μεταβολή του ρόλου της. Έτσι οριοθετήθηκε επιστημονικά η εξέταση μιας σειράς παραμέτρων στη λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης, που την εντάσσουν στην προβληματική που εμφανίζεται γύρω από το τοπικό κράτος.

³⁷⁸ Η προβληματική αυτή αναλύεται στο βιβλίο της Cynthia Cockburn <The Local State: The Management of Cities and People>. Pluto, 1977.

³⁷⁹ Η. Γεωργαντάς «Τοπικό Κράτος και Τοπικότητα». Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 2002, σελ.25.

Στο χώρο, λοιπόν, των ερμηνειών του τοπικού κράτους οι δύο ακραίες και παράλληλα ουσιαστικές προσεγγίσεις είναι αυτή που βλέπει το τοπικό κράτος ως προέκταση του κεντρικού και αυτή που προτάσσει την αυτονομία του τοπικού κράτους. Η πρώτη αναφέρει ότι, καθώς η βιομηχανική ανάπτυξη χωροθετεί νέα σχήματα, η τοπική αυτοδιοίκηση υποχρεώνεται να ικανοποιήσει νέες λειτουργικές απαιτήσεις οι οποίες περιλαμβάνουν εξωτερικούς και εσωτερικούς μετασχηματισμούς. Η προσέγγιση της τοπικής αυτοδιοίκησης με τον κόσμο των επιχειρηματικών συμφερόντων επιφέρει αλλαγές στο εσωτερικό των αυτοδιοικητικών θεσμών. Οι πολιτικές του τοπικού κράτους, έτσι, αποκτούν χαρακτηριστικά και ιδιότητες σκόπιμης ορθολογικής δράσης. Έτσι η τοπική αυτοδιοίκηση δεν προσδιορίζεται από το περιεχόμενο της λαϊκής εντολής, γιατί το τοπικό κράτος τελεί υπο τον έλεγχο και την εξάρτηση του κεντρικού κράτους σε βαθμό που το καθιστά προέκταση του κεντρικού.

Η αντίθετη προσέγγιση βλέπει το τοπικό κράτος ως ειδικό τύπο κρατικής οργάνωσης, τον οποίο διακρίνει η ευχέρεια να διαχειρίζεται ζητήματα κοινωνικής κατανάλωσης με τρόπο που αρμόζει στα ειδικά δεδομένα της κάθε περιοχής. Τα διάφορα επίπεδα κρατικής εξουσίας, δηλαδή, λειτουργούν με διαφορετικούς τρόπους σε διαφορετικές περιοχές πολιτικής και είναι σε διαφορετικό βαθμό προσπελάσιμα από τους διάφορους τύπους συμφερόντων.

Μια ακόμα θέση που κινείται στα πλαίσια της πρώτης, είναι ότι κύρια λειτουργία του τοπικού κράτους είναι η συμβολή του στην επεξεργασία στρατηγικών αποφυγής κρίσεων, καθώς και στην επιβολή μιας συγκεκριμένης ιδεολογικής ηγεμονίας, η οποία εμπεδώνεται μέσα από πολιτικές παράκαμψης συγκρούσεων, τους εκλογικούς μηχανισμούς και το γραφειοκρατικό τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας.

Η διάδοχος συζήτηση για την τοπικότητα δεν διατυπώνει μια θεωρία για το τοπικό κράτος, που να έχει καθολικές αξιώσεις. Παραμένει ανοικτή η συζήτηση μιας σειράς χαρακτηριστικών στοιχείων και συμπεριφορών για τα τοπικά θέματα. Η τοπική αυτοδιοίκηση στο ελληνικό κράτος είχε και έχει άμεση σχέση με το κράτος, όπως είδαμε στο κεφάλαιο 3.3, όμως τα πρόσωπα που την υπηρετούν σίγουρα δημιουργούν διαφορετική δυναμική στο τρόπο άσκησης διοίκησης, όπως ήδη εντοπίσαμε από χαρακτηριστικές αποφάσεις του συμβουλίου σε διάφορες εποχές. Όσο για το τοπικό κράτος και τη συζήτηση γύρω από αυτό στην Ελλάδα, με δεδομένη την έλλειψη μητροπολιτικού³⁸⁰ μοντέλου διοίκησης, την πολυαρχία, τις συναρμοδιότητες φορέων, μάλλον παραμένει ανοικτή σε σχέση με στοιχεία και συμπεριφορές για τα τοπικά θέματα³⁸¹.

---

³⁸⁰ Η ανοικτή συζήτηση στην Ελλάδα από την κεντρική εξουσία, τους μεγάλους δήμους, τους αρμόδιους επιστημονικούς φορείς για τη μητροπολιτική διοίκηση και συνολικά το νέο μοντέλο διακυβέρνησης σηματοδοτεί είτε την ανάγκη εκσυγχρονισμού θεσμών, είτε την προετοιμασία για την αποδοχή νέων μοντέλων διοίκησης με κοινούς κώδικες επικοινωνίας από πολλά κράτη.

³⁸¹ Ο προσδιορισμός ενός τοπικού θέματος μπορεί να είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων. Όπως της κρατικής δομής και των επιπέδων εξουσίας που αυτή ασκείται, της θέσης της αυτοδιοίκησης, οικονομικής και πολιτικής, στο συνολικό καταμερισμό, της δυναμικής των κοινωνικών διαδικασιών σε τοπικό επίπεδο.

Στα πλαίσια του παραπάνω προβληματισμού, της ανοικτής δηλαδή συζήτησης για μια σειρά χαρακτηριστικών για τα τοπικά θέματα, μπορούμε να εντάξουμε μια μεγάλη διεθνή έρευνα από πολλές χώρες της Ευρώπης, Αμερικής, Ασίας που θέλει να εντοπίσει τον βαθμό λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών σε τοπικό επίπεδο και τον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι τοπικοί παράγοντες την άσκηση των καθηκόντων τους³⁸². Για την Ελλάδα τα συμπεράσματα αναδεικνύουν την εμπέδωση της λειτουργίας του θεσμού, αλλά και την ύπαρξη χώρου στις τοπικές κοινωνίες για παρεμβάσεις και βελτιώσεις του ελλείμματος αρμοδιοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ακόμα, αναδεικνύονται η μικρή συμμετοχή γυναικών στις ανώτερες βαθμίδες της τοπικής ηγεσίας. Η συνεχιζόμενη εμφάνιση των πελατειακών σχέσεων στις τοπικές κοινωνίες παρά την εύρυθμη λειτουργία των θεσμών. Η χαμηλή αξιοποίηση των εσωθεσμικών δυνατοτήτων παρεμβάσεων αναφορικά με την αμφισβήτηση αποφάσεων τοπικών ηγετών και η ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας κυριότερα σε εξωθεσμικά επίπεδα δράσεων, όπως προσφυγή στα μέσα ενημέρωσης. Και, τέλος, η αναδυόμενη αντίφαση της ελληνικής κοινωνίας από την ιδεολογική ταυτότητα και στάση των τοπικών ηγετών, όπου, ενώ κατατάσσεται υψηλά αναφορικά με τους διεθνείς δείκτες δημοκρατικότητας, παρατηρείται μια δυσπιστία αναφορικά με την αξιοπιστία των συνανθρώπων τους.

Ορισμένα από τα παραπάνω συμπεράσματα είναι σίγουρο ότι ισχύουν και για την τοπική αυτοδιοίκηση του Περιστερίου, όπως η μικρή συμμετοχή των γυναικών στις ανώτερες βαθμίδες αυτοδιοίκησης. Όμως, η δική μας μελέτη εδώ θα επικεντρωθεί στην ταυτότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης, στο να εντοπιστούν οι δομές λειτουργίας που επικράτησαν και πέραν των νομοθετικών πλαισίων και που πιθανότατα συνέβαλαν στους κώδικες και στα δίκτυα επικοινωνίας στη πόλη, με στόχο την απάντηση του ερωτήματος για το ρόλο της αυτοδιοίκησης στη διαδικασία κοινωνικού μετασχηματισμού της πόλης. Η έρευνα για την απάντηση των ερωτημάτων στηρίχθηκε πρωτίστως, όπως έχει αναφερθεί, στο αρχείο πρακτικών του δημοτικού συμβουλίου αλλά και στις αναφορές δημοτικών συμβούλων³⁸³.

Από τον Απρίλιο του 1934, ημερομηνία της πρώτης κατάρτισης του συμβουλίου σε σώμα, οι συνεδριάσεις του συμβουλίου στις περισσότερες περιόδους διεξάγονταν με την παρουσία πολιτών και η αίθουσα ήταν γεμάτη για θέματα που αφορούσαν την τοπική κοινωνία. Οι συνεδριάσεις, άλλωστε, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων, ήταν ανοικτές. Οι συγκεκριμένες για πολλά χρόνια ώρες και μέρες συνεδριάσεων του δημοτικού συμβουλίου αφομοιώθηκαν από τον κόσμο και λειτούργησαν ως στοιχείο παράδοσης για την πόλη³⁸⁴. Γνώριμα πρόσωπα από φορείς,

³⁸² Περίληψη της μελέτης για τα συμπεράσματα στον Ελλαδικό χώρο και στοιχεία της έρευνας που διεξάχθηκε σε 30 χώρες υπάρχουν μεταξύ άλλων στο Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών. Τόμος ΣΤ' τεύχος 31, Δεκέμβριος 2001. Το σχετικό άρθρο έχει τίτλο "Η λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών σε τοπικό επίπεδο" και συγγραφείς του είναι οι Ν. Βογιαζίδης, Β Παππάς, Φ Λουκίσσας.

³⁸³ Όλοι οι δημοτικοί σύμβουλοι που πήραν μέρος στην έρευνα δέχθηκαν να βοηθήσουν παρά τις ώρες που χρειάστηκε να συνοληθούμε και τους ευχαριστώ θερμά γι' αυτό, όπως ευχαριστώ και τη κ. Ε. Συροπούλου και Φ. Μπαλαμπάνη, απογόνους δημοτικών συμβούλων.

³⁸⁴ Η παράδοση της συγκεκριμένης ημέρας και ώρας ήταν παλαιότερη του 1993 και εγκαταλείφθηκε από το 2002 και έπειτα.

συλλόγους, συνδικαλιστές, πολιτικούς παράγοντες της περιοχής, αλλά και πλήθος κόσμου για μια σειρά ζητημάτων παρακολουθούσαν τις συνεδριάσεις που πολλές φορές συνεχίζονταν και μετά τα μεσάνυχτα. Πολλές από τις πολύωρες αυτές συνεδριάσεις είχαμε παρακολουθήσει συστηματικά από το 1993-2001 και μπορούμε να επιβεβαιώσουμε ότι συστηματικά παρακολουθούσαν τα συμβούλια πολίτες και φορείς, χαρακτηριστικό που ατόνισε, όταν από το 2003 άλλαξε ο χώρος συνεδριάσεων και δεν υπήρξε συγκεκριμένη ώρα και ημέρα.

Η επικαιρότητα, τα εκτός ημερήσιας διατάξεως θέματα, έδιναν ένα ρόλο στο συμβούλιο πέρα από τον τοπικό του χαρακτήρα. Άλλωστε το μεγάλο πληθυσμιακό μέγεθος της πόλης, η ποικιλία των προβλημάτων, οι ιδιαίτερες συνθήκες διαβίωσης της δυτικής Αθήνας λίγο πολύ καθόρισαν και τα πλαίσια μιας ευρύτερης θεματολογίας. Οι τοποθετήσεις γύρω από τα τοπικά θέματα, ο τρόπος διαχείρισης των τοπικών προβλημάτων, η συνολική δράση σκιαγραφεί τις διαφορές των δημοτικών διοικήσεων, που ο ρόλος των συμβούλων και του δημάρχου ήταν καθοριστικός.

Όσον αφορά στους δημάρχους και στους επικεφαλής των παρατάξεων των δημοτικών συμβουλίων δόθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο ορισμένες πληροφορίες³⁸⁵. Από αυτούς οι περισσότεροι είχαν μόρφωση, κατείχαν κάποιο πανεπιστημιακό τίτλο και ασκούσαν σχετικό επάγγελμα. Οι δύο δήμαρχοι, Δ. Φωλόπουλος και Θ. Δημητρακόπουλος, που κατείχαν τριάντα χρόνια συνολικά το αξίωμα κατάγονταν από την επαρχία. Δήμαρχοι έχουν χρηματίσει μόνο άνδρες και όχι γυναίκες. Η πρώτη γυναίκα υποψήφια συνδυασμού και μάλιστα μικρού εμφανίζεται το 1990 και η επόμενη το 2002 και οι δύο επικεφαλής σε αριστερές δυνάμεις. Όπως είδαμε στο 7.2 κεφάλαιο, η Αριστερά και το Κέντρο είναι οι χώροι που μονοπωλούν σχεδόν το πολιτικό δημοτικό τοπίο. Ουσιαστικά από το 1954 και έπειτα δεν εκλέγεται δεξιός δήμαρχος³⁸⁶.

Η συντριπτική πλειοψηφία των δημοτικών συμβούλων ήταν κάτοικοι της πόλης σε όλες τις περιόδους. Στοιχεία για τους πρώτους δημοτικούς συμβούλους σχετικά με την επαγγελματική τους δραστηριότητα, τη συνουσία που ζούσαν, την προέλευσή τους δεν γνωρίζουμε πολλά, γιατί δεν υπάρχουν πια τόσο παλιοί δημοτικοί σύμβουλοι ή άνθρωποι που ασχολούνταν στενά με το συμβούλιο, ώστε να δώσουν πληροφορίες, καθώς ο δήμος δεν κρατά αρχείο.

Από το πρώτο συμβούλιο βλέπουμε ονόματα κατοίκων που ανήκαν σε γνωστές οικογένειες με οικονομική επιφάνεια και ιδιοκτησία πολλών εκτάσεων στο Περιστέρι³⁸⁷. Από την εποχή του 1950 και μετά η σύνθεση των συμβουλίων αλλάζει.

³⁸⁵ Σε περιόδους με διορισμένους συμβούλους και δημάρχους δεν υπάρχουν δημοτικά συμβούλια και δήμαρχοι που έκτισαν όλη τους τη θητεία, γι αυτό και στο παράρτημα σε αυτές τις εποχές γράφονται τα διαφορετικά δημοτικά συμβούλια που είχαν τα πρακτικά.

³⁸⁶ Αν και η μελέτη των παραγόντων που συνέβαλε στον κοινωνικό μετασχηματισμό της πόλης σταματά το 2000 δίνονται στοιχεία και από τις εκλογές του 2002 κυρίως γιατί μετά από πολλά χρόνια ο δήμος <αλλάζει χέρια> και κερδίζει ο υποψήφιος που δηλώνει ανεξάρτητος και υποστηριζόμενος από το ΔΗΚΚΙ, αλλά η συντριπτική πλειοψηφία της δημοτικής του ομάδας ανήκει στο χώρο της ΝΔ, όπου πολλές εφημερίδες και μέσα ενημέρωσης τοποθετούν τον ίδιο και τον συνδυασμό.

³⁸⁷ Ο Μ. Μάσχαρ, ο Σ. Ξηρίδης, ο Κ. Ποριώτης ο Ι. Καζούρης ήταν μερικές από τις γνωστές οικογένειες.

Από τις εκλογές του 1954 και έπειτα αρκετοί αριστεροί και κεντρώοι έντονα πολιτικοποιημένοι και με ενεργό δράση στην τοπική κοινωνία εκλέγονται δημοτικοί σύμβουλοι. Οι ανανεώσεις δημοτικών συμβουλίων ήταν και συνέχισε να είναι μεγάλες σε κάθε δημοτική περίοδο. Από την εποχή της Μεταπολίτευσης, που έχουμε τη δυνατότητα να εξετάσουμε καλύτερα τους συμβούλους, μπορούμε να δώσουμε περισσότερες πληροφορίες.

Στο συμβούλιο³⁸⁸ της περιόδου 1975-1978, όπως και σε όλα τα υπόλοιπα, υπάρχουν ελεύθεροι επαγγελματίες, έμποροι, υπάλληλοι, λίγοι τεχνίτες. Τα επαγγέλματα με τη μεγαλύτερη συχνότητα εκείνη την περίοδο ήταν αστυνομικοί, επιχειρηματίες, επιπλοποιοί, βιοτέχνες, δικηγόροι, λογιστές. Στην επόμενη περίοδο οι περισσότεροι σύμβουλοι ήταν λογιστές, επιχειρηματίες, βιοτέχνες, υπάλληλοι, δικηγόροι, αξιωματικοί. Την περίοδο 1983-1986 δικηγόροι, γιατροί, μηχανικοί, υπάλληλοι. Το 1987-1990 γιατροί, φαρμακοποιοί, έμποροι. Το 1991-1994 υπάλληλοι, μηχανικοί, έμποροι, γιατροί, δικηγόροι. Την περίοδο 1995-1998 υπήρχαν πολλοί υπάλληλοι, εκπαιδευτικοί, έμποροι, ελάχιστοι εργολάβοι, βιοτέχνες, αστυνομικοί, μηχανικοί, γιατροί, φαρμακοποιοί. Τέλος την περίοδο 1998-2002 υπήρχαν πολλοί γιατροί, υπάλληλοι, πιο λίγοι επιχειρηματίες, συνταξιούχοι, αστυνομικοί, μηχανικοί, οικονομολόγοι.

Η καταγωγή των δημοτικών συμβούλων ήταν κατά κύριο λόγο από την επαρχία. Οι περισσότεροι σύμβουλοι της περιόδου 1975-1978 ήταν από την Πελοπόννησο και την Κρήτη. Την περίοδο 1979-1982 οι περισσότεροι από την Πελοπόννησο και ακολουθούν από τη Φθιώτιδα, Ιόνιο, Ήπειρο. Το 1983-1986 συνεχίζουν να πρωτοστατούν οι Πελοποννήσιοι και κατόπιν οι Κρητικοί. Το 1987-1990 ακόμα περισσότεροι σύμβουλοι από την Πελοπόννησο, ελάχιστοι από την Κρήτη και Ήπειρο, όπως και τις περιόδους 1991-1994 και 1995-1998. Το 1999-2002 οι Πελοποννήσιοι υπερισχύουν, αλλά είναι πιο λίγοι από τις προηγούμενες περιόδους, και ακολουθούν λίγοι σύμβουλοι από την Κρήτη, Ήπειρο, Εύβοια και Πόντο.

Σε αρκετές περιόδους έχουμε αντιπροσώπευση όλων των συνοικιών από συμβούλους, αλλά πάντα σχεδόν υπερισχύει το Κέντρο, εκτός από την περίοδο 1995-1998. Υπάρχουν συνοικίες, που κατά περιόδους υπάρχει ισχνή αντιπροσώπευση, όπως Ανθούπολη, Κολοκυνθού, Χρυσούπολη. Στις τελευταίες περιόδους υπάρχουν σύμβουλοι που δεν μένουν στο Περιστερί.

Πολιτικά τζάκια δεν μπορεί να ισχυριστούμε ότι υπήρξαν. Όλοι οι δήμαρχοι δεν προέρχονταν από οικογένεια που είχε ηγετικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα του Περιστερίου ή στο Κοινοβούλιο, αλλά είχαν σχέση με την πόλη, συλλογική δράση και δραστηριοποίηση οι ίδιοι ή μέλη της οικογένειάς τους, όπως ο Δ. Φωλόπουλος. Ούτε, όμως, κάποιος δήμαρχος προχώρησε σε υψηλότερα αξιώματα, όπως του

---

³⁸⁸ Σε κάθε δημοτική περίοδο υπήρχαν δημοτικοί σύμβουλοι που δεν μάθαμε ορισμένα στοιχεία τους, αλλά αυτοί δεν είναι πάνω από 20%.

βουλευτή ή του υπουργού³⁸⁹, όπως δεν ασχολήθηκαν μέχρι τώρα και απόγονοι των δημάρχων με την πολιτική.

Από τους δημοτικούς συμβούλους μπορούμε να δούμε τέσσερις - πέντε περιπτώσεις που τα παιδιά τους συνέχισαν την οικογενειακή παράδοση³⁹⁰. Επίσης, εκτός δυο υποψηφίων δημάρχων, οι υπόλοιποι, παρότι κάποιοι το προσπάθησαν, δεν αναρριχήθηκαν σε άλλες θέσεις³⁹¹.

Σ' αυτό το σημείο και, αφού παρουσιάστηκαν ορισμένα βασικά στοιχεία ταυτότητας των συμβούλων, μπορούμε να δούμε δομικά στοιχεία, που διαχρονικά διαμορφώθηκε η λειτουργία του συμβουλίου, έτσι, όπως φάνηκαν από τις συνεδριάσεις. Σε όλες τις περιόδους το συμβούλιο έπαιξε τον ενδιάμεσο ρόλο μεταξύ κεντρικού κράτους και κοινωνίας, το ρόλο του λειτουργού κοινωνικής πολιτικής, του πολιτικού καθοδηγητή, του διεκδικητή, συνήθως για χρηματοδοτήσεις και δανειοδοτήσεις, του συντονιστή σε σχέση με όλους τους φορείς ή πολίτες, για όποιο πρόβλημα και τέλος του φορέα προτάσεων για έργα στην πόλη. Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότερες αποφάσεις αφορούσαν διαχρονικά το σχεδιασμό και τη δαπάνη για τεχνικά έργα και παρεμβάσεις συνολικά στο Περιστερί, γενικότερες δαπάνες για λειτουργικά έξοδα και κοινωνικό έργο, επιχορηγήσεις σε φορείς και φυσικά πρόσωπα του Περιστερίου, δανειοδοτήσεις.

Ο πολιτικός ρόλος του συμβουλίου εκτός από ορισμένες αποφάσεις φαίνεται κατά κύριο λόγο, όπως παρακάτω θα δούμε, από τα ψηφίσματα. Απόρροια αυτής της λειτουργίας η γνωμοδότηση και συμπαράσταση σε συνδικαλιστικά ζητήματα, σε ζητήματα προστασίας ανθρώπων ή ομάδων ή πολιτικών χώρων που αντιμετώπιζαν προβλήματα. Σε όλες τις περιόδους ενίσχυε οικονομικά απόρους και αδύναμους και αναπλήρωνε ως ένα βαθμό το κεντρικό κράτος, όπως και σε όλες τις περιόδους μετέφερε το κλίμα για προβλήματα της πόλης, όπως έργα, στο κεντρικό κράτος, αλλά δεχόταν και παράπονα για λογαριασμό του. Σε όλα σχεδόν τα εκλεγμένα δημοτικά

³⁸⁹ Υπήρχαν δημοτικοί σύμβουλοι που κατά καιρούς έθεσαν υποψηφιότητα για βουλευτές και μάλιστα στη Β' Αθηνών αλλά δεν υπερψηφίστηκαν από το Περιστερί, ενώ κάποιοι τοποθετήθηκαν σε κυβερνητικές θέσεις.

³⁹⁰ Το 1954 βλέπουμε τον Κ. Καστριώτη, από την παράταξη της Δεξιάς που έχει σχέση οικογενειακή σχέση με την οικογένεια του πρώτου δημάρχου. Το 1982, 1986 η Ι. Ζερβάκη, τραπεζικός και πρόεδρος της ΟΤΟΕ, κατεβαίνει και βγαίνει πρώτη δημοτική σύμβουλος με το ΠΑΣΟΚ. Ο σύζυγός της, δικηγόρος, είχε χρηματίσει δημοτικός σύμβουλος το 1964, 1975 και αρχηγός συνδυασμού που δεν εκλέχθηκε το 1978. Από το 1991-1998 εκλέγεται δημοτικός σύμβουλος ο Χρ. Γιαννόπουλος, ιδιωτικός υπάλληλος, με το χώρο του ΠΑΣΟΚ που ο πατέρας του ήταν παλιός δημοτικός σύμβουλος την περίοδο 1960-1963. Από το 1990 έως και το 2002 ο Π. Λύκος, έμπορος, εκλέγεται δημοτικός σύμβουλος από το χώρο της ΝΔ. Ο πατέρας του Δ. Λύκος είχε εκλεγεί το 1978 και είχε διοριστεί δύο χρόνια σύμβουλος από το 1967-1969. Το 1994 η Η. Ζερβάκη, μαθηματικός - σκηνογράφος, εκλέγεται από το χώρο του ΠΑΣΟΚ έως και σήμερα ενώ η μητέρα της Ι. Ζερβάκη δεν επανάρραστηριοποιήθηκε στο χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά της νομαρχιακής. Από το 1994 και έως σήμερα εκλέγεται δημοτικός σύμβουλος ο Β. Λώλος, αστυνομικός, με το χώρο της ΝΔ. Ο πατέρας του Β. Λώλος είχε εκλεγεί δημοτικός σύμβουλος το 1986, 1990 αλλά το 1992 απεβίωσε. Αξίζει να πούμε ότι οι Χ. Γιαννόπουλος και Β. Λώλος και Π. Λύκος έγιναν αντιδήμαρχοι, ενώ η Η. Ζερβάκη υπήρξε για λίγο πρόεδρος του Πνευματικού Κέντρου. Υπάρχουν ακόμα δυο περιπτώσεις συμβούλων που δεν έχουμε διασταυρώσει πόσο κοντινά τους πρόσωπα ήταν παλαιότεροι δημοτικοί σύμβουλοι.

³⁹¹ Ο Π. Αδρακτάς αρχηγός της αντιπολίτευσης το 1990 εκλέγεται βουλευτής αργότερα με τη ΝΔ. Και ο Αθ. Τσουκαντάς αρχηγός αντιπολίτευσης της περιόδου 1987-1990 είχε παλαιότερα υπουργοποιηθεί.

συμβούλια υπήρχαν συχνά συνεδριάσεις με εντάσεις και προστριβές μεταξύ συμβούλων.

Ενδεικτικά αναφέρουμε την μομφή στον πρόεδρο και αντιπρόεδρο από την συγκρότηση του πρώτου κιάλας συμβουλίου στην συνεδρίαση της 24/7/1935 από μερίδα συμβούλων. Ακόμα, τις συχνές καταγγελίες για απουσία συμβούλων από τα συμβούλια τόσο το 1935 όσο και το 1936 και την αναφορά τους στις ανώτερες διοικητικές αρχές και συνακόλουθα τις εκπτώσεις από το αξίωμα.³⁹²

Η τακτική των έκτακτων συνεδριάσεων και των ψηφισμάτων είναι η καλύτερη απόδειξη, για το πώς εμφανιζόταν στη πράξη ο ρόλος της αυτοδιοίκησης στην πόλη, όπως παραπάνω τονίσαμε. Βέβαια, τα ψηφίσματα δεν περνούσαν ομόφωνα και ο κανόνας ήταν, ότι η πλειοψηφία που συνήθως τα έφερνε στο συμβούλιο, τα ψήφιζε. Αναλυτικότερα, στην περίοδο έως το 1938 έχουμε οκτώ έκτακτες συνεδριάσεις και οκτώ ψηφίσματα. Από αυτά μόνο δύο αφορούσαν αιτήματα προς την κεντρική διοίκηση, τα υπόλοιπα αφορούσαν κινήσεις αποδοκιμασίας ή ευγνωμοσύνης, συλλυπητήρια για θανάτους συμβούλων ή μελών της κυβέρνησης³⁹³.

Την επόμενη περίοδο και έως το τέλος της δεκαετίας έχουμε λίγες έκτακτες συνεδριάσεις και ψηφίσματα³⁹⁴. Και αυτά έχουν την ίδια θεματολογία, όπως και την προηγούμενη περίοδο, εκτός από δύο έκτακτες συνεδριάσεις το 1941 που αποφασίστηκε να δοθούν μικροβοθηήματα σε άπορους δημότες. Οι αποφάσεις αυτής της περιόδου παίρνονταν σχεδόν ομόφωνα, για αυτό και δεν υπάρχουν διαφωνίες και προστριβές καταγεγραμμένες.

Στις ακόλουθες περιόδους, που έχουμε εκλεγμένα δημοτικά συμβούλια και έως την χούντα, δεν παρατηρούμε την ίδια συμπεριφορά σε όλες τις δημοτικές περιόδους. Η περίοδος από το 1963 και μετά είναι έντονα δραστηριοποιημένη σε σχέση με τα ψηφίσματα και τις έκτακτες συνεδριάσεις. Οι ελάχιστες που υπάρχουν στις προηγούμενες περιόδους και ιδίως το 1951 και 1952 δείχνουν πολύ μεγάλη ένταση στο συμβούλιο, επεισόδια και επικρίσεις σε βάρος αριστερών δημοτικών συμβούλων³⁹⁵. Και την περίοδο 1954-58 υπάρχουν επεισόδια και συλλήψεις εις βάρος συμβούλων που ανήκουν στην Αριστερά.

³⁹² Στην συνεδρίαση της 14/5/1938 εκπίπτει και ο ίδιος ο δήμαρχος και εκλέγεται αναπληρωτής γιατί παραπέμπεται για πλημμέλημα ως υπαίτιος ατάτης διαπραχθείσας εις βάρος του δημοσίου για ποσό 3.877 δρχ. αφού προσκόμισε ψευδή νοσήλια απόρων με εικονικές αποδείξεις. Οι απουσίες από μερίδα συμβούλων στην πρώτη περίοδο ήταν αρκετά έντονη και είχε επανειλημμένα γίνει θέμα.

³⁹³ Τα αιτήματα αφορούσαν ίδρυση Γυμνασίου ή ημιγυμνασίου και Ειρηνοδικείου. Ψηφίσματα αποδοκιμασίας αφορούσαν πολιτική αποδοκιμασία γεγονότος, όπως τη συγκέντρωση συμβούλων σε χοροδιδασκαλείο που στρεφόταν κατά του δημάρχου. Τα συλλυπητήρια έκφραζαν τη θλίψη του συμβουλίου για τον θάνατο δημοσίων προσώπων, όπως του υπουργού Εσωτερικών Ι. Μουτζουρίδη που στη μνήμη του αποφάσισαν την ονομασία δρόμου με το όνομά του.

³⁹⁴ Από το 1940 έως το 1949 έχουμε επτά έκτακτες συνεδριάσεις και έξι ψηφίσματα.

³⁹⁵ Αναφέρουμε χαρακτηριστικά την μυστική συνεδρίαση στις 22/8/1951 που μεταξύ άλλων υπήρξε και χειροδικία του δημάρχου Σ. Γολεμάτη προς τον δημοτικό σύμβουλο Β. Παναγόπουλο, που ανήκε στη Αριστερά, γιατί τους αποκάλεσε κλέφτες. Ακόμα τη μυστική και έκτακτη συνεδρίαση στις 2/5/1952 που αφορούσε την κατάθεση στεφάνου στον τάφο του Μπελογιάννη, μαζί με πλήθος κόσμου, από τους αριστερούς δημοτικούς συμβούλους Δ. Φωλόπουλο και Β. Παναγόπουλο. Ένα μήνα μετά και αφού υπήρξαν προτάσεις που αξίωναν την απόλυση τους από το δημοτικό συμβούλιο βγαίνει

Τη δημοτική περίοδο 1964-1967 έχουμε 27 ψηφίσματα και 17 έκτακτες συνεδριάσεις. Μέσα από τα ψηφίσματα είναι έκδηλη η πολιτική ταυτότητα της πλειοψηφίας του συμβουλίου και το όργανο έχει καθαρά τέτοιο χαρακτήρα. Οι αποφάσεις τους καυτηριάζουν όχι μόνο την εσωτερική πολιτική κατάσταση, αλλά και τη διεθνή³⁹⁶ έκθέτουν έντονα την οικονομική κατάσταση του δήμου και απαιτούν τα ποσά που έχουν αφαιρεθεί από την κρατική διοίκηση, μια απαίτηση διαχρονική. Οι συνεδριάσεις ήταν πολύωρες με πολλά θέματα και σε έντονο κλίμα με κατηγορίες της αντιπολίτευσης για κομματισμό του συμβουλίου³⁹⁷. Την εποχή αυτή καταγγέλλονται και πολλά επεισόδια σε βάρος συμβούλων και κατοίκων της περιοχής³⁹⁸. Πολλά από τα ψηφίσματα αναφέρονται σε επεισόδια, είτε στο Περιστέρι είτε γενικότερα στην Ελλάδα σε βάρος κατοίκων ή αγωνιστών, αλλά και στον εορτασμό σημαντικών χρονικών περιόδων³⁹⁹. Αλλά και οι έκτακτες συνεδριάσεις της ίδιας περιόδου στόχευαν είτε στην συμπαράσταση αιτημάτων των κατοίκων είτε στην διευθέτηση σοβαρών προβλημάτων ύστερα από φυσικές καταστροφές, κυρίως πλημμύρες, είτε στην απαίτηση για εκδημοκρατισμό των θεσμών είτε στην καταδίκη επεισοδίων⁴⁰⁰.

Η επόμενη περίοδος, που θα την ορίσουμε έως την πτώση της δικτατορίας, έχει 19 έκτακτες συνεδριάσεις και 12 ψηφίσματα και ασκεί πολιτική σχεδιασμού και υλοποίησης έργων για το Περιστέρι και στήριξης για το καθεστώς. Το σύνολο σχεδόν

βούλευμα που δεν θεωρεί ότι διέπραξαν αδίκημα με την κατάθεση στεφάνου στο μνημόσυνο του Μπελογιάννη.

³⁹⁶ Ψήφισμα στις 23/11/1963 για το θάνατο του Τζ. Κένεντυ. Ψήφισμα στις 4/3/1964 σε πλήθος φορέων και στον ΟΗΕ για ελευθερία στον Κυπριακό λαό. Ψήφισμα διαμαρτυρίας στις 23/10/1964 με αφορμή την επίσκεψη Αμερικανού ναυάρχου στην Ελλάδα. Ψήφισμα καταδίκης τον 2^ο μήνα του 1965 για την εισβολή στο Βιετνάμ.

³⁹⁷ Σχετική καταγγελία από τον αρχηγό της αντιπολίτευσης κ. Κοζώνη γίνεται στο συμβούλιο της 24/8/1965.

³⁹⁸ Ένα από τα παραδείγματα αποτελεί και η κοινή διαμαρτυρία των βουλευτών κ. Η. Ηλιού, Β. Ευφραιμίδη, Αντ. Μπριλλάκη, Μ. Θεοδωράκη, Λ. Κύρκου, Β. Νεφελούδη για τη δράση αστυνομικών οργάνων από το ΙΖ Παρ. Ασφ. Αθηνών, που έδειραν δύο νέους ενώ εξέρχονταν από τα γραφεία της ΕΔΑ στο Περιστέρι. Αναφέρεται μάλιστα ότι η συμπεριφορά αστυνομικών από αυτό το τμήμα του Περιστερίου έχει απασχολήσει και κατά το παρελθόν τη Βουλή. Αυτά αναφέρονται σε συμβούλιο της 6/2/1967. Στο συμβούλιο της 20/10/1964 δόθηκε 20 ημερη άργια στο δήμαρχο από το Νομάρχη γιατί δεν υπάκουσε στη διεξαγωγή εορτασμού της 15^{ης} επέτειου συντριβής του κομμουνιστοσυμμορισμού.

³⁹⁹ Ψήφισμα για την επέτειο του Συντάγματος της 3/9/1955 στις 3/9/1965. Ψήφισμα για την απελευθέρωση της χώρας από την κατοχή στις 22/10/1965, όπου σε ορισμένα συμβούλια, όπως σε αυτό, έλειπαν οι δεξιοί σύμβουλοι. Πολλά ψηφίσματα συμπαρίστανται σε αγώνες δημοτών, που μετέχουν και οι σύμβουλοι, όπως φαίνεται από το ψήφισμα της 26/4/1966 και αφορά αιματηρά γεγονότα στην συνοικία Άσπρα Χώματα μεταξύ κατοίκων που διαμαρτύρονταν γιατί η συνοικία τους δεν εντάχθηκε στο σχέδιο πόλεως και των αρχών. Ή αυτό της 4/4/1966 που διαμαρτύρονται έντονα για την αύξηση του εισιτηρίου των αστικών συγκοινωνιών.

⁴⁰⁰ Μια από τις πολύ μεγάλες και έντονες συνεδριάσεις ήταν αυτή της 8/12/1966 που αναφερόταν στα επεισόδια στην πόλη στις 4/12/1966, στο Νεκροταφείο και στο κιν/φο Αττικών, γιατί δεν επέτρεπαν οι αρχές την συγκέντρωση εξωραϊστικών συλλόγων χωρίς άδεια, που όμως ο δήμαρχος ισχυριζόταν ότι δεν απαιτείται σε κλειστό χώρο. Αποτέλεσμα ήταν η σύλληψη και ο ξυλοδαρμός γραμματέα συλλόγου και η επέμβαση του βουλευτή κ. Νεφελούδη και του Υπουργού Υγείας Πρόνοιας κ. Κακλαμάνη για να αποτραπούν τα χειρότερα. Σε εκείνη τη συνεδρίαση η αντιπολίτευση κατηγορήσε έντονα την πλειοψηφία ότι ήταν λάθος κίνηση η συγκέντρωση.

Όσον αφορά το αίτημα για εκδημοκρατισμό των θεσμών χαρακτηριστικό είναι το ψήφισμα από την συνεδρίαση της 14/7/1965 που ζητά να παταχτούν οι συνωμότες και μετονομάζει την πλατεία Βασιλίσσης Σοφίας (την πλατεία μπροστά στο δημαρχείο) σε Δημοκρατίας.

των ψηφισμάτων έχει να κάνει με επαίνους του καθεστώτος, καταδίκη σε όποιο επεισόδιο κατά της κυβέρνησης, συλλυπητήρια για θλιβερά γεγονότα και ευχαριστήρια για έργα που θεμελιώθηκαν στο Περιστέρι⁴⁰¹. Αλλά και το σύνολο σχεδόν των έκτακτων συνεδριάσεων αναφέρεται κυρίως σε έργα που γίνονται στην πόλη και ελάχιστες σε θέματα της κυβερνήσεως. Στο μεσοδιάστημα μετά την πτώση της δικτατορίας και έως τις εκλογές του 1975 έχουμε πολλά ψηφίσματα για την αποκατάσταση της δημοκρατίας, την αποκατάσταση του δημάρχου και κατά ενεργειών της χούντας και των εκπροσώπων της στο δήμο.

Την επόμενη δημοτική περίοδο καθορίζουμε από το 1975 έως το 1982 γιατί, εκτός από ορισμένες αλλαγές στους συμβούλους έχουμε περίπου το ίδιο πνεύμα στη διοίκηση και φυσικά τον ίδιο δήμαρχο. Η δημοτική περίοδος 1975-1978 διακρίνεται από 72 ψηφίσματα και 13 έκτακτες συνεδριάσεις, ενώ συνολικά έως το τέλος της περιόδου έχουμε 146 ψηφίσματα και 38 έκτακτες συνεδριάσεις. Οι έκτακτες συνεδριάσεις αφορούσαν θέματα εσωτερικής διαχείρισης του δήμου, έργα, χρήματα ή χώρους που διεκδικούσαν από την κυβέρνηση, διαμαρτυρίες για επεισόδια, προβλήματα συλλόγων και συμπαράσταση σε αιτήματα απεργών. Τα ψηφίσματα είχαν να κάνουν με ζητήματα διεθνή, καταδικές καθεστώτων και μεμονωμένων πράξεων κατά του λαού, συχνές προτροπές για πλήρη αποχουνοποίηση, ενημέρωση για προβλήματα του δήμου και απαραίτητα έργα από πλευράς κράτους, όπως το πρόβλημα της αποχέτευσης, ενασχόληση με οικονομικά προβλήματα των κατοίκων, όπως η ανατίμηση προϊόντων και εισιτηρίων, αλληλεγγύη σε αγωνιστές.

Την περίοδο αυτή, εξαιτίας και του ιδιαίτερου πολιτικού κλίματος μετά την δικτατορία, ο χώρος της αυτοδιοίκησης στο Περιστέρι αποτέλεσε βήμα διαλόγου και δράσης για φορείς και συλλόγους που άρχισαν να δραστηριοποιούνται και να ενεργούν για λογαριασμό της συνοικίας τους⁴⁰². Η λειτουργία, όμως, του συμβουλίου κατά αυτό τον τρόπο είχε πολλές φορές επιπτώσεις στο έργο του δήμου, γιατί επιστρέφονταν αποφάσεις από τη νομαρχία και στον ίδιο το δήμαρχο με διώξεις και αργίες. Στις περισσότερες συνεδριάσεις και στα αντίστοιχα ψηφίσματα, όταν ήταν μάλιστα πολιτικού περιεχομένου, δεν μετείχε η αντιπολίτευση. Τα επεισόδια μέσα στην αίθουσα του συμβουλίου ήταν ορισμένες φορές οξύτατα. Υπήρχαν συντονισμένες εκδηλώσεις διαμαρτυρίας συμβούλων, συνολικά της παράταξης της αντιπολίτευσης, αλλά και ομάδων κατά της μονομερούς άσκησης πολιτικής και της μετατροπής του δήμου σε κομμουνιστικό χώρο⁴⁰³.

⁴⁰¹ Αναφέρουμε, χαρακτηριστικά, ψήφισμα ευγνωμοσύνης στις 10/1/1967 στους πρωτεργάτες της Επανάστασης της 21^{ης} Απριλίου και μετονομασία της πλατείας στο δημαρχείο σε 21^{ης} Απριλίου. Το ψήφισμα στις 14 ή 19/8/1968 καταδίκης κατά των προδοτών για την απόπειρα κατά της ζωής του προέδρου.

⁴⁰² Πολλούς από τους συλλόγους συνοικιών στήριξε το ΚΚΕ. Η δραστηριοποίηση των συλλόγων για μικρά και μεγάλα ζητήματα ήταν μεγάλη.

⁴⁰³ Στην συνεδρίαση της 19/1/1976 υπάρχουν οπαδοί της Δεξιάς έξω από το δημαρχείο και διαδήλωναν γιατί ο δήμαρχος δεν ασχολείται με προβλήματα της πόλης. Στην συνεδρίαση της 15/11/1976 υπάρχει υπόμνημα διαμαρτυρίας από την παράταξη της αντιπολίτευσης για μονοκομματική τακτική του δημάρχου.

Η επόμενη περίοδος σφραγίζεται από τις αλλαγές αρχικά του δημάρχου και του πολιτικού κόμματος που κέρδισε τις εκλογές, αλλά η παράδοση των πολυώρων συνεδριάσεων και η ευρεία θεματολογία δεν αλλάζουν. Η εικόνα από τις συνεδριάσεις του συμβουλίου δεν ήταν έντονη εκτός ορισμένων στιγμών, όπως αυτής που συζητείται σε μια κατάμεστη από αίθουσα κόσμο η άρνηση του δημάρχου να παραχωρήσει το Άλσος για το 9^ο Φεστιβάλ ΚΝΕ-Οδηγητή, γιατί υπάρχει η έκθεση Ελληνικών προϊόντων, που για πρώτη φορά γινόταν και διεξαγόταν στον ίδιο χώρο την ίδια περίοδο⁴⁰⁴. Αξίζει να σημειωθεί, ότι πολλές φορές υιοθετούνται και ψηφίσματα της αντιπολίτευσης, κυρίως της αριστερής παράταξης, που κατά κύριο λόγο κατέβαζε ψηφίσματα ή να παρουσιάζεται η τακτική των δυο ψηφισμάτων .

Οι 7 έκτακτες συνεδριάσεις, έως τις επόμενες εκλογές, αφορούν εγκρίσεις έργων, εργατών, συμμετοχή σε ειδικά προγράμματα για την ανεργία, χαιρετισμό σε κινήσεις εκδημοκρατισμού της νομοθεσίας , όπως η κοινωνικοποίηση των επιχ/σεων του δημοσίου, συζητήσεις για γεγονότα στην πόλη⁴⁰⁵.

Τα ψηφίσματα αφορούσαν επικρότηση ενεργειών της κυβέρνησης, όπως το να φύγουν οι βάσεις, διαμαρτυρίες για θέματα εξωτερικής πολιτικής, όπως την επέμβαση των Αμερικανών στην Καραϊβική, στηλίτευση αρνητικών προς την αυτοδιοίκηση ενεργειών, όπως αυτή του Μητροπολίτη Χρυσόστομου να μεροληπτεί υπέρ καταπατητών⁴⁰⁶. Συμπαράσταση σε αιτήματα εργαζομένων, αιτήματα για κατοχύρωση δικαιωμάτων , όπως η ΑΤΑ και κατά της ακρίβειας.

Η περίοδος έως το 1990 είναι η προτελευταία των εξεταζομένων περιόδων και η τελευταία που το δήμο κερδίζει ο Δ. Φωλόπουλος και η παράταξη του ΚΚΕ. Κύριο στοιχείο τα πολιτικά προβλήματα του δημάρχου με τους συμβούλους του και τον κομματικό φορέα που ανήκε. Αποτέλεσμα, οι συνεχείς αλλαγές στη διοίκηση, η έλλειψη απαρτιών στις συνεδριάσεις και η ακύρωση πολλών⁴⁰⁷. Η κρίση διαχεόταν

⁴⁰⁴ Τελικά ψηφίζεται για κάποια περίοδο να πάρει το χώρο η ΚΝΕ αλλά ήταν η τελευταία περίοδος διεξαγωγής του Φεστιβάλ στο Περιστέρι. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρχε έντονη φημολογία για συμφωνία της τοπικής Δεξιάς να στηρίζει τον υποψήφιο του ΠΑΣΟΚ στο δεύτερο γύρο των εκλογών προκειμένου να απομακυνθεί το Φεστιβάλ. Στο συμβούλιο μάλιστα της 26/9/1983 ο σύμβουλος Κ. Κουζέλης από την παράταξη του Κωνσταντάκου, που ανήκε στη Δεξιά, διαβάσει δημοσίευμα εφημερίδας που αναφέρει συναλλαγή του αρχηγού της παρατάξεως στις εκλογές και αυτόματα διαγράφεται από την παράταξη. Το 1986 ο Κ. Κουζέλης κατεβαίνει με δική του κίνηση στις εκλογές αλλά δεν εκλέγεται.

⁴⁰⁵ Στην συνεδρίαση της 19/11/1984 που μετέχει πολύς κόσμος συζητούνται επεισόδια που έγιναν στην επέτειο του Πολυτεχνείου, σε γιορτή νεολαίας, στο χώρο της Ξυλοτεχνίας, με αποτέλεσμα να τραυματιστεί ο δήμαρχος. Και τέλος αφού προτάσσονται δύο ψηφίσματα καταλήγουν σε αυτό του ΠΑΣΟΚ που εκφράζει την συμπάραστασή του στο δήμαρχο και κατηγορεί την ΚΝΕ για διάσπαση της κοινής εκδήλωσης. Η λογική των δύο ψηφισμάτων συναντάται αρκετά αυτή την περίοδο.

⁴⁰⁶ Για αυτό το ζήτημα στη συνεδρίαση της 9/11/1984 υιοθετήθηκε και ψηφίσμα συμβούλου της Αριστεράς που μιλούσε για διαχωρισμό εκκλησίας και κράτους.

⁴⁰⁷ Σε μια από τις έντονες συνεδριάσεις στις 28/3/1983, που είχε και πάρα πολύ κόσμο, κατατίθεται κείμενο που αναφέρει 10 σημεία για τα οποία επιβάλλεται η παραίτηση του δημάρχου, κείμενο που κατατέθηκε από τους δημοτικούς συμβούλους της παράταξης του δημάρχου, κ. Γεράρδη και Στεφανίδη. Στην ίδια συνεδρίαση παρουσιάζεται δημοσιευμένο κείμενο καταγγελίας του Αντ/χου κ. Κερασούνη, που μεταξύ άλλων λέει ότι εμποδίστηκε στο έργο του, το οποίο έληγε σε 6 μέρες μετά την συνεδρίαση.

και στο σύλλογο εργαζομένων σχεδόν σε όλη την περίοδο⁴⁰⁸. Την περίοδο αυτή έχουμε 40 ψηφίσματα και 6 έκτακτες συνεδριάσεις. Και σε αυτή την περίοδο δεν μονοπωλούν ψηφίσματα που αφορούν στο δήμο, αλλά και σε πολλά άλλα θέματα, θέματα σχετικά με την ειρήνη και τον αφοπλισμό, παρεμβάσεις για την πόλη και την ευρύτερη περιοχή, θέματα διεθνούς πολιτικής, υποστήριξη αιτημάτων εργαζομένων, ενασχόληση με κοινωνικά θέματα, όπως τα ναρκωτικά ή θέματα κρίσης της κοινωνίας, όπως το σκάνδαλο Κοσκωτά, τη δολοφονία του βουλευτή Μπακογιάννη.

Η περίοδος 1991-2002 θα εξεταστεί συνολικά και θα εντοπιστούν οι τυχόν διαφορές ή τα προβλήματα στα συμβούλια. Στη διάρκεια των δώδεκα χρόνων υπάρχουν λίγες έκτακτες συνεδριάσεις, 9 συνολικά, και 91 ψηφίσματα. Η περίοδος 1994-1998 είχε αρκετά προβλήματα για την παράταξη του δημάρχου και προστριβές κυρίως με συμβούλους της παράταξής του και αρκετές ελλείψεις απαρτιών⁴⁰⁹. Τα περισσότερα ψηφίσματα τα έχουμε την πρώτη και την δεύτερη δημοτική περίοδο, 33 το 1991-1993 και 36 το 1994-1998.

Και σε αυτή την περίοδο η θεματολογία είναι παρόμοια των προηγούμενων, αλλά με έμφαση σε θέματα που αφορούν στο δήμο, στην περιοχή, κυρίως την τελευταία περίοδο. Όπως σε όλες τις περιόδους έτσι και εδώ τίθενται διεθνή προβλήματα και εκφράζεται η συμπαρατάση του συμβουλίου, όπως τα προβλήματα στον Περσικό κόλπο. Καταδικάζονται βίαιες ενέργειες, όπως τα επεισόδια σε σχολείο της Πάτρας, με αποτέλεσμα τον θάνατο του καθηγητή Τεμπονέρα και συμπαρίσταται σε αιτήματα απεργών ή ατόμων που ζητούν στήριξη. Διεκδικούνται και ορισμένες φορές, όπως το Μετρό, με θέρμη αιτήματα σε σχέση με την ποιότητα ζωής και σε αυτές τις συνεδριάσεις βλέπουμε συχνά κινητοποίηση φορέων και πολιτικών της περιοχής⁴¹⁰. Επαινούνται ή όχι ενέργειες της κυβέρνησης, με πολιτικό κυρίως κριτήριο, όπως η αποδοκιμασία της φυγάδευσης μέρους της κινητής περιουσίας των Γλύξμπουργκ.

Απαραίτητο είναι να σημειώσουμε, τέλος, ότι στις περισσότερες περιπτώσεις τα ψηφίσματα προκαλούνται από συμβούλους ή το δήμαρχο, που θέτουν τα ζητήματα, αλλά και από φορείς που έχουν άμεσο ή γενικότερο ενδιαφέρον για κάποιο θέμα.

---

⁴⁰⁸ Πρέπει να σημειώσουμε ότι η διοίκηση του συλλόγου δεν ανήκε στο ΚΚΕ αλλά στο ΠΑΣΟΚ και ένας λόγος συνεχούς διαμάχης υπήρξε η άρνηση του δημάρχου να μονιμοποιήσει προσωπικό που προσέλαβε η προηγούμενη διοίκηση. Το προσωπικό στην τετραετία 1983-1986 είχε σχεδόν τετραπλασιαστεί.

⁴⁰⁹ Στην συνεδρίαση της 26/8/97 ο υπεύθυνος του ΑΚΕΔΗΠ παραιτείται υπό το βάρος σκανδάλου, μέρος του οποίου εκδικάζεται το 2004 και απαλλάσσεται. Το 1995 ο δήμαρχος προβαίνει σε απομάκρυνση συμβούλου του από την παράταξη.

⁴¹⁰ Αξίζει να σημειώσουμε κινήσεις, όπως αυτή στη συνεδρίαση της 10/12/1998 που ζητά την απομάκρυνση του στρατοπέδου από το Χαϊδάρι και τη δημιουργία χώρου πρασίνου στην θέση του. Τις πολλές συνεδριάσεις της τελευταίας περιόδους για τις κραίες κινητές και την απομάκρυνσή τους. Τις συνεδριάσεις που αφορούν την καθυστέρηση της έγερσης Νοσοκομείου και την κοινή το 1995 παράσταση των δημάρχων Δυτικής Αθήνας για αυτό το λόγο.

7.4 Δίκτυα επικοινωνίας και επιρροής

Έως τώρα στο έβδομο κεφάλαιο μελετήσαμε διαχρονικά τις βουλευτικές και δημοτικές εκλογές στο Περιστέρι, τη σύνθεση των συμβουλίων, στοιχεία ταυτότητας δημοτικών συμβούλων και υποψηφίων δημάρχων και στοιχεία δομής του πολιτικού ρόλου του συμβουλίου, που συναντώνται σε όλες τις δημοτικές περιόδους. Στο κεφάλαιο αυτό θα συνεχίσουμε την παρουσίαση κοινών στοιχείων του συμβουλίου αναφορικά με τη σχέση της αυτοδιοίκησης και του κράτους, του κοινωνικού ρόλου της αυτοδιοίκησης, των σχέσεων της με τοπικούς φορείς.

Στην εποχή μας κύριοι αρωγοί στην άσκηση πολιτικής και διοικητικής λειτουργίας φαίνεται να είναι στην πλειοψηφία τους συντεταγμένοι θεσμικά φορείς ή ανώτερα τοπικά στελέχη. Πιο συγκεκριμένα, εκπρόσωποι της πόλης ή ανώτερα τοπικά διοικητικά στελέχη, διοικητικοί παράγοντες σε ανώτερο επίπεδο, τοπικές εφημερίδες, σωματεία με ειδικά ενδιαφέροντα, φίλοι και υποστηρικτές, τοπικοί εκλεγμένοι εκπρόσωποι κομμάτων, ομοίβαθοι παράγοντες, επιτροπές πολιτών γενικά, τοπικοί επιχειρηματικοί παράγοντες, εργατικά σωματεία⁴¹¹. Η τοπική αυτοδιοίκηση δημιουργεί, δηλαδή, δίκτυα επικοινωνίας μέσα από ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, που βρίσκονται στις παρυφές των κοινωνικών δομών της πόλης.

Επανερχόμενοι στην έρευνα για το Περιστέρι θέλουμε εκ των προτέρων να αποκαλύψουμε ότι το ενδιαφέρον της βρίσκεται στην αλλαγή στάσης των δημοτικών διοικήσεων, καθώς άλλαζε η πόλη, οι φορείς της και η ελληνική πραγματικότητα. Χωρίς να απαξιώνουμε το ρόλο σταθερών μορφών έκφρασης, κυρίως λόγω αρμοδιοτήτων, που λειτούργησαν, όμως, και ως μέσο επικοινωνίας με τους πολίτες και δεν διαρράγησαν ποτέ, όπως οι χρηματοδοτήσεις σε φορείς, φυσικά πρόσωπα, εκκλησίες.

Σύλλογοι κάθε μορφής, που είτε είχαν παραρτήματα στο Περιστέρι είτε ήταν μόνο τοπικοί, φορείς, που εκφράζουν οργανωμένα συμφέροντα, αλλά και πολίτες δημιουργούν σχέσεις με την τοπική αυτοδιοίκηση⁴¹². Ξεκινώντας από τη πρώτη δημοτική περίοδο διαπιστώνουμε μια μορφή επικοινωνίας κοινή σε όλες τις επόμενες θητείες, την οικονομική ενίσχυση⁴¹³. Όπως σε παλιότερο κεφάλαιο διαπιστώθηκε, όταν εξετάζαμε την αστική ανάπτυξη του χώρου, μια πληθώρα συλλόγων έδωσαν πνοή στην κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική, αθλητική ζωή του τόπου. Μέσα από τα

⁴¹¹ Η κατηγοριοποίηση αυτή, που έχει και μια σειρά ακόμα μικρότερων παραγόντων με τελευταίο τους αρχηγούς κομμάτων, είναι μέρος της έρευνας της λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών σε τοπικό επίπεδο και μεταξύ άλλων δημοσιεύθηκε και στο Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών. Τόμος ΣΤ, τεύχος 31, 12/2001 σε άρθρο των Ν.Βογιατζιδή, Β. Παππά, Φ. Λουκίσα.

⁴¹² Αναφέρουμε χαρακτηριστικά το παράδειγμα των αθλητικών συλλόγων, όπως ο Ατρόμητος, ο ΓΣΠ, αλλά και άλλοι που συχνά η πορεία τους και η οικονομική τους ευρωστία απασχολούν το δήμο αλλά και αρμόδια υπουργεία, ομοσπονδίες και τοπικούς παράγοντες, βουλευτές, κ.α. Η παρουσία των εκπροσώπων τους στην πόλη και τα δημοτικά πράγματα πάντα ήταν ιδιαίτερη και αναγνωρίσιμη.

⁴¹³ Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και άλλες μορφές στήριξης, όπως η χορήγηση χώρων του δήμου για δραστηριότητες των συλλόγων, η στήριξη αιτημάτων στους κεντρικούς φορείς, η διεξαγωγή υπό τη στήριξη του δήμου εκδηλώσεων τους κ.α.

πρακτικά των συμβουλίων διαπιστώνεται ότι αυτοί οι φορείς είχαν επικοινωνία με το δήμο και συνεργασία.

Στην πρώτη δημοτική περίοδο καταγράφουμε την ενίσχυση 18 φορέων, αποζημιώσεις σε 4 ρυμοτομούμενα και έκτακτα βοηθήματα σε υπαλλήλους του δήμου, σε απόρους, χήρες και χορήγηση νοσηλίων. Μέσα στους φορείς συναντάμε αθλητικά σωματεία, εκκλησίες, προσκόπους, το αθλητικό τμήμα της ΕΟΝ, νυκτερινή σχολή, σχολεία, τη βασιλική αεροπορία, την χριστιανική ένωση νέων. Οι ενισχύσεις σε αυτούς τους φορείς ήταν πολύ περισσότερες από ότι τα βοηθήματα. Την πιο υψηλή χρηματοδότηση έλαβαν η νυκτερινή σχολή, οι ιεροί ναοί, τα ρυμοτομούμενα και η βασιλική αεροπορία. Η στήριξη σ' αυτά τα σωματεία σηματοδοτεί την εδραίωση του κοινωνικού προτύπου, που επιθυμείται να καλλιεργηθεί, καθώς δεν προωθούνται χρηματοδοτήσεις σε συλλόγους, όπως η Μορφωτική Ένωση Περιστερίου, ο Αλληλοβοηθητικός σύλλογος Κουνέα, κ.α.. Η νομαρχία είχε λόγο σε πολλές πράξεις του δήμου και πέρα των αρμοδιοτήτων της⁴¹⁴. Η στήριξη του έργου, αλλά και της προπαγάνδας συνολικά της κυβέρνησης και του βασιλιά, ήταν εμφανής με δηλώσεις αφοσίωσης, αναγόρευση του προέδρου της κυβερνήσεως σε επίτιμο δημότη, μετονομασία οδών⁴¹⁵. Τα μόνα αιτήματα εκτός από τις χρηματοδοτήσεις και τα βοηθήματα ήταν αυτά των εμπόρων για μείωση τελών καθαριότητας, που τα περισσότερα γίνονται δεκτά, καθώς και ορισμένα αιτήματα για έργα που αφορούσαν συγκεκριμένες περιοχές.

Σ' αυτήν την πρώτη περίοδο, λοιπόν, είδαμε ότι κάποιοι φορείς, άτομα που έχρηζαν βοήθειας, έμποροι, ελάχιστοι δημότες, που ρυμοτομήθηκαν τα σπίτια τους, σύλλογοι, που ασχολούνταν με την διαμόρφωση έργων και φορείς, που τους στήριζε η αυτοδιοίκηση, όπως οι σχολικές εφορείες και η νυκτερινή σχολή, είχαν επαφή με το δήμο και όχι όλοι με την ίδια συχνότητα⁴¹⁶.

Η επόμενη περίοδος έως τις πρώτες εκλογές το 1951 δεν είναι ίσως τόσο δύσκολο να φανταστούμε πως κύλησε. Ο δήμος έκανε τα απολύτως απαραίτητα στην πόλη, όπως καθαρισμό και ειδικά συνεργεία για αυτόν, ελάχιστες διανοίξεις. Οι παροχές του προς τον κόσμο συνεχίστηκαν στα πλαίσια των βοηθημάτων, των εξόδων κηδείας σε δημότες, της βοήθειας από καταστροφές, όπως πλημμύρες, την φροντίδα λίγων έκθετων βρεφών, την βοήθεια λιγοστών φυματικών, την ταφή

---

⁴¹⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα η προτροπή για οικονομική ενίσχυση, μέσω πωλήσεως εισιτηρίων, του πατριωτικού θεατρικού έργου, Ο Αταφος Βασιλιάς στο θέατρο Ολύμπια. Η σχετική απόφαση παίρνεται στο συμβούλιο της 1/11/1935.

⁴¹⁵ Στο συμβούλιο τον 8^ο μήνα του 1939 μετονομάζονται οι οδοί Ζαΐμη σε Αγ. Βασιλείου, Ν. Καστριμένου σε Αγ. Παρασκευής, Μουτζουρίδου σε Πελοποννήσου. Να σημειώσουμε ότι στο συμβούλιο της 15/12/1935 δόθηκε το όνομα του αποθανόντος υπουργού Εσωτερικών Ι. Μουτζουρίδη σε ένα δρόμο του Περιστερίου. Και ότι στο συμβούλιο της 14/3/1935 σαν έκφραση ευγνωμοσύνης στον πρόεδρο της κυβερνήσεως, Π. Τσαλδάρη, για την καταστολή του εθνοκτόνου κινήματος της 1/3/1935 μετονομάζουν μεταξύ άλλων την κεντρική και εγκεκριμένη λεωφόρο Αγ. Βασιλείου σε Π. Τσαλδάρη.

⁴¹⁶ Ο Ατρόμητος εμφανίζεται τρεις φορές να επιχορηγείται, όπως και οι πρόσκοποι, και δύο τα σχολεία και η νυκτερινή σχολή, κυρίως μέσω του εξωραϊστικού συλλόγου. Απαραίτητο είναι να αποσαφηνίσουμε ότι πολλές φορές η αυτοδιοίκηση λόγω της νομοθεσίας δεσμεύεται να επιχορηγήσει άμεσα ορισμένους φορείς. Παράδειγμα αποτελεί ότι ακόμα και σήμερα δεν μπορεί να χρηματοδοτηθεί φορέας που δεν έχει την έδρα του στην πόλη άσχετα με το πόση δραστηριότητα έχει.

ελάχιστων που είχαν σκοτωθεί από τους στασιαστές⁴¹⁷. Οι λιγοστές δαπάνες για έργα περιλαμβάνουν και τα σχολεία⁴¹⁸.

Οι φορείς και αυτοί που ήταν γύρω από το δήμο ήταν σύλλογοι γνωστοί από την προηγούμενη θητεία και αρκετοί που στήριζαν θύματα πολέμου, θύματα του εμφυλίου, αλλά πατριώτες και όχι «στασιαστές»⁴¹⁹. Ο δήμος μάλιστα προέβη σε απαλλαγή καθηκόντων υπαλλήλου του στις 28/2/1945, επειδή συμμετείχε στο ΕΑΜ καθώς και σε διακοπή μισθοδοσίας εκτελεσθέντος υπαλλήλου του στις 7/4/1945, που την έπαιρνε η οικογένεια του. Και σε αυτή την περίοδο διαπιστώνουμε, όπως αναμενόταν από μια διορισμένη διοίκηση συμβουλίου, την σύμπλευση με το καθεστώς και τις πολιτικές που αυτό επεδίωκε. Συμβολικές εκφράσεις αποτελούν μεταξύ άλλων οι αποφάσεις στις 7/3/1945 για μετονομασία της οδού Ολυμπίας σε Φρ. Ρούζβελτ σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για την βοήθεια των ΗΠΑ και δύο χρόνια αργότερα της έκφρασης των αισθημάτων φιλίας του Περιστεριώτικου λαού για το διάγγελμα Τρούμαν, που δικαιώνει τους αγώνες των Ελλήνων.

Στην περίοδο που ακολουθεί και έως την επιβολή στρατιωτικής δικτατορίας αρχίζει το δημοτικό συμβούλιο να ανοίγεται προς την κοινωνία. Τα βοηθήματα για απόρους όσο πάνε ατονούν και τείνουν να δίνονται σε συγκεκριμένες περιόδους, όπως στις γιορτές. Όσο περνούν τα χρόνια όλο και λιγότερο εμφανίζονται φορείς πατριωτικοί ή κοντά στα σώματα ασφαλείας, όπως "Φίλοι της αστυνομίας" και περισσότερο δραστηριοποιούνται σύλλογοι συνοικιών του Περιστερίου και σύλλογοι από διάφορα μέρη της Ελλάδος, που σταδιακά πληθαίνουν. Αθλητικοί σύλλογοι αρχίζουν να εμφανίζονται αρκετοί και βέβαια ο Ατρόμητος, που είναι η ποδοσφαιρική ομάδα της πόλης, δεσπόζει. Οι περισσότεροι από αυτούς χρηματοδοτούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα, ανάλογα και με το πόσο συνεισφέρει η κυβέρνηση.

Τα ζητήματα, που θέτουν οι σύλλογοι, αφορούν έργα μικρής κυρίως εμβέλειας αλλά σημαντικά για τη γειτονιά τους, όπως διάνοιξη δρόμων, δημιουργία γεφυριών, παιδικών χαρών ή συνδρομή του δήμου σε δαπάνη του συλλόγου για έργα που ξεκίνησαν οι κάτοικοι και οι σύλλογοι στη συνοικία τους, ενστάσεις που αφορούν στο σχέδιο πόλεως, που πολλές απορρίπτονται και βέβαια γενικότερα σοβαρά ζητήματα, όπως του λιγνιτωρυχείου στην περίοδο 1951-1954, προβλήματα ανεργίας των κατοίκων από το κλείσιμο της μονάδας του Λαναρά⁴²⁰, επεισόδια με

⁴¹⁷ Αναφέρουμε ενδεικτικά αποφάσεις της 26/8/1945 για έξοδα κηδείας 2 εργατών που σκοτώθηκαν από στασιαστές. Εισφορά 300.000 δραχστην άπορη δημότισσα Μ. Σ που ο αδερφός και σύζυγός της σκοτώθηκαν από τους στασιαστές στο συμβούλιο τον 7^ο /1948. Προμήθεια γλυκισμάτων στα 55 ανταρτοπλήκτα παιδιά που στεγαζόνταν στον παιδικό σταθμό στο συμβούλιο της 27/12/1948.

⁴¹⁸ Τα οποία αριθμούν σε πέντε δημοτικά και ένα μικτό γυμνάσιο.

⁴¹⁹ Ορισμένοι σύλλογοι που χρηματοδοτήθηκαν εκτός από γνώριμους όπως ο Ατρόμητος, η ΕΟΝ, οι Πρόσκοποι, οι Αλκίμοι, η Χριστιανική Ένωση, ήταν και οι Φίλοι της Αστυνομίας, ο σύλλογος Αλληλοβοήθειας σφαιρασθέντων και κρατουμένων Εθνιστών 1944, η Μάνα του Στρατιώτη.

⁴²⁰ Για το εργοστάσιο Λαναρά και τη σημασία του στην πόλη έχουμε αναφερθεί στο 4.3.2, όπως και για το λιγνιτωρυχείο που αποτέλεσε μετά από μια στιγμή και έπειτα εφιάλτη στην ζωή των κατοίκων με συχνά επεισόδια τραυματισμών, εκρήξεων και ανοικτό το ενδεχόμενο να κατεδαφιστούν και σπίτια.

κατοίκους που αντιστάθηκαν, όπως όταν γκρέμιζαν σπίτια κατοίκων και, επειδή αντιστάθηκαν, φυλακίστηκαν⁴²¹.

Από το 1954 η συμμετοχή των συλλόγων στις συνεδριάσεις του δήμου εντείνεται και πολλά αιτήματά τους ικανοποιούνται, γεγονός που μπορεί να οφείλεται και σε αλλαγή της διοίκησης. Ο δήμος σταδιακά αρχίζει να παγιώνει, όσο από τα οικονομικά του επιτρεπόταν, ένα είδος κοινωνικής πολιτικής με το να μεριμνά περισσότερο για τις εγκαταστάσεις των σχολείων, να συντηρεί δημοτικά ιατρεία, να στηρίζει προσπάθειες, όπως αυτή της νυκτερινής σχολής ή μεμονωμένες προτάσεις για βοήθεια στα δίδακτρα μαθητών του Περιστερίου, για αγορά βιβλίων στους άπορους, για παροχή κατασκίνωσης, κυρίως μετά το 1963⁴²². Λειτουργούσε ακόμα υπέρ δημοτών, που είτε από λάθος είτε από οικονομική δυσπραγία δεν μπορούσαν να πληρώσουν φόρους και την εισφορά τους στους χρηματικούς καταλόγους. Τόσο την πρώτη περίοδο, 1951-1953 όσο και τη δεύτερη, 1954-1959, κτηνοτρόφοι, έμποροι και δημότες ζητούσαν για συγκεκριμένους λόγους απαλλαγή από φόρους και χρηματικούς καταλόγους⁴²³.

Η σχέση του δήμου με την κεντρική εξουσία σε όλο το χρονικό διάστημα διαμορφώνεται και ανάλογα με το ποιος είναι ο δήμαρχος και ποια η κυβέρνηση. Σοβαρά επεισόδια δημιουργήθηκαν τις περιόδους που υπήρχε αριστερή διοίκηση στο δήμο, τόσο στο πρόσωπο του δημάρχου όσο κατά πράξεις του δημοτικού συμβουλίου⁴²⁴. Η ένταση αυτή αποτυπώνεται και στη διοίκηση του δήμου, που διεκδικεί με μεγάλη ένταση πόρους από την κυβέρνηση και γίνεται συχνά λόγος για το διεκπεραιωτικό ρόλο του θεσμού και την ανάγκη αλλαγής του⁴²⁵. Και σε αυτή την περίοδο συνεχίζουμε να παρατηρούμε την πρακτική των μετονομασιών των οδών⁴²⁶.

---

⁴²¹ Το επεισόδιο συζητήθηκε τον 3^ο μήνα του 1965 στο συμβούλιο και αφορούσε την σύλληψη 25 κατοίκων της συνοικίας Αγ. Ιεροθέου που αντιστάθηκαν στο γκρέμισμα των σπιτιών τους. Το συμβούλιο, όπως πολλές φορές έχει επαναλάβει, συμπαρίσταται και ζητά αναστολή κατεδάφισης από την κυβέρνηση έως η περιοχή να ενταχθεί στο σχέδιο πόλεως. Έχει αναφερθεί ήδη ότι το πρόβλημα των κατεδαφίσεων ήταν πολύ έντονο στο Περιστερί αφού πολλοί αποφάσιζαν να χτίσουν λαθραία μια κάμαρα για να στεγαστούν.

⁴²² Το 1959 αποφασίζεται να γίνουν δημοτικά ιατρεία στο χώρο του παλιού κέντρου διασκεδάσεως Οπτασία. Χρηματοδοτεί άπορους μαθητές της τεχνικής σχολής Αμπερ την περίοδο του 1966 και η Νομαρχία ζητά τεκμηρίωση της απόφασης. Το 1965 αποφασίζεται και η παροχή κατασκίνωσης σε 80 παιδιά .

⁴²³ Στο συμβούλιο της 20/6/1952 γίνεται δεκτή αίτηση απαλλαγής αγελαδοτρόφων λόγω προβλήματος αρωθόδους πυρετού. Όπως και 517 αιτήσεις για διαγραφή ατόμων από χρηματικούς καταλόγους έγιναν δεκτές στις 11/12/1956. Είχαμε και σποραδικά αρκετές διαγραφές λόγω λάθους των φορολογικών καταλόγων και από άλλες αιτίες.

⁴²⁴ Μια μικρή απόδειξη των σχέσεων τους αποτελεί και η 20ημερη άργια στο δήμαρχο από το νομάρχη που αναφέρεται στο συμβούλιο της 20/10/1964, όπως και η μη έγκριση από τη νομαρχία των εξόδων του στεφανιού του Σ. Πέτρουλα.

⁴²⁵ Στο συμβούλιο της 19/11/1965 γίνεται ενημέρωση για την απόφαση της Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Αττικής (ΤΕΔΚΝΑ) για έκτακτη οικονομική ενίσχυση των δήμων και ο δήμαρχος κάνει λόγο για την εξεθλίωση του δήμου Περιστερίου, ζητά να ρυθμιστούν χρέη, όπως έγινε στο δήμο Αθηναίων και διαμαρτύρεται για την αύξηση της τιμής του εισιτηρίου. Σε συνεδρίαση της 26/11/1964 αναφέρει ο δήμαρχος προς το συμβούλιο ότι είναι διεκπεραιωτές αφού πολλές φορές στέλνει η κυβέρνηση χρήματα στο δήμο για να τα δώσει αλλού, όπως σε ναούς.

⁴²⁶ Στις 23/11/1963 αποφασίζεται η μετονομασία της οδού Αγ. Τριάδας σε Τζ. Κένεντυ. Στις 7/3/1964 μετά και το θάνατο του Βασιλέως Παύλου μετονομάζεται η οδός Διαδόχου Παύλου σε Βασιλέως Παύλου και η Αεροπόλεως σε Βασιλέως Κων/νου.

Την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας δεν είναι τόσο ευρεία, όσο στο παρελθόν, η επικοινωνία του δήμου με φορείς, συλλόγους και πολίτες. Η επαφή με τα σχολεία και τους ιερούς ναούς δεν φαίνεται να ατονεί, όπως ατόνησε με τους συλλόγους⁴²⁷. Αθλητικοί σύλλογοι χρηματοδοτούνται, αλλά όχι τόσο πολλοί όσο στο παρελθόν. Ελάχιστοι συνοικιακοί σύλλογοι εμφανίζονται, όπως αυτός της Αγ. Λαύρας, που ζητά τη μετονομασία της συνοικίας του σε Νέα Ζωή ή ο εξωραϊστικός, που ζητά την μετονομασία της συνοικίας Άνω Λόφος σε Αγία Αναστασία. Στα πλαίσια των μετονομασιών βλέπουμε ότι τον 10^ο μήνα του 1967 η συνοικία Μπουρνάζι να μετονομάζεται σε Νέα Σεπόλια και τον τελευταίο μήνα του 1968 να γίνονται πάρα πολλές αλλαγές ονοματοθεσίας σε συνοικίες. Οι λιγοστές επαφές που έχουν πολίτες αφορούν στο σχέδιο πόλεως και στις ενστάσεις πάνω σε αυτό. Οι καλές σχέσεις, που είχαν με το καθεστώς οι σύμβουλοι, πρέπει να θεωρούνται δεδομένο⁴²⁸. Στις συνεδριάσεις δεν εμφανίζονται αντιρρήσεις για κυβερνητικούς χειρισμούς μόνο κάποιες διαφοροποιήσεις μεταξύ συμβούλων για έργα στην περιοχή. Για αυτό και αξίζει να αναφέρουμε μια μόνο προστριβή με την Γραμματεία Αθλητισμού, γιατί ο δήμος δεν δέχθηκε να παραχωρήσει χώρο για δημοτικό γυμναστήριο και η Γραμματεία Αθλητισμού δεν έδωσε χρήματα για κέντρο νεότητας⁴²⁹. Χαρακτηριστικό της περιόδου η συχνή αλλαγή συμβούλων, οι συνεδριάσεις μια ή δυο φορές το μήνα. Αμέσως μετά την πτώση του καθεστώτος και την επιστροφή των συμβούλων μετονομάζονται πάρα πολλοί οδοί⁴³⁰.

Οι δύο επόμενες δημοτικοί περιόδοι, που έχουμε την ίδια διοίκηση και την ίδια πολιτική εξετάζονται μαζί, αν και γενικά από αυτό το σημείο και έπειτα δημιουργούνται σταθερές σχέσεις και μορφές επικοινωνίας μεταξύ των φορέων και του δήμου και επομένως δεν θα ήταν λάθος να εντοπίσει κανείς τις διαφορές, αλλά να δει συνολικά τις περιόδους. Τα σημεία που διαφοροποιούνται με το χρόνο είναι οι διεκδικήσιες και η έντασή τους, αλλά και σύλλογοι που δημιουργούνται και άλλοι που ατονούν.

⁴²⁷ Ελάχιστοι νέοι σύλλογοι καταγράφονται την περίοδο εκείνη. Παράδειγμα ο σύλλογος Φίλων Κυβερνήσεως Εθνικής Σωτηρίας Ν. Σεπολιών, οι τραυματίες πολέμου οπλιτών Περιστερίου.

⁴²⁸ Διορισμένος σύμβουλος της περιόδου αυτής παραιτείται όταν καλείται να συμμετάσχει στη Συμβουλευτική.

⁴²⁹ Τα χρήματα που την περίοδο αυτή το Περιστερί πήρε από την κεντρική διοίκηση ανέρχονταν σε 22.000.000 δρχ., που αναφέρονται στο συμβούλιο της 1/6/1970, για ύδρευση αλλά την δαπάνη των εργατών θα την επιβαρυνόταν ο δήμος. Ακόμα 33.000.000 δρχ., 6 μήνες αργότερα και πάλι από το Υπ. Δημοσίων Έργων, για αντιπλημμυρικά έργα, καλύψει ρεμμάτων ..κα. Και 10. 000.000 δρχ., 6 μήνες αργότερα από το ίδιο Υπουργείο, και πάλι για αντιπλημμυρικά. Όλη την περίοδο πήρε δάνεια ύψους 106.700.000 δρχ. που ηδόση του τελευταίου έληγε στις 31/12/1992.

⁴³⁰ Με την πράξη 61 στις 7/2/1975 μετονομάζονται οι οδοί Παρνασσού σε Σόλωνος, Ράλλη σε Λέλας Καραγιάννη, Σικάγου σε Στ.Σαράφη, Φαλαγγιτών σε Φιλελλήνων, Φίλου Κων/νου σε Φωκίανου, Λεωνίδα σε Λεάρχου, Λάτα σε Ι. Βάρσου, Ναυσικάς σε Π. Σταθόπουλου, Αλικής σε Αλκίπου, Βασιλίσσης σε Ευσταθίου Λεβέντη, Γκούρα σε Χαραλαμπίδη, Παπακωνσταντίνου σε Λούθηρ Κίνγκ, Άννας Μαρίας σε Αχελώου, Βασ Αλεξάνδρου σε Κ. Βάρναλη, Β. Φρειδερίκης σε Ν. Μανδηλαρά, Γεροστάθη σε Γεροδήμου, Γρίβα σε Γοργοποτάμου, Γ. Τσαλαβούτα σε Βασ Πεσλή, Διαδόχου Παύλου σε Αγωνιστών Επταετίας, Ευδοκίας σε Μ. Κοτοπούλη, Ι. Μεταξά σε Δημ. Γληνού, Καραθεοδωρή σε Καραγιώργη, Κ. Χρονά σε Γ. Τσαρούχα, Λαίου σε 3^{ης} Σεπτεμβρίου, Λιανού σε Λιανοκλαδίου, Λαδά σε 8^{ης} Δεκεμβρίου, Λοχαγού Δεδούση σε Γρ. Λαμπράκη, Παρθενίου σε Μ. Αυγέρη. Και οι πλατείες Δημοκράτειο σε Δημοκρατίας, Βασ Όλγας σεΕλευθερίας, Δέγλερη σε Ειρήνης, Ανθουπόλεως σε Πολυτεχνείου.

Επανερχόμενοι στη μελέτη της περιόδου μετά τη δικτατορία αρχίζουν να επαναδραστηριοποιούνται οι σύλλογοι των συνοικιών και να ζητούν καλύτερες συνθήκες ζωής⁴³¹, λιγότερη μόλυνση από τα εργοστάσια που είναι γύρω από τα σπίτια τους, περισσότερους ελεύθερους χώρους. Σε όλα τα αιτήματα που κατατίθενται, εκτός από ορισμένα που αφορούν σχέδιο πόλεως, συμπαρίσταται και κινητοποιείται ο δήμος. Πολλές φορές ο δήμος ενεργεί πριν από τους κατοίκουςμ όταν πρόκειται για χώρουςμ όπως αυτός του σημερινού Άλσους, που σχετικά έχουμε αναφερθεί στο τέταρτο κεφάλαιο. Και αυτή τη φορά διαπιστώνουμε, όπως και την προηγούμενη θητεία του Δ. Φωλόπουλου, ότι το συμβούλιο είναι ανοικτό σε αιτήματα απεργών και τις περισσότερες φορές παίρνει θέση υπέρ τους⁴³². Απαραίτητο είναι να τονίσουμε ότι στις θητείες του Δ. Φωλόπουλου, αλλά και κατόπιν του Θ. Δημητρακόπουλου, το γραφείο τους ήταν ανοικτό για το κοινό και τους φορείς, κάτι που μαρτυρίες των κατοίκων λένε ότι συνέβαινε γενικά με τους δημάρχους του Περιστερίου.

Από τα στοιχεία των οικονομικών ενισχύσεων προκύπτουν πολλά σωματεία, που είναι μάλλον αποτέλεσμα επαναλειτουργίας και άλλα που δημιουργούνται στον αθλητικό, πολιτιστικό χώρο. Ωστόσο ο δήμος δημιουργεί σχέσεις και με σωματεία που δεν δραστηριοποιούνται μόνο στο Περιστέρι και βρίσκονται στο πλευρό παλιών αγωνιστών ή κρατών, όπως του Κυπριακού λαού. Επίσης, ενισχύονται κατά το δυνατό πολίτες που επλήγησαν από φυσικά φαινόμενα, όπως πλημμύρες.

Οι κοινωνικές παροχές αρχίζουν να επανακάμπουν, όπως τα βοηθήματα στους απόρους. Ενισχύονται θεατρικές προσπάθειες, όπως του θεάτρου Πειραιά, της Ξ. Καλογεροπούλου, των Ελεύθερων καλλιτεχνών, το Περιφερειακό θέατρο, οι Θεατρίνοι. Προβάλλονται κινηματογραφικές ταινίες σε γειτονιές με τη βοήθεια και των τοπικών συλλόγων και παραστάσεις, όπως του Εταιρικού θεάτρου Κοκκινιάς, της Πνευματικής Στέγης Περιστερίου, της καλλιτεχνικής εταιρείας Δεσμοί, του θεάτρου Πειραιά και Ξ. Καλογεροπούλου⁴³³. Στηρίζονται οι ντόπιοι καλλιτέχνες με το να προσφέρεται βοήθεια στις εκθέσεις τους⁴³⁴. Η διοίκηση του δήμου ενισχύει τον πολιτικό χώρο της και μια μορφή στήριξης αποτελεί και η διοργάνωση του Φεστιβάλ ΚΝΕ-Οδηγητή στο Περιστέρι⁴³⁵. Και αυτή την περίοδο υπάρχουν μετονομασίες οδών. Και σ' αυτή την περίοδο έντονα επίσης είναι τα παράπονα για την οικονομική

---

⁴³¹ Στους περισσότερους συλλόγους έχει επιρροή η Αριστερά.

⁴³² Τα αιτήματα των απεργών πολλές φορές τα έφερνε αντιπροσωπεία τους και ζητούσε την συνδρομή του συμβουλίου και άλλες φορές δημοτικοί σύμβουλοι.

⁴³³ Στις 10/6/1977 δίνονται 45.000 δρχ. για στους τρεις τελευταίους θεατρικούς συλλόγους που θα δώσουν παραστάσεις στο Περιστέρι. Ένα χρόνο αργότερα παραχωρούν το δημοτικό γυμναστήριο για να φιλοξενηθεί το Πελοποννησιακό θέατρο.

⁴³⁴ Υπήρξε και αίτημα που έγινε δεκτό από τον καλλιτέχνη Πισάνο να τοποθετηθεί άγαλμα της Καρυάτιδος σε σημείο εισόδου της πόλης για ένα μήνα στα πλαίσια εκδηλώσεως μόδας και ομορφιάς στο Ζάππειο.

⁴³⁵ Να θυμίσουμε ότι το Φεστιβάλ έγινε για τελευταία φορά, αφού άλλαξε και η ημερομηνία διεξαγωγής του το 1983. Το θέμα είχε πάει μεγάλη δημοσιότητα και όχι μόνο στην πόλη. Στη θέση του η νέα διοίκηση καθιέρωσε το θεσμό της Βιοτεχνικής Έκθεσης Περιστερίου.

κατάσταση του δήμου, που την χειροτέρευσαν τα δάνεια της χούντας, καθώς και για το μη ουσιαστικό ρόλο του θεσμού της αυτοδιοίκησης⁴³⁶.

Η άμεση επαφή με τους πολίτες ή μέσω των συλλόγων τους έχει εγκαθιδρυθεί, καθώς αλλάζει η δεκαετία και η διοίκηση. Νέοι σύλλογοι δημιουργούνται και αρκετοί δραστηριοποιούνται πολιτιστικά. Ο δήμος συμβάλλει σ' αυτές τις εκδηλώσεις και δίνει περισσότερο τις σχέσεις του με τα μέλη και τους φίλους αυτών των σωματείων.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να αναφέρουμε τη διαπίστωση ότι μέλη των διοικητικών συμβουλίων των συλλόγων ή απλά μέλη ήταν δημοτικοί σύμβουλοι, ή άνθρωποι, που αργότερα εκλέχτηκαν σύμβουλοι, παράγοντες ή επιχειρηματίες γνωστοί στην πόλη και στο δήμο. Λειτουργούσαν, δηλαδή, οι σύλλογοι είτε της συνοικίας είτε οι εθνικοτοπικοί σαν χώροι ανάδειξης προσώπων και παράλληλα στηρίζονταν και από αυτά τα πρόσωπα. Η πρακτική αυτή ίσχυε και στα νομικά πρόσωπα του δήμου, αφού στα διοικητικά τους συμβούλια εκτός από δημοτικούς συμβούλους είχαν και λαϊκά μέλη, που όλα σχεδόν είχαν κάποια σχέση με το δήμο, με πολιτικό φορέα, με σύλλογο⁴³⁷. Έως και σήμερα η τακτική αυτή δεν έχει αλλάξει και μάλλον έχει γενικευτεί για όποιον θέλει να ασχοληθεί με τα κοινά, αφού απαιτείται να είναι γνωστός στον κόσμο και να έχει να δείξει μια μορφή δράσης.

Στην επόμενη δημοτική περίοδο, που το δήμο κερδίζει το ΠΑΣΟΚ, συνεχίζεται η επικοινωνία με την τοπική κοινωνία μέσω κυρίως των συνοικιακών συμβουλίων⁴³⁸. Τα νομικά πρόσωπα, που δημιουργούνται, η Βιβλιοθήκη και αργότερα Πνευματικό Κέντρο, τα Κέντρα Προστασίας Υπερηλικών, το Αθλητικό Κέντρο, δείχνουν μια εξειδίκευση των υπηρεσιών. Ο κάθε φορέας, σύλλογος, δημότης μπορεί να έχει επαφή με τον εξειδικευμένο φορέα του δήμου, η επικοινωνία διαχέεται πέρα από το χώρο του συμβουλίου και ταυτόχρονα δημιουργούνται και άλλοι μηχανισμοί άσκησης πολιτικής. Το 1987, μάλιστα, γίνεται μια συλλογική προσπάθεια από τους δήμους της Δυτικής Αθήνας, που εντάσσεται και το Περιστερί, να λειτουργήσει Ραδιοφωνικός Σταθμός, προκειμένου να κοινοποιηθεί το έργο των δήμων και να γίνει γνωστό στους δημότες τους.

Τη δεκαετία αυτή αρχίζουν δειλά οι σχέσεις του δήμου με άλλες χώρες. Στις 5/3/1987 αποφασίζεται η αδελφοποίηση με την πόλη Ρούσσε της Βουλγαρίας. Αρχίζουν, επίσης, συμμετοχές του δήμου σε συνδιασκέψεις, συνέδρια και αργότερα ημερίδες τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Το 1989 κηρύττεται και

⁴³⁶ Ένα από τα αιτήματα στο συμβούλιο της 19/12/1979 είναι και η σύσταση γραφείου πολεοδομίας στο δήμο, όπως αναφέρει σχετική δέσμευση του υπουργού κ. Μάνου. Λίγο μετά προτείνεται το κλείσιμο του δήμου, όπως στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να συμμορφωθούν με αποφάσεις της ΤΕΔΚΝΑ και της ΚΕΔΚΕ.

⁴³⁷ Αν δει κανείς τα ΔΣ συλλόγων όπως οι Μεσσήνιοι, οι Κρήτες, οι Πόντιοι θα διαπιστώσει τη συμμετοχή συμβούλων. Επίσης πολλοί σύμβουλοι ήταν πριν σε συμβούλια φορέων της πόλης. Εδώ αναφέρουμε ενδεικτικά το δήμαρχο Θ. Δημητρακόπουλο που ήταν ιδρυτικό μέλος του συλλόγου Πνευματικής Στέγης, μετείχε στο ΔΣ του δημοτικού γυμναστηρίου και είχε τοποθετηθεί από τον τότε δήμαρχο Δ. Φωλόπουλο στο θεσμό του Λαϊκού Πανεπιστημίου της πόλης.

⁴³⁸ Την περίοδο 1983-1986 πολλές αποφάσεις του συμβουλίου ζητούν την άποψη των συνοικιακών συμβουλίων και πολλά από τα αιτήματα των συνοικιακών πηγαιίνουν σε επιτροπές του δήμου πριν αποφανθεί το συμβούλιο.

αποπυρηνικοποιημένη ζώνη. Οι οικονομικές ενισχύσεις συνεχίζονται και πιο έντονα την περίοδο 1987-1990, που αλλάζει διοίκηση ο δήμος και επανέρχεται το ΚΚΕ. Προβάλλονται, ακόμα, και αιτήματα χρόνων που σχετίζονται με περίθαλψη και υγεία, μέσα από ανοικτές συγκεντρώσεις.

Οι σχέσεις με την εκκλησία ήταν σχετικά καλές, αλλά είχε επικρατήσει και ένταση, όταν το 1983 χώροι που ήθελε η εκκλησία διεκδικούνταν για πράσινο ή παιδική χαρά από τους κατοίκους και συμπαρίσταται σε αυτό και ο δήμος. Και στην τελευταία δεκαετία δεν έχουμε σημαντικές διαφορές στις σχέσεις του δήμου με τους φορείς, αλλά υπάρχουν και ομάδες συμφερόντων που έρχονται στο προσκήνιο. Μια από αυτές είναι οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στο Περιστερί, κυρίως από το χώρο της διασκέδασης. Στην δεκαετία αυτή, αλλά και στη συνέχεια οι αδειοδοτήσεις μαγαζιών ψυχαγωγίας, μπάρ, καφετεριών, ήταν πολλές έτσι, που μια συνοικία, το Μπουρνάζι, να χαρακτηριστεί πόλος ψυχαγωγίας, κυρίως για την νεολαία και πονοκέφαλος για τους κατοίκους της περιοχής, που διαμαρτυρήθηκαν αρκετές φορές στο συμβούλιο. Τα αθλητικά σωματεία, που σε αυτά είχαν προστεθεί και σύλλογοι με αθλητές που έκαναν πρωταθλητισμό, ο Γυμναστικός Σύλλογος Περιστερίου, που μέσω του μπάσκετ είχε ανέβει στην Α΄ Εθνική, οι εκκλησίες και οι σύλλογοι τους, οι υπόλοιποι σύλλογοι, οι άποροι, όσοι ζητούν ενίσχυση, χρηματοδοτούνται σε πιο τακτική βάση.

Τα σχολεία μέσω των πολιτιστικών δρώμενων δημιουργούν πιο άμεση σχέση με το δήμο αφού χρηματοδοτεί τις εκδηλώσεις. Τα αιτήματα των συλλόγων δεν ήταν πολύ διαφορετικά, συχνά δραστηριοποιούνται και κάτοικοι για θέματα ποιότητας ζωής, όπως οι κεραιές κινητής τηλεφωνίας⁴³⁹. Και σε αυτή την περίοδο υπάρχουν διεκδικήσεις από τους δήμους για χρήματα που παρακρατά η κυβέρνηση. Το 1993 υπάρχει ένταση σε συνάντηση δημάρχων και ξυλοδαρμός, αλλά δεν αντιδρούν όταν εκχωρούνται στους δήμους αρμοδιότητες χωρίς το σύνολο των πόρων και με νομοθετικά κενά, αλλά με τη δέσμευση της κυβέρνησης για γρήγορη τακτοποίηση των όποιων προβλημάτων.

Μια γενική παρατήρηση, που σηματοδοτεί τις σχέσεις του δήμου με την κεντρική διοίκηση και συνολικά του θεσμού, είναι οι λιγοστές παρουσίες στις συνεδριάσεις του συμβουλίου βουλευτών ή μελών της κυβέρνησης ή εκπροσώπων νομαρχιακής αυτοδιοίκησης και περιφερειακής διοίκησης και κυρίως σε προεκλογικές περιόδους ή σε σημαντικά θέματα, που υπάρχει μεγάλη κινητοποίηση του κόσμου ή σε εθνικές επετείες⁴⁴⁰.

---

⁴³⁹ Αρκετές κεραιές δεν είχαν εγκατασταθεί μετά από κινητοποιήσεις κατοίκων και με την παρουσία συμβούλων στους χώρους εγκατάστασης να στηρίζουν το αίτημα. Αργότερα, για ορισμένες περιπτώσεις, εταιρείες κινητής τηλεφωνίας μήνυσαν δημοτικούς συμβούλους.

⁴⁴⁰ Παράδειγμα μια από τις συνεδριάσεις για το Μετρό, στις 7/3/1996, που έγινε παρουσία πλήθους κόσμου και βουλευτών και εκεί πάρθηκε η απόφαση να μην συμβιβαστούν με την απόφαση που πήρε η κυβέρνηση να μην γίνει ο σταθμός στο Περιστερί λόγω οικονομικού προβλήματος. Άλλο παράδειγμα η συνεδρίαση στις 20/2/1997 που ήρθε στο συμβούλιο και μίλησε ο βουλευτής της ΝΔ και υποψήφιος αρχηγός Β. Πολύδωρας, άλλη στις 9/12/1999 που παρουσιάζει ο υπουργός Αιγαίου Σ. Μπένος πρόγραμμα που εφαρμόζεται στα νησιά και που θα μπορούσε να εξυπηρετήσει την τοπική αυτοδιοίκηση συνολικά.

Ο δήμος συνεχίζει, αλλά πολύ σταδιακά, να δημιουργεί σχέσεις με άλλες πόλεις ή δήμους του εξωτερικού⁴⁴¹. Στις λιγοστές κινήσεις, εκτός από την συμμετοχή σε συνέδρια, είναι το 1991 η πολιτιστική αδελφοποίηση με δήμους της Αρχαίας Ολυμπίας, η αδελφοποίηση του το 1993 και η επικύρωση αυτής το 1994 με την πόλη Καμάς της Ισπανίας, η αδελφοποίηση το 2002 με τον δήμο Τήλου, η συμμετοχή σε ειδικό πρόγραμμα φιλοξενίας παιδιών από το Σεράγεβο το 1994.

7.5 Φύλο και συμμετοχή στα κοινά

Η διάσταση του φύλου στη διάρθρωση των δημοτικών συμβουλίων, των συλλόγων, των θέσεων εξουσίας στους δήμους, αλλά και της γυναικείας ψήφου, ήταν έως πριν λίγα χρόνια παραμελημένη στη μελέτη παρόμοιων ερευνών.

Σήμερα όλο και περισσότερο η εκλογική συμπεριφορά των φύλων και η θέση των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων συζητούνται, μελετώνται και σταδιακά νομοθετούνται μέτρα που στοχεύουν στην ανατροπή του προτύπου της προκατάληψης τόσο της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων όσο και στη σταυροδότηση γυναικών. Ο αγώνας για την γυναικεία ισοτιμία και ψήφο, άλλωστε, έχει αρχίσει από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα μέσω της Διεθνούς Ενώσεως Γυναικών που παραμένει ενεργή μέχρι και σήμερα. Στις μέρες μας και μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Λόμπυ Γυναικών έχουν προωθηθεί πρωτοβουλίες για τη συμμετοχή των γυναικών στα κοινά.

Στην Ελλάδα τα πολιτικά δικαιώματα για τις γυναίκες αναγνωρίζονται το 1952. Στην αυτοδιοίκηση το 1930 ορισμένες γυναίκες, εγγράμματες και άνω των 30, είχαν δικαίωμα ψήφου, ενώ προσπάθειες των φεμινιστριών για την γενικότερη κατάκτηση της ψήφου στις δημοτικές εκλογές δεν στέφτηκαν με επιτυχία. Με νόμο του 1949 που επικυρώνεται το 1951, με το Λαϊκό Κόμμα να καταψηφίζει, όπως και οι ακροδεξιοί και το Κόμμα των Φιλελευθέρων να μην έχει ενιαία στάση, αποκτούν οι γυναίκες πλήρη εκλογικά δικαιώματα στις δημοτικές εκλογές. Στις εκλογές του 1951 οι Ελληνίδες πήραν μέρος, με αποτέλεσμα να εκλεγούν 127 γυναίκες δημοτικοί και κοινοτικοί σύμβουλοι⁴⁴².

Η πρώτη και μοναδική γυναίκα δημοτική σύμβουλος εκλέχθηκε στο Περιστέρι το 1954⁴⁴³. Στις εκλογές του 1959 εκλέγεται πάλι μια γυναίκα και το 1963 δύο, εκ των οποίων η μια ήταν η ίδια από το 1959. Εφεξής σε κάθε συμβούλιο εκλέγονται γυναίκες, που είναι, όμως, σε όλα τα συμβούλια μειοψηφία. Την περίοδο της επταετίας δεν διορίζεται καμία γυναίκα στο δημοτικό συμβούλιο. Από αυτή την

⁴⁴¹ Το 1971 είχε υιοθετήσει την κοινότητα Χαραυγής και ξεκίνησε ενέργειες για να ενισχύσει το δημοτικό σχολείο και τα υιοθετημένα παιδιά της κοινότητας.

⁴⁴² Μ. Παντελίδου-Μαλούτα Οι Ελληνίδες και η ψήφος. Βήμα Κοινωνικών Επιστημών 1995, σελ. 3-44

⁴⁴³ Η Ολυμπία Μπαλαμπάνη που ανήκε, όπως και ο σύζυγος της, που επιθυμούσε την κάθοδό της, στις εκλογές, στο Κόμμα του Σβάλου, εκλέχθηκε σε πολύ μικρή ηλικία δημοτική σύμβουλος.

Η κ. Μπαλαμπάνη καταγόταν από την Μ.Ασία. Στο Περιστέρι ήταν γνωστή η οικογένεια του άνδρα της λόγω του εμπορικού που διέθετε. Οι πληροφορίες δόθηκαν από τον γιο της Φ. Μπαλαμπάνη.

Η Σεβαστή Ζουμή εκλέγεται το 1959 και 1963 και ανήκε στο χώρο της Αριστεράς.

περίοδο και έπειτα έχουμε 2 εκλεγμένες γυναίκες το 1975, 3 το 1979, 5 το 1982, 6 το 1986, 4 το 1990, 2 το 1994, 4 το 2000, 6 το 2002, ενώ καμία γυναίκα δεν υπήρξε δήμαρχος, αλλά ούτε είχε προταθεί από τους πολιτικούς χώρους, που είχαν ή έχουν την δύναμη να δίνουν δημοτικές πλειοψηφίες.

Γενικά, βέβαια, έως και σήμερα στην Ελλάδα δεν συναντάμε πολλές γυναίκες υποψήφιες δημάρχους ή κοινοτάρχες και αυτό φαίνεται και από τις στατιστικές. Το 1998 είχαμε 18 γυναίκες δημάρχους σ' όλη την χώρα, εκ των οποίων οι δύο ήταν στη Ν.Ερυθραία και στη Φιλοθέη και το 2002 είχαμε 21 γυναίκες δημάρχους και κοινοτάρχες, εκ των οποίων η μια ήταν στο δήμο Αθηναίων και δύο στην κοινότητα Εκάλης και Καπανδριτίου Αττικής⁴⁴⁴. Από τα στοιχεία ταυτότητας των συμβούλων, που εξετάσαμε, οι γυναίκες που παίρνουν μέρος στις δημοτικές εκλογές στο Περιστέρι έχουν να επιδείξουν οι περισσότερες σημαντικό πολιτικό, συνδικαλιστικό, συλλογικό έργο, το επάγγελμα αρκετών έχει κοινωνική αναγνώριση ή οι οικογένειές τους ήταν γνωστές στο Περιστέρι.

Από τις γυναίκες που ψηφίστηκαν και παρέμειναν έως το τέλος της τετραετίας, γιατί την δημοτική περίοδο 1983-86 και τις δύο επόμενες είχαμε παραιτήσεις δύο γυναικών την τελευταία περίοδο και μια στις προηγούμενες δύο, δεν βλέπουμε να αναλαμβάνουν θέσεις διοίκησης. Δύο αντιδήμαρχους γυναίκες είχαμε έως το 2002⁴⁴⁵. Καμία πρόεδρο δημοτικού συμβουλίου, ελάχιστες στην γραμματεία συμβουλίου ή μέλη σε επιτροπές ή στην προεδρία νομικών προσώπων⁴⁴⁶. Αλλά και σύλλογοι πολλοί με μακρόχρονη πορεία, που να ασχολούνται με γυναικεία θέματα ή με τη θέση της γυναίκας στη κοινωνία, δεν βλέπουμε πολλούς στο Περιστέρι. Την περίοδο 1964-1965 δημιουργείται ο σύλλογος γυναικών η Μητέρα, ενώ υπήρχε και ο σύλλογος Δημοκρατικών Γυναικών, που δημιούργησε παραρτήματα στο Περιστέρι⁴⁴⁷. Ο πρώτος σύλλογος είχε να επιδείξει έργο κοινωνικό και πολιτιστικό, όπως εκδηλώσεις για παιδιά, δώρα σε γυναίκες ανήμπορες και γέροντες, ενώ ο δεύτερος σύλλογος, παρότι έκανε εκδηλώσεις ήταν περισσότερο προσανατολισμένος στην προάσπιση των συμφερόντων των γυναικών και στο χώρο εργασίας⁴⁴⁸.

⁴⁴⁴ Στοιχεία στατιστικά από το ΚΕΘΙ.

⁴⁴⁵ Η Κ. Αντωνίου ανέλαβε στη δημοτική περίοδο 1987-1990 και η Ι. Ζερβάκη ανέλαβε την περίοδο 1991-1994 αντιδημαρχία μαζί με προεδρία στο Πνευματικό Κέντρο αλλά δεν τελείωσε την θητεία της γιατί αντικαταστάθηκε από το δήμαρχο.

⁴⁴⁶ Την περίοδο 1991-93 για 1 ½ χρόνο πρόεδρος γυναίκα στο Πνευματικό Κέντρο η κ. Ι. Ζερβάκη. Στο ίδιο νομικό πρόσωπο η κ. Η. Ζερβάκη υπήρξε πρόεδρος το 1995-1996 και πρόεδρος στα ΚΑΠΗ 1994-1998 η κ. Ε. Αναστασάκη.

⁴⁴⁷ Στο σύλλογο Μητέρα πρόεδρος ήταν η κ. Ι. Ζερβάκη. Ο σύλλογος Δημοκρατικών Γυναικών είχε άμεση σχέση με την ΟΓΕ. Και οι δύο σύλλογοι δεν λειτούργησαν μέσα στην δικτατορία αλλά μετά τη Μεταπολίτευση βλέπουμε να δραστηριοποιείται μόνο ο σύλλογος δημοκρατικών γυναικών έως τα μέσα του 1980, χωρίς να έχει πάψει όμως μέχρι και σήμερα να υπάρχει.

⁴⁴⁸ Μια από τις λίγες παρεμβάσεις αυτού του συλλόγου, που έχουν καταγραφεί, μετά την δικτατορία και πιο συγκεκριμένα στο συμβούλιο της 2/4/1976 αναφέρεται στο δικαίωμα της απεργίας, την κατάργηση του νομοσχεδίου Λάσκαρη και ζητά αύξηση συντάξεων, άμεση και πλήρη εφαρμογή του νόμου για ίση αμοιβή στην εργασία, άμεση τιμαριθμική προσαρμογή. Το υπόμνημα γίνεται δεκτό και ψηφίζεται από το συμβούλιο. Το 1979 ο σύλλογος συνεχίζει να δραστηριοποιείται και αποφασίζει δραστηριότητες για το έτος παιδιού στις οποίες καταθέτει και ο δήμος 50.000 δρχ. Την πρόταση υποβάλλει η δημοτική σύμβουλος Ε. Αργυροπούλου.

Όμως και πολύ μετά την στρατιωτική δικτατορία δεν βρίσκουμε πολλά σωματεία παρά το παράρτημα της ΕΓΕ, που δραστηριοποιήθηκε ελάχιστα⁴⁴⁹. Εντούτοις και σε πολλούς συλλόγους δεν βρίσκουμε γυναίκες προέδρους⁴⁵⁰. Εξαιρεση⁴⁵¹ την περίοδο 1964-1967 η πρόεδρος του συλλόγου Λ.Αξιωμα/κών και λίγες γυναίκες αργότερα στην γραμματεία συλλόγων ή σαν απλά μέλη. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι από τους 56 τοπικούς συλλόγους και σωματεία, που είχε καταχωρήσει ο δήμος, στα αρχεία του το 2000 γυναίκες πρόεδροι ήταν μόνο 5⁴⁵². Τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι πολλές γυναίκες είναι μέλη συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων. Παρόλα αυτά η κατάσταση έως και σήμερα δεν έχει ισορροπήσει όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς ή τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στις ευρωεκλογές του 2004 οι γυναίκες αντιπροσώπευσαν το 30,3% του συνόλου έναντι 29,6% του 1999.

Με μια σειρά μέτρων, που κατά καιρούς αναλαμβάνονται τόσο εσωτερικά, όπως η ποσόστωση, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως το πρόγραμμα που υλοποιείται από το Συμβούλιο Δήμων και Περιφερειών της Ευρώπης και σκιαγραφεί μια ιδανική πόλη ισότητας των φύλων, προσπαθούν να δημιουργήσουν συνθήκες ισορροπίας. Πολλά από τα στοιχεία αυτών των πολιτικών ανήκουν κυρίως στις αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και στη λειτουργία ευρύτερων μηχανισμών. Στόχος να υπάρξει ισότητα και σε χώρους που χαρακτηρίζονται ως ουδέτεροι ή ως αντρικοί, όπως οι μεταφορές, η ασφάλεια στην πόλη⁴⁵³.

7.6 Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης Περιστερίου

Θα ήταν παράλειψη αν δεν εξετάζαμε σε αυτή τη μελέτη και ορισμένα πολύ βασικά στοιχεία που αφορούν τον Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης Περιστερίου, ένα νομικό πρόσωπο μέσω του οποίου υλοποιήθηκαν οι κατά καιρούς δημοτικές πολιτικές. Πριν αναφερθούμε σε χαρακτηριστικά στοιχεία του δήμου Περιστερίου, σκόπιμο κρίνεται να κωδικοποιήσουμε κάποιες βασικές αρχές συγκρότησης του συστήματος διοίκησης που μπορεί να φωτίσουν πολλά στοιχεία ασάφειας στους

⁴⁴⁹ Το παράρτημα δυτικών προαστίων, ενός από τους μακροβιότερους και πιο σοβαρούς συλλόγους για την ισότητα των δικαιωμάτων στα δυο φύλα, ο Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της Γυναίκας, εμφανίζεται το 2002 με έδρα το Περιστερί.

⁴⁵⁰ Στο συμπέρασμα οδηγηθήκαμε μετά από την έρευνα των συλλόγων που είχαν επαφή με το δήμο αλλά και σχετικές ερωτήσεις σε γυναίκες που είχαν δραστηριοποιηθεί παλιότερα στο δήμο ή σε πολιτικό χώρο.

⁴⁵¹ Αναφέρεται η Γ. Καννά πρόεδρος του συλλόγου Λ. Αξιωματικών.

⁴⁵² Από τους 56 συλλόγους οι 7 δεν δίνουν στοιχεία προεδρείου. Οι γυναίκες που είναι πρόεδροι σε συλλόγους είναι σε συλλόγους με κοινωνική προσφορά, για παράδειγμα στον Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας, στο Λόγος και Επικοινωνία ..κα.

⁴⁵³ Άρθρο της Μ. Στρατηγάκη στο περιοδικό 'Αγώνας της Γυναίκας', τεύχος 77 Ιούλιος-Δεκέμβριος 2002, του Συνδέσμου Γυναϊκών για τα δικαιώματα της Γυναίκας, με θέμα Ευρωπαϊκά, σελ 24-25.

ΟΤΑ, χωρίς βέβαια να επανέλθουμε στο ρόλο των δήμων στο ελληνικό σύστημα διοίκησης και ούτε στους γραφειοκρατικούς φορείς που το συντηρούν⁴⁵⁴.

Ως γνωστόν το σύστημα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης οικοδομήθηκε τον 19^ο αιώνα με πρότυπο την ναπολεόντεια διοίκηση. Έτσι τα γενικά χαρακτηριστικά του συγκεντρωτισμού της εξουσίας, της ενότητας της ευθύνης, της εμμονής στην φιλελεύθερη αρχή της ισότητας έναντι του νόμου και της αξιωματικής στρατολόγησης διοικητικού προσωπικού, συνήθως μέσω διαγωνισμού, σε γενικές γραμμές καταγράφονται και στην Ελλάδα. Όμως, καταγράφονται, ακόμα, και μια σειρά από άτυπα χαρακτηριστικά στην ελληνική δημόσια διοίκηση, όπως το ρευστό νομικό πλαίσιο, το μεγάλο εύρος πολιτικών διορισμών, η διόγκωση του προσωπικού σε ορισμένους τομείς της διοίκησης και οι ελλείψεις σε άλλους, οι συχνές παρεμβάσεις πολιτικών ελίτ και η σχετική αδυναμία των δημοσίων υπαλλήλων ως κοινωνικής ομάδας έναντι των πολιτικών ελίτ⁴⁵⁵. Στους ΟΤΑ ο αριθμός των υπαλλήλων είναι ασύγκριτα πιο χαμηλός από ό,τι στην κεντρική διοίκηση, στους δημόσιους οργανισμούς ή στις δημόσιες επιχειρήσεις από το 1981 έως το 2000, με μια αύξηση το 1990 και το 1992⁴⁵⁶.

Το 1934, που δημιουργείται ο δήμος, δεν υπάρχει ούτε χώρος, για να στεγαστούν οι σύμβουλοι. Ο πρώτος προϋπολογισμός συζητείται μαζί με τον οργανισμό εσωτερικής υπηρεσίας του δήμου στις 25/5/1934. Προβλέπονται θέσεις γενικού γραμματέα με αμοιβή μηνιαία 7.000 δρχ, τμηματάρχης Α με 6.000δρχ, Β τάξεως με 5.000 δρχ, εισηγητή με 3.200, γραμματέα Α με 3.000, γραμματέα Β με 2.500, ακόλουθου με 2.000, γραφέα Α με 1.600, γραφέα Β με 1.200. Ακολουθούσε η κατηγορία των δημοτικών υπηρετών, του κλητήρα Α με 1.500 δρχ. μηνιαίως, του κλητήρα Β με 1.200 δρχ., του κλητήρα Γ με 900δρχ., του κλητήρα Δ με 400 δρχ. Στον οργανισμό ακόμα περιγράφονταν και τα προσόντα αναλυτικά καθώς και τα πτυχία που απαιτούνταν και στις θέσεις της τεχνικής υπηρεσίας και ειδικότερα του προϊσταμένου του τμήματος πολιτικού μηχανικού, του τοπογράφου μηχανικού, του εργοδηγού, του μηχανουργού ή μηχανοδηγού οδοστρωτήρα. Οι υπηρεσίες που συγκροτήθηκαν ήταν το γραφείο του δημάρχου της δημοκρατικής επιτροπής και των συμβούλων, η γενική γραμματεία, η οικονομική υπηρεσία, η τεχνική υπηρεσία, το δικαστικό γραφείο. Υπάρχουν ακόμα, ο έφορος νεκροταφείου και ο επιστάτης και το δημοτολόγιο, ληξιαρχείο, μητρώο.

Ο πρώτος προϋπολογισμός έχει γενικό σύνολο εξόδων-εσόδων 3.719.600 δρχ. γιατί ίσχυε από τότε η ισοσκελισή του. Έχει έξοδα για 15 κατηγορίες και έσοδα από 10 κατηγορίες και από αυτά μπορούμε να ξεχωρίσουμε τα 2.750.000 δρχ στα έσοδα από έμμεσους φόρους και τις 750. 000 δρχ. στην οδοποιία και στο σχέδιο πόλεως.⁴⁵⁷ Ο επόμενος⁴⁵⁸ προϋπολογισμός ανέρχεται στα 5.357.500δρχ. και αυτός της

⁴⁵⁴ Για το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης στο σύστημα διοίκησης έχει γίνει λόγος στο 3.3.

⁴⁵⁵ Δ.Α.Σωτηρόπουλος «Η κορυφή του πελατειακού κράτους». Ποταμός 2001, σελ.20,32

⁴⁵⁶ Βλέπε σημ. 459, σελ. 75, 105.

⁴⁵⁷ Πιο αναλυτικά οι κατηγορίες των εσόδων ήταν: τέλη και άμεσοι φόροι, παγίως δια νόμου επιβεβλημένοι επί δημοσίων φόρων και τελών, εισφορές και έμμεσοι φόροι αυτοτελείς, παγίως δια νόμου επιβεβλημένοι, άμεσοι προαιρετικοί φόροι πρόσθετοι επί των δημοσίων. Σύνολο άμεσων φόρων

χρήσης 1938-1939 στα 6.646.300δρχ.⁴⁵⁹ Δίνονται⁴⁶⁰ ενδεικτικά και ορισμένοι ανά δεκαετία προϋπολογισμοί αρχίζοντας από το 1944-45 που ήταν 21.666.534.796 δρχ. Το 1954-55 ήταν 5.395.400 δρχ., το 1964-65 10.703.000 δρχ., το 1976 ήταν 87.151.800δρχ., το 1985 1.761.447.091δρχ., το 1995 ήταν 9.060.081.080 και το 2000 21.357.746.798 δρχ. Το προσωπικό, που υπηρετούσε το 1938, ανέρχεται σε 43 άτομα⁴⁶¹. Το 1940-41 βλέπουμε 40 άτομα και 48 τον επόμενο χρόνο. Καθώς περνούν τα χρόνια αυξάνεται το προσωπικό κυρίως των συνεργειών, αλλά δεν μπορεί να δοθεί αξιόπιστος αριθμός γιατί συνεχώς άλλαζε.

Το 1972 βλέπουμε το μητρώο να αναφέρει 55 υπαλλήλους. Και το 1977 περίπου 18 0 άτομα εργατοτεχνικό προσωπικό, χωρίς να ξέρουμε την εργασιακή τους σχέση. Μετά από σχετική ρύθμιση το 1984 μονιμοποιούνται οι έκτακτοι και αυξάνει ο δημόσιος τομέας και φυσικά το προσωπικό των ΟΤΑ. Το 1991 το σύνολο των μονίμων υπαλλήλων από όλες τις ειδικότητες φθάνει τους 383 και των αορίστου 170⁴⁶². Τέλος το 2000 το σύνολο των υπαλλήλων, συμπεριλαμβάνοντας και τα νομικά πρόσωπα, φθάνει τα 800 άτομα⁴⁶³. Το προσωπικό του δήμου ήταν στην πλειοψηφία του κάτοικοι του Περιστερίου και είχαν γνώση του χώρου και των προσώπων. Δεν ήταν άλλωστε τυχαία η σχέση πολλών συμβούλων με στελέχη του δήμου ή η επιδίωξη αυτής της συνεργασίας. Ίσως μάλιστα να μπορούμε να μιλήσουμε και για ένα ακόμα δίκτυο σχέσεων και επικοινωνίας της τοπικής αυτοδιοίκησης.

634.200 δρχ. Τέλη και δικαιώματα του δήμου. Σύνολο 200.000 δρχ.. Έμμεσοι φόροι, σύνολο 2.750.000 δρχ. Πρόσοδοι 80.000 δρχ.. Απολείψεις 55.100 δρχ.. Έκτακτα 300δρχ. Γενικό σύνολο 3.719.600 δρχ. Τα έξοδα ήταν γραφείο δημάρχου 320.400 δρχ., γενική γραμματεία 426.487δρχ., οικονομική υπηρεσία 126.000 δρχ., τεχνικές υπηρεσίες 314.000 δρχ., γραφείο δικαστικό 70.000 δρχ., υγειονομική υπηρεσία 150.000δρχ., γενικά έξοδα 300.000 δρχ., υποχρεώσεις από ειδικό νόμο 154.196 δρχ., ποικίλες υποχρεώσεις 13.160 δρχ., καθαριότητα 220.000 δρχ., ύδρευση 600.000 δρχ., φωτισμός 350.000 δρχ., κινήσεις και μεταφορές 175.000 δρχ., βοηθήματα και συνδρομές 275.000 δρχ., οδοποιία και σχέδιο πόλεως 700.000 δρχ.. Σύνολο 3.655.043 και αποθεματικό 64.557 δρχ.. Γενικό σύνολο 3.719.600 δρχ.

⁴⁵⁸ Από τα απολογιστικά στοιχεία των ετών 1980-2000, που είχαμε στην διάθεσή μας οι ψηφιζόμενοι προϋπολογισμοί σε σχέση με τους υλοποιήσιμους παρουσίαζαν σημαντική διαφορά και σχεδόν πάντα, καθώς περνούσαν τα χρόνια οι υλοποιήσιμοι ήταν χαμηλότεροι.

⁴⁵⁹ Από τα απολογιστικά στοιχεία της χρονιάς 1937-1938 προκύπτουν περισσότερα έσοδα 846.256 δρχ.

⁴⁶⁰ Πολλοί προϋπολογισμοί δεν υλοποιούνταν στο σύνολο του ποσού τους, όπως και τα τεχνικά προγράμματα.

⁴⁶¹ Δεν γνωρίζουμε την σχέση εργασιών των εργαζομένων με το δήμο αλλά την θέση που υπηρετούσαν και τον ημερήσιο μισθό τους. Τα στοιχεία αυτά αντλήθηκαν από τα αρχεία του δήμου του αντίστοιχου τμήματος, για τα οποία η προϊστάμενη προσωπικού το 2001κ. Γ. Σιωρά είχε την καλοσύνη να μας πληροφορήσει. Στο δημοτολόγιο ήταν 7 υπάλληλοι εκ των οποίων η μια γυναίκα, με μισθό 70 δρχ. ημερησίως. 7 υπάλληλοι στην καθαριότητα με 40 δρχ. 4 εργάτες οδοποιίας με 60 δρχ ο ένας και 50 οι υπόλοιποι. Ένας σωφέρ με 100 δρχ. Στο σχέδιο πόλεως 2, 100 δρχ. ο σχεδιαστής και 60 ο εργάτης. Στους κήπους ένας κηπουρός με 70 δρχ. και ένας εργάτης με 70 δρχ., αλλά και συνεργεία εβδομαδιαία με 50 δρχ. Στην κίνηση και στον οδοστρωτήρα 2 με 100 δρχ. ο οδηγός και 60 δρχ. ο βοηθός. Στον εξωραϊσμό νεκροταφείου 2, με 70 δρχ. ο αρχιεργάτης και 50 δρχ. ο εργάτης. Και τέλος εισπράκτορες δημοτικών τελών 2 με 78 και 83 δρχ.

⁴⁶² Από τους μόνιμους πανεπιστημιακής μορφώσεως είναι 44 άτομα, τεχνολογικής 16, δευτεροβάθμιας 122, υποχρεωτικής 157. Από τους αορίστου χρόνου μόνο 4 είναι διοικητικοί αλλά δεν γνωρίζουμε επίπεδο σπουδών και οι υπόλοιποι είναι τεχνίτες, εργάτες, χειριστές.

⁴⁶³ Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και κυριότερα από το 1992 προσλαμβάνονται αρκετοί ως έκτακτοι που στην συνέχεια μονιμοποιούνται.

Η περιουσία του δήμου, κινητή και ακίνητη, είναι αρκετά μεγάλη. Εκτός από τα τρία βασικά κτίρια, που στεγάζεται ο δήμος και είναι ιδιόκτητα, το 1993 δήλωνε και εξοπλισμό οχημάτων και αποθηκών αρκετά σημαντικό που το 2000 σχεδόν διαλασιάστηκε. Ο δήμος, μέσα σε αυτά τα χρόνια και κυρίτερα από το 1980 έως το 2000 δημιούργησε πολλά νομικά πρόσωπα και εταιρείες. Έτσι, από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη, που λειτουργήσε ως το πρώτο νομικό πρόσωπο το 1979, το 2000 ο δήμος έχει 5 νομικά πρόσωπα και 3 εταιρείες⁴⁶⁴. Ένα από τα σοβαρότερα αιτήματα του δήμου, αλλά και όλης της αυτοδιοίκησης, που δημοσιοποιείται μέσω της ΚΕΔΚΕ, αφορούσε και αφορά στην οικονομική ευρωστία τους. Οι δήμοι πάντα ζητούσαν περισσότερα από την κεντρική διοίκηση και μόνιμη διαμάχη των τελευταίων χρόνων ήταν η μη καταβολή όλων των θεσπισμένων πόρων της.

Αποτέλεσμα της οικονομικής τους αδυναμίας η συχνή δανειοληψία. Ο δανεισμός ήταν μια πάγια τακτική στο Περιστέρι, που αφορούσε όλες τις διοικήσεις⁴⁶⁵. Στη συνεδρίαση της 24/7/1935 γίνεται συζήτηση για το πρώτο τοκοχρεωλυτικό δάνειο ύψους 20.000.000 δρχ και ένα χρόνο αργότερα για δάνειο 16.500.000 δρχ για οδοποιία, δημοτική αγορά, δημαρχιακό μέγαρο, δίκτυο ηλεκτροφωτισμού, μελέτη δημοτικών λουτρών⁴⁶⁶. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι μια μορφή δανείου από τους δημότες ήταν και οι ερανοί κατάλογοι τη δεκαετία του 1940-50 για έργα στην περιοχή.

---

⁴⁶⁴ Τα νομικά πρόσωπα είναι το Πνευματικό Κέντρο που είναι και το παλαιότερο από το 1983 και σε αυτό εντάχθηκε και η Βιβλιοθήκη. Την περίοδο 1982-1986 έχουμε το Αθλητικό Κέντρο που αργότερα μετονομάστηκε σε Αθλητικό Οργανισμό, τον ΑΟΔΗΠ, όπως και τα ΚΑΠΗ, που έχουν γίνει 4 έως το 2000 και 8 έως το 2002. Τέλος ο Οργανισμός Πρόνοιας ΟΚΑΔΗΠ, έγινε το 1998 και οι Βρεφονηπιακοί Σταθμοί το 1998 με 13 σταθμούς που ήρθαν από το Υπ. Υγείας και Πρόνοιας. Από τις επιχειρήσεις πρώτη το 1995 η Τεχνική, ΔΑΤΕΠ, το 1995 επίσης η Ανώνυμη Εταιρεία, ΑΝΑΝΕΠΕΡ Α.Ε και τέλος το 1996 η ΔΕΠΑΔΠ. Εταιρεία Πολιτισμού.

⁴⁶⁵ Ο δήμος συνολικά δεν εμφανίζεται να έχει μέχρι το 2000 υπέρογκη δανειοληψία παρά το μεγάλο του μέγεθος και επίσης είναι τακτικός στις δόσεις των πληρωμών του.

⁴⁶⁶ Στη συνεδρίαση της 10/8/1936 που παρουσιάζεται πως θα διανεμηθεί το δάνειο υπάρχουν ζητωκραυγές αλλά και αποδοκιμασίες στην αίθουσα, με αποτέλεσμα να εκκενωθεί και να συνεχιστεί η συνεδρίαση με παριστάμενους εκτός από τους συμβούλους τον αστυνομικό σταθμάρχη και ένα αστυφύλακα.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

8.1 Εισαγωγή

Έως τώρα εξετάστηκαν μια σειρά στοιχείων για το Περιστέρι, που αφορούν στην οικιστική του ανάπτυξη, στις υποδομές του, δημογραφικά, οικονομικά χαρακτηριστικά του. Η έρευνα αυτή μάς επέτρεψε διαχρονικά να αποτυπώσουμε την πορεία της πόλης, ώστε να μπορούμε να εντοπίσουμε στη συνέχεια, τις όποιες αλλαγές στην κοινωνική της δομή.

Ένα σημείο, που ακόμα αναλύθηκε, ήταν και η τοπική αυτοδιοίκηση στο Περιστέρι. Οι δημοτικοί σχηματισμοί, αλλά και οι βουλευτικοί συσχετισμοί, οι λειτουργίες του συμβουλίου, οι σύμβουλοι που κατά καιρούς συνέθεσαν τα δημοτικά συμβούλια, οι φορείς που δραστηριοποιήθηκαν γύρω από το θεσμό, οι σχέσεις του με την τοπική κοινωνία.

Σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο θα συνοψίσουμε τις αλλαγές από όλα τα σημεία μελέτης για το Περιστέρι, την πόλη και την τοπική αυτοδιοίκηση και θα κλείσουμε με τα συμπεράσματα που θα δοθούν αμέσως μετά.

8.2 Η Εξέλιξη της πόλης

Εδώ και δεκαετίες το Περιστέρι είναι μια από τις μεγαλύτερες πληθυσμικά πόλεις της Ελλάδας. Το ότι ανήκει στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Πρωτευούσης την κάνει, όμως, να μην μπορεί να μελετηθεί ανεξάρτητα από αυτό. Αν μια περιοχή με τόσο πληθυσμιακό μέγεθος και παραγωγικό ιστό βρισκόταν στην περιφέρεια, σίγουρα θα μπορούσαμε ανεπιφύλακτα να την μελετήσουμε, χωρίς να σκεφτούμε, αν θα τις προσδώσουμε τον όρο πόλη. Παρόλα αυτά το Περιστέρι το μελετήσαμε ως μια πόλη, που ανεξαρτητοποιήθηκε από το δήμο Αθηναίων το 1934, όπως και πολλοί άλλοι δήμοι, για πολιτικούς κυρίως λόγους και άρχισε σταδιακά να συγκροτείται. Ο χωρισμός βοήθησε το Λαϊκό Κόμμα να κερδίσει τους μεγάλους δήμους, καθώς και το Περιστέρι στην επαναληπτική ψηφοφορία.

Το Περιστέρι πριν το 1934 ήταν μια περιοχή, όπου η δομημένη έκτασή της, κυρίως παράγκες, βρισκόταν γύρω από την περιοχή του κέντρου. Οι κήποι, τα βουστάσια, οι πετρώδεις εκτάσεις, οι λιγοστοί δρόμοι, οι παράγκες και λίγα κτιστά σπίτια μπορούν να περιγράψουν την περιοχή. Οι συνοικισμοί των Αρμενίων, Ποντίων, των Δημοτικών ονομάστηκαν έτσι από την προέλευση των κατοίκων τους. Τα προβλήματα ήταν πολλά. Εκτός από αυτό της στέγασης, προβλήματα υπήρχαν από τους υποτυπώδεις όρους υγιεινής διαβίωσης, την απουσία γενικότερα υποδομών, τις συχνές πλημμύρες και πυρκαγιές, τα πολλά ρέματα, την φτώχεια που μάστιζε τους

κατοίκους. Οι σύλλογοι των προσφύγων και των εσωτερικών μεταναστών εμφανίστηκαν και όσο περνούσαν τα χρόνια πλήθαιναν.

Από το 1934 και έπειτα έχουμε μέσω της λειτουργίας του δήμου πιο επίσημα στοιχεία για το Περιστέρι και τους κατοίκους του. Οι πρόσφυγες που προέρχονταν από την Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη, τον Πόντο αποτέλεσαν περίπου το μισό του πληθυσμού και ακολούθησαν μετανάστες από την Ελλάδα και κάτοικοι από την Αττική και το Περιστέρι. Οι περισσότεροι από τους εργαζόμενους ήταν τεχνίτες, εργάτες και ακολουθούν οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες. Οι γυναίκες δήλωναν οικιακά και οι ελάχιστες, που δούλευαν, ήταν εργάτριες υφαντού ή ράπτριες. Η επαγγελματική κινητικότητα σε σχέση με τους γονείς τους δεν ήταν, αλλά και δεν μπορούσε να ήταν, μεγάλη εξαιτίας της γενικότερης κατάστασης και των χαμηλών εισοδημάτων, που κατοικούσαν στην περιοχή. Το επάγγελμα των γονέων τους ήταν εργάτες, τεχνίτες, αγρότες, υπάλληλοι και έμποροι. Το μόνο επάγγελμα που είχε παρακμάσει ήταν οι αγρότες.

Έντονο ήταν και το πρόβλημα στέγασης σχολείων στην περιοχή. Στις εκλογές του 1935 η Δεξιά πλειοψηφεί, ενώ το 1936 χάνει δύναμη, που την κερδίζει το Κέντρο και ακολουθεί τρίτη δύναμη η Αριστερά. Στην Κατοχή υπήρξε δράση εκτός από τα μεγάλα μπλόκα σε επίπεδο καθημερινών οδομαχιών, προκειμένου να μην επιτρέψουν στους Γερμανούς να έχουν συχνή επαφή με την πόλη και τις εργοστασιακές της μονάδες. Επεισόδια και θάνατοι σημειώνονται και στον εμφύλιο.

Καθώς τα χρόνια περνάνε και μετά τη λήξη του εμφυλίου ο τόπος κατοικείται περισσότερο από μετανάστες από όλη την Ελλάδα και αντάρτες, που έφευγαν για να σωθούν, με τους Πελοποννήσιους να είναι πάντα η πολυπληθέστερη ομάδα των μεταναστών. Η αύξηση του πληθυσμού αρχίζει από τη δεκαετία του 1950 και το 1961 καταγράφεται επίσημα μια τεράστια αύξηση του πληθυσμού. Δραστήριοι σύλλογοι από κάθε γειτονιά παλεύουν για καλύτερες συνθήκες ζωής. Η λογική της Αριστεράς για την δημιουργία συλλόγων σε κάθε περιοχή ισχυροποίησε τη δυναμική των συλλογικών μορφών δράσης. Αλλά και άλλοι σύλλογοι από διάφορα μέρη της Ελλάδας, αθλητικοί, πολιτιστικοί, προσπαθούν μέσα από την δραστηριοποίηση των μελών τους να δημιουργήσουν κάτι καλύτερο για τα μέλη και για τον τόπο που κατοικούν.

Στις εκλογές του 1946 οι σχηματισμοί του Κέντρου και της Δεξιάς έχουν την ίδια δύναμη, ενώ στις εκλογές του 1951 το Κέντρο ανεβαίνει, ακολουθεί η Δεξιά και κατόπιν η Αριστερά. Στις αναμετρήσεις του 1951 και 1952 πρώτη δύναμη είναι το Κέντρο και ακολούθησαν τα κόμματα που ανήκαν στη Δεξιά και την Αριστερά, ενώ το 1956 το Κέντρο με τη συνεργασία πολλών κομμάτων της αριστεράς παίρνει το 66,32%. Στις εκλογές του 1958 η αριστερά ανεβαίνει πολύ, όπως και το 1961 που παραμένει πρώτη δύναμη. Το 1951 στη δημαρχία εκλέγεται δεξιός υποψήφιος, ενώ το 1954 και 1959 ο ίδιος κεντρώος υποψήφιος με συνεργασία ΕΠΕΚ και ΕΔΑ. Το 1961 το 38,6% του πληθυσμού είναι οικονομικά ενεργοί και άνεργοι το 10,5%. Η επαγγελματική τους απασχόληση ήταν κυρίως σε χειρωνακτικά επαγγέλματα,

τεχνίτες και εργάτες και εργαζόμενοι στις υπηρεσίες. Η πλειοψηφία των εργαζομένων ήταν μισθωτοί. Η γυναικεία απασχόληση ήταν ελάχιστη.

Το στεγαστικό πρόβλημα ακόμα δεν είχε λυθεί, ενώ κανόνας ήταν να χτίζον στα μικρά οικόπεδα, που αγόραζαν από τους μεγαλοϊδιοκτήτες, παράνομα δωμάτια με τον κίνδυνο να τα γκρεμίσουν οι αρχές, προτού τα τελειώσουν. Το σχέδιο πόλεως σε πολλές συνοικίες εγκρίθηκε αργότερα από το χτίσιμο πολλών σπιτιών. Επόμενο ήταν, αν λάβει κανείς υπόψη του και την κακή οικονομική κατάσταση των κατοίκων, οι κατασκευές και οι ανέσεις που διέθεταν να ήταν ελάχιστα ικανοποιητικές και η δόμηση άναρχη.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατοίκων το 1961 ήταν χαμηλό και λίγες οι αίθουσες διδασκαλίας. Στοιχειώδη εκπαίδευση είχε τελειώσει το 40% περίπου των κατοίκων, ενώ οι περισσότεροι είχαν τελειώσει ορισμένες τάξεις του δημοτικού και αρκετοί ήταν αγράμματοι. Μόνο 0,6% έχει ανώτερη εκπαίδευση και οι γυναίκες ήταν αισθητά λιγότερο εκπαιδευμένες από τους άνδρες.

Συγκοινωνιακή κάλυψη δεν υπήρχε σε όλες τις γειτονιές και γινόταν σχεδόν αποκλειστικά προς την Αθήνα. Το κέντρο του Περιστερίου με τις συνοικίες δεν καλυπτόταν συγκοινωνιακά, για αυτό και πολλοί κάτοικοι προτιμούσαν να κάνουν ψώνια και δουλειές στην Αθήνα και λίγοι στον Πειραιά.

Η ψυχαγωγία ήταν κυρίως μέσω των κινηματογράφων, των λίγων και γνωστών κέντρων, των αθλητικών εκδηλώσεων των συλλόγων, των ομάδων με πρωτεύοντα ρόλο του Ατρόμητου Περιστερίου, ποδοσφαιρική ομάδα του Περιστερίου στην Α΄ Εθνική.

Στις βουλευτικές του 1963, 1964 το Κέντρο και η Αριστερά είναι στις πρώτες θέσεις, θέση που ανατρέπεται μετά τη δικτατορία, αφού το 1974 έρχεται πρώτα η Δεξιά και το Κέντρο, το 1977 έχει μια μικρή υπεροχή το Κέντρο, ακολουθεί η Δεξιά και η Αριστερά. Στις δημοτικές εκλογές το 1964 η αριστερά κερδίζει το δήμο, όπως και μετά τη δικτατορία το 1975 και το 1978.

Όσο περνάνε τα χρόνια, τα σπίτια πληθαίνουν και σταδιακά εντάσσονται στο σχέδιο οι περιοχές. Το 1971 μπαίνει και η τελευταία κατοικημένη περιοχή στο σχέδιο. Λίγο αργότερα χτίζονται και οι εργατικές πολυκατοικίες στο Περιστερί, στις περιοχές που ήταν παράγκες πριν. Οι ανέσεις στα σπίτια ακόμα δεν ήταν καλές. Από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα καλύτερεύουν και λύνεται και το έντονο πρόβλημα της αποχέτευσης και σχεδόν κλείνονται και όλα τα ρέματα. Οι όροφοι των νέων κατοικιών δεν είναι πολλοί, γεγονός που αλλάζει από το 2000 και έπειτα, αλλά όχι σε πολύ μεγάλη κλίμακα. Οι ελεύθεροι χώροι όσο πάνε και λιγοστεύουν και αυτοί που υπάρχουν κρατήθηκαν με αγώνες και μακρόχρονες προσπάθειες, που έδωσαν σύλλογοι της περιοχής, κάτοικοι με το συντονισμό της αυτοδιοίκησης, για να κρατηθούν για πράσινο και σχολεία. Το κόστος αυτών των αγώνων ήταν οι συνεχείς δικαστικές διαμάχες για τους δημάρχους και τους δημοτικούς συμβούλους. Το πρόβλημα με τους μεγαλοϊδιοκτήτες γης, που ήταν αρκετοί στο Περιστερί, συνεχίζεται έως και σήμερα με αμφισβητούμενες εκτάσεις, κυρίως κοινόχρηστες.

Η εκπαίδευση των κατοίκων, όπως και οι υποδομές αρχίζουν να βελτιώνονται από την δεκαετία του 1980, αλλά ακόμα και το 2001 υπάρχουν 2,7% αγράμματοι και μόνο το 13% έχουν ανώτερη ή ανώτατη μόρφωση, ενώ το 0,40% έχουν μεταπτυχιακό ή διδακτορικό δίπλωμα. Πριν το 2000 όλα τα σχολεία λειτουργούν σε μια βάρδια, ενώ ο θεσμός του ολοήμερου ισχύει στα περισσότερα.

Τα επαγγέλματα δεν σημειώνουν ιδιαίτερες αλλαγές παρά στην καταγραφή του 2001. Και το 1981, όπως και το 1971, το εργατοτεχνικό προσωπικό ήταν η πολυπληθέστερη ομάδα. Οι υπάλληλοι γραφείου, οι έμποροι-πωλητές και οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες ακολουθούν, ενώ το 2001 μετά τους τεχνίτες είναι οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και οι υπάλληλοι γραφείου. Ο κλάδος της βιοτεχνίας-βιομηχανίας κυριάρχησε στο Περιστέρι έως το 2001, που έρχεται σε δεύτερη θέση και τη θέση του παίρνει το χονδρικό-λιανικό εμπόριο και ακολουθούν οι υπηρεσίες, ενώ το 1991 μετά τη βιοτεχνία-βιομηχανία ήταν οι υπηρεσίες, το εμπόριο, οι κατασκευές. Οι βιομηχανικές μονάδες ήταν πολλές στο Περιστέρι και ιδίως στην παρακηφίσια ζώνη, που αργότερα έγινε και βιοτεχνική ζώνη, ενώ τα τελευταία χρόνια έχουν αισθητά περιοριστεί. Η θέση στο επάγγελμα στην συντριπτική πλειοψηφία παραμένει μισθωτή και η θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας υπολείπεται των ανδρών. Το 2001 έχουμε το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού από όλες τις περιόδους να είναι οικονομικά ενεργό και η ανεργία να είναι σε υψηλά επίπεδα, όπως το 1961.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη από το 1981 παρουσιάζει πτώση, την οποία το 2001 φαίνεται να συγκρατούν οι μετανάστες. Το 2001 παρουσιάζεται μεγάλο ποσοστό των κατοίκων να είναι από άλλες χώρες. Η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού ήταν νεανική. Όσο περνάνε τα χρόνια συνεχίζεται η αύξηση μικρών, αλλά και παραγωγικών ηλικιών. Το 1991, εμφανίζεται μείωση στις πολύ μικρές ηλικίες και μια σχετική αύξηση στους μεσήλικες, και το 2001 συνεχίζεται η μείωση των μικρών και νεαρών ηλικιών και αύξηση των μεγαλύτερων. Οι γυναίκες σε όλες σχεδόν τις ηλικίες και πάντα υπερτερούσαν έναντι των ανδρών.

Οι έγγαμοι σε όλες τις δεκαετίες υπερτερούσαν έναντι των αγάμων εκτός από αυτή του 1961. Και από το 1971 και έπειτα οι γυναίκες ήταν πιο πολλές έγγαμες έναντι των ανδρών. Η μέση ηλικία γάμου για τον άνδρα ήταν 28,3 έτη και για τη γυναίκα 23,6 στη δεκαετία του 1930 και η διαφορά ηλικίας μεταξύ τους ήταν 4,7 χρόνια, ενώ το 2001 η διαφορά είναι 3,7 χρόνια και η μέση ηλικία γάμου για τους άνδρες ήταν στα 31 χρόνια, ενώ στις γυναίκες στα 27,3. Το 2001 είναι η περίοδος που έχει τις περισσότερες περιπτώσεις ανθρώπων που παντρεύονται πάνω από μια φορά. Οι χήροι και διαζευγμένοι είναι περισσότεροι το 2001.

Από το 1982 έως το 2002 ο δήμος ανήκει σε χώρους του Κέντρου, με μόνη παρένθεση το 1986 που τον ξανακέρδισε η Αριστερά. Το 2002, στις τελευταίες δημοτικές εκλογές το δήμο κερδίζει ανεξάρτητη παράταξη αρχικά υποστηριζόμενη από χώρο του κέντρου με εμφανή στήριξη της δεξιάς. Στις βουλευτικές εκλογές μετά τις εκλογές το 1981 το Κέντρο είναι σταθερά πρώτη δύναμη, με την Αριστερά δεύτερη μόνο το 1981 και από εκεί και έπειτα τρίτη μετά τη δεξιά.

Η συγκοινωνιακή κάλυψη είναι σε πολύ καλό επίπεδο σε όλες τις συνοικίες του Περιστερίου. Διάφορες διαδημοτικές γραμμές διευκολύνουν την επικοινωνία μεταξύ των δήμων, ενώ και γραμμές τρόλλεϋ έχουν ενισχύσει την περιοχή. Από το 2004 η μοναδική γραμμή μετρό στη δυτική Αθήνα λειτουργεί στο Περιστερι.

Σήμερα σε όλες τις συνοικίες του Περιστερίου η δόμηση είναι πάρα πολύ πυκνή και το πράσινο λιγιστό. Οι χώροι για σχολεία είναι ικανοποιητικοί, αλλά όχι και για άθληση και πολιτισμό. Λίγοι κινηματογράφοι, ένας μόνο θερινός, δημοτικός, ένα ανοικτό θέατρο και ένα πολύ μικρό και χωρίς επαγγελματικές προδιαγραφές χειμερινό. Η νεολαία κυρίως ψυχαγωγείται στη συνοικία του Μπουρναζίου, σε ένα χώρο με πολλές καφετέριες, που αποτελεί πόλο έλξης και για τις γύρω συνοικίες. Τα πολλά εμπορικά καταστήματα είναι μαζεμένα στο κέντρο του Περιστερίου, που αποτελεί και υπερτοπικό κέντρο και λίγα κατά μήκος των κυριότερων αρτηριών των συνοικιών του Περιστερίου. Τράπεζες και διάφοροι φορείς στεγάζονται κυρίως στο κέντρο, αλλά σε κάθε συνοικία θα υπάρχει τουλάχιστον υποκατάστημα τράπεζας. Η υγειονομική κάλυψη γίνεται, όπως πολλά χρόνια τώρα, μέσω των καταστημάτων του ΙΚΑ. Κλινικές είναι σχεδόν ανύπαρκτες, όπως και Νοσοκομεία, ενώ το Αττικό Νοσοκομείο, που είναι στο Χαϊδάρι, ακόμα υπολειτουργεί. Χώροι για ανοικτές ή κλειστές εκδηλώσεις δεν υπήρχαν και δεν υπάρχουν παρά ελάχιστοι και αρκετοί από αυτούς είναι ιδιοκτησίας του δήμου.

8.3 Η σημερινή εικόνα της πόλης.

Το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας και ακολούθως της Θεσσαλονίκης έχουν συγκεντρώσει τα μεγαλύτερα πληθυσμιακά μεγέθη της χώρας και ένα πλήθος δραστηριοτήτων. Ιδιαίτερα η Αθήνα είναι η πλέον πυκνοκατοικημένη και πυκνοδομημένη πόλη. Δρόμοι σχετικά στενοί και οικοδομικά τετράγωνα με περιορισμένες διαστάσεις. Κυριαρχία της πολυκατοικίας, έλλειψη ζωνών πρασίνου, ανάμεικτες χρήσεις γης και ασύμβατες, έντονα προβλήματα κυκλοφορίας. Στο χώρο της είναι εγκατεστημένος σχεδόν όλος ο δημόσιος τομέας, αλλά και οι κυριότεροι ιδιωτικοί φορείς και επιχειρήσεις.

Η δυτική Αθήνα, όπως είδαμε, αποτελεί μια περιοχή του πολεοδομικού συγκροτήματος με λίγο πολύ κοινά χαρακτηριστικά. Η έλλειψη πρασίνου, η επιβάρυνση του περιβάλλοντος, το όχι υψηλό μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων, τα προβλήματα υποδομών, πολιτιστικών και αθλητικών εγκαταστάσεων, οι ανάμεικτες και συχνά οχλούσες χρήσεις γης, κάνουν την περιοχή να είναι μια απο τις λιγότερο ανεπτυγμένες και επιβαρυνμένες του λεκανοπεδίου.

Το Περιστερι, ο μεγαλύτερος δήμος του λεκανοπεδίου μετά την Αθήνα, συνορεύει με αυτήν και ανήκει στην δυτική Αθήνα. Όπως όλο σχεδόν το δυτικό κομμάτι του συγκροτήματος, έτσι και το Περιστερι, δέχθηκε αρκετές βιοτεχνίες και βιομηχανίες στο έδαφός του. Ο κόσμος που κατοικούσε ήταν κυρίως εργατοτεχνίτες,

μισθωτοί και το εκπαιδευτικό επίπεδό τους δεν ήταν υψηλό. Η ανάπτυξη της πόλης έγινε ανάλογα με τις ανάγκες και την οικονομική δυνατότητα αυτών που την κατοίκησαν, χωρίς ουσιαστικά κεντρικό σχεδιασμό, αλλά εκ των υστέρων βελτιωτικές κινήσεις. Η στενή της σχέση με την Αθήνα έκανε άνετη την όποιου είδους επικουριότητα με το κέντρο, την πρωτεύουσα, αλλά περιόρισε την ανάπτυξη του δικού της κέντρου.

Το Περιστέρι άλλαξε, όπως και η φυσική εξέλιξη των πραγμάτων προστάζει. Συνεχίζει να είναι μια πυκνοκατοικημένη πόλη, χωρίς όμως τις τελευταίες δεκαετίες να αυξάνει τον πληθυσμό της. Έχει δεχθεί, όπως και η Αθήνα, αλλά και όλη η Ελλάδα, μετανάστες από άλλες χώρες, κυρίως από χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Όπως και η Αθήνα, αλλά και η υπόλοιπη χώρα, έχει αυξήσει τις υπηρεσίες του, αλλά οι μεταποιητικές βιοτεχνίες και κυρίως το χονδρικό και λιανικό εμπόριο είναι ακόμα σε υψηλά επίπεδα. Η πλειοψηφία των εργαζομένων είναι μισθωτοί και οι περισσότεροι κάτοικοι ανήκουν στα μεσαία και χαμηλά στρώματα, έχουν βασική εκπαίδευση, αλλά και τα ποσοστά σε ανώτερες σχολές και ιδίως σε μεταπτυχιακούς τίτλους είναι πολύ μικρά.

Ελεύθεροι χώροι δεν υπάρχουν εκτός από τις πλατείες, που οι πιο πολλές είναι μικρές. Χώροι γενικότερα για αναψυχή, πάρκα, οργανωμένες παιδικές χαρές δεν υπάρχουν εκτός το κομμάτι του Ποικίλου όρους, που δεν είναι αξιοποιημένο και υπάρχει και ιδιοκτησιακό πρόβλημα. Τα προβλήματα ιδιοκτησίας γενικά δεν έχουν λυθεί, αφού ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων, όπως ισχυρίζονται, διεκδικούν κοινόχρηστους χώρους και διαμορφωμένες χρόνια πλατείες.

Οι χρήσεις γης είναι ανάμεικτες και υπάρχουν και αρκετές ακόμα οχλοσφες. Όμως το μεγαλύτερο κομμάτι, την πλειοψηφία σε όλες τις συνοικίες καταλαμβάνει η γενική κατοικία. Η παρακρηφίσια ζώνη, που αποτελεί τμήμα του Ελαιώνα, έχει ακόμα πολλές βιοτεχνίες-βιομηχανίες, αλλά είναι μειωμένες σε σχέση με το παρελθόν, όπως και οι αποθηκευτικοί και εμπορικοί χώροι.

Οι εγκαταστάσεις πολιτιστικών υποδομών και αθλητικών είναι ελάχιστες και οι αθλητικές χρησιμοποιούνται κυρίως από συλλόγους. Οι συνεδριακοί χώροι ήταν ανύπαρκτοι έως την δημιουργία σχετικού χώρου σε κτίριο του δήμου. Η ψυχαγωγία έχει επικεντρωθεί γύρω από τις καφετέριες και τα μπαρ της πλατείας Μπουρναζίου, που είναι πάρα πολλά και προσελκύουν κυρίως τη νεολαία.

Κτίρια παλιά έχουν απομείνει ελάχιστα, λίγα προσφυγικά κοντά στο κέντρο του Περιστερίου και οι εργατικές πολυκατοικίες. Το παλιό δημαρχείο, που από τη δεκαετία του 1950 στέγαζε τις υπηρεσίες του δήμου στο κέντρο της πόλης, γκρεμίστηκε, για να κτιστεί σύγχρονο. Χώροι στάθμευσης δημιουργήθηκαν δυο – τρεις τον τελευταίο χρόνο και κυρίως μετά την έλευση του μετρό, εκ των οποίων ο ένας είναι δημοτικός. Η έλευση του μετρό ήταν ένας από τους λόγους που συνέβαλε στο να κτιστούν πολυκατοικίες γύρω από την περιοχή και να αυξηθεί η τιμή γης.

Η συγκοινωνιακή κάλυψη είναι ικανοποιητική. Γραμμές υπάρχουν παντού, αλλά η συχνή χρήση του αυτοκινήτου προκαλεί συχνά συμφόρηση στους κεντρικούς

άξονες προς την Αθήνα και τον Πειραιά. Γεγονός είναι ότι οι υποδομές στον Κηφισό διευκόλυναν την πρόσβαση και από τις δυο εθνικές οδούς.

Στο κέντρο της πόλης στεγάζονται οι περισσότερες υπηρεσίες και τα εμπορικά καταστήματα κυρίως γύρω από τον κεντρικό πεζόδρομο της πόλης. Σύλλογοι υπάρχουν, όπως και στο παρελθόν, αλλά οι πιο πολλοί είναι εθνικοτοπικοί, επαγγελματικοί, πολλοί αθλητικοί. Εφημερίδες υπάρχουν πολλές αλλά δυο-τρεις από αυτές εκδίδονται συνεχώς. Σημαντικό ρόλο έπαιξε η Αριστερά και δυνάμεις του Κέντρου, που αρχικά συνεργάστηκαν στη διοίκηση του δήμου, στη συγκρότηση δράσης σε κάθε συνοικία. Τα ποσοστά της Αριστεράς δημοτικά και βουλευτικά και αργότερα η πρωτοκαθεδρία του Κέντρου τοποθετούν την περιοχή πιο αριστερά σε σχέση με το υπόλοιπο πολεοδομικό συγκρότημα.

Το Περιστερί είναι μια πόλη σήμερα, μια περιοχή, για τους περισσότερους ένας δήμος του λεκανοπεδίου, που η δραστηριότητά του δεν έχει δείξει να αποτελεί εξαίρεση από την πορεία της χώρας και ειδικότερα της πρωτεύουσας. Ταυτίζεται, όμως, περισσότερο με τα χαρακτηριστικά ανάπτυξης της δυτικής Αθήνας και όχι των βορείων ή ανατολικών περιοχών της. Σήμερα η εικόνα της πόλης δεν εντυπωσιάζει για τον πολεοδομικό της σχεδιασμό, δεν υπάρχουν παρά δείγματα από το παλιό Περιστερί, παλιά εργοστάσια γκρεμίστηκαν, προσφυγικά κτίσματα μετριούνται στα δάχτυλα. Η παλιά προσφυγική του ταυτότητα δεν υπάρχει καταγεγραμμένη παρά στις μνήμες των ανθρώπων, στα λίγα που έχουν γραφτεί, στους λίγους προσφυγικούς συλλόγους, στο δημοτολόγιο.

Η απουσία χώρων που δηλώνουν την ιστορία της πόλης στο χρόνο, αλλά και η ισχνή παρουσία έγκυρων συγγραμμάτων συμβάλλουν στην έλλειψη μνήμης και σε σχέση με τις σοβαρές ελλείψεις που αναφέρθηκαν σε χώρους ανοικτούς, την απουσία σχεδιασμού σε βιβλιοθήκες, σε επαγγελματικούς, πολιτιστικούς χώρους, σε μαζικό αθλητισμό, δείχνουν μια πόλη, που παρόλο το μεγάλο της πληθυσμιακό μέγεθος, υστερεί στην προσφορά πολιτισμού και κουλτούρας στους κατοίκους της. Η αγωνιστικότητα κατοίκων, συλλόγων, πολιτικών χώρων, αυτοδιοίκησης, που κάποτε ήταν έντονη και μοχλός πίεσης σε κρατικούς φορείς, σήμερα είναι άτονη, χωρίς συντονισμό και χωρίς μαζικότητα.

Έτσι, μια πόλη που από την αρχή δημιουργήθηκε, για να εξυπηρετήσει πολιτικές και στεγαστικές ανάγκες και κατοίκησαν σ' αυτήν πλήθος φτωχών προσφύγων και μεταναστών χωρίς σχεδιασμό, κατάφερε κυρίως να επιβιώσει χάρη στην προσπάθεια των κατοίκων της, των συλλογικών της φορέων, της αυτοδιοίκησης. Σήμερα οι ανάγκες υποδομής έχουν καλυφθεί, το 2004 έγινε Ολυμπιακή πόλη με το αγώνισμα της πυγμαχίας να διεξάγεται στο Περιστερί, αλλά ο μοναδικός χώρος ψυχαγωγίας, που συνεχώς επεκτείνεται με ιδιαίτερη φροντίδα, είναι αυτός της περιοχής Μπουρναζίου, χώρος που σφύζει από καφετέριες και μπαρ και τονίζει συγκεκριμένο πρότυπο και είδος πολιτισμού και αναψυχής κυρίως για τη νεολαία.

8.4 Οι αλλαγές στην τοπική αυτοδιοίκηση της πόλης

Από την πρώτη συνεδρίαση του δημοτικού συμβουλίου στο Περιστερίο έως και σήμερα έχουν περάσει σχεδόν εβδομήντα ένα χρόνια, ωστόσο κάποια πράγματα, που αφορούν χαρακτηριστικά των συμβούλων και των δημοτικών συνεδριάσεων, δεν έχουν διαφοροποιηθεί, ενώ διαφοροποιήθηκαν άλλα, που αφορούν στην αυτοδιοίκηση στο Περιστερίο και συνολικά στο θεσμό.

Η πρώτη σύνθεση του συμβουλίου, αλλά και οι μετέπειτα, στην πλειοψηφία τους αποτελούνταν από κατοίκους του Περιστερίου. Οι περισσότεροι σύμβουλοι είχαν καταγωγή από επαρχία και σε όλες τις περιόδους πλειοψηφούσαν οι Πελοποννήσιοι, όπως και στους κατοίκους που μετανάστευσαν στην Αθήνα. Πολλοί από τους συμβούλους σε κάθε περίοδο είχαν πανεπιστημιακό δίπλωμα και επαγγελματική απασχόληση είτε στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα, πιο πολύ τα τελευταία χρόνια. Οι υποψήφιοι δήμαρχοι, αλλά και οι δήμαρχοι, στην πλειοψηφία τους, είχαν πανεπιστημιακό δίπλωμα. Όσοι κατέβαιναν στις δημοτικές εκλογές είχαν επαφή με ευρύτερους κύκλους της πόλης, είτε ήταν σύλλογοι, κόμματα, παράγοντες συνοικιών. Η εκπροσώπηση των γυναικών πάντα ήταν ισχνή, όπως και οι θέσεις εξουσίας όσων εκλέχτηκαν.

Σε ομαλές ιστορικά περιόδους αρκετές συνεδριάσεις παρακολουθούσε το κοινό, που ήταν πολυπληθές σε θέματα αιχμής για τη συνοικία τους, την πόλη, ή για σοβαρά ζητήματα. Πολλές συνεδριάσεις ήταν έντονες σε όλες τις δημοτικές περιόδους και πολύωρες. Προβλήματα πολιτικά, είτε με συμβούλους της ίδιας παράταξης ή με άλλες δημοτικές παρατάξεις, έχουν καταγραφεί στις περισσότερες περιόδους. Επίσημες επαφές συνεργασίας με άλλους δήμους του εσωτερικού και του εξωτερικού ήταν ελάχιστες. Πάντα οι δημοτικές παρατάξεις είχαν σχέση με πολιτικά κόμματα. Και πάντα η αυτοδιοίκηση είχε επαφή με ευρύ φάσμα φορέων της πόλης, που λειτουργούσαν ως ενδιάμεσα δίκτυα επικοινωνίας μεταξύ πολιτών και διοίκησης.

Οι παρατάξεις που κατά καιρούς μετείχαν στα συμβούλια συμφωνούσαν για την προώθηση προβλημάτων του Περιστερίου, αλλά πολλές φορές όχι για τις μορφές δράσης, χαρακτηριστικό που υπάρχει ως σήμερα. Η σχέση άμεση ή έμμεση με πολιτικούς χώρους ήταν και είναι ένας από τους λόγους που δημιουργούσε αυτή την συμπεριφορά, όπως και η ανάγκη συσπείρωσης και κοινού λόγου της αντιπολιτευόμενης παράταξης, όπως και ο δεσμός με τους κατοίκους, που έθεταν θέματα ή προτάσεις. Οι κάτοικοι περίμεναν και προσέφευγαν στο δήμο ακόμα και όταν δεν είχε αρμοδιότητα για τη λύση πολλών προβλημάτων. Η τοπική κοινωνία σε όλες τις εποχές είχε σχέση με το δήμο και επιθυμούσε να την διατηρήσει.

Ένα, ακόμα, κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι η αποτελεσματικότητα των αποφάσεων του συμβουλίου βασιζόταν στη δομή διοίκησης του δήμου, αλλά κυρίως στις ενέργειες του δημάρχου. Ο δήμαρχος διαδραμάτιζε πάντα πρωτεύοντα ρόλο και στη σειρά των διεκδικήσεων και των προτεραιοτήτων είχε τον τελευταίο λόγο. Κοινό

χαρακτηριστικό των δημάρχων, ιδίως των τελευταίων τριάντα χρόνων, που γνωρίζουμε καλύτερα, η άμεση και συχνή επαφή με τους δημότες.

Σε όλες τις περιόδους τα οικονομικά προβλήματα, κυρίως, λειτούργησαν ανασταλτικά, για να υλοποιήσει ο δήμος κάθε χρόνο ό,τι σχεδίαζε στα τεχνικά του προγράμματα και στους προϋπολογισμούς του και λιγότερο η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού. Οι αλλαγές που βλέπουμε στα εβδομήντα αυτά χρόνια αφορούν την αλλαγή αντιπροσώπευσης των δημοτικών παρατάξεων και των πολιτικών χώρων που ανήκαν, τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης του δήμου, της στελέχωσής του, των αρμοδιοτήτων της αυτοδιοίκησης, της έντασης των διεκδικήσεων και της κινητοποίησης της τοπικής κοινωνίας.

Από τα πρώτα χρόνια και έως το 1950 διαπιστώνουμε ότι πολλοί σύμβουλοι και υποψήφιοι δήμαρχοι ήταν από γνωστές οικονομικά οικογένειες, αρκετοί με κτηματική περιουσία, εκλεγμένοι από το δεξιό χώρο. Από την δεκαετία του 1950 και έπειτα αναδεικνύονται σύμβουλοι που είναι μέλη πολιτικών χώρων, της Αριστεράς και του Κέντρου, πρόσωπα που έχουν αγωνιστικό παρών στα προβλήματα του τόπου. Η ενασχόληση όλο και περισσότερων αριστερών και κεντρώων συμβούλων ενισχύεται μετά το 1960 και η δράση τους συνεχίζει να είναι μεγάλη στα προβλήματα της πόλης και όπως δείχνουν οι αποφάσεις και στις διεκδικήσεις. Άλλωστε δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι οι σύμβουλοι ήταν κάτοικοι της πόλης, ήξεραν τα προβλήματα της πόλης, ζούσαν με αυτά, για αυτό και ήταν αλληλέγγυοι στις κινητοποιήσεις κατοίκων. Η δράση των εκλεγμένων συμβούλων ανακόπτεται από τη χούντα, αλλά δεν εγκαταλείπονται τα έργα στην πόλη και διορισμένοι σύμβουλοι αυτής της περιόδου είναι και πάλι Περιστεριώτες.

Από την Μεταπολίτευση και έπειτα η επιλογή και ακολούθως η δράση του συμβουλίου ακολουθεί και την αγωνιστικότητα των περιόδων που περνούν. Η επιρροή της Αριστεράς ήταν μεγάλη στο Περιστερίο εξαιτίας και της δημοτικής παράταξης του ΚΚΕ που κατείχε το δήμο, γεγονός που ατόνησε μετά το 1982 που υπερίσχυσε το ΠΑΣΟΚ.

Όσο ο δήμος ενισχύοταν οικονομικά και οι υπηρεσίες στελεχώνονταν, εξειδικεύονταν τα έργα και η αυτοδιοίκηση λάμβανε και άλλες αρμοδιότητες, τόσο και ο ρόλος των συμβούλων και γενικά του φορέα γινόταν πιο άμεσος στην επίλυση προβλημάτων και εγκαθιδρύοταν η ισχύ της αυτοδιοίκησης και κατ' επέκταση και των εκλεγμένων συμβούλων. Δεν είναι, όμως, μόνο ο δήμαρχος, οι σύμβουλοι και ο φορέας που σηματοδοτούν την εξέλιξη στην πόλη, αλλά και δύο πολλοί βασικοί παράγοντες, που είναι η κρατική πολιτική που σχεδιάζει τις αρμοδιότητες και την λειτουργία της αυτοδιοίκησης και η τοπική κοινωνία. Η πολιτική λειτουργία, βέβαια, του θεσμού δεν αυτονομείται από την κοινωνία και η πολιτική εξαρτάται από την τελευταία. Η τοπική αυτοδιοίκηση έως τώρα λειτούργησε και στο Περιστερίο, όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, σύμφωνα με το σύστημα διοίκησης που επιλεγόταν από την κυβέρνηση. Ποτέ δεν υπήρξε σταθερό κομμάτι αρμοδιοτήτων ή χρηματοδοτήσεων που ίσχυσε για δεκαετίες, όπως ποτέ δεν υπήρξε και σταθερό εκλογικό σύστημα. Ακόμα και οι φόροι που εισέπραττε η αυτοδιοίκηση δεν ήταν

σταθεροποιημένοι. Η άσκηση ελέγχου από την κεντρική εξουσία αποκεντρώθηκε στην Περιφέρεια και μειώθηκε τα τελευταία χρόνια, αλλά έμμεσα διαχέεται και στα Υπουργεία, που χειρίζονται προγράμματα στα οποία μετέχει η αυτοδιοίκηση.

Τομές και ρήξεις δεν επιχείρησε να εισαγάγει ο θεσμός στην τοπική κοινωνία. Η αποκέντρωση αρμοδιοτήτων από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα είναι πραγματικότητα σε πολλά σημεία στην αυτοδιοίκηση, αλλά η φιλοσοφία του θεσμού δεν έχει αλλάξει. Η κυβέρνηση καθορίζει το ποιες αρμοδιότητες θα έχει η αυτοδιοίκηση, με ποιους πόρους, με τι έλεγχο και τελικά τι είδους σχέση και επιρροή θα έχει στην τοπική κοινωνία. Και με τη σειρά του το κράτος, όπως στην αρχή του κεφαλαίου 7.3 είδαμε, αναδιαρθρώνεται και αλλάζει προσανατολισμό, όταν συμβαίνουν αλλαγές μεγάλης οικονομικής κλίμακας, που παίζουν ρόλο στον καθορισμό της πολιτικής γραμμής.

Τομές, όμως, προσπάθησαν να κάνουν οι εκλεγμένοι της αυτοδιοίκησης στο Περιστέρι με την ενεργό τους δράση στην πόλη. Οι διεκδικήσεις χώρων, έργων υποδομής, σχολείων, στις περισσότερες περιόδους ήταν πολύ δυναμικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πρώτο μέρος της διατριβής και μετά τη θεωρητική προσέγγιση του θέματος εξετάστηκαν στοιχεία της ελληνικής κοινωνίας και πραγματικότητας του 20^{ου} αιώνα και επιχειρήθηκε μια σύντομη αναδρομή του θεσμού της αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα.

Η εξέταση αυτή θεωρήθηκε απαραίτητη, επειδή η μελέτη του Περιστερίου από το 1934 έως το 2000 και των όποιων αλλαγών της κοινωνικής του δομής εντάσσεται, σύμφωνα με το θεωρητικό μας πλαίσιο στην συνολική εξέταση ευρύτερων αλλαγών της ελληνικής κοινωνίας, καθώς και του θεσμού της αυτοδιοίκησης, των οποίων το Περιστέρι αποτελούσε μέρος.

Στο Μεσοπόλεμο, εποχή που δημιουργείται ο δήμος Περιστερίου, η Ελλάδα δέχθηκε μεγάλο κύμα προσφύγων από τη Μικρά Ασία. Η οικονομική κρίση του 1929 που καθυστερημένα έζησε η χώρα, είχε ως αποτέλεσμα την πτώχευση του ελληνικού κράτους και την πολιτική αστάθεια, που εκδηλώνεται μέσω συνεχών αλλαγών κυβερνήσεων και πολιτικών συγκρούσεων.

Το 1934 με απόφαση του Λαϊκού κόμματος αποσπώνται μια σειρά περιοχές, που στην πλειοψηφία τους κατοικούνται από πρόσφυγες, από την Αθήνα και τον Πειραιά και δημιουργούνται νέοι δήμοι και κοινότητες, μεταξύ αυτών και το Περιστέρι. Η πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση που εκλέγεται στο Περιστέρι το 1934, πρόσκειται στο Λαϊκό Κόμμα και την πρώτη συνεδρίασή της την διεξάγει στο θεραπευτήριο Αγία Βαρβάρα ελλείπει χώρου. Η κατάρτιση προϋπολογισμού και κανονισμού εσωτερικής υπηρεσίας του δήμου, οι εκλογές συμβούλων στα όργανα του δήμου είναι μαζί με την εισήγηση του δημάρχου για αλλαγή του ονόματος της πόλης ορισμένες από τις πρώτες αποφάσεις του συμβουλίου. Η οικονομική δυνατότητα του δήμου δεν επαρκεί για την αντιμετώπιση των πρώτων άμεσων αναγκών. Ο πρώτος προϋπολογισμός του δήμου ανέρχεται στα 2.750.000 δραχμές και ο επόμενος στα 3.150.000 δραχμές.

Πολλοί από τους συμβούλους είναι γνωστά πρόσωπα στην πόλη με μεγάλη ιδιοκτησία γης. Στο συμβούλιο συζητούνται διάφορα θέματα της πόλης, όπως η ίδρυση τάξεων γυμνασίου, έστω και με έξοδα του δήμου, νυκτερινής σχολής, χρηματικών συνδρομών σε φορείς, όπως αθλητικοί σύλλογοι, εκκλησίες, διάφοροι σύλλογοι, όπως οι πρόσκοποι, ο Κυανούς Σταυρός. Επιπλέον συζητούνται ζητήματα που αφορούν στην κατασκευή έργων, όπως γέφυρες σε ρέματα, διαπλάτυνση κεντρικής λεωφόρου. Αιτήματα κατοίκων, ενισχύσεις απόρων δημοτών, προσλήψεις προσωπικού, δάνεια για εξυπηρέτηση επιτακτικών αναγκών.

Από τις πρώτες κιόλας συνεδριάσεις φαίνεται η ενασχόληση του συμβουλίου και με θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος, που εκφράζουν πολιτική κατεύθυνση, όπως η αποκήρυξη της επαναστάσεως του 1935 και ακολούθως η μετονομασία της λεωφόρου Αγίου Βασιλείου σε Παναγή Τσαλδάρη, σε ένδειξη ευγνωμοσύνης «προς τον εθνικό κυβερνήτη που αναίμακτα σταμάτησε το εθνοκτόνο κίνημα».

Η πόλη το 1934 δε ξεπερνά τους 25.000 ανθρώπους. Σ' αυτή ζουν περισσότεροι πρόσφυγες από τη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη, τον Πόντο, την Αρμενία, ακολουθούν οι εσωτερικοί μετανάστες από όλη την Ελλάδα, Πελοπόννησο, Νησιά Αιγαίου, Στερεά Ελλάδα, πιο λίγοι Περιστεριώτες και Αθηναίοι.

Η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων ανδρών ήταν τεχνίτες, εργάτες, εργαζόμενοι στις υπηρεσίες, ενώ η πλειοψηφία των γυναικών δήλωνε οικιακά. Στα εργοστάσια της πόλης και της ευρύτερης περιοχής, που συνεχώς αυξάνονταν, απασχολούνταν πολλοί Περιστεριώτες.

Το πρόβλημα της στέγασης ήταν το εντονότερο, αφού εκτός των λίγων οικιών οι παράγκες των προσφύγων επικρατούσαν στο Περιστέρι. Οι όροι διαβίωσης ήταν υποτυπώδεις και τα προβλήματα από τις καιρικές συνθήκες τούς επιδείνωναν ραγδαία. Προβλήματα υποδομής σε όλα τα επίπεδα, δρόμοι ελάχιστοι, πεζοδρόμια ανύπαρκτα, νερό και φως σε λίγα σπίτια του κέντρου, λίγες αίθουσες δημοτικού σχολείου. Το Περιστέρι εκείνη την εποχή εκτείνεται γύρω από το κέντρο του.

Η αυτοδιοίκηση ως θεμελιώδης κρατικός θεσμός στη τοπική κοινωνία αδυνατεί να λύσει τα τόσα προβλήματα. Οι κάτοικοι προσπαθούν να επιβιώσουν και το κράτος κατ' αρχήν δε δίνει λύσεις στο πρόβλημα των παραγκών. Τα αιτήματα του συμβουλίου προς τους κεντρικούς φορείς δεν έχουν διεκδικητικό τόνο και δεν αναφέρονται στα μεγάλα προβλήματα της πόλης. Το συμβούλιο κινείται περισσότερο σε μια λογική διαχείρισης θεμάτων αρμοδιότητας του και προτάσεων κάποιων έργων, όπως τάξεων γυμνασίου, δημιουργία ειρηνοδικείου, κλπ.

Η πλειοψηφία των συλλόγων που εκείνο τον καιρό είχαν δραστηριότητα στο Περιστέρι, δε φαίνεται να σχετίζεται με το δήμο, εκτός από τα αθλητικά σωματεία, τους δημόσιους οργανισμούς, όπως τα λίγα σχολεία και νυκτερινές σχολές, σύλλογοι, όπως η ΕΟΝ, οι πρόσκοποι, εξαθλιωμένοι και άποροι κάτοικοι, έμποροι, κτηνοτρόφοι, κάτοικοι για πολεοδομικά θέματα και διοικητικές υποθέσεις.

Μετά την μεταξική δικτατορία, έχουμε τον ιταλοελληνικό πόλεμο, τη γερμανική κατοχή, τον εμφύλιο. Τα χρόνια αυτά η χώρα δοκιμάστηκε έντονα και ο θεσμός της αυτοδιοίκησης ακολούθησε την πρακτική της κρατικής εξουσίας σε τοπικό επίπεδο. Η διάσταση της αυτοδιοίκησης με μεγάλη μερίδα των κατοίκων φαίνεται από ορισμένα γεγονότα, ενώ, για παράδειγμα, στο δήμο δημιουργείται υπηρεσία μεταφραστική και κανονισμός λειτουργίας για τη γερμανική διοίκηση και για την επικοινωνία της, στους δρόμους της πόλης διεξάγονται μάχες, για να μην καταλάβουν οι Γερμανοί εργοστάσια και χώρους σημαντικούς της πόλης, όπως το Κάρβουνο. Και ενώ δίνεται επίδομα σε θύματα των «στασιαστών», απολύεται υπάλληλος που ανήκει στο ΕΑΜ και κόβεται η σύνταξη από την οικογένεια νεκρού εξορισθέντος υπαλλήλου.

Μέχρι το 1952 που ορίζεται στο Σύνταγμα, χωρίς επεξηγήσεις, ότι η διοίκηση του κράτους βασίζεται στην αποκέντρωση και την τοπική αυτοδιοίκηση, δεν υπάρχει άλλη αναφορά στο θεσμό, εκτός βέβαια από τον Κώδικα Τοπικής Αυτοδιοίκησης τη Κυβέρνησης του Βουνού. Σύμφωνα με τον παραπάνω κώδικα, που ήταν ένα από τα

κείμενα για την αυτοδιοίκηση, το διοικητικό σύστημα της χώρας χωρίζονταν σε δήμους και κοινότητες, επαρχίες και περιοχές και κάθε συμβούλιο είχε καθορισμένες αρμοδιότητες. Το 1951 οι δημοτικές εκλογές αναδεικνύουν και πάλι δήμαρχο από τη δεξιά παράταξη ενώ στην εξουσία βρίσκεται το Λαϊκό κόμμα. Η χώρα και η οικονομία προσπαθεί να ανασυγκροτηθεί. Από τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας η βιομηχανία σημειώνει μεγάλη άνοδο.

Στο Περιστερί οι εργάτες και οι τεχνίτες απασχολούνται στα εργοστάσια που δημιουργούνται στην περιοχή. Από τη δεκαετία του πενήντα και για τρεις περίπου δεκαετίες το Περιστερί θα δέχεται όλο και περισσότερους εσωτερικούς μετανάστες, που στη πλειοψηφία τους θα δουλεύουν ως μισθωτοί. Ουσιαστική πρόοδος στα χρόνια προβλήματα στέγασης και υποδομής δεν υπάρχει, ακόμα και οι παροχές νερού και ηλεκτρικού δεν φθάνουν σε όλα τα σπίτια και σίγουρα δεν φθάνουν πάνω από τη Θηβών.

Οι κάτοικοι που αγοράζουν μικρά οικοπέδα, για να χτίσουν ένα-δύο δωμάτια να στεγαστούν, τα κατασκευάζουν χωρίς σχέδιο με το φόβο της κατεδάφισης μετά από καταγγελία ή καταγραφή των αρχών, ενώ οι μεγάλοι ιδιοκτήτες γης βλέπουν την ζήτηση να αυξάνεται και ανεβάζουν τις τιμές. Τα έργα των δρόμων, πεζοδρομίων, οι κατεδαφίσεις και διανοίξεις δρόμων, η σταδιακή ένταξη και άλλων περιοχών εκτός του κέντρου στο σχέδιο πόλεως σηματοδοτούν μια κάποια κινητικότητα του δήμου. Οι ερανοί κατάλογοι καθώς και η αύξηση στη τιμή του εισιτηρίου των αστικών λεωφορείων, θέμα για το οποίο θα μπορούσε που μπορούσε και ο δήμος να έχει λόγο αφού του απεδίδετο ένα μέρος του ποσού για τη διάνοιξη και τη συντήρηση δρόμων, συνεισέφεραν στα έργα του δήμου.

Και στην τετραετία 1951-1954 υπάρχει το στοιχείο της πολιτικής χροιάς στη λειτουργία του συμβουλίου κυρίως από τα όργανα της κεντρικής διοίκησης προς τους εκλεγμένους συμβούλους του αριστερού χώρου. Η πολιτική λειτουργία του συμβουλίου αποτελεί γεγονός κάτι που έντονα υπάρχει και θα ακολουθεί το θεσμό, είτε μέσω του τρόπου που ασκούνται οι αρμοδιότητες του, είτε και από μια σειρά κοινών πρακτικών. Οι μετονομασίες οδών, τα ψηφίσματα, οι έκτακτες και μυστικές συνεδριάσεις, οι οικονομικές ενισχύσεις συλλόγων είναι μερικές από τις διαχρονικές πρακτικές.

Το 1954, που ψηφίζεται ο Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας, αποσαφηνίζονται αρμοδιότητες, ενισχύεται ο ρόλος του δημάρχου και του προέδρου της δημοτικής επιτροπής, θεσμοθετείται η κατάρτιση τεχνικού προγράμματος, δίδεται η δυνατότητα δημιουργίας νομικού προσώπου και αλλάζει ακόμα μια φορά το εκλογικό σύστημα. Αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών είναι να γίνεται πιο ευκρινής ο ρόλος του δήμου και παράλληλα ν' αυξάνεται η εξουσία του δημάρχου. Ενώ επιπρόσθετα εξαιτίας του εκλογικού συστήματος ευνοούνται συνδυασμοί συνεργασίας μεταξύ Αριστεράς και Κέντρου.

Η συνεργασία αυτή απέδωσε και στο Περιστερί, καθώς εκλέγεται δήμαρχος υποστηριζόμενος από τους δυο πολιτικούς χώρους, που κερδίζει δυο εκλογικές περιόδους. Η αλλαγή αυτή έφερε και σταδιακή αλλαγή στον τρόπο χειρισμού των

θεμάτων, προβολής τοπικών προβλημάτων και γενικότερων γεγονότων. Στην αλλαγή αυτή βοήθησαν και τα μεγάλα ποσοστά της Δημοκρατικής Ένωσης στις εκλογές του 1956 στο Περιστέρι, όπως και στις εκλογές του 1958 της ΕΔΑ και στη συνέχεια έως το 1964 της ενίσχυσης του Κέντρου και της Αριστεράς.

Το Περιστέρι έχει μεγαλώσει πληθυσμιακά και το 1961 καταγράφονται 79.335 άτομα. Οι περισσότεροι και πάλι είναι μετανάστες από την επαρχία με την Πελοπόννησο να υπερέχει. Η πλειοψηφία τους εργάζεται ως τεχνίτες και ο κλάδος της βιοτεχνίας –βιομηχανίας είναι ο ισχυρότερος, με τις υπηρεσίες να έπονται και κατόπιν τα δημόσια έργα. Η θέση στο επάγγελμα είναι μισθωτή και ελάχιστοι είναι εργοδότες ή εργαζόμενοι για λογαριασμό τους, ενώ η γυναικεία απασχόληση είναι σε χαμηλά επίπεδα, που γίνονται ακόμα χαμηλότερα μετά το γάμο. Το εκπαιδευτικό επίπεδο δεν είναι υψηλό, ιδιαίτερα στις γυναίκες, μόλις το 40% του πληθυσμού έχουν στοιχειώδη εκπαίδευση ενώ 2,5% τεχνική, παρόλο που η πλειοψηφία των κατοίκων εργάζονται ως τεχνίτες.

Την ίδια περίοδο στην οικονομία της χώρας η μεγέθυνση είναι ορατή και διαρκεί έως τα τέλη της δεκαετίας του εβδομήντα. Στην πολιτική ζωή δεν υπάρχει ομαλότητα και ο διαχωρισμός με βάση τα πολιτικά φρονήματα δυναμιτίζει τη καθημερινότητα. Στο Περιστέρι, μια συνοικία που ψήφισε πάντα αριστερότερα από το Πολεοδομικό Συγκρότημα Πρωτεύουσας, η ΕΔΑ προσπαθεί και πετυχαίνει να κινητοποιήσει κόσμο και για τα ζητήματα της πόλης. Οι δημοτικοί παράγοντες εκλεγμένοι και μη δραστηριοποιούνται πιο έντονα, ιδίως μετά την επικράτηση της Αριστεράς στο δήμο στις εκλογές του 1964.

Συχνές πολύωρες συνεδριάσεις, σχεδιασμός μικρών έργων και μεγαλύτερων, που παρά την οξύτητα των προβλημάτων, ακόμα δεν έχουν γίνει με αποτέλεσμα πλημμύρες να δημιουργούν καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης. Συζητήσεις για την πολιτική κατάσταση, ψηφίσματα συμπαράστασης και ενημέρωσης για καθημερινά θέματα που αφορούσαν στους πολίτες, όπως η ανατίμηση εισιτηρίων, συμπαράσταση σε κατοίκους για την ένταξη των συνοικιών τους στο σχέδιο πόλεως, μετονομασίες οδών, ενισχύσεις σωματείων για τη δημιουργία έργων στη γειτονιά τους, περιγράφουν τη θεματική των συνεδριάσεων.

Εν τω μεταξύ από το 1955 είχε θεσμοθετηθεί η νομαρχιακή αποκέντρωση, που στην ουσία ενίσχυε το ρόλο του νομάρχη και όχι του νομαρχιακού συμβουλίου. Η δικαιοδοσία του στον έλεγχο των δήμων ήταν μεγάλη για πολλά χρόνια και παρατηρούμε, όχι μόνο να μην εγκρίνει αποφάσεις του δημοτικού συμβουλίου, αλλά να στρέφεται και κατά συμβούλων και του δημάρχου.

Η αντίθεση μεταξύ κρατικών φορέων και αυτοδιοίκησης ήταν έντονη και οφειλόταν κυρίως στη πολιτική αντίθεση των δυο μερών. Πολλές φορές υπήρξαν αντιδράσεις από συμβούλους για την παρακολούθηση και τα εσκεμμένα γεγονότα εναντίον των ιδίων και του θεσμού. Ενώ στο συμβούλιο η πολιτική τοποθέτηση ήταν εμφανής, όχι μόνο από τον τρόπο λειτουργίας του συμβουλίου, την θεματολογία που ανεδείκνυαν, αλλά και τις έντονες αντιδράσεις για τοπικά γεγονότα, όπως μετά από επεισόδια αστυνομικών εις βάρος Περιστεριωτών που μετείχαν σε πορεία ειρήνης, ή

για γενικότερα, όπως τη διάλυση του ΙΔΕΑ ή τον εορτασμό του πρώτου Συντάγματος και την αναφορά στο Μακρυγιάννη.

Η πλειοψηφία των συλλόγων που υπήρχαν στο Περιστέρι είχαν σχέση με την τοπική αυτοδιοίκηση και πολλές φορές τα προβλήματα των περιοχών τους συζητούσε το δημοτικό συμβούλιο, χωρίς να μένει μόνο σ' αυτό. Οι συχνές κινητοποιήσεις των κατοίκων, για να σώσουν τις ατομικές τους περιουσίες και χώρους γύρω τους, που θα μπορούσαν να γίνουν κοινόχρηστοι είχαν την συμπαράσταση του δήμου.

Η διεκδίκηση χώρων, η συνεργασία με συλλόγους από τις συνοικίες της πόλης για την πρόοδο έργων, η ενίσχυση σωματείων, πολλών αθλητικών, ατόρων, παιδιών για τα συγγράμματα τους, η ενίσχυση και φιλοξενία θεατρικών σχημάτων αποτελούσαν ένα συνολικό περίγραμμα της κίνησης της αυτοδιοίκησης στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο προϋπολογισμός του δήμου του έτους 1965 ανερχόταν σε 10.703.000 δραχμές.

Η Στρατιωτική Δικτατορία παύει τους εκλεγμένους δημάρχους και συμβούλους και διορίζει ανθρώπους από το Περιστέρι για να συνεχίσουν τη λειτουργία του δημοτικού συμβουλίου. Οι μόνες ενέργειές της για το θεσμό αφορούν στο σχεδιασμό για το περιορισμό των μικρών οικισμών, που δεν υλοποιήθηκε, και η αρμοδιότητα των διανομαρχιακών υπηρεσιών, που δόθηκε το 1970 στη περιφέρεια και αργότερα στις περιφερειακές διοικήσεις, που και αυτές διαλύθηκαν το 1973.

Αρκετές χρηματοδοτήσεις και ακόμα περισσότερες δανειοδοτήσεις για έργα υποδομής ήταν η επιλογή της Στρατιωτικής Δικτατορίας και των διορισμένων συμβούλων και δημάρχων για το Περιστέρι, με αποτέλεσμα την ολοκλήρωση πολλών έργων. Οι φορείς που ήταν γύρω από το δήμο εκτός από ορισμένους συλλόγους αθλητικούς, σχολεία, την εκκλησία, ήταν και αυτοί που δημιουργήθηκαν για να στηρίζουν το καθεστώς. Την ίδια περίοδο πολλοί από τους εκλεγμένους συμβούλους και ο δήμαρχος βρέθηκαν στην εξορία.

Μετά τη πτώση της Στρατιωτικής Δικτατορίας η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας προσπάθησε να προετοιμάσει τις εκλογές του 1974. Ωστόσο μια σειρά πολιτικών προβλημάτων μετά και τη κρίση στο Κυπριακό αλλά και οικονομικών τόσο στο εσωτερικό, με την πτώση πολλών κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, όσο και στο εξωτερικό με τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις στη δεκαετία του εβδομήντα, προοίωνιζαν μεγάλες δυσκολίες. Οι εκλεγμένοι σύμβουλοι επιστρέφουν στο Περιστέρι και βομβαρδίζουν κυριολεκτικά τη κυβέρνηση με μηνύματα καταδίκης για τους υπαίτιους της χούντας, την αποκατάσταση του θεσμού αλλά και του δημάρχου.

Οι βουλευτικές εκλογές δίνουν την εξουσία στη Νέα Δημοκρατία και στο Περιστέρι, αλλά και μεγάλα ποσοστά στα κόμματα του Κέντρου και στην Ενωμένη Αριστερά. Στις δημοτικές εκλογές υπερισχύει ο αριστερός συνδυασμός με τη συνεργασία κεντρικών συμβούλων, που επικρατεί και στις επόμενες εκλογές, αλλά αυτόνομος πια με τον ίδιο δήμαρχο.

Σ' αυτές τις δημοτικές περιόδους και με την αλλαγή του εκλογικού συστήματος και τον καθορισμό κοινοτήτων με πληθυσμιακό όριο 5.000 κατοίκων ωφελήθηκαν στην επαρχία το κυβερνών κόμμα αλλά και συνδυασμοί συνεργασίας

στα αστικά κέντρα. Η παρουσία του κράτους και ο έλεγχος ήταν ισχυρός και στο θεσμό και στους δημοτικούς συμβούλους, η έννοια του τοπικού θέματος δεν καθοριζόταν και υπήρχαν καλύμματα εκλογιμότητας .

Σ' αυτό το περιβάλλον η τοπική αυτοδιοίκηση στο Περιστέρι ενεργοποιήθηκε πέρα από τα περιθώρια του θεσμού. Πολλά ψηφίσματα για θέματα ενίσχυσης του θεσμού, εσωτερικής και διεθνούς πολιτικής, συμπαράσταση σε αιτήματα κατοίκων και εργατικών σωματείων, συχνές δυναμικές διεκδικήσεις και ανάδειξη προβλημάτων, όπως η έλλειψη κοινόχρηστων χώρων, ενημέρωση των πολιτών για προβλήματα τοπικά και γενικότερα. Αποτέλεσμα των κινητοποιήσεων του δημάρχου, αλλά και συμβούλων, ιδιαίτερα για τη διατήρηση χώρων κοινόχρηστων, όχι μόνο εκείνης της περιόδου αλλά και μετέπειτα, ήταν οι πολλές και χρόνιες δικαστικές διαμάχες.

Οι σύλλογοι που εμφανίζονται σχεδόν σε κάθε συνοικία δραστηριοποιούνται γύρω από το δήμο και ζητούν λύση των προβλημάτων τους, ενώ υπάρχουν συχνές κινητοποιήσεις πολιτών και νεολαίων με αποτέλεσμα την επέμβαση των αρχών. Η κατάσταση αυτή συνεχίζεται πολλά χρόνια, έως ότου διαμορφωθούν τα περισσότερα απαραίτητα έργα στο Περιστέρι και ενισχυθούν οι αρμοδιότητες του θεσμού.

Τα εσωτερικά προβλήματα δε λείπουν αφού αρκετές φορές η πλειοψηφία του συμβουλίου κατηγορείται από τη μειοψηφία ότι περισσότερο παράγει έργο για το πολιτικό κόμμα που ανήκει και λιγότερο για το Περιστέρι. Τα επεισόδια σε βάρος συμβούλων και δημάρχου είναι πιο λίγα αλλά υπαρκτά, ενώ συνεχίζεται η πρακτική ακυρώσεως των αποφάσεων δημοτικού συμβουλίου σε αποφάσεις του που δεν συμφωνεί ο νομάρχης.

Το Περιστέρι πια είχε πυκνοκατοικηθεί, χωρίς να αλλάζουν όμως πολλά πράγματα, όπως το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατοίκων, που κάπως βελτιώνεται από το 1981 και έπειτα. Μέχρι και το 1980 το Περιστέρι δέχεται ακόμα μετανάστες από όλη την Ελλάδα, κυρίως από Πελοπόννησο και Στερεά Ελλάδα. Η γυναικεία απασχόληση είναι σε καλύτερα επίπεδα από τις προηγούμενες δεκαετίες, αλλά δεν συγκρίνεται μ' αυτά των ανδρών. Μισθωτοί οι περισσότεροι εργαζόμενοι και λίγοι εργάζονται για λογαριασμό τους. Τεχνίτες και εργάτες οι περισσότεροι και από τα δύο φύλα, με την βιομηχανία –βιοτεχνία να εξακολουθεί να είναι ο πρώτος κλάδος, ενώ οι οικοδομήσεις, το εμπόριο, οι υπηρεσίες ακολουθούν με διαφορετική κατανομή ανά φύλα.

Μέσα από τις αθλητικές δραστηριότητες, κυρίως για τους άνδρες, τους πολλούς κινηματογράφους, την φιλοξενία θεατρικών σχημάτων, η πόλη προσφέρει ψυχαγωγία στους κατοίκους της.

Ορισμένες προσπάθειες για τη βελτίωση του θεσμού από τη κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας το 1980 αφορούν στην επεξεργασία του Δημοτικού Κώδικα, αρμοδιότητες σε τομείς αθλητισμού, πολιτισμού, κοινωνικής πολιτικής, καθιέρωση δημοτικών επιχειρήσεων ύδρευσης και αποχέτευσης, πρόβλεψη για δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση. Εποπτεία και όχι έλεγχο του θεσμού, άρση σε ορισμένα καλύμματα εκλογιμότητας, έκπτωση και πειθαρχικές τιμωρίες συμβούλων και με τη σύμφωνη

γνώμη του δημοτικού συμβουλίου ήταν ορισμένες υποχωρήσεις, που έκανε η κυβέρνηση μετά τις έντονες αντιρρήσεις της αντιπολίτευσης.

Οι βουλευτικές εκλογές και οι ευρωεκλογές του 1981 δίνουν την πρωτοκαθεδρία στο ΠΑΣΟΚ στο Περιστερί. Η πλήρης ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ το 1981 στην ουσία αλλάζει σταδιακά μια σειρά πραγμάτων στις πολιτικές πρακτικές, στην καθημερινότητα και στη δομή του κράτους. Η τοπική αυτοδιοίκηση θα εισαχθεί σε αυτές τις αλλαγές και πολύ αργότερα η απ'ευθείας συνεργασία δήμων και πόλεων θα λειτουργήσει σε πολλές πόλεις της Ελλάδας. Το 1982 στις δημοτικές εκλογές επικρατεί και στο Περιστερί ο υποστηριζόμενος από το ΠΑΣΟΚ συνδυασμός, που θα παραμείνει στη δημοτική διοίκηση για πολλά χρόνια με ένα διάλειμμα τεσσάρων ετών.

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ στο χώρο της αυτοδιοίκησης δημιουργεί έδαφος για αποκέντρωση, πιο αυτόνομη λειτουργία του θεσμού και σχεδιασμό του χώρου. Η δημιουργία δημοτικών διαμερισμάτων, συνοικιακών συμβουλίων, η αλλαγή του εκλογικού μέτρου, που αύξησε τη συμμετοχή του επιτυχόντος συνδυασμού και όσων εξασφάλιζαν το εκλογικό μέτρο, η κατάργηση του ελέγχου σκοπιμότητας από το νομάρχη και κωλυμάτων εκλογιμότητας, η επιχείρηση πολεοδομικής ανασυγκρότησης, η δημιουργία θεσμικού πλαισίου για αναπτυξιακούς συνδέσμους, εθελοντικές συνενώσεις, δημοτικές επιχειρήσεις με το κίνητρο της φοροαπαλλαγής, προγραμματικές συμβάσεις, επιστημονική στήριξη της αυτοδιοίκησης από φορείς είναι μέτρα της πρώτης δεκαετίας.

Στήριξη, όμως, κυρίως οικονομική, έρχεται και από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα με τη μορφή χρηματοδοτήσεων στις πόλεις για διάφορα έργα και της πίεσης για θεσμοθέτηση Περιφερειών, προκειμένου να υλοποιήσουν το αντίστοιχο σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Οι αλλαγές αυτές σταδιακά περνούν στη καθημερινότητα των δήμων και της ζωής των πολιτών τους. Το 1982 εμφανίζονται τα έσοδα του δήμου υψηλότερα από τις δυο προηγούμενες περιόδους και την πορεία αυτή συνεχίζουν ν' ακολουθούν με τη βοήθεια δανειοδοτήσεων για μεγάλα έργα, όπως η αποχέτευση, εισφορών από τέλη, που όλο και ανεβαίνουν. Από το 1989 και έπειτα ο δήμος έχει μεγάλο ποσό σταθερών εσόδων από το κράτος, μετά από ανάλογη θεσμοθέτηση για κατανομή των πόρων με κριτήρια, χωρίς να σταματούν και οι επιχορηγήσεις. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι απολογιστικοί πίνακες των ετών, που είχαμε στη διάθεσή μας, πάντα είχαν απόκλιση από τους αντίστοιχους προϋπολογισμούς, στα έσοδα από τέλη, επιχορηγήσεις ή δάνεια και στα σχεδιασθέντα έργα.

Η σταθερή εισροή χρημάτων διευκολύνει το προγραμματισμό έργων και συνολικής δράσης, γι'αυτό και οι δεσμεύσεις και αγορές χώρων έχουν προτεραιότητα. Παράλληλα, υλοποιούνται προγράμματα του ΟΑΕΔ, σχεδιάζονται σεμινάρια εκπαίδευσης για κατοίκους από κοινοτικά κονδύλια, ενώ συνεχίζεται η ίδρυση νομικών προσώπων, καθώς και της πρώτης δημοτικής εταιρείας και του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Δυτικής Αθήνας.

Συνοικιακά συμβούλια και πολλοί σύλλογοι, αθλητικοί, γονέων, συνοικιακές επιτροπές, συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται γύρω από το δήμο. Τα αιτήματα συστηματικά πληθαίνουν και αφορούν σε μικροπαρεμβάσεις στη γειτονιά και λιγότερο σε υλοποίηση μεγαλύτερων έργων, αφού τα βασικά σε μεγάλο βαθμό υλοποιήθηκαν. Η χρηματοδότηση από το δήμο πολλών φορέων συνεχίζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα και η συμπάρσταση σε αιτήματα εργαζομένων, χειρισμούς της κυβέρνησης, γενικότερα πολιτικά εσωτερικά και διεθνή θέματα, είναι συνεχής.

Με την αλλαγή διοίκησης το 1986 και την επιστροφή του Δ. Φωλόπουλου, στη θέση του δημάρχου και του ΚΚΕ συνεχίζεται η επαφή του δήμου με τους φορείς και τους πολίτες και η έκφραση γνώμης για ευρύτερα γεγονότα μέσα από τις συνεδριάσεις του συμβουλίου. Η διοίκηση ζητά μια σειρά έργων από τους αρμόδιους φορείς και ενισχύσεις για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των δημοτών. Δηλώνει, ότι τα έργα που απομένουν είναι πολλά και η αυτοδιοίκηση δεν έχει απογαλακτιστεί από το κράτος. Τα πολιτικά προβλήματα του δημάρχου με το συνδυασμό του και οι διαφορές του με το σύλλογο εργαζομένων εγκλωβίζουν στην ουσία και το έργο της διοίκησης και στις επόμενες αναμετρήσεις και έως το 2000 η διοίκηση του δήμου επιστρέφει στο ΠΑΣΟΚ, την πρώτη τριταετία σε συνεργασία με το Συνασπισμό και μετά με ανεξάρτητους συμβούλους, πάντα όμως με τον ίδιο δήμαρχο.

Με τα ειδικά προγράμματα που σχεδιάζονται για την αυτοδιοίκηση από το Υπουργείο Εσωτερικών και τις Κοινοτικές πρωτοβουλίες, που μπορούσαν να διεκδικήσουν οι δήμοι, γίνονται αρκετές υποδομές στις πόλεις, αφού πολυδάπανα έργα εισάγονται σε αυτές. Παράδειγμα για το Περιστέρι, εκτός των μικρών ευρωπαϊκών προγραμμάτων που διεκδίκησε, είναι και η υλοποίηση του URBAN I, αφού διατέθηκαν γύρω στα τέσσερα δισεκατομμύρια στην πόλη για υποδομές, κτιριακές και συγκοινωνιακές.

Ο δήμος πια έχει μεγαλώσει πολύ και έως το 2000 έχει πέντε νομικά πρόσωπα με πολλά παραρτήματα, τρεις εταιρείες και μεγάλη ακίνητη και κινητή περιουσία, αφού έχει ανανεώσει όλο σχεδόν τον εξοπλισμό του.

Η επαφή των φορέων με το δήμο μετά την απραξία των συνοικιακών συμβουλίων και πολλών συνοικιακών συλλόγων συρρικνώνεται, αλλά ο δήμος εξακολουθεί να δέχεται αιτήματα κατοίκων και να ασχολείται και με θέματα εκτός των αρμοδιοτήτων του. Σπάνια στο συμβούλιο συζητούνται μεγάλα θέματα εκτός από τα τρέχοντα, αλλά κυρίως προβλήματα σε γειτονιές, θέματα ποιότητας ζωής, όπως για παράδειγμα οι κεραιές κινητής τηλεφωνίας, που κινητοποιούν ακόμα κόσμο. Και ενώ φαίνεται ότι υποχωρεί η μαζική κινητοποίηση των κατοίκων έπειτα από τη λύση χρόνιων και σοβαρών προβλημάτων, η αυτοδιοίκηση μοιάζει πλέον να μπορεί να συγκεντρώσει φορείς και να διεκδικήσει, όταν πρόκειται για αιτήματα που αφορούν στην πόλη, όπως αυτό της έλευσης του Μετρό το 1996, που αρχικά δεν είχε προγραμματιστεί να γίνει στο χρονικό διάστημα που παραδόθηκε.

Στη μέση της δεκαετίας του 1990 εκπονούνται μελέτες, με σκοπό να καταγράψουν και να δρομολογήσουν πιο οργανωμένα τις όποιες αλλαγές στην πόλη. Εκτός από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του 1985 αποτέλεσμα της Επιχείρισης

Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης, έχουμε το Τοπικό Αναπτυξιακό, τη Μελέτη Κέντρου και ευρύτερων ζωνών, που απεικονίζουν την κατάσταση του δήμου και προτείνουν βήματα σχεδιασμού, τις απεικονίσεις χρήσεων γης. Εκτός από τις αγορές χώρων, οι μικροπαρεμβάσεις στις γειτονιές συνεχίζονται καθώς και οι υπόλοιπες λειτουργίες του δήμου, που μετά τη μηχανογράφηση των υπηρεσιών του προσφέρονται άμεσα στους κατοίκους.

Ορισμένες άλλες κινήσεις εκσυγχρονισμού των υπηρεσιών της τοπικής αυτοδιοίκησης που υλοποιήθηκαν από το Περιστερί αφορούν στην εγκαθίδρυση του διπλογραφικού συστήματος, τη δημιουργία Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών, τη δημιουργία ιστοσελίδας. Ενώ όμως υπάρχει η τάση να εκχορούνται αρμοδιότητες στην αυτοδιοίκηση, η υλοποίηση της δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης και η εποπτεία της περιφέρειας και των υπουργείων σε διάφορα έργα ή οι συναρμοδιότητες φορέων περιπλέκουν τα πράγματα και δημιουργούν ασάφειες και καθυστερήσεις στο έργο της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης.

Διαφοροποίηση, όμως, υπάρχει και στα χαρακτηριστικά της κοινωνικής δομής. Το εκπαιδευτικό επίπεδο το 2001 βελτιώνεται και για τα δυο φύλα, αλλά ακόμα παρατηρούνται μικρά ποσοστά εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Πλέον από το εργατοτεχνικό προσωπικό, που εξακολουθεί να είναι η μεγαλύτερη κατηγορία, αυξάνονται οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες, ενώ παρουσιάζεται μια τάση αύξησης των ανώτερων στελεχών. Οι κατοικίες έχουν όλες τις ανέσεις και τα υλικά κατασκευής τους είναι πολύ καλύτερα. Η συγκοινωνιακή κάλυψη είναι σε ικανοποιητικό επίπεδο μετά και από την έλευση του Μετρό. Η πόλη γίνεται τόπος υποδοχής αλλοδαπών μεταναστών, που ζουν μαζί με τις οικογένειες τους και προέρχονται από πολλά κράτη, κυρίως όμως από την Αλβανία⁴⁶⁷. Το 2001 παρουσιάζεται μια τάση σε μερίδα των κατοίκων να αλλάζουν πόλη και να κατοικούν μεταξύ άλλων και σε γειτονικούς δήμους Χαϊδάρι, Πετρούπολη, ενώ η πλειοψηφία αυτών προτιμά να παραμένει στον οικείο της χώρο και για την επαγγελματική τους απασχόληση και για τη διασκέδασή τους⁴⁶⁸.

Από τα όσα καταγράψαμε έως τώρα και μέσα στη περίοδο που εξετάζουμε η τοπική αυτοδιοίκηση φάνηκε γενικά ότι είναι ένας θεσμός, που εξαρτάται από το κράτος και αποτελεί μέρος της προέκτασής του στην τοπική κοινωνία και ιδίως σε περιόδους μη δημοκρατικές και πολιτικά ασταθείς. Οι συχνές νομοθετικές ρυθμίσεις, οι αλλαγές εκλογικών νόμων, αρμοδιοτήτων, διοικητικής διαίρεσης, εποπτείας,

---

⁴⁶⁷ Το ποσοστό και η χώρα προέλευσης των αλλοδαπών μεταναστών υπάρχει στο παράρτημα, στον πίνακα, Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου, του κεφαλαίου 5.3. Εκτός από αυτά τα στοιχεία από τα αρχεία του τμήματος Αλλοδαπών 2005 του δήμου Περιστερίου προκύπτει ότι οι περίπου 16.000 νόμιμοι αλλοδαποί που ζουν στο Περιστερί είναι στην πλειοψηφία τους Αλβανοί και Πακιστανοί.

⁴⁶⁸ Η τάση που παρατηρείται σε μειοψηφία των κατοίκων ν' αλλάζουν πόλη προκύπτει από το αρχείο των ληξιαρχικών πράξεων γάμου για την περίοδο 2000-2001, ενώ η επιθυμία των περισσότερων κατοίκων να έχουν το επάγγελμά τους και να διασκεδάζουν μέσα στην πόλη καταγράφεται στην τελική καταγραφή του ερευνητικού προγράμματος « Κοινωνικές παράμετροι για την αειφόρο ανάπτυξη της Αθήνας – Αττικής », Σεπτέμβριος 2005, του Παν/μίου Θεσσαλίας για λογαριασμό του ΟΡΣΑ.

λειτουργήσαν σε σχέση με το πολιτικό καθεστώς που κυριαρχούσε. Από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980 και ενώ έγινε πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μια διαδικασία ανασυγκρότησης διαμέσου του εκσυγχρονισμού της διοίκησης⁴⁶⁹. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, που η Ελλάδα έφευγε από τη στασιμότητα, χώρες της Ευρώπης σχεδίαζαν νέες φόρμες στην τοπική αυτοδιοίκηση με στόχο είτε τη μεγαλύτερη ομοιογένεια και ενοποίηση διαφόρων βαθμών είτε την πιο προσεκτική συνεργασία φορέων σε εθελοντική βάση.

Όπως⁴⁷⁰ είδαμε στο κεφάλαιο 7.3 σύγχρονες προβληματικές για την τοπική αυτοδιοίκηση μετά από μια μακρά ενασχόληση με την αποκέντρωση εστιάζουν γύρω από τη μελέτη κρατικών πολιτικών και λειτουργιών, καθώς αυτές παίρνουν μορφή σε τοπικό επίπεδο και το τοπικό γίνεται προέκταση του κεντρικού. Σύμφωνα με τη θεωρία που βλέπει το τοπικό κράτος ως προέκταση του κεντρικού και όχι αυτόνομο, η τοπική αυτοδιοίκηση δεν προσδιορίζεται από το περιεχόμενο της λαϊκής εντολής, γιατί το τοπικό κράτος τελεί υπό τον έλεγχο και την εξάρτηση του κεντρικού κράτους. Στο νέο πλαίσιο η προσέγγισή της με τον κόσμο των επιχειρηματικών συμφερόντων επιφέρει αλλαγές στο εσωτερικό των αυτοδιοικητικών θεσμών. Τα νέα σχήματα τοπικής αυτοδιοίκησης χωροθετήθηκαν, γιατί έτσι υποχρεώθηκε η τελευταία να πράξει μετά την βιομηχανική ανάπτυξη, προκειμένου εκείνη να ικανοποιήσει τις νέες λειτουργικές απαιτήσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν εσωτερικούς και εξωτερικούς μετασχηματισμούς.

Σύμφωνα με την παραπάνω αντίληψη δεν είναι αμελητέος ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην επεξεργασία στρατηγικών αποφυγής κρίσεων, καθώς και στην επιβολή μιας συγκεκριμένης ιδεολογικής ηγεμονίας, η οποία εμπεδώνεται από τις πολιτικές παράκαμψης συγκρούσεων, τους εκλογικούς μηχανισμούς και το γραφειοκρατικό τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας.

Η πορεία της τοπικής αυτοδιοίκησης στο δήμο Περιστερίου δείχνει να ανατρέπεται σε κάποιες περιόδους την παραπάνω θεωρητική προσέγγιση και την τάση του θεσμού στο ελληνικό σύστημα διοίκησης, μέσω της πιο στενής της σχέσης με την τοπική κοινωνία. Στη διαδικασία του κοινωνικού μετασχηματισμού της πόλης και κυρίως από το μέσα της δεκαετίας του πενήντα, που η πόλη δέχεται πολλούς εσωτερικούς μετανάστες και αφού ομαλοποιείται η πολιτική ζωή, ο φορέας που στήριξε τους αγώνες των κατοίκων είναι ο δήμος, ένας φορέας, που στη χώρα μας ήταν κυριότερα φορέας πληροφόρησης και δημοσιοποίησης των αποφάσεων της κεντρικής εξουσίας. Η συνάντηση αυτή τοπικής αυτοδιοίκησης και κοινωνίας κάτω από κακές πολιτικά και οικονομικά συνθήκες για τη χώρα ενδυναμώνει τους κατοίκους για να διεκδικήσουν για την πόλη και τη γειτονιά τους, αλλά δηλώνει και την λαϊκή απήχηση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η επικοινωνία αυτή βέβαια, φαίνεται ότι δομείται πιο σταθερά μετά από την επικράτηση αριστερών δημοτικών διοικήσεων

---

⁴⁶⁹ K. Lalenis. Local administration and urban planning in the turn of the century : Developments, Conflicts, and Perspective. AESOP . BRNO 2000.

⁴⁷⁰ C. Cockburn. The Local State: The management of Cities and People. Pluto 1977.

και την υπερηγήφιση αριστερών και κεντρώων σχημάτων στις βουλευτικές εκλογές, όπως απεικονίζονται στο 7.2.

Η τοπική αυτοδιοίκηση απέκτησε μια πιο στενή σχέση με το χρόνο μέσω των προβλημάτων των κατοίκων και των ιδίων. Οι δημοτικοί σύμβουλοι, άλλωστε, που ήταν μέρος της τοπικής κοινωνίας, μέρος της κοινωνικής δομής πιο αντιπροσωπευτικό όσο περνούσαν τα χρόνια, έβλεπαν και ένιωθαν τα προβλήματα. Η ανανέωση των συνθέσεων του συμβουλίου σε κάθε τετραετία, χαρακτηριστικό που υπάρχει από τη δεκαετία του πενήντα και συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της μελέτης, δείχνει τη διάθεση όλο και πιο πολλών κατοίκων να δουλέψουν για την πόλη και να ασχοληθούν με τα κοινά στο Περιστερί. Ο κοινός⁴⁷¹ τόπος καταγωγής, οι σχέσεις γειτονίας, η επαφή μέσα από κομματικούς χώρους, συλλόγους, συνδικαλιστικούς φορείς, έκανε πιο καθημερινή και άμεση την επικοινωνία των κατοίκων με τους συμβούλους και με τον καιρό διαμορφώθηκαν δίκτυα επικοινωνίας, που άντεξαν στο χρόνο, ιδίως όταν οι σύμβουλοι είχαν μακρόχρονη θητεία στο δημοτικό συμβούλιο.

Η σχέση πολιτών και αυτοδιοίκησης και ο κοινός τους αγώνας οριοθέτησε το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης στην τοπική κοινωνία πέρα από τις καθιερωμένες της αρμοδιότητες. Η άμεση εμπλοκή της στη διεκδίκηση έργων, χώρων, πρωτοβουλιών συγκρότησε τη δραστηριοποίηση της τοπικής κοινωνίας, για να πετύχουν μια σειρά έργων που σταδιακά διαμόρφωναν μια καλύτερη πόλη, πιο υποφερτή για τους κατοίκους της. Γιατί αποτελεί κατόρθωμα μέσα σε λίγα χρόνια, ακολουθώντας το νήμα μετά τον εμφύλιο, να συγκροτηθούν οι κάτοικοι και να κινητοποιηθεί η τοπική αυτοδιοίκηση, ώστε να παίρνει το Περιστερί τη μορφή πόλης, με υποδομές, οικίες, χώρους για μελλοντικές υποδομές, συλλογικές μορφές δράσης

Από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα έχουμε δυο πολύ βασικές διαφορές, που περιορίζουν το ρόλο του κράτους στο θεσμό και μειώνουν τις εντάσεις μεταξύ τους. Αρχικά, μια σειρά σοβαρών νομοθετικών αλλαγών που αφορούσαν στην αποκέντρωση του θεσμού, στη θεσμική συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στην τοπική αυτοδιοίκηση και σε μεγάλο βαθμό την οικονομική της αυτοτέλεια. Ακολουθώς η πλήρης ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλαγή που εκτός από χρήματα σε πρώτο στάδιο και για την αυτοδιοίκηση, αργότερα έπαιξε ρόλο στο ν' ανοίξουν πολλοί δήμοι και πόλεις τον ορίζοντά τους, τις σχέσεις τους με αντίστοιχους φορείς και να απευθύνονται στα όργανα της Ένωσης για προβλήματα μεταξύ πόλεων, περιφερειακών ανισοτήτων, προγραμμάτων, αδελφοποιήσεων⁴⁷².

Με τις αλλαγές, που εισήγαγε ο θεσμός στην τοπική κοινωνία, η αυτοδιοίκηση μπορούσε πιο άμεσα να βοηθήσει τους κατοίκους, ώστε να βελτιώσουν

⁴⁷¹ Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η μεγαλύτερη ομάδα εσωτερικών μεταναστών ήταν πάντα οι Πελοποννήσιοι και η έρευνα ταυτότητας των δημοτικών συμβούλων που διεξάγαμε μετά τη Μεταπολίτευση έδειξε ότι σε όλες τις τετραετίες μέχρι το 2002 οι σύμβουλοι που προέρχονταν από την Πελοπόννησο ήταν περισσότεροι. Σε μικρότερα ποσοστά κινούνται οι προερχόμενοι από την Κρήτη σύμβουλοι ή την Στερεά Ελλάδα, την Ήπειρο και τα νησιά.

⁴⁷² Στις μέρες μας η τάση σχεδιασμού ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου σημαίνει ανάπτυξη ευρύτερων αστικών περιοχών.

την ζωή τους, όπως είδαμε στο κεφάλαιο 8.2, και να εδραιώσει περισσότερο στην θέση της στην τοπική κοινωνία

Οι κινήσεις των κατοίκων, που διήρκεσαν πολλά χρόνια, είτε οργανωμένα και μαζικά είτε όχι, πρέπει ιδιαίτερα να τονιστούν γιατί οι κάτοικοι δε δέχθηκαν μοιρολατρικά τον κοινωνικό και γεωγραφικό διαχωρισμό τους, αλλά αγωνίστηκαν για καλύτερες συνθήκες ζωής. “Οι ομάδες των μη προνομιούχων και μια σειρά κοινωνικά κινήματα, όπως στο κεφάλαιο 2.3 καταγράψαμε ότι αναφέρει ο Castells, είναι σημαντικό στοιχείο στην πόλη, που είναι αναπόσπαστο κομμάτι της συνολικής κατανάλωσης⁴⁷³. Η διαμαρτυρία για μια σειρά οικιστικών συνθηκών αποτελεί προστασία για το οικιστικό περιβάλλον, που επηρεάζεται βεβαίως από τα χαρακτηριστικά της οικονομικής ανάπτυξης σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, καθώς και τις διάφορες οικονομικές ομάδες της πόλης”.

Η συνάντηση⁴⁷⁴ αυτοδιοίκησης και τοπικών κινήματων στην χρονική στιγμή ουσιαστικής διαμόρφωσης της πόλης και της ανασυγκρότησης των οικονομικών και κοινωνικών δομών του ελληνικού κράτους δεν εξαλείφει την πορεία συγκρότησης της πόλης από εκείνη του γεωγραφικού και κοινωνικού της περιβάλλοντος, ωστόσο επιτυγχάνει εν τέλει κάποιους νεωτερισμούς όσον αφορά σε επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων, κοινόχρηστους χώρους, έργα υποδομής.

Οι συλλογικές μορφές δράσεις δεν σταμάτησαν να υπάρχουν και ενισχύθηκαν θεσμικά με τα συνοικιακά συμβούλια, θεσμό που υλοποίησε το Περιστερί. Από τα μέσα, όμως, της δεκαετίας του 1980 και ενώ τα θεμελιώδη έργα είχαν υλοποιηθεί ή δρομολογηθεί, ατονούν οι σύλλογοι γειτονιάς και εμφανίζονται πιο δυναμικά εθνικοτοπικοί, επαγγελματικοί σύλλογοι. Οι διεκδικήσεις πια αλάζουν περιεχόμενο τρόπο έκφρασης και αποδεσμεύονται από προβλήματα της πόλης.

Η παραπάνω αλλαγή συνατά εκείνη του ρόλου των πόλεων και την θέση τους στο παγκόσμιο σύστημα οικονομίας. Πόλεις⁴⁷⁵ παγκόσμια οικονομικά κέντρα, πόλεις με έμφαση στην καινοτομία, πόλεις μεταναστών είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες με τους μηχανισμούς ανάπτυξης και οικονομικής μεγέθυνσης και επηρεάζουν τις εξελίξεις και σε μικρότερα μεγέθη πόλεων.

Η αυτοδιοίκηση διαδραματίζει πλέον πολυποικίλο ρόλο, που δεν είναι αποτέλεσμα μόνο των διευρημένων της αρμοδιοτήτων, αλλά και των εξελίξεων στο παγκόσμιο σύστημα οικονομίας και των νέων προκλήσεων των πόλεων. Στην εξελεγκτική αυτή διαδικασία δεν μπορεί να απόσχει η τοπική αυτοδιοίκηση του Περιστερίου, αν και οι μέχρι τώρα επαφές της με ξένους φορείς και πόλεις ήταν ευκαιριακή.

Η διατριβή αυτή προσπάθησε μέσα από τη μελέτη της διαχρονικής πορείας της πόλης και εκείνης της τοπικής της αυτοδιοίκησης, σε συνάφεια με τις διαχρονικές δομές του κράτους, να εντοπίσει το ρόλο της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης στο

⁴⁷³ Α. Γκίντενς Κοινωνιολογία. Gutenberg σελ. 627-629

⁴⁷⁴ Βλ. υπ. 473

⁴⁷⁵ J. Borja & M. Castells. Local and Global. United Nations Center for Human Settlements(Habitat) Earth scan Publications, London 1997.

Περιστέρι ως προς την αλλαγή αυτή σε συνάρτηση με το μετασχηματισμό της κοινωνικής δομής της πόλης, της τοπικής κοινωνίας, καθώς και του ιδίου του θεσμού.

Οπωσδήποτε παρόμοιες έρευνες θα δώσουν σημαντικές πληροφορίες για τις δομές των πόλεων, ιδίως σε περιόδους που δεν υπήρχαν στατιστικά στοιχεία, αλλά θα φωτίσουν και το ρόλο της αυτοδιοίκησης σε κάθε πόλη πέρα από τις αρμοδιότητες, που κάθε φορά απέρρεαν από το θεσμό. Πολλά σημεία που δεν έθιξε επαρκώς αυτή η έρευνα μπορούν να αποτελέσουν εργαλεία για ανάλογες μελλοντικές, όπως για παράδειγμα η έρευνα σε αρχεία συλλόγων, που έχουν μια διαχρονική παρουσία στην πόλη, η οικονομική σχέση των ΟΤΑ με το Ελληνικό κράτος μέσα από τους ετήσιους απολογισμούς, προεκλογικά προγράμματα συνδυασμών και σχέση της αυτοδιοίκησης με πολιτικά κόμματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Περιεχόμενα παραρτήματος	Κεφάλαια
ΦΕΚ 1934/Αρ.Φύλου22	Κεφάλαιο 2.1
Πίνακας αύξησης αστικού πληθυσμού και επιπέδουαστικοποίησηςτων ανεπτυγμένων χωρών	Κεφάλαιο 3.4
Πίνακας πληθυσμιακής ανάπτυξης των μεγαλύτερων πόλεων των ανεπτυγμένων χωρών	Κεφάλαιο 3.4
Συγκοινωνιακός χάρτης Αθηνών 1915	Κεφάλαιο 3.5
Λεξικό Διοικητικών Μεταβολών	Κεφάλαιο 4.2.1
ΦΕΚ 1949/Αρ. Φύλου 133	Κεφάλαιο 4.2.1
Χάρτης χαρακτηριστικών σημείων περιοχής Περιστερίου	Κεφάλαιο 4.3.2
Χάρτης ένταξης συνοικιών στο σχέδιο πόλεως	Κεφάλαιο 4.3.2
Διαχρονική παρακολούθηση οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Κέντρου Δ. Περιστερίου	Κεφάλαιο 4.3.2
Διαχρονική παρακολούθηση οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Ανθούπολη Δ. Περιστερίου	Κεφάλαιο 4.3.2
Διαχρονική παρακολούθηση οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Μπουρνάζι-Κολοκυνθού-Κουνέα Δ. Περιστερίου	Κεφάλαιο 4.3.2
Διαχρονική παρακολούθηση οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Νέα Ζωή-Άσπρα Χώματα Δ. Περιστερίου	Κεφάλαιο 4.3.3
Διαχρονική παρακολούθηση οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Αγία Τριάδα-Λόφος Αξιωματικών Δ. Περιστερίου	Κεφάλαιο 4.3.3
Διαχρονική παρακολούθηση οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας Βιομηχανική Περιοχή Δ. Περιστερίου	Κεφάλαιο 4.3.3
Φωτογραφίες εργατικών πολυκατοικιών Αγ. Αντωνίου & Ευαγγελίστριας Περιστερίου Δ. Περιστερίου 2005	Κεφάλαιο 4.3.3
Αριθμός Οικοδομικών Αδειών	Κεφάλαιο 4.4
Πρώτη Ληξιαρχική πράξη γάμου στο Δ. Περιστερίου	Κεφάλαιο 5.2

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου 1934-1939, 1959-1960, 1980, 2000-2001	Κεφάλαιο 5.3
Γεωγραφική προέλευση των κατοίκων του Περιστερίου 1934-1939, 1959-1960, 1980,2000-2001	Κεφάλαιο 5.4
Πίνακες ηλικιών νυμφευομένων κατά το πρώτο γάμο 1934-1939, 1959-1960, 1980,2000-2001	Κεφάλαιο 5.8
Θέση του Δ.Περιστερίου στη Δυτική Αθήνα και στο ΠΣΠ	Κεφάλαιο 6.5
Πρόσκληση πρώτης συνεδρίασης του δημοτικού συμβουλίου Περιστερίου	Κεφάλαιο 7.2.3
Πρακτικό Δημαρχαιρεσιακού Σώματος 1951	Κεφάλαιο 7.2.3
Μέλη δημοτικών συμβουλίων και δημαρχιακών επιτροπών Δ. Περιστερίου 1934-2002	Κεφάλαιο 7.23

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Εν Αθήναις τη 18^η Ιανουαρίου 1934

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Αριθμός φύλλου 22

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Περί αναγνωρίσεως δήμων και κοινοτήτων εν τῷ νομῷ Ἀττικοδοβιστίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐχόντες ἐπὶ ὄψει τοῦ άρθρου 1 τοῦ Νόμου 5970 περὶ τροποποιήσεως διατάξεων τοῦ Κώδικος τῆς Νομοθεσίας περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων, προτίθει τοῦ ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑποτροφῶν ἀπεφασίσαν καὶ διατάξασαν.

Αναγνωρίζομεν :

Α') Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων :

α') Εἰς ἰδίους μὲν Δήμους τοῦς ἑξῆς συνοικισμοὺς ἀποσπώμενος ἐκ τοῦ Δήμου τούτου.

1) Τὸν συνοικισμὸν Βύρωνος ἐπὶ τὸ ὄνομα «Δῆμος Βύρωνος». Εἰς τὸν Δήμον τούτον προσαρτῶνται οἱ ἑξῆς ὅμοροι συνοικισμοὶ «Νέα Ἐλβετία», «Κλαδομεναί», «Νέα Βρύουλα», «Νέα Ἀλάστια», «Κορδελιὸν», «Βυζάντιον», «Νέα Ἐστουσία», «Μαϊνέρο», καὶ «Νέο Κορδελιὸν».

2) Τὸν συνοικισμὸν Καϊσαριανῆς ἐπὶ τὸ ὄνομα «Δῆμος Καϊσαριανῆς».

3) Τὸν συνοικισμὸν Νέας Ἰωνίας ἐπὶ τὸ ὄνομα «Δῆμος Νέας Ἰωνίας». Εἰς τὸν Δήμον τούτον προσαρτῶνται οἱ ἑξῆς ὅμοροι συνοικισμοί: α' Ἐλευθεροκόλις, «Περσιόνη», Σαφράκολις καὶ Ἰνέκολις.

4) Τὸν συνοικισμὸν Περιστερίου ἐπὶ τὸ ὄνομα «Δῆμος Περιστερίου». Εἰς τὸν Δήμον τούτον προσαρτῶνται οἱ ἑξῆς ὅμοροι συνοικισμοί: α' Χρωσάλος, α' Ἄνω καὶ Κάτω Γερμανιὰ, Ἀκτιτάς, συνοικισμοὶ Ποντίων καὶ Ἀρμενίων καὶ Π. Περιστερίου.

β') εἰς Κοινότητα δὲ τοὺς ἑξῆς συνοικισμοὺς :

1) Τὸν συνοικισμὸν Νέας Φιλαδέλειας ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Νέας Φιλαδέλειας» καὶ μὲ ἔξραν τὸν συνοικισμὸν τούτον ἀποσπώμενον τοῦ Δήμου Ἀθηναίων. Εἰς τὴν κοινότητα ταύτην προσαρτῶνται ὁ συνοικισμὸς Μάβιος ἀποσπώμενος ἐκ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

2) Τὸν συνοικισμὸν Νέας Χαλκηδόνας ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Νέας Χαλκηδόνας» καὶ μὲ ἔξραν τὸν συνοικισμὸν τούτον.

3) Τὸν συνοικισμὸν Νέας Σμύρνης ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Νέας Σμύρνης» καὶ μὲ ἔξραν τὸν ὁμώνυμον συνοικισμὸν ἀποσπώμενον τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, ἀνταλωθόμενον ἐπὶ ἀπὸ 31 Μάρτου π. ε. σχετικῶς ἡμετέρου διατάγματος.

4) Τὸν συνοικισμὸν Νέων Στραγγῶν ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Νέων Στραγγῶν» μὲ ἔξραν τὸν συνοικισμὸν τούτον ἀποσπώμενον τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

5) Τὸν συνοικισμὸν Κοκουβασιῶν ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Κοκουβασιῶν» καὶ μὲ ἔξραν τὸν συνοικισμὸν τούτον ἀποσπώμενον τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

6) Τὸν συνοικισμὸν Καματεροῦ, ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Καματεροῦ» μὲ ἔξραν τὸν ὁμώνυμον συνοικισμὸν ἀποσπώμενον τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

7) Τὸν συνοικισμὸν Καλογρέζης ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Καλογρέζης» μὲ ἔξραν τὸν ὁμώνυμον συνοικισμὸν ἀποσπώμενον τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

8) Τὸν συνοικισμὸν Ὑμηττοῦ ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Ὑμηττοῦ» μὲ ἔξραν τὸν ὁμώνυμον συνοικισμὸν ἀποσπώμενον ἐκ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

9) Τὸς συνοικισμοὺς Λαυρίου ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Αἰγάλεως» μὲ ἔξραν τὸν συνοικισμὸν Περιελοποιείου. Εἰς τὴν κοινότητα ταύτην προσαρτῶνται οἱ ἑξῆς ὅμοροι συνοικισμοὶ Κοκκινιάς, Σωτηρίας, Ἁγία Ἐλισάβετ, Ἁγία Βαρβάρα, Κτήρια Ἀλεξάνδρου Λούπη, Χαϊβάρη, Νέαι Φώκαιαι καὶ Σκαρμαγιά, ἀποσπώμενοι ἐκ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

10) Τὸν συνοικισμὸν Ἑλληνικῶν Ἐθνικῆς Τραπέζης ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Νέας Ἀλεξανδρείας» μὲ ἔξραν τὸν ὁμώνυμον συνοικισμὸν ἀποσπώμενον τῆς Κοινότητος Χαλανδρίαι.

11) Τὸν συνοικισμὸν Πεντέλης ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Πεντέλης» καὶ μὲ ἔξραν τὸν ὁμώνυμον συνοικισμὸν ἀποσπώμενον ἐκ τῆς κοινότητος Χαλανδρίαι, ἀνακαλωθόμενον ἐπὶ ἀπὸ 25/29 Σεπτεμβρίου 1933 σχετικῶς Διατάγματος.

Β') Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Δήμου Πειραιῶς.

α') Εἰς ἰδίους μὲν Δήμους τοὺς ἑξῆς συνοικισμοὺς ἀποσπώμενος ἐκ τοῦ Δήμου τούτου:

1) Τὸν συνοικισμὸν Νέας Κοκκινιάς ἐπὶ τὸ ὄνομα «Δῆμος Νέας Κοκκινιάς».

2) Τὸν συνοικισμὸν Ταμπουριῶν ἐπὶ τὸ ὄνομα «Δῆμος Ταμπουριῶν». Εἰς τὸν Δήμον τούτον προσαρτῶνται οἱ ἑξῆς ὅμοροι συνοικισμοί: Ἀρμιόλη, Εὐθηνία, Ἀνάλκης καὶ Ἀνάστασις.

β') Εἰς Κοινότητα δὲ τοὺς ἑξῆς συνοικισμοὺς ἀποσπώμενος ἐκ τοῦ αὐτοῦ Δήμου Πειραιῶς.

1) Τὸν συνοικισμὸν Ἁγίου Γεωργίου Κερασινοῦ ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Ἁγίου Γεωργίου Κερασινοῦ» καὶ μὲ ἔξραν τὸν ὁμώνυμον συνοικισμὸν ἀποσπώμενον τοῦ Δήμου Πειραιῶς.

2) Τὸν συνοικισμὸν Περάματος ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Περάματος» μὲ ἔξραν τὸν ὁμώνυμον συνοικισμὸν. Εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην προσαρτῶνται ὁ συνοικισμὸς Ἰκόνιον ἀποσπώμενος τοῦ Δήμου Πειραιῶς.

3) Τὸν συνοικισμὸν Κουτσουλάει ἐπὶ τὸ ὄνομα «Κοινότης Κουτσουλάει» μὲ ἔξραν τὸν συνοικισμὸν Κουτσουκαρίου ἀποσπώμενον τοῦ Δήμου Πειραιῶς.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν θέλει δημοσιεύσει καὶ ἐκ λέσει τὸ Διάταγμα τοῦτο.

Ἐν Αθήναις τη 18^η Ιανουαρίου 1934

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΑΪΜΗΣ

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργός

Ι. ΜΟΥΤΣΟΥΡΙΔΗΣ

TABLE 19.1 Urban Population and Levels of Urbanization
in Developed Countries
(1910–1980)

	1910	1920	1930	1950	1960	1970	1980
	Urban Population (in millions)						
Europe	133	144	166	193	234	288	321
USSR ^a	16	24	33	61	96	131	161
North America	41	53	69	92	122	147	162
Japan	9	10	15	31	59	75	91
Other developed countries ^b	3	4	6	11	15	21	27
Total for developed countries	202	236	290	388	526	662	762
	Level of Urbanization (in percentages)						
Europe	39	43	46	49	55	63	66
USSR ^a	13	17	20	34	45	54	61
North America	41	46	51	54	62	65	64
Japan	17	18	24	38	64	72	78
Other developed countries ^b	29	33	38	46	51	56	59
Total for developed countries	32	36	39	46	55	62	65

Sources: Calculations and estimates by the author; see the methodological appendix.

Note: A criterion of 5,000 is used for urban population.

^aNot including Poland in 1910.

^bAustralia, New Zealand, and South Africa.

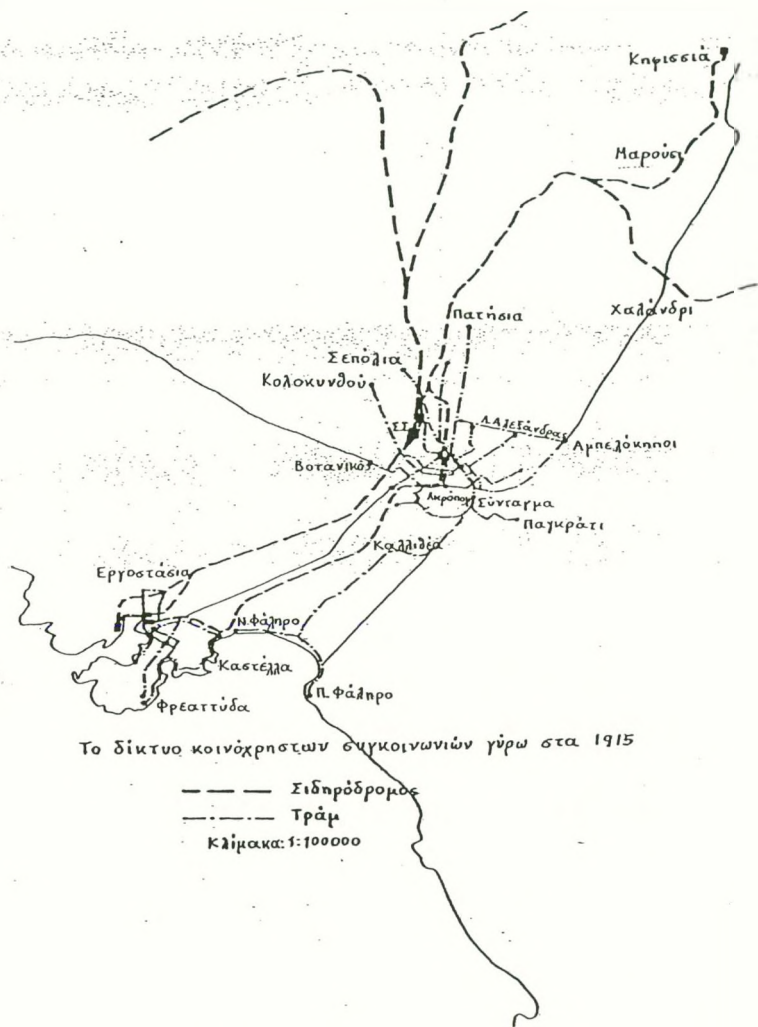
TABLE 19.2 Growth of the Population of the Largest Cities in the Developed World (in Millions) (1850–1980)

	1850	1900	1930	1950	1970	1980
Athens	—	0.1	0.9	1.3	2.1	2.5
Barcelona	0.2	0.6	1.0	1.6	2.7	3.0
Berlin	0.4	2.4	4.5	3.4	3.2	3.2
Birmingham	0.3	1.2	1.9	2.5	2.8	2.9
Boston	0.2	0.6	0.8	2.4	2.9	2.8
Chicago	—	1.7	4.3	5.0	6.8	6.8
Cleveland	—	0.4	0.9	1.4	2.2	2.1
Detroit	—	0.3	2.0	2.8	4.0	3.8
Hamburg	0.2	0.9	1.7	1.8	2.2	2.2
Leningrad	0.5	1.3	2.2	2.6	4.0	4.7
London	2.3	6.6	8.2	10.3	10.6	10.3
Los Angeles	—	0.1	2.0	4.1	8.4	9.5
Madrid	0.3	0.6	0.9	1.5	3.4	4.3
Manchester	0.4	1.3	2.6	2.5	2.5	2.5
Melbourne	—	0.5	1.0	1.5	2.3	2.9
Milan	0.2	0.5	0.9	3.6	5.5	6.7
Montreal	—	0.8	1.0	1.3	2.7	2.8
Moscow	0.4	1.1	2.8	4.8	7.1	8.2
Naples	0.4	0.6	0.8	2.8	3.6	4.0
New York	0.7	4.2	10.3	12.3	16.3	15.6
Osaka	0.3	1.1	2.5	3.8	7.6	8.7
Paris	1.3	3.3	5.6	6.0	8.4	8.7
Philadelphia	0.4	1.6	2.7	2.9	4.0	4.1
Pittsburgh	—	0.6	1.3	1.5	2.1	2.0
Rome	0.2	0.5	0.9	1.6	3.1	3.6
Saint Louis	—	0.6	1.0	1.5	2.1	2.0
San Francisco	—	0.4	1.2	2.0	3.0	3.2
Sydney	—	—	1.2	1.7	2.7	3.4
Tokyo	0.6	1.8	4.0	6.3	14.9	17.7
Toronto	—	0.2	0.9	1.1	2.6	3.0

Sources: Before 1950: See the methodological appendix. 1950 to 1980: United Nations (1986b) (with some rectifications by the author), and some national sources.

Note: Cities with populations of more than 2 million in 1970; population within the perimeter of the agglomeration.

Το δίκτυο κοινόχρηστων συγκοινωνιών γύρω στα 1915

— — — Σιδηρόδρομος
- - - - - Τράμ
Κλίμακα: 1:100000

Κ. Περιθωρίου

- Νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας**
 264Α-1/12/1947 Σύσταση της Κοινότητας με την απόσπαση του οικισμού Περιθωρί από την Κοινότητα Γαλατά και τον ορισμό του ως έδρα της Κοινότητας
 244Α-4/12/1997 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Χαλκιάς

Κ. Περικλίας

- Νομός Πέλλης**
 148Α-13/6/1925 Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Μυερλιόφ
 97Α-18/3/1926 Ο οικισμός Λοιμωγισσία της Κοινότητας μετονομάζεται σε Αγκυλιά
 244Α-4/12/1997 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Εξοπαλιάνου

Κ. Περικοπής

- Νομός Φλώρινης**
 156Α-8/8/1928 Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Τρεκοσάνος
 166Α-26/9/1972 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με την Κοινότητα Ασηραίων

Κ. Περίου

- Νομός Ηρακλείου**
 3Α-8/1/1931 Σύσταση της Κοινότητας με την απόσπαση του οικισμού Πέρι από την Κοινότητα Πατάμου και τον ορισμό του ως έδρα της Κοινότητας
 244Α-4/12/1997 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Μαρών

Κ. Περιπέσσας

- Νομός Θεσσαλονίκης**
 217Α-30/6/1926 Σύσταση της Κοινότητας με την απόσπαση του οικισμού Περιπέσσας από την Κοινότητα Κατερίνης και τον ορισμό του ως έδρα της Κοινότητας
 217Α-30/6/1926 Ο οικισμός Βρωμερή αποσπάται από την Κοινότητα Κατερίνης και προσαρτάται στην Κοινότητα
 217Α-30/6/1926 Ο οικισμός Βρωμακάλα αποσπάται από την Κοινότητα Κατερίνης και προσαρτάται στην Κοινότητα
 202Α-22/9/1927 Ο οικισμός Βρωμερή αποσπάται από την Κοινότητα και ορίζεται έδρα της Κοινότητας Βρωμερής
 244Α-17/7/1930 Ο οικισμός Βρωμακάλα αποσπάται από την Κοινότητα και προσαρτάται στην Κοινότητα Βρωμερής
 105Α-29/4/1949 Η Κοινότητα υπάγεται στο Νομό Περικιάς

- Νομός Πιερίας**
 105Α-29/4/1949 Η Κοινότητα υπάχθη στο Νομό Πιερίας από το Νομό Θεσσαλονίκης
 244Α-4/12/1997 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Παρολίας

Κ. Περιστεράς

- Νομός Θεσσαλονίκης**
 152Α-9/7/1918 Σύσταση της Κοινότητας με έδρα τον οικισμό Περιστερά
 152Α-9/7/1918 Ο οικισμός Καλυβιά προσαρτάται στην Κοινότητα Περιστεράς
 18/12/1920 Ο οικισμός Καλυβιά καταργείται.
 16/10/1940 Αναγνώριση του οικισμού Κάτω Περιστερά και προσάρτησή του στην Κοινότητα
 7/4/1951 Ο οικισμός Κάτω Περιστερά καταργείται.
 244Α-4/12/1997 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Βασιλείων

Κ. Περιστεράς

- Νομός Αχαΐας και Ηλείας**
 256Α-28/8/1912 Σύσταση της Κοινότητας με έδρα τον οικισμό Περιστέρα
 200Α-9/10/1913 Ο οικισμός Αγρίδιον αποσπάται από την Κοινότητα Στρέζοβας και προσαρτάται στην Κοινότητα
 200Α-9/10/1913 Ο οικισμός Χαλιόκικα αποσπάται από την Κοινότητα Στρέζοβας και προσαρτάται στην Κοινότητα
 115Α-16/4/1930 Η Κοινότητα υπάγεται στο Νομό Αχαΐας
Νομός Αχαΐας
 115Α-16/4/1930 Η Κοινότητα υπάχθη στο Νομό Αχαΐας από το Νομό Αχαΐας και Ηλείας
 119Α-3/6/1944 Η Κοινότητα υπάγεται από την Επαρχία Καλαβρύτων του Νομού στην Επαρχία Αργολίας του Νομού Αχαΐας
 245Α-8/10/1949 Η Κοινότητα υπάγεται από την Επαρχία Αργολίας του Νομού στην Επαρχία Καλαβρύτων του Νομού Αχαΐας
 164Α-19/7/1996 Ο οικισμός Περιστερά αποσπάται από την Κοινότητα και ορίζεται έδρα του Δήμου Νανάκιδος
 164Α-19/7/1996 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Νανάκιδος

Κ. Περιστεράς

- Νομός Κοζάνης**
 179Α-30/8/1927 Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Μορτίτσιου
 120Α-7/8/1986 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Νεάπολης

Κ. Περιστεράς

- Νομός Αχαΐας και Ηλείας**
 424Α-2/12/1929 Σύσταση της Κοινότητας με την απόσπαση του οικισμού Περιστερά από την Κοινότητα Μπασιλώνας και τον ορισμό του ως έδρα της Κοινότητας
 115Α-16/4/1930 Η Κοινότητα υπάγεται στο Νομό Αχαΐας
Νομός Αχαΐας
 115Α-16/4/1930 Η Κοινότητα υπάχθη στο Νομό Αχαΐας από το Νομό Αχαΐας και Ηλείας
 290Α-26/3/1946 Ο οικισμός Διδασχέικα αποσπάται από την Κοινότητα Αχαϊκού και προσαρτάται στην Κοινότητα
 7/4/1951 Ο οικισμός Διδασχέικα καταργείται
 119Α-3/7/1957 Ο οικισμός Περιστερά της Κοινότητας μετονομάζεται σε Άγιος Στεφάνος
 119Α-3/7/1957 Η Κοινότητα μετονομάζεται σε Κοινότητα Αγίου Στεφάνου

Κ. Περιστεράς

- Νομός Τρικαλών**
 14Α-15/1/1949 Σύσταση της Κοινότητας με την απόσπαση του οικισμού Περιστερά από την Κοινότητα Διοβός και τον ορισμό του ως έδρα της Κοινότητας
 244Α-4/12/1997 Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Βασιλείας

Α. Περιστερίου

- Νομός Αττικής και Βοιωτίας**
 109Α-7/5/1933 Σύσταση του Δήμου με την απόσπαση του οικισμού Περιστερά από το Δήμο Αθηνών και τον ορισμό του ως έδρα του Δήμου
 22Α-18/1/1934 Ο οικισμός Πολίον Περιστερά προσαρτάται στο Δήμο Περιστερίου
 22Α-18/1/1934 Ο οικισμός Κίσσια προσαρτάται στο Δήμο Περιστερίου
 22Α-18/1/1934 Ο οικισμός Χρυσιά προσαρτάται στο Δήμο Περιστερίου
 22Α-18/1/1934 Ο οικισμός Γερμανικό προσαρτάται στο Δήμο Περιστερίου

Δ. Περιστέριον

Νομός Αττικής και Βοιωτίας	
16/10/1940	Ο οικισμός Γερμανία καταργείται.
16/10/1940	Ο οικισμός Κτιστά καταργείται.
16/10/1940	Ο οικισμός Πλάτων Περιστερί καταργείται.
16/10/1940	Ο οικισμός Χριστός καταργείται.
223Α-26/7/1943	Ο Δήμος υπάγεται στο Νομό Αττικής
Νομός Αττικής	
223Α-26/7/1943	Ο Δήμος υπήχθη στο Νομό Αττικής από το Νομό Αττικής και Βοιωτίας

Κ. Περιστέριον

Νομός Φθιώτιδος και Φωκίδος	
206Α-28/9/1927	Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Μαντείου
72Α-31/3/1943	Η Κοινότητα υπάγεται στο Νομό Φθιώτιδος
Νομός Φθιώτιδος	
72Α-31/3/1943	Η Κοινότητα υπήχθη στο Νομό Φθιώτιδος από το Νομό Φθιώτιδος και Φωκίδος
244Α-4/12/1997	Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Υπάτης

Κ. Περιστέριον

Νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας	
156Α-8/8/1928	Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Λιγιστινών
5/4/1981	Αναγνώριση του οικισμού Άγιος Ιωάννης και προσάρτηση του στην Κοινότητα
183Α-27/12/1990	Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Παροβλάδας

Κ. Περιστέριον

Νομός Ηλείας	
287Α-10/10/1955	Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Μπελερέ
5/4/1981	Αναγνώριση του οικισμού Αστερναίκα και προσάρτηση του στην Κοινότητα
244Α-4/12/1997	Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Αμυδαλός

Κ. Περιστέριον

Νομός Θεσσαλονίκης	
7Α-14/1/1927	Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Μπριζάρυ Δερέ Μαγδαλίων
179Α-30/8/1927	Ο οικισμός Τζουμά Μαγδέ της Κοινότητας μετονομάζεται σε Καπίτσα
16/5/1928	Αναγνώριση του οικισμού Αϊζόλαρ και προσάρτηση του στην Κοινότητα
16/5/1928	Αναγνώριση του οικισμού Σιδιλή και προσάρτηση του στην Κοινότητα
16/5/1928	Αναγνώριση του οικισμού Χαϊδαρή και προσάρτηση του στην Κοινότητα
16/5/1928	Αναγνώριση του οικισμού Καρά(αλη) και προσάρτηση του στην Κοινότητα
16/5/1928	Αναγνώριση του οικισμού Ζαρί(αλη) και προσάρτηση του στην Κοινότητα
16/5/1928	Ο οικισμός Μπριζάρυ Δερέ Μεγαλόδεξ καταργείται.
244Α-17/7/1930	Ο οικισμός Ακροποτάμι αποσπάται από την Κοινότητα και προσάρτεται στην Κοινότητα Λεφθοδίου
251Α-24/1/1930	Ο οικισμός Σαρτζιλή της Κοινότητας μετονομάζεται σε Χρυσόπετρα
87Α-16/3/1935	Η Κοινότητα υπαγεται από την Επαρχία Λαγκαδά του Νομού στην Επαρχία Κιλκίς του Νομού Κιλκίς
87Α-16/3/1935	Η Κοινότητα υπαγεται στο Νομό Κιλκίς
Νομός Κιλκίς	
87Α-16/3/1935	Η Κοινότητα υπαγεται στην Επαρχία Κιλκίς του Νομού, από την Επαρχία Λαγκαδά του Νομού Θεσσαλονίκης
87Α-16/3/1935	Η Κοινότητα υπήχθη στο Νομό Κιλκίς από το Νομό Θεσσαλονίκης

Κ. Περιστέριον

Νομός Κιλκίς	
16/10/1940	Ο οικισμός Ξελοώνα καταργείται
16/10/1940	Ο οικισμός Χαϊδαρή καταργείται
16/10/1940	Ο οικισμός Σαβόλη καταργείται.
16/10/1940	Ο οικισμός Καρά(αλη) καταργείται
7/4/1951	Ο οικισμός Κυράδες καταργείται.
7/4/1951	Ο οικισμός Καπίτσα καταργείται.
25Α-13/2/1954	Ο οικισμός Αϊζόλαρ της Κοινότητας μετονομάζεται σε Πευκοχώριον
81Α-8/3/1956	Μεταφέρεται η έδρα της Κοινότητας από τον οικισμό Περατέρι στον οικισμό Χρυσόπετρα
119Α-3/7/1957	Η Κοινότητα μετονομάζεται σε Κοινότητα Χρυσόπετρας

Κ. Περιστέριον

Νομός Ιωαννίνων	
81Α-14/5/1928	Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Μεγάλης
208Α-30/6/1932	Ο οικισμός Κερσόβου αποσπάται από την Κοινότητα και ορίζεται έδρα της Κοινότητας Κερσόβου Πωγωνίου
244Α-4/12/1997	Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Δελβινακίου

Κ. Περιστέριον

Νομός Δοκιμίας	
11Α-2/1/1957	Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Ίσοπι
22Α-28/2/1984	Ο οικισμός Παντηρύστρα της Κοινότητας μετονομάζεται σε Άγιος Γεώργιος
102Α-5/7/1994	Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Σκάδας

Κ. Περιστέριον

Νομός Ορεστιάδας	
7Α-14/1/1927	Η Κοινότητα προήλθε από τη μετονομασία της Κοινότητας Ούρεα
230Α-31/7/1946	Ο οικισμός Παρόβειον αποσπάται από την Κοινότητα και προσάρτεται στην Κοινότητα Τελεμύδριον

Κ. Περιστέριον

Νομός Θεσσαλονίκης	
5Α-16/1/1975	Η Κοινότητα Πλατείας καταργείται και συνενώνεται με την Κοινότητα
244Α-4/12/1997	Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Απολλωνίας

Κ. Περιστέριον

Νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας	
261Α-31/8/1912	Σύσταση της Κοινότητας με έδρα τον οικισμό Περίστα
244Α-4/12/1997	Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Γλαϊτσίου

Κ. Περιστέριον

Κ. Περιχώρας	
Νομός Δομος	
61Α-9/3/1948	Η Κοινότητα υπάγεται στην Επαρχία Δρόμης του Νομού, από την Επαρχία Σαλλυδαός του Νομού Σερρών
5/4/1981	Αναγνώριση του οικισμού Άγιος Μηνάς και προσάρτηση του στην Κοινότητα
244Α-4/12/1997	Η Κοινότητα καταργείται και συνενώνεται με το Δήμο Σπινθών

Νομός Σερρών

131Α-16/4/1934	Σύσταση της Κοινότητας με την απόσπαση του οικισμού Περιχώρα από την Κοινότητα Αλισσάρτης και τον οικισμό του ως έδρα της Κοινότητας
----------------	--

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έν Αθήναις
τῆ 21 Ἰουνίου 1949

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 133

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΟΜΟΙ

(1)

Νόμοι

ΝΟΜΟΣ τῆ ἀριθ. 983.

- N. 983. Περὶ ἐγκρίσεως τῶν κατὰ τὸ πρὸ τοῦ 1948—49 Οἰκονομικῶν ἔτη, (1944—45, 1945—46, 1946—47 καὶ 1947—48) πραγματοποιηθέντων ἑσπῶν ἀρμοδιότητος τοῦ Ἰπουργείου Θετηκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ τῆς ἐγγραφῆς τῶν διὰ τὴν πληρωμὴν αὐτῶν ἀπαιτουμένων πιστώσεων εἰς τὸν Εἰδικὸν Προϋπολογισμὸν τῶν Ἐξόδων τοῦ Οἰκονομικοῦ ἔτους 1948—49. 1
- N. 984. Περὶ ἐγκρίσεως τῆς 19ης ἐκτελεστικῆς τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος 2
- N. 985. Περὶ ἐγκρίσεως ἑσπῶν τῶν πραγματοποιηθεισῶν κατὰ τὰ οἰκονομικὰ ἔτη 1944—45 (Β' περιόδου) 1945—46, 1946—47 καὶ 1947—48 ἀρμοδιότητος τοῦ Ἰπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τῆς ἐγγραφῆς τῶν ἀπαιτουμένων πιστώσεων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἔξόδων τοῦ Ἰπουργείου τούτου, ἔτους 1948—49 3
- N. 986. Περὶ συμπληρώσεως τῆς κείμενης νομοθεσίας περὶ προστασίας τοῦ στρατευομένου προσωπικοῦ τοῦ Δημοσίου, Δήμων, Κοινοτήτων καὶ Ν. Π. Δ. Δ. 4
- N. 988. Περὶ ἀλλαγῆς τῶν Διοικητικῶν ὀργανωτικῶν κελῶν ἀπὸ τῆς ὑπερχρεωτικῆς ἀστάσεως εἰς τὸ Κεφάλαιον Δυνάων καὶ τὸ Ν. Α. Ταμείων διὰ τὸ ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1948 μέχρι 31 Μαρτίου 1949 χρονικὸν διάστημα 5
- N. 989. Περὶ ἀπέλευθι ἐπιπέδων εἰσφορικῶν παρὰ Ἑλληνικῶν Προξενικῶν Ἀρχῶν εἰς ἀφόρου ἔμπορικῆς ἀπογραφαιμένου ὡς ναυτικῆς ἢ μεθηναιμένου ναυτικῆς. 6
- N. 990. Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ ἀρθροῦ 2 παρ. 3 ἐδ. β' τοῦ Α. Ν. 464)45 περὶ ἀναλήψεως καὶ διαλύσεως ναυαγίων. 7

Δεατάγματα

- Περὶ τροποποιήσεως τῶν ἀρθρων 1, 3 καὶ 4 τοῦ ἀπὸ 29.9.26 Δ) τοῦ ἀπὸ ἐπιπέδου χρονικῆς τοῦ Σώματος τῶν ὀργανωμένων φυλακῶν τοῦ Κράτους. 8
- Περὶ ἀποστάσεως τῶν συνακροῶν Ἀφθονίσεως, Ἁγίου Ἰεροσίου καὶ Ἁγίου Γεωργίου ἐκ τῆς Κοινότητος Νέων Ἀποστόλων καὶ εἰσαφῆσεως αὐτῶν εἰς τὸν Δῆμον Περιστερίου καὶ εἰσαφῆσεως αὐτῶν εἰς τὸν Δῆμον Περιστερίου 9
- Περὶ διορισμοῦ καὶ προσηγορίας τῶν ἐκτελεστικῶν τῶν Δημοσίων Πολυτεχνείων. 10
- Περὶ καθορισμοῦ Ὄργανωτικῶν ἐξουσιοδοτημάτων πρὸς ὄργανον Παιδικῶν Κοινωνικῶν περιόδου 1949. 11
- Περὶ ἀπονομῆς ἠδικῶν ἀμοιβῶν εἰς πολεμικῶς Στρατίας Μονάδων διακριθεισῶν κατὰ τὰς ἐπιτείνων τῶν ἀναρχικῶν ἐπιχειρήσεων 12

Περὶ ἐγκρίσεως τῶν κατὰ τὸ πρὸ τοῦ 1948—49 Οἰκονομικῶν ἔτη, (1944—45, 1945—46, 1946—47 καὶ 1947—48) πραγματοποιηθεισῶν δαπανῶν ἀρμοδιότητος τοῦ Ἰπουργείου Θετηκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ τῆς ἐγγραφῆς τῶν διὰ τὴν πληρωμὴν αὐτῶν ἀπαιτουμένων πιστώσεων εἰς τὸν Εἰδικὸν Προϋπολογισμὸν τῶν Ἐξόδων τοῦ Οἰκονομικοῦ ἔτους 1948—49

ΠΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενος ὑποψόνως μετὰ τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἀποφασίζων καὶ διατάσσων :

Ἄρθρον Μόνον

Ἐγκρίνονται αἱ κάτωθι δαπάναι ἀρμοδιότητος Ἰπουργείου Θετηκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας ὡς αὐταὶ κατανομήζονται κατωτέρω, ὡς καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν ἀναγκαίων πιστώσεων εἰς βῆρος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῶν ἔξόδων τοῦ Ἰπουργείου τούτου Οἰκονομικοῦ ἔτους 1948—49.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΙΙΙ

Ἐξοδα ἐκ παραλλήλων Οἰκονομικῶν ἐτῶν

Κεφ. 23 ἀρθρ. 1. Ἐξοδα ἐκ κωδικοποιημένων χρήσεων οἰκονομικοῦ ἔτους 1944—45 (α) δρχ.	35.000
Κεφ. 23 ἀρθρ. 2. α' Ἐξοδα ἐκ κωδικοποιημένων χρήσεων οἰκονομ. ἔτους 1945—46 (β) δρχ.	122.762
Κεφ. 23 ἀρθρ. 3. α' Ἐξοδα ἐκ κωδικοποιημένων χρήσεων οἰκονομ. ἔτους 1946—47 (γ) δρχ.	10.947.000
Κεφ. 23 ἀρθρ. 4. α' Ἐξοδα ἐκ κωδικοποιημένων χρήσεων οἰκονομ. ἔτους 1947—48 (δ) δρχ.	72.792.000

Σύνολον 83.896.762

(α) Ἐκ τῆς χρήσεως 1944—45

Κεφ. 4 ἀρθρ. 7. α' Ἐθνικὰ καταστημάτων σχολείων στοιχειώδους Ἐκπαίδευστος δρχ.	35.000
(β) Ἐκ τῆς χρήσεως 1945—46	
Κεφ. 44 ἀρθρ. 2. α' Εφοδιασμὸς τῶν σχολείων διὰ σχολικῶν Ἐπιπέδων δρχ.	122.762
(γ) Ἐκ τῆς χρήσεως 1946—47	
Κεφ. 3 ἀρθρ. 1. α' Ἀποδοχαὶ προσωπικοῦ σχολιατρικῆς Ἰγρησεως δρχ.	122.000
Κεφ. 5 ἀρθρ. 1. α' Ἀποδοχαὶ προσωπικοῦ στοιχειώδους Ἐκπαίδευστος δρχ.	1.402.000
Κεφ. 5 ἀρθρ. 7. α' Ἐθνικὰ καταστημάτων δημοτικῶν σχολείων. δρχ.	6.500.000

Ανοθευ κλείονται και ταύτα δια σπουρίου και κοφιδόν.
αι καθ' όν πρόπον και τὰ άνω θύλακα.

Αί γωνία πάντων των θυλακίων είνε κυλινδρικές.

Αί χειρίδες καταλήγουν: εις επιχειρίδια εκ του αυτού χρώματος καταλήγοντα εις γωνίαν εξαγωνίαν ή μέχρι του μέσου πόντου του πηχούς με παράρτημα εκ βαθυκυανού έριός άσπρετός περί. Το άσπρετότερον ύφος των επιχειρίδιων είνε 0,09, της δε γωνίας 0,17. Είς τή άνοιον ταύτων άρα κοφιδί μετ' αλουσιόχλω.

Οι βελώνες ίσοπεδικώς φέρουν ύπαγωγικώς ύποδότην (ισοπέδικον) χρώματος χαλί και λαμοδίτην (γρεζέτιν) χρώματος βαθίος κυανού.

2. Το χειμερινόν χιτώνιον των φυλάκων των Φυλακίων κατασκευάζεται εκ χρώματος έριός (χαλί) όμοιον προς τή σφραγ και τής διαστάσεως των ασυμφακίων της άσπρετότης Πόλων.

Τό περιλαίμιον του χειμυίου συντάσσεται κατά την έσοον αυτού διά ραφής προς τε τή πρόδοτον και τή ύποδοτην κύλιαν άρθωτά, τή έσοον εις ύψος 0,03 και εις ύποδοτην έσοον πάνι προς τή κάτω περι τή 0,06 του άνω πλάτους αυτού άνευχομένου 0, 09 κλεισί δε έκαστος διά 1/2 η τριών λευκών έντιών. Επί του πρόσθιου μέρους του περιλαίμιου επιρροπείται εις όμοιότητά τή άρα αυτού και εις τή μέσον του πλάτους του άναθευτελαμίνου τμήματος του περιλαίμιου τεταχον έριός χρώματος βαθίος κυανού, μήκους 0,06 και πλάτους ίσου προς τή 2)4 του πλάτους του περιλαίμιου.

3. Επ' εκάστον ώρον έπιμώδες ώς αι των έπιμώσεων, ει' έκαστης δε έπιμώδος και και ταντας πλάτους 0,03 εκ έπιμώσης έριός έσθηκώτου έπιμωστάνης εις τή κάτω άκρον της έπιμώδος τοποθετείται ό πύξιν άρθωτός του μη-τόδου του ύποκλήρου διά μεταλλίαν σταχίαν.

4. Άσπρα τή κοφιδί των τε βαθροίων και των φυλάκων δόν τω φέρωσι τή είδότην έρέλημα της Σωφρονιστικής Επιτροπής.

5. Οι διακριτικά του βαθμού των οι αρχιφύλακες και ύπερχιφύλακες φέρουσι επί του έμπροσθίου μέρους των επιχειρίδιων άμφοτέρων των χειρών άσπρους πλάτους άνάστη 0,006 ύπερχύσεως άλληλων 0,005 και μήκους 0,06 και έραμίνως επί τετραχίου ήρώματος εκ έριός χρώματος βαθίος κυανού, διαστάσεων πλάτους 0,05 και ύψους 0,07 ως κάτωθε.

Ο Αρχιφύλαξ α' τάξεως τίτλους τανίας, ό Αρχιφύλαξ β' τάξεως τανίας, ό Υπερχιφύλαξ α' όσο και ό Υπερχιφύλαξ β' μέν.

Επί πλέον οι αρχιφύλακες φέρουσι τριεξ της έπι του περιλαίμιου βαθμώδους βάσεως εκ άσπρετός έρ' ής τοποθετείται τή έπιμώση της ύπερρεσίας λευκόν άσπρουσόν κοφιδόνιον, τή δε έξέχον άκρον του γείρου του πλάκιδου των κλιπεται ει' άρτηροσής τανίας άλάτους 0,01 επιρροπώμενης εκ άσπρετόρων των πλερών.

Θερινον χιτώνιον

Τό θερινόν εκ γουά χιτώνιον είνε καθ' όλα όμοιον προς τή χειμερινόν εκ έριός χαλί κοφιδόν, με την διαφοράν 1) δε κατασκευάζεται εκ θηάσματος λευκόν χρώματος όμοιον προς τή χειμερινόν, 2) ότι τό περιλαίμιον της σολής των φυλάκων όρθωτά εις ύψος μόνον 0,01 εις ύποδοτην προς τή κάτω περι τή 0,06 και κλεισί έκαστης δι' ενός μόνον λευκού έντιών και 3) ότι: όεν φέρει παραρτήματα.

Είς τόν αυτόν επί της Διακοσμήσης Υπουργόν άντιθέμεν την δημοσίευσιν και ένταξιν τού καθόντος Δ)τος.

Εν Αθήναις τή 16 Ιουλίου 1949.

ΠΑΥΛΟΣ Β.

Ο Επ' της Δικαιοσύνης Υπουργός.
Γ. ΜΕΛΑΣ

(9)

Περί άποπέσεως των συνοικισμών Αθηνόπολεως, Άγιου Γεωργίου και Άγιου Γεωργίου εκ της Κοινοτήτος Νέων Λοισίων και προεπιρροπίας αυτών εις τόν Πύξιν Περιστερίας.

ΠΑΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Έχοντες υπ' όθεν τή άρθρον 3 § 1, 2 και 6 και 5 § 2 τού Κώδικος περί Δήμων και Κοινοτήτων Νομούσεως, καθόσον της από 2 Μαΐου εκ της σημερινής γλώσσας της και άρθρον 2, παρ. 2, τού αυτού Κώδικος Επιρροπής, προτάσει τού Ημετέρου επί των Έπιμωσών Υπουργού, άπερροπίαμεν και διατάσσεται:

Άρθρον μόνον

Οι συνοικισμοί Αθηνόπολεως Α' Άγιος Γεωργίου και Α' Άγιος Γεωργίου, άποπέσονται της, εις τή νύν ύπερροπίας Κοινοτήτος Νέων Λοισίων. έν τή Έπαρχία και τή Νομό Αττικής, προεπιρροπία εις τόν Δήμον Περιστερίας, έν τή αυτή Έπαρχία και τή αυτό Νομό.

Είς τόν αυτόν επί των Έπιμωσών Υπουργόν άντιθέμεν την δημοσίευσιν και ένταξιν τού καθόντος.

Εν Αθήναις τή 8 Ιουλίου 1949.

ΠΑΥΛΟΣ Β.

Ο Επ' των Έπιμωσών Υπουργός.
Φ. ΖΑΙΜΗΣ

(10)

Περί διορισμού και προγωγής των δακτυλογράφων των Πολιτεριών.

ΠΑΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Έχοντες υπ' όθεν τή άρθρον 15 του Α. Ν. 965)37 άπερροπίας των Δημωσίων Νοσηλευτικών και Υγειονομικών Έπιμωσών την υπ' άριθμ. 163)1949 γνωμοδότησιν τού Συμβουλίου Έπιμωσών, προτάσει τού Ημετέρου επί της Υγεινής Υπουργού, άπερροπίαμεν και διατάσσεται:

Άρθρον μόνον

Η 3 παραγράφος του άρθρου 9 του από 15 Ιανουαρίου 1940 Β. Διατάγματος ερροπιοποιείται όσον άρροπία πής δακτυλογράφους των Δημωσίων Πολιτεριών ως έξής:

Αί δακτυλογράφοι των Δημωσίων Πολιτεριών προτιροπίαται επί βαθμού και μισθού γρηφούς 3' τάξεως, προτιροπίαμεν μετά τριετή εόδωκον ύπερροπίασιν εις βαθμόν και μισθόν γρηφούς α' τάξεως.

Είς τόν αυτόν επί της Υγεινής Υπουργόν άντιθέμεν την δημοσίευσιν και ένταξιν τού καθόντος Διατάγματος.

Εν Αθήναις τή 07 Μαΐου 1949.

ΠΑΥΛΟΣ Β.

Ο Επ' της Υγεινής Υπουργός.
Κ. Γ. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ

(11)

Περί καθορισμού Οργανισμών έξομοιοδοτιών προς όργάνων Παιδικών Κατασκηνώσεων περιόδου 1949.

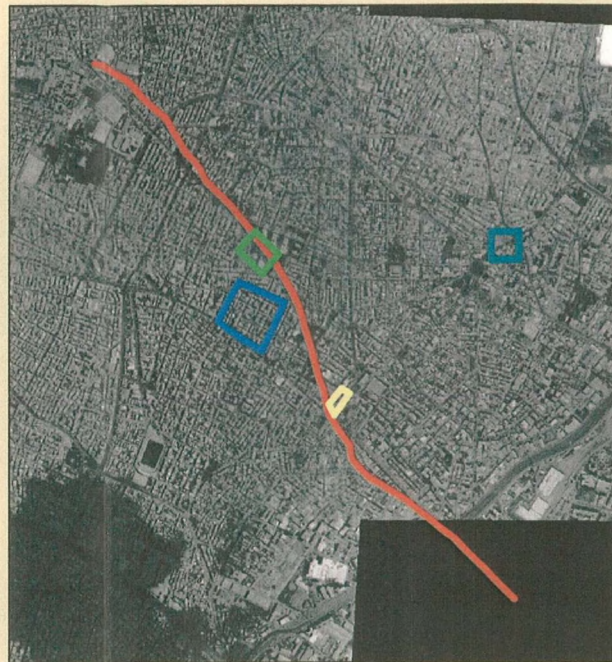
ΠΑΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Έχοντες υπ' όθεν τή διατάξει τού άρθρου 3 του Νόμου 749)48 άπερροπίας καθόσον όργάνων και έπιμωσών όστιών παιδιών, την γνωμοδότησιν της Κεντρικής Έπιμωσών Παι-

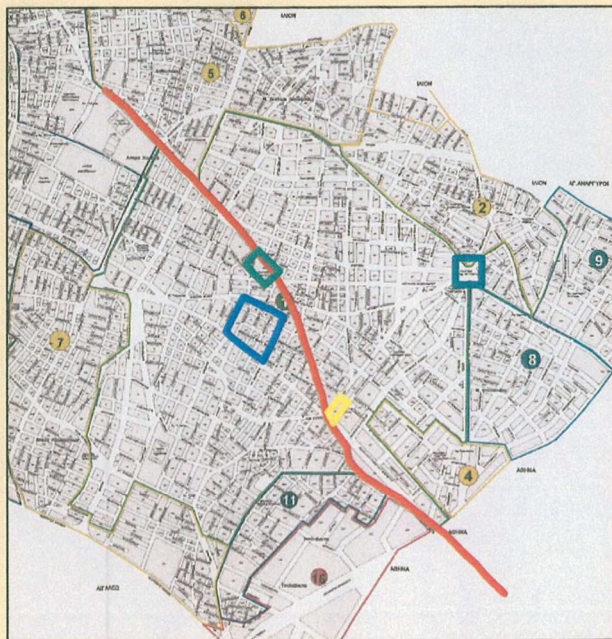

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1937

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 2001

Τοπογραφικό διάγραμμα Δ. Περιστερίου

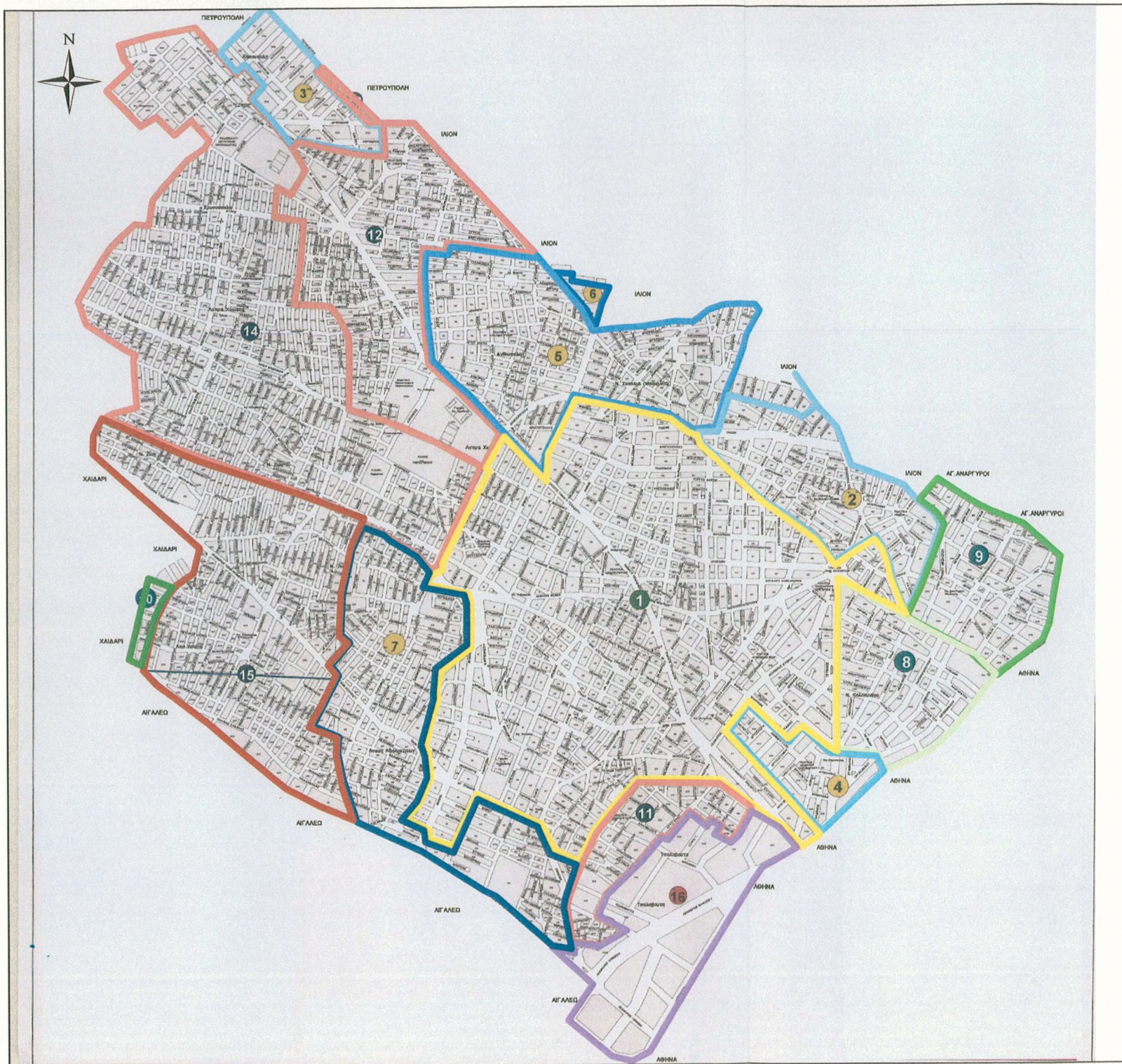
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Άγιος Αντώνιος
- Λεωφόρος Παν. Τσαλδάρη
- Οικισμός Χρυσαλλίδα
- Πλατεία Δημοκρατίας
- Πλατεία Μπουρναζίου

ΤΙΤΛΟΣ

Χαρακτηριστικά σημεία
Δ. Περιστερίου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1936	1961
1955	1966
1956	1967
1957	1970
1958	1971
1959	1995

ΤΙΤΛΟΣ

Σταδιακή ένταξη περιοχών του Δ. Περιστερίου στο Σχέδιο Πόλεως

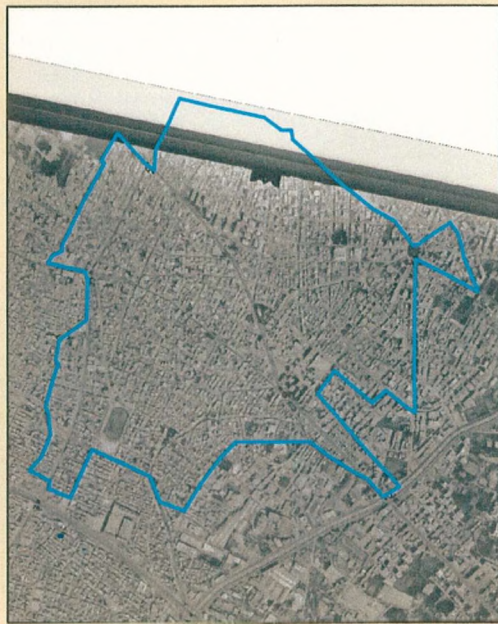
Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1937

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1953

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1962

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1981

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1989

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 2001

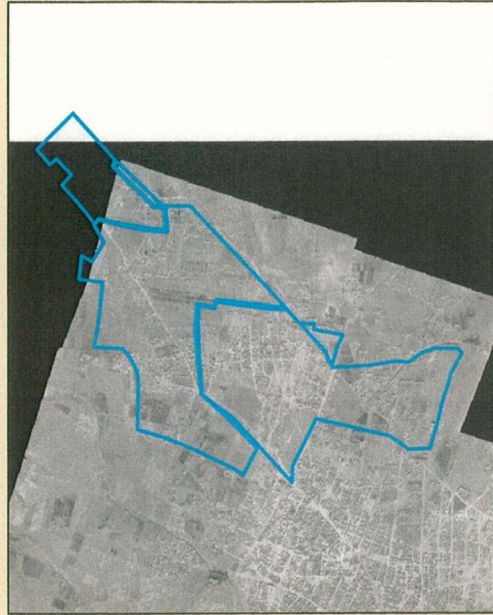
ΤΙΤΛΟΣ

Διαχρονική παρακολούθηση
οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας
"Κέντρο"
Δ. Περιστερίου

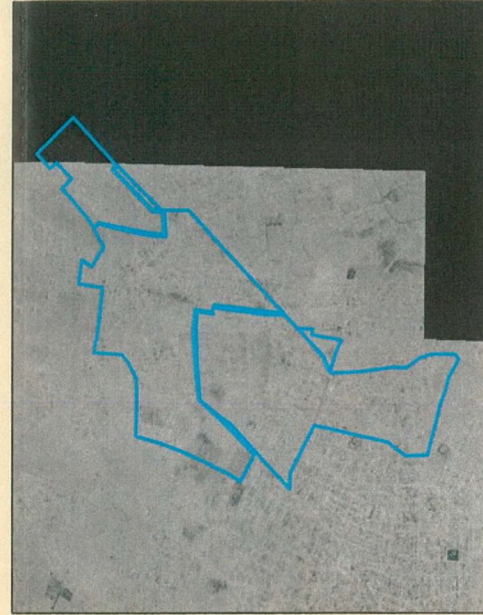

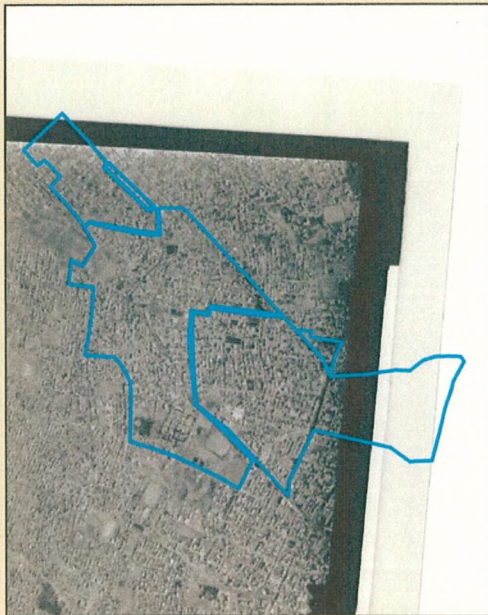
Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1937

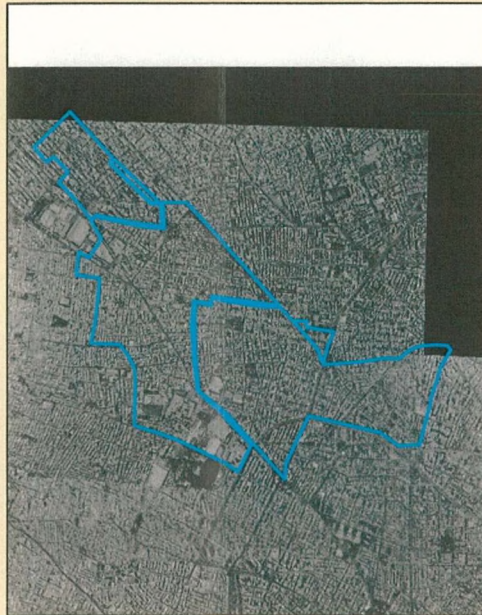
Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1953

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1962

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1974

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 2001

ΤΙΤΛΟΣ

Διαχρονική παρακολούθηση
οικιστικής ανάπτυξης συνοικιών
"Κηπούπολη-Ανθούπολη"
Δ. Περιστερίου

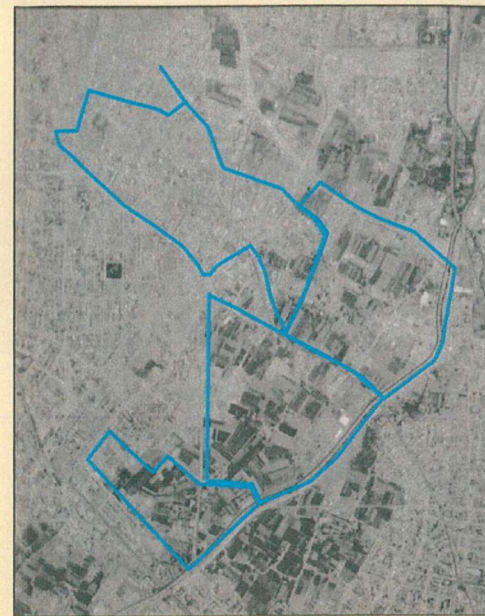

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1937

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1953

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1962

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1989

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 2001

ΤΙΤΛΟΣ

Διαχρονική παρακολούθηση
οικιστικής ανάπτυξης συνοικιών
"Μπουρνάζι - Κολοκυνθού -
Κουνέα"
Δ. Περιστερίου

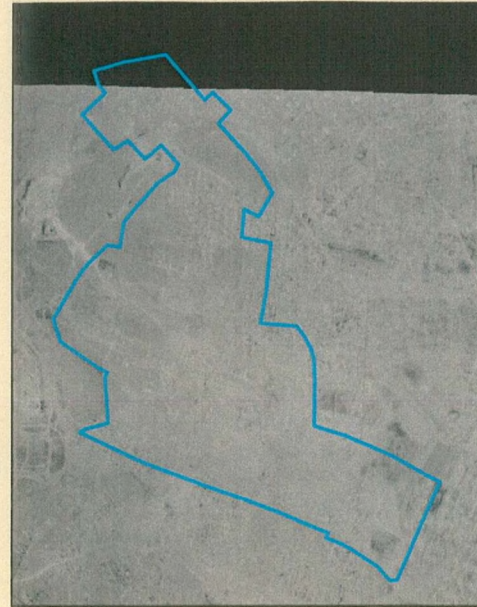

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1937

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1953

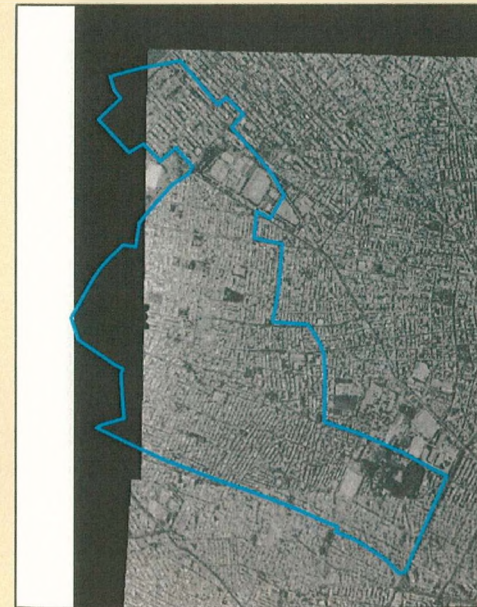
Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1962

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1974

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1989

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 2001

ΤΙΤΛΟΣ

Διαχρονική παρακολούθηση
οικιστικής ανάπτυξης συνοικίας
"Νέα Ζωή - Άσπρα Χώματα"
Δ. Περιστερίου

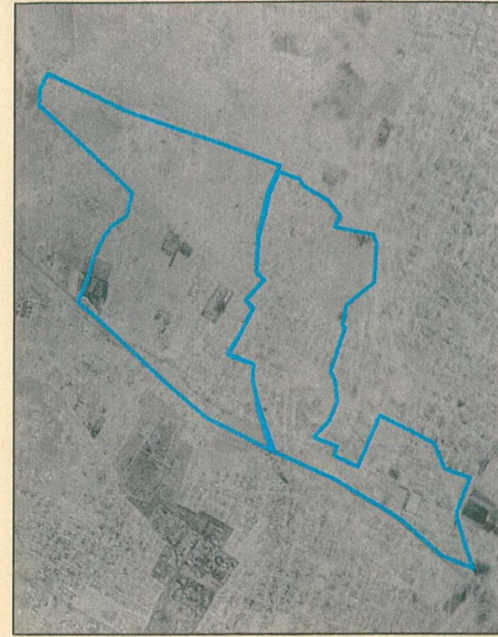

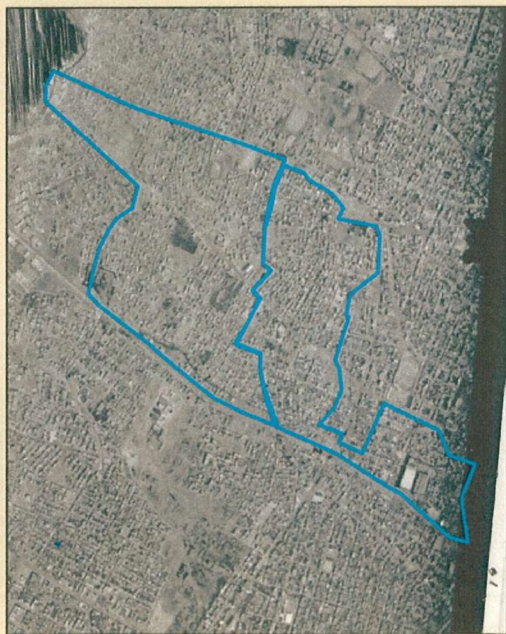
Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1937

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1953

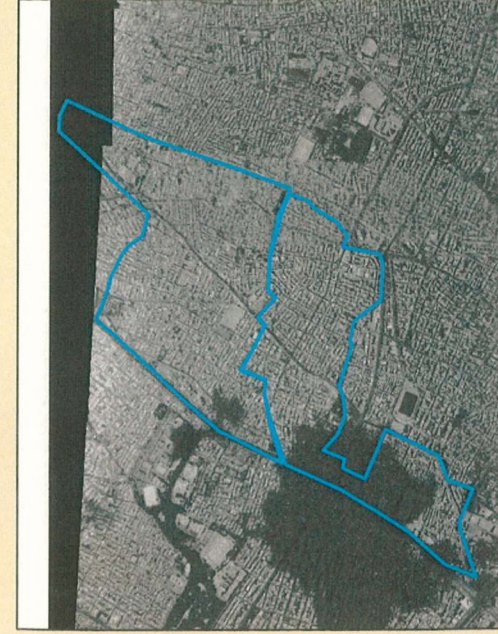
Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1962

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1974

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1989

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 2001

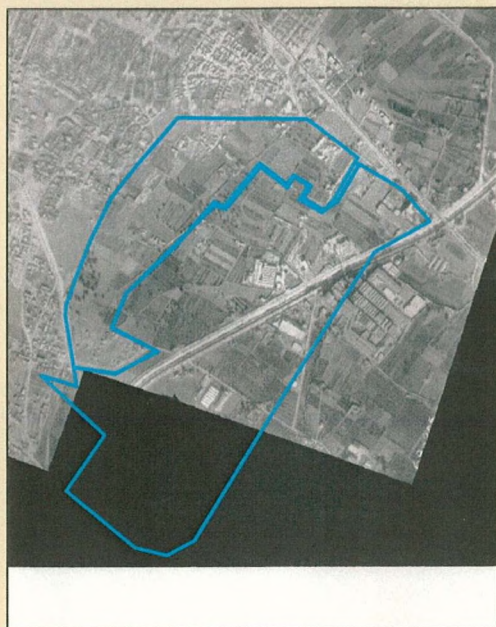
ΤΙΤΛΟΣ

Διαχρονική παρακολούθηση
οικιστικής ανάπτυξης συνοικιών
"Αγία Τριάδα -
Λόφος Αξιωματικών"
Δ. Περιστερίου

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1937

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1953

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1962

Αεροφωτογραφία ημ. λήψης 1981

Φωτομωσαϊκό ημ. λήψης 1989

ΤΙΤΛΟΣ

Διαχρονική παρακολούθηση
οικιστικής ανάπτυξης
Βιομηχανικής Περιοχής
Δ. Περιστερίου

Αριθμός Οικοδομικών αδειών

	Νέες οικ.	Προσθ.	Επισκ	Τροποπ.	Κατεδ.	Περιτ	Νομμ.	Αναθ.
1981	329	579	620		99	15		
1982	291	736	7		27	10		
1983	280	589	17		57	12		
1984	153	204	23		26	20		
1985	161	288	21		33	16		
1986	237	318	17		45	17		
1987	259	339	9		46	10		
1988	249	287	20		54	5		
1989	272	294	12		63	2		
1990	249	310	-		-	-		
1991	213	322	15	7	45	2	16	105
1992	145	275	21	2	47	4	24	98
1993	129	202	15	8	40	2	26	99
1994	155	204	-	-	-	-	-	-
1995	121	177	15	4	42	3	19	97
1996	133	194	23	15	51	4	24	96
1999	139	148	-	-	-	-	-	-

- Στη στήλη Αναπαλαιώσεις δεν υπήρχε καμία χρονιά κίνηση
- Πηγή ΕΣΥΕ

Αθηναίικη προέξι γάμου

Παρίθεσιον

Ημερομηνία την Μικραίνην Ιδούμιου
 του μηνός Μαργαρίτου του χιλιοστού εννεακοσιοστού τριακο-
 στού 1954 έτους ήμεραν Παρασκευήν και ώραν
6. μ. μ. μεσημβρία και εν τω Δη-
 μω εν τω κατάστηματι κεββένον εν τη Κωνινία Αρ. Παρλιέρη
Αρβίβης ενώπιον έμου του Δημαρχου
Περικλερίου Λητάρχου της πόλεως
 της πόλεως Περικλερίου ενφανίσθη ο α Αδριαν
Αντωνίου ηλικίας έτών 21 επαγγέλματος
Μαριανού και θρησκείματος ορθόδοξου
 και πατρός Περικλερίου γεννηθείς εν Καρπ. Χαυσιάνου
Καμινιαρίου έτος του Βασιλείου
 και κατοίκου Περικλερίου και της Αναστασίας
 επαγγέλματος οικουρά και κατοίκου
Περικλερίου

Αριθ. 1 50
 Ονοματεπώνυμον αφθόνων
Αβραάμ Α. Χαυσιανού
Σοφία Ν. Αγγικαρή

και εδήλωσεν ότι την 8^η Απριλίου
 του μηνός Μαργαρίτου του χιλιοστού εννεακοσιοστού
 τριακοστού Τετάρτου έτους ήμεραν Κυριακην και
 ώραν 7. μ. μ. μεσημβρία συνήλθεν
 εις Αι. Γαλιαν γάμον καθ' όλους τους τύπους του
ορθόδοξου δόγματος μετά της εις Αν γάμον
 συνεχόμενης Σοφίας τ. Αγγ. Ν. Αγγικαρή
έτών 20 γεννηθείσης εν Καραϊστίου θρησκεί-
ου ορθόδοξου επαγγέλματος
 υπηκόου Εγγυ και κατοίκου Περικλερίου
 θυγατρός του Α. Κων. Αγγικαρή
Αντωνίου και κατοίκου Περικλερίου
 και της Χαυσιανής επαγγέλματος
Μαριανής και κατοίκου Περικλερίου τελεσθέντος
 εν τω κατάστηματι Αρχιμ. Γεωργίου Ν.
Αντωνίου Αγγικαρή Αγγικαρή
 Παρ' Ο συνετάγη ή προεδρία ήτις αναγνώσθεισα και βεβαιω-
 θείσα παρά του δηλώσαντος Αι. Γαλιαν υπεγράφη παρά
 τούτου και έμου

Ο δηλώσας

Ο ληξιαρχος

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου, 1934 – 1939 (%) (5.3)

Άνδρες

Περιφέρεια	N	%
Αττική	142	16,42
Ηπειρος	23	2,66
Θεσσαλία	17	1,97
Θράκη	5	0,58
Κρήτη	16	1,85
Μακεδονία	23	2,66
Νησιά Αιγαίου	84	9,71
Νησιά Ιονίου	26	3,01
Πελ/σος	123	14,22
Στερεά Ελλάδα	44	5,09
Αίγυπτος	1	0,12
Αλβανία	5	0,58
Βουλγαρία	5	0,58
Ελβετία	1	0,12
ΕΣΣΔ	5	0,58
Κύπρος	4	0,46
Μ. Ασία	335	38,73
Τουρκία	1	0,12
Άγνωστο	5	0,58
Σύνολο	865	100,00

Γυναίκες

Περιφέρεια	N	%
Αττική	192	22,20
Ηπειρος	6	0,69
Θεσσαλία	14	1,62
Θράκη	9	1,04
Κρήτη	12	1,39
Μακεδονία	13	1,50
Νησιά Αιγαίου	61	7,05
Νησιά Ιονίου	11	1,27
Πελ/σος	97	11,21
Στερεά Ελλάδα	56	6,47
Αγγλία	1	0,12
Αίγυπτος	3	0,35
Αλβανία	1	0,12
Αμερική	3	0,35
Βουλγαρία	8	0,92
ΕΣΣΔ	4	0,46
Μ. Ασία	370	42,77
Ρουμανία	1	0,12
Τουρκία	2	0,23
Άγνωστο	1	0,12
Σύνολο	865	100,00

Σύνολο πληθυσμού

Περιφέρεια	N	%
Αττική	334	19,3
Ηπειρος	29	1,68
Θεσσαλία	31	1,79
Θράκη	14	0,81
Κρήτη	28	1,62
Μακεδονία	36	2,08
Νησιά Αιγαίου	145	8,38
Νησιά Ιονίου	37	2,14
Πελ/σος	220	12,7
Στερεά Ελλάδα	100	5,78
Αγγλία	1	0,06
Αίγυπτος	4	0,23
Αλβανία	6	0,35
Αμερική	3	0,17
Βουλγαρία	13	0,75
Ελβετία	1	0,06
ΕΣΣΔ	9	0,52
Κύπρος	4	0,23
Μ. Ασία	705	40,7
Ρουμανία	1	0,06
Τουρκία	3	0,17
Άγνωστο	6	0,35
Σύνολο	1730	100,

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου, 1959 – 1960 (%)

Άνδρες

Περιφέρεια	N	%
Αττική	249	28,65
Ηπειρος	23	2,65
Θεσσαλία	15	1,73
Θράκη	3	0,35
Κρήτη	23	2,65
Μακεδονία	38	4,37
Νησιά Αιγαίου	88	10,13
Νησιά Ιονίου	54	6,21
Πελ/σος	245	28,19
Στερεά Ελλάδα	99	11,39
Αίγυπτος	3	0,35
Αλβανία	3	0,35
Αμερική	1	0,12
Βουλγαρία	1	0,12
ΕΣΣΔ	2	0,23
Κύπρος	1	0,12
Μ. Ασία	17	1,96
Τουρκία	1	0,12
Άγνωστο	3	0,35
Σύνολο	869	100,00

Γυναίκες

Περιφέρεια	N	%
Αττική	241	27,73
Ηπειρος	20	2,30
Θεσσαλία	10	1,15
Θράκη	5	0,58
Κρήτη	37	4,26
Μακεδονία	18	2,07
Νησιά Αιγαίου	91	10,47
Νησιά Ιονίου	45	5,18
Πελ/σος	274	31,53
Στερεά Ελλάδα	109	12,54
Αίγυπτος	1	0,12
Αλβανία	2	0,23
ΕΣΣΔ	3	0,35
Μ. Ασία	12	1,38
Άγνωστο	1	0,1
Σύνολο	869	100,00

Σύνολο πληθυσμού

Περιφέρεια	N	%
Αττική	490	28,19
Ηπειρος	43	2,47
Θεσσαλία	25	1,44
Θράκη	8	0,46
Κρήτη	60	3,45
Μακεδονία	56	3,22
Νησιά Αιγαίου	179	10,30
Νησιά Ιονίου	99	5,70
Πελ/σος	519	29,86
Στερεά Ελλάδα	208	11,97
Αίγυπτος	4	0,23
Αλβανία	5	0,29
Αμερική	1	0,06
Βουλγαρία	1	0,06
ΕΣΣΔ	5	0,29
Κύπρος	1	0,06
Μ. Ασία	29	1,67
Τουρκία	1	0,06
Άγνωστο	4	0,23
Σύνολο	1738	100,00

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου, 1980 (%)

Ανδρες

Περιφέρεια	N	%
Αττική	311	35,79
Ηπειρος	60	6,90
Θεσσαλία	27	3,11
Θράκη	7	0,81
Κρήτη	41	4,72
Μακεδονία	38	4,37
Νησιά Αιγαίου	43	4,95
Νησιά Ιονίου	28	3,22
Πελ/σος	199	22,90
Στερεά Ελλάδα	88	10,13
Αίγυπτος	3	0,35
Αμερική	1	0,12
Αφρική	1	0,12
Γερμανία	2	0,23
ΕΣΣΔ	8	0,92
Ιράκ	1	0,12
Κύπρος	1	0,12
Λίβανος	1	0,12
Λιβύη	1	0,12
Μ. Ασία	7	0,81
Πολωνία	1	0,12
Σύνολο	869	100,00

Γυναίκες

Περιφέρεια	N	%
Αττική	381	43,84
Ηπειρος	43	4,95
Θεσσαλία	23	2,65
Θράκη	9	1,04
Κρήτη	31	3,57
Μακεδονία	27	3,11
Νησιά Αιγαίου	24	2,76
Νησιά Ιονίου	31	3,57
Πελ/σος	177	20,37
Στερεά Ελλάδα	80	9,21
Αγγλία	2	0,23
Αίγυπτος	1	0,12
Αμερική	1	0,12
Αυστραλία	2	0,23
Αφρική	2	0,23
Βέλγιο	1	0,12
Βραζιλία	2	0,23
Γερμανία	10	1,15
ΕΣΣΔ	8	0,92
Ιταλία	1	0,12
Κύπρος	7	0,81
Μ. Ασία	2	0,23
Πολωνία	1	0,12
Ρουμανία	2	0,23
Σουηδία	1	0,12
Σύνολο	869	100,00

Σύνολο πληθυσμού

Περιφέρεια	N	%
Αττική	692	39,8
Ηπειρος	103	5,93
Θεσσαλία	50	2,88
Θράκη	16	0,92
Κρήτη	72	4,14
Μακεδονία	65	3,74
Νησιά Αιγαίου	67	3,86
Νησιά Ιονίου	59	3,39
Πελ/σος	376	21,6
Στερεά Ελλάδα	168	9,67
Αγγλία	2	0,12
Αίγυπτος	4	0,23
Αμερική	2	0,12
Αυστραλία	2	0,12
Αφρική	3	0,17
Βέλγιο	1	0,06
Βραζιλία	2	0,12
Γερμανία	12	0,69
ΕΣΣΔ	16	0,92
Ιράκ	1	0,06
Ιταλία	1	0,06
Κύπρος	8	0,46
Λίβανος	1	0,06
Λιβύη	1	0,06
Μ. Ασία	9	0,52
Πολωνία	2	0,12
Ρουμανία	2	0,12
Σουηδία	1	0,06
Σύνολο	1738	100,00

Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου, 2000 - 2001 (%)

Άνδρες

Περιφέρεια	N	%
Αττική	532	61,08
Ηπειρος	22	2,53
Θεσσαλία	15	1,72
Θράκη	3	0,34
Κρήτη	14	1,61
Μακεδονία	23	2,64
Νησιά Αιγαίου	18	2,07
Νησιά Ιονίου	11	1,26
Πελ/σος	84	9,64
Στερεά Ελλάδα	45	5,17
Αλβανία	39	4,48
Αμερική	2	0,23
Αυστραλία	4	0,46
Αυστρία	1	0,11
Αφρική	7	0,80
Βενεζουέλα	1	0,11
Γαλλία	1	0,11
Γερμανία	20	2,30
Ελβετία	1	0,11
Ιορδανία	1	0,11
Καναδάς	4	0,46
Κύπρος	3	0,34
Λίβανος	1	0,11
Μ. Ασία	3	0,34
Π. ΕΣΣΔ	9	1,03
Πακιστάν	2	0,23
Πολωνία	1	0,11
Ρουμανία	2	0,23
Σουδαν	1	0,11
Τουρκία	1	0,11
Σύνολο	871	100,00

Γυναίκες

Περιφέρεια	N	%
Αττική	569	65,33
Ηπειρος	8	0,92
Θεσσαλία	13	1,49
Θράκη	2	0,23
Κρήτη	15	1,72
Μακεδονία	17	1,95
Νησιά Αιγαίου	14	1,61
Νησιά Ιονίου	6	0,69
Πελ/σος	59	6,77
Στερεά Ελλάδα	33	3,79
Αγγλία	1	0,11
Αλβανία	55	6,31
Αμερική	4	0,46
Αυστραλία	9	1,03
Αφρική	2	0,23
Βουλγαρία	3	0,34
Βραζιλία	2	0,23
Γαλλία	1	0,11
Γερμανία	17	1,95
Γιουγκοσλαβία	2	0,23
Καναδάς	2	0,23
Π. ΕΣΣΔ	26	2,99
Πολωνία	7	0,80
Ρουμανία	2	0,23
Σ. Αραβία	1	0,11
Συρία	1	0,11
Σύνολο	871	100,00

Σύνολο πληθυσμού

Περιφέρεια	N	%
Αττική	1101	63,20
Ηπειρος	30	1,72
Θεσσαλία	28	1,61
Θράκη	5	0,29
Κρήτη	29	1,66
Μακεδονία	40	2,30
Νησιά Αιγαίου	32	1,84
Νησιά Ιονίου	17	0,98
Πελ/σος	143	8,21
Στερεά Ελλάδα	78	4,48
Αγγλία	1	0,06
Αλβανία	94	5,40
Αμερική	6	0,34
Αυστραλία	13	0,75
Αυστρία	1	0,06
Αφρική	9	0,52
Βενεζουέλα	1	0,06
Βουλγαρία	3	0,17
Βραζιλία	2	0,11
Γαλλία	2	0,11
Γερμανία	37	2,12
Γιουγκοσλαβία	2	0,11
Ελβετία	1	0,06
Ιορδανία	1	0,06
Καναδάς	6	0,34
Κύπρος	3	0,17
Λίβανος	1	0,06
Μ. Ασία	3	0,17
Π. ΕΣΣΔ	35	2,01
Πακιστάν	2	0,11
Πολωνία	8	0,46
Ρουμανία	4	0,23
Σ. Αραβία	1	0,06
Συρία	2	0,11
Τουρκία	1	0,06
Σύνολο	1742	100,00

Γεωγραφική προέλευση των κατοίκων του Περιστερίου κατά νομούς (%)

1) Άνδρες

	1934- 1939	%	1959- 1960	%	1980	%	2000- 2001	%
Αττική	142	28,23	249	29,75	311	36,94	532	69,36
Περιστέρι	1	0,20	55	6,57	91	10,81	145	18,90
Αθήνα	113	22,47	139	16,61	166	19,71	311	40,55
Πειραιάς	6	1,19	31	3,70	40	4,75	49	6,39
Περ. Αθήνας	22	4,37	23	2,75	14	1,66	27	3,52
Άγνωστο			1	0,12				
Ηπειρος	23	4,57	23	2,75	60	7,13	22	2,87
Άρτα	1	0,20	3	0,36	7	0,83	8	1,04
Θεσπρωτία			4	0,48	12	1,43	3	0,39
Ιωάννινα	15	2,98	8	0,96	33	3,92	8	1,04
Πρέβεζα			3	0,36	7	0,83	3	0,39
Άγνωστο	7	1,39	5	0,60	1	0,12		
Θεσσαλία	17	3,38	15	1,79	27	3,21	15	1,96
Καρδίτσα	2	0,40	8	0,96	13	1,54	8	1,04
Λάρισα	4	0,80	3	0,36	3	0,36	3	0,39
Μαγνησία	9	1,79	3	0,36	4	0,48	1	0,13
Τρίκαλα			1	0,12	7	0,83	3	0,39
Άγνωστο	2	0,40						
Θράκη	5	0,99	3	0,36	7	0,83	3	0,39
Κρήτη	16	3,18	23	2,75	41	4,87	14	1,83
Ηράκλειο	3	0,60	2	0,24	10	1,19	5	0,65
Λασιθί	4	0,80	3	0,36	9	1,07		
Ρέθυμνο			1	0,12	9	1,07	1	0,13
Χανιά			5	0,60	12	1,43	8	1,04
Άγνωστο	9	1,79	12	1,43	1	0,12		
Α. Μακεδονία	5	0,99	11	1,31	7	0,83	4	0,52
Δράμα	1	0,20	5	0,60	2	0,24	1	0,13
Καβάλα	2	0,40	5	0,60	5	0,59	3	0,39
Ξάνθη								
Άγνωστο	2	0,40	1	0,12				
Κ. Μακεδονία	13	2,58	20	2,39	23	2,73	16	2,09
Ημαθία	7	1,39	7	0,84	2	0,24	2	0,26
Θεσ/κη	4	0,80	6	0,72	4	0,48	7	0,91
Κιλκίς			1	0,12				
Πέλλα			1	0,12	3	0,36		

Περία	1	0,20			1	0,12		
Σέρρες			5	0,60	10	1,19	7	0,91
Χαλκιδική	1	0,20			3	0,36		
Άγνωστο								
Δ. Μακεδονία	5	0,99	7	0,84	8	0,95	3	0,39
Γρεβενά					3	0,36	2	0,26
Καστοριά			1	0,12			1	0,13
Κοζάνη	5	0,99	5	0,60	3	0,36		
Φλώρινα					2	0,24		
Άγνωστο			1	0,12				
Νησιά Αιγαίου	84	16,70	88	10,51	43	5,11	18	2,35
Β. Αιγαίο	24	4,77	46	5,50	27	3,21	14	1,83
Δωδεκάνησα	3	0,60	2	0,24	1	0,12	1	0,13
Κυκλάδες	57	11,33	40	4,78	15	1,78	3	0,39
Άγνωστο								
Νησιά Ιονίου	26	5,17	54	6,45	28	3,33	11	1,43
Πελοπόννησος	123	24,45	245	29,27	199	23,63	84	10,95
Αργολίδα	7	1,39	5	0,60	5	0,59	4	0,52
Αρκαδία	32	6,36	55	6,57	45	5,34	7	0,91
Αχαΐα	10	1,99	26	3,11	21	2,49	10	1,30
Ηλεία	19	3,78	52	6,21	43	5,11	25	3,26
Κορινθία	7	1,39	12	1,43	9	1,07	1	0,13
Λακωνία	16	3,18	16	1,91	17	2,02	7	0,91
Μεσσηνία	27	5,37	70	8,36	59	7,01	30	3,91
Άγνωστο	5	0,99	9	1,08				
Στερεά Ελλάδα	44	8,75	99	11,83	88	10,45	45	5,87
Αιτ/νία	7	1,39	21	2,51	31	3,68	18	2,35
Βοιωτία	5	0,99	9	1,08	13	1,54	5	0,65
Εύβοια	11	2,19	29	3,46	17	2,02	8	1,04
Ευρυτανία	3	0,60	8	0,96	7	0,83	2	0,26
Φθιώτιδα	10	1,99	24	2,87	11	1,31	10	1,30
Φωκίδα	6	1,19	6	0,72	9	1,07	2	0,26
Άγνωστο	2	0,40	2	0,24				
Σύνολο	503	100,00	837	100,00	842	100,00	767	100,00

2) Γυναίκες

	1934- 1939	%	1959- 1960	%	1980	%	2000- 2001	%
Αττική	192	40,76	241	28,35	381	46,13	569	77,31
Περιστερί	8	1,70	106	12,47	162	19,61	147	19,97
Αθήνα	146	31,00	110	12,94	194	23,49	362	49,18
Πειραιάς	17	3,61	15	1,76	18	2,18	19	2,58
Περ. Αθήνας	21	4,46	10	1,18	7	0,85	41	5,57
Ηπειρος	6	1,27	20	2,35	43	5,21	8	1,09
Αρτα			2	0,24	9	1,09	3	0,41
Θεσπρωτία			2	0,24	8	0,97	1	0,14
Ιωάννινα	6	1,27	5	0,59	24	2,91	2	0,27
Πρέβεζα			2	0,24	2	0,24	2	0,27
Άγνωστο			9	1,06				
Θεσσαλία	14	2,97	10	1,18	23	2,78	13	1,77
Καρδίτσα	1	0,21	1	0,12	12	1,45	7	0,95%
Λάρισα	2	0,42	1	0,12	2	0,24		
Μαγνησία	10	2,12	4	0,47	4	0,48	1	0,14
Τρίκαλα	1	0,21	2	0,24	5	0,61	5	0,68
Άγνωστο			2	0,24				
Θράκη	9	1,91	5	0,59	9	1,09	2	0,27
Κρήτη	12	2,55	37	4,35	31	3,75	15	2,04
Ηράκλειο	1	0,21	4	0,47	8	0,97	5	0,68
Λασιθί	3	0,64	4	0,47	12	1,45	2	0,27
Ρέθυμνο	1	0,21	8	0,94	4	0,48	2	0,27
Χανιά	2	0,42	9	1,06	7	0,85	6	0,82
Άγνωστο	5	1,06	12	1,41				
Α. Μακεδονία	3	0,64	1	0,12	9	1,09	2	0,27
Δράμα			1	0,12	4	0,48	1	0,14
Καβάλα	1	0,21			5	0,61	1	0,14
Ξάνθη								
Άγνωστο	2	0,42						
Κ. Μακεδονία	8	1,70	12	1,41	12	1,45	13	1,77
Ημαθία	2	0,42	2	0,24	1	0,12	1	0,14
Θεσ/κη	5	1,06	5	0,59	4	0,48	6	0,82
Κιλκίς					1	0,12		
Πέλλα			1	0,12				
Πιερία			2	0,24	1	0,12	1	0,14
Σέρρες			1	0,12	5	0,61	4	0,54

Χαλκιδική			1	0,12			1	0,14
Άγνωστο	1	0,21						
Δ. Μακεδονία	2	0,42	5	0,59	6	0,73	2	0,27
Γρεβενά					1	0,12	1	0,14
Καστοριά	1	0,21	1	0,12				
Κοζάνη	1	0,21	3	0,35	5	0,61	1	0,14
Φλώρινα			1	0,12				
Άγνωστο								
Νησιά Αιγαίου	61	12,95	91	10,71	24	2,91	14	1,90
Β. Αιγαίο	22	4,67	47	5,53	10	1,21	9	1,22
Δωδεκάνησα	1	0,21	3	0,35	2	0,24	0	0,00
Κυκλάδες	38	8,07	41	4,82	12	1,45	5	0,68
Άγνωστο								
Νησιά Ιονίου	11	2,34	45	5,29	31	3,75	6	0,82
Πελ/σος	97	20,59	274	32,24	177	21,43	59	8,02
Αργολίδα	6	1,27	9	1,06	5	0,61	4	0,54
Αρκαδία	23	4,88	60	7,06	31	3,75	11	1,49
Αχαΐα	16	3,40	22	2,59	14	1,69	3	0,41
Ηλεία	10	2,12	53	6,24	52	6,30	17	2,31
Κορινθία	6	1,27	11	1,29	8	0,97	4	0,54
Λακωνία	19	4,03	36	4,24	10	1,21	6	0,82
Μεσσηνία	16	3,40	72	8,47	57	6,90	14	1,90
Άγνωστο	1	0,21	11	1,29				
Στερεά Ελλάδα	56	11,89	109	12,82	80	9,69	33	4,48
Αττ/νία	7	1,49	15	1,76	32	3,87	15	2,04
Βοιωτία	11	2,34	13	1,53	12	1,45	3	0,41
Εύβοια	17	3,61	33	3,88	12	1,45	7	0,95
Ευρυτανία	1	0,21	8	0,94	3	0,36	1	0,14
Φθιώτιδα	11	2,34	26	3,06	14	1,69	6	0,82
Φωκίδα	7	1,49	11	1,29	7	0,85	1	0,14
Άγνωστο	2	0,42	3	0,35				
Σύνολο	471	100,00	850	100,00	826	100,00	736	100,00

3) Σύνολο πληθυσμού

	1934- 1939	%	1959- 1960	%	1980	%	2000- 2001	%
Αττική	334	34,29	490	29,05	692	41,49	1101	73,25
Περυστέρι	9	0,92	161	9,54	253	15,17	292	19,43
Αθήνα	259	26,59	249	14,76	360	21,58	673	44,78
Πειραιάς	23	2,36	46	2,73	58	3,48	68	4,52
Περ. Αθήνας	43	4,41	33	1,96	21	1,26	68	4,52
Άγνωστο			1	0,06				
Ήπειρος	29	2,98	43	2,55	103	6,18	30	2,00
Άρτα	1	0,10	5	0,30	16	0,96	11	0,73
Θεσπρωτία			6	0,36	20	1,20	4	0,27
Ιωάννινα	21	2,16	13	0,77	57	3,42	10	0,67
Πρέβεζα			5	0,30	9	0,54	5	0,33
Άγνωστο	7	0,72	14	0,83	1	0,06		
Θεσσαλία	31	3,18	25	1,48	50	3,00	28	1,86
Καρδίτσα	3	0,31	9	0,53	25	1,50	15	1,00
Λάρισα	6	0,62	4	0,24	5	0,30	3	0,20
Μαγνησία	19	1,95	7	0,41	8	0,48	2	0,13
Τρίκαλα	1	0,10	3	0,18	12	0,72	8	0,53
Άγνωστο	2	0,21	2	0,12				
Θράκη	14	1,44	8	0,47	16	0,96	5	0,33
Κρήτη	28	2,87	60	3,56	72	4,32	29	1,93
Ηράκλειο	4	0,41	6	0,36	18	1,08	10	0,67
Λασιθι	7	0,72	7	0,41	21	1,26	2	0,13
Ρέθυμνο	1	0,10	9	0,53	13	0,78	3	0,20
Χανιά	2	0,21	14	0,83	19	1,14	14	0,93
Άγνωστο	14	1,44	24	1,42	1	0,06		
Α. Μακεδονία	8	0,82	12	0,71	16	0,96	6	0,40
Δράμα	1	0,10	6	0,36	6	0,36	2	0,13
Καβάλα	3	0,31	5	0,30	10	0,60	4	0,27
Ξάνθη								
Άγνωστο	4	0,41	1	0,06				
Κ. Μακεδονία	21	2,16	32	1,90	35	2,10	29	1,93
Ημαθία	9	0,92	9	0,53	3	0,18	3	0,20
Θες/κη	9	0,92	11	0,65	8	0,48	13	0,86
Κιλκίς			1	0,06	1	0,06		
Πέλλα			2	0,12	3	0,18		
Πιερία	1	0,10	2	0,12	2	0,12	1	0,07

Σέρρες			6	0,36	15	0,90	11	0,73
Χαλκιδική	1	0,10	1	0,06	3	0,18	1	0,07
Άγνωστο	1	0,10						
Δ. Μακεδονία	7	0,72	12	0,71	14	0,84	5	0,33
Γρεβενά					4	0,24	3	0,20
Καστοριά	1	0,10	2	0,12			1	0,07
Κοζάνη	6	0,62	8	0,47	8	0,48	1	0,07
Φλώρινα			1	0,06%	2	0,12%		
Άγνωστο			1	0,06				
Νησιά Αιγαίου	145	14,89	179	10,61	67	4,02	32	2,13
Β. Αιγαίο	46	4,72	93	5,51	37	2,22	23	1,53
Δωδεκάνησα	4	0,41	5	0,30	3	0,18	1	0,07
Κυκλάδες	95	9,75	81	4,80	27	1,62	8	0,53
Άγνωστο								
Νησιά Ιονίου	37	3,80	99	5,87	59	3,54	17	1,13
Πελ/σος	220	22,59	519	30,76	376	22,54	143	9,51
Αργολίδα	13	1,33	14	0,83	10	0,60	8	0,53
Αρκαδία	55	5,65	115	6,82	76	4,56	18	1,20
Αχαΐα	26	2,67	48	2,85	35	2,10	13	0,86
Ηλεία	29	2,98	105	6,22	95	5,70	42	2,79
Κορινθία	13	1,33	23	1,36	17	1,02	5	0,33
Λακωνία	35	3,59	52	3,08	27	1,62	13	0,86
Μεσσηνία	43	4,41	142	8,42	116	6,95	44	2,93
Άγνωστο	6	0,62	20	1,19				
Στερεά Ελλάδα	100	10,27	208	12,33	168	10,07	78	5,19
Αιτ/νία	14	1,44	36	2,13	63	3,78	33	2,20
Βοιωτία	16	1,64	22	1,30	25	1,50	8	0,53
Εύβοια	28	2,87	62	3,68	29	1,74	15	1,00
Ευρυτανία	4	0,41	16	0,95	10	0,60	3	0,20
Φθιώτιδα	21	2,16	50	2,96	25	1,50	16	1,06
Φωκίδα	13	1,33	17	1,01	16	0,96	3	0,20
Άγνωστο	4	0,41	5	0,30				
Σύνολο	974	100,00	1687	100,00	1668	100,00	1503	100,00

Ηλικίες νυμφευόμενων κατά τον πρώτο γάμο (%)

Ηλικίες νυμφευόμενων κατά τον πρώτο γάμο: Περιστέρι, 1934-1939

		Ηλικία νύφης											
ηλικία	γαμπρού	έως 20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	άνω των 61	Σύνολο	%	
έως 20		28	6								34	4,08	
21-25		79	152	18	2	1					252	30,22	
26-30		45	185	45	5	1					281	33,69	
31-35		9	68	57	8	4	1				147	17,63	
36-40		1	24	25	12	6		1			69	8,27	
41-45		1	2	9	4	9	1				26	3,12	
46-50			1	2	5	6		1			15	1,80	
51-55				3	2	1		1			7	0,84	
56-60							2				2	0,24	
άνω των 61							1				1	0,12	
Σύνολο		163	438	159	38	28	5	3			834	100,00	
%		19,54	52,52	19,06	4,56	3,36	0,60	0,36			100,00		

Ηλικίες νυμφευόμενων κατά τον πρώτο γάμο: Περιστέρι, 1959-1960

		Ηλικία νύφης											
ηλικία	γαμπρού	έως 20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	άνω των 61	Σύνολο	%
έως 20		14	3									17	1,99
21-25		72	94	16	1							183	21,43
26-30		51	152	132	14	1						350	40,98
31-35		4	62	78	20	3		1				168	19,67
36-40		2	11	29	12	6	1	1				62	7,26
41-45			6	12	9	5	5					37	4,33
46-50				2	3	6	3	1				15	1,76
51-55				2	2	1		2				7	0,82
56-60					1	2	1					4	0,47
άνω των 61							5	2	1	2	1	11	1,29
Σύνολο		143	328	271	62	24	15	7	1	2	1	854	100,00
%		16,74	38,41	31,73	7,26	2,81	1,76	0,82	0,12	0,23	0,12	100,00	

Ηλικίες νυμφευόμενων κατά τον πρώτο γάμο: Περιστέρι, 1980

Ηλικία νύφης												
ηλικία	γαμπρού	έως 20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	άνω των 61	Σύνολο %
έως 20	28	3	1									32 3,78
21-25	167	122	8	3								300 35,46
26-30	105	132	54	11	2							304 35,93
31-35	21	57	25	14	3	1						121 14,30
36-40	4	11	15	7	6	1						44 5,20
41-45		2	4	5	3	5		1				20 2,36
46-50				3	5	1						9 1,06
51-55		1						3	3			7 0,83
56-60							1	2				3 0,35
άνω των 61								1		1	4	6 0,71
Σύνολο	325	328	107	43	19	9	6	4	1	4		846 100,00
%	38,42	38,77	12,65	5,08	2,25	1,06	0,71	0,47	0,12	0,47		100,00

Ηλικίες νυμφευόμενων κατά τον πρώτο γάμο: Περιστέρι, 2000-2001

Ηλικία νύφης												
ηλικία	γαμπρού	έως 20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	άνω των 61	Σύνολο %
έως 20	5	1										6 0,74
21-25	12	53	17	3								85 10,53
26-30	20	121	158	27	2	2						330 40,89
31-35	6	56	106	49	9	2						228 28,25
36-40		16	27	27	11	4						85 10,53
41-45		3	11	13	9	3	1					40 4,96
46-50		2	3	3	9	2						19 2,35
51-55		1	2			3	1					7 0,87
56-60					1		1	1				3 0,37
άνω των 61			1				1				2	4 0,50
Σύνολο	43	253	325	122	41	16	4	1	0	2		807 100,00
%	5,33	31,35	40,27	15,12	5,08	1,98	0,50	0,12	0,00	0,25		100,00

Πηγή: Δηξιαρχικές πράξεις γάμου

(Τουλάχιστον ένας από τους 2 παντρεύεται για πρώτη φορά)

Πρόεδρος

Τοῦ κ. κ. Δημοκριτοῦ Συμβούλου
Περιφέρειου Ἐν Λαύδα

Παραμαρτυροῦντες ὅτι σήμερον
περὶ ἕραν 12^α ἡμέρας ημερήσιαν
προσέφερε ἐν τῷ θεατρικῷ
«Ἁγία Βαρβάρα» - μὴ ὑπαίχον
ἐπὶ τῷ Δημαρχίῳ ἀπὸ ματαρ-
σχίῳ τοῦ Ἐνιβεουδίου ἐξ ἑῶνα
συμφώνως ἐωρῶσθω 90 τοῦ Νόμου
περὶ Δόμων καὶ Κοινοτήτων
Ἐν Περιφέρειᾳ 25^α 22^α Ἀπριλίου 1934

ὁ Πρόεδρος
Σπυρίδης

- Καλοῦρας Γεωργίου
- Νικολαΐδης Γεωργίου
- Μάσνας Μάινος
- Προδάρης Αἰδίνης
- Πορτοῦλης Κωνσταντῖνος
- Ντόκος Στέφανος
- Μαυροῦλης Παναγιώτης
- Μάννος Μάννης
- Γαυραυσάκης Ἀθανάσιος
- Βούχαρης Σπυρίδης
- Συρίδης Σπυρίδης
- Παπῆς Κωνσταντῖνος
- Ταχάρης Ἰωάννης
- Παναγιώτης Ἰωάννης

Προσπερ Βαγγ. - Α. Μανδριν

Επιταγές & άλλων

Χ. Γαλαριώ (αρχικός) - Μοδούλα

[The remainder of the page contains extremely faint and illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the paper.]

7.2.2

ΜΕΛΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΕΙΑ - ΜΕΛΗ
ΔΗΜΑΡΧΙΑΚΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ 1934-2002⁴⁷⁶

1934-1937

		1934 Δημαρχιακή Επιτροπή *
		Α. Γιαννακόπουλος
		Κ. Ποριώτης
		Φ. Σιταράς
Δήμαρχος	Σταμάτιος Καστριώτης	1934 Προεδρείο
Σταμάτιος	Πετρίδης	Πρόεδρος Ι. Καζούρης
Ιωάννης Ι	Καζούρης	Αντ/ος Μ. Μάσχος
Δρακούλης	Νικολινάκος	Γραμματέας Ε. Ντόκος
Μάνθος	Μάσχος	1935 Προεδρείο
Αλέξανδρος	Πρεδάρης	Πρόεδρος Μ. Μάσχος
Κων/νος	Ποριώτης	Αντ/ος Α. Γιαννακόπουλος
Ευάγγελος	Ντόκος	Γραμματέας Ε. Πουρής
Παναγιώτης	Μαυράκης	Δημαρχιακή
Ιωάννης	Ιωάννου	Δ. Βούλγαρης
Σεραφείμ	Ξηρίδης	Δ. Νικολινάκος
Κων/νος	Παππάς	Ε. Πουρής
Μύρων	Γαλανάκης	1936 -1937 Δημαρχιακή Επιτροπή
Ηλίας	Παπαφλωράτος	Δ. Νικολινάκος
Ευάγγελος	Πουρής	Σ. Ξηρίδης
Φώτιος	Σιταράς	Κ. Ποριώτης
Γρηγόριος	Χατζηγιάγκος	
		1936 Προεδρείο
		Πρόεδρος Ι. Καζούρης
		Αντ/ος Αλ Πρεδάρης
		Γραμματέας Π. Μαυράκης
		1937 Προεδρείο
		Πρόεδρος Ι. Καζούρης
		Γραμματέας Η. Παπαφλουράτος

* Αλλαγή μελών δημαρχιακής είχαμε κάθε χρόνο.

Το 1936 τον Σύμβουλο Φ. Σιταρά αντικατέστησε ο Δ. Δρακούλης και το 1937 επανεξελέγη ο Κ. Ποριώτης αφού είχε βγει εκτός με κληρωτίδα.

⁴⁷⁶ Σε αρκετά δημοτικά συμβούλια η σειρά των δημοτικών συμβούλων δεν είναι αυτή που εκλέχθηκαν αλλά όπως αντιγράφηκαν από τα πρακτικά συμβουλίων.

Το 1936 εμφανίζεται ένας νέος δημοτικός σύμβουλος, ο Γαβριήλ Σινανίδης (16/1/1936).

Στις 3/3/36 εμφανίζονται νέοι δημοτικοί σύμβουλοι οι Α. Θεοφανίδης και Ν. Καμπουρόπουλος. Πιθανόν να έχουν γίνει αντικαταστάσεις λόγω συχνών απουσιών. Το 1937 παραιτήθηκαν οι δημοτικοί σύμβουλοι Σ. Πετρίδης, Α. Θεοφανίδης, Γ. Συνανίδης, Φ. Σιταράς, Κ. Παππάς, Μ. Γαλανάκης, Ν. Καμπουρόπουλος, Ε. Πουρής και ορκίζονται οι διορισθέντες : Βλαδίμηρος Ράνιετς, Γρηγόριος Παρετζόγλου, Ιωακείμ Παπαδόπουλος. Αυτοί οι δημοτικοί σύμβουλοι μένουν έως και την ψήφιση του Προϋπολογισμού 1938-1939.

Ο Α. Γιαννακόπουλος εκπίπτει από τον δήμαρχο στις 13/1/1937 λόγω απουσιών και αντικαθίστανται από τον Σωτήρη Ταβουλάρη.

1938

Δήμαρχος Σ. Καστριώτης

Προεδρείο

Πρόεδρος Δ. Δημακίδης

Γραμματέας Α. Τράντας(διορισμένος)

7/1938

Δ. Παπασταμάτης

Π. Δίτσας

Α. Τσουκλίδης

Β. Κολοκυθάς

Κ. Πέτσας

Δ. Δημακίδης

Ι. Τράντας

Το 1938 τίθεται σε αργία ο δήμαρχος ως υπαίτιος απάτης σε βάρος του Δημοσίου και μέχρι να αποφανθεί η Δικαιοσύνη εκλέγεται αναπληρωτής ο Σ. Ξηρίδης.

1940 -1944 Το δήμο διοικεί Διοικούσα Επιτροπή με Δημάρχους τους
προέδρους της διοικούσας.

Μέλη	Πρόεδροι -Δήμαρχοι
Δ. Παπασταμάτης	1940 Σ. Καστριώτης;
Β. Κολοκυθάς	1941 Κ. Ιγγλέσης
Α. Τσουκλίδης*	1942 Αν. Αναστασιάδης***
	1942 Δ. Δημακίδης
Μ. Μάσχας*	1942 Δ. Παπασταμάτης**
Μ. Ρεβελάκης*	1945 Χ. Τσόπελας
Ι. Κρασιάδης *	
Α. Τράντας *	
Κ.Πέτσος	

* Ο Α.Τσουκλίδης αντικαταστάθηκε το 1941 λόγω επιστρατεύσεως από τον Αλέξανδρο Τράντα

Οι Αλέξανδρος Τράντας και Κ. Πέτσος αντικαθίστανται τέλη στις 8/12/1941 με απόφαση Νομάρχη από τον Ματθαίο Μάσχα και Μάρκο Ρεβελάκη γιατί δεν πήγαιναν συχνά στις συνεδριάσεις της διοικούσας και παρακόλυαν το έργο της.

Ο Ι. Κρασιάδης εμφανίζεται το 1943.

**Στις 16/5/1942 μέχρι να τοποθετηθεί νέος δήμαρχος (αφού ο νύν είχε απαχθεί από το ΕΛΑΣ) το ΔΣ τοποθέτησε το δημοτικό σύμβουλο Δημήτρη Παπασταμάτη.

***Ο Α.Αναστασιάδης διοικούσε παράλληλα και το δήμο Βύρωνα.

1945*

Α. Αλαφογιάννης
Ι. Οικονόμου
Γ. Μάνταλος
Α. Τσουκλίδης
Στ. Πορικός
Β. Καλαντώνης
Κ. Παπάζογλου
Χ. Φυντανίδης
Γ. Κάρλος
Σ. Ξηρίδης
Μ. Γαλανάκης
Ελ. Καρατζάς
Ν. Παπαχρήστου
Ι. Ξεντίδης
Ι. Γεωργόπουλος
Π. Καστρομένος
Σ. Ποριώτης
Γ. Τζιβολιάς

Προεδρείο
Πρόεδρος Σ. Ποριώτης
Γραμματέας Γ. Τζιβολιάς

Πρόεδροι Διοικούσας
Χρήστος Τσόπελας
Δ. Δημακίδης

* Το 1945 βλέπουμε αρκετούς συμβούλους σε πρακτικά λίγων μηνών
Τον 1^ο μήνα του 1945 βλέπουμε συμβούλους τους Β. Κολοκυθά, Ι. Κρασιάδη, Π.
Δίτσα, Μ. Μάσχα. Σε αποφάσεις από τον 2^ο έως τον 9^ο του 1945 συναντάμε
ονόματα συμβούλων που δεν τα βλέπουμε στη συνέχεια, όπως Α. Ψυρόγιαννης, Α.
Ξενοπούλου, Δ. Στεφανόπουλος, Δ. Αγιαννίδης, Α. Αϊβάζης,

1946*

Α. Αιβάζης
Α. Ξενοπούλος
Κ. Θεοδορόπουλος
Ν. Μωραϊτάκης
Κ. Τουρσουγκας
Ι. Μαλλιαρίδης
Ν. Χατζηπαυλής
Ν. Μεσολογγίτης
Γ. Αιβαλιώτης
Κ. Βλαχανδρέας
Β. Καλαντώνης
Σ. Ξηρίδης
Κ. Παπάζογλου
Μ. Γαλανάκης
Χ. Φυντανίδης
Ι. Ξεντίδης
Ι. Γεωργόπουλος

Προεδρείο

Πρόεδρος Σεραφεΐμ Ξηρίδης
Αντιπρόεδρος Μύρων Γαλανάκης
Γραμματέας Βασίλης Καλαντώνης

Τον 7/1946 υπάρχει αλλαγή στη σύνθεση του Δ.Σ Δήμαρχος Σ. Γολεμάτης

Ι. Οικονόμου
Στ. Πορικός
Ελ. Καρατζάς
Π. Μούρος
Κ. Ραμπαούνης
Γ. Τζιβολιάς
Γ. Αλεβιζάκης
Γ. Μάνταλος
Γ. Κάρλος
Π. Σατόγλου
Ε. Τσακλίδης
Δ. Αγγιανίδης
Α. Ξάφης
Α. Τσουκλίδης
Δ. Αλαφογιάννης
Π. Καστρωμένος;
Σ. Ποριώτης
Β. Καλαντώνης

Προεδρείο

Πρόεδρος Σ. Ποριώτης
Γραμματέας Β. Καλαντώνης

10/1946

Πρόεδρος Π. Σατόγλου
Γραμματέας Β. Καλαντώνης

1947-1949

4/1947*

Δ. Βούλγαρης
Ε. Ντόκος
Κ. Ποριώτης
Κ. Παππάς
Α. Πρεδάρης
Γ. Συνανίδης
Γ. Ευσταθίου
Α. Καραμάνης
Μ. Γαλανάκης
Ι. Παπαδόπουλος
Ν. Καμπουρόπουλος
Κ. Κίτσος
Δ. Αγγιανίδης
Γ. Τζιβολιάς

1/1947 Προεδρείο
Πρόεδρος Σ. Ποριώτης
Αντιπρόεδρος Γ. Τζιβολιάς
Γραμματέας Δ. Αγγιανίδης

4/1947 Προεδρείο

Πρόεδρος Ι. Παπαδόπουλος
Αντ/ος Ν. Καμπουρόπουλος
Γραμματέας Κ. Κίτσος

1948 Προεδρείο

Πρόεδρος Νίκος Καμπουρόπουλος
Αντιπρόεδρος Γεώργιος Μάνταλος
Γραμματέας Κ. Κίτσος

Τον 2/1949* μέλη του ΔΣ βλέπουμε τους παρακάτω: Δήμαρχος Σ. Ξηρίδης

Προεδρείο

Κ. Ποριώτης
Π. Λουκάκης
Μ. Μάσχας
Κ. Ραμπαούνης
Δ. Ζέρβας
Π. Ντούρος
Α. Μάρκου
Ι. Μπάνας
Ι. Σταθόπουλος
Γ. Μάνταλος
Α. Πρεδάρης
Γ. Συνανίδης

Πρόεδρος Γ. Μάνταλος
Αντιπρόεδρος Α. Πρεδάρης
Γραμματέας Γ. Συνανίδης

7/1949 Προεδρείο

Πρόεδρος Ν. Καμπουρόπουλος
Αντιπρόεδρος Κ. Παππάς
Γραμματέας Ι. Σακλέας* (υπάλληλος Δήμου)
κατόπιν έγινε Γραμματέας ο Γ. Συνανίδης

Τον 7/1949 βλέπουμε και τους Ν. Χατζηπαυλή, Ηλ. Παπαφλωράτο, Α. Ξάφη,
Α. Ψυρόγιαννη σε συνεδριάσεις

1950-1951

Δημαρχεύων ο Σ. Ξηρίδης και από τα μέσα περίπου του 1950 Δήμαρχος
ο Γ. Δημητροκάλης

1950*

Ν. Καμπουρόπουλος
Γ. Συνανίδης
Κ. Κίτσος
Ι. Παπαδόπουλος
Γ. Ευσταθίου
Κ. Κίτσος
Κ. Ραμπαούνης
Α. Αιβάζης
Ν. Χατζηπαυλής
Μ. Γαλανάκης
Μ. Ψυρόγιαννης
Ν. Καραμάνης
Α. Καραμάνης
Α. Ξάφης
Ηλ. Παπαφλωράτος
Κ. Παππάς

Προεδρείο
Πρόεδρος Ν. Καμπουρόπουλος
Αντιπρόεδρος Γ. Συνανίδης
Γραμματέας Κ. Κίτσος

1951

Ν. Καμπουρόπουλος
Κ. Παππάς
Γ. Συνανίδης
Η. Παπαφλωράτος
Μ. Μάσχας
Ν. Χατζηπαυλής
Σ. Ξηρίδης
Ν. Θεοδώρου
Γ. Μάνταλος
Γαβρηλίδης
Καραμάλος

Προεδρείο
Πρόεδρος Ν. Καμπορόπουλος
Αντ/ος Κ. Παππάς
Γραμ. Γ. Συνανίδης

Δήμαρχος Σ. Γολεμάτης

1951 –1954

Σταύρος Αλεβιζάκης
Ανδρέας Κανακάρης ή Μανιάτης
Παναγιώτης Μπαλτάς
Βασίλειος Χερουβιμίδης
Ξενόπουλος Ανδρέας
Θεόφιλος Καποδίστριας
Ιωάννης Μαλλιαρίδης ή Μαλλιαρός
Βασίλειος Παναγόπουλος*
Δημήτριος Ζώτος
Δημήτριος Φωλόπουλος*
Πέτρος Τζιώτης
Δημήτριος Δημακίδης
Νικηφόρος Ζαμπάκας
Γεώργιος Κουμουνδούρος
Θεόδωρος Ζωγράφος
Χρήστος Οικονόμου
Κωνσταντίνος Σαραντάκος

1951 Προεδρείο

Αντιπρόεδρος Σ. Αλεβιζάκης
Γραμματέας Ν. Ζαμπάκας

1952- 1953 Προεδρείο

Πρόεδρος Κ. Σαραντάκος
Αντιπρόεδρος Σ. Αλεβιζάκης
Γραμματέας Ν. Ζαμπάκας

1954 Προεδρείο

Πρόεδρος Β. Χερουβείμ
Αντιπρόεδρος Α. Κανακάρης
Γραμματέας Ρηγόπουλος

* Αντικαταστήθηκαν με απόφαση υπουργού από τους Παύλο Σατόγλου, Παναγιώτη Καζιάνη και Στέλιο Βεράκη
Πιθανότατα το 1953 να έγινε και άλλη αντικατάσταση γιατί βλέπουμε δύο νέους συμβούλους, τους Ρηγόπουλο και Ρηγάκη

1955-1959

Δήμαρχος Α. Σελίμης (25 μελές ΔΣ)

Δημήτρης Φωλόπουλος
Νικόλαος Βελώνης
Αλεξάνδρος Ζουμής**
Ευάγγελος Γαζαίος
Γεώργιος Χατζηαντωνίου
Πέτρος Τσουνάκας
Στυλιανός Καραχάλιος**
Ολυμπία Μπαλαμπάνη
Αντώνης Μεσολογγίτης
Ελευθέριος Ζαγκουδάκης*
Ιωάννης Ποθητός***
Ιωάννης Μαλλιαρίδης
Νικόλαος Χριστόπουλος
Ευάγγελος Γεωργακόπουλος(Γεωργόπουλος)***
Κωνσταντίνος Θεοδωρόπουλος
Ιωάννης Καντιάνης
Νικόλαος Καραβουσάκης
Παναγιώτης Τζιβολιάς
Κωνσταντίνος Καραχρήστος
Σωτήρης Γολεμάτης
Γεώργιος Γκίνης
Δημήτριος Δημακίδης
Βασίλειος Χερουβιμίδης
Γεώργιος Ρηγόπουλος
Κυριάκος Καστριώτης
Άγγελος Τσουκλίδης

1955 Προεδρείο
Πρόεδρος Κων/νος Καραχρήστος
Αντιπρόεδρος Γεώργιος Χατζηαντωνίου
Γραμματέας Νίκος Βελόνης

Δημαρχιακή Επιτροπή
Δ. Φωλόπουλος
Σ. Καραχάλιος
Π. Τζιβολιάς
Ε. Ζαγκουδάκης

1956 Προεδρείο
Πρόεδρος Κ. Καραχρήστος
Αντιπρόεδρος Γ. Χατζηαντωνίου
Γραμματέας Ο. Μαλαμπάνη

Δημαρχιακή Επιτροπή
Π. Τζιβολιάς
Σ. Καραχάλιος
Δ. Φωλόπουλος
Ε. Ζαγκουδάκης

1957 Προεδρείο
Πρόεδρος Κ. Καραχρήστος
Αντιπρόεδρος Θεωδορόπουλος
Γραμματέας Π. Τσουνάκας

1957

Δημαρχιακή Επιτροπή
Δ. Φωλόπουλος
Ζήσης
Ο. Μπαλαμπάνη
Π. Τζιβολιάς

1958 – 1959 Προεδρείο
Πρόεδρος Κ. Θεοδωρόπουλος
Αντιπρόεδρος Ι. Μαλλιαρίδης
Γραμματέας Ν. Καραβουσάκης

1958

Δημαρχιακή Επιτροπή
Π. Τζιβολιάς
Κ. Καραχρήστος

* Στις 7/1956 παραιτείται ο Ε. Ζαγκουδάκης.

** Αντικατάσταση των εξορισθέντων εκπεσόντων Δημοτικών Συμβούλων Σ. Καραχάλιου και Α. Ζουμή από τους Μαζαράκη και Ζήση.

*** Λόγω συνεχών απουσιών αντικαταστάθηκαν από τη Νομαρχία ο κ. Γεωργόπουλος από τον κ. Τζιώτη και ο κ. Ποθητός από τον κ. Α. Γιαννόπουλο. Η θέση του εξορισθέντος Φωλόπουλου μένει κενή.

1960-1963

Νίκος Βλάχος
Νίκος Κομνηνός
Σεβαστή Ζουμύ
Κ. Αναγνωστόπουλος
Κ. Καραχρήστος
Γεώργιος Χατζηαντωνίου
Αντώνης Μεσολογγίτης
Π. Πουλακίδας
Αναστάσιος Γιαννόπουλος
Γεώργιος Γκίνης
Κ. Κυριακόπουλος
Παναγιώτης Τζιβολιάς
Σωτήρης Γολεμάτης
Δ. Βάζος
Ι. Αναγνωστόπουλος
Ι. Οικονόμου
Α. Παπαχρήστου
Α. Παπαδάκης
Αλέξανδρος Κοζώνης
Ξεν. Κρέστος
Α. Πετρίδης
Ηλίας Ρήγας
Αντώνης Γαλαίος
Κωνσταντίνος Σαραντάκος**
Ιωάννης Βίγλης
Ε.Φαναργιουδάκης

1962 Προεδρείο

Πρόεδρος Κ. Σαραντάκος
Αντιπρόεδρος Π. Τζιβολιάς
Γραμματέας Α. Γαλαίος

1963 Προεδρείο

Πρόεδρος Α.Μεσολογγίτης
Αντιπρόεδρος Κ. Κυριακόπουλος
Γραμματέας Α. Γαλαίος

Δήμαρχος Α. Σελίμης*

1959 Προεδρείο

Πρόεδρος Α. Μεσολογγίτης
Αντιπρόεδρος Ξ. Κρέστας
Γραμματέας Αντ. Γαλαίος

Δημαρχιακή Επιτροπή

Α. Κοζώνης
Ράγκος
Π. Πουλακίδας
Ν. Κομνηνός

1961 Προεδρείο

Πρόεδρος Κ. Σαραντάκος
Αντιπρόεδρος Κ. Καραχρήστος
Γραμματέας Α. Γαλαίος

Δημαρχιακή Επιτροπή

Π. Τζιβολιάς
Π. Πουλακίδας
Ε. Φαναργιουδάκη
Α. Παπαχρήστος

Δημαρχιακή Επιτροπή

Δ. Φωλόπουλος
Ε. Φαναργιουδάκης
Κ. Καραχρήστος
Α. Παπαχρήστου

Δημαρχιακή Επιτροπή

Γ. Γκίνης
Α. Πετρίδης
Η. Ρήγας
Α. Παπαδάκης

* Το 1963 αντικαταστάθηκε(αλλά όχι μέχρι το τέλος της θητεία) από τον Σ. Γολεμάτη λόγω μη συμμορφώσεως με το άρθρο του Κώδικα «περί εκθέσεως πεπραγμένων» κατά το έτος 1961.

** Το 1962 πεθαίνει ο Κ. Σαραντάκος.

1964- 1967

Δήμαρχος Δ. Φωλόπουλος

Κώστας Ζερβάκης
Στέφανος Πετράκης
Νίκος Κομνηνός
Επαμεινώνδας Βεντούρης
Γεώργιος Βυτινιώτης
Στυλιανός Καραχάλιος
Πλουσία Αβραάμ
Νίκος Βλάχος
Ευστρ. Χατζησταματίου
Νίκος Κουτρουβίδης
Σεβαστή Ζουμή
Αντώνης Ηλίας
Νίκος Πανταζίδης
Θεόδωρος Βάσκας
Γεώργιος Συρόπουλος
Γεώργιος Ρηγάτος
Τσεκρέκος Γεώργιος
Σωτήρης Γολεμάτης
Γεώργιος Γκίνης
Αντώνης Μεσολογγίτης
Ευάγγελος Στάης
Ιωάννης Βιγλάκης
Γ. Αντωνάτος
Α. Παπαχρήστος
Αλέξανδρος Κοζώνης

1964 Προεδρείο
Πρόεδρος Ν. Βλάχος
Αντιπρόεδρος Θ. Βάσκας
Γραμματέας Σ. Πετράκης

Δημαρχιακή Επιτροπή
Σ. Καραχάλιος
Ν. Κομνηνός
Γ. Συρόπουλος
Ε. Χατζησταματίου

1966 Προεδρείο
Πρόεδρος Νίκος Βλάχος
Αντιπρόεδρος Θ. Βάσκας
Γραμματέας Πετράκης

Δημαρχιακή Επιτροπή
Ν. Κομνηνός
Γ. Αντωνάτος
Ε. Βεντούρης
Ν. Πανταζίδης

1967 Προεδρείο
Πρόεδρος Ν. Κουτρουβίδης
Αντιπρόεδρος Σ. Πετράκης
Γραμματέας Ε. Βεντούρης

1967 Δημαρχιακή Επιτροπή
Συρόπουλος
Τσεκρέκος
Σταματίου
Κομνηνός

Το 1965 εκλέγεται η Ελισάβετ Βιντζηλαιού

1967-1974⁴⁷⁷

Έως τον 10/1967 μένει αναπληρωτής δήμαρχος ο Κ. Ζερβάκης και προεδρεύων ο Σ. Πετράκης

10/1967

Δήμαρχος Σ. Γολεμάτης (έως τον 9/1969)

Κ. Καστριώτης**

Πρόεδρος Σωτ. Γιανουλάκης

Ι. Βιγλής **

Γραμματέας Γ. Βουνισές

Θ. Χρονάς

Δ. Λύκος **

Χρ. Παπακωνσταντίνου

Σπ. Χαραλαμπίδης

Δήμαρχος (απο 10/1969) Π. Παναγιωτόπουλος

Π. Τσιαμούλης

Δήμαρχος (για λίγους μήνες το 1974) ο Α. Κορακάκης

Α. Μεσολογγίτης

Δήμαρχος (από 10/1974) Δημήτρης Μαυρουδέας

Γ. Γκίνης **

Α. Κοζώνης

Ευγ. Ίσουκλίδης

Σωτ. Γιανουλάκης

Γ. Βουνισές

Β. Καλαντώνης **

. Ζαχαρόπουλος **

Γ. Στεργίου ***

Β. Δέτσης ***

Σ. Παπαγγελόπουλος ***

Φώτης Γαβράς

Κ. Καραμούζης***

Κ. Οικονομίδης***

Σ. Σύρος***

Δ. Σταυρόπουλος****

Πρ. Παπαδάκης ****

Χρ. Παναγόπουλος ****

Αθ. Καρακάκης****

** Τον 10/1969 παραιτήθηκε ο Καστριώτης (που χρημάτισε για ένα μήνα Αναπληρωτής) και ο Ζαχαρόπουλος. Ο Δ. Λύκος παραιτήθηκε λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων τον 12^ο του 1969. Ο Ι. Βιγλής πέθανε τον 1^ο του 1970. Ο Ι. Γκίνης πέθανε το 1972. Ο Β. Καλαντώνης πέθανε τον 6^ο του 1973.

⁴⁷⁷ Οι διορισμένοι σύμβουλοι αυτής της θητείας δεν έμειναν σχεδόν όλοι όλη την περίοδο. Για αυτό βλέπουμε και στα μισά της περιόδου να διορίζονται και άλλοι. Οι εκλεγμένοι δημοτικοί σύμβουλοι και ορισμένοι αναπληρωτές τους επανέρχονται τον 10^ο του 1974.

*** Υπάρχουν δημοτικοί σύμβουλοι που αντικατέστησαν κάποιους και εμανίζονται στα δημοτικά συμβούλια από την 1/1970 ή από τον 2^ο κα 6^ο μήνα. Ένας από αυτούς ο Σ. Σύρος που εισήλθε τον 2^ο του 1970 παραιτείται λόγω υποχρεώσεων στις 5/10/1971.

**** Ο πρώτος φαίνεται σε ΔΣ στις 2/1973 και οι υπόλοιποι τρεις στις 2/1973.

1975-1978

Στυλιανός Καραχάλιος
 Κώστας Ζερβάκης
 Επαμεινώνδας Βεντούρης
 Στέφανος Πετράκης
 Αικατερίνη Νικολάου
 Γεώργιος Μεγρέμης
 Νικόλαος Κομνηνός
 Ευάγγελος Ποντικάκης
 Νικόλαος Βλάχος
 Ε. Χατζησταματίου
 Ε. Πουλοπούλου
 Κ. Οικονομάκης
 Σ. Τσεκρέκος*
 Π. Δημητρόπουλος
 Φ. Τσούμπος
 Χ. Βούτουρας
 Κώστας Τσιώκος
 Γεώργιος Συρόπουλος
 Γεώργιος Τζιβίσκος
 Ιωάννης Αγγελάκος
 Νικόλαος Ρήγας
 Αλέξανδρος Κοζώνης
 Αθ. Κορακάκης
 Γ. Αντωνάκος
 Κ. Αντωνόπουλος
 Ν.Νομικός
 Γ. Κολοκυθάς
 Παρασκευάς Φιλιππάκος
 Παναγιώτης Γραμμένος

Δήμαρχος Δ. Φωλόπουλος

1975-76 Προεδρείο

Πρόεδρος Σ. Πετράκης
 Αντιπρόεδρος Γ. Μεγρέμης
 Γραμματέας Γ. Συρόπουλος

Δημαρχιακή Επιτροπή

Σ. Καραχάλιος
 Αικ. Νικολάου
 Επ. Βεντούρης
 Ευσ. Χατζησταματίου

1977 Προεδρείο

Πρόεδρος Κ. Ζερβάκης
 Αντιπρόεδρος Γ. Μεγρέμης
 Γραμματέας Χ. Βούτουρας

Δημαρχιακή Επιτροπή

Ν. Κομνηνός
 Αικ. Νικολάου
 Σ. Καραχάλιος
 Επ. Βεντούρης

1978 Προεδρείο

Πρόεδρος Κ. Ζερβάκης
 Αντ/ος Ν. Βλάχος
 Γραμματέας Γ. Τζιβίσκος

Δημαρχιακή Επιτροπή

Σ. Καραχάλιος
 Π. Δημητρόπουλος
 Π. Τζιβιολιάς
 Γ. Μεγρέμης

Αρχικά είχε εκλεγεί ο Χ. Βούτουρας αλλά αρνήθηκε υπακούοντας στην απόφαση του κόμματος του (ΠΑΣΟΚ) και στην επόμενη εκλέχθηκε ο Γ. Συρόπουλος. Το ίδιο έγινε και στις εκλογές του 1977 για Δημαρχιακή Επιτροπή με τον Γ. Τζιβίσκο

* Στα μέσα του 1976 (7/1976) αντικαθίσταται από τον Ν. Πανταζίδη

1979-1982

Δήμαρχος Δ. Φωλόπουλος	
Ευάγγελος Κουρής	1978-1979 Προεδρείο
Γεώργιος Μεγρέμης*	Πρόεδρος Στ. Πετράκης
Στυλιανός Καραχάλιος	Αντιπρόεδρος Γ. Μεγρέμης
Νικόλαος Αρβανίτης	Γραμ. Ιωάννης Αγγελάκος
Κώστας Τσιώκος	
Γεώργιος Συρόπουλος*	Δημαρχιακή Επιτροπή
Ευγενία Αργυροπούλου	Σ. Καραχάλιος
Μαρία Κάρλου	Ν. Αρβανίτης
Απ. Κοσμόπουλος	Ευγενία Αργυροπούλου
Αθαν. Πετράκης	Σπυρίδων Ζήβας
Νικόλαος Κομνηνός	
Α Πετράκης	1980 Προεδρείο
Αντώνης Ηλίας	Πρόεδρος Σ. Πετράκης
Ε Χατζησταματίου	Αντιπρόεδρος Γ. Μεγρέμης
Νικόλαος Ρήγας	Γραμματέας Ε. Αργυροπούλου
Σπυρίδων Ζήβας	
Νικόλαος Βλάχος	Δημαρχιακή Επιτροπή
Γιαννακόπουλος Φώτης	Σ. Καραχάλιος
Π Δημητρόπουλος	Ν. Κομνηνός
Λ Παπαδάτος	Γ. Συρόπουλος
Ιωάννης Αγγελάκος	Ι. Αγγελάκος
Π Κωνσταντάκος	
Παρασκευάς Φιλιππάκος	1981 Προεδρείο
Ν Νομικός	Πρόεδρος Πετράκης
Φώφη Αγιαννίδου	Αντιπρόεδρος Ν. Βλάχος
Δ Λύκος	Γραμματέας Σ. Ξηρίδης
Δ Μαλισιάνος	
Ε Καστριώτης	Δημαρχιακή Επιτροπή
Σ Ξηρίδης	Σ. Καραχάλιος
Λ Μεσολογγίτης	Ι. Αγγελάκος
Π Παπαδάκης	Ε. Ποντικάκης
	Φυτούσης
1982 Προεδρείο	
Πρόεδρος Στ. Πετράκης	Δημαρχιακή Επιτροπή
Αντιπρόεδρος Ε. Ποντικάκης	Σ. Καραχάλιος
Γραμματέας Ν. Αρβανίτης	Σ. Ξηρίδης
	Σωτ. Φυτούσης
	Παν. Δημητρόπουλος

* Και οι δύο δημοτικοί σύμβουλοι πέθαναν το 1980. Τον 10^ο μήνα ο Γ. Συρόπουλος και τον 12^ο μήνα ο Γ. Μεγρέμης. Πιθανόν τους αντικατέστησαν ο Ε. Ποντικάκης και ο Φυτούσης

1983-1986

Ιωάννα Ζερβάκη
Γεώργιος Τζιβίσκος
Γιώργος Ιωάννου
Χ. Δαμουλιάνος
Γ. Αγγιανίδης
Γρηγόριος Βασιλόπουλος
Γιώργος Μπένος
Γιώργος Αλεξανδράκης
Ιωάννης Νικολόπουλος
Ανδρέας Παπαδόπουλος
Γεώργιος Γρηγορακάκης
Ελένη Δριβάκου
Γεώργιος Χριστόπουλος
Π. Τσικνιάς*
Δ. Γερανιωτάκης
Ε. Πουλίτσης
Π. Πάσχος
Αντ. Αθανασοπούλου
Γ. Ρηγανιάς
Θεόδωρος Καπετανάκης
Δημήτρης Φωλόπουλος
Ευγενία Αργυροπούλου
Στ. Πετράκης
Ε. υάγγελος Κουρής
Φώτης Γιαννακόπουλος
Μ. Σταθοπούλου-Μητσιάλη
Κώστας Τσιώκος
Στυλιανός Καραχάλιος
Ιωάννης Αγγελάκος
Παναγιώτης Κωνσταντάκος
Ν. Νομικός
Παρασκευάς Φιλιππάκος
Π. Τσουκαντάς
Κωνσταντίνος Κουζέλης
Χ. Μηλιανός *

Δήμαρχος Θ. Δημητρακόπουλος

1983 Προεδρεία
Πρόεδρος Γ. Τζιβίσκος
Αντιπρόεδρος Χ. Δαμουλιάνος
Γραμματέας Δ. Γερανιωτάκης

Δημαρχιακή Επιτροπή
Γ. Αλεξανδράκης
Ι. Νικολόπουλος
Α. Παπαδόπουλος
Α. Αθανασοπούλου-Βαφειάδου
Ε. Πουλίτσης
Φ. Γιαννακόπουλος

1985

Πρόεδρος Γ. Τζιβίσκος
Αντιπρόεδρος Ι. Ζερβάκη
Γραμματέας Γ. Ρηγανιάς

Δημαρχιακή Επιτροπή
Γ. Αλεξανδράκης
Ε. Πουλίτσης
Α. Αθανασοπούλου
Γ. Χριστόπουλος
Γ. Βασιλόπουλος
Σ. Πετράκης

* Ο Χ. Μηλιανός αντικαταστάθηκε στις 2/1984 από τον Ε. Βεντούρη λόγω υγείας και ο Ε. Τσικινάς από τον Ε. Απολλωνάτο. Το 1984 αντικαθίσταται ο παραιτηθείς Α. Παλαδόπουλος από τον Στέφανο Σιούτη.

1987-1990

Κυριάκος Κερασουνλής
Θεόδωρος Αυγέρος
Κωνσταντίνος Τσιώκος
Ανδρομάχη Καραγιαννίδου
Χρ. Παπαζαχαρίας
Κανέλλα. Αντωνίου
Απ. Γιαννόπουλος
Ευγενία Αργυροπούλου*
Βασίλης Μάνος
Φώτης Γιαννακόπουλος
Αθαν. Θεοδωρόπουλος
Κωνσταντίνος Σιώμος
Σταυρούλα Μενεγάκη
Κωνσταντίνος Τζιωτάκης
Λουκάς Γεράρδος
Παν. Στεφανάτου
Πολύβιος Τσίρκας
Μάγδα Σταθοπούλου
Αλεξ. Στεφανίδης
Σπυρος Τσεκρέκος
Διονύσης Καλογερόπουλος
Θεόδωρος Δημητρακόπουλος
Ιωάννα Ζερβάκη
Στέφανος Σιούτης
Μιχάλης Σπατιώτης **
Γεώργιος Ιωάννου
Αθανάσιος Καρούντζος
Ιωάννης Νικολόπουλος
Ευάγγελος Απολλωνάτος
Ιωάννης Αγγελάκος
Αθανάσιος Τσουκαντάς
Κωνσταντίνος Βουρλιωτάκης
Παρασκευάς Φιλιππάκος
Αθανάσιος Λώλος
Αλέξανδρος Κοζώνης

Δήμαρχος Δ. Φωλόπουλος

1987-1988 Προεδρείο
Πρόεδρος Χρ. Παπαζαχαρίας
Αντιπρόεδρος Στ. Μενεγάκη
Γραμματέας Αν. Καραγιαννίδου

Δημαρχιακή Επιτροπή
Γ. Ιωάννου
Αλ. Κοζώνης
Θ. Αυγέρος
Κ. Τζιωτάκης
Αλ. Στεφανίδης
Φ. Γιαννακόπουλος

1989 -1990 Προεδρείο
Πρόεδρος Σ. Τσεκρέκος
Αντιπρόεδρος Λ. Γεράρδος
Γραμματέας Β. Μάνος

Δημαρχιακή Επιτροπή
Κ. Τζιωτάκης
Αθ. Καρούντζος
Ε. Απολλωνάτος
Κ. Τσιώκος
Φ. Κουγιουμτζής
Α. Λώλος

* Αντικαταστάθηκε από το Φραντζιό

**Το 1989 παραιτείται ο Μ. Σπατιώτης και αντικαθίσταται από τον Θ. Καπετανάκη.

Ι. Χριστοφίλοπουλος και ο Φ. Κουγιουμτζής έρχονται το 1989.

Το 1988 έχουμε ακόμα τις παραιτήσεις των Ε. Σταθοπούλου, Κ. Κερασουλή, Μ.

Σταθοπούλου.Εισέρχεται η Ν. Αντωνίου.

1991-1994

Ιωάννα Ζερβάκη
Ιωάννης Νάος
Μιχαήλ Σπατιώτης
Αθανάσιος Καρούντζος
Εμμανουήλ Καραγιωργάκης
Γεώργιος Τζιβίσκος
Δημήτριος Κυριακόπουλος
Αθανάσιος Τζούμας
Στέφανος Σιούτης
Παναγιώτης Γεωργακόπουλος
Γεώργιος Αγιαννίδης
Ιωάννης Νικολόπουλος
Σταυρούλα Αιβάζη*
Μαρίνα Αδαμοπούλου*
Παναγιώτης Ασλανίδης
Γεώργιος Ιωάννου
Ιωάννης Αγγελάκος
Γεώργιος Τσικριάς
Επαμεινώνδας Βεντούρης
Χρήστος Γιαννόπουλος
Ανδρέας Μαραγκός
Παναγιώτης Αδρακτάς
Κωνσταντίνος Βουρλιωτάκης
Παναγιώτης Λύκος
Παρασκευάς Φιλιπτάκος
Αθανάσιος Λώλος*
Αλέξιος Κοζώνης
Στυλιανός Αλευράς
Σάββας Αβραμίδης
Ανδρέας Ιωάννου
Γεώργιος Αλαφογιάννης
Κωνσταντίνος Τζιωτάκης
Διονύσιος Καλογηρόπουλος*
Σοφία Αλεξοπούλου
Φωλόπουλος Δημήτριος

Δήμαρχος Θ. Δημητρακόπουλος

1991 –1992 Προεδρείο

Πρόεδρος Γεώργιος Τζιβίσκος
Αντιπρόεδρος Ανδρέας Μαραγκός
Γραμματέας Σοφία Αλεξοπούλου

Δημαρχιακή Επιτροπή

Επ. Βεντούρης
Χρ. Γιαννόπουλος
Αθ. Καρούντζος
Δ. Καλογηρόπουλος
Αθ. Τζούμας
Στ. Αιβάζη

1993-1994 Προεδρείο

Πρόεδρος Γ. Τζιβίσκος
Αντιπρόεδρος Ε. Καραγεωργάκης**
Γραμματέας Σπ. Παπασπύρου

Δημαρχιακή Επιτροπή

Σ. Αλεξοπούλου
Χ. Γιαννόπουλος
Ι. Αγγελάκος
Ι. Νικολόπουλος
Αθ. Τζούμας
Παν. Λύκος

*Τον 7^ο του 1992 αντικαθίστανται ο αποθανών δημοτικός Σύμβουλος Αθ. Λώλος από τον Αθ. Βαθιώτη. Τον ίδιο καιρό έχουμε και την παραίτηση της Μ. Αδαμοπούλου που αντικαταστάθηκε από τον Σ. Τσεκρέκο και της Σ. Αιβάζη που αντικαταστάθηκε από τον Σπ. Παπασπύρου. Το 1991 παραιτείται ο Δ. Καλογηρόπουλος και αντικαθίστανται από τον Φ. Κουγιουμτζή στα πλαίσια συμφωνίας για αλλαγή στην ομάδα

** Ο Ε. Καραγεωργάκης παραιτήθηκε στην συνεδρίαση της 17/5/1994 από μέλος της δημορχιακής και εκλέχθηκε ο Δ. Φωλόπουλος

1995-1998

Ηρώ Ζερβάκη
Αθανάσιος Καρούντζος
Αθανάσιος Βαθιώτης
Μιχαήλ Σπατιώτης
Βασίλειος Πουλάκης
Χρήστος Γιαννόπουλος
Μιχαήλ Δούναβης
Γεώργιος Τζιβίσκος
Γεώργιος Ιωάννου
Εμμανουήλ Καραγεωργιάκης*
Αθανάσιος Τζούμας
Δημήτριος Κυριακόπουλος
Ηλίας Ψυρόγιαννης
Ιωάννης Καφετζής
Αθανάσιος Κολιός
Ευάγγελος Απολλωνάτος
Ιωάννης Αγγελάκος
Γεώργιος Πανόπουλος
Κωνσταντίνος Καράμπελας
Κωνσταντίνος Δέτσης
Γεώργιος Τσικρικάς
Θεόδωρος Παπαχαραλάμπους
Βασίλειος Ασημακόπουλος
Κωνσταντίνος Βουρλιωτάκης
Παναγιώτης Λύκος
Παρασκευάς Φιλιππάκος
Σάββας Αβραμιδής
Βασίλειος Λώλος
Νικόλαος Αρβανίτης
Θεόδωρος Αυγέρος
Σπυρίδων Μαγγίνας
Ρόδη Σοφού
Ιωάννης Νάος
Δημήτριος Φωλόπουλος
Γεώργιος Κουλούρης

Δήμαρχος Θ. Δημητρακόπουλος

1995-1996 Προεδρείο

Πρόεδρος Γ. Τζιβίσκος
Αντιπρόεδρος Κ. Καράμπελας
Γραμματέας Ι. Καφετζής

Δημαρχιακή Επιτροπή

Γ. Πανόπουλος
Αθ. Τζούμας
Κ. Δέτσης
Π. Λύκος
Μ. Δούναβης
Αθ. Κολιός

1997-1998 Προεδρείο

Πρόεδρος Γ. Τσικρικάς
Αντιπρόεδρος Χ. Γιαννόπουλος
Γραμματέας Ρ. Σοφού**

Δημαρχιακή Επιτροπή

Ι. Νικολόπουλος
Κ. Δέτσης
Β. Πουλάκης
Ι. Αγγελάκος
Β. Ασημακόπουλος
Ι. Καφετζής

* Το 1995 παραιτήθηκε ο Ε. Καραγεωργιάκης και αντικαταστάθηκε από τον Σπ. Παπασπύρου

** Τον 7^ο του 1997 παραιτήθηκε η Ρ. Σοφού από μέλος της δημορχιακής και εκλέχτηκε ο Σπ. Παπασπύρου

1999-2002

Δήμαρχος Θ. Δημητρακόπουλος

Αθανάσιος Βαθιάτης
Κωνσταντίνος Λαλένης

Μιχαήλ Δούναβης
Κωνσταντίνος Βλάχος
Νικόλαος Τσίτσας
Ευάγγελος Απολλωνάτος

Γεώργιος Πανόπουλος
Αθανάσιος Τζούμας
Ιωάννης Καρυστινός
Ιωάννης Καφετζής
Γεώργιος Ιωάννου
Κωνσταντίνος Καράμπελας

Γεώργιος Τσικρικάς
Ευαγγελία Αναστασάκη- Κατσαμποξάκη

Ιωάννης Καλογεράς
Μαρίνα Αδαμοπούλου*
Ηλίας Ψυρόγιαννης
Απόστολος Μίγκας

Πολυχρόνης Χρονόπουλος
Ευστάθιος Τσιβράς

Ιωσήφ Ξυπνητός
Ανδρέας Παχατουρίδης
Κωνσταντίνος Βουρλιωτάκης
Θεόδωρος Αρβανίτης

Παναγιώτης Λύκος
Νεκταρία Ευσταθιάδου

Ιωάννης Κούβαρης
Νικόλαος Μιχαλόπουλος

Βασίλειος Λώλος
Μιχαήλ Κακλαμάνος
Παναγιώτης Σοφός

Σπυρίδων Μαγγίνας
Γρηγόριος Τυμπλαλέξης

Ιωάννης Νάος
Ηρώ Ζερβάκη

1999-2000 Προεδρείο
Πρόεδρος Γ. Τσικρικάς
Αντιπρόεδρος Κ. Λαλένης
Γραμματέας Ε.Τσιβράς

Δημαρχιακή Επιτροπή
Η. Ψυρόγιαννης
Ι. Καρυστινός
Α. Μίγκας
Γ. Πανόπουλος
Π. Σοφός

2001-2002 Προεδρείο
Πρόεδρος Γ. Τσικρικάς
Αντιπρόεδρος Κ. Λαλένης
Γραμματέας Ε. Τσιβράς

Δημαρχιακή Επιτροπή
Ι. Αγγελάκος
Ι. Καρυστινός
Γ. Πανόπουλος
Η. Ψυρόγιαννης
Σπ. Μαγγίνας
Παν. Λύκος

* Στις 20/1/2000 παραιτήθηκε η Μ. Αδαμοπούλου και αντικαταστάθηκε από τον Ι Αγγελάκο .Τον Ι. Αγγελάκο αντικατέστησε μετά τον θάνατό του, τον 5^ο μήνα του 2002, ο Δ. Κυριακόπουλος.

2003-2006

Δήμαρχος Α. Παχατουρίδης

Αθανάσιος Σχιζας
Θεόδωρος Αρβανίτης
Ιωάννης Ζορμπίδης
Παναγιώτης Λύκος
Βασίλης Λώλος
Α. Μπρούμα
Χ Διαμαντής
Σάββας Αβραμίδης
Βασίλης Μπέτσης
Νικόλαος Μιχαλόπουλος
Νεκταρία Ευσταθιάδου
Κωνσταντίνος Βουρλιωτάκης
Ν Μίαρης
Μ Αγγελοπούλου
Ιωάννης Κούβαρης
Γ Σαχατζίδης
Γ Κόντη-Κασίμη
Αθανάσιος Τζούμας
Νικόλαος Κασουρίδης
Κώστας Λαλένης
Αθανάσιος Βαθιώτης
Δημήτρης Κεφάλας
Μιχάλης Δούναβης
Ηρώ Ζερβάκη
Κωνσταντίνος Καράμπελας
Κωνσταντίνος Βλάχος
Νικόλαος Τσίτσας
Απόστολος Μίγκας
Δημήτρης Κυριακόπουλος
Ευστάθιος Τσιβράς
Παναγιώτης Σοφός
Γρηγόριος Τυμπλαλέξης
Ιωάννης Νάος

Προεδρείο 2003-2004
Πρόεδρος Β. Λώλος
Αντ/ος Μ. Κακλαμάνος
Γραμματέας Α. Μπρούμα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 4.1: Αρχικά Πληθυσμακά Μεγέθη.....	63
Πίνακας 4.2: Πρόσφυγες ανα δήμο τον Απρίλιο του	64
Πίνακας 5.1: Τόπος γέννησης των κατοίκων του Περιστερίου.....	97
Πίνακας 5.2: Σύνολο πληθυσμού προερχόμενο από Μ. Ασία.....	100
Πίνακας 5.3: Άνδρες προερχόμενοι από Μ. Ασία.....	100
Πίνακας 5.4: Γυναίκες προερχόμενες από Μ. Ασία.....	101
Πίνακας 5.5: Προέλευση κατοίκων του Περιστερίου από την εκτός της Αττικής και Πελ/σου Ελλάδα	103
Πίνακας 5.6: Τόπος κατοικίας των γονέων του άνδρα	108
Πίνακας 5.7: Τόπος κατοικίας των γονέων της γυναίκας.....	110
Πίνακας 5.8: Διαχρονικά αριθμητικά και ποσοστικά στοιχεία επαγγέλματος και κατοικίας πατέρα άνδρα	113
Πίνακας 5.9: Διαχρονικά στοιχεία αριθμητικά και ποσοτικά επαγγέλματος και κατοικίας πατέρα γυναίκας.....	115
Πίνακας 5.10: Πληθυσμιακή εξέλιξη Περιστερίου	118
Πίνακας 5.11: Ηλικιακή σύνθεση και στα δυο φύλα 1961-2001	120
Πίνακας 5.12: Ηλικιακή σύνθεση γυναικών 1961-2001.....	120
Πίνακας 5.13: Ηλικιακή σύνθεση ανδρών 1961-2001.....	121
Πίνακας 5.14: Δημογραφικά στοιχεία περιόδου 1934-2002.....	122
Πίνακας 5.15 : Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων 1961-2001.....	128
Πίνακας 5.16: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 1961.....	127
Πίνακας 5.17: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 1971	127
Πίνακας 5.18: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 1981.....	128
Πίνακας 5.19: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 1991.....	128
Πίνακας 5.20: Οικογενειακή κατάσταση κατοίκων ανα φύλο έτους 2001.....	129
Πίνακας 5.21: Μέση ηλικία κατά τον πρώτο γάμο.....	129
Πίνακας 5.22: Διαχρονικά στοιχεία περιπτώσεων όπου ένας τουλάχιστον δεν παντρεύεται για πρώτη φορά.....	131
Πίνακας 5.23: Διαχρονικά στοιχεία επιλογής συζύγου. Τόπος γέννησης γαμπρού και νύφης	133
Πίνακας 6.1: Οικονομικά δεδομένα και για τα δυο φύλα 1961-2001	138
Πίνακας 6.2: Διαχρονική ποσοστιαία μεταβολή οικονομικά ενεργών και ανέργων και για τα δυο φύλα.....	138
Πίνακας 6.3: Διαχρονικά οικονομικά δεδομένα ανδρών 1961-2001.....	139
Πίνακας 6.4: Διαχρονική ποσοστιαία μεταβολή οικονομικά ενεργών και ανέργων αντρών 1961-2001	139
Πίνακας 6.5: Οικονομικά δεδομένα γυναικών	139
Πίνακας 6.6: Διαχρονική ποσοστιαία μεταβολή οικονομικά ενεργών και ανέργων γυναικών 1961-2001	140
Πίνακας 6.7: Διαχρονικά αριθμητικά και ποσοστιαία στοιχεία επαγγελματικών κατηγοριών και προέλευσης ανδρών	146
Πίνακας 6.8: Διαχρονικά αριθμητικά και ποσοστιαία στοιχεία επαγγελματικών κατηγοριών και προέλευσης των γυναικών	150

Πίνακας 6.9: Θέση στο επάγγελμα και για τα δυο φύλα έτους 1961	154
Πίνακας 6.10:Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και για τα δυο φύλα έτους 1961.....	154
Πίνακας 6.11:Ομάδες ατομικών επαγγελματιών και για τα δυο φύλα έτους 1961	155
Πίνακας 6.12:Ομάδες ατομικών επαγγελματιών και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1971.....	156
Πίνακας 6.13:Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1971.....	158
Πίνακας 6.14:Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1981.....	161
Πίνακας 6.15:Ομάδες ατομικών επαγγελματιών και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1981.....	163
Πίνακας 6.16:Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1991.....	166
Πίνακας 6.17:Ομάδες ατομικών επαγγελματιών και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 1991.....	168
Πίνακας 6.18:Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 2001.....	170
Πίνακας 6.19:Ομάδες ατομικών επαγγελματιών και θέση στο επάγγελμα συνολικά και ανα φύλο έτους 2001.....	174
Πίνακας 6.20:Διαχρονικά στοιχεία εκπαιδευτικού επιπέδου 1961-2001	178
Πίνακας 6.21:Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 1961.....	179
Πίνακας 6.22:Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 1971.....	180
Πίνακας 6.23:Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 1981.....	180
Πίνακας 6.24:Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 1991.....	181
Πίνακας 6.25:Εκπαιδευτικό επίπεδο έτους 2001.....	181
Πίνακας 7.1: ΕΚΛΟΓΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1935.....	193
Πίνακας 7.2: ΕΚΛΟΓΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1936.....	193
Πίνακας 7.3: ΕΚΛΟΓΕΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1946	195
Πίνακας 7.4: ΕΚΛΟΓΕΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1950	197
Πίνακας 7.5: ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1951.....	201
Πίνακας 7.6: ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1952.....	201
Πίνακας 7.7: ΕΚΛΟΓΕΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1956	202
Πίνακας 7.8: ΕΚΛΟΓΕΣ ΜΑΙΟΥ 1958	203
Πίνακας 7.9: ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1961.....	205
Πίνακας 7.10:ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1963.....	206
Πίνακας 7.11:ΕΚΛΟΓΕΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1964	207
Πίνακας 7.12:ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974.....	208
Πίνακας 7.13:ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1977.....	210
Πίνακας 7.14:ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1981.....	212
Πίνακας 7.15:ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1981	214
Πίνακας 7.16:ΕΚΛΟΓΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1985.....	215
Πίνακας 7.17:ΕΚΛΟΓΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1989.....	217
Πίνακας 7.18:ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1989.....	219
Πίνακας 7.19:ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ1989.....	220
Πίνακας 7.20:ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1990.....	222
Πίνακας 7.21:ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1993.....	225

Πίνακας 7.22:ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1996.....	226
Πίνακας 7.23:ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2000	228
Πίνακας 7.24:Ποσοστά βουλευτικών εκλογών ΠΣΠ 1935-2000	229
Πίνακας 7.25:Ποσοστά βουλευτικών εκλογών Περιστερίου 1935-2000	230
Πίνακας 7.26:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1951	235
Πίνακας 7.27:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1954	236
Πίνακας 7.28:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1959	237
Πίνακας 7.29:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1964	238
Πίνακας 7.30:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1975	240
Πίνακας 7.31:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1978	241
Πίνακας 7.32:ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1978	241
Πίνακας 7.33:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1982	242
Πίνακας 7.34:ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1982	242
Πίνακας 7.35:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1986	243
Πίνακας 7.36:ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1986	244
Πίνακας 7.37:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1990	245
Πίνακας 7.38:ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1990	245
Πίνακας 7.39:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1994	246
Πίνακας 7.40:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1998	247
Πίνακας 7.41:ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1998	249
Πίνακας 7.42:ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 2002	249
Πίνακας 7.43:ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2002	250
Πίνακας 7.44:Επικρατούντες πολιτικοί χώροι στις δημοτικές εκλογές Περιστερίου 1934-2002	251

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αγριαντώνη Χ.(1986) *Πόλη και εκβιομηχάνιση. Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα το 19^ο αι.*, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος.
- Αγριαντώνη Χ. , Χατζηγιωάννου Χ, Μ. (1995) *Το Μεταξουργείο της Αθήνας*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών-Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.
- ΑΓΕΤ-ΗΡΑΚΛΗΣ. (1997) *Δέκα σχέδια για την ελληνική πόλη*, Αθήνα.
- ΑΓΕΤ-ΗΡΑΚΛΗΣ. (1998) *Οι προκλήσεις της ελληνικής πόλης*, Αθήνα.
- ΑΔΕΔΥ. (1995) *Η πορεία του θεσμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και τα προβλήματα των Εργαζομένων*, Πρακτικά Ημερίδας Αθήνα.
- Ακαδημία Επιστημών της Ε.Σ.Σ.Δ. (1986) *Τα τοπικά όργανα στο πολιτικό σύστημα του Καπιταλισμού. Σύγχρονη Εποχή*.
- Αλιβιζάτος Ν. (1995) *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974* όψεις της Ελληνικής εμπειρίας, Θεμέλιο.
- ΑΝΔΗΠ Α.Ε. (1990) *Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Δυτικής Αθήνας 1994-1999*. ΛΣΔΑ.
- Ανδρόπουλος Β., Μαθιουδάκης Μ.(1988) *Νεοελληνική διοικητική ιστορία*, Διοικητική μεταρρύθμιση.
- Ανδρικοπούλου Ε. (1995) *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Παπαζήσης.
- Ανδρουλάκης Μ.(1990) *Σοσιαλιστική Αυτοδιοίκηση Αυτοδιαχείριση*, Σύγχρονη Εποχή.
- Αρβανιτάκης Δ, Δ.(2001) *Το ρεμπελιό των ποπολάριων (1628)*, ΕΛΙΑ –Μουσείο Μπενάκη.
- Αρχιτεκτονικό Συνέδριο.(2002) 18-12/12/99, ΤΕΕ.
- Αυδίκος Γ, Β.(1992) *Πρέβεζα 1945-1990*. Διδακτορική διατριβή. Δήμος Πρέβεζας.
- Αυλός. (1983) *Ιστορία της Αντίστασης*, Αυλός.
- Βαϊνά Μ. (1997) *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, Gutenberg.
- Βαρβαρούσης Π.(1983) (επιμ) *Τοπική αυτοδιοίκηση και κοινωνικός μετασχηματισμός*, Αιχμή.
- Βελεστινλή Ρ. (1994) *Τα Επαναστατικά*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης ‘ΦΕΡΩΝ – ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΟΥ-ΡΗΓΑ’.
- Βενιοπούλου Κ. (1998) *Πρόωθηση πολιτικών ισότητας των δύο φύλλων στην τοπική αυτοδιοίκηση*, ΕΕΤΑΑ.
- Benevolo L. (1997) *Η Πόλη στην Ευρώπη*, Ελληνικά Γράμματα
- Bergeron L., Roncayolo M. (1984) *Από την προβιομηχανική στην Βιομηχανική πόλη*, ΕΜΝΕ-ΜΝΗΜΩΝ.
- Βερναρδάκης Χ.(επιμ) (2001) *Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα*, Νέα Σύνορα –Α.Α Λιβάνη.
- Βήμα Κοινωνικών Επιστημών.(1995) Τόμος Δ’.
- Βλάχος Κ, Γ. (1979) *Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου*. Παπαζήσης.
- Bookcin M. (1996) *Τα όρια της πόλης*. Παρατηρητής.
- Βότσης Γ. (1994) *Πολίτης χωρίς πόλη*. Καστανιώτης.
- Βούλγαρης Γ. (2001) *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990*. Θεμέλιο.
- Βουγιούκα Μ., Μεγαρίδης Β. (2002) *Οδωνομικά των προαστίων της Αθήνας*, Δήμος Αθηναίων Πολιτιστικός Οργανισμός.
- Braudel F.,Duby G. (1991) *Η Μεσόγειος*, Αλεξάνδρα.
- Bygrel G. (1976) *Αθήνα . η ανάπτυξη μιας μεσογειακής προτείουσας*. Εξάντας.

- Γεννηματάς Γ. (1986) Πρόλογος στο *Τοπική αυτοδιοίκηση και κοινωνία*, Κοχλίας.
- Γετίμης Π. (1986.) *Σημειώσεις Περιφερειακής ανάπτυξης και διοίκησης*, ΠΑΣΠΕ.
- Γετίμης Π., Καυκαλάς Γ. (2003) *Χώρος και Περιβάλλον*. ΤΟΠΟΣ και ΙΑΠΑΔ.
- Γεωργούλης Χ, Σ.(1997) *Τοπική και Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Σάκκουλας Κομοτηνή.
- Γεωργούλης Δ. (1988) *Ο ρόλος του αστικού σχεδιασμού στην ανάπτυξη των θεσμών της σύγχρονης καπιταλιστικής κοινωνίας*, Διατριβή Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π.
- Γιαννόπουλος Μ, Π. (2001) *Κοινωνία των πολιτών και Αυτοδιοίκηση*. Δωδώνη.
- Γκιζελή Δ, Β(1992) *Απλά μαθήματα Κοινωνιολογίας*. Επικαιρότητα.
- (1984) *Κοινωνικοί Μετασχηματισμοί και Προέλευση της Κοινωνικής Κατοικίας στην Ελλάδα 1920-1930*. Επικαιρότητα.
- Γκίντενς Α.(2002) *Κοινωνιολογία*. Gutenberg.
- Γκοφ. Ζ, Νοά Π. (1975) *Το έργο της Ιστορίας*. Ράππα.
- Γοσποδίνη Α.(1985) *Η σύνταξη του χώρου ως μηχανισμός διάρθρωσης των κεντρικών λειτουργιών της πόλης*. Παν/μιο Θεσσαλίας Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Σειρά ερευνητικών εργασιών.
- Calabi D. (2003) *Η πόλη στην πρόωμη Αναγέννηση*. Σαββάλας.
- Clogg R. (1995) *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-1990*. Ιστοριτής-Κάτοπτρο.
- Γροζόπουλος Ν.(2000) Πολεοδομική μελέτη Χρήσεων Γης. Στάδιο Α (1996) Ανάλυση και Προκαταρκτικές Προτάσεις. Στάδιο Β-Πρόταση. Περιστέρι.
- Δαράκη Π. (1996) *Πολιτισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση*. Πατάκη.
- Δαφνής Γ. (1997) *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων 1923-1940*, Α' - Β' τόμος, Κάκτος.
- Δεμερτζής Ν. (2000) (επιμ) *Η Ελληνική πολιτική κουλτούρα σήμερα*. Οδυσσέας.
- Δημοτικό 27^ο Σχολείο Περιστερίου. (2003) Το Περιστέρι Τώρα πριν και στο μέλλον. Περιστέρι
- Δήμος Μοσχάτου.(1996) Παραγωγική αναδιάρθρωση της Βιοτεχνίας. Χωρικές και κοινωνικό-οικονομικές επιπτώσεις. Τόμος Ι. Δήμος Μοσχάτου –Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας- ΕΜΠ Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Εργαστήριο σχεδιαστικής μεθοδολογίας και ρύθμισης χώρου.
- Δήμος Πειραιά-ΕΜΠ Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τμήμα Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Εργαστήριο Σχεδιαστικής μεθοδολογίας και ρύθμισης χώρου.
- (2004) Αναπτυξιακή χαρτογράφηση κρίσιμων κοινωνικών παραμέτρων για το δήμο Πειραιά. ΕΜΠ-Δήμος Πειραιά
- Δήμος Περιστερίου.(1934-2000) Βιβλία ληξιαρχικών πράξεων γάμου, Δήμος Περιστερίου.
- (1934-2002) Βιβλία πρακτικών δημοτικού συμβουλίου, Δήμος Περιστερίου.
- Διγκαβέ Κ.(1986) *Οι εκλογές στην Ελλάδα*. Μαλλιάρης Παιδεία.
- Διαμαντόπουλος Θ. (1985) *Οι πολιτικές δυνάμεις της Βενιζελικής Περιόδου*. Σάκκουλας.
- Douglas T. (1997) *Η επιβίωση στις ομάδες*, Ελληνικά Γράμματα.
- Δουατζή Γ. (1986) *Τοπική Αυτοδιοίκηση*. Εξάντας.
- Εγκυκλοπαιδικό λεξικό Ελευθερουδάκης τόμος 10.
- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος –Λαρούς Μπριτάνικα(1964) τόμος ΙΙ.
- Εκδοτική Αθηνών. (19..) Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε
- Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών. (1985) Η Δημογραφική κρίση στην Ελλάδα. Δημογραφική ημερίδα 29^{ης} Νοεμβρίου 1984, ΕΔΗΜ.
- (1988) Ευρωπαϊκή δημογραφική Κοινότητα. Δημογραφικό διήμερο 11-12/12/1986 Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης. (1990) *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80*, Θερμέλιο.

- (1996) *Κοινωνία και Πολιτική*, Θεμέλιο.
- (1997) *Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση. Προσδοκίες και προοπτικές*, Σάκουλας – Κομοτηνή.
- Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης (7/1996, 15/2000) Περιοδική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης, Θεμέλιο.
- ΕΕΤΑΑ. (1989) Νέοι θεσμοί της Τοπικής αυτοδιοίκησης, ΕΕΤΑΑ.
- Ε.Κ.Κ.Ε. (1994) *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη Μεταπολεμική Ελλάδα*. Πρακτικά Συνεδρίου 5-6 Οκτωβρίου 1992. Λιβάνη-Νέα Σύνορα.
- Ε.Μ.Π , Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. (1995) Μελέτη και έρευνα προβλημάτων δυσλειτουργίας των ΜΜΕ σε σχέση με την πολεοδομική οργάνωση (1988) . Χώρος και παραγωγική διαδικασία: Εξέλιξη της προβληματικής (1995), ΕΜΠ.-ΕΟΜΜΕΧ.
- Επιθεώρηση Τοπικής Αυτοδιοίκησης.(1984) *Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας*. ΚΕΔΚΕ.
- Επιστημονική Επετηρίδα.(2000) Δεκαεπτά κείμενα για το σχεδιασμό τις πόλεις και την ανάπτυξη, Τμήμα Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Επιτροπή Περιφερειών. (1999) *Η τοπική και περιφερειακή δημοκρατία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Ευρωπαϊκές Κοινότητες.
- ΕΣΥΕ.Απογραφές πληθυσμού–κατοικιών 1920, 1928,1940,1951,1961,1971,1981,1991,2001,-2001.
- Κατανομή της εκτάσεως της χώρας κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως 1961-1991.
- Αποτελέσματα απογραφής κτιρίων 1970, 1990.
- Απογραφές οικοδομικών αδειών 1980-1996.
- (1995) Στατιστική ταξινόμηση των επαγγελμάτων, ΣΤΕΠ-92 Αθήνα.
- (2002) Στατιστική ταξινόμηση των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, Αθήνα.
- (2004) Στατιστικά στοιχεία επιχειρήσεων Περιστερίου 2000,2002.
- Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού. (1985) *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας. Νεοελληνικής πόλη Οθωμανικές καταβολές και Ελληνικό κράτος Α-Β τόμος*.
- (2000) *Η πόλη στους Νεότερους Χρόνους. Πρακτικά Β Διεθνούς Συνεδρίου*. Αθήνα.
- Εταιρεία Ιστορίας της πόλης και της πολεοδομίας. (2001) *Η πόλη στο καλειδοσκόπιο. Κείμενα για την ιστορία της πόλης και της πολεοδομίας*. Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας Παν/μίου Αθηνών.
- Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμούκαι Γενικής Παιδείας.(1997) *Ο ξεριζωμός και η Άλλη Πατρίδα. Οι προσφυγνοπόλεις στην Ελλάδα. Επιστημονικό Συμπόσιο*.
- Εφημερίδες: Βραδυνή, Ακρόπολη, Φωνή του Λαού, Ελεύθερο Βήμα (1/1/1934- 31/4/1934), Ηχώ του Περιστερίου (1949-1956,1967-1968), Το Περιστερί (1953-1959), Αναγέννηση Περιστερίου(1974-1979), Ελεύθερος Διάλογος(1995,1996,2002) .
- Ζολί Ρ.(1991) *Η πόλη και ο αστικός πολιτισμός, Σύγχρονη εποχή*.
- Giddens A. (2002) *Κοινωνιολογία*, Gutenberg.
- Glotz G. (1989) *Η Ελληνική <Πόλις>*, Μ.Ι.Ε.Γ.
- Gutenschwager G. (2001) *Κοινωνική Επιστήμη και Σχεδιασμός*, Παν/μιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Hall S. – Gieben B. (2003) *Η διαμόρφωση της Νεωτερικότητας*, Σαββάλα.
- Ζέγκερ Ι. (1977) *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία* , Μπουκουμάνης.
- Θεοδοσίου Ν. (1992) *Στο Περιστερί πριν από 2.500 χρόνια*. Πνευματικό Κέντρο Δήμου Περιστερίου.

- (1992) *Από τον αρχαίο Χολαργό στο Περιστέρι*. Δήμος Περιστερίου, Πνευματικό Κέντρο.
- (1997) *Περιστέρι. Η Ιστορία του τόπου το χρονικό των ανθρώπων*. Ελεύθερος Διάλογος.
- (1999) *Το Πέταγμα του Περιστερίου*. Ελεύθερος Διάλογος.
- (2000) *Ριζώσαμε*. Ελεύθερος Διάλογος.
- Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα. (1990) *Οι Λειτουργίες του Κράτους σε περίοδο κρίσης*. Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.
- Ιωακείμης Π, Κ. (1994) *Η Πόλη και η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*. Θεμέλιο
- (1995) *Η αναθεώρηση της Συνθήκης του Maastricht*, Θεμέλιο.
- Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα. (1994-1995) *4^ο Επιστημονικό Συνέδριο. Η Ελληνική Κοινωνία κατά την πρώτη Μεταπολεμική περίοδο 1945-1967*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα. Α-Β τόμος Αθήνα.
- (2004) *9^ο Επιστημονικό Συνέδριο. Κοινωνική αλλαγή στη Σύγχρονη Ελλάδα 1980-2001*. Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα. Αθήνα
- Καθημερινή. Επτά ημέρες (13/4/03) Η παλαιά Καλλιθέα.
- Καρανασάτση Γ, Μ., Λάμπρου Χ. (1999) *Κώδικας Καταστάσεως Προσωπικού Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ Βαθμού*. Αθήνα.
- Καρανικόλας. (1973) *Νόθες εκλογές στην Ελλάδα (1844-1936)*, Επικαιρότητα..
- Καρδάσης Β. *Σύρος. Σταυροδρόμι της Ανατολικής Μεσογείου (1832 – 1857)*, ΜΙΕΤ.
- Κατσούλης Δ. (1993) *Η ανεκπλήρωτη Αυτοδιοίκηση*. Σάκκουλας – Κομοτηνή.
- Κατσούλης Δ., Χλέπας Ν., Παπατόλιας Α., Πάσχος Λ. (2001) *Μεταρρυθμίσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση*. ΙΣΤΑΜΕ Α. Παπανδρέου.
- ΚΕΔΚΕ –ΕΕΤΑΑ. (1995) *Μελέτη. Κοινωνική πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση Παρούσα κατάσταση και προοπτικές*, ΕΕΤΑΑ.
- (1999) *Η εισαγωγή του ευρώ και η Τοπική αυτοδιοίκηση*. ΕΕΤΑΑ.
- ΚΕΔΚΕ-ΕΕΤΑΑ. (2001) *Λεξικό Διοικητικών Μεταβολών των Δήμων και Κοινοτήτων 1912-2001*. ΚΕΔΚΕ –ΕΕΤΑΑ.
- (2000) *Ο Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας*, ΕΕΤΑΑ.
- Κέντρο Ερευνής της Ελληνικής Κοινωνίας της Ακαδημίας Αθηνών. (2000) *Αποκέντρωση και Αυτοδιοίκηση. Διαπιστώσεις – Προτάσεις*, Ακαδημία Αθηνών.
- (2000) *Πρακτικά Ετήσιου Συνεδρίου*, ΚΕΔΚΕ.
- (2001) *Διεθνής Διάσκεψη για την ενίσχυση των Ευρωπαϊκών τάσεων ανάπτυξης στην τοπική αυτοδιοίκηση Νοτιοανατολικής Ευρώπης*. ΚΕΔΚΕ- Υπηρεσία Ηνωμένων Πολιτειών για τη Διεθνή Ανάπτυξη.
- (2001) Η φωνή της ΚΕΔΚΕ, Έκδοση τακτικού ετήσιου συνεδρίου ΚΕΔΚΕ.
- (1999) *Η Εισαγωγή του Ευρώ και η Τοπική Αυτοδιοίκηση*, ΕΕΤΑΑ.
- (2005) *Συνέδριο για την Μητροπολιτική Διακυβέρνηση*.
- ΚΕΠΕ (1990) *Εκθέσεις 18 για το Πρόγραμμα 1988-1992. Τοπική Αυτοδιοίκηση*, ΚΕΠΕ.
- Κιούκλιας Κ, Δ. (1994) *Οργάνωση συμφερόντων στην Ελλάδα*, Εξάντας.
- Κλειώση Π, Χ. (1977) *Ιστορία της Τοπικής Αυτοδιοικήσεως*, Αθήνα.
- Κοντογιώργος Δ, Γ. (1982) *Κοινωνική δυναμική και πολιτική αυτοδιοίκηση*, Νέα σύνορα α.Λιβάνης.
- (1985) *Η τοπική αυτοδιοίκηση στο Κράτος*, ΠΑΣΠΕ.
- (7/2000) *Νεοτερικότητα και πρόοδος: Η Ελληνική πραγματικότητα*, Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών. ΣΤ τεύχος 28.
- Κοτέα Μ. (1995) *Η βιομηχανική ζώνη του Πειραιά 1860-1900*. Διδακτορική διατριβή Τμήματος Κοινωνιολογίας Παντείου Παν/μίου.

- (2000) *Τετράδια Εργασίας . Η συγκρότηση των Ελληνικών πόλεων 1828-1862*. αρ.33: Τμήμα Κοινωνιολογίας Παντείου Παν/μίου.
- Τοπική Οικονομική Ιστορία. Η συγκρότηση των Ελληνικών πόλεων, Ε.Κ.Κ.Ε. (1997) Α' - Β' : Αθήνα 1848-1995 Η δημογραφική ανάλυση μιας μητροπόλης. Άρθρο: Κοτζιάμάνης Βύρων. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών τ. 92-93
- Κουτσούρη Δ. (1999) *Λειτουργία Δήμων και Κοινοτήτων*. Δ.ΕΠ.Ε.Κ.Ε.Π ΜΟΣΧΑΤΟΥ.
- Κρεμμυδάς Β. (2002) (Διευθ/νση) *Εισαγωγή στην Νεοελληνική Οικονομική Ιστορία(18^{ος} –20^{ος} ΑΙΩΝΑΣ)*, Τυπωθήτω-Δαρδανός.
- Κυριαζή Ν. (2002) *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Ελληνικά Γράμματα.
- Λαζαρίδης Π. (1975) (επιμ). Πόλη και κοινωνία, Νέα Σύνορα α. Λιβάνης.
- Lallement M.(2004) *Ιστορία των κοινωνιολογικών ιδεών*. Μεταίχμιο.
- Λαμπίρη-Δημάκη Ι.(1989) *Κοινωνιολογία και Ιστορία*. Παπαζήσης.
- (1990) *Η Κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της* , Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Λαμψίδης Γ. (1982) *Οι Πρόσφυγες του 1922*. Ελληνική Φωνή.
- Le Corbusier (2003) *Η Χάρτα των Αθηνών*. Ύψιλον.
- Λέκας Γ, Δ. (2000) *Κώδικας Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λεξικό Διοικητικών Μεταβολών των Δήμων και Κοινοτήτων 1912-2001.(2002) Β' τόμος ΚΕΔΚΕ –ΕΕΤΑΑ.
- Λένιν.(1986) *Για την τοπική αυτοδιοίκηση*. Σύγχρονη Εποχή.
- Λεοντίδου Λ. (1989) *Γεωγραφικός Χώρος και Κοινωνικός Μετασχηματισμός*, Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχηματισμού Ε.Μ.Π.
- (2001) *Πόλεις Σιοπή. Εργατικός Εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά , 1909-1940*. ΕΤΒΑ.
- Λέφας Π. (2003) (επιμ). *Αύριο οι πόλεις*. Πλέθρον.
- Λουκάκης Π.(1985) *Αθήνα 1830-1940. Ιστορικές φάσεις παγίωσης του υπερσυγκεντρωτισμού στην Ελλάδα*, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα.
- Λούλης Γ. (2001) *Τα είκοσι χρόνια που άλλαξαν την Ελλάδα*, Νέα Σύνορα Α.Α Λιβάνης.
- Λυδάκη Α.(2001) *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*. Καστανιώτης.
- Λυριντζής Χ. (1991) *Το τέλος των <<τζακιών>> κοινωνία και πολιτική στην Αχαΐα του 19^{ου} αιώνα*. Θεμέλιο.
- Λώζου Α. (1984) *Η οικονομική ιστορία των Αθηνών*, ΕΒΕΑ.
- Μαθιουδάκι Μ., Ανδρονόπουλου Β. (1991) *Το Ελληνικό Κράτος*. Μαθιουδάκι-Ανδρόνικου.
- Μαΐστρος Γ, Π.(2000) *Οι αναπτυξιακοί θεσμοί της αυτοδιοίκησης*, Νέα Σύνορα – Α.Α Λιβάνη.
- Μαλούτας Θ., Οικονόμου Δ. (1988) *Προβλήματα Ανάπτυξης του Κράτους- Πρόνοιας στην Ελλάδα*. Εξάντας.
- Διερευνητικές μετρήσεις του κοινωνικού διαχωρισμού στις ελληνικές πόλεις. *Ε.Κ.Κ.Ε τ. 96-97(1998) Β' - Γ.'*
- (1990) *Αθήνα .Κατοικία. Οικογένεια* ΕΚΚΕ – Εξάντας.
- (1995) (επιμ.) *Βόλος: Αναζήτηση της κοινωνικής ταυτότητας*. Παρατηρητής.
- (2000)(επιμ) *Οι πόλεις –κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδος*. Τόμος Ι. ΕΚΚΕ-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Μαντούβαλου Μ. (1996) *Η Αστική γαιοπρόσδοος, τιμές γης και διαδικασίες ανάπτυξης του αστικού χώρου. 2.Προβληματική για την ανάλυση του αστικού χώρου στην Ελλάδα*, ΕΚΚΕ Α-Β.

- Μάρκου Μ. (Νοέμβριος 2000) *Μορφές και διαδικασίες οικειοποίησης του χώρου στο Δυτικό Τμήμα του Λεκανοπεδίου Αττικής. Η περίπτωση του Δήμου Μοσχάτου, Διατριβή, Τομέας Πολεοδομίας-Χωροταξίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων-Μηχανικών. Ε.Μ.Π.*
- Μαρμαράς Β, Μ.(1991) *Η Αστική πολυκατοικία του Μεσοπολεμικής Αθήνας, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ.*
- Μαυρογένη-Παπαγγελουπούλου Π. (1999) Κοινωνική διαστρωμάτωση και μορφολογία δυο γειτονικών οικισμών Ψυχικού και Ν. Ιωνίας από το 1921 και έπειτα. *Διαδακτορική διατριβή Τμήματος Κοινωνιολογίας Παντείου Παν/μιου.*
- Μαυρογορδάτος Γ. (1981) *Μελέτες και κείμενα για την περίοδο 1909- 1940*, Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή.
- (2001) *Ομάδες πίεσης και Δημοκρατίας*, Πατάκης.
- Μαργαρίτης Γ. (2001) *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949*. Βιβλιόραμα.
- Μέλισσας Κ, Μ.(1991) *Ο Κρατικός Σχεδιασμός μια πολιτειολογική προσέγγιση, Σάκκουλας –Κομοτηνή.*
- Μετασχηματισμοί της Ελληνικής πόλης. Σοσιαλιστική θεωρία, Προοπτικές και καθημερινή πράξη.* Αθήνα 9-11/5/2003.
- Μηλιός Γ. (1986) *Ο Ελληνικός Κοινωνικός Σχηματισμός*, Εξάντας.
- Μητούλα Ρ. (2000) Οι Επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης στη Φυσιογνωμία της Ελληνικής πόλης, *Διατριβή Ε.Μ.Π- Τμήμα Αρχιτεκτόνων-Τομέας Πολεοδομίας-Χωροταξίας.* Αθήνα.
- Μιχαλακάκου Γ. (1970) *Προβλήματα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Εν Ελλάδα* . ΚΕΠΕ
- Μιχαηλίδης Α. (1992) *Προσφύγων βίος και Πολιτεία, Δρώμενα.*
- Μοδινός Μ., Ευθυμίουπουλος Η. (2000) (επιμ) *Η Βιώσιμη πόλη. Στοχαστής /ΔΙΠΕ*
- Μόρεν Ε. (2001) *3 Η μέθοδος γνώσης της γνώσης*, Εικοστός πρώτος αιώνας.
- Μοσχονάς Α. (1998) *Τάξεις και στρώματα στις σύγχρονες κοινωνίες*, Οδυσσεάς.
- Μουζέλης Ν. (1978) *Νέο ελληνική κοινωνία όψεις υπανάπτυξης* , Εξάντας.
- Μούσης Σ, Ν. (1999) *Ευρωπαϊκή Ένωση .Δίκαιο-Οικονομία –Πολιτική. Παπαζήσης.*
- Μπαμπανιάσης Σ., Σαύλας Κ. (1976) *Η Ελλάδα στην Περιφέρεια των αναπτυσσόμενων χωρών*. Θεμέλιο.
- Μπαρτζελιώτης Κ, Α.(1997) *Πόλις και Πολιτική Επιστήμη*. Τυπωθήτω / Δαρδανός.
- Μπέικος Γ. (1976) *ΕΑΜ και Λαϊκή Αυτοδιοίκηση*. Πανελλαδική σύσκεψη στελεχών τοπικής αυτοδιοίκησης.28-29/5/1961 Θεσσαλονίκη.
- Μπέσιλα-Βήκα Ε., Παλαγιάννη Δ.(1997)*Σύγχρονες Αρμοδιότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση. Σάκκουλας.*
- (1998) *Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως φορείς επιχειρηματικής δραστηριότητας* , Σάκκουλας –Θεσσαλονίκη.
- Μπιανκίνι Φ., Πάρκισον Μ.(1994) *Πολιτιστική Πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*, ΕΕΤΑΑ.
- Μπίρη Η, Κ. (1999) *ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ* , Μέλισσα.
- Μπίθας Π, Κ. (2001) *Βιώσιμες πόλεις*, Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδανός.
- Μπουρζέλ Γ. (1989) *Η Νεοελληνική πόλη*, Εξάντας.
- Μπουρνιέ Π. (1999) *Κείμενα Κοινωνιολογίας*, Στάχυ.
- Μπούρνοβα Ε. *Από τις Νέες Κυδωνίες στο Δήμο Αιγάλεω. Η συγκρότηση μιας πόλης στον 20 ο αιώνα*. Πλήθρον και Δήμος Αιγάλεω.
- Νέα Οικονομία (1955) Τα οικονομικά της τοπικής αυτοδιοίκησης .Σωμερίτη Σ. τ. 5-7 τόμος Θ.
- Νικολαΐδου Σ. (1993) *Η Κοινωνική Οργάνωση του αστικού χώρου*, Παπαζήσης.

- Νικολακόπουλος Η. (1988) *Κόμματα και Βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964*, ΕΚΚΕ.
- (1989) *Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική των εκλογικών συστημάτων* Σάκκουλας.
- (2001) *Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές . 1946-1967. Πατάκης.*
Περιγραφικός κατάλογος Καταγραφής από βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων
(1999)
- Παναγιωτάτου Ε. (1988) *Συμβολή σε μια Ενιαία θεώρηση του χώρου και σε μια άλλη Σχεδιαστική Πρακτική*, ΕΜΠ.
- Ε. Σαγιάς Ι. (2004) *Χωρικές. Οικονομικές, Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές διαστάσεις της ανάπτυξης και του σχεδιασμού*, Σημειώσεις τομέα πολεοδομίας και χωροταξίας ΕΜΠ.
- Παναγιωτόπουλος Β. (1985) *Πληθυσμός και Οικισμοί της Πελοποννήσου 13^{ος}- 18^{ος} αιώνας*, Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδας.
- Παναγιωτοπούλου Ρ., Κονιόρδος Σ, Μαράτου-Αλιπράντη Λ.(επιμ) (2003) *Παγκοσμιοποίηση και σύγχρονη κοινωνία*, ΕΚΚΕ.
- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Εργαστήριο Χωρικής Ανάλυσης και Θεματικής Χαρτογραφίας. Ερευνητικό πρόγραμμα <Κοινωνικές παράμετροι για την αειφόρο ανάπτυξη της Αθήνας-Αττικής> τελική Έκθεση. Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας. Σεπτέμβριος 2002.
- Πανταζής Α., Σαπέρας Ν. (1994) *Πολεοδομική μελέτη Ανάπλασης ευρύτερης περιοχής Κέντρου Περιστερίου. Δήμος Περιστερίου.*
- Παπαδόπουλος Λ.(1975) *Επαρχίες της Αθήνας*. Ερμείας.
- Παπανδρέου Α. (1966) *Δημοκρατία και Αυτοδιοίκηση*, ανάτυπο από το ΕΘΝΟΣ-16/10/1966).
- Πανάς Ε, Ε. (1995) *Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα .Εισαγωγή στη Μεθοδολογία*. Gutenberg.
- Πανελλήνιος Πολιτιστικός Σύλλογος Απογόνων και Φύλων Εθνικής Αντίστασης και Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας .Παράρτημα Περιστερίου. (2003) *Ημερολόγιο Ιστορικής Μνήμης και Τιμής για το Περιστέρι του Αγώνα και της Αντίστασης*
-(2004) *Ο αγώνας συνεχίζεται.*
- Παπαγαρυφάλλου, Π. (1995) *Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στα πλαίσια του Συντάγματος*, ΚΕΔΚΕ.
- Παπαγιάννη Π., Κατσούλη Δ. (1995) *Οι χάρτες της Αυτοδιοίκησης* , ΤΕΔΚΝΑ.
- (2001) *Οι Χάρτες και η Ευρώπη της Αυτοδιοίκησης*. ΤΕΔΚΝΑ.
- Παπαγιάννης Π. (1990) *Η Αυτοδιοίκηση στην Ελεύθερη Ελλάδα* , Νέα Σκέψη.
- Παπαδημητρίου Γ. (1993) *Δημοκρατία και Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση* , Σάκκουλας – Αθήνα Κομοτηνή.
- (1993) *Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στη σύγχρονη δημοκρατία*. Σάκκουλας Αθήνα – Κομοτηνή.
- Παπανικολάου Π, Λ. (1995) *Η Αστικοδημοκρατική Επανάσταση στην Ελλάδα*, Δελφίνι.
- Παπαταξιάρχης Ε., Παπαδέλλης Θ.(επιμ) (1992) *Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα*, Καστανιώτης-Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Πάσχος Γ. (1981) *Πολιτική δημοκρατία και κοινωνική εξουσία*, Παρατηρητής.
- Πετράκος Π., Ψυχάρης Γ. (2004) *Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Κριτική.
- Πετρονώτη Μ. (1985) *Δίκτυα Κοινωνικών Σχέσεων: Όψεις και αλληλεπιδράσεις με τη διαδικασία επαγγελματικής κινητικότητας*, ΕΚΚΕ.

- Πετμεζίδου - Τσουλουβή Μ. (1987) *Κοινωνικές τάξεις και μηχανισμοί κοινωνικής αναπαραγωγής*, Εξάντας.
- Πιζάνιας Π. (1993) *Οι φτωχοί των πόλεων*, Θεμέλιο.
- Ripol J-L. (2000) *Ο Κόσμος των Πόλεων τον 19^ο αιώνα*, Πλέθρον.
- Η πόλη στους νεότερους χρόνους : Ευρωπαϊκές και Αμερικανικές Όψεις 1,3,4,5
- Πολυδύφρας Β. (2002) *Η Μείζων Αθήνα*, Καστανιώτης.
- Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων (16-23/11/1966): Τα προβλήματα της Μείζονος Αθήνας, Τ.Ε.Ε 1974.
- Πρεβελάκης Σ, Γ. (2001) *Επιστροφή στην Αθήνα*, Εστία.
- Pressat R. (1975) *Κοινωνική δημογραφία*, ΕΚΚΕ .
- Ραζή Ζ., Μπαχάρας Γ. (επιμ) (1994) *Πολιτισμός και Τοπική δημοκρατία*, ΕΕΤΑΑ.
- Ράγκου Ε. (1983) *Όψεις κοινωνικής μεταβολής. Γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα στη σύγχρονη Κυπριακή Δημοκρατία*. Δημοσιεύματα Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών Λευκωσία.
- Ρεμέλης Σ, Κ. (1989) *Περιβάλλον και Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Σάκουλας-Κομοτηνή.
- Ρηγίνος Μ. (1987) *Παραγωγικές δομές και εργατικά ημερομίσθια στην Ελλάδα. 1909-1936*, Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος.
- Ρήγος Α. (1995) *Τα κρίσιμα χρόνια 1922-1935 Α' τόμος 1935-1941 Β' τόμος*, Παπαζήσης .
- (1999) *Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνής*. Θεμέλιο.
- Σαγιάς Π, Ι. (2001) Κοινωνικός και χωρικός καταμερισμός εργασίας στον αστικό χώρο. Το παράδειγμα των βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων στο Νομό Αττικής, 1978-1988. *Διδακτορική Διατριβή ΕΜΠ*
- ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων(2000) *10^ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο. Η Αρχιτεκτονική και η Ελληνική πόλη στον 21^ο αιώνα*. ΤΕΕ-Αθήνα.
- Σακελλαρίου Β, Μ. (1999) *Πόλις, ένας τύπος αρχαίου ελληνικού κράτους*, ΜΙΕΤ.
- Σακελλαρόπουλος Δ, Θ. (1991) *Οικονομία Κοινωνία Κράτος στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Πληροφορηση.
- Σαπουνάκη-Δρακάκη Λ., Κοτέα Μ. (επιμ) (2004) *Ευρωπαϊκή Αστική Ιστοριογραφία*. Διόνικος.
- Σαρηγιάννη Γ. (1987) *Εισαγωγή στην Ιστορία και Θεωρία της πόλης*. Αθήνα
- (2000) *Αθήνα 1830-2000 Εξέλιξη- Πολεοδομία- Μεταφορές, Συμμετρία*.
- Σβορώνος Γ, Ν. (1999) *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Θεμέλιο.
- Σιδέρη Γ, Ε. (1993) *Θέματα Τοπικής Αυτοδιοίκησης*: Αγρίνιο
- Σκιαδάς Ε. *Ιστορικό Διάγραμμα των Δήμων της Ελλάδος 1833-1912*. ΥΠΕΣΔΑ-ΤΕΔΚ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ.
- Σορέλ Ζ. (1990) *Οι ψευδαισθήσεις της πρόοδου*. Γνώση.
- Southall A. (1998) *The City in time and space*. Cambridge University Press.
- Σπανού Κ. (1992) *Οργάνωση και Εξουσία*, Παπαζήσης.
- (2000) *Διοίκηση. Πολίτες και Δημοκρατία*, Παπαζήσης.
- Σπουδαστήριο Κοινωνιολογίας ΠΑΣΠΕ -ΕΚΚΕ (2001) *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*, Gutenberg.
- Σπουρδαλάκης Μ. (1998) (επιμ) *ΠΑΣΟΚ Κόμμα- Κράτος-Κοινωνία*. Πατάκης.
- Σταθάκης Γ. (2004) *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ*. Βιβλιόραμα.
- Στεφάνου Ι., Χατζοπούλου Α., Σήλια Ν, . (1995) *Αστική Ανάπτυξη*. ΤΕΕ..
- Στεφάνου Ι. (2001) Η φυσιογνωμία ενός τόπου: ο χαρακτήρας της ελληνικής πόλης του 21^{ου} αι., Σημειώσεις Εργαστήριου Πολεοδομικής Σύνθεσης ΕΜΠ.
- Στεφάνου Ι, Μητούλα Ρ. (2003) *Η παγκοσμιοποίηση και η ευρωπαϊκή ενοποίηση και η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*. Παπαζήσης.

- Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των Δήμων και κοινοτήτων (1961) ΚΕΔΚΕ.
- Σύγχρονα Θέματα (1984) Τεύχος 20 Αφιέρωμα: Τοπική Αυτοδιοίκηση- Συμμετοχή Συμπόσιο (1982) *Τοπική Αυτοδιοίκηση μια σύγχρονη Ευρωπαϊκή έκφραση*, Τάμασσος.
- Συνδιάσκεψη (1993) *Κοινωνικές Υπηρεσίες στην Τοπική Αυτοδιοίκηση* Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών και ΤΕΔΚΝΑ
- Συνέδριο με θέμα <<Συστήματα Διοίκησης Μητροπολιτικών Περιοχών>>, Σάκκουλας –Κομοτηνή
- Σφακιανάκης Ν. (1993) *Το Περιστέρι στην Αντίσταση 1941-1944*. Αθήνα.
- Σωτηρέλης Χ, Γ. (2002) *Η μεταρρύθμιση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Προσκήνιο Άγγελος Σιδεράτος.
- Σωτηρόπουλος Α, Δ. (2001) *Η κορυφή του πελατειακού κράτους*, Ποταμός.
- Τετράδια Αυτοδιοίκησης. Επιστημονική Επιθεώρηση Περί τα <<Κοινά των Πόλεων >>. 1/98, 2/98, 2/2000, 1/2001:ΚΕΔΚΕ
- Τζώνου Χ, Θ. (1988) *Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτικά Κόμματα*. Σάκκουλας – Κομοτηνή.
- Τίλλης Α-ΤΑΣΕΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΕΠΕ. (1996) *Μελέτη Ανάπτυξης Συστήματος Τοπικής Συγκοινωνίας Δ. Περιστερίου*. Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δ. Περιστερίου. Περιστέρι
- Τοπική Αυτοδιοίκηση Αποκεντρωση. Δίμηνη επιθεώρηση. Τεύχη 96-97, 98, 99-100,101,102, 104, 106, 114,117,119, 121, 122,123,124, Ιδιοκτήτης-Εκδότης Ιωάννου Σ.
- Τομαρά –Σιδέρη Μ.(1998) *Ιστορική δημογραφία*. Παπαζήσης.
- (1999) *Η Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Παπαζήσης.
- Τριανταφυλλοπούλου Α. (1998) *Ο Δήμος Περιστερίου και οι δημοτικές επιχειρήσεις*, ΑΝΑΝΕΠΕΡ Α.Ε
- Τσιμπούκη Δ,Κ. (1990) *Οι νέοι θεσμοί*, Αθήνα.
- Τσαούση Γ, Δ. (1984) *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*, Gutenberg.
- (1985) *Η Κοινωνία του ανθρώπου*, Gutenberg.
- (1999) *Κοινωνική δημογραφία*. Gutenberg.
- Τσενές Η. (1986) *Τοπική αυτοδιοίκηση. Θεωρία και πράξη*. Φοίβος
- Τσίχλη-Αρώνη Κ. (1986) *Σχολές και μέθοδοι ιστορίας και ιστοριογραφίας*. Αναστασίου.
- Τσοκόπουλος Β.(1984) *Πειραιάς 1835- 1870. Εισαγωγή στην Ιστορία του Ελληνικού Μάντσεστερ*. Καστανιώτης.
- Τσοτορός Σ. (2001) *Η συγκρότηση του Βιομηχανικού κεφαλαίου στην Ελλάδα*, ΜΙΕΤ.
- Τσουγιόπουλος Γ. (1984) *Το Ελληνικό Αστικό Κέντρο*, Ι. ΕΚΚΕ.
- Τσουκαλάς Κ. (1999) *Κοινωνική Ανάπτυξη και Κράτος*. Θεμέλιο.
- Τσουντας Σ, Κ. *Συστήματα Εποπτείας επί των ΟΤΑ*, Σάκκουλας –Κομοτηνή.
- Τυροβούζης Χ. (1991) *Αυτοδιοίκηση και Λαϊκή Δικαιοσύνη*. Προσκήνιο.
- Υπουργείο Δημ. Έργων (1972) *Κοινωνιολογική μελέτη Μ.Π.Α Β' Φάση*, ΕΚΚΕ
- (1973) *Μελέτη Ανάπτυξης και Χωροθεσίας της Βιομηχανίας εις την Μείζονα Περιοχή Αθηνών*. Β' Φάση Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας. Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης Α.Ε
- (1973) *Μελέτη περί της Διοικητικής διάρθρωσης της Μείζονος Περιοχής Αθηνών*. ΕΚΚΕ.
- ΥΠΕΧΩΔΕ (1985) *Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο*. Νομός Αττικής. Δήμος Περιστερίου. Αθήνα
- (2004) *Σύνοψη Στρατηγικού Πλαισίου Χωρικής Ανάπτυξης για την Αθήνα-Αττική*. ΕΜΠ.

- Υπουργείο Εσωτερικών. (1961) *Στοιχεία συστάσεως και εξέλιξη των δήμων και κοινοτήτων*. ΚΕΔΚΕ
- (1994) *Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος*. Εθνικό Τυπογραφείο.
- Υπουργείο Εσωτερικών. (1995) *Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις*. Εθνικό Τυπογραφείο.
- Φαρδής Γ. (1948) *Αυτοδιοικήσεις και Αποκέντρωσις*, Ζαχαρόπουλος Θεσσαλονίκη.
- ΦΕΚ 22/1934, Εθνικό Τυπογραφείο.
- ΦΕΚ133/1949, Εθνικό Τυπογραφείο.
- ΦΕΚ 204/1981, Εθνικό Τυπογραφείο.
- ΦΕΚ .90/1994, Εθνικό Τυπογραφείο.
- ΦΕΚ 113/95, Εθνικό Τυπογραφείο.
- Φίλιας Β. (1978) *Κοινωνικά συστήματα. Α- Β τόμος*, Νέα Σύνορα Α. .Α Λιβάνη
- (1979) *Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος. Τόμος Β'*, Νέα Σύνορα. Α. Α. Λιβάνη.
- (1996) *Κοινωνία και εξουσία στην Ελλάδα*, Gutenberg.
- (1999) *Κοινωνιολογία της Υπανάπτυξης. Σύγχρονη Εποχή*.
- Φιλίππου Α, Δ.(1994) *Η Εξέλιξη και η λειτουργία του Θεσμού της Διοικητικής Αποκέντρωσης και η διαμόρφωση του στα πλαίσια του σύγχρονου Κράτους. Σάκκουλας – Κομοτηνή.*
- Φιλιππίδης Δ.(1990) *Για την ελληνική πόλη. Μεταπολεμική πορεία και μελλοντικές προοπτικές*, Θεμέλιο.
- Φλογαίτη Ι, Σ. (1981) *Θεμελιώδεις έννοιες διοικητικής οργανώσεως*, Σάκκουλας – Κομοτηνή.
- (1987) *Το Ελληνικό διοικητικό σύστημα*, Σάκκουλας Αθήνα –Κομοτηνή.
- Weber Μ. (1983) *Βασικές έννοιες Κοινωνιολογίας*, Κένταυρος.
- (2003) *Η Πόλη*, Κένταυρος.
- Χαριτόπουλος Δ. (1997) *Άρης ο αρχηγός των ατάκτων Α τόμος*, Εξάντας.
- Χαστάογλου Β. (2002) *Βόλος: Πορτραίτο της πόλης τον 19^ο και 20^ο αιώνα, Βόλος Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου.*
- Χατζημανωλάκης Γ. (1999) *Οι Δήμαρχοι του Πειραιά*, Γ. Χατζημανωλάκη, Δήμος Πειραιά.
- Χατζημιχάλης Κ. (επιμ) (1992) *Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτική*, Εξάντας.
- Χλέπας Κ, Ν. (1994) *Η Πολυβάθμια Αυτοδιοίκηση. Θεωρητικές αναζητήσεις και θεσμικές μεταμορφώσεις*, Σάκκουλας –Κομοτηνή.
- (επιμ) (1998) *Προοπτικές της Τοπικής Αυτοδιοικήσεως. Ένας Ελληνογερμανικός διάλογος για την Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Σάκκουλας Κομοτηνή.
- (1999) *Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα*, Σάκκουλας –Αθήνα Κομοτηνή.
- Τασόπουλος Α, Γ. (2000) *Οι αρμοδιότητες της Νομαρχιακής Αυτοδιοικήσεως και της Περιφερειακής διοικήσεως*, Σάκκουλας –Κομοτηνή.
- Χλέπας Ν. (2005) *Ο Δήμαρχος*, Παπαζήσης.
- Χριστόπουλος, Φ.Π (1999) *Περιγραφικός κατάλογος Καταγραφής από βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων. Εφημερίδες υποκειμένες στη βιβλιοθήκη της Βουλής 1789- 1970, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών.*
- Χρυσανθακάκης Γ, Χ. (1998) *Η Θεσμική Μεταρρύθμιση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοικήσεως. Το σχέδιο Καποδίστρια*, Σάκκουλας Αθήνα.
- (2001) *Τα συστήματα προσλήψεως των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας Αθήνα.
- Ψαλιδόπουλος Μ. (1989) *Η κρίση του 1929 και οι Έλληνες οικονομολόγοι*, Ίδρυμα έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος.
- Ψημμένος Ι. (1998) *Η σύγχρονη πόλη : Οικονομικές Κοινωνικές και Πολιτιστικές Πρακτικές, Σημειώσεις Τμήματος Κοινωνιολογίας Παντείου Παν/μίου*
- (2005) (επιμ) *Αστική Κοινωνιολογία. Καπιταλισμός και Νεωτερικότητα*, Παπαζήσης.

- Ψυχάρης Γ. (1990) Δημοσιονομική κρίση και Περιφερειακή Ανάπτυξη, *Διδακτορική διατριβή Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Παν/μίου*
- Ψυχοπαίδης Κ- Γετίμης Π. (1989) Ρυθμίσεις Τοπικών Προβλημάτων, Ίδρυμα Μεσογειακών Ερευνών.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Airschon R. (1989) *Heirs of the Greek Catastrophe. The social life of Asia Minor Refugees in Piraeu*. Clarendon Press Oxford.
- Andersson H., Jorgensen G., Joye D., Ostendorf W.(2001) *Change and Stability in Urban Europe*. Ashgate Publishing.
- Bairoch P.(1988) *Cities and Economic Development (From the Dawn of History to the Present)*, The University of Chicago Press.
- Bangase A., Galés P. (2000) *Cities in Contemporary Europe*, Cambridge University.
- Beckert S.(2001) *The Monied Metropolis*. Cambridge University Press.
- Beshers J.M. (1962) *Urban Social Structure*, The free Press.
- Blance B, Randall S.(1999) *Cities in Transition*, Macmillan Press Ltd.
- Bogason P. (2000) *Public Policy and Local Governance. Institutions in Postmodern Society*, Edward Elgar Publishing Ltd.
- Borja J., Castells M.(1997) *Local and Global –Management of cities in the information age*, United Nation Centre for Human settlements.
(Habitat) Earthscan and Publication Limited.
- Bunting T. (1991) *Canadian Cities in Transition*. Oxford University Press.
- Burke P. (1981). *Sociology and History* George Allew and Unwin , London.
- Burtenshaw D., Bateman M., Ashworth G. (1995-1996) *The European City- A Western Perspective*. David Fulton Publishers.
- Carpes P, W. (1997) *The modern city and its government*. Routledge / Thoemmes Press.
- Castells M. (1975) *Urban Sociology and Urban Politics*.
- (1976) *Theory and Ideology in Urban Sociology*. Tavistock, London.
- (1977) *The Urban Questions*, Edward Arnold, London .
- (1978) *City, class and power*, Macmillan.
- Lowe S. (1986) *Urban Social Movements*. Macmillan.
- Chalklin C.(2001) *The Rise of the English Town 1650-1850*, Cambridge University Press.
- Clark P.(1984) *The Transformation of English Provincial Town 1600-1800*, Hutchinson & Go Ltd.
- Cross M, Moore R. (2002) *Globalization and the New City*. Palgrave Publisher Ltd.
- Couloumbis A,Th., Kariotis Th., Bella F.(2003) *Greece in the Twentieth Century*, ELIAMEP. Frank Cass Publishers London.
- Comelion C.(2000) *The impasse of modernity*. Fernwood Publishing Ltd.
- Comitee of the Regions. (1999) *The proportion of women members in regional and local parliaments and assemblies in the EU*. European Communities.
- Davies I. (1970) *Social Mobility & political change*. Pall Mall Press Ltd. London.
- Dekker K, Kempen R. (2004) *Urban governance with the Big Cities Policy. Ideals and Practice in Den Haag, the Netherland*. Cities No 21. April
- Darke R. , Walker R., Hill L. (1977) *Local government and Public*. International Textbook Company.

- Duncan S., Goodwin M. (1988) *The State and Uneven Development*. Polity Press Cambridge
- Douglas M., Friedmann J. (1998) *Cities for Citizens*. John Wiley & Sons.
- Doxiadis A, C.(1974) *ANTHROPOLIS city for Human Development*. Athens Publishing Center.
- Doxiadis C, A. , Papaioannou G, J.(1974) *ECUMENOPOLIS the Inevitable City of the future*. Athens Publishing Center.
- Dunford M., Kafralas G. (1992) *Cities and Region in the New Europe*. Belhaven Press, London.
- Fainstein S., Gordon I, Harloe M. (1992) *Divided cities- New York & London in the Contemporary world*. Blackwell.
- Fainstein S., Cammbell S.(1997) *Readings in Urban Theory*, Blackwell Publishers.
- Federowicz M., Aguilera V. (2003) *Corporate Governance in a changing economic and political Environment*, Palgrave Macmillan.
- Freris A.(1986). *The Greek Economy in the Twentieth Century*, Groom Helm London & Sydney.
- Gaetano A., Klemanski J.(1999) *Power and city Governance*. University of Minesota.
- Galés P. (2002) *European Cities*. Oxford University Press.
- Georgiou V. (1988) *Greece and Transnational Corporation : Dependent Economic Development and its Constraints on National Policy, 1965-1985. Transnational Corporation Research Project*. University of Sydney.
- Gibson J. , Hanson P, Elgan E (1996) *Transformation from Bellow- Local Power and the Political economy of Post Communist Transitions*, Cheltenham UK Brookfield US.
- Gist N.P. , Fara S,F. *Urban Society*. Thomas Crowell, New York.
- Golden H. (1981) *Urbanization and Cities . D.C Health and Company* Lexington, Massachusetts Toronto.
- Gordon C., Goudie A, Peach C.(2000) *Globalization and integrated area development in European Cities*, Oxford University Press.
- Gottdiener M. (19) *The New Urban Sociology*, The University of North Carolina, Chapel Hill.
- Grange J. (1999) *The City-An Urban Cosmology*, State University of New York Press.
- Haugton G., Williams C. (1996) *Corporate city*, Ashgate Publishing Limited.
- Hall P. (1982) *Urban and Regional planning*. London Allen & Unwin.
- (1996) *Cities of Tomorrow* , Blackwell.
- (1998) *Cities in Civilization*. Phoenix Giant Paperback.
- , Held D., McGrew A. (2003) *Η Νεοτερικότητα Σήμερα*, Σαββάλα
- Harloes M. (1996) *The Sociology of Urban Communities*, Volume I-II-III. The International Library of Critical Writing in Sociology.
- Harding A, Dawson J, Evans R, Parkinson M.(1994) *European Cities towards 2000. Profiles, Policies and Prospects*. Manchester University Press.
- Hart F, J.(1991) *Our Changing Cities*. The John Hopkins University Press. Baltimore and London.
- Havard E.,Wright F., Le Corbusier.(1982) *Urban Utopias in the Twentieth Century*.MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England.
- Hill M, D. (2000) *Urban policy and politics in Britain*, Macmillan Press Ltd.
- Hirstand P., Thompson G.(1996) *Globalization in Question*. Polity Press.
- Hopkins University (19) *From Garden city to Greek city*. Baltimore and London.

- Humbleton R. (1996) *Leadership in Local Government*. University of the West of England, Bristol.
- Jane J. (1961) *The death of life of great American cities*. New York. London Penguin.
- Johnston D. (1980) *City and Society*. Academic Division of Unwin Hyman Ltd.
- Journal of accounting and public policy.(2003)Volume 22, Issue 3.
- Kalltorp O., Elandor I., Ericsson O., Franzenm.(1997) *Cities in Transformation – Transformation in Cities. Social and Symbolic change of urban space*. Avebury Ashgate Ltd.
- Katzelson I. (1992) *Marxism and the city*. New York Oxford University Press
- Kjaer M. A. (2001) *Governance*, Polity Press.
- Keases K., Thompson S., Wright M.(1997) *Gorporate Governance*, Oxford University Press.
- Kirdar U. (1997) *Cities fit for People*, United Nations New York.
- Knight R-Gappert G. (1989) *Cities in a Global Society*,
- Lalenis K. (2000) Local administration and urban planning in Greece in the turn of the century:Development, conflicts, and perspectives. *AESOP*.
- Lathi J. (2004) Helsinki- Modernizing the Metropolitan Image. *Seventh International Conference of urban history*.
- Lawrence P. –Wilson D. (1991) *Local democracy and local coverment*. Macmillan Press Ltd.
- Leontidou L. (1990) *Working Class and Land Allocation.The Urban History of Athens 1880- 1980*, London School of Economics.
- Lipset M. S. , Bendix R. (1967) *Social Mobility in Industrial Society*. University of California Press.
- Lojkine J. (1976) *Urban policies and urban social movements*, London John Wiley.
- Lykogiannis A.(2002) *Britain and the Greek Economic Crisis 1944-1947*, University of Missoyri Press Coloumbia and London .
- Lynch K. (1960) *The image of the city*. MIT Press.
- Middleton M. (1991) *Cities in Transition :The Regeneration of Britain Inner city* . Michael Joseph Ltd.
- Massey D. (1991) *Philosophy and Politics of spatiality*, Παπασωτηρίου.
- Negreponti- Delivanis M. (1979) Greece in Transition.1821-1971, Επιστημονική Επιτηρίδα ΑΒΣΘ.
- Newman P., Thornles A. (1996) *Urban Planning in Europe*,Routledge.
- O.C.D.E. (1988) *Cities and Transport* , Paris.
- Orum A. &Chen X. (2003) *THE WORLD OF CITIES-Places in Comparative and Historical Perspective*, Blackwell Publishing.
- Pagoulatos G. (2003) *Greece’s New Political Economy*, Palgrave Macmillan in association with St. Antony’s College.
- Pantazopoulos N. (1994) Rigas Velestinlis Legend and reality: Scientific Society for study
- Parker H, J. (1982) *Principles of urban sociology*, University Press of America.
- Pereira T,P., Mata E, M. (1996) Kluwer Academic Publishers.
- Pickvance G. (1970) *On the study of urban social movements*. London Taristock
- Redliffe L, Wood M.(1974) *English Local Government Reformed*, Oxford University Press.
- Richards P. (1976) *The Reformed Local Government System*, G.Allen & Unwin LTD, London.
- Robert T.,Hite A.(2000) *From Modernization to Globalization*. Black well.

- Robson W. (1948) *The development of local Government*, Allen & Unwin Ltd.
- Rodger R. (1993) *European Urban History. Prospect and Retrospect*, Leicester University Press.
- Rodger R. (1994) *Research in urban History*, Scholar Press.
- Sassen S. (2001) *The Global City*, Princeton University Press
- Short R.,J. (1985) *The urban order: An introduction to cities, culture, and power*, Black well.
- Smith M. (1984) *Cities in transformation*, SAGE Publications.
- Stevens A. (2003) *Local Government*, Politico's Publishing.
- Stoker G., Young S. (1994) *Cities in the 1990's*, Longman Group UK Ltd.
- Stewart J.(1986) *The New Management of Local Government*, Institute of Local Government Studies, Allen & Unwin.
- Urban F. (2/2002) Small cities, Big Website? Cities and their representation on the internet. *Cities* Volume 19.
- Wirth L.(1964) *On cities and social life*, University of Chicago Press

